

ترمینولوژی

ابتکار: عبارت از آفرینش روش‌های تازه برای پیشبرد کارها (نوآوری) است. (بند ط از ماده ۱ آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری – صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

ابرا: عبارت از این است که داین از حق خود به اختیار صرفنظر نماید. (ماده ۲۸۹ از قانون مدنی)

ابطال گواهینامه: سلب اعتبار قانونی گواهینامه رانندگی. (بند ۲ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

اتاق اصناف: سازمانی است که به موجب این قانون تشکیل می‌شود و دارای شخصیت حقوقی است. (ماده ۶ از قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران: مؤسسه‌ای غیرانتفاعی است که دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی می‌باشد. (ماده ۲ از قانون اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران مصوب ۱۳۶۹/۱۲/۱۵)

اتحادیه: سندیکا جمعیتی است که کارگران یا کارفرمایان مربوط به یک حرفه و یا یک کارگاه و یا یک صنعت می‌توانند برای حفظ منافع حرفه‌ای و بهبود وضع مادی و اجتماعی خود تشکیل دهند. ائتلاف چند سندیکا تشکیل یک اتحادیه و ائتلاف چند اتحادیه تشکیل یک کنفراسیون را می‌دهد. (ماده ۲۵ از قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

اتحادیه (صنfi): شخصیت حقوقی است که از افراد یک یا چند صنف که دارای فعالیت یکسان یا مشابه‌اند، برای انجام دادن وظایف و مسئولیت‌های مقرر در این قانون تشکیل می‌گردد. (ماده ۷ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانشآموزان: که در این اساسنامه اختصاراً اتحادیه نامیده می‌شود نهادی است غیردولتی و دارای شخصیت حقوقی مستقل که به عنوان یک مجموعه فرهنگی برای سازماندهی، هدایت و پشتیبانی انجمن‌های اسلامی مدارس سراسرکشور با عنایت حضرت امام (ره) شکل گرفته و کماکان

تحت ناظارت عالیه مقام معظم رهبری و نماینده منصوب از سوی ایشان فعالیت می‌نماید. (ماده ۱ از اساسنامه اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانشآموزان مصوب ۱۳۷۴/۵/۳، شورای عالی انقلاب فرهنگی)

اتحادیه شهرداری‌های ایران: اتحادیه شهرداری‌های ایران که با عضویت کلیه شهرداری‌های کشور تشکیل می‌گردد و در این اساسنامه اتحادیه نامیده می‌شود مؤسسه‌ای است ملی و غیر سیاسی و دارای شخصیت حقوقی. (ماده ۱ از لایحه اساسنامه اتحادیه شهرداری‌های ایران مصوب ۱۳۴۴/۱۱/۱۲)

اتحادیه صنفی: افراد یک صنف که برای حفظ حقوق و حیثیت شغلی با یکدیگر اشتراک مساعی و معاضدت می‌کنند تشکیل اتحادیه صنفی را می‌دهند. اتحادیه صنفی دارای شخصیت حقوقی است. (ماده ۵ از قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

اتحادیه منطقه‌ای صنفی: در هر منطقه شهرداری افراد یک صنف با یکدیگر تشریک مساعی و معاضدت نموده و برای حفظ حقوق و حیثیت و شئون شغلی خود تشکیل یک اتحادیه منطقه‌ای صنفی را می‌دهند. (ماده ۸ از لایحه قانونی اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی ناظرت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

اتصال خورجینی: نوعی اتصال تیر به ستون که در آن تیرها از دو طرف ستون عبور می‌نمایند و هر تیر با دو نبشی از بالا و پایین به ستون وصل شده است. (از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

اتوبوس: هر نوع وسیله نقلیه موتوری مسافری که ظرفیت آن با راننده و کمک راننده ۲۷ نفر یا بیشتر باشد. (جزء ت بند ۵۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸)

اتوبوس برقی: اتوبوسی که نیروی محرکه آن به وسیله باتری یا نیروی برق تأمین شود. (جزء ث بند ۵۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸)

اتوبوس دو طبقه: وسیله نقلیه مسافربری که قسمت حمل مسافر آن در دو طبقه جداگانه روی هم و با یک سازه مشترک بوده و ظرفیت آن با راننده حداقل ۲۷ نفر است. (جزء ج بند ۵۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸)

اتومبیل: هر نوع خودرو که لاقل دارای دو چرخ در جلو و دو چرخ دیگر در عقب بوده و برای حمل بار یا انسان به کار رود. (بند ۳ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸)

اتومبیل آموزشی: خودرویی است که برای آموزش رانندگی اختصاص داده شده و باید دارای دو پدال کلاچ و دو پدال ترمز دو آبینه، تبلوی ویژه روی سقف و علائم مشخص روی بدن و متعلق و یا تحت پوشش یکی از آموزشگاه‌های مجاز آموزش رانندگی باشد. (بند ۴ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸)

اتومبیل اختصاصی: اتومبیلی است که حق استفاده از آن در اختیار مقامات مندرج در ماده ۶ این آییننامه می‌باشد. سایر اتومبیل‌های دولتی جزو اتومبیل‌های خدمت شناخته می‌شود که استفاده از آن‌ها به مقام خاصی تعلق نخواهد داشت و فقط برای منظورهای اداری و اجرایی و عملیاتی از آن‌ها می‌توان استفاده نمود. (ماده ۴ از آییننامه اجرایی استفاده از اتومبیل‌های دولتی موضوع تبصره ۶۸ قانون بودجه سال ۱۳۴۴ مصوب ۱۳۴۴/۱۰/۲۱)

اتومبیل تعلیماتی: اتومبیلی است که دارای علائم مشخصه، مندرج در این آییننامه بوده و به وسیله آن به هنرآموزان آموزشگاه تعلیم رانندگی آموزش داده می‌شود. (بند ۶ ماده ۱ از آییننامه اجرایی آموزشگاه‌های تعلیم رانندگی مصوب ۱۳۶۲/۱/۲۱ هیأت وزیران)

اتومبیل خدمت: به اتومبیل اختصاصی مراجعه گردد.

اتومبیل دولتی: وسیله‌ای است که برای اجرای وظایف معین و مشخص در هر وزارت‌خانه یا شرکت دولتی یا مؤسسه دولتی مورد استفاده قرار گیرد و به پست سازمانی یا مقام معین اختصاص ندارد و مانند ابزار کار در هر موقع که لازم باشد از آن استفاده می‌شود. (ماده ۱ از آییننامه اجرایی نحوه استفاده از اتومبیل‌های دولتی و فروش اتومبیل‌های زائد مصوب ۱۳۵۸/۱۰/۱۸ شورای انقلاب)

اتومبیل‌های دولتی: منظور از اتومبیل‌های دولتی در این آییننامه کلیه وسایل نقلیه موتوری از قبیل انواع اتومبیل‌های سواری و انواع اتومبیل‌های صحرایی (مانند انواع جیپ ویلز و لندرور و نظایر آن) و همچنین کلیه وسایل نقلیه موتوری دیگری است که عرفًا و عادتاً برای حمل و نقل اشخاص به کار برده می‌شوند. (ماده ۲ از آییننامه اجرایی استفاده از اتومبیل‌های دولتی موضوع تبصره ۶۸ قانون بودجه سال ۱۳۴۴ مصوب ۱۳۴۴/۱۰/۲۱)

اتومبیل دولتی: منظور از اتومبیل‌های دولتی در این آیین‌نامه خودروهایی هستند که مالک خصوصی نداشته و به عنوان وسیله‌ای جهت انجام امور کشور در اختیار دستگاه‌ها بوده، جزو بیت‌المال و اموال عمومی به حساب می‌آیند. (ماده ۱ از آیین‌نامه نحوه استفاده از اتومبیل‌های دولتی مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۲۵ هیأت وزیران)

اتومبیل مدارس: خودرویی جمعی است که برای رفت و آمد دانش‌آموزان مدارس اختصاص داده شده است و دارای رنگ و علایم مشخص کننده می‌باشد. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸)

اتومبیل سواری: عبارت از اتومبیلی است که برای حمل مسافر استفاده گردد از قبیل سواری شهری، سواری صحرایی، مینی‌بوس، اتوبوس هر چند خارج از رده یا اسقاطی باشد. (ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی تبصره ۶۳ قانون بودجه سال ۱۳۶۴/۶/۲۰ مصوب ۱۳۶۴ هیأت وزیران)

اثر: از نظر این قانون به مؤلف و مصنف و هنرمند پدید آورنده و به آنچه از راه دانش یا هنر یا ابتکار آنان پدید می‌آید بدون در نظر گرفتن طریقه یا روشی که در بیان یا ظهور یا ایجاد آن به کار رفته اثر اطلاق می‌شود. (ماده ۱ از قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۱۰/۱۱)

اثر مشترک: اثری که با همکاری دو یا چند پدید آورنده به وجود آمده باشد و کار یکایک آنان جدا و متمایز نباشد اثر مشترک نامیده می‌شود و حقوق ناشی از آن حق مشاع پدید آورندگان است. (ماده ۶ از قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۱۰/۱۱)

اثرهای مورد حمایت : اثرهای مورد حمایت این قانون به شرح زیر است: ۱- کتاب و رساله و جزو و نمایشنامه و هر نوشه دیگر علمی و فنی و ادبی و هنری، ۲- شعر و ترانه و سرود و تصنیف که به هر ترتیب و روش نوشه یا ضبط یا نشر شده باشد، ۳- اثر سمعی و بصری به منظور اجرا در صحنه‌های نمایش یا پرده سینما یا پخش از رادیو یا تلویزیون که به هر ترتیب و روش نوشه یا ضبط یا نشر شده باشد، ۴- اثر موسیقی که به هر ترتیب و روش نوشه یا ضبط یا نشر شده باشد، ۵- نقاشی و تصویر و طرح و نقش و نقشه جغرافیایی ابتکاری و نوشه‌ها و خطاهای تزئینی و هرگونه اثر تزیینی و اثر تجسمی که به هر طریق و روش به صورت ساده یا ترکیبی به وجود آمده باشد، ۶- هر گونه پیکره (مجسمه)، ۷- اثر معماری از قبیل طرح و نقشه ساختمان، ۸- اثر عکاسی که با روش ابتکاری و ابداع پدید آمده باشد، ۹- اثر ابتکاری مربوط به هنرهای دستی یا صنعتی و نقشه قالی و گلیم، ۱۰- اثر ابتکاری که بر پایه فرهنگ عامه (فولکور) یا میراث

فرهنگی و هنری ملی پدید آمده باشد، ۱۱- اثر فنی که جنبه ابداع و ابتکار داشته باشد. ۱۲- هر گونه اثر مبتکرانه دیگر که از ترکیب چند اثر از اثرهای نامبرده در این فصل پدید آمده باشد. (ماده ۲ از قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۱۰/۱۱)

اجاره: منظور از اجاره مذکوره در این ماده آن است که تصرف متصرف به عنوان اجاره یا صلح منافع یا هر عنوان دیگری به منظور اجاره باشد اعم از این که نسبت به مورد تصرف سند رسمی یا غیررسمی تنظیم شده یا تصرف متصرف بر حسب تراضی با موجر یا نماینده قانونی او باشد. (تبصره ۱ از ماده ۱ قانون روابط مالک و مستأجر مصوب ۱۳۳۹/۳/۱۰)

اجاره: اجاره عقدی است که به موجب آن مستأجر مالک منافع عین مستأجره می‌شود. اجاره دهنده را موجر و اجاره کننده را مستأجر و مورد اجاره را عین مستأجره گویند. (ماده ۴۶۶ از قانون مدنی) اجاره اشخاص: در اجاره اشخاص کسی که اجاره می‌نماید مستأجر و کسی که مورد اجاره واقع می‌شود اجیر و مال‌الاجاره اجرت نامیده می‌شود. (ماده ۵۱۲ از قانون مدنی)

اجازه برداشت: مجوزی است که از طرف وزارت معادن و فلزات برای تأمین صالح ساختمانی مورد نیاز طرح‌های عمرانی و برداشت واریزه‌ها و ذخایر محدود و جزئی و نیز عملیات آزمایشگاهی صادر می‌شود. (بند ۱ از ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

اجازه برداشت: مجوزی است که از طرف وزارت معادن و فلزات به مؤسسات دولتی و نهادهای قانونی یا پیمانکاران آن‌ها جهت استخراج و مصرف مقدار مشخصی صالح ساختمانی برای کار مورد نظر در منطقه یا محدوده مشخص داده می‌شود. (بند ق از ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۳/۳/۱)

اجازه تاسیس آموزشگاه رانندگی: اجازه نامه‌ای است که با رعایت مقررات این آیین‌نامه توسط راهنمایی و رانندگی صادر و به مقاضی واجد شرایط تسلیم می‌گردد. (بند چ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی آموزشگاه‌های رانندگی مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۵)

اجازه مصرف: حقی است که به منظور استفاده مفید و معقول از آب با رعایت مقررات پیش‌بینی شده در این قانون از طریق صدور پروانه به اشخاص حقیقی یا حقوقی واگذار می‌شود. (ماده ۴ از قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷/۴/۲۷)

اجبار به خدمت در مقابل دین: یعنی حال یا وضعیت که از تعهد مدييون نسبت به خدمات شخصی خود یا شخص دیگری که در فرمان او است برای تضمین قرض ناشی می‌شود و در صورتی که ارزش آن خدمات به‌نحوی که صحیحاً تقویم شود به مصرف استهلاک قرض نرسد یا طول مدت و نحوه آن خدمات محدود و مشخص نباشد. (بند الف از ماده ۱ قانون الحاقی ایران به قرارداد تكمیلی منع بردگی و برده‌فروشی و عملیات و دستگاه مشابه بردگی مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۳)

احتکار: عبارت است از نگهداری کالا به صورت عمدہ با تشخیص مرجع ذی‌صلاح و امتناع از عرضه آن به قصد گرانفروشی یا اضرار به جامعه پس از اعلام ضرورت عرضه توسط دولت. (از قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳، مجمع تشخیص مصلحت نظام)

احتکار: عبارت است از جمع و نگهداری ارزاق مورد نیاز و ضروری عامه مردم (گندم، جو، کشمش، خرما، روغن حیوانی و نباتی) به قصد افزایش قیمت. (بند الف ماده ۱، قانون تشدید مجازات محترکان و گرانفروشان مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۳)

احتکار: عبارت است از نگهداری کالا به صورت عمدہ، با تشخیص مراجع ذی‌صلاح و امتناع از عرضه آن به قصد گرانفروشی یا اضرار به جامعه پس از اعلام ضرورت عرضه از طرف وزارت بازرگانی یا سایر مراجع قانونی ذیربطر. (ماده ۶۰ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

احضار به سربازی: از تاریخ مشمولیت که اسمای مشمولین به وسیله آگهی منتشر و وضعیت آن‌ها تحت رسیدگی واقع می‌گردد تا موقع تحويل به سربازخانه مرحله احضار نامیده می‌شود. (ماده ۲۷ از قانون خدمت نظام وظیفه مصوب ۱۳۱۷/۳/۲۹)

احکام مقدماتی: احکام دیوان محاسبات بر دو قسم است: مقدماتی و قطعی ... احکام مقدماتی عبارت از قرارهایی است که قبل از صدور حکم قطعی صادر و مقدمتاً امریبه بعضی اقدامات می‌نماید چه از بابت فوریت موقع و چه از بابت تحصیل بعضی اطلاعات برای پیشرفت کار ولی عمل رسیدگی به حساب به موجب این قرارها ختم نمی‌شود. (ماده ۸۲ از قانون دیوان محاسبات مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۴)

احکام اعدادی: احکام مقدماتی یا موقتی است یا اعدادی یا قرینه. احکام اعدادی آن است که برای تکمیل رسیدگی حساب حکم به بعضی اقدامات می‌نماید بدون این که در اصل مطلب داخل گردد. (ماده ۸۳ از قانون دیوان محاسبات مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۴)

احکام دیوان محاسبات: احکام دیوان محاسبات بر دو قسم است: مقدماتی و قطعی. احکام قطعی آن است که درباره حساب صاحب جمع و در اصل مطلب صادر شده و عمل را ختم می‌نماید. احکام مقدماتی عبارت از قرارهایی است که قبل از صدور حکم قطعی صادر و مقدمتاً امر به بعضی اقدامات می‌نماید چه از بابت فوریت موقع و چه از بابت تحصیل بعضی اطلاعات برای پیشرفت کار ولی عمل رسیدگی به حساب به موجب این قرارها ختم نمی‌شود. (ماده ۸۳ از قانون دیوان محاسبات مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۴)

احکام قرینه: احکام مقدماتی یا موقتی است یا اعدادی با قرینه ... احکام قرینه آن است که برای تهیه زمینه حکم داده می‌شود و به طوری است که نتیجه حکم را می‌توان از آن استنباط کرد. (از ماده ۸۳ از قانون دیوان محاسبات مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۴)

احکام قطعی: احکام دیوان محاسبات بر دو قسم است: مقدماتی و قطعی. احکام قطعی آن است که درباره حساب صاحب جمع و در اصل مطلب صادر شده و عمل را ختم می‌نماید. (از ماده ۸۲ از قانون دیوان محاسبات مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۴)

احکام مقدماتی اعدادی: احکام مقدماتی یا موقتی است یا اعدادی یا قرینه ... احکام اعدادی آن است که برای تکمیل رسیدگی حساب حکم به بعضی اقدامات می‌نماید بدون این که در اصل مطلب داخل شود. (ماده ۸۳ از قانون دیوان محاسبات مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۴)

احکام مقدماتی قرینه: احکام قرینه آن است که برای تهیه زمینه حکم داده می‌گردد و به طوری است که نتیجه حکم را می‌توان از آن استنباط کرد. (ماده ۸۳ از قانون دیوان محاسبات مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۴)

احکام مقدماتی موقتی : احکام مقدماتی یا موقتی است یا اعدادی یا قرینه. احکام موقتی نظر به فوریت موقع موقتاً قراری می‌دهد تا در موقع صدور حکم قرار قطعی آن داده گردد. (از ماده ۸۳ از قانون دیوان محاسبات مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۴)

احیای اراضی: عملیاتی است که با تغییروضع طبیعی زمین و به وسیله اقداماتی که در عرف آباد کردن محسوب است (از قبیل زراعت، درختکاری، بنا ساختن، ایجاد تأسیسات و غیره) آن را برای بهره‌برداری آماده سازد. (از ماده ۱ از لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

احیای زمین: مراد از احیای زمین آن است که اراضی موات و مباحه را به وسیله عملیاتی که در عرف آبادکردن محسوب است از قبل زراعت، درختکاری، بنا ساختن و غیره قابل استفاده نمایند. (ماده ۱۴۱ از قانون مدنی)

اختلاف در صلاحیت: هرگاه در موضوع یک دعوی دو دادگاه دادگستری یا دادگاه دادگستری و مراجع غیردادگستری هردو خود را صالح بدانند یا هردو از خود نفی صلاحیت کنند اختلاف محقق می‌شود. (ماده ۴۷) از قانون آیین دادرسی مدنی مصوب (۱۳۱۸/۶/۲۵)

اخفا و امتناع از خرید کالا: عبارت است از خودداری از عرضه کالای دارای نرخ رسمی به قصد گرانفروشی یا تبعیض در فروش. تعزیرات اخفا و امتناع از عرضه کالا به شرح زیر است: مرتبه اول - تذکر کتبی، درج در پرونده واحد و عرضه کالا به نرخ رسمی. مرتبه دوم - عرضه کالا به نرخ رسمی و اخذ جریمه از دو تا پنج برابر ارزش رسمی کالا. مرتبه سوم - علاوه بر مجازات‌های مرتبه دوم - قطع تمام یا برخی خدمات دولتی از سه تا شش ماه. (ماده ۷ از قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳، مجمع تشخیص مصلحت)

اداره مأمور وصول درآمد دولت: منظور از اداره مأمور وصول درآمد دولت در این قانون هر اداره یا سازمان یا مؤسسه یا شرکت دولتی یا وابسته به دولت است که به موجب قوانین و مقررات موظف به وصول درآمد دولت می‌باشد. (ماده ۵۴ از قانون اصلاح بعضی از مواد قانون مجازات مرتکبین قاچاق و الحق چند ماده و تبصره به قانون مذکور مصوب ۱۳۵۳/۱۲/۲۹) ادله اثبات دعوی: دلایل اثبات دعوی از قرار ذیل است: ۱- اقرار، ۲- اسناد کتبی، ۳- شهادت، ۴- امارات، ۵- قسم. (ماده ۱۲۸۵ از قانون مدنی)

اداره ضبطیه بلوکات: عبارت است از نایب حکومه اداره بلوکی در ماده (۲۰۱) و صاحب منصبان و ماموران ضبطیه به طوری که در مواد آتیه ذکر خواهد شد. (ماده ۲۰۹ از قانون تشکیل ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام مصوب ۱۲۸۶/۹/۲۷)

اراضی آیش: زمین دایری است که به صورت متناوب طبق عرف محل برای دوره معینی بدون کشت بماند. (بند ۶ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱)

اراضی آیش: زمین دایری است که به صورت متناوب طبق عرف محل برای دوره معینی بدون کشت بماند.
(بند ۴ واژه نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی
ایران مصوب ۱۳۵۹/۱/۲۶) دولت

اراضی آیش: زمین دایری است که به صورت متناوب طبق عرف محل برای دوره معینی بدون کشت بماند.
(بند ۵ از واژه‌نامه لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری
اسلامی ایران و لایحه قانونی ... مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۸)

اراضی آیش: زمین دایری است که به صورت متناوب طبق عرف محل برای دوره معینی بدون کشت بماند.
(بند ج ماده ۱ از قانون نحوه واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب
۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

اراضی بایر: منظور از اراضی بایر موضوع این ماده زمین‌هایی است که در تاریخ نقل و انتقال باغ یا
مستحدثاتی طبق ضوابط مندرج در آیین‌نامه ماده ۲۱۴ قانون مالیات‌های مستقیم در آن ایجاد نشده باشد.
(تبصره ماده ۶ از قانون معاملات زمین مصوب ۱۳۵۴/۲/۲۸)

اراضی بایر: زمین‌های بایر که به علل مختلف توسط مالکان بزرگ بایر نگاه داشته شده است و با توجه به
نیاز جامعه و مسأله خودکفایی مملکت و با توجه به این که این زمین‌ها فقط به صرف این که مالکیت از آن
آن‌ها است بدون کشت مانده و اجازه کشت به دهقانان هم داده نمی‌شود، دولت اسلامی این زمین‌ها را در
اختیار خود می‌گیرد تا در اختیار دهقانان و داوطلبان واجد شرایط گذارده شود. (بند ۱ واژه‌نامه از لایحه
قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب
۱۳۵۸/۱۲/۱۱)

اراضی بایر: زمین‌هایی که سابقه احیا دارد ولی به علت اعراض یا عدم بهره‌برداری بدون عذر موجه به مدت
۵ سال متوالی متروک مانده باشد. (بند ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایر که بعد از
انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هیأت وزیران)

اراضی بایر: زمین‌هایی است که سابقه احیا دارد ولی به علت اعتراض و عدم بهره‌برداری برای مدت ۵ سال
متوالی بدون عذر موجه متروک مانده یا بماند. (بند د ماده ۱ از قانون نحوه واگذاری و احیای اراضی در
حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

اراضی بایر: زمین‌هایی است که سابقه احیا دارد ولی به علت اعراض یا عدم بهره‌برداری بدون عذر موجه مدت ۵ سال متوالی متروک مانده باشد. (بند ۱ واژه‌نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۱/۲۶ شورای انقلاب)

اراضی بایر: زمین‌هایی است که سابقه احیا دارد ولی به علت اعراض یا عدم بهره‌برداری بدون عذر موجه مدت ۵ سال متوالی متروک مانده یا بماند. (بند ۳ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی لایحه قانون اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

اراضی بایر: زمین‌های بایر که به علل مختلف توسط مالکان بزرگ بایر نگاه داشته شده است و با توجه به نیاز جامعه و مسئله خودکفایی مملکت و با توجه به این که این زمین‌ها فقط به صرف این که مالکیت از آن آن‌ها است بدون کشت مانده و اجازه کشت به دهقانان هم داده نمی‌شود. (بند ۱ واژه‌نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۸ شورای انقلاب)

اراضی بایر شهری: زمین‌هایی است که سابقه عمران و احیا داشته و به تدریج به حالت مواد برگشته اعم از آن که صاحب مشخصی داشته یا نداشته باشد. (ماده ۴ از قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۶/۶/۲۲)

اراضی بایر شهری: زمین‌هایی است که سابقه عمران داشته و به تدریج به حالت مواد برگشته اعم از آن که صاحب مشخصی داشته یا نداشته باشد. (ماده ۴ از قانون اراضی شهری مصوب ۱۳۶۰/۱۲/۲۷)

اراضی جنگلی: به جنگل تکامل نیافته‌ای گفته می‌شود که به صورت‌های زیر باشد: ۱- تعداد نماییده درخت یا نهال یا بوته جنگلی در هر هکتار آن جداگانه یا مجموعاً از یک صد اصله تجاوز نکند. ۲- درختان جنگلی به صورت پراکنده باشد به نحوی که حجم آن در هر هکتار در شمال (از حوزه آستارا تا حوزه گلیداغی) کمتر از پنجاه متر مکعب و در سایر نقاط ایران کمتر از بیست متر مکعب باشد (در صورت وجود شمشاد و حجم بیش از سی متر مکعب جنگل شمشاد محسوب می‌شود). (ردیف د بند ۷ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

اراضی جنگلی: به جنگل تکامل نیافته‌ای اطلاق می‌شود که به یکی از اشکال زیر باشد: ۱- تعداد کنده درخت یا نهال یا بوته جنگلی در هر هکتار آن جداگانه یا مجموعاً از یکصد عدد تجاوز نکند. ۲- درختان جنگلی

به صورت پراکنده موجود باشد به نحوی که حجم آن در هر هکتار در شمال ایران (از حوزه آستارا تا حوزه گلیداغی) کمتر از پنجاه متر مکعب و در سایر نقاط ایران کمتر از بیست متر مکعب باشد. اگر در اراضی (بند ۲) درخت شمشاد وجود داشته باشد و حجم درختان آن بیش از سی متر مکعب در هکتار باشد جنگل شمشاد محسوب می‌گردد. (بند ز ماده ۱ از قانون نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

اراضی جنگلی: الف) زمین‌هایی که در آن‌ها آثار و شواهد وجود جنگل از قبیل نهال یا پاجوش یا بوته یا کنده درختان جنگلی وجود داشته باشد مشروط بر آن که در تاریخ ملی شدن جنگل‌ها ۱۳۴۱/۱۰/۲۷ تحت کشت یا آیش نبوده و تعداد کنده در هر هکتار از بیست یا تعداد نهال یا بوته جنگلی در هر هکتار جداگانه یا مجموعاً از یکصد عدد یا مجموع تعداد نهال و بوته و کنده در هر هکتار از یکصد عدد متتجاوز باشد. ب) زمین‌هایی که در آن‌ها درختان خودروی جنگلی به‌طور پراکنده وجود داشته باشد و حجم درختان موجود در شمال از حوزه آستارا تا حوزه گلیداغی در هر هکتار کمتر از پنجاه متر مکعب و در سایر مناطق ایران کمتر از بیست متر مکعب باشد مشروط بر آن که در تاریخ ملی شدن جنگل‌ها تحت کشت یا آیش بوده باشد. (بند ۶ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

اراضی خالصه: منظور از اراضی خالصه مذکور در ماده ۱ اعم است از اراضی قراء خالصه دولتی که فعلاً موجود است یا از زمین‌های بایری که در اثر عملیات عمرانی و سدبندی و غیره از طرف دولت دایر و برای زراعت آماده خواهد شد یا اراضی یا قرایی که از طرف دولت در اختیار وزارت کشاورزی گذارد می‌شود با رعایت قانون فروش خالصجات. (تبصره ۲ ماده ۱ از قانون راجع به واگذاری زمین به تحصیل‌کرده‌های کشاورزی مصوب ۱۳۳۸/۱۰/۲۲)

اراضی دایر: زمین‌هایی است که احیا شده و مستمرأً مورد بهره‌برداری است. غیر از اراضی فوق الذکر زمین‌هایی که به نحوی از انحا در رژیم سابق ملی اعلام شده (زمین‌هایی که جهت محیط‌زیست و شکارگاه‌ها و جلوگیری از بدی آب و هوا در ملکیت دولت درآمده است). (بند ۲ واژه‌نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۱/۲۶ شورای انقلاب)

اراضی دایر: زمین‌هایی است که احیا شده و مستمرأً مورد بهره‌برداری است. (بند ۲ از آیین‌نامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹)

اراضی دایر: منظور از اراضی دایر موضوع قانون، برای تملک و زمین‌های کشاورزی مندرج در ماده (۵) قانون و این آیین‌نامه، زمین‌هایی است که بهره‌برداری غالب از آن‌ها، زراعت باشد و شامل عرصه و اعیان باغ‌ها و تأسیساتی که عرصه آن‌ها متناسب با اعیانی باشد، نمی‌شود. (ماده ۲ از آیین‌نامه اجرایی قانونی زمین شهری مصوب ۱۳۷۱/۳/۲۴ هیأت وزیران)

اراضی دایر: زمین‌های احیا شده‌ای است که مستمرًّا مورد بهره‌برداری است. (بند ب ماده ۱ از قانون نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

اراضی دایر: زمین‌هایی است که احیا شده و مستمرًّا مورد بهره‌برداری است. (بند ۲ واژه‌نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ و لایحه ... کشاورزان مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۸ شورای انقلاب)

اراضی دایر: زمین‌هایی است که احیا شده و مستمرًّا مورد بهره‌برداری است. (بند ۴ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

اراضی دایر: اراضی دایر زمین‌هایی است که آن را احیا و آباد کرده‌اند و در حال حاضر دایر و مورد بهره‌برداری مالک است. زمین‌های دایر مشمول این قانون صرفاً اراضی کشاورزی یا آیش اعم از محصور یا غیرمحصور می‌باشد. (ماده ۵ از قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۶/۶/۲۲)

اراضی دایر: زمین‌هایی است که احیا شده و مستمرًّا مورد بهره‌برداری است. (بند ۲ واژه‌نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

اراضی دولتی: اراضی دولتی اعم از ثبت شده و ثبت نشده دایر و بایر عبارت است از: الف) اراضی موات، ب) اراضی که به نحوی از انحا به دولت منتقل شده است اعم از طریق اصلاحات ارضی، خالصه، مجھول المالک و غیره، ج) اراضی متعلق به دولت که در اختیار اشخاص حقیقی و حقوقی یا مؤسسات دولتی قرار دارد و به علت عدم استفاده یا عدم اجرا مفاد قرارداد به دولت برگردانده شده است. (بند ۱۰ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

اراضی ساحلی: زمین‌هایی است که در مجاورت حریم دریا و دریاچه یا اراضی مستحده قرار دارد و با توجه به تعریف انواع اراضی مذکور در این قانون بر حسب مورد در حکم یکی از آن‌ها محسوب خواهد شد. (بند ۹ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

اراضی ساحلی: زمین‌هایی است که در مجاورت حریم دریا و دریاچه یا اراضی مستحده قرار دارد و با توجه به تعریف انواع اراضی مذکور در این قانون بر حسب مورد در حکم یکی از آن‌ها محسوب خواهد شد. (بند ط ماده ۱ از قانون نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

اراضی ساحلی: اراضی ساحلی، پهنه‌ای است با عرض مشخص از اراضی مجاور دریا و دریاچه‌ها یا خلیج که حداقل از یک سو به کنار دریا یا دریاچه یا خلیج متصل باشد. (بند ب ماده ۱ از قانون اراضی مستحده ساحلی مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹)

اراضی شهری: زمین‌هایی است که در محدوده قانونی شهرها و شهرک‌ها قرار گرفته باشد. (ماده ۲ از قانون اراضی شهری مصوب ۱۳۶۰/۱۲/۲۷)

اراضی کشت موقت: عبارت است از اراضی بایر و دایری که پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان سال ۱۳۵۹ در سراسر کشور و تا پایان سال ۱۳۶۳ در مناطق کردنشین به نحوی در تسلط غیرمالک قرار گرفته باشد. هر گاه در زمان تصرف در سطح هر هکتار بیش از یک صد اصله نهال یا درخت مثمر یا پنجاه اصله درخت نخل یا زیتون یا یک هزار نهال یا درخت غیرمثمر وجود داشته در این صورت باغ یا بیشه محسوب و از شمول اراضی کشت موقت خارج است. (بند ۴ از آیین‌نامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هیأت وزیران)

اراضی متعلق به دولت: منظور از اراضی متعلق به دولت مذکور در ماده ۱۳ قانون کلیه زمین‌هایی است که به نام دولت دارای سند بوده یا در جریان ثبت به نام دولت است و همچنین کلیه اراضی ملی شده و مواتی که طبق قوانین مصوب و آرا کمیسیون‌های مربوطه متعلق به وزارت مسکن و شهرسازی است اعم از این که به نام دولت ثبت شده یا نشده باشد. نمایندگی دولت در مورد اراضی مزبور با سازمان زمین شهری یا

دستگاهی است که وزارت مسکن و شهرسازی به آن تفویض اختیار می‌کند. (ماده ۶۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۷/۴/۱۵ هیأت وزیران)

اراضی متعلق به شهرداری: منظور از زمین‌های متعلق به شهرداری - یاد شده در ماده (۱۳) قانون - کلیه زمین‌هایی است که طبق قوانین و مقررات به شهرداری‌ها تعلق دارد. اعم از آن که به نام شهرداری دارای سند باشد یا نباشد. (ماده ۳۴ از آیین‌نامه اجرایی قانون زمین شهری مصوب ۱۳۷۱/۳/۲۴ هیأت وزیران)

اراضی متعلق به شهرداری: منظور از اراضی متعلق به شهرداری مذکور در ماده ۱۳ قانون کلیه زمین‌هایی است که طبق قوانین و مقررات به شهرداری‌ها تعلق دارد اعم از آن که به نام شهرداری دارای سند باشد یا نباشد. (ماده ۶۲ از آیین‌نامه اجرایی قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۷/۴/۱۵ هیأت وزیران)

اراضی مستحدث: عبارت است از زمین‌هایی که در نتیجه پایین رفتن سطح آب یا هر نوع جریان آب در کرانه‌های دریا و دریاچه‌ها و جزایر یا در نتیجه پایین رفت آب یا خشک شدن تالاب‌ها ظاهر یا ایجاد می‌شود. (بند الف ماده ۱ از قانون اراضی مستحدث و ساحلی مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹)

اراضی مستحدثه: زمینی است که در نتیجه خشک افتادن آب دریاها، دریاچه‌ها و تغییر بستر رودخانه‌ها یا خشک شدن تالاب‌ها ایجاد شده باشد. (بند ۸ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

اراضی مستحدثه: زمینی است که در نتیجه خشک افتادن آب دریاها، دریاچه‌ها و تغییر بستر رودخانه‌ها یا خشک شدن تالاب ایجاد شده باشد. (بند ح ماده ۱ از قانون نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۱ شورای انقلاب)

اراضی منابع طبیعی: الف) جنگل‌ها یا بیشه طبیعی. مجتمعي متشکل از عرصه و هوایی و مرکب از موجودات از منشأ نباتی (مانند درخت، درختچه، نهال، علف و خزه) و حیوانی صرفنظر از درجه تکامل به نحوی که دست بشر در ایجاد و تکامل آن دخیل نبوده است. ب) مراعع، زمین‌هایی است اعم از کوه و دامنه یا زمین مسطح که در فصل چرا دارای پوشش نباتات علوفه‌ای خودرو بوده و با توجه به سابقه چرا عرفانی، مرتع شناخته شود. اراضی آیش گرچه پوشش نباتات و علوفه‌ای داشته باشند مشمول تعریف مرتع نیستند. چنان‌چه مرتع دارای درختان جنگلی خودرو باشد مرتع مشجر نامیده می‌شود. ج) نهالستان‌ها، جنگل‌های دست کاشت عمومی که توسط دولت ایجاد شده باشد. د) اراضی جنگلی، به جنگل تکامل نیافته‌ای گفته

می شود که به صورت های زیر باشد: ۱- تعداد کنده درخت یا نهال یا بوته جنگلی در هر هکتار آن جداگانه یا مجموعاً از یک صد اصله تجاوز ننماید. ۲- درختان جنگلی به صورت پراکنده باشد به نحوی که حجم آن در هر هکتار در شمال (از حوزه آستارا تا حوزه گلیداغی) کمتر از پنجاه متر مکعب و در سایر نقاط ایران کمتر از بیست متر مکعب باشد (در صورت وجود شمشاد و حجم بیش از سی متر مکعب جنگل شمشاد محسوب می شود). (بند ۷ ماده ۱ از آیین نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

اراضی منابع طبیعی: جنگل ها و مراتع: بیشه های طبیعی، نهالستان های دولتی، جنگل های دست کاشت می باشد. غیر از اراضی فوق الذکر زمین هایی که به نحوی از انحا در رژیم سابق ملی اعلام شده (زمین هایی که جهت محیط زیست و شکار گاه ها و جلوگیری از بدی آب و هوا در ملکیت دولت درآمده است). (بند ۳ واژه نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ و لایحه ... مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۸ شورای انقلاب)

اراضی منابع طبیعی: جنگل ها و مراتع - بیشه های طبیعی - نهالستان های دولتی - جنگل های دست کاشت می باشد غیر از اراضی فوق الذکر زمین هایی که به نحوی از انحا در رژیم سابق ملی اعلام شده (زمین هایی که جهت محیط زیست و شکار گاه ها و جلوگیری از بدی آب و هوا در ملکیت دولت درآمده است). (بند ۳ واژه نامه از لایحه قانونی اصلاحی لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۲/۱۱ شورای انقلاب)

خروج: در چهار مورد زیر افسران و کارمندان از خدمت اخراج می شوند:

- ۱- چنانچه طبق مقررات قانون دادرسی و کیفر ارتش محاکومیتی پیدا کنند که مستلزم اخراج باشد، ۲- در صورتی که تنبیهات انتظار خدمت و بدون کاری در تغییر وضع و رفتار آنان مؤثر واقع نشده و باز هم مبادرت به اعمال و رفتار برخلاف شئون نظامی بنمایند (با رعایت ماده ۱۱۳ و ۱۱۸ این قانون)، ۳- در صورت شرکت افسر و کارمند در احزاب و دستجات سیاسی (با رعایت ماده ۱۱۳ و ۱۱۸ این قانون)، ۴- در صورت ترک تابعیت. (بند د از ماده ۱۵ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

خروج: وضع کارمندی است که به موجب حکم قطعی مراجع صلاحیتدار از خدمت شرکت اخراج شده است. (بند ر ماده ۴ آییننامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۱۴ هیئت وزیران)

اختلاف دسته‌جمعی: منظور از اختلاف دسته‌جمعی مذکور در این ماده اختلافی است که روابط بین کارگران و کارفرما را در کارگاه مختل ساخته و احتمالاً منجر به تعطیل کارگاه (از طرف کارفرما) یا اعتراض (از طرف کارگران) بگردد. (تبصره الحقی به ماده ۴۵ از قانون اصلاح و الحاق مواد و دو تبصره به قانون کار مصوب ۱۳۴۳/۱۱/۲۰)

اختلافات صنفی: عبارت است از اختلافاتی که بین اصناف و افراد آن‌ها راجع به امور صنفی تولید می‌شود و امور صنفی بر طبق نظامنامه که به پیشنهاد وزارت داخله و تصویب وزارت عدليه تنظیم خواهد شد تعیین می‌گردد. اختلاف بین قصاب و چوبدار راجع به قیمت گوسفند و اختلاف بین قصاب و خباز با دکاندار راجع به وجه فروش یومیه در حکم اختلافات صنفی است. (تبصره ۱ ماده ۱ از قانون رفع اختلافات صنفی مصوب ۱۳۱۱/۷/۵)

اراضی موات: زمین‌هایی است که سابقه احیا و بهره برداری ندارد و به صورت طبیعی باقی مانده است. (بند ۵ ماده ۱ از آییننامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱، شورای انقلاب)

اراضی موات: زمین‌های بایری است که ملک اشخاص نمی‌باشد. (ردیف ب بند ۹ ماده ۱ از قانون مربوط به اصلاحات ارضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

اراضی موات: زمین‌هایی است که سابقه احیا و بهره برداری ندارد و به صورت طبیعی باقی مانده است. (بند الف ماده ۱ از لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

اراضی موات: زمین‌هایی است که سابقه احیا و بهره برداری ندارد و به صورت طبیعی باقی مانده است. (بند ۴ واژه‌نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۱۱ شورای انقلاب)

اراضی موات: زمین‌های غیرآبادی است که سابقه احیا و بهره‌برداری ندارد و به صورت طبیعی باقی مانده است. (بند ۳ واژه‌نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۱۲۶ شورای انقلاب)

اراضی موات: زمین‌هایی است که سابقه احیا و بهره‌برداری ندارد و به صورت طبیعی باقی مانده است. (بند ۴ واژه‌نامه از لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ و لایحه قانونی ... مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۸ شورای انقلاب)

اراضی موات شهری: اراضی موات شهری زمین‌هایی است که سابقه عمران و احیا نداشته باشد. (ماده ۳ از قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۶/۶/۲۲)

اراضی موات شهری: اراضی موات شهری زمین‌هایی است که سابقه عمران و احیا نداشته باشد. (ماده ۳ از قانون اراضی شهری مصوب ۱۳۶۰/۱۲/۲۷)

اراضی و ابنيه و موسسات مورد احتیاج عملیات عمرانی: اراضی و ابنيه و مؤسسات مورد احتیاج عملیات عمرانی و نیازمندی‌های عمومی عبارت از آن قسمت از اراضی و ابنيه و تأسیسات است که برای اجراء یکی از برنامه‌های مصوب کمیسیون‌های مشترک مجلسین طبق تصویب شورای عالی برنامه ضرورت داشته باشد. (ماده ۱ از آیین‌نامه خرید اراضی و ابنيه و مؤسسات مورد احتیاج عملیات عمرانی مصوب ۱۳۳۶/۴/۳)

اراضی شهری: زمین‌هایی است که در محدوده قانونی و حریم استحفاظی شهرها و شهرک‌ها قرار گرفته است. (ماده ۲ از قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۶/۶/۲۲)

ارتباط رادیویی غیر حرفه‌ای: نوعی ارتباط رادیویی است که به منظور خودآموزی علمی و عملی و بررسی‌های فنی بین افراد مجاز برقرار می‌گردد. استفاده کننده از ارتباط رادیویی غیر حرفه‌ای کسی است که به خاطر علاقه و ذوق شخصی به منظورهای فوق بدون هیچ گونه نظر انتفاعی یا سیاسی به برقراری این نوع ارتباط مبادرت می‌نماید. (تبصره ماده ۲ از قانون استفاده از بی‌سیم‌های اختصاصی و غیر حرفه‌ای (آماتوری) مصوب ۱۳۴۵/۱۱/۲۵)

ارتش جمهوری اسلامی ایران: ارتش جمهوری اسلامی ایران پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی کشور را به عهده دارد. (اصل ۱۴۳ از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران)

ارتش جمهوری اسلامی ایران : ارتش جمهوری اسلامی ایران به مجموعه ستاد مشترک، نیروهای زمینی، هوایی، دریایی و سازمان‌های وابسته به آن‌ها اطلاق می‌گردد. (ماده ۳ از قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

ارتشا: هریک از داوران و ممیزان و کارشناسان اعم از این که توسط دادگاه معین شده باشد یا توسط طرفین، چنانچه در مقابل اخذ وجه یا مال به نفع یکی از طرفین اظهارنظر یا اتخاذ تصمیم نماید ... (از ماده ۵۸۸ از قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های باز دارنده مصوب ۱۳۷۵/۳/۲)

ارتشا: هر نظامی برای انجام یا خودداری از انجام امری که از وظایف او یا یکی دیگر از پرسنل نیروهای مسلح است وجه یا مال یا سند پرداخت وجه یا تسليم مالی را بلاعوض یا کمتر از قیمت معمول به هر عنوان قبول نماید اگرچه انجام یا خودداری از انجام امر برخلاف قانونی نباشد در حکم مرتشی است ... (ماده ۹۳ از قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۱/۵/۱۸)

ارتشا: هر نظامی یا همردیف نظامی که برای انجام امر یا خودداری از انجام امری که از وظایف او است وجه یا مالی را به عنوان تعارف یا رشوی بگیرد اگرچه انجام یا خودداری از انجام امر بر طبق حقانیت باشد مرتشی محسوب و ... . (ماده ۳۹۸ از قانون دادرسی و کیفر ارتش مصوب ۱۳۱۸/۱۰/۴)

ارتشا: مقصود از کلمه ارتشا مذکور در قوانین مربوط به ارتشا اخذ وجه یا مال یا اخذ سند پرداخت وجه یا تسليم مالی است از طرف مستخدم دولتی یا مملکتی یا بلدی برای انجام دادن یا انجام ندادن امری که مربوط است به تشکیلات قضایی و اداری دولت یا ادارات مملکتی و بلدی خواه انجام یا عدم انجام آن امر مربوط به کار اداری شخص باشد که وجه یا مال یا سند را گرفته و خواه مربوط به کار اداری یکی از مستخدمین دیگر دولت یا ادارات مملکتی یا بلدی - اخذ وجه یا مال یا سند به ترتیب فوق الذکر ارتشا است خواه مستقیماً به عمل آمده باشد و خواه به طور غیرمستقیم و مأموری که اخذ وجه یا مال یا سند کرده مرتشی است خواه رسمی باشد خواه غیررسمی و خواه در انجام یا عدم انجام امری که برای آن رشوی گرفته و اقعأً مؤثر بوده یا نبوده و خواه اقدام به انجام یا عدم انجام امری که وعده داده است کرده یا نکرده باشد ... (از بند ۱۰ ماده ۱ از قانون متمم جزای اعمال دولت مصوب ۱۳۰۸/۸/۳۰)

ارتشا: هریک از مستخدمین و مأمورین دولت اعم از قضایی و اداری و همچنین هریک از مستخدمین و مأمورین ادارات شوروی و بلدی که برای انجام امری که از وظایف آنان است وجه یا مالی را قبول نماید خواه آن کار را انجام داده یا نداده و انجام آن امر بر طبق حقانیت بوده یا نبوده باشد مرتشی محسوب ... و نیز

هریک از اشخاص مذکور در فوق هر گاه در مقابل اخذ وجه یا مال از انجام امری که وظیفه ایشان است امتناع ورزند مرتشی محسوب و ... (ماده اول از قانون مجازات ارتشا در مورد مستخدمین و مأموران دولتی و ادارات شوروی و بلدی مصوب ۱۳۰۷/۴/۲)

ارتشا: هریک از مستخدمین و مأمورین دولتی اعم از قضایی و اداری یا شوراها یا شهرداری‌ها یا نهادهای انقلابی و به طور کلی قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح یا شرکت‌های دولتی یا سازمان‌های دولتی وابسته به دولت یا مأمورین به خدمات عمومی خواه رسمی یا غیررسمی برای انجام دادن یا انجام ندادن امری که مربوط به سازمان‌های مزبور می‌باشد، وجه یا مال یا سند پرداخت وجه یا تسليم مالی را مستقیماً یا غیرمستقیم قبول نماید در حکم مرتشی است. (ماده ۳ از مصوبه اصلاح و تأیید موادی از لایحه تشديد مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷/۹/۱۵ مجمع تشخیص مصلحت)

ارتفاع چراغ: فاصله مرکز چراغ خودرو بدون بار یا مسافر تا کف راه. (بند ۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

ارتفاع: حقی است برای شخص در ملک دیگری. (ماده ۹۳ از قانون مدنی)

ارتفاع: عبارت از احراز یک رده شغلی بالاتر از رده شغلی قبلی است. (بند ظ از آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان مناطق آزاد تجاری، صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

ارتكاب عمل به طور علنی: از نقطه‌نظر قوانین جزایی (خواه این قانون و خواه قوانین جزایی دیگر) مقصود از ارتکاب عمل به طور علنی ارتکاب آن در مریض و منظر عموم است اعم از این که محل ارتکاب از امکنه عمومی باشد یا ارتکاب آن در امکنه‌ای است که معد برای پذیرفتن عموم باشد از قبیل حمام‌های عمومی و قهوه‌خانه‌ها و نمایشگاه‌ها و مانند آن. (بند الف ماده ۲۱۴ مکرر از قانون اصلاح مواد ۲۰۷ الی ۲۱۴ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۶/۲۹)

ارجاع در داده پیام: یعنی به منابعی خارج از «داده پیام» عطف شود که در صورت مطابقت با ماده (۱۸) این قانون جزئی از «داده پیام» محسوب می‌شود. (بند ج ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

اردو: منظور از اردو در این مصوبه سفر دسته جمعی گروهی از دانش آموزان یا دانشجویان با مقاصد علمی، آموزشی، فرهنگی، زیارتی، سیاحتی و ورزش می‌باشد که با مجوز مراجع ذیربخط برگزار می‌شود. (ماده ۱

اهداف و سیاست‌های ناظر بر برگزاری اردوهای دانشآموزی و دانشجویی مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۵ شورای عالی
انقلاب فرهنگی)

ارزش خالص: منظور ارزش کل دارایی‌ها منهای ارزش کل بدھی‌های بخش دولتی است. (از ماده ۷۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)

ارزش کالا: ارزش کالاهای ورودی در گمرک در همه موارد عبارت است از بهای سیف (بهای خرید کالا در مبدأ به اضافه هزینه بیمه و باربندی و حمل و نقل و سایر هزینه‌هایی که به آن کالا تا ورود به اولین دفتر گمرکی و در مورد کالاهای محموله با هواپیما تا اولین فرودگاهی که کالا در آن جا تخلیه می‌گردد تعلق می‌گیرد) که از روی سیاهه‌های صحیح و معتبر تعیین می‌شود. برای تسهیل امر ارزیابی کالا در گمرک نرخ تعییر ارز بنا بر پیشنهاد وزارت دارایی و تصویب هیأت وزیران تعیین می‌شود. (ماده چهارم از قانون تعریفه گمرکی مصوب ۱۳۳۴/۴/۶)

ارزش کالا: ارزش کالاهای ورودی در گمرک در همه موارد عبارت است از بهای سیف (بهای خرید کالا در مبدأ به اضافه هزینه بیمه و باربندی و حمل و نقل و سایر هزینه‌هایی که به آن کالا تا ورود به اولین دفتر گمرک و در مورد کالاهای محموله با هواپیما تا اولین فرودگاهی که کالا در آن جا تخلیه می‌شود تعلق می‌گیرد) که از روی سیاهه‌های صحیح و معتبر تعیین می‌شود. ارزیابی کالا در گمرک بر اساس نرخ ارز و برابری‌های تعیین شده از طرف بانک ملی ایران خواهد بود. (ماده ۴ از قانون اصلاح تعرفه گمرکی مصوب ۱۳۳۷/۴/۱۰)

ارزش کالای صادراتی: کالای صادراتی پس از تسلیم اظهارنامه از طرف مأموران گمرک مورد معاینه و ارزیابی قرار می‌گیرد. ارزش کالای صادراتی در گمرک عبارت است از بهای عمده‌فروشی بازار داخلی به اضافه هزینه بیمه و باربندی و حمل و نقل متعلق و سایر هزینه‌هایی که به آن کالا تا وصول به مرکز کشور تعلق می‌گیرد و هزینه باربری در گمرک و سایر عوارضی که به گمرک خروجی پرداخت می‌شود نیز به این بها علاوه می‌گردد و در مواردی که طبق ماده ۵ قانون واگذاری معاملات ارزی و آیین‌نامه اجرایی آن برای کالای صادراتی نرخ تعیین شده باشد ارزیابی گمرک با رعایت سایر مقررات بر اساس نرخ‌های تعیین شده خواهد بود. ترتیب و مقررات ارزیابی و وظایف مأموران مربوط به شرحی است که در فصل دوم قسمت چهارم این آیین‌نامه مذکور است. (ماده ۲۱۳ از آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰) ارزش ویژه سهام؛ عبارت است از مجموع سرمایه ثبت و پرداخت شده و اندوخته‌های آزاد قابل تقسیم و مانده حساب سود و زیان سنواتی. (بند ۳ از تصویبنامه اجازه اقدام وزارت‌خانه‌های صنایع و معادن و فلزات نسبت به

مصالحه حقوق دارندگان سهام شرکت‌های موضوع بند الف ماده ۱ قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران
مصوب ۱۳۷۸/۱/۲۲ هیأت وزیران)

ارزشیاب: کارشناس مالی است که دارایی‌ها و اوراق بهادر موضوع این قانون را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.
(بند ۲۳ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

ارزشیابی شغل: عبارت از مقایسه مهارت‌ها، مسئولیت‌ها، کوشش‌ها و شرایط محیط کار هریک از مشاغل سازمان به منظور تعیین ارزش و اهمیت نسبی آن‌ها با استفاده از معیارها و ضوابط مورد سنجش است. (بند ۶ از آینه‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

ارزیابی ذخایر: کاوش‌هایی است که جهت تعیین میزان اولیه (مرجع) توده زنده آبزیان صورت می‌گیرد.
(بند ۱۱ ماده ۱ از آینه‌نامه اجرایی حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۸/۲/۵ هیأت وزیران)

ارزیابی شکلی: عبارت است از بررسی کامل بودن اسناد و امضای آن‌ها، غیرمشروط و خوانا بودن پیشنهاد قیمت. (بند ح ماده ۲ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳)

ارزیابی فنی بازرگانی پیشنهادها: فرایندی است که در آن مشخصات، استانداردها، کارایی، دوام و سایر ویژگی‌های فنی بازرگانی پیشنهادهای مناقصه‌گران بررسی، ارزیابی و پیشنهادهای قابل قبول برگزیده می‌شوند. (بند واو ماده ۲ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳)

ارزیابی کیفی مناقصه گران: عبارت است از ارزیابی توان انجام تعهدات مناقصه‌گران که از سوی مناقصه‌گزار یا به تشخیص وی توسط کمیته فنی بازرگانی انجام می‌شود. (بند ۵ ماده ۲ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳)

ارزیابی مالی: فرایندی است که در آن مناسب‌ترین قیمت به شرح مندرج در ماده (۲۰) این قانون از بین پیشنهادهایی که از نظر فنی بازرگانی پذیرفته شده‌اند برگزیده می‌شود. (بند ز ماده ۲ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳)

از کار افتادگی: موضوع این آییننامه عبارت از عدم توانایی کامل و دائمی شخص به انجام دادن - اموری که به آن اشتغال داشته است. تشخیص از کار افتادگی و سبب آن و همچنین تشخیص این که فوت مستخدم به علت حادثه ناشی از کار یا به سبب انجام وظیفه بوده است با هیأت مدیره صندوق بازنیستگی خواهد بود و در صورت اختلاف نظر رأی شورای اداری شهرداری تهران قطعی و لازم اجراست. (ماده ۵۹ از آییننامه استخدامی شهرداری تهران مصوب ۱۳۵۸/۸/۱۲ هیأت وزیران)

از کار افتادگی: موضوع مقررات این فصل عبارت از عدم توانایی کامل و دائمی شخص به انجام دادن اموری که متعارفاً به آن اشتغال داشته است. (ماده ۵۱ از قانون مقررات استخدامی شرکت‌های دولتی مصوب ۱۳۵۲/۳/۵)

از کار افتادگی: موضوع این آییننامه عبارت از عدم توانایی کامل و دائمی کارمند به انجام دادن کار و کسب درآمد با رعایت ضوابط مقرر در قانون بیمه‌های اجتماعی است که باید مورد تأیید صندوق مربوط قرار گیرد. در صورت بروز اختلاف موضوع در هیأتی مرکب از سه نفر کارشناسان منتخب وزارت کار و امور اجتماعی، شورای عالی تأمین اجتماعی و صندوق مربوط مطرح خواهد شد و تصمیم هیأت مزبور به اکثریت آرا قاطع است. (تبصره ۲ ماده ۷ از آییننامه مربوط به نرخ و ترتیب پرداخت حق بیمه و شرایط استفاده از مزايا و میزان آن مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۲)

از کار افتادگی جزئی: عبارت است از کاهش قدرت کار بیمه شده به نحوی که با اشتغال به کار سابق یا کار دیگر فقط قسمتی از درآمد خود را به دست آورد. (بند ۱۴ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

از کار افتادن دائمی: به کارمندی اطلاق می‌شود که کارمند آسیب‌دیده پس از اتمام معالجه به تصدیق شورای عالی پزشکی نظامی نه تنها قادر به انجام کار اولیه نباشد بلکه اصولاً قابلیت هر گونه کار دیگری از او سلب شده باشد مانند فقدان پا و از کار افتادن دو چشم، دو بازو، دو ساق پا و امثال آن. (ماده ۵ از آییننامه بیمه افسران و کارمندان نیروهای مسلح و ژاندارمری مصوب ۱۳۳۷/۱۱/۱)

از کارافتدگی کلی: کاهش قدرت کار بیمه شده در نتیجه بیماری و یا حادثه به نحوی که پس از انجام خدمات درمانی و توانبخشی طبق نظر کمیسیون‌های پزشکی توانایی خود را بیش از ۶۶٪ از دست داده باشد. (بند ح ماده ۱ آییننامه بیمه اجتماعی روستائیان و عشاپر مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۴ هیئت وزیران)

از کارافتادگی کلی: عبارت است از کاهش قدرت کار بیمه شده به نحوی که نتواند با اشتغال به کار سابق یا کار دیگری بیش از (۱) از درآمد قبلی خود را به دست آورد. (بند ۱۳ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب (۱۳۵۴/۴/۳

از کار افتاده: به کسی اطلاق می‌شود که از نظر جسمی یا روانی قادر به تأمین معیشت خود از طریق انجام کاریا حرفة‌ای که بدان وسیله امرار معاش می‌کرده نباشد و به کار دیگری اشتغال نداشته باشد. (تبصره ۴ ماده ۴۴ از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب (۱۳۵۰/۲/۱۳

از کارافتادگی کلی: وضع کارمندی است که براساس مقررات این آییننامه یا سایر قوانین و مقررات قادر به کار نیست و از حقوق وظیفه از کارافتادگی استفاده می‌کند. (بند خ ماده ۴ آییننامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب (۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

از کار افتادگی: موضوع این آییننامه عبارت از عدم توانایی کامل و دائمی مستخدم به انجام کار است. (ماده ۵۸ از اصلاح آییننامه استخدامی شهرداری تهران مصوب (۱۳۶۸/۲/۱۳ هیأت وزیران)

از کارافتاده کلی: بیمه‌شده‌گانی که حداقل دو سوم توانایی کارخود را ازدست داده باشند و نتوانند با اشتغال به کار سابق یا کار دیگری که مناسب با وضع مزاجی و حرفة‌ای آن‌ها باشد بیش از یک سوم مزدیا حقوق سابق خود را به دست بیاورند از کار افتاده کلی شناخته می‌شوند. (ماده ۵۹ از قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب (۱۳۳۹/۲/۲۱

اسباب تملک: تملک حاصل می‌شود: ۱- به احیا اراضی موات و حیاکن اشیاء مباحه، ۲- به وسیله عقود و تعهدات، ۳- به وسیله اخذ بشفعه، ۴- به ارث، (ماده ۱۴۰ از قانون مدنی)

استاد: از این به بعد مدرسه ابتدایی دبستان و معلم آن آموزگار - مدرسه متوسطه دبیرستان و معلم آن دبیر - مدرسه صنعتی هنرستان و معلم آن هنرآموز - هر شعبه از مدارس عالی (فاکولته) دانشکده و مجموع شعب عالیه (اونیورسیته) دانشگاه و معلم مدارس عالیه استاد نامیده خواهد شد. (تبصره ماده ۱ از قانون اجازه تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی مصوب (۱۳۱۲/۱۲/۱۹

استان: واحدی از تقسیمات کشوری است با محدوده جغرافیایی معین، که از به هم پیوستن چند شهرستان هم‌جوار با توجه به موقعیت‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی تشکیل می‌شود. (ماده ۹ از قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب (۱۳۶۲/۴/۱۵

استاندار: استانداران در قلمرو مأموریت خود نماینده عالی دولت محسوب می‌شوند و مسئول اجرای سیاست عمومی دولت در حوزه مأموریت خود هستند و در کلیه امور اجرائی استان نظارت تامه و عالیه دارند. (ماده ۲ از لایحه قانونی اختیارات استانداران کشوری جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۳/۲۹ شورای انقلاب)

استاندارد: برحسب مورد عبارت است از تعیین تمام یا برحی از خصوصیات و مشخصات هر فراورده از قبیل نوع، جنس، منشا، مواد اولیه اجزاء تشکیل دهنده، ترکیب، ساخت، نحوه استفاده، طرز نصب، کیفیت، کمیت، شکل، رنگ، وضع ظاهری، وزن، ابعاد، عیار، ایمنی، چگونگی و بسته‌بندی و علامتگذاری، روش آزمایش و همچنین یکنواخت کردن اوراق اداری، اسناد بازارگانی و مالی و امثال آن. (بند الف ماده ۲ از قانون مواد الحاقی به قانون تأسیس مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۴۹/۹/۲۴)

استاندارد (آلودگی): میزان و معیارهایی که در این آیین‌نامه استاندارد نامیده می‌شود عبارت است از حدود مجاز و مشخصات ویژه‌ای که با توجه به اصول حفاظت و بهسازی محیط‌زیست برای آلوده‌کننده‌ها و جلوگیری از آلودگی آب تعیین می‌شود. (بند ۱۱ ماده ۲ از آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب ۱۳۶۳/۹/۲۴ هیأت وزیران)

استخدام: پذیرفتن شخص به خدمت شرکت براساس پست‌های موجود و برای انجام کارهایی که به موجب حکم رسمی مکلف به انجام آن می‌شود و بر سه قسم رسمی، قراردادی و پیمانی است. (بند پ ماده ۳ آیین‌نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

استخدام (بانک): عبارت است از پذیرفتن شخص به خدمت در بانک طبق ضوابط این آیین‌نامه. (بند ج ماده ۱ از آیین‌نامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

استخدام در نیروی انتظامی: عبارت است از پذیرفتن شخص واجد شرایط برای انجام خدمت در یکی از مشاغل پیش‌بینی شده در این قانون. (ماده ۴ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۱۸)

استخدام در ارتش: عبارت است از پذیرفته شدن شخص برای انجام خدمت موظف در یکی از مشاغل پیش‌بینی شده در این قانون. (ماده ۱۸ از قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷) استخدام (سپاه پاسداران): استخدام در سپاه عبارت است از گزینش افراد واجد صلاحیت برای انجام خدمت موظف در یکی از مشاغل پیش‌بینی شده در این قانون. (ماده ۴ از قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

استخدام در ارتش: عبارت است از پذیرفته شدن شخص برای انجام خدمت موظف در یکی از مشاغل پیش‌بینی شده در این قانون. (ماده ۱۸ از قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷) استخدام (سپاه پاسداران): استخدام در سپاه عبارت است از گزینش افراد واجد صلاحیت برای انجام خدمت موظف در یکی از مشاغل پیش‌بینی شده در این قانون. (ماده ۴ از قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

استخدام دولت: عبارت از پذیرفتن شخصی به خدمت دولت در یکی از وزارت‌خانه‌ها یا مؤسسات دولتی است. (بند الف ماده ۱ از قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

استخدام غیررسمی: منظور از استخدام غیررسمی مذکور در تبصره ۶۰ قانون بودجه سال ۱۳۶۴ هر گونه استخدام به صورت پیمانی، قراردادی، خرید خدمت، روزمزد و کارگری و عنایین مشابه می‌باشد. (تبصره ۳ ماده ۷ از قانون نحوه تعديل نیروی انسانی دستگاه‌های دولتی مصوب ۱۳۶۶/۱۰/۲۷)

استخراج: مجموعه عملیاتی است که به منظور جدا کردن کانه از کانسار و انتقال آن به محل انباشت مواد انجام می‌گیرد. (بند د ماده ۱ از قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

استخراج: مجموعه عملیاتی که به منظور جدا کردن کانه و کانسار و انتقال آن به سنگر مواد انجام می‌گیرد. (بند ر ماده ۱ از قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

استر: مقدار هیزمی است که یک متر مکعب فضا را اشغال نماید و هر استر معادل شش دهم مترمکعب چوب محسوب می‌شود. (بند ۱۶ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

استعفا: کسانی که نیروهای مسلح ... برای تحصیل آن‌ها هزینه‌ای پرداخت کرده باشد در صورت وجود یکی از شرایط زیر می‌توانند استعفا دهند. ۱- پرداخت دو برابر هزینه تحصیل، ۲- انجام خدمت پس از خاتمه تحصیل معادل سه برابر مدت تحصیل که در هر صورت از ده سال تجاوز نخواهد کرد. کسانی که ضمن خدمت به هزینه نیروهای مسلح ... دوره تخصصی را طی کرده‌اند باید دو برابر مدت تخصصی را خدمت کنند و در صورتی که مشمول قسمت اول این جزء نیز باشند این مدت به خدمت مقرر در قسمت اول این جزء اضافه می‌شود. (بند ج ماده ۱۵ از قانون اصلاح بند ج ماده ۱۵ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۵۲/۱۰/۱۷)

استعفا: کسانی که به هزینه وزارت جنگ تحصیل کرده‌اند در صورت پرداخت هزینه تحصیلی یا انجام خدمت پس از خاتمه تحصیلات معادل دو برابر مدت تحصیل ممکن است استعفا دهند. (بند ج ماده ۱۵ از قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب (۱۳۳۶/۴/۳۰)

استعفا: وضع کارمندی است که براساس این آیین‌نامه از خدمت شرکت مستعفی شده است. (بند ذ ماده ۴ آیین‌نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

استیناف تبعی: اشخاص مفصله ذیل حق تقاضای استیناف دارند: ۱. متهم، ۲. اشخاصی که محکوم به تأدیه ضرر و زیان مدعی خصوصی شده‌اند، ۳. مدعی العموم بدایت، ۴. مدعی خصوصی از حیث ضرر و زیان. مدت استیناف ده روز است و این مدت در احکام حضوری از تاریخ اعلام حکم و در احکام غیابی از تاریخ انقضاء مدت اعتراض شروع می‌گردد. در هر موردی که یکی از اشخاص فوق عرضحال استیناف دهد هریک از اصحاب دعوا نیز می‌توانند در ظرف یک مهلت اضافی ده روزه که از تاریخ تقدیم عرضحال مزبور شروع خواهد شد تقاضای استیناف نماید و این استیناف تبعی نامیده می‌شود. علاوه بر اشخاص فوق مدعی العموم استیناف نیز می‌تواند تقاضای استیناف نماید و این حق مدام که اعلان ختم محکمه در محکمه استیناف داده نشده است برای مدعی العموم استیناف باقی است و اگر هیچ یک از اشخاص مذکور فوق در مدت مقرر استیناف نداده باشند مدعی العموم استیناف فقط تا یک ماه از تاریخ اعلام حکم در محکمه جنحه حق تقاضای استیناف خواهد داشت. (ماده ۳۵۱ از قانون متمم اصلاح اصول محاکمات جزائی مصوب (۱۳۱۱/۷/۱۲

اسرای آزاد شده: به کسانی اطلاق می‌گردد که به سبب مأموریت محوله در طول جنگ تحمیلی و در جهت دفاع از انقلاب اسلامی و استقلال و تمامیت ارضی کشور جمهوری اسلامی ایران توسط عوامل دشمن در داخل یا خارج از کشور اسیر شده و پس از مقاومت دلیرانه آزاد شده باشند. (ماده ۱ از قانون حمایت از آزادگان (اسرای آزاد شده بعد از ورود به کشور مصوب (۱۳۶۸/۹/۱۳)

اسم خاص: اسمی است که برای نامیدن شخص معین یا جای معین یا چیز معین به کار می‌رود. (بند ج ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت به کارگیری اسمی، عنوانی و اصطلاحات بیگانه مصوب (۱۳۷۸/۲/۱۹

اسناد خزانه: اسناد بینامی است که برای تأمین احتیاجات مالی خزانه‌داری کل در جریان سال مالی انتشار می‌یابد. (ماده ۱ از قانون انتشار اسناد خزانه و اوراق قرضه مصوب (۱۳۴۸/۷/۲)

اسناد خلاف واقع: منظور از اسناد خلاف واقع اسناد و سیاههای است که در آن خصوصیات کالایی ذکر شده باشد که با نوع جنس و خصوصیات کالای اظهار شده تطبیق ننماید. (تبصره ۲ ماده ۲۶۸ آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

اسناد دولتی: عبارتند از هر نوع نوشته یا اطلاعات ثبت یا ضبط شده مربوط به وظایف و فعالیتهای وزارتتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و شرکت‌های دولتی از قبیل مراسلات، دفاتر، پرونده، عکس‌ها، نقشه‌ها، کلیشه‌ها، نمودارها، فیلم‌ها، میکروفیلم‌ها و نوارهای ضبط صوت که در مراجع مذکور تهیه یا به آن رسیده باشد. اسناد دولتی سری اسنادی است که افشاری آن‌ها مغایر با مصالح دولت یا مملکت باشد. اسناد دولتی محرمانه اسنادی است که افشاری آن‌ها مغایر با مصالح خاص اداری سازمان‌های مذکور در این ماده باشد. (ماده ۱ قانون مجازات انتشار و افشار اسناد محرمانه و سری دولتی مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۲۹)

اسناد دولتی سری: اسنادی است که افشاری آن‌ها مغایر با مصالح دولت یا مملکت باشد. (از ماده ۱ قانون مجازات انتشار و افشار اسناد محرمانه و سری دولتی مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۲۹)

اسناد دولتی محرمانه: اسنادی است که افشاری آن‌ها مغایر با مصالح خاص اداری سازمان‌های مذکور در این ماده باشد. (از ماده ۱ قانون مجازات انتشار و افشار اسناد محرمانه و سری دولتی مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۲۹)

اسناد رسمی: اسنادی که در اداره ثبت اسناد و املاک یا دفاتر اسناد رسمی یا در نزد سایر مأمورین رسمی در حدود صلاحیت آن‌ها و بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشند رسمی است. (ماده ۱۲۸۷ قانون مدنی)

اسناد رسمی: اسنادی که راجع به معاملات و تعهدات و تقبلات است بر دو نوع است: اسناد رسمی و عادی، اسناد رسمی از قرار تفصیل ذیل است: ۱- اسنادی که در اداره ثبت اسناد به طوری که قانون معین کرده ثبت یا تصدیق شده باشد. ۲- تسجیلات و تصدیقات محاضر شرعیه که مراجع عدیله‌اند در امور راجعه به آن‌ها. ۳- تصدیقات محاکم عدیله در صورتی که خارج از صلاحیت آن‌ها نباشد و همچنین تصدیقات ادارات دولتی دراموری که راجع به آن‌ها است در صورتی که تصدیق خارج از صلاحیت آن‌ها نباشد. (ماده ۲۸۲ از قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

اسناد عادی: غیر از اسناد مذکوره در ماده ۱۲۸۷ سایر اسناد عادی است. (ماده ۱۲۸۹ قانون مدنی)

اسناد عادی: سندی است که غیر از اسناد رسمی باشد. (ماده ۲۸۳ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

اسناد کتبی: عبارت است از کلیه نوشتگات طرفین اعم از این که رسمی باشد یا عادی. (ماده ۲۶۹ قوانین

موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب (۱۲۹۰/۸/۱۸)

اسناد مثبته گمرکی: اسناد مثبته گمرکی که در موارد سوء ظن قاچاق ممکن است به آن استناد کرد عبارت است از پروانه ورود گمرکی، پته مسافری، قبض سپرده که به موجب آن کالا مرخص شده، قبض خرید کالا از گمرک، پته عبور داخلی، پروانه ترانزیت خارجی، پروانه کابوتاز، پروانه کالای مرجعی، پروانه ورود موقت، پروانه صدور موقت مشروط بر این که مشخصات مذکور در این اسناد با مشخصات کالا از هر حیث تطبیق نماید و فاصله بین تاریخ صدور سند و تاریخ کشف کالا با توجه به نوع کالا و نحوه مصرف آن متناسب باشد. (ماده ۲۸۰ آیین نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰) اسناد و اوراق بهادر دولتی: اسناد و اوراق بهادر دولتی موضوع ردیف (۳) بند الف ماده ۵ عبارت است از: الف) اسناد خزانه و اوراق قرضه دولتی یا تضمین شده از طرف وزارت دارایی مشروط بر این که اجازه انتشار یا تضمین آن قانوناً تحصیل شده باشد. ب) مطالبات بانک مرکزی ایران از وزارت خانه ها و مؤسسات دولتی و شهرداری ها و مؤسسات وابسته به دولت یا وابسه به شهرداری ها که به طور بازرگانی اداره می شوند مشروط بر این که این مطالبات از طرف وزارت دارایی تضمین شده باشد. (ماده ۸ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸) اسناد و اوراق راکد: اسناد و اوراق راکد در این آیین نامه عبارت است از کلیه نوشتگات، نامه ها، گزارش ها، صورت جلسه ها و صورت مجلس ها، قراردادها و عهدنامه ها، ابلاغ ها و فرمان ها، نمونه ها و فرم ها، دفترها و پرونده ها، قبوض، نسخه ها، بارنامه ها و مدارک و سوابق تحصیلی، نمودارها، نقشه ها، عکس ها، کلیشه ها، فیلم ها و میکروفیلم ها، صفحه ها و نوارهای ضبط صوت و سایر اسناد و مدارک کی که توسط مقامات و دستگاه های دولتی و وابسته به دولت در اجرای وظایف و تکالیف قانونی و اداری تهیه یا دریافت و نگهداری شده و برای انجام دادن وظایف و مسئولیت های قانونی و اداری جاری به تشخیص وزارت خانه یا مؤسسه مربوط مورد مراجعه و استفاده مستمر نباشد. (تبصره ۱ ماده ۱ از آیین نامه تشخیص اوراق زاید و ترتیب امحاء آن ها مصوب ۱۳۵۱/۲/۱۶) اسناد و مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی: منظور از اسناد و مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی در این اساسنامه تمامی آثار مکتوب، سمعی و بصری و آثار ارزشمندی است که محتوایی کلی آن ها با انقلاب اسلامی و تحولات ناشی از آن در جهان ارتباط داشته باشد. (تبصره ماده ۲ اساسنامه سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۶۷/۴/۲)

اسناد یا سیاهه نادرست: منظور اسناد یا سیاهه ای است که در آن خصوصیات کالا صحیحأ و منجزا قید نشده است و صاحب کالا از عدم تصریح خصوصیات به زیان دولت اقدام و کالای دیگری را با حقوق گمرکی

و سود بازرگانی و عوارض کمتر اظهار کرده باشد. (تبصره ۱ ماده ۲۶۹ از آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی
مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

اسیر و مفقودالاثر: شخصی است که در راه به ثمر رسیدن انقلاب اسلامی و استمرار آن از تاریخ ۱۳۵۶/۱۰/۱۹ به بعد اسیر یا مفقودالاثر شده و مراتب در مورد پرسنل نیروهای نظامی و انتظامی به تأیید نیروی مربوطه و در سایر موارد به تأیید بنیاد شهید رسیده باشد. (ماده ۱۳۶ آییننامه اجرایی قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۴/۵/۱۳ هیأت وزیران)

اشتغال: وضع کارمندی است که در یکی از پستهای سازمانی انجام وظیفه می‌کند. (بند ب ماده ۴ آییننامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

اشعه: اشعه یا پرتوها شامل اشعه یون ساز و غیریون ساز می‌باشد. (بند ۱ ماده ۲ از قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب ۱۳۶۸/۱/۲۰)

اشیاء عتیقه: منظور از اشیاء عتیقه اشیایی است که بر طبق ضوابط بین‌المللی یک صد سال یا بیشتر از تاریخ ایجاد یا ساخت آن گذشته باشد. در مورد اشیایی که قدمت آن از یک صد سال کمتر باشد پس از تأثیه خمس بهای تقویم شده آن از طرف کاشف به نفع بیت‌المال اشیا مکشوفه به وی تعلق خواهد گرفت. (ردیف ۳ بند ج از لایحه قانونی راجع به جلوگیری از انجام حفاری‌های غیرمجاز و کاوش به دست آوردن اشیاء عتیقه و آثار تاریخی که بر اساس ضوابط بین‌المللی مدت یک صد سال یا بیشتر از تاریخ ایجاد یا ساخت آن گذشته باشد مصوب ۱۳۵۸/۲/۱۸ شورای انقلاب) اشیا و لوازم شخصی: منظور از اشیا و لوازم شخصی مذکور در این قانون اشیایی است که عرفاً فقط مورد استفاده صاحب آن قرار گیرد و منظور از لوازم خانه اشیایی است که عرفاً مورد استفاده خانواده صاحب آن اشیا هنگام اقامت در یک محل باشد. (تبصره ۲ ردیف ج بند ۶ ماده ۳۷ از قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

اصل برائت: اصل برائت است بنابراین اگر کسی مدعی حق یا دینی بر دیگری باشد باید آن را اثبات نماید والا مطابق این اصل حکم به برایت مدعی علیه خواهد شد. (ماده ۳۵۶ قانون آیین‌دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

اصل ساز: منشا اصلی «داده پیام» است که «داده پیام» به وسیله او یا از طرف او تولید یا ارسال می‌شود اما شامل شخصی که در خصوص «داده پیام» به عنوان واسطه عمل می‌کند نخواهد شد. (بند ب ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۷)

صلاح ساختار مالی: منظور افزایش سرمایه از محل آورده نقدی یا تبدیل سود تقسیم نشده به سرمایه (به استثنای افزایش سرمایه از محل تجدید ارزیابی دارایی‌ها) به نحوی که نسبت سرمایه به بدھی‌های شرکت کمتر از سی درصد (۳۰٪) نباشد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۴ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۱/۹ هیئت وزیران)

صلاح مسیر رودخانه: عبارت از بازگرداندن رودخانه یا نهر یا مسیل به مسیر تعیین‌شده در معاهدات، موافتنامه و نقشه‌های مرزی که بر اثر جریان طبیعی یا عوامل دیگر تغییر مسیر داده است. (بند ۵ فصل اول آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

اصناف: کسانی هستند که بدون داشتن کارت بازرگانی به هر نوع معاملات و تجارت داخلی اعم از عمده‌فروشی یا خرید و فروش، دلالی اعم از ملکی و بازرگانی، امور حمل و نقل، تصدی مهمانخانه، کافه رستوران و تماشاخانه و امثال آن‌ها یا به هر قسم کارهای صنعتی اعم از دستی یا ماشینی و مانند آن اشتغال دارند و درآمد سالیانه آن‌ها اضافه بر ۱۲۰ هزار ریال می‌باشد. (ماده ۶ قانون مالیات بر درآمد مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۰) اصول محاکمات جزائی: اصول محاکمات جزائی عبارت است از ترتیبات و قواعدی که وضع شده برای کشف و تحقیق جرائم و تعیین مسئولیت مجرمین بر حسب مقررات قانونیه. (ماده ۱ قوانین موقتی محاکمات جزائی (آیین‌دارسی کیفری) مصوب ۱۲۹۱/۵/۳۰)

اصول و سیاست‌های اجرائی نظام جامع تأمین اجتماعی: به شرح زیر می‌باشد: الف) سیاست جامعیت: جامعیت به معنای ارائه کلیه خدمات متنوع و مصرح در این قانون است. ب) سیاست کفایت: که براساس آن در مرحله اول حداقل نیازهای اساسی آحاد جامعه تأمین و در مرحله دوم کمیت و کیفیت خدمات ارتقاء می‌یابد. ج) سیاست فراگیری: که براساس آن خدمات نظام تأمین اجتماعی باید برای کلیه آحاد ملت تأمین و تضمین شود. د) سیاست پیشگیری: اعمال این سیاست شامل هر سه حوزه بیمه‌ای حمایتی و امدادی می‌باشد و مطابق آن بر ضرورت هماهنگی با سایر دستگاه‌های مؤثر تأکید می‌شود به نحوی که تلاش برای پیشگیری از ظهور یا گسترش انحرافات و مشکلات اجتماعی به عنوان یک سیاست هماهنگی فرابخشی مبنای عمل قرار گیرد. ه) سیاست توانمند سازی: سیاست توانمند سازی به معنی کاهش روش‌های مبتنی بر

تأمین مستقیم نیاز و متقابلاً افزایش توانایی‌های فردی و جمعی به منظور تأمین نیازها توسط خود افراد وابسته می‌باشد. و) سیاست کارگستری: سیاست کارگستری سازوکاری غیرحمایتی است و با ایجاد زمینه‌های اشتغال فرد امکان تأمین نیاز توسط خود او فراهم می‌شود و به معنی ارائه خدمات رفاهی به شرط انجام خدمات معین است. ز) سیاست نیازمند یا بی‌فعال: رسیدگی به حقوق افراد با استفاده از سیستم جامع آماری و اطلاعاتی و تأکید بر کرامت انسانی و نفی روش‌های تحقیرآمیز. ح) حقوق افراد عضو و تحت پوشش درقبال تعهدات قانونی سازمان‌ها مؤسسات و صندوق‌های بیمه‌ای این نظام تحت ضمانت دولت خواهد بود و دولت مکلف است تمهیدات مالی، اعتباری و ساختاری لازم در این زمینه را اتخاذ کند. ط) ارائه تعهدات بیمه‌ای صندوق‌ها در قبال افراد عضو و تحت پوشش براساس قاعده عدالت و به تناسب میزان مشارکت (سنوات و میزان پرداخت حق بیمه) و با تنظیم ورودی‌ها و خروجی‌ها طبق محاسبات بیمه‌ای صورت می‌پذیرد. ی) سازمان‌ها مؤسسات و صندوق‌های بیمه‌ای نظام تأمین اجتماعی ماهیت تعهدی داشته و حق بیمه شدگان نسبت به صندوق‌ها منحصر به دریافت تعهدات قانونی است. (ماده ۹ قانون ساختار جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۱

اضافه ارزش: عبارت است از وفات بین قیمت ملک در سال قبل از شروع عملیات و قیمت آن در تاریخ شروع بهره برداری از تأسیسات ایجاد شده. (بند الف ماده ۱۷ از قانون برنامه هفت ساله دوم عمرانی کشور مصوب ۱۳۳۴/۱۲/۸)

اطفال بزهکار: کلیه جرائم اطفال که سن آن‌ها بیش از ۶ سال تمام و تا ۱۸ سال تمام است طبق این قانون در دادگاه اطفال رسیدگی می‌شود. اطفال تا ۶ سال تمام قابل تعقیب جزایی نخواهند بود. (ماده ۴ قانون مربوط به تشکیل دادگاه اطفال بزهکار مصوب ۱۳۳۸/۹/۱۰)

اطلاعات پذیرش شده هواشناسی: اطلاعاتی است که به کمک نیروی انسانی یا در فرایندهای ماشینی از حالت خام خارج و پس از سازماندهی علمی و تخصصی به صورت فراورده‌های جدید مورد استفاده قرار می‌گیرد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده (۲۱) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۷/۴/۳ هیأت وزیران)

اطلاعات خام یا پایه هواشناسی: داده‌های مذکور شامل اطلاعات حاصل از کلیه دیده‌بانی‌های هواشناسی است که در انواع ایستگاه‌های سازمان هواشناسی مستقیماً انجام می‌گردد یا اطلاعاتی که از دفاتر، گرافها یا نمودارهای مربوط به طور دستی یا به وسیله ماشین استخراج می‌شود. (بند الف ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی

ماده (۲۱) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۷/۴/۳ هیأت وزیران)

اطلاعات جمعی: آن دسته اطلاعاتی هستند که در خصوص مشخصات افراد و بنا به درخواست اداره‌ها و سازمان‌ها به صورت جمعی و فهرستوار (طبق لیست) تهیه و ارائه می‌گردد مانند فهرست مشمولان نظام وظیفه کودکان واجب التعليم و افراد کهنسال. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند م تبصره ۱۱ بودجه سال ۸۱ مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۸ هیئت وزیران)

اطلاعات فردی و خانوادگی: به آن دسته از اطلاعات اطلاق می‌شوند که بنا به درخواست شخص مانند: گواهی فوت گواهی تجرد و یا طبق درخواست اداره‌ها و سازمان‌ها مانند مشخصات عائله تحت تکفل گواهی تک فرزندی و به شکل «برگ گواهی» تهیه و از طریق پایگاه صادر می‌شود. (بند پ آیین‌نامه اجرایی بند م تبصره ۱۱ بودجه سال ۸۱ مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۸ هیئت وزیران)

اطلاعات نهایی: هرگونه اطلاعات افشا نشده برای عموم که به طور مستقیم یا غیرمستقیم به اوراق بهادر، معاملات یا ناشر آن مربوط می‌شود و در صورت انتشار بر قیمت یا تصمیم سرمایه‌گذاران برای معامله اوراق بهادر مربوط تاثیر می‌گذارد. (بند ۳۲ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

اظهار: منظور از اظهار مندرج در این قانون ذکر اوصاف و مشخصات کامل کالا در اظهارنامه تسلیمی به گمرک است به شکلی که با توجه به آن اوصاف و مشخصات کالای اظهار شده مشخص و از غیر آن به نحو روشن متمایز شود. (بند ه ماده ۲ از قانون امور گمرکی مصوبه ۱۳۵۰/۳/۳۰)

اظهار: مطلبی که از طرف دولت به مجلس می‌رسد به کلمه (اظهار) تعبیر می‌گردد و مطلبی که از طرف اعضاء مجلس باشد به کلمه (عنوان) و آنچه سایر مردم به فرستند به کلمه (عریضه). (ماده ۴۲ نظام‌نامه داخلی دارالشورای ملی ایران مصوب ۱۲۸۵/۷/۲۵)

اظهار اجمالی کالای عبوری: عبارت است از ذکر مشخصات کلی کالا که در اظهارنامه اجمالی به گمرک یا بندر ارائه می‌گردد. (بند ت ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور و کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

اظهار کالای عبوری: عبارت است از ذکر اوصاف و مشخصات کامل کالا در اظهارنامه تسلیمی که جهت عبور خارجی کالا به گمرک ارائه می‌گردد. (بند پ ماده ۱ از آییننامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

اظهار اجمالی کالای عبوری: عبارت است از برگه‌ای (فرمی) چاپی جهت اظهار اجمالی کالا که در بدو ورود آن توسط هدایت‌کننده وسیله حمل یا نماینده شرکت حمل و نقل یا نماینده راه‌آهن به گمرک یا بندر یا فرودگاه حسب مورد تسلیم می‌گردد. (بند ب ماده ۱ آییننامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

اظهارنامه ارزیابی توان اجرایی کار: سندی ضمیمه دعوتنامه ارزیابی توان اجرای کار است که به وسیله پیمانکاران تکمیل و به دستگاه اجرایی تحويل می‌شود. (بند پ ماده ۲ آییننامه ارجاع کار به پیمانکاران ساخت مصوب ۱۳۸۳/۱/۲۴ هیئت وزیران)

اظهارنامه عبور خارجی: عبارت است از برگه‌ای (فرمی) چاپی که توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران چاپ شده و جهت اظهار کالاهای عبوری خارجی مورد استفاده قرار می‌گیرد. (بند الف ماده ۱ آییننامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸)

اعاده دادرسی (اصلی): عبارت است از این که متقاضی اعاده دادرسی به طور مستقل آن را درخواست نماید. (بند الف ماده ۴۳۲ از قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

اعاده دادرسی (اصلی): اعاده دادرسی بر دو قسم است: ۱- اصلی ۲- طاری اعاده دادرسی اصلی است در صورتی که درخواست‌کننده اعاده دادرسی مستقلأً درخواست اعاده دادرسی نماید. (ماده ۵۹۸ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

اعاده دادرسی (طاری): عاده دادرسی بر دو قسم است: ۱- اصلی ۲- طاری اعاده دادرسی اصلی است در صورتی که درخواست‌کننده اعاده دادرسی مستقلأً درخواست اعاده دادرسی نماید. و طاری است وقتی که در اثنای دادرسی حکم به طور دلیل ابراز و محکوم عليه که حکم در مقابل او ابراز شده نسبت به آن درخواست اعاده دادرسی نماید. (ماده ۵۹۸ از قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

اعانه: عناوین کمک و اعانه مندرج در بودجه کل کشور منحصراً ناظر بر اعتبارات جاری است. (تبصره ۵۸ قانون بودجه اصلاحی سال ۱۳۵۳ و بودجه سال ۱۳۵۴ کل کشور مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۵)

اعتبار: مراد از اعتبار وجهی است که قبلاً برای خرج معینی پیش‌بینی و به تصویب مقامات قانون رسیده باشد. (تبصره ماده ۵ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

اعتبار: عبارت است از مبلغی برای اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها و فعالیت‌های مؤسسه در بودجه مربوط پیش‌بینی شده است. (ماده ۴ آیین‌نامه مالی معاملاتی مؤسسات آموزش‌عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

اعتبار: عبارت از مبلغی است که برای مصرف یا مصارف معین به منظور نیل به اهداف و اجرای برنامه‌های دولت به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد. (ماده ۷ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

اعتبار: عبارت از مبلغی است که برای مصرف یا مصارف معین در بودجه مربوط به تصویب می‌رسد. (ماده ۶ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۵)

اعتبار دیون بلا محل: عبارت است از اعتباری که برای پرداخت بدھی‌های قابل پرداخت سال‌های گذشته وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی که در بودجه مربوط اعتباری برای آن منظور نشده است به مصرف می‌رسد. (تبصره ماده ۶ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

اعتبار طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای: منظور اعتبار مجموعه عملیات و خدمات مشخصی است که بر اساس مطالعات توجیهی، فنی و اقتصادی و اجتماعی که توسط دستگاه اجرایی انجام می‌گردد طی مدت معین و با اعتبار معین برای تحقق بخشیدن به هدف‌های برنامه توسعه پنج ساله به صورت سرمایه‌گذاری ثابت یا مطالعه برای ایجاد دارایی‌سرمایه‌ای اجرا می‌گردد و منابع مورد نیاز اجرای آن از محل اعتبارات مربوط به تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأمین می‌گردد و به دو نوع انتفاعی و غیرانتفاعی تقسیم می‌گردد. (ماده ۷۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)

اعتبار هزینه: منظور اعتبار آن دسته از داد و ستدھای بخش دولتی است که ارزش خالص را کاهش می‌دهد. (ماده ۷۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)

اعتبار فوق العاده: اعتبارات اضافی منظور نمی‌شود مگر به موجب قانون مخصوص. اعتبارات اضافی بر دو قسم است: فوق العاده و منضم - اعتبارات فوق العاده اعتباراتی است که پیش‌بینی آن در قانون بودجه غیرممکن بوده و برای تأسیسات یا احتیاجات جدیده یا به جهت توسعه تأسیسات خارج از حدود قانونی بودجه لازم می‌شود - اعتبارات منضمه اعتباراتی است که برای تکافی مخارج بعضی اموری که در بودجه پیش‌بینی شده است لازم می‌شود. (ماده ۲۶ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۳)

اعتبارات فوق العاده: اعتبارات جدید بر دو قسم است: فوق العاده و اضافی. اعتبارات فوق العاده اعتباراتی است که برای احتیاجات جدید لازم می‌شود. اعتباراتی اضافی اعتباراتی است که برای تکمیل اعتبارات پیش‌بینی شده در بودجه لازم می‌شود. (ماده ۹ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

اعتبارات منضم: اعتبارات اضافی منظور نمی‌گردد مگر به موجب قانون مخصوص اعتبارات اضافی بر دو قسم است: فوق العاده و منضم - اعتبارات فوق العاده اعتباراتی است که پیش‌بینی آن در قانون بودجه غیرممکن بوده و برای تأسیسات یا احتیاجات جدیده یا به جهت توسعه تأسیسات خارج از حدود قانونی بودجه لازم می‌شود - اعتبارات منضمه اعتباراتی است که برای تکافی مخارج بعضی اموری که در بودجه پیش‌بینی شده است لازم می‌شود. (ماده ۲۶ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۳) اعتبارات اضافی منظور نمی‌گردد مگر به موجب قانون مخصوص اعتبارات اضافی بر دو قسم است: فوق العاده و منضم - اعتبارات فوق العاده اعتباراتی است که پیش‌بینی آن در قانون بودجه غیرممکن بوده و برای تأسیسات یا احتیاجات جدیده یا به جهت توسعه تأسیسات خارج از حدود قانونی بودجه لازم می‌شود - اعتبارات منضمه اعتباراتی است که برای تکافی مخارج بعضی اموری که در بودجه پیش‌بینی شده است لازم می‌شود. (ماده ۲۶ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۳): زمان درج شده در متن برگ معاینه فنی وسیله نقلیه است. (بند ۷ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

اعتراض اصلی: اعتراض شخص ثالث بر دو قسم است: اعتراض اصلی و اعتراض طاری (غیراصلی). اعتراض اصلی عبارت از اعتراضی است که ابتدا از طرف شخص ثالث بگردد. اعتراض طاری (غیراصلی) اعتراض یکی از طرفین است به حکم یا قراری که سابقاً در یک دادگاه صادر شده و در اثناء دادرسی طرف دیگر برای اثبات مدعای خود آن حکم یا قرار را ابراز نموده. (ماده ۵۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

اعتراض اصلی: عبارت است از اعتراضی که ابتدا از طرف شخص ثالث صورت گرفته باشد. (بند الف ماده ۴۱۹ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

اعتراض اصلی: اعتراض مذکور در دو ماده قبل بر دو قسم است: اعتراض اصلی و اعتراض طاری (غیراصلی).

اعتراض اصلی عبارت است از اعتراضی که ابتدا از طرف شخصی ثالث واقع گردد در حالی که فیمابین او و شخصی که حکم در حق او صادر شده است سابقاً دعوایی به وقوع نرسیده باشد. اعتراض طاری (غیراصلی) اعتراض یکی از طرفین است بر حکمی که سابقاً از یک محکمه صادر شده و در اثنای محاکمه طرف دیگر برای اثبات مدعای خود آن حکم را ابراز نمود. (ماده ۵۱۶ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب

(۱۲۹۰/۸/۱۸)

اعتراض ثالث: اعتراض شخص ثالث بر دو قسم است: اعتراض اصلی و اعتراض طاری (غیراصلی). اعتراض اصلی عبارت از اعتراضی است که ابتدا از طرف شخص ثالث بگردد. اعتراض طاری (غیراصلی) اعتراض یکی از طرفین است به حکم یا قراری که سابقاً در یک دادگاه صادر شده و در اثناء دادرسی طرف دیگر برای اثبات مدعای خود آن حکم یا قرار را ابراز نموده. (ماده ۵۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

اعتراض طاری: اعتراض مذکور در دو ماده قبل بر دو قسم است: اعتراض اصلی و اعتراض طاری (غیراصلی). اعتراض اصلی عبارت است از اعتراضی که ابتدا از طرف شخص ثالث واقع گردد در حالی که فیمابین او و شخصی که حکم در حق او صادر شده است سابقاً دعوایی به وقوع نرسیده باشد. اعتراض طاری (غیراصلی) اعتراض یکی از طرفین است بر حکمی که سابقاً از یک محکمه صادر شده و در اثنای محاکمه طرف دیگر برای اثبات مدعای خود آن حکم را ابراز نمود. (ماده ۵۱۶ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب

(۱۲۹۰/۸/۱۸)

اعتراض طاری (غیراصلی): عبارت است از اعتراض یکی از طرفین دعوا به رأیی که سابقاً در یک دادگاه صادر شده و طرف دیگر برای اثبات مدعای خود، در اثنای دادرسی آن رأی را ابراز نموده است. (بند ب ماده ۴۱۹ از قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

اعتراض طاری: اعتراض شخص ثالث بر دو قسم است: اعتراض اصلی و اعتراض طاری (غیراصلی). اعتراض اصلی عبارت از اعتراضی است که ابتدا از طرف شخص ثالث بگردد. اعتراض طاری (غیراصلی) اعتراض یکی از طرفین است به حکم یا قراری که سابقاً در یک دادگاه صادر شده و در اثناء دادرسی طرف دیگر برای اثبات مدعای خود آن حکم یا قرار را ابراز نموده. (ماده ۵۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

اعتراض عدم تادیه: امتناع از تأییده وجه برات باید در ظرف ده روز از تاریخ وعده به وسیله نوشته که اعتراض عدم تأییده نامیده می‌شود معلوم گردد و اگر روز دهم تعطیل باشد اعتراض روز بعد آن به عمل

خواهد آمد. (ماده ۲۰۶ اصلاحی قانون اصلاح ماده ۲۰۶ قانون تجارت راجع به اعتراض عدم تأديه مصوب

(۱۳۰۷/۴/۲)

اعتراض عدم تأديه برات: امتناع از تأديه وجه برات باید در ظرف ده روز از تاریخ وعده به وسیله نوشته که اعتراض عدم تأديه نامیده می‌شود معلوم گردد. (ماده ۲۸۰ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

اعتراض عدم تأديه برات: امتناع از تأديه وجه برات باید فردای روز وعده به وسیله نوشته که اعتراض عدم تأديه نامیده می‌شود معلوم گردد و اگر فردای روز وعده تعطیل باشد اعتراض روز بعد آن به عمل خواهد آمد. (ماده ۲۰۶ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

اعزامی(ارزبگیر): به دانشجویانی اطلاق می‌گردد که با رعایت ضوابط، کلیه هزینه‌های ریالی و ارزی آنان از طرف دولت پرداخت گردد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۳۴ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۱/۲/۱۸ هیئت وزیران)

اعضای افتخاری(نهضت سوادآموزی): به نیروهای مردمی و علاقمند به خدمت در نهضت اطلاق می‌شوند. (بند ج ماده ۲ قانون مقررات استخدامی نهضت سوادآموزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۷/۶/۱۳)

اعلام کننده(واقعه): تبصره ۱ - اعلام کننده کسی است که مکلف به اعلام واقعه می‌باشد و می‌تواند به شخص دیگری رسماً وکالت دهد تا از طرف او واقعه را اعلام نماید. (تبصره ۱ ماده ۶ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵/۴/۱۶)

اعلامیه پذیره نویسی: اعلامیه‌ای است که از طریق آن اطلاعات مربوط به ناشر و اوراق بهادر قابل پذیره‌نویسی در اختیار عموم قرار می‌گیرد. (بند ۳۰ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

اعمال ارادی: عبارت است از اعمالی که ناشی از عمد بوده و اراده فاعل در ارتکاب آن مؤثر باشد. (تبصره ۲ ماده واحده قانون اصلاح مقررات مربوط به تحصیل افسران و همافران و درجه‌داران و محصلان در نیروهای مسلح ... مصوب ۱۳۵۵/۳/۱۱)

اعمال تصدی: اعمالی است که دولت از نقطه نظر حقوقی مشابه اعمال افراد انجام می‌دهد مانند خرید و فروش اجاره و استیجاره و امثال آن. (تبصره ماده ۴ قانون راجع به دعاوی بین اشخاص و دولت مصوب (۱۳۰۹/۸/۱۳

اعمال تصدی: اعمالی است که دولت از نقطه نظر حقوقی مشابه اعمال افراد انجام می‌دهد مانند خرید و فروش املاک و غلات و اجاره و استیجار و امثال آن. (تبصره ۱ قانون تعیین مرجع دعاوی بین افراد و دولت مصوب (۱۳۰۷/۲/۱۹

اعمال خلاف اخلاق عمومی: عبارت است از: ۱- اعمال منافی عفت عمومی، ۲- تجاهر به فسق و فجور، ۳- استعمال مشروبات الکلی و مواد مخدر، ۴- اعمال و رفتار خلاف حیثیت و شرافت و شئون شغلی، ۵- عدم رعایت حجاب اسلامی، ۶- نشر و توزیع نوارهای مبتذل یا عکس‌های مستهجن و صور قبیحه. (ماده ۱۸ قانون بازسازی نیروی انسانی وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی وابسته به دولت مصوب (۱۳۶۰/۷/۵

اعمال شاقه: محکومین به حبس با مشقت باید راجع به امور عام‌المنفعه باشد. (ماده ۱۳ قانون مجازات عمومی مصوب (۱۳۰۴/۱۱/۷

افراد: از سرباز تا سرجوخه (داخل) افراد نامیده می‌شوند. از گروهبان ۳ تا افسریار (داخل) درجه‌دار نامیده می‌گردد. از ستوان ۳ تا سروان (داخل) افسر جز نامبرده می‌شوند. از سرگرد تا سرهنگ (داخل) افسر ارشد نامیده می‌شوند. از سرتیپ به بالا امرا نامیده می‌شوند. (تبصره ۱ ماده ۲۱ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب (۱۳۳۶/۴/۳۰

افراد خانواده تحت تکفل: بیمه شده از نظر قانون بیمه‌های اجتماعی روستاییان و مواد الحاقی عبارتند از اشخاص زیر: ۱- همسران دائم بیمه شده، ۲- شوهر زن بیمه شده مشروط بر این که تحت تکفل بیمه شده بوده و سن او از شصت و پنج سال متجاوز باشد، یا طبق تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان قادر به کار نباشد، ۳- فرزندان بیمه شده تا سن پانزده سال تمام و در صورت اشتغال به تحصیل در مؤسسات رسمی آموزشی تا بیست و یک سال تمام و فرزندانی که در اثر بیماری دائمی یا نقص عضو اساسی به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان قادر به کار نبوده و به این علت معاش آن‌ها به عهده بیمه شده باشد، ۴- پدر و مادر تحت تکفل بیمه شده مشروط بر این که سن پدر از شصت و پنج سال و سن مادر از شصت سال متجاوز باشد یا به تصدیق کمیسیون پزشکی سازمان از کار افتاده باشند. (ماده ۳۰ آین‌نامه اجرایی ماده ۲۶ الحاقی به قانون بیمه‌های اجتماعی روستاییان مصوب (۱۳۵۰/۳/۱۶

افراد خرید خدمت سپاه: افراد خرید خدمت سپاه، ستاد کل و وزارت دفاع به کسانی اطلاق می‌شود که بر طبق مقررات مربوط خدمت مشخصی را برابر قرارداد تنظیمی انجام می‌دهند. (ماده ۱۵ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

افراد نیازمند: به افرادی اطلاق می‌شود که به لحاظ شرایط اقتصادی، اجتماعی، جسمی و روانی توانایی اداره زندگی خود و خانواده تحت تکفل خود را ندارند. (بند ۴ ماده ۱ قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۳)

افزارمند: کارگرانی که در کارخانه‌ها و کارگاه‌های ارتش یا در محل‌های وابسته به آن‌ها با دستمزد یا کارمزد طبق آیین‌نامه مربوطه به کار گمارده شوند افزارمندان ارتش شناخته می‌شوند. (ماده ۱ قانون بیمه‌های اجتماعی و بازنشستگی و تعاون افزارمندان کارگاه‌ها و کارخانجات ارتش مصوب ۱۳۳۴/۹/۱۷)

افسر ارشد: از سرباز تا سرجوخه (داخل) افراد نامیده می‌شوند. از گروهبان ۳ تا افسریار (داخل) درجه‌دار نامیده می‌شوند. از ستوان ۳ تا سروان (داخل) افسر جز نامیده می‌شوند. از سرگرد تا سرهنگ (داخل) افسر ارشد نامیده می‌شوند. از سرتیپ به بالا امرا نامیده می‌شوند. (تبصره ۱ ماده ۲۱ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

اقاله: به هر لفظ یا فعلی واقع می‌گردد که دلالت بر بهم زدن معامله کند. (ماده ۲۸۴ قانون مدنی)

اقامت اتباع خارجه: در ایران بر دو قسم است: اقامت موقت و اقامت دائم. اقامت دائم در صورتی است که خارجی در خاک ایران اقامتگاه قانونی اختیار نموده باشد و در غیراینصورت اقامت خارجی در ایران موقت محسوب می‌شود. اجازه اقامت موقت یا دائم از طرف نظمیه باید داده شود و هیچ یک از اتباع خارجه بدون اجازه مذبور و بیش از مدت معینه در اجازه‌های مذکوره نمی‌توانند در ایران اقامت نمایند. اجازه اقامت موقت یا دائم قابل تجدید و تمدید می‌باشد. (ماده ۴ قانون راجع به ورود و اقامت اتباع خارجه در ایران مصوب ۱۳۱۰/۲/۱۹)

اقامت اجباری: مدت اقامت اجباری یا ممنوعیت از اقامت کمتر از یک ماه و بیشتر از سه سال نخواهد بود. محکومین به این دو مجازات بدون مستحفظه به نقطه‌ای که ممنوع از اقامت در آن جای نیستند یا مجبور به اقامت در آن جا هستند رفته و در آن جا تحت نظر نخواهند بود. (ماده ۱۶ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

اقامتگاه: اقامتگاه هر شخصی عبارت از محلی است که شخص در آن جا سکونت داشته و مرکز مهم امور او نیز در آن جا باشد اگر محل سکونت شخصی غیر از مرکز مهم امور او باشد مرکز امور او اقامتگاه محسوب است اقامتگاه اشخاص حقوقی مرکز عملیات آنها خواهد بود. (ماده ۱۰۰۲ قانون مدنی)

اقامتگاه (خدمه): اگر اشخاص کبیر که معمولاً نزد دیگری کار یا خدمت می‌کنند در منزل کارفرما یا مخدوم خود سکونت داشته باشند اقامتگاه آنها همان اقامتگاه کارفرما یا مخدوم آنها خواهد بود. (ماده ۱۰۰۹ قانون مدنی)

اقامتگاه زن شوهردار: همان اقامتگاه شوهر است معذلک زنی که شوهر او اقامتگاه معلومی ندارد و همچنین زنی که با رضایت شوهر خود یا با اجازه محکمه مسکن علیحده اختیار کرده می‌تواند اقامتگاه شخصی علیحده نیز داشته باشد. (ماده ۱۰۰۵ قانون مدنی)

اقامتگاه صغیر و محجور: اقامتگاه صغیر و محجور همان اقامتگاه ولی یا قیم آنها است. (ماده ۱۰۰۶ قانون مدنی)

اقامتگاه افراد نظامی: اقامتگاه افراد نظامی که در ساخلو هستند محل ساخلو آنها است. (ماده ۱۰۰۸ قانون مدنی)

اقامتگاه دائمی: محلی که شخص در آن جا از حیث شغل یا کسب یا خدمت قلمی یا نظامی یا علاقه ملکی اقامت دارد اقامتگاه دائمی محسوب می‌شود. (ماده ۱۵۲ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

اقامتگاه شخص حقوقی: اقامتگاه شخص حقوقی محلی است که اداره شخص حقوقی در آن جا است. (ماده ۵۹۰ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

اقدامات تأمینی: عبارتند از تدبیری که دادگاه برای جلوگیری از تکرار جرم (جنحه یا جنایت) درباره مجرمین خطرناک اتخاذ می‌کند. مجرمین خطرناک کسانی هستند که سوابق و خصوصیات روحی و اخلاقی آنان و کیفیت ارتکاب و جرم ارتکابی آنان را در مظلان ارتکاب جرم در آینده قرار دهد از این که قانوناً مسئول باشند یا غیر مسئول. صدور حکم اقدام تأمینی از طرف دادگاه وقتی جایز است که کسی مرتكب جرم گردیده باشد. (ماده ۱ قانون اقدامات تأمینی مصوب ۱۳۳۹/۲/۱۲)

اقرار: اقرار عبارت از اخبار به حقی است برای غیر بضرر خود. (ماده ۱۲۵۹ قانون مدنی)

اقرار شفاهی و کتبی: اقرار شفاهی است وقتی که حین مذاکره در دادگاه به عمل آید و کتبی است در صورتی که در یکی از اسناد یا لوایحی که به دادگاه تقدیم گردیده اظهار شده باشد. در اقرار شفاهی، طرفی که می خواهد از اقرار طرف دیگر استفاده کند باید از دادگاه بخواهد که اقرار او در صورت مجلس قید شود. (ماده ۲۰۴ قانون آینه دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

اقرار شفاهی و کتبی: اقرار کتبی است در صورتی که در یکی از اسناد یا لوایحی که به دادگاه داده شده است اظهار شده باشد و شفاهی است در صورتی که در حین مذاکره در دادگاه به عمل آید. در اقرار شفاهی طرفی که می خواهد از اقرار طرف دیگر استفاده نماید باید از دادگاه بخواهد که اقرار در صورت مجلس قید شود. (ماده ۳۶۷ قانون آینه دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

اقسام حجب: حجب بر دو قسمت است: قسم اول آن است که وارث از اصل ارث محروم می گردد مثل برادرزاده که به واسطه بودن برادر یا خواهر متوفی از ارث محروم می شود یا برادرانی که با بودن برادر ابیونی از ارث محروم می گردد. قسم دوم آن است که فرض وارث از حد اعلی به حد ادنی نازل می گردد مثل تنزل حصه شوهر از نصف به ربع در صورتی که برای زوجه اولاد باشد و همچنین تنزل حصه زن از ربع به ثمن در صورتی که برای زوج او اولاد باشد. (ماده ۸۸۷ قانون مدنی)

اقلام گرانبهای: منظور اقلامی با ارزش قابل ملاحظه است که نه به منظور تولید و مصرف، بلکه به دلیل ارزشی که دارند نگهداری می شود. (مانند تابلو، کتب خطی، فلزات گرانبهای). (ماده ۷۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)

اقلیت های دینی: ایرانیان زرتشتی، کلیمی و مسیحی تنها اقلیت های دینی شناخته می شوند که در حدود قانون در انجام مراسم خود آزادند و در احوال شخصیه و تعلیمات دینی بر طبق آینه خود عمل می کنند. (اصل سیزدهم از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران)

اکتشاف: تجسس ارادی به منظور یافتن کانسuar است که شامل عملیاتی از جمله موارد زیر می باشد: ۱- آثاریابی و نمونه برداری و آزمایشات کمی و کیفی.

۲- بررسی های زمین شناسی، ژئوفیزیکی و ژئوشیمیایی و مانند آنها و انجام اموری که برای این گونه بررسی ها لازم باشد.

۳- حفاری روباز و زیرزمینی. ۴- تعیین شکل و کیفیت و کمیت ذخیره معدنی و تهیه نقشه‌های مربوطه
(بند ث ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

اکثریت آراء: در کلیه مواردی که در این قانون اکثریت آرا در مجتمع عمومی ذکر شده است مراد اکثریت آراء حاضرین در جلسه است. (ماده ۱۰۳ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۴)

اکثریت تام: انتخاب درجه اول به اکثریت نسبی و انتخاب درجه ثانی به اکثریت تام خواهد بود. (توضیح) مراد از اکثریت تام آن است که بیشتر از نصف رأی دهنده‌گان درباره کسی رأی داده باشند. (ماده ۱۷ نظامنامه انتخابات دو درجه مصوب ۱۲۸۸/۴/۱۰)

اکراه: به اعمالی حاصل می‌شود که مؤثر در شخص با شعوری بوده و او را نسبت به جان یا مال یا آبروی خود تهدید نماید به نحوی که عادتاً قابل تحمل نباشد. در مورد اعمال اکره آمیز سن و شخصیت و اخلاق و مرد یا زن بودن شخص باید در نظر گرفته شود. (ماده ۲۰۲ قانون مدنی)

اماوه: عبارت از اوضاع و احوالی است که به حکم قانون یا در نظر قاضی دلیل بر امری شناخته می‌شود.
(ماده ۱۳۲۱ قانون مدنی)

اماوه: عبارت از اوضاع و احوالی است که نوعاً صحت اظهارات یکی از طرفین دعوی را برساند. (ماده ۷ قانون شهادت و امارات مصوب ۱۳۰۸/۴/۲۳)

امارات قانونی: اماراتی است که قانون آن را دلیل بر امری قرار داده مثل امارات مذکوره در این قانون از قبیل مواد ۳۵، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۵۸ و ۱۱۵۹ و غیر آنها و سایر امارات مصروفه در قوانین دیگر. (ماده ۱۳۲۲ قانون مدنی)

اماوه قضایی: اماراتی که به نظر قاضی واگذار شده عبارت است از اوضاع و احوالی درخصوص مورد و در صورتی قابل استناد است که دعوی به شهادت شهود قابل اثبات باشد یا ادله دیگری را تکمیل نماید. (ماده ۱۳۲۴ قانون مدنی)

اماکن عمومی: کلیه وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی، اماکن ورزشی، پایانه‌ها، فرودگاه‌ها، دانشگاه‌ها، قطارهای شهری و برون شهری، مراکز تجاری، بانک‌ها و خودپردازها، بستان‌ها، معابر عمومی و نظایر آن. (بند ث ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۲ قانون جامع حمایت از معلولان مصوب ۱۳۸۴/۳/۴)

اماکن عمومی: عبارت است از اماکن متبرکه و زیارتگاهها، زایرسراها، هتل‌ها، متن‌ها، مسافرخانه‌ها، پانسیون‌ها، آسایشگاه‌های سالم‌دان، آرایشگاه‌ها، حمام‌ها، حمام‌های سونا، استخرهای شنا، سینماها، پارک‌ها، مراکز تفریح‌های سالم، باشگاه‌های ورزشی، ترمینال‌ها، وسایل حمل و نقل عمومی و مسافرتی، توالات‌های عمومی، گورستان‌ها و مانند این موارد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱/۴/۲۴ هیأت وزیران)

امانات پستی: عبارت است از کلیه بسته‌های پستی به استثنای نامه و کارت پستی که از لحاظ وزن بسته‌بندی و کرایه پستی تابع شرایط خاصی بوده و معمولاً مخصوص بسته‌هایی با وزن تا ۲۰ کیلوگرم هستند. (ماده ۳۴۶ از آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

امتیاز تأسیس (آموزشگاه): عبارت است از اعلام قبولی متقاضی در آزمون تعیین صلاحیت فنی و حرفه‌ای که به موجب آن متقاضی می‌تواند به منظور تأسیس آموزشگاه اقدامات مندرج در ماده ۱۳ را شروع کند. (ماده ۶ از آیین‌نامه نحوه تشکیل و اداره آموزشگاه‌های آزاد فنی و حرفه‌ای مصوب ۱۳۶۵/۷/۶ هیأت وزیران)

امتیاز تجربه کاری: عبارت از عددی است که از جدول پیوست این آیین‌نامه در مورد تجربه کاری شرکت یا موسسه و با توجه به ضریب حسن اجرای کار استخراج می‌شود (این ضریب در ابتدای رتبه‌بندی ۱ و پس از ارزشیابی براساس ضوابط مربوط به خود عددی بین صفر تا ۳ خواهد بود). (بند ب ماده ۴ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

امتیاز صلاحیت: عددی که بیانگر تخصص و تجربه و توان مالی، نتایج ارزشیابی‌های دوره‌ای و تضمین حقوقی در انجام خدمات می‌باشد که از رابطه (۱) براساس ماده ۹ تعیین می‌گردد. (بند ب ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

امتیاز کل: امتیاز مدیر عامل و اعضاء هیأت مدیره عبارت است از عددی که با توجه به میزان تحصیلات و سال‌های سابقه کار هر یک از آنان از جدول امتیازات پیوست این آیین‌نامه استخراج می‌شود. این امتیاز بر حسب تناسب رشته تحصیلی افراد با رشته کاری که رتبه‌بندی در آن انجام می‌شود و نیز براساس نوع سابقه کار و سابقه مدیریت افراد فوق مورد تمدید قرار می‌گیرد. (بند الف ماده ۴ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

امداد و نجات: عملیات امداد و نجات به عنوان بخش عمده مرحله مقابله شامل جستجو، نجات، ارائه کمک‌های اولیه، انتقال مجروحان تا نزدیکترین و اولین مرکز درمانی، تغذیه اضطراری، تأمین سرپناه اضطراری، تخلیه جمعیت‌ها، تأمین امکانات اولیه و دریافت و توزیع کمک‌های مردمی و اقلام اهدائی سازمان‌های غیردولتی داخلی، خارجی و بین‌المللی. (بند ۵ ماده ۱ طرح امداد و نجات کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷ هیئت وزیران)

امربه معروف و نهی از منکر: در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت ... (و المؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ينہون عن المنکر) (از اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران)

امضاء الکترونیکی: عبارت از هر نوع علامت منضم شده یا به نحو منطقی متصل شده به «داده پیام» است که برای شناسائی امضاء کننده «داده پیام» مورد استفاده قرار گیرد. (بند ۵ ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷) امضاء الکترونیکی مطمئن: هر امضای الکترونیکی است که مطابق با ماده ۱۰ این قانون باشد. (بند ک ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

امضاء فعلی: تصرفاتی که نوعاً کاشف از رضای معامله باشد امضای فعلی است مثل آن که مشتری که خیار دارد با علم به خیار مبیع را بفروشد یا رهن بگذارد. (ماده ۴۵۰ قانون مدنی)

امضاء قطعی: امضای توافق بین‌المللی است که بعد از تصویب مراجع صالح، از طرف مقامات صلاحیتدار صورت می‌گیرد. در مواردی که نوع امضا مشخص نگردد، امضا قطعی محسوب خواهد شد. (ماده ۱ آیین‌نامه چگونگی تنظیم و انعقاد توافق‌های بین‌المللی مصوب ۱۳۷۱/۲/۱۳ هیأت وزیران)

امضاء کننده: هر شخص یا قائم مقام وی که امضای الکترونیکی تولید می‌کند. (بند ل ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

امضاء موقت: امضای توافق بین‌المللی است که لازم الاجرا شدن آن منوط به تصویب مراجع صالح باشد. (ماده ۱ آیین‌نامه چگونگی تنظیم و انعقاد توافق‌های بین‌المللی مصوب ۱۳۷۱/۲/۱۳ هیأت وزیران)

املاک در حکم مصرفی: اموالی هستند که در ظاهر با اموال غیرمصرفی مشابهت دارند، اما به لحاظ طبیعت و ماهیت یا ارزش کم، تنظیم حساب برای آنها به صورت حساب اموال غیرمصرفی ضرورت ندارد.
(بند ۳ ماده ۴ آییننامه اموال دولتی مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۷ هیأت وزیران)

املاک مسلوب المنفعه: املاک مسلوب المنفعه املاکی میباشد که عوایدی برای مالک حاصل ننماید ...
(ماده ۱۱ آییننامه مالیات املاک مزروعی مصوب ۱۳۲۹/۵/۴)

اموال امانی: منظور از اموال امانی در این آییننامه، اموال منقولی است که از طرف وزارتتخانهها و مؤسسات دولتی و شرکت‌های دولتی براساس ماده (۱۱۰) قانون برابر مقررات و به طور موقت در اختیار سایر وزارتتخانهها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نیز مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی قرار گرفته یا می‌گیرند، همچنین اموال غیرمنقول که مطابق ماده (۱۲۰) قانون به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی واگذار می‌شوند. (ماده ۳ آییننامه اموال دولتی مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۷ هیأت وزیران)

اموال بدلی: به اموالی گفته می‌شود که بدون سوءنیت از روی یک اثر تاریخی فرهنگی و هنری در جنس یا بعد یا رنگ متفاوت و به قصد معرفی تجاری ساخته شده است و بدلی بودن آن در محل قابل رؤیت از آن و همچنین نام کارگاه سازنده آن حک شده باشد. (ماده ۲ آییننامه مدیریت ساماندهی نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی مجاز مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

اموال تاریخی: این اموال نشانگر وقوع وقایع تاریخی، تاریخ علوم و فنون، تاریخ نظامی و اجتماعی وهمچنین زندگی رهبران و مشاهیر تاریخی، علمی، مذهبی، فرهنگی و هنری می‌باشد. (بند ب ماده ۱ آییننامه اموال فرهنگی- هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۷ هیئت وزیران)

اموال تقلبی یا جعلی: به اموالی گفته می‌شود که با سوءنیت از روی یک اثر تاریخی - فرهنگی و هنری خاص تقلید یا با استفاده از نقوش، خطوط و اشکال فرهنگی - تاریخی در دوره معاصر ساخته شده است.
(بند واو ماده ۱ آییننامه اموال فرهنگی، هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۷ هیئت وزیران)

اموال دولت: اموالی است که توسط وزارتتخانهها، مؤسسات یا شرکت‌های دولتی خریداری می‌شود یا به هر طریق قانونی دیگر به تملک دولت درآمده یا درمی‌آیند. تبصره- تعاریف اموال منقول و غیرمنقول موضوع

این آییننامه تابع تعاریف به عمل آمده در قانون مدنی است. (ماده ۲ آییننامه اموال دولتی مصوب

۱۳۷۲/۴/۲۷ هیأت وزیران

اموال دولتی: اموال دولتی که معد است برای مصالح یا انتفاعات عمومی مثل استحکامات و قلاع و خندقها و خاکریزهای نظامی و قورخانه و اسلحه ذخیره و سفاین جنگی و همچنین اثاثیه و ابنيه سلطنتی و عمارت‌های دولتی و سیمهای تلگرافی دولتی و موزه‌ها و کتابخانه‌های عمومی و آثار تاریخی و امثال آن‌ها و بالجمله آنچه که از اموال منقوله و غیرمنقوله دولت به عنوان مصالح عمومی و منافع ملی در تحت تصرف دارد قابل تملک خصوصی نیست و همچنین است اموالی که موافق مصالح عمومی به ایالت یا ولایت یا ناحیه یا شهری اختصاص یافته باشد. (ماده ۲۶ قانون مدنی)

اموال رسیده: اموالی است که تحت ابواب جمعی امین اموال قرار می‌گیرند. (ماده ۵ از آییننامه اموال دولتی مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۷ هیأت وزیران)

اموال فرهنگی: ورود و صدور اشیا عتیقه و آثار فرهنگی و هنری اصیل و معتبر که در این قانون به اختصار اموال فرهنگی نامیده می‌شود تابع مقررات زیر خواهد بود. (ماده ۱ قانون معافیت ورود و صدور اشیا عتیقه و آثار فرهنگی و هنری اصیل و معتبر از حقوق و عوارض گمرکی مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۲)

اموال فرهنگی: به اموال منقولی اطلاق می‌شود که نشانگر وجود مختلف زندگی انسان در دوره متأخر تاریخی بوده و پژوهش در آن‌ها موجب بازشناسی صورت تاریخی - فرهنگی زندگی جوامع انسانی می‌شود، از قبیل آثار مردم نگاری، مردم شناسی، فرهنگ و هنر بومی، آرشیوهای صدا و تصویر و تمبر. (بند ج ماده ۱ آییننامه اموال فرهنگی، هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۷ هیئت وزیران)

اموال فرهنگی - تاریخی: به اموالی اطلاق می‌شود که نشانگر تحول حیات و هویت فرهنگی - تاریخی انسان یا وقوع وقایع تاریخی در ادوار یا دوره‌هایی خاص باشد و به نحوی از انحصار گوشاهای از حرکت تاریخی - فرهنگی انسان را در مقیاس ملی یا منطقه‌ای یا بین‌المللی نشان دهد یا نشانگر ظهور حیات و انقراض تمدن‌های تاریخی بوده و از محوطه‌های باستانی واقع در خشکی یا بستر دریاها، در اثر حفاری علمی یا علل دیگر کشف شود. (بند الف ماده ۱ آییننامه اموال فرهنگی، هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۷ هیئت وزیران)

اموال فرهنگی - تاریخی و هنری: به اموالی گفته می‌شود که از نظر علمی، تاریخی، فرهنگی، باستانشناسی، دیرین شناسی و هنری حائز اهمیت بوده و بیش از یکصد سال از تاریخ ساخت یا ایجاد آن گذشته باشد و به یکی از اموال زیر تعلق داشته باشد. (ماده ۱ آییننامه اموال فرهنگی، هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۷ هیئت وزیران)

اموال مشمول مالیات بر ارث: عبارت است از کلیه ماترک متوفی واقع در ایران یا خارج از ایران اعم از منقول و غیرمنقول و مطالبات قابل وصول و حقوق مالی پس از کسر هزینه کفن و دفن در حدود عرف و عادت و واجبات مالی و عبادی در حدود قواعد شرعی و دیون محقق متوفی. (ماده ۱۹ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳)

اموال مطالعاتی: قطعه‌ای از یک اثر فرهنگی - تاریخی یا هنری است که فاقد نقش کامل، خط و حیثیت مستقل فرهنگی بوده یا فاقد ارزش حفاظتی باشد و صرفاً از نظر تشخیص دوره تاریخی، جنس و ترکیب عناصر آن ارزش مطالعاتی داشته باشد. (بند ۵ ماده ۱ آییننامه اموال فرهنگی، هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۷ هیئت وزیران)

اموال منقول: منظور از اموال منقول مذکور در فصل پنجم این قانون اموال منقول و غیرصرفی است و ترتیب نگهداری حساب نقل و انتقال اموال منقول مصرفی و در حکم مصرفی در آییننامه موضوع ماده ۱۲۲ این قانون تعیین خواهد شد. (ماده ۱۱۱ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

اموال منقول غیرصرفی: اموالی هستند که بدون تغییر محسوس و از دست دادن مشخصات اصلی بتوان به طور مکرر آن‌ها را مورد استفاده قرار داد. (بند ۲ ماده ۴ از آییننامه اموال دولتی مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۷ هیأت وزیران)

اموال منقول مصرفی: اموالی هستند که برای استفاده، به صورت جزئی یا کلی از بین می‌روند. (بند ۱ ماده ۴ آییننامه اموال دولتی مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۷ هیأت وزیران)

اموال هنری: به کلیه آثار هنری در رشته‌های مختلف هنرهای تجسمی اعم از هنرهای سنتی و بومی یا معاصر ایرانی یا غیرایرانی گفته می‌شود که ساخته مشاهیر هنرمندان رشته‌های مختلف هنری بوده یا در تاریخ هنر جزء آثار شاخص هنری محسوب شوند یا نشانگر آغاز یا اوج سبک یا مکتب یا دوره هنری مشخص

باشد. (بند د ماده ۱ آییننامه اموال فرهنگی، هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۷ هیئت وزیران)

امور اجرایی: اموری است که حل و تسويه آنها فقط بسته به اجرای قوانین است یا اجرای تقاضایی که دواير اداره به موجب قوانین می‌نمایند و محتاج به مذاقه در مجلس مشاوره اداره ولایتی نیست مثل اقدامات فوری که باید حکومت برای جلوگیری از امراض مسریه و سریع‌الانتشار به عمل آورد و همچنان اقدامات برای سرشماری و وصول بقایا و اجازه تأسیس بازارها و کارخانه و مطبعه‌ها و دواخانه‌ها و تأديه مواجب و مقرراتی‌های مأموران و استدعای امتیاز و ترفیع رتبه برای صاحب منصبان و مقرراتی‌های مأموران و استدعای امتیاز و ترفیع رتبه برای صاحب منصبان و مستخدمان و اعلام و انتشار قوانین موضوعه و اقدام در اجرای احکام محاکم عدليه و کلیه اموری که از اين قبيل است. (از ماده ۱۵۳ قانون تشکیل ایالات و ایالات و دستورالعمل حکام مصوب ۱۳۸۶/۹/۲۷)

امور اداری: اموری است که مذاقه و مباحثه مجلس مشاوره اداره ولایتی را لازم دارد و بدون این نوع مذاقه اداره ولایتی نمی‌تواند اظهار رأی یا عقیده کند یا این که این امور طوری است که در فهمیدن یا ترتیب تسويه یا اجرای آن عقاید مختلف می‌شود مثل اقداماتی که به موجب قانون می‌شود و منافع خزانه دولت یا شهر و غیره را دربردارد یا راجع به اصلاح و ترقی وضع ولايت است لهذا عزل و نصب اشخاصی که پول یا اموال دولت در دست آنها است و اقدامات لازمه برای افتتاح شهر یا محال جدیدی و بخشیدن بقایایی که وصول شدنی نیست پس از تصویب انجمن ایالتی به موجب قانون و همچنان نقشه بازدید و دستورالعمل ابنيه و عمارتی که باید به خرج دولت ساخته شود باصلاح‌اندیشی انجمن ایالتی و دادن مقاطعه‌ها و مسئول نمودن مقاطعه کاران و کلیه این نوع امور، امور اداره‌ای است. (ماده ۱۵۳ قانون تشکیل ایالات و ولايات و دستورالعمل حکام مصوب ۱۲۸۶/۹/۲۷)

امور تصدی های اجتماعی، فرهنگی و خدماتی: آن دسته از وظایفی که منافع اجتماعی حاصل از آنها نسبت به منافع فردی برتری دارد و موجب بهبود زندگی افراد می‌گردد، از قبيل آموزش و پرورش عمومی و فنی و حرفه‌ای، علوم و تحقیقات، بهداشت و درمان، تربیت بدنی و ورزش، اطلاعات و ارتباطات جمعی و امور فرهنگی، هنری و تبلیغاتی. (بند ب ماده ۱۳۵ قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱)

امور تصدی های اقتصادی: آن دسته از وظایفی است که دولت متصدی اداره و بهره‌برداری از اموال جامعه است و مانند اشخاص حقیقی و حقوقی در حقوق خصوصی عمل می‌کند، نظیر تصدی در امور

صنعتی، کشاورزی، حمل و نقل و بازرگانی و بهره‌برداری از طرح‌های مندرج در بند (ج) این ماده. (بند د
ماده ۱۳۵ قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱)

امور حاکمیتی: امور حاکمیتی دولت که تحقق آن موجب اقتدار حاکمیت کشور است و منافع آن بدون محدودیت شامل همه اشاره جامعه می‌گردد عبارتند از:

۱) سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و نظارت در بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی. ۲) برقراری عدالت و تأمین اجتماعی و باز توزیع درآمد. ۳) ایجاد فضای سالم، برای رقابت و جلوگیری از انحصار و تضییع حقوق مردم. ۴) فراهم نمودن زمینه‌ها و مزیت‌های لازم، برای رشد و توسعه کشور و رفع فقر و بی‌کاری. ۵) قانونگذاری، امور ثبتی، استقرار نظام و امنیت و اداره امور قضایی. ۶) حفظ تمامیت ارضی کشور و ایجاد آمادگی دفاع ملی. ۷) صیانت از هویت ایرانی - اسلامی. ۸) اداره امور داخلی، مالیه عمومی، تنظیم روابط کار و روابط خارجی. ۹) حفظ محیط‌زیست و حفاظت از منابع طبیعی و میراث فرهنگی. ۱۰) علوم و تحقیقات بنیادی، آمار و اطلاعات ملی. ۱۱) پیشگیری از بیماری‌های واگیر، مقابله و کاهش اثرات حوادث طبیعی و بحران‌های پیچیده. (بند الف قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱)

امور حسبی: اموری است که دادگاه‌ها مکلفند نسبت به آن امور اقدام نموده و تصمیمی اتخاذ نمایند بدون این که رسیدگی به آن‌ها متوقف بر وقوع اختلاف و منازعه بین اشخاص و اقامه دعوای از طرف آن‌ها باشد.
(ماده ۱ قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

امور راجع به ترکه: عبارت است از اقداماتی که برای حفظ ترکه و رسانیدن آن به صاحبان حقوق می‌شود از قبیل مهر و موم و تحریر ترکه و اداره ترکه و غیره. (ماده ۱۶۲ قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

امور زیربنایی: آن دسته از طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای است که موجب تقویت زیرساخت‌های اقتصادی و تولیدی کشور می‌گردد، نظیر طرح‌های آب و خاک، عمران شهری و روستائی و شبکه‌های انرژی رسانی، ارتباطات و حمل و نقل. (بند ج ماده ۱۳۵ قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱)

امور سیاسی: عبارت از مسائلی است که راجع به اصول اداره و قوانین اساسی مملکت و پلتیک دولت باشد.
(تنبیه ماده ۱۰۳ قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی مصوب ۱۲۸۶/۲/۱)

امور شرعیه: موضوعاتی است که به موجب قوانین شرع انور اسلام مقرر است. (ماده ۱۴۴ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

امور عرفیه: امور عرفیه که قطع و فصل دعاوی ناشی از آن مخصوص محاکم عدیله است اموری است که برحسب قواعد معموله یا قوانین موضوع مملکتی راجع به سیاست یا اقتصاد یا تنظیمات اجتماعی در تمام یا قسمتی از مملکت مقرر است از قبیل دعاوی مفصله ذیل: دعاوی ناشیه از مطبوعات و محاکمات عدیله و اجراء احکام و دعاوی که ناشی از تخلف از قواعد و یا قوانین مزبوره فوق می‌شود و دعاوی ناشیه از امتیازات و تعهدات دولت مطلقاً اعم از این که این دعاوی بین اشخاص باشد و یا بین دولت و اشخاص- و دعاوی ناشیه از اسناد رسمی دوایر دولتی و اسنادی که در ثبت اسناد ثبت شده است و دعواه جعل و تزویر نسبت به اسناد و نوشتگات. (ماده ۱ قانون موقت راجع به تصرفات در قانون اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۳۰۲/۳/۳۱)

امین: ودیعه عقدی است که به موجب آن یک نفر مال خود را به دیگری می‌سپارد برای آن که آن را مجاناً نگه دارد. ودیعه گذار مودع و دیغه‌گیر را مستودع یا امین می‌گویند. (ماده ۶۰۷ قانون مدنی)

امین: شخص حقیقی یا حقوقی است که از طرف بانک مرکزی انتخاب می‌شود و به منظور حفظ منافع دارندگان اوراق مشارکت و حصول اطمینان از صحت عملیات ناشر در طرح، نسبت به مصرف وجوده، نحوه نگهداری حسابها و صورت‌های مالی و عملکرد اجرایی ناشر به موجب قرارداد منعقد شده، مستمرا رسیدگی و اظهار نظر می‌نماید. وظایف امین در مورد طرح‌های عمرانی- انتفاعی دولت به مسئولیت سازمان برنامه و بودجه انجام خواهد شد. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

امین اموال: مأموری است که از بین مستخدمان رسمی واجد صلاحیت و امانتدار با موافقت ذی‌حساب و به موجب حکم وزارت‌خانه یا مؤسسه ذی‌ربط به این سمت منصوب و مسئولیت حراست و تحويل و تحول و تنظیم حساب‌های اموال و اوراقی که در حکم وجه نقد است و کالاهای تحت ابوباجمعی، به عهده او واگذار می‌شود. آیین‌نامه مربوط به شرایط و طرز انتخاب و حدود وظایف و مسئولیت‌های امین اموال در مورد اموال منقول و غیرمنقول با رعایت مقررات این قانون از طرف وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد. (ماده ۳۴ از قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

انبار کالا: به محلی اطلاق می‌گردد که یک یا چند نوع کالای بازارگانی یا محصولات صنعتی یا مواد اولیه یا فراورده‌های دامی و کشاورزی در آن جا نگهداری می‌شود. کلیه انبارهای عمومی و انبارهای اختصاصی واحدهای صنعتی و بازارگانی و تولیدی اعم از بخش خصوصی و دولتی مشمول مقررات این آیین‌نامه خواهند

بود. مکانی که دارای شرایط مندرج در این آیین‌نامه نباشد انبار محسوب نمی‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه این‌مبنی
انبارهای کالا مصوب ۱۳۵۲/۶/۳۱)

انبارها و اماكن گمرکي: منظور از انبارها و اماكن گمرکي مندرج در اين آيین‌نامه انبارها و باراندازهای
محصور یا غیرمحصور و اسکله‌ها و محوطه‌ها و به طور کلی هر محل و مکانی است که در تصرف گمرک یا
بندر بوده و برای انباشت و جا دادن کالا از آن‌ها استفاده می‌کنند. (تبصره ۶ ماده ۴ از آیین‌نامه اجرایی
قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

انتخاب جمعی: مراد از انتخاب جمعی آن است که هر یک از انتخاب‌کنندگان در ورقه رأی به عده مجموع
انتخاب‌شوندگان آن محل اسامی اشخاص را می‌نویسند و ... (از قسمت توضیح ماده ۶ قانون انتخابات مجلس
شورای ملی مصوب ۱۳۰۴/۷/۱۲)

انتخاب جمعی: در محل‌هایی که موافق تقسیم انتخابات حق انتخاب یک نفر نماینده دارند انتخاب فردی
عمل می‌گردد و در محل‌هایی که بیش از یک نفر نماینده باید انتخاب نمایند انتخاب جمعی خواهد بود.
توضیح: مراد از انتخاب جمعی آن است که هر یک از انتخاب‌کنندگان در ورقه رأی به عده مجموع
انتخاب‌شوندگان آن محل اسامی اشخاص می‌نویسند و مراد از انتخاب فردی آن است که هر یک از
انتخاب‌کنندگان در ورقه رأی اسم یک شخص را می‌نویسند. (ماده ۱۴ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی
مصطفوی ۱۲۹۰/۷/۲۹)

انتخاب جمعی: انتخاب درجه اول و ثانی کلیه به طرز انتخاب جمعی خواهد بود مگر در محل‌هایی که
موافق تقسیم نظامنامه بیش از یک نفر حق انتخاب ندارند در این صورت به انتخاب فردی عمل می‌شود.
(توضیح) - مراد از انتخاب جمعی آن است که هر یک از انتخاب‌کنندگان در ورقه رأی به عده مجموع
انتخاب‌شوندگان آن محل اسامی اشخاص می‌نویسند مراد از انتخاب فردی آن است که هر یک از
انتخاب‌کنندگان در ورقه رأی اسم یک شخص را می‌نویسند. (ماده ۱۶ نظامنامه انتخابات دو درجه مصوب
۱۲۸۸/۴/۱۰)

انتخاب دو درجه: انتخاب در کلیه ممالک ایران به طرز دو درجه خواهد بود. (توضیح اول) - مراد از انتخاب
دو درجه آن است که ابتدا در محله‌های یک شهر یا در شهرهای یک حوزه انتخابیه عدد معینی را انتخاب
می‌نمایند که منتخب نماینده می‌شوند و بعد این انتخاب‌شدگان درجه اول در مرکز حوزه انتخاب جمع شده

از میان خود عده مطلوبه را ثانیاً انتخاب می‌کنند و این انتخاب شدگان درجه ثانی نماینده خوانده می‌شوند.

(ماده ۱۵ نظامنامه انتخابات دو درجه مصوب ۱۲۸۸/۴/۱۰)

انتخاب فردی: در محل‌هایی که موافق تقسیم انتخابات حق انتخاب یک نفر نماینده دارند انتخاب فردی عمل می‌شود و در محل‌هایی که بیش از یک نفر نماینده باید انتخاب کنند انتخاب جمعی خواهد بود. (ماده ۶ قانون انتخابات مجلس شورای ملی مصوب ۱۳۰۴/۷/۱۲)

انتخاب فردی: انتخاب درجه اول و ثانی کلیه به طرز انتخاب جمعی خواهد بود مگر در محل‌هایی که موافق تقسیم نظامنامه بیش از یک نفر حقوق انتخاب ندارند در این صورت به انتخاب فردی عمل می‌شود. (ماده ۱۶ نظامنامه انتخابات دو درجه مصوب ۱۲۸۸/۴/۱۰)

انتشار: عبارت است از صدور اوراق بهادر برای عرضه عمومی. (بند ۲۵ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

انتصاب: عبارت است از واگذاری یکی از پستهای سازمانی بانک به یکی از کارکنان. (بند د ماده ۱ آیین‌نامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

انتقال: عبارت است از تغییر محل سازمانی خدمت در داخل بانک یا از بانک به بانک یا مؤسسات دیگر و بالعکس. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

انتقال: وضع افسران و کارمندانی است که در صورت تمایل آنان پس از تصویب ... به یکی از وزارت‌خانه‌ها یا بنگاه‌های ملی و دولتی منتقل گردند. (بند ب ماده ۱۵ از قانون استخدام نیروهای مسلح ایران ۱۳۳۶/۴/۳۰)

انتقال: وضع افسر و کارمندی است که در صورت تمایل آن پس از تصویب بزرگ ارتشتاران به یکی از وزارت‌خانه- مؤسسات دولتی یا مؤسسات وابسته به دولت منتقل شوند. (بند ب ماده ۱۵ اصلاحی از قانون اصلاح مواد ۹۷ و ۱۵ از قانون استخدامی نیروهای مسلح مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

انتقال: عبارت از آن است که مستخدم رسمی از خدمت یک وزارت‌خانه یا مؤسسه دولتی مشمول این قانون بدون آن که جریان خدمت وی قطع گردد با حفظ گروه و پایه و پیشینه خدمت خود به خدمت وزارت‌خانه یا مؤسسه دولتی دیگر مشمول این قانون درآید. (ماده ۱۰ از قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

انتقال دهنده دست دوم(تلفن): اشخاصی هستند که امتیاز تلفن را مستقیماً از شرکت مخابرات تحصیل کرده باشند. (ماده ۴ از قانون وصول مالیات مقطوع از بعضی کالا و خدمات مصوب ۱۳۶۶/۳/۲۶)

منظور از انتقال دهنده دست دوم(وسایط نقلیه): اشخاصی هستند که وسایل نقلیه موضوع ماده فوق الذکر را مستقیماً از کارخانجات سازنده یا مونتاژ کننده داخلی یا وارد کننده گان (نمایندگی کمپانی های خارجی) خریداری یا رأساً از خارج وارد می کنند و سند مالکیت در ایران برای اولین بار در کلیه موارد مذکور به نام آنها صادر می گردد. (تبصره ۱ ماده ۱ از قانون وصول مالیات از اتومبیل های غیرسواری و اصلاح بعضی از مواد قانون مالیات های مستقیم و اصلاحیه های بعدی مصوب ۱۳۶۳/۱۰/۲)

انجمن - جمعیت: انجمن، جمعیت، اتحادیه صنفی و امثال آن تشکیلاتی است که به وسیله دارندگان کسب یا پیشه یا حرفه و تجارت معین تشکیل شده، اهداف، برنامه ها و رفتار آن به گونه ای در جهت منافع خاص مربوط به آن صنف باشد. (ماده ۲ قانون فعالیت احزاب، جمعیت ها و انجمن های سیاسی و صنفی و انجمن های اسلامی یا اقلیت های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷)

انجمن آثار و مفاخر فرهنگی: انجمن، مؤسسه ای است عمومی، عام الممنفعه و دائمی و اموال آن نیز عمومی است. (ماده ۹ متمم اساسنامه انجمن آثار و مفاخر فرهنگی مصوب ۱۳۷۳/۶/۲۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

انجمن اسلامی: انجمن اسلامی هر واحد اداری، آموزشی، صنفی، صنعتی یا کشاورزی تشکیلاتی است مرکب از اعضای داوطلب همان واحد که هدف آن شناختن و شناساندن اسلام، امر به معروف و نهی از منکر و تبلیغ و گسترش انقلاب اسلامی باشد. (ماده ۳ قانون فعالیت احزاب، جمعیت ها و انجمن های سیاسی و صنفی و انجمن های اسلامی یا اقلیت های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷)

انجمن اسلامی: نهادی است خودجوش، متشکل از نیروهای داوطلب و معتقد به اسلام، ولایت فقیه، قانون اساسی، عامل به احکام اسلام متقاضی انجام فعالیت های ایثارگرانه و مبشر تفاهem و وحدت که به منظور تعمیق دستاوردهای انقلاب و اشعه فرهنگ اسلامی در محیط کار و نیز همکاری و معاونت با مسئولین جهت تحقق بخشیدن به اهداف انقلاب اسلامی در هر واحد اداری تشکیل و دارای شخصیت حقوقی مستقل می باشد. (ماده ۱ آیین نامه اجرایی انجمن های اسلامی واحدهای اداری مصوب ۱۳۶۸/۵/۷ هیأت وزیران)

انجمن اسلامی: در این آیین نامه منظور از انجمن اسلامی تشکیلاتی است مرکب از اعضاء داوطلب واحدهای اداری، آموزشی، صنفی، صنعتی یا کشاورزی که از یک شخصیت حقوقی برخوردار می باشند و محدوده جغرافیایی فعالیت آنها مشخص باشد. (ماده ۱ متن اصلاحی آیین نامه اجرایی فعالیت انجمن های اسلامی موضوع قانون فعالیت احزاب، جمعیت ها و انجمن های سیاسی و صنفی و انجمن های اسلامی یا اقلیت های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۳/۶/۱۸ هیأت وزیران)

انجمن اسلامی: در این آیین نامه منظور از انجمن اسلامی تشکیلاتی است مرکب از اعضاء داوطلب واحدهای اداری، آموزشی، صنفی، صنعتی و یا کشاورزی که از یک شخصیت حقوقی برخوردار باشند و محدوده جغرافیایی فعالیت و انجام وظیفه آنها مشخص باشد. (ماده ۱ آیین نامه اجرایی فعالیت انجمن های اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۷/۱۰ هیأت وزیران)

انجمن اقلیت های دینی: موضوع اصل ۱۳ قانون اساسی تشکیلاتی است مرکب از اعضاء داوطلب همان اقلیت دینی که هدف آن حل مشکلات و بررسی مسائل دینی، فرهنگی، اجتماعی و رفاهی ویژه آن اقلیت باشد. (ماده ۴ قانون فعالیت احزاب، جمعیت ها و انجمن های سیاسی و صنفی و انجمن های اسلامی یا اقلیت های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷)

انجمن تحقیق: مقصود از انجمن تحقیق هیأتی است که اعضاء مجلس برای رسیدگی مطلب به خصوص از میان خود انتخاب می کنند و آن بر حسب ضرورت و لزوم موقتی یا دائمی خواهد بود. (ماده ۴۹ نظام نامه داخلی دارالشورای ملی ایران مصوب ۱۲۸۵/۷/۲۵)

انجمن رادیوآماتوری: عبارت است از مرکز تجمع رادیوآماتورهای مجاز و علاقه مندان، که به منظور تبادل نظر فنی و اشاعه فن رادیوآماتوری و کمک به رشد و بروز استعدادهای نهفته، طبق اساسنامه ای که به تصویب وزارت پست و تلگراف و تلفن می رسد تأسیس می گردد. (ماده ۴۱ آیین نامه اجرایی قانون استفاده از بی سیم های اختصاصی و غیر حرفه ای (آماتوری) مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۳ هیأت وزیران)

مراکز، مؤسسات، انجمن ها و کانون های فرهنگی: عبارت از هرگونه تشکیلاتی است که توسط افراد واجد شرایط برای فعالیت در یک یا چند قلمرو فرهنگی و هنری و سینمایی تأسیس می گردد. تبصره ۱ - مراکز، مؤسسات، انجمن ها و کانون های علمی و تحقیقاتی از شمول این مصوبه خارج است. تبصره ۲ - مراکز، مؤسسات، انجمن ها و کانون های فرهنگی و هنری دولتی یا وابسته به دولت بر اساس ضوابط دیگری تأسیس خواهد شد و از شمول این مصوبه خارج است. تبصره ۳ - مراکزی مانند عکاسی ها، کتابفروشی ها، تکثیر و

فروش نوار و همچنین مراکز تکثیر و وابسته به صنعت چاپ از شمول این مصوبه خارج است. (ماده ۱ ضوابط عام تأسیس مراکز، مؤسسات، انجمن‌ها و کانون‌های فرهنگی و هنری و نظارت بر آن‌ها مصوب ۱۳۶۷/۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

انحصار در معامله: عبارت است از یگانه بودن متقاضی شرکت در معامله که به طرق زیر تعیین می‌شود: ۱) اعلان هیئت وزیران برای کالاهای خدماتی که در انحصار دولت است. ۲) انتشار آگهی عمومی و ایجاد تنها یک متقاضی برای انجام معامله. (بند ط ماده ۲ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳)

انحصار دولتی دخانیات: از تاریخ تصویب این قانون حق وارد و صادر کردن و خرید و فروش و تهیه و نگهداری و حمل و نقل اجنبای دخانیه و انواع کاغذ سیگار در کلیه مملکت منحصر به دولت است و این انحصار موسوم به انحصار دولتی دخانیات خواهد بود نگهداری و به کار انداختن ادوات توتوون بری مختص به مؤسسه انحصار است و هیچ کس بدون اجازه مؤسسه مزبوره حق آن را نخواهد داشت و مؤسسه انحصار باید کلیه ادوات موجوده توتوون بری که اجازه نگهداری و به کار انداختن آن را به کسی نداده است یا اجازه داده و بعد سلب نموده از صاحبان آن‌ها به قیمت عادله خریداری نماید. (ماده ۱ قانون انحصار دولتی دخانیات مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۲۹)

انستیتو پاستور ایران: انستیتو پاستور ایران که مؤسسه‌ای تحقیقاتی، تولیدی و آموزشی در جهت تأمین بهداشت و سلامت جامعه است، مؤسسه مستقلی است و امور آن به وسیله شورای عالی اداره می‌گردد و رئیس انستیتو در مقابل شورای عالی مسئولیت تمام دارد. (ماده ۱ اصلاح ماده ۱ آینین‌نامه اداری و مالی انستیتو پاستور ایران مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۳۰ هیأت وزیران)

انفال ابد از خدمات دولتی: منظور از انفال ابد از خدمات دولتی در مورد مأمورین به خدمات عمومی انفال ابد از خدمت در بنگاه‌های نامبرده در ماده ۳ قانون راجع به محاکمه و مجازات مأمورین به خدمات عمومی مصوب ۱۳۱۵/۲/۱۶ و محرومیت از خدمات دولتی و شهرداری و کشوری است. (ماده ۴ قانون اصلاح پاره از مواد قانون اصول محاکمات جزایی و قانون مجازات عمومی مربوط به مستخدمان دولت مصوب ۱۳۱۷/۱۰/۱۸)

انفال از خدمت: منظور از انفال از خدمت درباره مشمولان مواد فوق که جزو مأموران دولت یا شهرداری یا بنگاه‌های مذکور در قانون راجع به محاکمه مأموران به خدمات عمومی مصوب ۱۳۱۵/۲/۶ نمی‌باشند، انفال دائم از خدمت در آن مؤسسات و محرومیت از خدمات دولتی (اعم از کشوری و لشگری)

و شهرداری است. (تبصره ۱ ماده ۵ از قانون مربوط به رسیدگی به دارایی وزرا و کارمندان دولت اعم از کشوری و لشگری و شهرداری‌ها و مؤسسات وابسته به آن‌ها مصوب ۱۳۷۷/۱۲/۱۹)

انفال از خدمت: منظور از انفال از خدمت در مجازات‌های تبعی یا تکمیلی جرائم مزبور انفال از خدمت تمام سازمان‌ها و مؤسسات مذکور در ماده ۲ قانون تشکیل دیوان کیفر کارکنان دولت است. (ماده ۲۹۰ الحاقی از قانون اصلاح قانون تشکیل دیوان کیفر و بعضی از مواد قانون مجازات عمومی و الحق چهار ماده به قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۵/۲/۲۲)

انفال دائم: وضع کارمندی است که به موجب حکم قطعی مراجع صلاحیت‌دار اصالتاً یا تبعاً برای همیشه از خدمت دولت محروم شده باشد. (بند س ماده ۴ آیین استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

انفال موقت: وضع کارمندی است که به موجب حکم قطعی مراجع صلاحیت‌دار اصالتاً یا تبعاً برای مدت معینی از خدمت شرکت منع شده است. (بند ژ ماده ۴ آیین استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

انقطاع حقیقی مرور زمان: در صورتی است که ملک از تصرف متصرف در مدتی زاید از یک سال خارج شده باشد اعم از این که مالک اصلی از ید او خارج کرده یا دیگری ولی اگر متصرف در ظرف یک سال ملک را استرداد کرد یا اقامه دعوی تصرف عدوانی کرد و حکم بر نفع او ولو در ظرف بیش از یک سال صادر گردد مدت مرور زمان قطع نخواهد شد. (ماده ۷۶۰ قانون آئین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

انقطاع قانونی مرور زمان: انقطاع قانونی در موارد زیر است: ۱- هرگاه کسی که مرور زمان برعلیه او جریان دارد واسطه دادخواست یا اظهاریه قانونی حق خود را مطالبه نماید. ۲- در صورتی که مدیون در دادگاه یا در سندی که به امضاء او است اقرار به دین نماید یا متصرف در دادگاه یا سندی که به امضا او است به مالکیت صاحب ملک اقرار کند. (ماده ۷۶۱ قانون آئین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

أنواع پیمانکاران: انواع پیمانکاران موضوع ماده ۳ بر حسب توان (پایه) به شرح زیر طبقه‌بندی می‌شوند:
الف) نوع اول: پیمانکاران حقیقی و اشخاص حقوقی بخش خصوصی ایرانی که صدرصد سهم الشرکه یا سهام آن‌ها متعلق به اشخاص حقیقی ایرانی باشد. ب) نوع دوم: پیمانکارانی که صدرصد مالکیت سهم الشرکه یا سهام آن‌ها متعلق به دولت، شهرداری‌ها و مؤسسات و نهادها و ارگان‌های انقلاب اسلامی یا دیگر مؤسسات

عمومی و عام المنفعه باشد. پ) نوع سوم: گروههای مشارکت و سایر پیمانکارانی که حائز شرایط نوع اول و دوم نباشند نوع سوم محسوب می‌شوند. (ماده ۵ آینه نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

أنواع پیمانکاران بر حسب رشته: پیمانکاران موضوع ماده (۳) بر حسب نوع فعالیت (رشته) به شرح زیر طبقه‌بندی می‌شوند: الف) رشته ساختمان: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به ساخت ساختمان‌ها و ابنيه اعم از چوبی، آجری، سنگی، بتنی و فلزی و نظایر آن. ب) رشته آب: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به ساخت سیستم‌ها و تصفیه‌خانه‌های آب و فاضلاب، سدها و بندها و تونل‌های انحراف آب و مخازن آب و شبکه‌های آب و فاضلاب، آبرسانی و کanal‌های انتقال آب، سازه‌های دریایی و ساحلی و نظایر آن. پ) رشته حمل و نقل: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به ساخت راه‌ها نظیر جاده‌های اصلی و فرعی، بزرگراه‌ها، راه‌های ریلی، باند فرودگاه، سیستم‌های انتقال هوایی پایه‌دار، فرودگاه‌ها، تونل‌ها، پل‌ها، راه‌های زیرزمینی و سیستم‌های حمل و نقل (تهیه، نصب، نگهداری و تعمیر تجهیزات) و راهداری و عملیات آسفالتی و نظایر آن. ت) رشته صنعت: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به صنایع، غذایی، نساجی، پوشک، چرم، چوب، شیشه، سلولزی، استخراج، فرآوری، ذخیره، تبدیل مواد خام و تولید در صنایع نفت و گاز، پتروشیمی، شیمیایی، کانی غیرفلزی، صنایع سنگین،معدنی، صنایع فلزی (آهن و فولاد، فلزی غیرآهنی و فرآورده‌های فلزی) ساخت کارخانجات ابزار آلات و ماشین‌ها و تجهیزات اندازه‌گیری و کنترل و تأسیسات صنعتی جانبی، تولید وسایل آزمایشگاهی، دارویی، کارخانجات تولید وسایل حمل و نقل، تجهیزات و نظایر آن. ث) رشته برق: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به تولید، توزیع و انتقال نیرو اعم از نیروگاه‌ها، شبکه‌های برق و تأسیسات برقی، پست‌های توزیع و الکترونیک عام و خاص و نظایر آن. ج) رشته تأسیسات و تجهیزات: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به خطوط انتقال (خطوط آب، نفت و گاز) تأسیسات مکانیکی، هیدرومکانیکی، تأسیسات و امور رفاهی ساختمان، سیستم‌های سردکننده و گرمکننده ابنيه، تهیه و نصب تأسیسات و تجهیزات برق، آب، گاز و فاضلاب و انتقال زباله، وسایل انتقال (آسانسور و پله برقی و...)، سیستم‌های خبر و هشدار دهنده، سیستم‌های آشپزخانه، سلف سروپس و رختشویی، پیمانکاری سیستم‌های ارتباطی، شبکه‌های رایانه‌ای ساختمان‌ها و نظایر آن. چ) رشته کاوش‌های زمینی: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوطه به اکتشاف، حفاری، استخراج، حمل و بهره‌برداری از مواد غیرزنده موجود در پوسته زمین (در خشکی و آب)، کاوش‌های غیرمستقیم روش خشکی، حفاری‌های آبی، هیدروکربوری تزریق مواد و دفن زباله، کاوش‌های دریایی، حفاری در بستر دریا و ژئوتکنیک، بهره‌برداری از مواد بستر دریا (به جز هیدروکربورها) سیستم‌های ثابت انتقال مواد در دریا و ایستگاه‌های آن شامل آب، فاضلاب، هیدروکربورها و دیگر مواد، آماده سازی و ساخت و بهره‌برداری از معادن روباز (در خشکی) و آماده سازی و ساخت و بهره‌برداری از معادن زیرزمینی (در

خشکی) و نظایر آن. ح) رشته ارتباطات: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به مخابرات صوتی، تصویری و داده‌ای، ساخت ایستگاه‌های اصلی انتقال دهنده و توزیع کننده، انواع شبکه‌های پستی، شبکه‌های انتقال سیمی، بی‌سیم، رادیو، تلویزیون و شبکه‌های ماهواره و نظایر آن. خ) رشته کشاورزی: دربرگیرنده امور پیمانکاری در زمینه جنگل کاری و درخت کاری، آبیاری، بهسازی و اصلاح اراضی، احداث حوضچه‌ها و استخرهای پرورش و تکثیر ماهی، مالج پاشی و تثبیت شن روان، عملیات به زراعی، کاشت و برداشت محصولات عمدۀ و استراتژیک، مرتع داری و ایجاد مراتع دست کاشت، کارهای دامپزشکی، ایجاد فضای سبز و نگهداری آن، کارهای دامپروری شامل (مرغ داری، گاو داری، زنبور داری و گوسفند داری)، شیلات و آبزیان و نظایر آن. د) رشته خدمات: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به رفع آلودگی از محیط‌های خشکی و آبی (اعم از داخل خشکی و محیط دریایی)، آتش نشانی (شهری، صنعتی، دریایی و جنگل‌ها) و کمک رسانی (در خشکی و دریا و نظایر آن) و امور پیمانکاری مربوط به نظافت شهری و ساختمان‌ها، باگبانی، ترابری و خدمات حمل و نقل (شهری و بین شهری و بین‌المللی)، خدمات بانکداری، آموزشی، بیمه، تهییه خوراک، نگهداری و حفاظت، گردشگری، امور بهداشتی و درمانی و خدمات اداری و هنری، مرمت آثار باستانی سندبلاست و حفاظت کاتو دیک و نظایر آن. تبصره - تعریف رشته‌های جدید، تغییر در حوزه تعریف رشته‌ها و تطبیق زیر رشته‌ها با رشته‌های اصلی، بر عهده کمیته فنی تشخیص صلاحیت می‌باشد. (ماده ۶ آیین طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

انواع تخلفات صنفی و حرفه‌ای و دامپزشکی: شامل موارد زیر می‌باشد: ۱) جذب مشتری از طریق رقابت ناسالم حرفه‌ای از مؤسسات دولتی و یا غیردولتی به منظور سودجوئی. ۲) مبادرت به واسطه‌گری در خدمات مربوط به وظایف دامپزشکی به طور غیرمجاز. ۳) اقدامات غیرعلمی و غیراستاندارد و غیرضروری و عدم رعایت تعرفه‌ها که منجر به ضرر و زیان دامدار گردد. ۴) فعالیت و دخالت در امور دامپزشکی خارج از حدود صلاحیت توسط افراد مشمول این آیین‌نامه. ۵) تبلیغات غیرواقعی و گمراه کننده و انتشار اکاذیب حرفه‌ای. ۶) به کارگیری عنایین علمی و تخصصی کاذب. ۷) تجویز و یا به کارگیری داروهای مواد شیمیائی و فرآورده‌های بیولوژیک غیرمجاز. ۸) تجویز و یا به کارگیری دارو و یا مواد افروندی غیرمجاز به منظور تسریع در رشد و یا تولید دام. ۹) تجویز و یا به کارگیری دارو و یا مواد غیرمجاز به منظور افزایش قدرت دام‌های مسابقه‌ای (دوپینگ). ۱۰) تجویز و یا به کارگیری داروهای زائد بر نیاز دام بیمار و یا غیرمتجانس و خارج از ضوابط علمی و فنی. ۱۱) عدم رعایت اصول نسخه نویسی. ۱۲) قصور و یا تقصیر در ادامه اقدامات درمانی دام یا گله بیمار که منجر به خسارات دامدار گردد. ۱۳) انجام فعالیت حرفه‌ای توسط پروانه نیمه وقت در خارج از اوقات مقرر در پروانه و یا ساعت موظف اداری. ۱۴) واگذاری پروانه فعالیت به دیگری یا استفاده از پروانه دیگری بدون مجوز. ۱۵) عدم پذیرش دام بیمار اورژانسی در مراکز درمانی ذیربطر. ۱۶) عدم همکاری

با سازمان دامپزشکی در موقع بروز بحران یا شیوع بیماری‌های واگیر دامی و غیرمنتظره، بدون عذر موجه.
۱۷) ارائه گزارش کذب و خلاف واقع. ۱۸) عدم همکاری در سیستم اطلاع رسانی بیماری‌ها برابر مقررات جاری کشور. ۱۹) عدم رعایت زمان قطع مصرف دارو قبل از کشتار دام و یا مدت زمان عدم مصرف تولیدات دامی توسط انسان.

۲۰) فروش و توزیع دارو و استفاده از مواد و ابزار دامپزشکی غیرمجاز. ۲۱) به کارگیری و استفاده از افراد غیرمجاز در امور دامپزشکی. ۲۲) عدم رعایت موارد مندرج در پروانه اشتغال. ۲۳) تولید غیرمجاز دارو یا مواد شیمیائی و فرآورده‌های بیولوژیک خارج از فارماکوپه (دارونامه) دامپزشکی ایران. ۲۴) مبادرت به همکاری در تولید و فروش داروهای تقلیبی. ۲۵) تجویز یا به کارگیری دارو و یا مواد افزودنی غیرمجاز در محصولات و فرآورده‌های دامی. ۲۶) عدم رعایت استانداردها و دستورالعمل‌ها که منجر به اشاعه بیماری و یا به مخاطره افتادن بهداشت عمومی می‌گردد. (ماده ۵ آیین‌نامه اجرایی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان حرفه دامپزشکی مصوب ۱۳۸۳/۲/۱ هیئت وزیران)

أنواع جرم: جرم از حيث شدت و ضعف مجازات‌ها به چهار نوع تقسیم می‌شود:

۱- جنابت ۲- جنحه مهم ۳- جنحه کوچک (قصیر) ۴- خلاف. (ماده ۷ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷

اهدای جنین: واگذاری داوطلبانه و رایگان یک یا چند جنین از زوج‌های واجد شرایط مقرر در قانون و این آیین‌نامه به مراکز مجاز تخصصی درمان ناباروری برای انتقال به زوج‌های متقاضی دارای شرایط مندرج در قانون. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه اهداء جنین به زوجین نابارور مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۱۹ هیئت وزیران)

اهداف غیرانتفاعی: عبارت است از عدم فعالیت‌های تجاری و صنفی انتفاعی به منظور تقسیم منافع آن بین اعضاء، مؤسسان، مدیران و کارکنان سازمان. (تبصره ۴ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۹ هیئت وزیران)

اهداف غیرانتفاعی: عبارت است از عدم فعالیت‌های تجاری و صنفی انتفاعی به منظور تقسیم منافع آن بین اعضاء، مؤسسان، مدیران و کارکنان سازمان. (تبصره ۴ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۵ هیئت وزیران)

اهداف غیرسیاسی: در بردارنده فعالیتی است که مشمول ماده یک قانون احزاب نگردد. (تبصره ۳ ماده

۱ آیین نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان های غیردولتی مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۹ هیئت وزیران)

اهمیت: برای این که متعاملین اهل محسوب شوند باید بالغ و عاقل و رشید باشند. (ماده ۲۱۱ قانون مدنی)

اوراق بهادر: هر نوع ورقه یا مستندی است که متنضم حقوق مالی قابل نقل و انتقال برای مالک عین و یا منفعت آن باشد. شورا اوراق بهادر قابل معامله را تعیین و اعلام خواهد کرد. مفهوم ابزار مالی و اوراق بهادر در متن این قانون معادل هم در نظر گرفته شده است. (بند ۲۴ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

اوراق بهادر: عبارت است از سهام شرکت های سهامی و اوراق قرضه صادر شده از طرف شرکت ها و شهرداری ها و مؤسسات وابسته به دولت و خزانه داری کل که قابل معامله و نقل و انتقال باشد. (بند ۲ ماده ۱ از قانون تأسیس بورس اوراق بهادر مصوب ۱۳۴۵/۲/۲۷)

اوراق زائد: عبارت است از هرگونه اوراق و نسخه های اضافی و مجلدات چاپی و نشریه و جزو و مانند آنها و همچنین اسناد و اوراق را کد که با رعایت مفاد قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران و مقررات این آیین نامه ارزش نگهداری نداشته باشد. (ماده ۲) آیین نامه تشخیص اوراق زائد و ترتیب امحاء آنها مصوب ۱۳۵۱/۲/۱۶.

اوراق قرضه: اوراق بی نام یا با نامی است که برای تأمین قسمتی از اعتبارات مورد نیاز برنامه های عمرانی یا دفاعی انتشار می یابد. (ماده ۲ قانون انتشار اسناد خزانه و اوراق قرضه مصوب ۱۳۴۸/۷/۲)

اوراق کردن وسیله نقلیه: عبارت است از جدا کردن قطعات اصلی وسیله نقلیه، امحای شماره های شناسایی (در مورد شاسی به صورت برش) و بریدن سقف یا ستون ها اتاق و یا پرس اتاق آن و فک و اخذ پلاک ها و ابطال اسناد مربوط. (بند ۸ ماده ۱ آیین نامه اجرایی راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

اوراق مشارکت: اوراق بهادر با نام یا بی نامی است که به موجب این قانون به قیمت اسمی مشخص برای مدت معین منتشر می شود و به سرمایه گذارانی که قصد مشارکت در اجرای طرح های موضوع ماده (۱) را دارند واگذار می گردد. دارندگان این اوراق به نسبت قیمت اسمی و مدت زمان مشارکت، در سود حاصل از اجرای طرح مربوط شریک خواهند بود. (ماده ۲ از قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت مصوب ۱۳۷۶/۶/۳۰)

اوراق مشارکت: اوراق بهادر با نام یا بینامی است که به موجب قانون با مجوز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به قیمت اسمی مشخص برای مدت معین و برای تأمین بخشی از منابع مالی مورد نیاز طرح‌های عمرانی- انتفاعی دولت مندرج در قوانین بودجه سالانه کشور یا برای تأمین منابع مالی لازم برای تهیه مواد اولیه مورد نیاز واحدهای تولیدی توسط دولت، شرکت‌های دولتی شهرداری‌ها و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و مؤسسات عام‌المنفعه و شرکت‌های وابسته به دستگاه‌های مذکور، شرکت‌های سهامی عام و خاص و شرکت‌های تعاونی تولید مننشر می‌شود و به سرمایه‌گذارانی که قصد مشارکت در اجرای طرح‌های یاد شده را دارند از طریق عرضه عمومی واگذار می‌گردد. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

اوراق مشارکت قابل تبدیل به سهام: اوراقی است که توسط شرکت‌های سهامی عام منتشر و در سراسید نهایی یا زمان تحقق افزایش سرمایه به سهام شرکت‌های موضوع طرح اوراق مشارکت، تبدیل می‌گردد. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

اوراق مشارکت قابل تعویض با سهام: اوراقی است که توسط شرکت‌های سهامی عام منتشر و در سراسید نهایی با سهام سایر شرکت‌های پذیرفته شده در سازمان بورس اوراق بهادر تعویض می‌شود. (ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

اورانیوم غنی شده: منظور از تعریف اورانیوم غنی شده با ایزوتوپ ۲۳۵ یا ۲۳۳ اورانیومی است که محتوی ایزوتوپ ۲۳۵ یا ۲۳۳ یا هر دو به مقداری باشد که نسبت بین مجموع این دو ایزوتوپ به ایزوتوپ ۲۳۸ بیشتر از نسبت به ایزوتوپ ۲۳۵ به ایزوتوپ ۲۳۸ که در طبیعت به دست می‌آید باشد. (بند ۲ ماده بیستم از قانون مربوط به اساسنامه مؤسسه بین‌المللی انرژی اتمی مصوب ۱۳۷۳/۳/۶)

اوزان و مقیاس‌های رسمی: اوزان و مقیاس‌های رسمی مملکت ایران مطابق اصول متری بوده و واحد آن‌ها برای طول متر برای سطح مربع برای حجم متر مکعب و برای وزن کیلوگرم است. اضعاف و اجزا مقیاس‌های مزبور مطابق اصول متری خواهد بود. (ماده ۱ قانون اوزان و مقیاس‌ها مصوبه ۱۳۱۱/۱۰/۱۸)

اولیاء دم: اولیاء دم که قصاص و عفو در اختیار آن‌ها است همان ورثه مقتولند، مگر شوهر یا زن که در قصاص و عفو و اجرا اختیاری ندارند. (ماده ۲۶۱ لایحه مجازات اسلامی مصوبه ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت)

اولیاء دم: اولیاء دم که قصاص در اختیار آن‌ها است همان ورثه مقتولند مگر شوهر یا زن که در قصاص و عفو و اجرا اختیاری ندارند. (ماده ۴۷ قانون حدود و قصاص و مقررات آن مصوب ۱۳۶۱/۶/۳)

ایالت: قسمتی از مملکت است که دارای حکومت مرکزی و ولایات حاکمنشین جزو است و فعلاً منحصر به چهار ایالت است (آذربایجان)، (کرمان و بلوچستان)، (فارس) و (خراسان). (ماده ۲ قانون تشکیل ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام مصوب ۱۲۸۶/۹/۲۷)

ایالت: قسمتی از مملکت است که دارای حکومت مرکزی و ولایات حاکم نشین جزو است. (ماده ۱ قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی مصوب ۱۲۸۶/۲/۱)

ایرانگردی و جهانگردی: منظور از ایرانگردی و جهانگردی عبارت است از هر نوع مسافرت انفرادی یا گروهی که بیش از ۲۴ ساعت بوده و به منظور کسب و کار نباشد. (ماده ۱ قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی مصوب ۱۳۷۰/۷/۷)

ایستادن: ایست وسیله نقلیه در زمان کوتاه. (بند ۹ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

ایستادن ممنوع: ایست وسیله نقلیه برای هر مدت ممنوع است. (بند ۱۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

ایستگاه بیسیم اختصاصی: عبارت است از یک یا چند دستگاه فرستنده و گیرنده رادیوئی و ادوات مربوطه (مثل منابع تغذیه و دستگاه‌های اندازه‌گیری و غیره) که برای برقراری ارتباط رادیوئی اختصاصی تأسیس می‌گردد. (ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده از بی‌سیم‌های اختصاصی و غیر حرفه‌ای (آماتوری) مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۳ هیأت وزیران)

ایستگاه رادیو آماتوری: عبارت است از مجموعه ثابت یا متحرکی، است که از یک یا چند دستگاه فرستنده و گیرنده و ادوات مربوطه به آن فراهم شده و پس از صدور پروانه مربوطه با مسئولیت یک رادیوآماتور تأسیس و به منظور برقراری ارتباط موصوف با سایر رادیو آماتوری مجاز مورد استفاده قرار می‌گیرد. (ماده ۳۶ آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده از سیستم‌های اختصاصی و غیر حرفه‌ای (آماتوری) مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۳ هیأت وزیران)

ایستگاه رادیوئی: عبارت است از یک یا چند دستگاه فرستنده و گیرنده یا دستگاههای کنترل از راه دور و ترمینال‌های مربوطه (ریموت، کنترل هد و ...) که به صورت ثابت یا متحرک با صدور پروانه تأسیس ایستگاه رادیوئی توسط وزارت پست و تلگراف و تلفن مجاز به بهره‌برداری می‌گردد. (ماده ۳ از آیین‌نامه اجرایی صدور گواهی‌نامه افسری مخابرات کشتی (رادیولوژی مصوب ۱۳۶۴/۶/۳۱ هیأت وزیران)

بار(دریایی): بار شامل هرگونه محموله اعم از اموال و اشیا و هر کالای دیگری می‌باشد به استثنا حیوانات زنده و بارهایی که بر طبق مفاد قرارداد برابری باید روی عرشه کشتی حمل گردد و عملأً هم بدین ترتیب حمل شده باشد. (بند ۵۲ ماده ۳ از قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

باران موثر: عبارت است از بخشی از بارندگی ماهانه که در طول فصل زراعی نازل می‌شود و به مصرف تبخیر و تعرق گیاه می‌رسد و از خالص نیاز آبی گیاه می‌کاهد و مقدار آن به صورت حجم آب ماهانه قابل محاسبه است. (ماده ۲۴ (۱-۲) آیین‌نامه اجرایی بهینه‌سازی مصرف آب کشاورزی مصوب ۱۳۷۵/۶/۱۱ هیأت وزیران)

بارکش: هرنوع خودرویی که برای حمل بار ساخته شده است و دارای انواع زیر است: (کامیون، کامیون اتاقدار، کامیون بونکر، کامیونت، کامیون تانکر، کامیون تیغه‌دار، کامیون سقف‌دار، کامیون کفی، کامیون کمپرسی، کامیون لبه‌دار، کامیون مخلوط‌کن، کامیون یخچال‌دار، کشنده، وانت دو کابین، نیمه تریلر، تریلر که هریک از این موارد در قسمت مربوطه شرح داده شده است). (بند ۱۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

بارگیری و تخلیه: بارگیری به طور معمول از زمانی شروع می‌شود که چنگال جرثقیل باری را که فرستنده آماده بارگیری کرده است به منظور بارگیری در کشتی از اسکله یا بارانداز یا وسایل برابری که بدین منظور مورد استفاده قرار گیرد گرفته و بلند نماید و تخلیه زمانی خاتمه می‌یابد که چنگال جرثقیل بار را در اسکله یا بارانداز یا وسایل برابری که بدین منظور مورد استفاده قرار گرفته فرود آورد. (بند ۹ ماده ۵۲ از قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

بارنامه: سندی است مبین مالکیت کالا که حمل کننده یا نماینده وی پس از وصول کالا صادر می‌نماید و حاکی از حمل کالای معینی از یک نقطه (مبدأ حمل) به نقطه دیگر (مقصد حمل) با وسیله حمل مورد توافق (کشتی، کامیون، قطار و هواپیما یا ترکیبی از آن‌ها) در محل مقابل کرایه حمل معین می‌باشد. (بند ج

ماده ۱ از آیین نامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران
مصوب ۱۸/۵/۱۳۷۷ هیأت وزیران)

بارنامه بین‌المللی: موضوع این قانون عبارت است از سند کاشف از حقوق مالکیت که طرح آن توسط وزارت راه و ترابری تهیه و از طریق وزارت امور اقتصادی و دارایی چاپ و پس از وصول حق تمبر به میزان ۲۵۰ ریال به موجب حواله وزارت راه و ترابری در اختیار شرکت‌های مجاز حمل و نقل جاده‌ای بین‌المللی قرار خواهد گرفت. (ماده ۳ از قانون الزام شرکت‌ها و مؤسسات ترابری جاده‌ای به استفاده از صورت وضعیت مسافری و بارنامه مصوب ۱۳۶۸/۲/۳۱)

بارنامه داخلی: موضوع این قانون عبارت است از سند کاشف از حقوق مالکیت که طرح آن توسط وزارت راه و ترابری تهیه و از طریق وزارت امور اقتصادی و دارایی چاپ و پس از وصول حق تمبر به میزان ۱۰۰ ریال به موجب حواله وزارت راه و ترابری در اختیار شرکت‌ها و مؤسسات مجاز حمل و نقل جاده‌ای داخلی کالا جهت جابه‌جایی محمولات بین شهرهای کشور قرار خواهد گرفت. (ماده ۲ از قانون الزام شرکت‌ها و مؤسسات ترابری جاده‌ای به استفاده از صورت وضعیت مسافری و بارنامه مصوب ۱۳۶۸/۲/۳۱)

بارنامه دریایی: سندی است که مشخصات کامل بار در آن قید و توسط فرمانده کشتی یا کسی که از طرف او برای این منظور تعیین شده امضا گردد و به موجب آن تعهد شود بار توسط کشتی به مقصد حمل و به تحويل گیرنده داده شود. بارنامه دریایی یا اسناد مشابه آن به منزله رسید دریافت بار است. (بند ۷ ماده ۵۲ از قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

بازار اولیه: بازاری است که اولین عرضه و پذیره‌نویسی اوراق بهادر جدید‌انتشار در آن انجام می‌شود و منابع حاصل از عرضه اوراق بهادر در اختیار ناشر قرار می‌گیرد. (بند ۹ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

بازار ثانویه: بازاری است که اوراق بهادر پس از عرضه اولیه، در آن مورد داد و ستد قرار می‌گیرد. (بند ۱۰ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

بازار مشتقه: بازاری است که در آن قراردادهای آتی و اختیار معامله مبتنی بر اوراق بهادر یا کالا داد و ستد می‌شود. (بند ۱۱ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

بازارچه مرزی: محوطه‌ای محصور واقع در نقاط مرزی است که مطابق با استانداردهای تعیین شده توسط دولت، به صورت مستقل یا در قالب تفاهم نامه منعقد شده بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای هم‌جوار تأسیس می‌شود و در آنجا با حضور نماینده گمرک تشریفات ترخیص کالای مجاز برای مبادلات مرزی صورت می‌گیرد. مرزنشینان می‌توانند کالاهای و محصولات مجاز را با رعایت مواد این قانون در بازارچه‌های مشترک مرزی استان مبادله نمایند. (ماده ۴ قانون ساماندهی مبادلات مرزی مصوب ۱۳۸۴/۷/۶)

بازار گردان: کارگزار / معامله‌گری است که با اخذ مجوز لازم با تعهد به افزایش نقد شوندگی و تنظیم عرضه و تقاضای اوراق بهادر معین و تحديد دامنه نوسان قیمت آن، به داد و ستد آن اوراق می‌پردازد. (بند ۱۵ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

بازارهای خارج از بورس: بازاری است در قالب شبکه ارتباط الکترونیک یا غیرالکترونیک که معاملات اوراق بهادر در آن بر پایه مذاکره صورت می‌گیرد. (بند ۸ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

بازجو: کسی است که بعد از کشف کالای قاچاق جهت تکمیل پرونده اقدام نماید. در صورتی که ادامه بازجویی منجر به کشفیات جدید یا اعتراف در ارتباط با مال از بین رفته شود و صورت جلسه ثانوی تنظیم و پیوست صورت جلسه بدی کشف می‌گردد و شخص بازجو در این مرحله به عنوان کاشف محسوب می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۷۴/۲/۳۱ هیأت وزیران)

بازداشت: وضع کارکنانی است که برابر مقررات انضباطی بازداشت می‌شوند. (ماده ۱۱۳ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

بازداشت(پرسنل): وضع پرسنلی است که به موجب قرارهای صادره از مراجع ذی‌صلاح قضایی تا صدور حکم قطعی در توقيف به سر برده یا برابر مقررات انضباطی در بازداشتگاه یا محل خدمتی تحت نظر باشد. (ماده ۱۰۶ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

بازداشتگاه: محل نگهداری موقت متهمانی است که طبق قوانین و مقررات تأسیس و اداره می‌گردد. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۵ ماده ۳ قانون به کارگیری سلاح توسط مأمورین نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۱/۴/۳۰)

بازداشتی: به کسی اطلاق می‌گردد که طبق قوانین و مقررات تا اتخاذ تصمیم نهائی در بازداشتگاه نگهداری می‌شود. (بند ب ماده ۱ آییننامه اجرایی تبصره بند ۵ ماده ۳ قانون به کارگیری سلاح توسط مأمورین نیروی انتظامی مصوب (۱۳۸۱/۴/۳۰)

بازرسی کل کشور: براساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور واجرا صحیح قوانین در دستگاههای اداری، سازمانی به نام «سازمان بازرسی کل کشور» زیر نظر رئیس قوه قضاییه تشکیل می‌گردد. حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون تعیین می‌نماید. (اصل یکصد و هفتاد و چهارم قانون اساسی)

بازرگان: به کسانی اطلاق می‌شود که دارای دفاتر پلمب شده بوده و در اتاق بازرگانی محل ثبتنام نموده و کارت بازرگانی دریافت کرده باشد و به هر نوع معاملات تجاری اعم از واردات و صادرات و خرید و فروش کالاها و تهیه و فروش مواد صنعتی و معدنی و تبدیل مواد خام و هر نوع عمل دیگری که عرفًا تجاری شناخته می‌شود اشتغال ورزند ملاک تشخیص درآمد بازرگانان اظهارنامه‌ای است که متکی به دفاتر قانونی آن‌ها می‌باشد. (ماده ۷ از قانون مالیات بردرآمد مصوب (۱۳۳۴/۵/۱۰)

بازسازی: بازگرداندن شرایط یک منطقه آسیب دیده پس از بحران، به شرایط عادی با در نظر گرفتن ویژگی‌های توسعه پایدار و کلیه ضوابط ایمنی است. (بند ۴ ماده ۲ طرح جامع امداد و نجات کشور مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷ هیئت وزیران)

بازنشستگی: وضع کارمندی است که به موجب حکم رسمی حقوق بازنشستگی دریافت می‌کند. (بند ح ماده ۴ آییننامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب (۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

بازنشستگی: عبارت است از عدم اشتغال بیمه شده به کار به سبب رسیدن به سن بازنشستگی مقرر در این قانون. (بند ۱۵ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب (۱۳۵۴/۴/۳

بازنشستگی: وضع افسران و کارمندانی است که طبق مقررات فصل ششم این قانون بازنشسته شوند. (بند الف ماده ۱۵ از قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب (۱۳۳۶/۴/۳۰)

بازوهای خاکی سیل شکن: خاکریز یا مانعی است که به موازات تقریبی محور رودخانه و نهر یا مسیل به خصوص در کنار آن‌ها به منظور جلوگیری از پخش آب در اراضی اطراف و ممانعت از عمل تخریبی سیلاب‌ها احداث می‌گردد. (بند ۶ آییننامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب (۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

باشگاه دانشپژوهان جوان: مؤسسه‌ای است که با هدف شناسایی، جذب، پرورش، حمایت و هدایت دانشآموزان و جوانان با استعداد کشور و اعتلای سطح علمی آنان از طریق تشكیل بخشیدن به آن‌ها در قالب گروه‌های پژوهشی و علمی تشکیل و زیر نظر وزارت آموزش و پرورش فعالیت می‌کند. (ماده ۱ اساسنامه باشگاه دانشپژوهان جوان مصوب ۱۳۷۳/۸/۱۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

باشگاه دانشپژوهان جوان: مؤسسه‌ای است آموزشی و پژوهشی و فرهنگی وابسته به وزارت آموزش و پرورش که با هدف شناسایی، جذب، پرورش، حمایت و هدایت دانشآموزان و جوانان با استعداد کشور و اعتلای سطح آموزش و پرورش آنان از طریق تشكیل بخشیدن به آن‌ها در قالب گروه‌های پژوهشی و علمی تشکیل می‌گردد. (ماده ۱ از مصوبه اصلاح اساسنامه باشگاه دانشپژوهان جوان مصوب ۱۳۷۶/۱۱/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

باشگاه ورزشی: نهادی است که به منظور همکاری در اجرای نیات و هدف‌های سازمان تربیت بدنی ایران از لحاظ حفظ تندرستی و فعالیت‌های صحیح‌جسمانی و روانی و استحکام مبانی دینی و اخلاقی و تربیتی و تقویت استعدادهای افراد جهت نیل به مدارج قهرمانی و نیز گذراندن اوقات فراغت از طریق فعالیت‌های ورزشی و ایجاد روح یگانگی و حس همکاری و وحدت ملی براساس تقویت روح ایمان و جوانمردی استوار می‌گردد. (از ماده ۱ لایحه قانونی راجع به مردمی کردن باشگاه‌های ورزشی عمومی در سراسر کشور مصوب ۱۳۵۸/۹/۲۷ شورای انقلاب)

باشگاه ورزشی: مؤسسه‌ای است که با هدف تعلیم و تقویت قوای جسمانی و روحانی افراد و سالم‌سازی جامعه و تعمیم یک یا چند رشته ورزشی مطابق ضوابط فنی و اصول و مقررات تعیین شده توسط سازمان تربیت بدنی، براساس مقررات این آیین‌نامه اداره می‌شود. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون اجازه تأسیس باشگاه ورزشی و ورزشگاه توسط مردم با نظارت دولت مصوب ۱۳۷۰/۱۰/۱۵ هیأت وزیران)

باشگاه‌های مردمی شده: به باشگاه‌های عمومی اطلاق می‌شود که از سازمان تربیت بدنی ایران تا تاریخ تصویب این آیین‌نامه پروانه (اعم از دائم و موقت) اخذ نموده‌اند. (ماده ۱ از آیین‌نامه چگونگی اداره امور باشگاه‌های مردمی شده مصوب ۱۳۵۸/۳/۶ شورای انقلاب)

باشگاه‌های ورزشی: باشگاه‌هایی است که به موجب مقررات سازمان و آیین‌نامه قانون اجازه تأسیس باشگاه و ورزشگاه توسط مردم با نظارت دولت، پروانه فعالیت دریافت کرده‌اند. (ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۱) قانون تأسیس سازمان تربیت بدنی مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۴ هیأت وزیران)

باطله معدنی: عبارت است از موادی که در نتیجه کانه آرایی از کانه جدا گردیده و در دوره اعتبار پروانه بهره‌برداری با وسایل و امکانات بهره‌بردار غیرقابل استفاده بوده است. (بند س ماده ۱۰ از قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

باغ: در مناطق جنگلی باغ به محلی اطلاق می‌شود که دارای شرایط زیر باشد: حدود آن به نحوی از انحا مشخص و معین شده باشد. حجم درختان جنگلی خود روی آن از پنجاه متر مکعب در هکتار تجاوز نکند. حداقل در هر هکتار آن یکصد عدد درخت با رده یا مجموعاً دویست عدد درخت با رده و جوان دست کاشت میوه‌ای یا یک هزار بوته چای وجود داشته باشد. حداقل نه دهم سطح آن از کنده و ریشه درختان جنگلی پاک شده باشد. (بند ۱۱ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

باغ: به محلی گفته می‌شود که حدود آن به نحوی از انحا مشخص و معین شده و در هر هکتار بیش از یکصد اصله درخت مثمر یا پنجاه اصله درخت زیتون یا نخل یا گردو یا یک هزار نهال یا درخت غیرمثمر دست کاشت یا بوته چای داشته باشد. (بند ه ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده (۳۴) قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۵۴/۳/۱۴ و الحاق چند تبصره به آن مصوب ۱۳۷۴/۷/۲ هیأت وزیران)

باغ چای: به محلی اطلاق می‌شود که تعداد بوته‌های چای در هر هکتار کمتر از یک هزار عدد نباشد و ... (از تبصره ۲ ماده ۲ قانون مربوط به اراضی ساحلی مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

باغ میوه: زمینی است که در آن درختان میوه یا مو به وسیله اشخاص غرس یا پیوند شده باشد و تعداد درخت میوه یا مو در هر هکتار آن از یکصد اصله کمتر نباشد و در مورد درختان خرما و زیتون تعداد در هر هکتار از پنجاه اصله کمتر نباشد. (ردیف چ بند ۹ ماده ۹ از قانون مربوط به اصلاحات ارضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

بالاترین شغل مورد تصدی: منظور از بالاترین شغل مورد تصدی در دوران خدمت، شغلی است که مستخدم به موجب حکم صادره تصدی آن را بر عهده داشته و در مقایسه با سایر مشاغل مستخدم از نظر طبقه‌بندی یا همطرازی در گروه بالاتری قرار می‌گیرد. (تبصره ۱ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی تبصره ۸۵ قانون بودجه سال ۱۳۵۶ کل کشور مصوب ۱۱/۱۱/۱۳۵۶)

بانک: مؤسسه‌ای است که به صورت شرکت سهامی مطابق قانون بازرگانی تشکیل شده براساس مواد این فصل به عملیات بانکی اشتغال ورزد: (ماده ۵۸ قانون بانکی و پولی کشور مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

بانک: مؤسسه‌ای است که به صورت شرکت سهامی مطابق قانون تجارت تشکیل شده و براساس مواد این قانون به عملیات بانکی اشتغال ورزد. (ماده ۱ قانون بانکداری مصوب ۱۳۳۴/۴/۵)

بانک مرکزی: بانک مرکزی ایرانی مسئول تنظیم و اجرای سیاست پولی و اعتباری براساس سیاست کلی اقتصادی کشور می‌باشد. (بند الف ماده ۱۰ از قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۳)

بانک مرکزی: به منظور حفظ ارزش پول و تنظیم اعتبارات مؤسسه مستقلی به نام بانک مرکزی ایران تشکیل می‌گردد که دارای حق انحصاری انتشار اسکناس و پول فلزی خواهد بود. (بند ۱ از ماده ۲۸ قانون بانکی و پولی کشور مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

بانک ملی ایران: بانک ملی ایران که به موجب قانون ۱۴ اردیبهشت ماه ۱۳۰۶ تشکیل شده بنگاهی است به صورت شرکت سهامی که طبق قانون ۲۲ اسفند ماه ۱۳۱۰ دارای حق انحصاری انتشار اسکناس در تمام کشور است. منظور بانک حفظ ارزش پول و تنظیم اعتبارات است. (ماده ۱ از قانون اساسنامه بانک ملی ایران مصوب ۱۳۱۷/۵/۲۲)

بانک ملی ایران: دولت مکلف است برای پیشرفت امر تجارت و فلاحت و زراعت و صناعت بانکی موسوم به بانک ملی ایران تأسیس نماید که مرکزش در تهران و شعب آن متدرجا در ایالات و ولایات و ممالک خارجه دایر خواهد شد. (ماده ۱ قانون اجازه تأسیس بانک ملی ایران برای پیشرفت امر تجارت و فلاحت و زراعت و صناعت مصوب ۱۳۰۶/۲/۱۴)

بحران: حوادثی است که در اثر رخدادها و عملکردهای طبیعی و انسانی به طور ناگهانی به وجود می‌آید، مشقت و سختی را به یک مجموعه یا جامعه انسانی تحمیل می‌کند و برطرف کردن آن نیاز به اقدامات اضطراری، فوری و فوق العاده دارد. (بند ۱ ماده ۱ طرح امداد و نجات کشور مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷ هیئت وزیران)

بحران ملی: بحرانی است که مقابله با آن خارج از توان مجموعه مدیریت بحران و امکانات یک استان باشد. سایر موارد به عنوان بحران استانی یا محلی محسوب می‌شود. (بند ۲ ماده ۱ طرح امداد و نجات کشور مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷ هیئت وزیران)

بخش: واحدی است از تقسیمات کشوری که دارای محدوده جغرافیایی معین بوده و از به هم پیوست چند دهستان همجوار مشتمل بر چندین مزرعه، مکان، روستا و احياناً شهر که در آن عوامل طبیعی و اوضاع اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی واحد همگنی را به وجود می آورد به نحوی که با در نظر گرفتن تناسب، وسعت، جمعیت، ارتباطات و دسترسی به سایر موقعیت‌ها، نیل به اهداف و برنامه‌ریزی‌های دولت در جهت احیا امکانات طبیعی و استعدادهای اجتماعی و توسعه امور رفاهی و اقتصادی آن تسهیل شود. (ماده ۶ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵)

بخش عشايری: واحدی است از تقسیمات کشوری که با داشتن یک بخشدار سیار مسئول گرفتن خدمات و هماهنگی با ادارات مربوطه خواهد بود و عشاير در فصول مختلف در هر منطقه که اسکان می‌کنند تابع فرمانداری و استانداری همان منطقه هستند. (ماده ۵ از قانون تعاریف و ضوابط و تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵)

بخش غیردولتی: بخش‌های خصوصی، تعاونی، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی. (بند ج ماده ۱ قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱/۶/۲۴)

بدون پرداخت حقوق ورودی: هرگونه فعل و یا ترک فعلی که سبب عدم پرداخت حقوق گمرکی، مالیات، حق ثبت سفارش کالا، انواع عوارض و سایر وجوه دریافتی از کالاهای وارداتی مصوب هیئت وزیران که جنبه تجاری دارد، گردد. (بند ۳ ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی جزء ۳ بند «ر» تبصره ۱۹ قانون بودجه سال ۸۲ مصوب ۱۳۸۲/۵/۲۲)

بدون کار: وضع کارکنانی است که به یکی از علل زیر موقتاً از کار برکنار می‌گردد: الف) به موجب قرارهای صادره از مراجع قضایی بازداشت و یا از شغل معلق شوند. ب) برابر احکام صادره از دادگاه‌ها زندانی شوند. ج) در صورتیکه محکوم به اقامت اجباری یا ممنوع از اقامت در محل معینی شوند. (ماده ۱۱۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

بدون کار: وضع افسر و کارمندی است که به علل زیر موقتاً از کار برکنار گردد: ۱- در صورتی که تحت تعقیب قانونی درآمده و کیفرخواست جنایی برای وی صادر گردد (از تاریخ صدور کیفرخواست) اعم از این که کیفرخواست از دادسراهای عمومی صادر شده باشد یا دادسرای نظامی. ۲- در صورتی که محکوم به حبس قطعی گردد که طبق قانون دادرسی و کیفری ارتش مستلزم اخراج نباشد. تبصره - محکومین به حبس با خدمت مشمول مقررات بند ۲ این ماده نخواهند بود.

۳- در صورتی که تنبیه انتظار خدمت مؤثر واقع نشده و طبق مواد ۱۱۶ و ۱۱۷ این قانون بدون کار گردد.
(ماده ۱۳ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

بدون کار: وضع افسر یا کارمندی است که به علل زیر موقتاً از کار برکنار گردد: ۱- در صورتی که تحت تعقیب قانونی درآمده و کیفرخواست جنایی برای وی صادر گردد از تاریخ اعلام دادسرا به قسمت مربوط به متهم اعم از این که کیفرخواست از دادسرای عمومی یا دادسرای اختصاصی صادر شده باشد. تبصره- کلیه دادسراهای عمومی و اختصاصی مکلفند به محض صدور کیفرخواست جنایی بدون فوت وقت مراتب را به اداره دادرسی ارتش و قسمت مربوط به متهم اعلام دارند.

۲- در صورت محکومیت قطعی به حبس در مواردی که طبق قانون دادرسی و کیفر ارتش مستلزم اخراج نباشد برای تمام مدت حبس که مورد حکم واقع گردیده اعم از این که حبس مزبور قبل از قطعیت حکم باشد یا بعد از آن. تبصره- محکومین به حبس با خدمت و همچنین محکومان به حبس عادی در مواردی که برابر مقررات ماده ۴۲۱ قانون دادرسی و کیفر ارتش زندان آنان به حبس با خدمت تبدیل گردد مشمول مقررات این بند نخواهند بود. ۳- در صورتی که در اثر عدم پرداخت محکوم به یا بدھی منجر به صدور اجرائیه زندانی گردد برای مدت حبس. ۴- در صورتی که تنبیه انتظار خدمت مؤثر واقع نشده و طبق مواد ۱۱۶ و ۱۱۷ این قانون بدون کار گردد. (ماده ۱۳ اصلاحی قانون اصلاح بعضی از مواد قانون استخدام نیروی مسلح مصوب ۱۳۴۴/۴/۱۵)

بدون کار: وضع پرسنلی است که به یکی از علل زیر بدون حفظ پست سازمانی موقتاً از کار برکنار می‌گردد: ۱- برابر احکام صادره از دادگاههای صالح زندانی شوند. ۲- به علت عدم پرداخت محکوم به یا بدھی منجر به صدور اجرائیه زندانی بشوند. ۳- به علت ارتکاب تخلفات انضباطی یا قرارهای صادره از مراجع ذی صلاح قضایی موقتاً بدون کار شوند. ۴- در صورتی که محکوم به اقامت اجباری یا ممنوع از اقامت در محل معین بشوند. (ماده ۱۰۸ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

بذر و نهال: منظور از بذر و نهال، انواع بذور، نهال، پیاز، قلمه، ریزوم، غده، پیوندک و پاجوش و هر قسمی از گیاه که به منظور تکثیر مورد استفاده قرار گیرد می‌باشد. (تبصره ماده ۴ قانون اساسنامه شرکت سهامی تولید، تهییه و توزیع بذر و نهال مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۵)

برات رجوعی: براتی است که دارنده برات اصلی پس از اعتراض برای دریافت وجه آن و مخارج صدور اعتراضنامه و تفاوت نرخ به عهده برات دهنده یا یکی از ظهernویس‌ها صادر می‌نماید. (ماده ۲۲۱ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

بردهفروشی: به معنی و شامل کلیه اعمالی است که به منظور اسارت و تملک یا واگذاری شخص به قصد تنزل دادن او به درجه بردگی یا غلامی صورت می‌گیرد و همچنین به معنی و شامل کلیه اعمالی است که به عنوان تملک بر روی بردگی به منظور فروش یا مبادله انجام می‌گیرد و در ضمن کلیه اعمال مربوط به انتقال حق تملک از طریق بردگی فروش یا مبادله نسبت به شخصی که به قصد فروش یا مبادله تحت تملک قرار گرفته و همچنین به طور کلی هرگونه تجارت یا حمل و نقل بردگی اعم از این که بر هر نوع وسیله نقلیه انجام شود. (بند ۷ از قانون مربوط به الحق دولت ایران به قرارداد تكمیلی منع بردگی و بردگی فروشی و عملیات و دستگاههای مشابه بردگی مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۳)

بررسی توان کار و تهیه فهرست محدود از پیمانکاران: فرایندی است که در آن از بین کسانی که به فراخوان نخست پاسخ داده و اسناد ارزیابی توان اجرای کار را ارسال کرده‌اند، فهرستی محدود برای انتخاب پیمانکاران منتخب تهیه می‌گردد. (بند واو ماده ۲ آیین‌نامه ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۴ هیئت وزیران)

برکه: اراضی پستی است که در اثر جریان سطحی و زیرزمینی آب در آن‌ها جمع شده و باقی می‌ماند. (بند ۱ از آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیلهای مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران)

برگ یا برچسب معاينه فنی: گواهی انجام معاينه فنی که از سوی ستادهای معاينه فنی خودرو یا مراکز فنی مجاز صادر و برگه درخواست کننده تحويل و برچسب به سمت راست شیشه جلو الصاق می‌گردد. (بند ۱۲ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

برگ یا برچسب معاينه فنی: گواهی انجام معاينه فنی که توسط ستادهای معاينه فنی خودرو و یا مراکز فنی مجاز صادر و برگه به مقاضی تحويل و برچسب به سمت راست شیشه جلو الصاق می‌گردد. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی نحوه انجام معاينه و صدور برگ معاينه فنی خودرو مصوب ۱۳۸۲/۸/۴ هیئت وزیران)

برگزارکنندگان مراسم: منظور افراد یا گروهایی می‌باشد که مسئولیت برپایی مراسم را بر عهده دارند.

(بند ث ماده ۱ آینه‌نامه چگونگی تأمین امنیت اجتماعات مصوب ۱۳۸۱/۶/۳۱ هیئت وزیران)

برنامه درازمدت: منظور برنامه‌ای است که ضمن آن توسعه اقتصادی و اجتماعی برای یک دوره ده ساله یا طولانی‌تر به عنوان راهنمای برنامه‌ریزی‌های پنج ساله پیش‌بینی می‌شود. (بند ۲ ماده ۱ از قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

برنامه زمانی مناقصه: سندی است که در آن زمان و مهلت برگزاری مراحل مختلف مناقصه، مدت اعتبار پیشنهادها و زمان انعقاد قرارداد مشخص می‌شود. (بند ۵ ماده ۲ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۲)

برنامه سالانه: منظور برنامه عملیات اجرایی دولت است که سالانه تنظیم و همراه بودجه کل کشور تقدیم مجلس شورای ملی می‌گردد و ضمن آن در قالب هدف‌ها و سیاست‌های مندرج در برنامه عمرانی پنج ساله هدف‌های مشخص و عملیات اجرایی سالانه هر دستگاه اجرایی با اعتبار مربوط تعیین می‌شود. (بند ۴ ماده ۱ از قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

برنامه عمرانی پنجساله: منظور برنامه جامعی است که برای مدت پنج سال تنظیم و به تصویب مجلسین می‌رسد و ضمن آن هدف‌ها و سیاست‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی طی همان مدت مشخص می‌شود. در این برنامه کلیه منابع مالی دولت و همچنین منابعی که از طرف شرکت‌های دولتی و بخش خصوصی صرف عملیات عمرانی می‌گردد از یک طرف و اعتبارات جاری و عمرانی دولت و هزینه‌های عمرانی شرکت‌های دولتی و بخش خصوصی از طرف دیگر جهت وصول به هدف‌های مذکور پیش‌بینی می‌گردد. (بند ۳ ماده ۱ از قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

بروшуور: نشریه‌ای است موردی که به منظور انتقال اطلاعات مفید و مختصر در یکی از زمینه‌های فرهنگی، فنی، صنعتی، خدماتی، بهداشتی و آموزشی که دستگاه‌ها در ارتباط با وظایف قانونی خود آن را برای اطلاع عموم منتشر می‌نمایند. (ماده ۳ آینه‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی از چاپ و انتشار نشریات غیر ضرور مصوب ۱۳۶۵/۱۰/۲۳ هیأت وزیران)

بزرگراه: راهی است که حداقل دارای دو خط عبور در هر طرف بوده و ترافیک دو طرف آن به وسیله موانع فیزیکی از هم جدا شده باشد و به طور معمول دارای تقاطع‌های غیرهمسطح است. بزرگراه می‌تواند تعداد

معدودی تقاطع همسطح کنترل شده داشته باشد. (بند ۱۳ ماده ۱ آیین نامه راهنمایی و رانندگی مصوب

(۱۳۸۴/۳/۱۸)

بزه مشهود: بزه در موارد مشروحة پایین مشهود محسوب است: ۱- در صورتی که بزه در مرئی و منظر مأمورین کشف بزهها واقع شده و یا بلافاصله مأموران مذکور در محل وقوع بزه حاضر شده و یا آثار بزه را فوراً پس از وقوع ملاحظه نمایند. ۲- در صورتی که دسته یا جماعتی که ناظر وقوع بزه بوده یا خود مجنی علیه بلافاصله پس از وقوع بزه شخص معینی را مرتکب معرفی نماید. ۳- اگر در موقعی نزدیک به زمان وقوع بزه علائم و آثار واضحه یا اسباب و دلایل بزه در تصرف متهم یافت گردد یا تعلق اسباب و دلایل مذکور به متهم محرز گردد. ۴- وقتی که متهم در زمان نزدیکی پس از وقوع بزه قصد فرار داشته یا در حال فرار یا فوراً پس از آن دستگیر شود. (ماده ۱۲۸ قانون دادرسی و کیفر ارتش مصوب ۱۳۱۸/۱۰/۴)

بستر: آن قسمت از رودخانه، نهر یا مسیل است که در هر محل با توجه به آمار هیدرولوژیک و داغاب و حداکثر طغیان با دوره برگشت ۲۵ ساله به وسیله وزارت نیرو یا شرکت‌های آب منطقه‌ای تعیین می‌شود. در مناطقی که ضرورت ایجاد می‌نماید سیلاب با دوره برگشت کمتر یا بیشتر از ۲۵ ساله ملاک محاسبه قرار گیرد. سازمان‌های آب منطقه‌ای حسب مورد با ارائه نقشه‌های مربوط و توجیهات فنی از حوزه ستادی وزارت نیرو مجوز لازم را اخذ خواهند نمود. تغییرات طبیعی بستر رودخانه‌ها، مسیل‌ها یا انهار طبیعی در بستر سابق تأثیری نداشته و بستر سابق کماکان در اختیار حکومت اسلامی است ولیکن حریم برای آن منظور خواهد شد. (بند ح ماده ۱ آیین نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیلها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران)

بستر (رودخانه): آن قسمت از رودخانه، نهر یا مسیل است که در حداکثر طغیان معمولی زیر آب قرار می‌گیرد. (بند ۷ آیین نامه اجرایی قانون حفظ و ثبت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

بستن دفاتر: برای این که تاریخ ثبت بیشتر ثابت و مصون از تغییر باشد مباشر ثبت همه روز هنگام بسته شدن مباشرت تمام دفاتر را می‌بندد مقصود از آن بستن دفاتر آن است که مباشر ثبت در ذیل آخرین سطر تاریخ روز و ماه و سال را گذاشته امضا می‌نماید. تخلف از مفاد این ماده مستوجب مجازاتی می‌باشد که در ماده ۱۳۱ مقرر است. (ماده ۸۰ قانون ثبت اسناد مصوب ۱۲۹۰/۲/۲۱)

بسته‌های پست سیاسی: عبارت از بسته‌های محتوی نوشتگات رسمی دولتی است که به مهر وزارت امور خارجه یا نمایندگی‌های سیاسی دولت ... ایران یا دول خارجه لاک و مهر یا پلمب شده و عبارت: Expedition Officielle Gourrier Diplomatique یا هر جمله دیگری که دارای همان مفهوم باشد روی آن نوشته شده و به وسیله پیک سیاسی حمل شود. (ماده ۳۳۲ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

بسیجی عادی: عموم اشار معتقد به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و اهداف انقلاب اسلامی هستند که پس از گذراندن دوره آموزش عمومی به خدمت ارتش بیست میلیونی درآمده و سازماندهی می‌شوند. (بند الف ماده ۱۳ از قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

بسیجی فعال: آن دسته از بسیجیان عادی داوطلب هستند که واجد شرایط لازم بوده و پس از گذراندن دوره‌های آموزشی، سازماندهی شده و ضمن شرکت در برنامه‌های حفظ انسجام در انجام مأموریت‌های محوله با سپاه همکاری می‌کنند. (بند ب ماده ۱۳ از قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

بسیجیان: کسانی هستند که براساس گواهی نیروی مقاومت بسیج حداقل یک سال فعالیت مستمر با رده‌های مقاومت آن نیرو داشته باشند. (تبصره ۳ ماده ۱ از قانون نحوه واگذاری سهام دولتی و متعلق به دولت به ایثارگران و کارگران مصوب ۱۳۷۳/۵/۱۲)

بناهای ضروری: آن دسته از بناهایی است که لازم است پس از وقوع زلزله قابل بهره‌برداری باقی بمانند. از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷

بندر صیادی: به محدوده‌ای از ساحل دریا، دریاچه یا رودخانه اطلاق می‌شود که به جهت دارا بودن پناهگاه طبیعی (خور یا آبراهه مناسب) یا مصنوعی (موج شکن) و تأسیسات ساحلی دیگر، پهلوگیری و تخلیه صید به وسیله شناورهای صیادی در آن امکان‌پذیر بوده و اکثر شناورهای فعال در آن شناورهای صیادی می‌باشند. (بند ۱۰ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۸/۲/۵ هیأت وزیران)

بندگی رعایا: یعنی وضع یا حال رعیت که به موجب قانون یا عرف یا قرارداد مکلف باشد در زمین متعلق به فرد دیگری زندگی و کار کند و برای فرد اخیر خدمات معینی را با دریافت اجرت یا رایگان انجام دهد و به

هر حال حق تغییر وضع و حال خود را نداشته باشد. ماده اول قانون مربوط به الحق دولت ایران به قرارداد تکمیلی منع بردگی و برددهفروشی و عملیات و دستگاههای مشابه بردگی مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۳

بنگاه اقتصادی سرمایه پذیر: شرکت ایرانی جدید و یا موجود که سرمایه خارجی به یکی از روش‌های مندرج در قانون در آن به کار رفته باشد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱/۶/۲۴ هیئت وزیران)

بنگاه خالصجات: به منظور عمران و آبادی املاک خالصه و ازدیاد تولید و تکثیر درآمد آنها و همچنین همکاری با دستگاههای وزارت کشاورزی بنگاهی به نام بنگاه خالصجات تحت نظر وزارت کشاورزی تأسیس می‌شود. (ماده ۱ قانون تأسیس بنگاه خالصجات کشور مصوب ۱۳۳۴/۴/۲۶)

بنگاه عمرانی کشور: به منظور عمران و آبادی قرا و تعمیم فرهنگ و بهداشت و بهبود وضع کشاورزی و کشاورزان و بالا بردن سطح زندگی آنان و تقویت روح همکاری و تعاون بین آنها و اجرای این قانون بنگاهی به نام بنگاه عمرانی کشور تحت نظر وزارت کشور تأسیس می‌شود. (ماده ۱ قانون بنگاه عمرانی کشور مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۱)

بنیاد شهید انقلاب اسلامی: نهادی است انقلابی که در اجرای فرمان رهبر کبیر و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی رضوان‌الله علیه در تاریخ ۱۳۵۸/۱۲/۲۲ تأسیس شده و دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری است و امور آن طبق مقررات و قوانین مربوط به نهادهای عمومی غیردولتی و در چارچوب این اساسنامه و آیین‌نامه‌های مربوطه زیرنظر رئیس جمهور و نظارت عالیه مقام معظم رهبری اداره می‌شود. از ماده ۱ قانون اساسنامه بنیاد شهید انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۷/۲/۲۷ بنیاد فرهنگی، هنری رودکی: به منظور پیشرفت و توسعه هنر همتراز با شان تاریخی، دینی و ملی هنر در این سرزمین و برخورداری آن از اعتبار برجسته ملی و بین‌المللی بنیاد فرهنگی و هنری رودکی - که در این اساسنامه بنیاد نامیده می‌شود - به صورت مؤسسه عمومی غیردولتی زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تشکیل می‌شود. (ماده ۱ اساسنامه بنیاد فرهنگی، هنری رودکی مصوب ۱۳۸۱/۲/۱)

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی: نهاد انقلاب اسلامی است که براساس فرمان ۲۱ فروردین ۱۳۵۸ رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی مدظله به منظور تأمین مسکن محرومان به ویژه روستائیان در چارچوب سیاست‌ها و برنامه‌های دولت تشکیل گردیده است. (از ماده ۱ اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۶۶/۹/۱۷)

بهای اسمی اسناد خزانه و اوراق قرضه: بهای اسمی اسناد خزانه و اوراق قرضه مشمول این قانون بهایی است که در متن آن‌ها نوشته و از طرف وزارت دارایی تضمین شده و پس از سررسید قابل پرداخت است.
(ماده ۴ قانون انتشار اسناد خزانه و اوراق قرضه مصوب ۱۳۴۸/۷/۲)

بهای تمام شده: بهای تمام شده هر قطعه زمین برای امر مسکن عبارت است از قیمت منطقه‌ای زمین در زمان واگذاری به علاوه کلیه هزینه‌های تعلق گرفته و متناسب با هر طرح طبق دستورالعمل وزارت مسکن و شهرسازی. (ماده ۲۵ آیین‌نامه اجرایی قانون زمین شهری مصوب ۱۳۷۱/۳/۲۴ هیأت وزیران)

بهای خواسته: بهای خواسته به ترتیب زیر تعیین می‌شود: ۱- اگر خواسته پول رایج ایران باشد، بهای آن عبارت است از مبلغ مورد مطالبه و اگر پول خارجی باشد، ارزیابی آن به نرخ رسمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در تاریخ تقدیم دادخواست بهای خواسته محسوب می‌شود. ۲- در دعوای چند خواهان که هر یک قسمتی از کل را مطالبه می‌نماید بهای خواسته مساوی است با حاصل جمع تمام قسمت‌هایی که مطالبه می‌شود. ۳- در دعوای راجع به منافع و حقوقی که باید در مواعظ معین استیفا و یا پرداخت گردد، بهای خواسته عبارت است از حاصل جمع تمام اقساط و منافعی که خواهان خود را ذی حق در مطالبه آن می‌داند. در صورتی که حق نامبرده محدود به زمان معین نبوده یا مادام‌العمر باشد بهای خواسته مساوی است با حاصل جمع منافع ده سال یا آنچه را که ظرف ده سال باید استیفا کند. ۴- در دعوای راجع به اموال، بهای خواسته مبلغی است که خواهان در دادخواست معین کرده و خوانده تا اولین جلسه دادرسی به آن ایراد و یا اعتراض نکرده مگر این که قانون ترتیب دیگری معین کرده باشد. (ماده ۶۲ قانون آیین‌دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

بهای خواسته: از نقطه نظر صلاحیت و هزینه دادرسی مبلغی است که در دادخواست قید شود. (ماده ۸۶ قانون آیین‌دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

بهای روز اسناد خزانه و اوراق قرضه: بهای روز اسناد خزانه و اوراق قرضه مشمول این قانون بهایی است که این اسناد و اوراق بر حسب مقتضیات عرضه و تقاضا در بازار خرید و فروش می‌شوند. (ماده ۵ قانون انتشار اسناد خزانه و اوراق قرضه مصوب ۱۳۴۸/۷/۲)

بهای عادله: مقصود از بهای عادله نسبت به املاک بهای زمین بیاض یا به انضمام بنا و اشجار پیش از آگهی توسعه و خرابی است و در مورد انهر و قنوات مأخذ ارزیابی بهایی است که درباره شرب باغات و اراضی

زراعی همان شهر یا مجاور آن معمول و متداول است. (تبصره ۱ ماده ۴ از قانون اصلاح قانون توسعه معابر
مصوب ۱۳۲۰/۴/۱)

بهای عادله(املاک): بهای روز عبارت است از قیمت اراضی یک سال قبل از تاریخ اعلام تصمیم دولت چنان‌چه این بها از بهای روز بیشتر باشد قیمت عادله روز ملاک عمل قرار خواهد گرفت بهای عادله بدون در نظر گرفتن منظور از خرید و تأثیر اجرای برنامه‌های شهرسازی و خانه‌سازی در قیمت‌ها خواهد بود. (تبصره ۱ ماده ۱ از قانون مربوطه به تملک زمین‌ها برای اجرای برنامه‌های شهرسازی مصوب ۱۳۳۹/۳/۱۷)

بهداشت محیط: عبارت است از کنترل عواملی از محیط زندگی که به گونه‌ای روی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی انسان تأثیر می‌گذارد. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱/۴/۲۴ هیأت وزیران)

بهره اسمی: بهره‌ای است که در متن اسناد خزانه و اوراق قرضه مشمول این قانون نوشته و از طرف وزارت دارایی تضمین شده و پس از سرسید قابل پرداخت است. (ماده ۶ قانون انتشار اسناد خزانه و اوراق قرضه مصوب ۱۳۴۸/۷/۲)

بهره واقعی: بهره‌ای است که برای نوسانات بهای روز اسناد یا اوراق ممکن است بیشتر یا کمتر از بهره اسمی نصیب دارندگان آن‌ها شود. (ماده ۷ قانون انتشار اسناد خزانه و اوراق قرضه مصوب ۱۳۴۸/۷/۲)

بهره بردار: شخص حقیقی یا حقوقی اعم از دولتی، تعاونی و خصوصی است که دارای پروانه بهره‌برداری از وزارت معادن و فلزات باشد. (بند خ ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

بهره بردار: بهره‌بردار، سازمان دولتی یا شرکت تعاونی است که پروانه بهره‌برداری به نام او صادر شده است. (بند ذ ماده ۱ از قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

بهره برداری: مجموعه عملیاتی است که به منظور استخراج و کانه‌آرایی و به دست آوردن مواد معدنی قابل فروش انجام می‌گیرد. (بند ح ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

بهره برداری: عبارت است از مجموعه عملیاتی که به منظور استخراج و کانه‌آرایی و به دست آوردن مواد معدنی قابل فروش (کانه) انجام می‌گیرد. (بند د ماده ۱ از قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

بهره برداری(جنگل): به طور کلی آن قسمت از قطعات مقطوعه که قابل تبدیل به چوب‌آلات صنعتی می‌باشد باید به صورت گرده بینه از جنگل خارج شده و در کارخانه چوب‌بری تبدیل شده و بقیه به صورت زغال یا هیزم از جنگل خارج گردد. (بند ۴ تبصره ۱ ماده ۴ از قانون جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب (۱۳۳۸/۶/۸)

بوته جنگلی: رستنی‌های خودروی خشبي است که ساقه آن‌ها به طور طبیعی کمی بالاتر از سطح خاک منشعب شده باشد و نوعاً در جنگل‌ها یا اراضی جنگلی یا بیشه‌ها می‌روید. (بند ۲ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب (۱۳۴۶/۵/۲۵)

بوته کویری: کلیه نباتات خودروی چند ساله بجز درخت که در کویر و بیابان می‌روید بوته کویری نامیده می‌شود. (بند ۳ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب (۱۳۴۶/۵/۲۵)

بودجه: برنامه مالی مؤسسه برای مدت یک سال مالی است که شامل پیش‌بینی درآمدها و برآورد هزینه‌ها برای نیل به اهداف مؤسسه می‌باشد. (ماده ۳ آیین‌نامه مالی معاملاتی مؤسسات آموزش‌عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

بودجه: لایحه پیش‌بینی کلیه عواید و مخارج مملکتی برای مدت یک سال شمسی (سنن مالی) که به تصویب مجلس شورای ملی رسیده باشد. (ماده ۱ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

بودجه دولت: سندی است که معاملات دخل و خرج مملکتی برای مدت معینی در آن پیش‌بینی و تصویب شده باشد. مدت مذبوره را سنن مالیه می‌گویند و عبارت است از یک سال شمسی. (ماده ۱ از قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۳)

بودجه عمومی دولت: منظور بودجه‌ای است که در آن برای اجرای برنامه سالانه منابع مالی لازم پیش‌بینی و اعتبارات جاری و عمرانی دستگاه‌های اجرایی تعیین می‌شود. (بند ۵ ماده ۱ از قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

بودجه کل کشور: برنامه مالی دولت است که برای یک سال مالی تهیه و حاوی پیش‌بینی درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار و برآورد هزینه‌ها برای انجام عملیاتی که منجر به وصول به هدف‌های دولت می‌گردد بوده و از سه قسمت تشکیل می‌شود. (ماده ۱ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

بورس اوراق بهادار: بازار خاصی است که در آن داد و ستد اوراق بهادار توسط کارگزاران بورس طبق مقررات این قانون انجام می‌گیرد. (بند ۱ ماده ۱ از قانون تأسیس بورس اوراق بهادار مصوب ۱۳۴۵/۲/۲۷)

بورس اوراق بهادار: بازاری متشکل و خود انتظام است که اوراق بهادار در آن توسط کارگزاران و یا معامله گران طبق مقررات این قانون، مورد داد و ستد قرار می‌گیرد. بورس اوراق بهادار (که از این پس بورس نامیده می‌شود) در قالب شرکت سهامی عام تأسیس و اداره می‌شود. (بند ۳ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

بورسیه: به دانشجویانی اطلاق می‌گردد که با رعایت ضوابط، کلیه هزینه‌های ریالی و ارزی آنان از طرف دولت پرداخت گردد. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۳۴ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۱/۲/۱۸ هیئت وزیران)

بورسیه: به دانشجویی اطلاق می‌گردد که با رعایت ضوابط کلیه هزینه‌های ریالی و ارزی وی از طرف دولت پرداخت گردد. (بند الف ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی بند ۵ تبصره ۱۷) قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کل کشور مصوب ۱۳۷۷/۱۲/۲۶ هیأت وزیران)

بولتن: عبارت است از نشريه‌ای که توسط دستگاه‌های دولتی در زمینه‌های خبری، آموزشی، فنی، تخصصی، سیاسی و نظایر این‌ها که مرتبط با وظایف قانونی و در محدوده فعالیت آن‌ها است به منظور ارتقاء سطح آگاهی کارکنان همان دستگاه و مسئولان دیگر دستگاه‌ها با تیراز محدود و در فواصل زمانی معین با چاپ یکنگ و به طور رایگان منتشر و توزیع می‌شود و دارای انواع زیر است. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی از چاپ و انتشار نشريات غیرضرور مصوب ۱۳۶۵ مصوب ۱۳۶۶/۱۰/۲۳ هیأت وزیران)

بولتن خبری: این نشريه فقط در سطح دستگاه‌های دولتی منتشر می‌شود و حاوی آخرین اخبار داخلی از قبیل دستورالعمل‌های اداری- انتصابات رویدادها، بازدیدها و تشویق کارکنان می‌باشد. این بولتن با تیراز حداقل (۸)/ (۱) تعداد کل پرسنل دستگاه مورد نظر و حداقل در ۲۴ صفحه منتشر می‌شود و تا ۵ درصد آن را می‌توان برای ارگان‌های دولتی دیگر ارسال کرد. بند ۱ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی از چاپ و انتشار نشريات غیرضرور مصوب ۱۳۶۵ مصوب ۱۳۶۶/۱۰/۲۳ هیأت وزیران

بولتن سیاسی: نشریه‌ای است حاوی اخبار و نیز تحلیل رویدادهای داخلی و خارجی اعم از عادی یا طبقه‌بندی شده نشریه مذکور توسط دستگاه‌هایی منتشر می‌شود که قانوناً مجاز به انتشار این‌گونه نشریات هستند. (بند ۲ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی از چاپ و انتشار نشریات غیرضرور مصوب ۱۳۶۵/۱۰/۲۳ هیأت وزیران)

بومی سازی دانش فنی: عبارت است از توانایی تحلیل فناوری به منظور تبدیل یا تغییر بهینه آن براساس شرایط نیاز و تحولات فناوری در کشور (از جمله نوع، کمیت و کیفیت مواد اولیه مورد نیاز، نوع انرژی با صرفه، سطح اتوماسیون فناوری مربوط استانداردهای کیفی محصول و فرمولاسیون‌ها یا فرایندهای جدید تولید) و کاربرد آن. (تبصره ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند (ج) تبصره (۲۲) قانون بودجه سال ۱۳۸۰ کل کشور مصوب ۱۳۸۰/۱/۲۹ هیأت وزیران)

بومی سازی دانش فنی: عبارت است از تحلیل فناوری به منظور تبدیل یا تغییر بهینه آن براساس شرایط، نیاز و تحولات فناوری در کشور (از جهت نوع، کمیت و کیفیت مواد اولیه مورد نیاز، نوع انرژی با صرفه، سطح اتوماسیون فناوری مربوط، استانداردهای کیفی محصول و فرمولاسیون‌ها و یا فرایندهای جدید تولید) و کاربرد آن. (تبصره ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ح تبصره ۱۷ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۸ هیئت وزیران)

بی‌بضاعت: به کسی اطلاق می‌شود که درآمد لازم برای تأمین معیشت خود نداشته باشد. (تبصره ۳ ماده ۴۴ از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۵۰/۲/۱۳)

بی‌بضاعت: به کسی اطلاق می‌شود که درآمد لازم برای تأمین معیشت خود نداشته باشد ضابطه تعیین درآمد برای اعشه تحت الكفاله هر یک از طبقات مشمولان به شرح زیر خواهد بود: ۱- در مورد مشمولان عادی برابر حقوق خالص دریافتی سرباز داطلب. ۲- در مورد مشمولان دیپلمه و فوق دیپلم برابر حقوق خالص دریافتی گروهبان یکم وظیفه. ۳- در مورد مشمولان لیسانسه و بالاتر برابر حقوق خالص دریافتی ستون دوم وظیفه. (تبصره ۳ قانون اصلاح تبصره ۳ ماده ۴۴ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۵۵/۳/۱۹)

بی‌زمین: عبارت است از کسی که هیچ‌گونه زمین زراعی نداشته باشد. (بند ۵ آیین‌نامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایرکه بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۸/۸. ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هیأت وزیران)

بی مبالاتی: منظور از بی مبالاتی اقدام به امری است که مرتكب نمی باشد و منظور از غفلت خودداری از امری است که مرتكب می باشد به آن اقدام نموده باشد اعم از این که منشأ بی مبالاتی یا غفلت عدم اطلاع و عدم مهارت یا عدم تجربه یا عدم رعایت قوانین یا مقررات یا اوامر یا نظمات و یا عرف عادت باشد. (تبصره ماده ۸ از قانون راجع به مجازات اخلالگران در صنایع نفت ایران مصوب (۱۳۳۶/۷/۱۶

بیانیه ثبت: مجموعه فرم‌ها، اطلاعات و اسناد و مدارکی است که در مرحله تقاضای ثبت شرکت، به سازمان داده می‌شود. (بند ۳۱ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

بیشه طبیعی: جنگل یا مرتع یا بیشه طبیعی عبارت از جنگل یا مرتع یا بیشه‌ای است که به وسیله اشخاص ایجاد نشده باشد. (بند ۱ ماده ۱ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مرتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

بیشه یا قلمستان: زمینی است که در آن درختان غیرمتمر به وسیله اشخاص غرس شده و تعداد درخت در هر هکتار آن از هزار اصله تجاوز نماید. (ردیف ج بند ۹ ماده ۱ از قانون مربوط به اصلاحات ارضی مصوب (۱۳۳۹/۲/۲۶

بیع: عبارت است از تملیک عین به عوض معلوم. (ماده ۳۳۸ از قانون مدنی)

بیع شرط: نوعی از معامله است که در آن شروطی مورد توافق متعاملین قرار می‌گیرد. (بند ۱۱ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هیأت وزیران

بیع قطعی: اگر در عقد بیع شرطی ذکر نشده یا برای تسلیم مبیع یا تأثیه قیمت موعدی معین نگشته باشد بیع قطعی و ثمن حال محسوب است مگر اینکه بر حسب عرف و عادت محل یا عرف و عادت تجارت در معاملات تجاری وجود شرطی یا موعدی معهود باشد اگر چه در قرارداد بیع ذکری نشده باشد. (ماده ۳۴۴ از قانون مدنی)

بیع مشروط: اگر در عقد بیع شرطی ذکر نشده یا برای تسلیم مبیع یا تأثیه قیمت موعدی معین نگشته باشد بیع قطعی و ثمن حال محسوب است مگر این که بر حسب عرف و عادت محل یا عرف و عادت تجارت در معاملات تجاری وجود شرطی یا موعدی معهود باشد اگرچه در قرارداد بیع ذکری نشده باشد. (ماده ۳۴۴ از قانون مدنی)

بیکار: از نظر این قانون فردی است که مشمول این قانون بوده و بدون میل و اراده بیکار شده و آماده کار باشد. (ماده ۲ از قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۶/۳/۲۴)

بیکار: از لحاظ این قانون بیکار کسی است که بدون میل و اراده خود بیکار مانده و آماده کار و در جستجوی کار باشد. (ماده ۲ از طرح ایجاد صندوق وام کارگری مصوب ۱۳۵۷/۱۲/۱۶ هیأت وزیران)

بیمارستان دامپزشکی: مکانی با فضای مناسب، مطابق نقشه استاندارد موجود در سازمان دامپزشکی کشور- با امکانات پذیرش دامهای کوچک و بزرگ، طیور و ... یا هر یک از آنها است که دارای امکانات معاینه، تشخیص، معالجه، جراحی دامها، امکانات آزمایشگاهی برای انجام آزمایشات لازم، تأمین داروهای تجویز شده و در صورت لزوم بستری کردن دامها و اعزام اکیپهای سیار به مناطق تحت پوشش می‌باشد. (ماده ۱ از آینه‌نامه اجرایی ماده ۱۰ قانون سازمان دامپزشکی کشور برای صدور پروانه ... مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۴ هیأت وزیران)

بیماری: وضع غیرعادی جسمی یا روحی است که انجام خدمات درمانی را ایجاب می‌کند یا موجب عدم توانایی موقت اشتغال به کار می‌شود یا این که موجب هر دو در آن واحد می‌گردد. (بند ۷ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

بیماری: وضع غیرعادی جسمی یا روحی که انجام خدمات درمانی را ایجاب می‌کند. (بند ج ماده ۱ آینه‌نامه بیمه اجتماعی روستائیان و عشاير مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۴ هیئت وزیران)

بیماری‌های آمیزشی: مقصود از بیماری‌های آمیزشی- سوزاک- کوفت (سیفلیس) آتشک (شانکر نرم) است در هر نقطه از بدن که واقع باشد. (تبصره ماده ۱ از قانون طرز جلوگیری از بیماری‌های آمیزشی و بیماری‌های واگیردار مصوب ۱۳۲۰/۳/۱۱)

بیماری‌های حرفه‌ای: بیماری‌هایی است که در جدولی که بنا بر پیشنهاد مدیر عامل به تصویب شورای عالی خواهد رسید تعیین می‌گردد. (ماده ۴۴) از قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۱

بیماری‌های حرفه‌ای: منظور از بیماری‌های حرفه‌ای مذکور در این قانون بیماری‌هایی است که در جدولی که به تصویب شورای عالی خواهد رسید تعیین می‌گردد. (ماده ۱۰۸ از لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۴/۴/۲۴)

بیمه: عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می‌کند در ازای پرداخت وجه یا وجوده از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت واردہ بر او را جبران نموده یا وجه معینی بپردازد. متعهد را بیمه‌گر طرف تعهد را بیمه‌گذار وجهی را که بیمه‌گذار به بیمه‌گر می‌پردازد حق بیمه و آنچه را که بیمه می‌شود موضوع بیمه نامند. (ماده ۱ از قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶/۲/۷)

بیمه شده: سرپرست خانوار که با پرداخت مبالغی به عنوان حق بیمه، حق استفاده از مزایای مقرر را دارد. (بند ت ماده ۱ آیین‌نامه بیمه اجتماعی روستائیان و عشاير مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۴)

بیمه شده: شخصی است که رأساً مشمول مقررات تأمین اجتماعی بوده و با پرداخت مبالغی به عنوان حق بیمه حق استفاده از مزایای مقرر در این قانون را دارد. (بند ۱ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

بیمه شده اصلی: فردی است که رأساً مشمول مقررات بیمه خدمات درمانی موضوع این قانون بوده و پس از پرداخت حق السهم (توسط فرد یا مراجع مشمول در قانون) مشمول استفاده از مزایای خدمات درمانی قرار می‌گیرد. (بند ۱ ماده ۱ از قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۳)

بیمه شده تبعی: خانواده شخص یا اشخاصی هستند که به تبع سرپرستی و کفالت بیمه شده اصلی از مزایای مقرر در این قانون می‌توانند استفاده نمایند. (بند ۲ ماده ۱ از قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۳)

بیمه گذار: بیمه عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می‌نماید در ازای پرداخت وجه یا وجوده از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت واردہ بر او را جبران کرده یا وجه معینی بپردازد. متعهد را بیمه‌گر طرف تعهد را بیمه‌گذار وجهی را که بیمه‌گذار به بیمه‌گر می‌پردازد حق بیمه و آنچه را که بیمه می‌شود موضوع بیمه نامند. (ماده ۱ از قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶/۲/۷)

بیمه گر: بیمه عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می‌نماید در ازای پرداخت وجه یا وجوده از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت واردہ بر او را جبران کرده یا وجه معینی بپردازد. متعهد را بیمه‌گر طرف تعهد گذار وجهی را که بیمه‌گذار به بیمه‌گر می‌پردازد حق بیمه و آنچه را که بیمه می‌شود موضوع بیمه نامند. (ماده ۱ از قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶/۱۲/۷)

بیمه‌های تکمیلی: به آن دسته از خدمات بیمه‌ای گفته می‌شود که علاوه بر سطح خدمات بیمه‌های همگانی، با انعقاد قراردادهای انفرادی یا گروهی فی‌مابین بیمه شده و بیمه‌گر پرداخت حق بیمه توسط بیمه شده انجام می‌پذیرد و دولت در قبال آن تعهد مالی نداشته، اما مکلف به پشتیبانی حقوقی و قانونی لازم از اینگونه بیمه‌ها می‌باشد. (بند ۲ تبصره ماده ۲ قانون ساختار جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب

(۱۳۸۳/۲/۲۱)

بیوه: به زنانی اطلاق می‌شود که به عقد ازدواج (دائم یا منقطع) درآمده و سپس به یکی از دلایل طلاق، فوت شوهر، فسخ عقد، صدور حکم موت فرضی، بدل مدت یا انقضای مدت در نکاح منقطع، شوهر خود را از دست داده باشند. (بند ۱ ماده ۲ از قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست مصوب (۱۳۷۱/۸/۲۴)

پاراف: عبارت است از تأیید پیش‌نویس توافق بین‌المللی از طرف اشخاص مجاز (ماده ۲ از آیین‌نامه چگونگی تنظیم و امضای توافق‌های بین‌المللی مصوب (۱۳۷۱/۲/۱۳ هیأت وزیران)

پارکه: برای اختصار به جای شعبه اداره مدعی عمومی منبعد لفظ پارکه استعمال می‌شود. (تنبیه ماده ۱۱۲ قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب (۱۲۹۰/۴/۲۶)

پارکه محکمه استیناف: عبارت است از مدعی‌العموم اول و یک نفر وکیل عمومی برای هر شعبه. (ماده ۵۵ از قانون اصول تشکیلات عدله مصوب (۱۳۰۷/۴/۲۷)

پارکه بدایت: پارکه بدایت تشکیل می‌شود از مدعی عمومی محکمه ابتدایی و یک نفر معاون او برای هر اتفاقی از اتفاق‌ها حقوقی و جزایی. (ماده ۱۱۵ از قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب (۱۲۹۰/۴/۲۶)

پارکه دیوان تمیز: مرکب است از مدعی عمومی کل و یک نفر معاون او که موسوم است به وکیل عمومی محکمه تمیز. (ماده ۱۱۳ از قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب (۱۲۹۰/۴/۲۶)

پارکه محکمه استیناف: عبارت است از مدعی عمومی اول و یک وکیل عمومی برای هر اتفاقی و (در صورت لزوم) یک معاون وکیل عمومی.

(ماده ۱۱۴ از قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب (۱۲۹۰/۴/۲۶)

پارکومتر: دستگاهی است که با انداختن سکه یا پرداخت حق توقف، استفاده از کارت‌های اعتباری یا روش‌های دیگر، اجازه توقف در زمان معین به خودرو می‌دهد. (بند ۲۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

پارکینگ منوع: توقف وسیله نقلیه ممنوع است، جز برای سوار و پیاده کردن، مشروط به استقرار راننده در پشت فرمان. (بند ۲۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

پاسدار: به فردی اطلاق می‌شود که برای جهاد همه جانبه در راه خدا و نگهبانی از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن به عنوان وظیفه شرعی با داشتن شرایط زیر به عضویت سپاه پاسداران درآمده باشد. (ماده ۳۴ از قانون اساسنامه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۶/۱۵)

پاسداران رسمی: به پرسنلی اطلاق می‌گردد که برای جهاد در راه خدا و پاسداری و دفاع مسلحه از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن و نظام جمهوری اسلامی ایران به استخدام سپاه درآمده و پس از طی دوره‌های آموزشی لازم به یکی از درجات پیش‌بینی شده در این قانون نائل و از لباس و علائم نظامی استفاده می‌نمایند. (ماده ۸ از قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

پایه: عددی که توان پیمانکار را در هر تخصص تعیین می‌نماید و براساس آن، مبلغ حداکثر برآورد کار و شمار کار مجاز پیمانکار مشخص می‌گردد. پایه یک نشانگر بالاترین توان می‌باشد. (بند ۵ ماده ۳ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت پیمانکاران طرح و ساخت مصوب ۱۳۸۴/۱/۲۴ هیئت وزیران)

پایوران انتظامی: کارکنانی هستند که پس از طی آموزش‌های لازم به یکی از درجات پیش‌بینی شده در این قانون نائل و از علائم انتظامی استفاده می‌نمایند. (ماده ۱۱ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

پایوران کارمند: کارکنانی هستند که براساس مدارج تحصیلی و یا مهارت تجربی و تخصصی استخدام و بدون استفاده از لباس، درجات و علائم انتظامی به یکی از رتبه‌های پیش‌بینی شده در این قانون نائل می‌شوند. (ماده ۱۲ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

پایوران محصل: کارکنانی هستند که به منظور خدمت استخدام و قبل از انتصاب در یکی از مشاغل مندرج در این قانون در یکی از مراکز آموزشی نیروی انتظامی یا سایر مؤسسات آموزشی به هزینه نیروی انتظامی مشغول تحصیل می‌باشند. (ماده ۱۳ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

پدید آورنده: از نظر این قانون به مؤلف و مصنف و هنرمند پدیدآورنده و به آنچه از راه دانش یا هنر یا ابتکار آنان پدید می‌آید بدون در نظر گرفتن طریقه یا روشی که در بیان یا ظهرور یا ایجاد آن به کار رفته اثر اطلاق می‌شود. (ماده ۱ از قانون حمایت حقوق مؤلفان و منصفان و هنرمندان ۱۰/۱۱/۱۳۴۸)

پذیرایی عمومی: منظور از پذیرایی عمومی در این آیین‌نامه، کلیه پذیرایی‌هایی است که با استفاده از تسهیلات و امکانات رفاهی و خدماتی جهت مراسم مختلف، سمینارها، کنفرانس‌ها، افتتاحیه‌ها، جلسه‌ها، ملاقات‌ها و سایر اجتماعات رسمی و غیررسمی از سوی دستگاه‌های اجرایی در نظر گرفته می‌شود. (ماده ۱ از آیین‌نامه پذیرایی‌های عمومی مصوب ۱۳۷۱/۵/۲۵ هیأت وزیران)

پذیره: عبارت است از وجه معینی که هنگام عقد قرارداد پیش‌بینی می‌شود و یک جا یا به دفعات و در طی مراحلی توسط طرف قرارداد به شرکت ملی نفت ایران پرداخت می‌گردد. (ماده ۱ از قانون نفت مصوب ۱۳۵۳/۵/۸)

پذیره: منظور از پذیره در این قانون وجهی است که هنگام عقد قراردادهای مربوط به تفحص و اکتشاف و استخراج نفت باید بر طبق مقررات مربوط به این قانون در ظرف مدتی که در قرارداد تصریح خواهد شد از طرف عامل به شرکت ملی نفت ایران پرداخت شود. (تبصره ۶ ماده ۱ قانون مربوط به تفحص و اکتشاف و استخراج نفت در سراسر کشور و فلات قاره مصوب ۱۳۳۶/۵/۷)

پذیره نویسی: فرایند خرید اوراق بهادر از ناشر یا نماینده قانونی آن و تعهد پرداخت وجه کامل آن طبق قرارداد. (بند ۲۸ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

پرتوکار: به شخص حقیقی اطلاق می‌شود که با منابع مواد اشعه به طور فیزیکی در ارتباط باشد که شامل پرتوکاران گروه الف و گروه ب می‌گردد. الف) پرتوکار گروه الف- به شخص حقیقی اطلاق می‌گردد که در شرایطی کار می‌کند که دز سالیانه آن می‌تواند از حد دز معادل سالانه تجاوز نماید. ب) پرتوکار گروه ب- به شخص حقیقی اطلاق می‌شود که در شرایطی کار می‌کند که معمولاً دز دریافتی سالانه وی از $\frac{3}{20}$ دز معادل سالانه تجاوز نمی‌نماید. (بند ۷ ماده ۲ از آیین‌نامه اجرایی قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب ۱۳۶۹/۲/۲ هیأت وزیران)

پرتوهای غیریونساز: از نظر حفاظت در برابر اشعه به پرتوهایی مثل ماورا بنفس، مادون قرمز، میکروویولیزر، امواج رادیویی و نظایر آن اطلاق می‌گردد که قادر به یونسازی در ماده نمی‌باشند. (بند ۳ ماده ۲ از آیین‌نامه اجرایی قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب ۱۳۶۹/۲/۲ هیأت وزیران)

پرتوهای یونساز: از نظر حفاظت در برابر اشعه به پرتوهایی مثل ایکس، گاما، بتا، نوترون، الfa و ذرات اتمی دیگر اطلاق می‌گردد که قادر به یونسازی در ماده می‌باشند. (بند ۲ ماده ۲ از آیین‌نامه اجرایی قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب ۱۳۶۹/۲/۲ هیأت وزیران)

پرچم رسمی ایران: پرچم رسمی ایران به رنگ‌های سبز و سفید و سرخ با علامت مخصوص جمهوری اسلامی و شعار «ا... اکبر» است. اصل هیجدهم قانون اساسی

پردازش: کلیه فرایندهای مکانیکی، شیمیائی، بیولوژیکی که منجر به تسهیل در عملیات دفع می‌گردد. (ردیف ۲ بند ج ماده ۲ قانون مدیریت پسمندها مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)

پرسنل ارتش: کسانی هستند که برابر شرایط و مقررات مندرج در این قانون یا قانون خدمت وظیفه عمومی به خدمت پذیرفته می‌شوند و عبارتند از: الف) کادر ثابت. ب) وظیفه. ج) پیمانی. (ماده ۲۱ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

پرسنل بسیجی: به افرادی اطلاق می‌شود که جهت تحقق ارتش بیست میلیونی تحت پوشش سپاه در می‌آیند و عبارتند از: الف) بسیجی عادی، عموم اقشار معتقد به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و اهداف انقلاب اسلامی هستند که پس از گذراندن دوره آموزش عمومی به خدمت ارتش بیست میلیونی درآمده و سازماندهی می‌شوند. ب) بسیجی فعال. آن دسته از بسیجیان عادی داوطلب هستند که واجد شرایط لازم بوده و پس از گذراندن دوره‌های آموزشی، سازماندهی شده و ضمن شرکت در برنامه‌های حفظ انسجام در انجام مأموریت‌های محوله با سپاه همکاری می‌کنند. ج) بسیجی ویژه (پاسداران افتخاری). پرسنلی هستند که صلاحیت‌های یک پاسدار را دارا می‌باشند و پس از گذراندن آموزش‌های مطروحه در این قانون سازماندهی گردیده و متعهد می‌گردند تا به هنگام نیاز به طور تمام وقت در اختیار سپاه قرار گیرند. (ماده ۱۳ از قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

پرسنل پیمانی: به کسانی اطلاق می‌گردد که خدمت پیمانی را به عنوان پرسنل انتظامی یا کارمندی برابر مقررات مندرج در این قانون انجام می‌دهند. (ماده ۱۴ از قانون مقررات استخدامی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۷۴/۴/۲۷)

پرسنل پیمانی: به کسانی اطلاق می‌شود که خدمت پیمانی را به صورت نظامی یا کارمند برابر مقررات مندرج در این قانون انجام می‌دهند. (ماده ۱۲ از قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب (۱۳۷۰/۷/۲۱)

پرسنل پیمانی (ارتش): به کسانی اطلاق می‌گردد که خدمت پیمانی را به صورت نظامی یا کارمند برابر مقررات مندرج در این قانون انجام می‌دهند. (ماده ۲۷ از قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۶۶/۷/۷)

پرسنل خرید خدمت: به کسانی اطلاق می‌گردد که طبق مقررات مربوط خدمت مشخصی را برابر قرارداد معینی انجام می‌دهند. (ماده ۱۶ از قانون مقررات استخدامی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۷۴/۴/۲۷)

پرسنل خرید خدمت: به کسانی اطلاق می‌گردد که طبق مقررات مربوط خدمت مشخصی را برابر قرارداد معینی انجام می‌دهند. (ماده ۲۸ از قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۶۶/۷/۷

پرسنل وظیفه: کسانی هستند که مطابق قانون خدمت وظیفه عمومی در یکی از دوره‌های ضرورت، احتیاط یا ذخیره مشغول خدمت می‌باشند. (ماده ۲۶ از قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۶۶/۷/۷)

پرواز توریستی: پروازی است که به طور دربست اختصاص به تورهای مسافربری جهت بازدید از ایران دارد. (بند ز ماده ۱ از لایحه قانونی تعیین بهای خدمات فرودگاهی و پروازی مصوب ۱۳۵۸/۵/۲۱ شورای انقلاب)

پرواز دانشجویی: پروازی است که به طور دربست اختصاص به دانشجویان ایرانی دارد. (بند ح ماده ۱ از لایحه قانونی تعیین بهای خدمات فرودگاهی و پروازی مصوب ۱۳۵۸/۵/۲۱ شورای انقلاب)

پروانه: منظور از پروانه در این قانون اجازه‌نامه‌ای است که از طرف وزارت آب و برق به منظور ایجاد و بهره‌برداری از تأسیسات تولید و انتقال و توزیع و فروش نیروی برق طبق شرایط معین صادر می‌شود. (تبصره ۲ ماده ۶ از قانون سازمان برق ایران مصوب (۱۳۴۶/۴/۱۹)

پروانه اشتغال: گواهینامه مهارت انجام کار فنی است که توسط مراجع ذیصلاح صادر می‌گردد. (ماده ۶ از لایحه قانونی اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

گواهینامه مهارت انجام کار فنی است که توسط مراجع ذیصلاح صادر می‌گردد. (ماده ۶ از لایحه قانونی اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

پروانه اکتشاف: مجوزی است که برای انجام عملیات اکتشافی مواد معدنی در محدوده مشخص از طرف وزارت معادن و فلزات صادر می‌شود. (بند ج ماده ۱ از قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۲)

پروانه ایستگاه: عبارت است از اجازه‌نامه‌ای که تحت شرایط و مقررات خاصی برای تأسیس و استفاده از ایستگاه‌های اختصاصی صادر می‌گردد. (ماده ۳ از آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده از بی‌سیم‌های اختصاصی و غیرحرفه‌ای (آماتوری) مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۳ هیأت وزیران)

پروانه بهره‌برداری: مجوزی است که توسط وزارت معادن و فلزات برای بهره‌برداری از معادن در محدوده‌ای که مشخص شده است صادر می‌گردد. (بند غ ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

پروانه بهره‌برداری: مجوزی است که توسط وزارت معادن و فلزات برای بهره‌برداری از معادن در محدوده‌ای که مشخص شده است صادر می‌گردد. (بند غ ماده ۱ از قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

پروانه بهره‌برداری: سندی است رسمی، لازمالاجرا، حاوی مدت بهره‌برداری براساس شناسنامه معدن و طرح بهره‌برداری مصوب، قابل تمدید، قابل معامله و انتقال به اشخاص ثالث که متضمن حق انتفاع دارنده پروانه از ذخیره معدنی و نیز دربردارنده تعهدات وی در اجرای مفاد آن می‌باشد. مدت هر دوره بهره‌برداری با توجه به موارد فوق و ذخیره موجود تا حداقل ۲۵ سال با حق اولویت تمدید برای دارنده پروانه تعیین می‌شود. (تبصره ۳ ماده ۱۰ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

پروانه تاکسیرانی: پروانه اشتغال به حمل و نقل عمومی مسافر درون شهری با تاکسی (پروانه تاکسیرانی) مجوزی است که پس از طی موفقیت‌آمیز مراحل مختلف مذکور در این آیین‌نامه، برای مدت معین (حداکثر ۱۲ ساعت در روز)، سرویس مشخص، مسیر و زمان معین توسط شهرداری صادر می‌شود. مجوز مذکور فقط برای اشتغال فرد با وسیله نقلیه مشخص است، اعم از این که وسیله نقلیه متعلق به دارنده مجوز باشد یا به

اشخاص حقیقی یا حقوقی دیگر تعلق داشته باشد. (ماده ۴ از آیین‌نامه اجرایی قانون الحقیقی که تبصره به ماده واحده قانون راجع به تمرکز امور مربوط به تاکسیرانی شهر تهران زیرنظر شهرداری تهران ... مصوب ۱۳۷۴/۸/۱۰ هیأت وزیران)

پروانه تخصصی و فنی: گواهینامه‌ای است که بر داشتن مهارت انجام دادن کارهای تخصصی یا فنی دلالت دارد و به وسیله مراجع ذیصلاح صادر می‌شود. (ماده ۶ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

پروانه تکثیر و پرورش آبزیان: اجازه‌نامه‌ای است با عنایین موافقت اصولی پروانه تأسیس یا پروانه بهره‌برداری که اشخاص حقیقی و حقوقی در چارچوب شرایط مندرج در آن مجاز به تخصیص منابع، احداث و بهره‌برداری از تأسیسات تکثیر و پرورش آبزیان می‌باشند. (بند ۴ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۸/۲/۵)

پروانه چرا: مجوزی است که با در نظر گرفتن سابقه بهره‌برداری، ظرفیت مرتع، فصل چرا و نیز رویکرد حفاظت از منابع پایه برای تعلیف دام و یا سایر بهره‌برداری‌های مرتعی در یک دوره و با توجه به عرف محل در یک مرتع با محدوده مشخص به نام شخص یا اشخاص حقیقی و حقوقی واجد شرایط توسط سازمان جنگل‌ها، مرتع و آبخیزداری کشور برای مدت معین صادر می‌گردد. (بند الف ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۱ بند ۵ الحقیقی ماده ۸۴ قانون وصول مصوب ۱۳۸۲/۸/۱۱ هیئت وزیران)

پروانه رادیوآماتوری: اجازه‌نامه‌ای است که از طرف وزارت پست و تلگراف و تلفن به اشخاص حقیقی برای اشتغال به کارهای رادیوآماتوری صادر می‌گردد. (ماده ۳۷ از آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده از بی‌سیم‌های اختصاصی حرفه‌ای (غیرآماتوری) مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۳ هیأت وزیران)

پروانه صید: اجازه‌نامه‌ای است که به منظور انجام فعالیت‌های صیادی اشخاص حقیقی و حقوقی صادر شده است و در آن بر حسب مورد مشخصات شناور، روش صید، نوع و میزان ابزار و ادوات، گونه، میزان سهمیه صید، منطقه صید، مالک یا مالکین شناور، مشخص می‌شود. (بند ۹ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۸/۲/۵ هیأت وزیران)

پروانه عبور خارجی: عبارت است از نسخه دوم اظهارنامه عبور خارجی که توسط ادارات گمرک تأیید و صادر می‌گردد. (بند ج ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

پروانه کسب: مجوزی است که طبق مقررات این قانون به منظور شروع یا ادامه کسب و کار یا حرفه به فرد یا افراد صنفی برای محل مشخص یا وسیله کسب معین داده می‌شود. (ماده ۵ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

پروانه کسب: اجازه‌ای است که طبق مقررات این قانون به منظور شروع و ادامه کسب و کار یا حرفه به فرد یا افراد صنفی برای محل مشخص و یا وسیله کسب مشخص داده می‌شود. (ماده ۵ از لایحه قانونی اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است. مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

پروانه کسب: اجازه‌ای است که طبق مقررات این قانون به منظور اشتغال به کسب و کار و یا حرفه به فرد یا افراد صنفی برای محل مشخص و یا وسیله کسب مشخص داده می‌شود. (ماده ۷ از قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

پروانه تأسیس ایستگاه رادیوآماتوری: اجازه‌نامه‌ای است که توسط وزارت پست و تلگراف و تلفن، فقط برای دارندگان پروانه رادیو آماتوری، صادر می‌شود و به موجب آن، شخص رادیو آماتور با دریافت علامت خطاب، مجاز به تأسیس ایستگاه رادیو آماتوری و بهره‌برداری از دستگاه‌های فرستنده و گیرنده‌ای که خود آن‌ها را ساخته یا خریداری نموده است می‌شود. (ماده ۴۰ از آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده از بی‌سیمهای اختصاصی و غیرحرفه‌ای (آماتوری) مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۳ هیأت وزیران)

پروانه‌گذر زیارتی: سندی است به قطع ۱۵/۵ در ۹/۵ سانتیمتر دارای جلد پلاستیکی و ۱۲ صفحه با جلدی به رنگ زرشکی با آرم جمهوری اسلامی ایران در وسط هر صفحه که در متن صفحات عبارت پروانه‌گذر زیارتی دولت جمهوری اسلامی ایران چاپ شده است. (ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی پروانه‌گذر زیارتی مصوب ۱۳۶۳/۲/۱۶ هیأت وزیران)

پزشکی: منظور از کلمه پزشکی در این قانون کلیه رشته‌های پزشکی از قبیل پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی، علوم بهداشتی، پرستاری، مامایی، تغذیه، توانبخشی و بهداشتکاری دهان و دندان، کاردانی بهداشت خانواده، کاردانی مبارزه با بیماری‌ها و پیراپزشکی (علوم آزمایشگاهی تشخیص طبی، تکنولوژی رادیولوژی، اودیومتری، اپتومتری) می‌باشد. (ماده ۱۵ از قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مصوب ۱۳۶۴/۷/۹)

پژوهش تبعی: مدت پژوهش ده روز است و این مدت در احکام حضوری از تاریخ اعلام حکم و در احکام غیابی از تاریخ انقضا مدت اعتراض شروع می‌شود. در هر موردی که یکی از اشخاص فوق عرض حال پژوهش بددهد هر یک از اصحاب دعوا نیز می‌تواند ظرف یک مهلت اضافی ده روز که از تاریخ تقدیم عرض حال مذبور شروع خواهد شد تقاضای پژوهش نماید و این پژوهش تبعی نامیده می‌شود. (از بند ۴ ماده ۳۵۱ از لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون آیین‌نامه دادرسی کیفری مصوب ۱۳۳۷/۵/۱)

پژوهشکده: در صورتی که حدود فعالیت‌های پژوهشی دانشگاه از سطح یک دانشکده، فراتر باشد و ایجاد مؤسسه‌ای در دانشگاه یا به صورت مستقل ضرورت یابد، پژوهشکده با شرایط زیر تأسیس می‌گردد (الف) فعالیت‌های تحقیقاتی پژوهشکده در زمینه‌های بنیادی، کاربردی و یا توسعه‌ای و منطبق بر نیازهای اساسی کشور خواهد بود و پژوهشکده در یک رشته مشخص و یا به صورت میان رشته‌ای می‌تواند در هر یک از زمینه‌های فوق تشکیل گردد. (ب) داشتن حداقل ۳ گروه پژوهشی با شرایط مندرج در بند ۲. ج) داشتن امکانات و تجهیزات مستقل برای امور تحقیقاتی. (بند ۳ از مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در مورد تعاریف و ضوابط تأسیس مراکز تحقیقاتی مصوب ۱۳۶۹/۱/۲۱)

پژوهشگاه: در صورتی که فعالیت‌های پژوهشی، در سطح گسترده موردنظر باشد. واحد پژوهشی مستقل (پژوهشگاه) با شرایط زیر ایجاد می‌گردد: (الف) دارا بودن سه مؤسسه پژوهشی (پژوهشکده) با شرایط مندرج در بند ۳. ب) داشتن امکانات و تجهیزات مستقل برای امور تحقیقاتی. (بند ۴ از مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در مورد تعاریف و ضوابط تأسیس مراکز تحقیقاتی مصوب ۱۳۶۹/۱/۲۱)

پست: عبارت از مجموعه‌ای از وظایف و مسئولیت‌های مرتبط است که انجام خدمات یک فرد را ایجاب می‌کند. (بند ث ماده ۱ از آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری- صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹)

پست سازمانی: محلی که در تشکیلات شرکت به طور مستمر برای یک شغل و ارجاع آن به کارمند در نظر گرفته شده اعم از آنکه دارای متصرفی یا بدون متصرفی باشد. (بند ت ماده ۳ آیین‌نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

پست سازمانی: عبارت است از محل سازمانی در تشکیلات بانک که جهت انجام خدمات مستمر و تمام وقت و ارجاع آن به کارکنان بانک در نظر گرفته شده است. (بند ج ماده ۱ از آیین‌نامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

پست سازمانی: عبارت از محلی است که در سازمان وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی به طور مستمر برای یک شغل و ارجاع آن به یک مستخدم در نظر گرفته شده اعم از این که دارای متصدی یا بدون متصدی باشد. (ماده ۸ از قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

پست همطراز: پست با نامی است که با علامت اختصاری (*) مشخص می‌گردد و در مجموعه تشکیلاتی دستگاه‌های موضوع ماده ۳ این قانون ایجاد می‌گردد و تا رسیدن خدمت مستخدمین جانباز به شرایط عمومی خروج از خدمت برای آنان در مجموعه مزبور حفظ می‌شود. (بند د ماده ۲ قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۴/۳/۳۱)

پست همطراز جانبی: پست سازمانی با نامی است که برای جانبازانی که توان انجام کار تمام وقت را ندارند ایجاد می‌گردد و با پایان خدمت یا بازنیستگی جانباز از فهرست پست‌های دستگاه مربوط حذف می‌گردد. (تبصره ماده ۲ از قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۶۹/۲/۱۸)

پست‌های نظارتی: آن دسته از پست‌های سازمانی است که ماهیت غالب وظایف آن‌ها ستادی و حاکمیتی است. (بند ج ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی بند (ب) ماده ۱۲۷ قانون برنامه سوم توسعه ... مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۳۰ هیأت وزیران)

پست‌های تخصصی: آن دسته از پست‌های سازمانی است که در ارتباط با وظایف اصلی دستگاه بوده و تصدی آن‌ها مستلزم حداقل برخورداری از سطح تحصیلات دانشگاهی است. (بند د ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی بند (ب) ماده ۲۱۷ قانون برنامه سوم توسعه مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۳۰ هیأت وزیران)

پسماند: به مواد جامد، مایع و گاز (غیر از فاضلاب) گفته می‌شود که به طور مستقیم یا غیرمستقیم حاصل از فعالیت انسانی بوده و از نظر تولید کننده زائد تلقی می‌شود. (بند ب ماده ۲ قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)

پسماندهای پزشکی (بیمارستانی): به کلیه پسماندهای عفونی و زیان‌آور ناشی از بیمارستان‌ها، مراکز بهداشتی، درمانی، آزمایشگاه‌های تشخیص طبی و سایر مراکز مشابه گفته می‌شود. سایر پسماندهای خط‌نماک بیمارستانی از شمول این تعریف خارج است. (جزء ۲ بند ب ماده ۲ قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)

پسماندهای صنعتی: به کلیه پسماندهای ناشی از فعالیت‌های صنعتی و معدنی و پسماندهای پالایشگاهی صنایع گاز، نفت و پتروشیمی و نیروگاهی و امثال آن گفته می‌شود از قبیل براده‌ها، سرریزها و لجن‌های صنعتی. (جزء ۵ بند ب ماده ۲ قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)

پسماندهای عادی: به کلیه پسماندهایی گفته می‌شود که به صورت معمول از فعالیت‌های روزمره انسان‌ها در شهرها، روستاهای خارج از آن‌ها تولید می‌شود، از قبیل زباله‌های خانگی و نخاله‌های ساختمانی. (جزء ۱ بند ب ماده ۲ قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)

پسماندهای کشاورزی: به پسماندهای ناشی از فعالیت‌های تولیدی در بخش کشاورزی گفته می‌شود از قبیل فضولات، لشه حیوانات (دام، طیور و آبزیان) محصولات کشاورزی فاسد یا غیرقابل مصرف. (جزء ۴ بند ب ماده ۲ قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)

پسماندهای ویژه: به کلیه پسماندهایی گفته می‌شود که به دلیل بالابودن حداقل یکی از خواص خطرناک از قبیل سمتی، بیماری‌زائی، قابلیت انفجار یا اشتعال، خورندگی و مشابه آن به مراقبت ویژه نیاز داشته باشد و آن دسته از پسماندهای پزشکی و نیز بخشی از پسماندهای عادی، صنعتی، کشاورزی که نیاز به مدیریت خاص دارند جزو پسماندهای ویژه محسوب می‌شوند. (جزء ۳ بند ب ماده ۲ قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)

پشتوانه ارزی: دارایی‌های ارزی قابل قبول جزو پشتوانه منحصراً عبارتند از:

الف) اسکناس‌های خارجی مورد قبول بانک مرکزی ایران. ب) مطالبات ارزی اعم از دیداری یا مدت‌دار که مدت آن از شش ماه تجاوز نکند. ج) هرگونه پرداخت به صندوق بین‌المللی پول یا بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه و یا مؤسسات بین‌المللی مشابه بابت سهمیه و یا سرمایه طبق قوانین مصوب. د) اسنادی که از طرف دولت‌های بیگانه و صندوق بین‌المللی پول و بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه و شرکت مالی بین‌المللی یا دستگاه‌های مشابه صادر یا تضمین شده. ه) مطالبات ریالی یا ارزی از خارجه که براثر اجرای قراردادهای بین‌المللی پرداخت و مبادلات ارزی و پایاپایی حاصل شده تا حدودی که در قراردادهای مزبور پیش‌بینی شده است. و) اسناد بازارگانی قابل پرداخت به ارز صادره عهده خارجه که دارای دو امضای معترض باشد که یکی از آن باید امضای بانک واگذارنده باشد و سرسید آن‌ها از حدودی که در ماده ۲۷ پیش‌بینی شده بیش‌تر نباشد. ز) ارزهایی که به عنوان پشتوانه قبول می‌شود باید قابل تبدیل به طلا باشد و شورای پول و اعتبار بر حسب پیشنهاد هیأت عامل بانک مرکزی ایران این نوع ارزها را تعیین می‌کند و در صورت اقتضا حداقل

مبالغی را که از هر کدام از ارزهای مزبور در پشتوانه می‌توان قبول کرد معین خواهد نمود. (ماده ۲۱ از قانون بانکی و پولی کشور مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

پشتوانه طلا: ۱- دارایی‌هایی که جزو پشتوانه طلا قبول می‌شوند عبارتند از: شمش طلا و طلای مسکوک موجود در خزانه‌های بانک و طلایی که در بانک‌های مرکزی بیگانه یا مؤسسات مالی بین‌المللی سپرده باشد. ۲- طلای تحويلی به صندوق بین‌المللی پول یا بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه یا مؤسسات بین‌المللی مشابه بابت سهمیه یا سرمایه طبق قوانین مصوبه. (ماده ۲۰ از قانون بانکی و پولی کشور مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

پلاک: قطعه فلزی است با ابعاد، طرح و رنگ‌های زمینه مختلف که شماره روی آن حک می‌شود و انواع آن عبارتند از: شخصی، دولتی، عمومی، سیاسی، سرویس، کنسولی، نظامی، انتظامی، تعمیری، گذرموقت، بین‌المللی، ترازیت، کشاورزی - عمرانی و ویژه. (بند ۱۴ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

پلاک‌های غیرمجاز: عبارتند از: الف) پلاکی که به موجب آگهی قبلی معاونت راهنمایی و رانندگی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، که از این پس در این آیین‌نامه به اختصار راهنمایی و رانندگی گفته می‌شود، باید تجدید گردد. ب) پلاکی که در کشور خارجی روی وسیله نقلیه نصب شده و پس از ورود به ایران با وجود سپری شدن مدت اعتبار آن تعویض نشده باشد. پ) پلاک بین‌المللی که برای مسافرت با اتومبیل به خارج از کشور از سوی راهنمایی و رانندگی صادر و به اتومبیل‌های پلاک داخلی داده می‌شود و استفاده از آن در کشور ممنوع است. ت) پلاکی که اشخاص در ارقام و مشخصات اولیه آن تغییر ایجاد کنند و یا پلاک وسیله نقلیه دیگری به یک وسیله نقلیه الصاق گردد و یا برای آن پلاک تقلیبی به کار برده شود. ث) پلاک دستساز و دست نوشته‌ای که بدون مجوز راهنمایی و رانندگی به کار برده می‌شود. ج) پلاک خودرویی که با اعلام مراجع صلاحیت دار فرسوده اعلام می‌شود. (بند ۱۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

پلاکارد: مقصود از پلاکارد و تراکت عبارت از هرگونه تبلیغات پارچه‌ای، کاغذی، مقواپی و فلزی است و سیلک نیز از جمله مصادیق و امثال این‌ها است ولکن نصب هر نوع تابلو که مشخص کننده محل ستاد انتخاباتی است بلاشکال است. (بند ۳ ماده اصلاحی از قانون تفسیر قانون الحاق ماده واحده به قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۱۴)

پلی کلینیک دامپزشکی: درمانگاهی عمومی با فضای مناسب و شامل چند بخش اختصاصی است. (ماده ۴ از آییننامه اجرایی ماده ۱۰ قانون سازمان دامپزشکی کشور ... مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۴ هیأت وزیران)

پلیس تفتیش: پلیس تفتیش مأمور است که در موارد اتفاق جنحه و جنایتی تفتیش و تفحص و تحقیقات لازمه را به عمل آورد یا اجرای اوامر و احکام رئیس نظمیه را در جلوگیری از جنحه و جنایات و فتنه و فساد به عمل آورد پلیس تفتیش در این موارد موافق دستورالعمل‌های راجعه به نظمیه اقدام می‌نماید و در واقع آلت اجرایی نظمیه است. (ماده ۳۳۸ از قانون تشکیل ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام مصوب ۱۲۸۶/۹/۲۷)

پلیس راه: واحدهایی از راهنمایی و رانندگی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران که نظارت و کنترل بر اجرای قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی در جاده‌های کشوردارند. (بند ۱۶ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

پلیس مدرسه: دانشآموز آموزش دیده‌ای که با لباس ویژه و تجهیزات تعیین شده از طرف مسئولین مدرسه برای عبور ایمن دانشآموزان از عرض سواره‌رو، راهها مأمور می‌گردد. (بند ۱۷ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

پهلوی: مسکوک طلای صد ریالی یا پهلوی دارای ۷/۳۲۲۳۸۲ گرم طلای خالص است و ضرابخانه دولتی باید یک کیلوگرم طلای خالص را به مصرف ضرب ۱۳۶/۵۶۷۵ عدد مسکوک یک پهلوی برساند. (فقره ج از ماده ۳ قانون اصلاح قانون واحد و مقیاس پول مصوب ۱۳۱۰/۱۲/۲۲)

پودمان آموزشی: مجموعه‌ای از دانش، معلومات و مهارت‌هایی است که با استفاده از آن‌ها اجرای یک مرحله مفید از کار یا انجام بخشی از وظایف شغل به طور مستقل امکان‌پذیر می‌گردد. (بند ب ماده ۱ آییننامه اجرایی ماده ۱۵۰ قانون برنامه سوم توسعه... مصوب ۱۳۷۹/۷/۶ هیأت وزیران)

پوشش گیاهی: عبارت است از هرگونه گیاهی که سطح خاک را پوشانده و آن را در مقابل فرسایش حفاظت می‌نماید. (بند ۸ آییننامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

پول رایج کشور: الف) پول رایج کشور به صورت اسکناس و سکه‌های فلزی قبل انتشار است. ب) فقط اسکناس و پول‌های فلزی که در تاریخ تصویب این قانون در جریان بوده یا طبق این قانون انتشار می‌یابد

جريان قانونی و قوه ابرا دارد. ج) تعهد پرداخت هرگونه دین یا بدهی فقط به پول رایج کشور انجام‌پذیر است مگر آن که با رعایت مقررات ارزی کشور ترتیب دیگری بین بدهکار و بستانکار داده شده باشد. د) مسکوکات طلا رواج قانونی ندارد. ه) مقررات مربوط به ورود و صدور طلا و نقره به پیشنهاد رئیس کل بانک مرکزی ایران و موافقت وزیر دارایی و تصویب هیأت وزیران تعیین می‌شود. و) مبلغی اسمی - شکل - جنس - رنگ - اندازه - نقشه و سایر مشخصات اسکناس‌ها و سکه‌های فلزی رایج کشور به پیشنهاد رئیس کل بانک مرکزی ایران تصویب وزیر دارایی با رعایت مقررات این قانون تعیین خواهد گردید. میزان سکه‌های فلزی به پیشنهاد رئیس کل بانک مرکزی ایران و تصویب وزیر دارایی تعیین خواهد شد. ز) اسکناس دارای امضا وزیر دارایی و رئیس کل بانک مرکزی ایران خواهد بود. (ماده ۲ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸)

پیاده: شخصی غیرسوار که بدون استفاده از هیچ نوع وسیله نقلیه موتوری یا غیرمоторی حرکت می‌نماید و یا مبادرت به جابه‌جایی کالسکه، چرخ دستی، جامه‌دان، سبدهای چرخ‌دار و مانند آن می‌نماید. (بند ۱۸ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

پیاده رو: بخشی جدا شده از خیابان که در امتداد آن واقع شده و برای عبور و مرور پیادگان اختصاص یافته است. (بند ۱۹ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

پیام: عبارت است از کلیه علائم الکتریکی شامل تلگراف و تلفن و غیره که بین ایستگاه‌های رادیویی مبادله می‌گردد. (ماده ۶ از آیین‌نامه اجرایی صدور گواهینامه افسری مخابرات کشتی (رادیولوژی) مصوب ۱۳۶۴/۶/۳۱ هیأت وزیران)

پیچ (قوس افقی): انحراف مستقیم راه در سطح افق. (بند ۲۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

پیری: حالت بیمه شده‌ای که بیش از ۶۵ سال داشته باشد. (بند خ ماده ۱ آیین‌نامه بیمه اجتماعی روستائیان و عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱۱/۴)

پیش‌پرداخت: عبارت است از پرداختی که از محل اعتبارات مربوط براساس احکام و قراردادها طبق مقررات پیش از انجام تعهد صورت می‌گیرد. (ماده ۲۸ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

پیش پرداخت: عبارت است از پرداختی که از اعتبارات مربوط طبق احکام و مقررات و قراردادها و براساس آییننامه‌ای که به تصویب وزارت فرهنگ و آموزش عالی می‌رسد پیش از انجام تعهد صورت می‌گیرد. (ماده ۱۴ آییننامه مالی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰ هیأت وزیران)

پیش‌فاکتور (پروفروما): عبارت از مجموعه شرایط پیشنهادی فروشنده خارجی جهت فروش کالای وارداتی است که به نام سفارش‌دهندگان یا مراکز توسعه فروشنده‌گان خارجی یا نمایندگان مجاز آن‌ها صادر می‌شود و بایستی حاوی مواردی باشد که در این آییننامه پیش‌بینی شده است. (ماده ۹ آییننامه اجرایی قانون تشکیل مراکز تهیه و توزیع کالا مصوب ۱۳۵۹/۵/۱۳ هیأت وزیران)

پیش گیری: مجموعه اقداماتی است که پیش، هنگام و پس از وقوع بحران با هدف جلوگیری از وقوع مخاطرات یا کاهش زیانبار آن انجام می‌شود. (بند ۱ ماده ۲ طرح جامع امداد و نجات کشور مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷ هیئت وزیران)

پیشاهنگی: سازمانی است ملی و مستقل که تحت ریاست عالیه برای تربیت اخلاقی و اجتماعی جوانان با رعایت اصول پیشاهنگی و مقررات بین‌المللی بر طبق اساسنامه‌ای که به تصویب شورای عالی پیشاهنگی ایران و توضیح ... می‌رسد اداره می‌شود. (ماده ۱ قانون سازمان ملی پیشاهنگی مصوب ۱۳۳۷/۴/۲۶)

پیک سیاسی: به شخصی اطلاق می‌شود که از طرف وزارت امور خارجه دولتی حامل نوشتگات رسمی به عنوان سفارتخانه‌های آن دولت در کشورهای خارج یا بالعکس حامل نوشتگات سفارتخانه‌های مذبور به عنوان وزارت امور خارجه مربوط یا حامل نوشتگات رسمی سفارت دولتی در یک کشور به عنوان سفارت دیگر همان دولت در کشور ثالث باشد. (ماده ۳۲۹ آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

پیله ور: عبارت است از شخص ساکن مناطق مرزی با حداقل سه سال سابقه سکونت مستمر که دارای کارت پیله‌وری صادره از سازمان بازارگانی استان و اهلیت مندرج در ماده (۲۱۱) قانون مدنی است. (ماده ۳ قانون ساماندهی مبادلات مرزی مصوب ۱۳۸۴/۷/۶)

پیمان دسته جمعی کار: عبارت است از پیمانی کتبی به منظور تعیین شرایط کار فیما بین یک یا چند شورا یا انجمن صنفی یا نماینده قانونی کارگران) از یک طرف و یک یا چند کارفرما یا نمایندگان قانونی آن‌ها از سوی دیگر یا فیما بین کانون‌ها و کانون‌های عالی کارگری و کارفرمایی منعقد می‌شود. (ماده ۱۴۰ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

پیمان دسته جمعی کار: عبارت است از پیمان کتبی که به منظور تعیین شرایط کار بین یک یا چند سندیکا یا اتحادیه یا کنفراسیون کارگری از یک طرف و یک یا چند کارفرما یا سندیکا یا اتحادیه یا کنفراسیون کارفرمایی از طرف دیگر منعقد می‌شود. در پیمان دسته جمعی نمی‌توان مزایایی کمتر از آن‌چه در این قانون مقرر است منظور نمود. (ماده ۳۵ قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

پیمانکار: شخص حقیقی و حقوقی که در چارچوب مقررات قانونی مربوط و مفاد قرارداد منعقده و شرایط عمومی پیمان انتخاب شده و اجرای عملیات تمام یا قسمتی از پروژه‌های دارایی‌های سرمایه‌ای ملی را به عهده دارد. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ۵ تبصره ۱۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۲ مصوب ۱۳۸۲/۲/۲۱)

پیمانکار: شخص حقیقی یا حقوقی که برای انجام کار، طبق شرایط مندرج در این آیین‌نامه گواهینامه صلاحیت پیمانکاری دریافت کرده باشد. (بند چ ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲ هیئت وزیران)

پیمانکار: عبارت از شخصی است (اعم از حقیقی و حقوقی) که در چارچوب مقررات قانونی مربوط و مفاد قرارداد منعقده با دستگاه اجرایی عملیات تمام یا قسمتی از طرح عمرانی مربوط را بر عهده دارد. (بند ۱ - ۵ آیین‌نامه اجرایی بند م تبصره ۱۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۱/۱۰/۱۸ هیئت وزیران)

پیمانکار: شخص حقوقی ایرانی یا مشارکت ایرانی - خارجی است که دارای رتبه‌بندی مناسب از سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور بوده و مسئولیت مطالعه، طراحی، مهندسی، تأمین، تدارک، ساخت و اجرای پروژه را به صورت جداگانه یا به صورت تؤمن براساس اسناد و مدارک پیمان تعهد می‌کند. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند چ ماده ۲ قانون تنظیم برخی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۸/۱۰)

پیمانکار برتر و شایسته: پیمانکارانی که به شرح مندرج در دستورالعمل ارزشیابی پیمانکاران به عنوان پیمانکار برتر و شایسته برگزیده و در فهرست‌هایی که سالانه از طرف سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور منتشر می‌شود، با این عنوان معرفی شوند. (بند د آیین‌نامه ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۴ هیئت وزیران)

پیمانکار حقوقی: پیمانکاری که پس از ثبت در اداره ثبت شرکت‌ها و مالکیت‌های صنعتی و یا در اداره ثبت اسناد و املاک، با داشتن شرایط لازم گواهینامه صلاحیت پیمانکاری دریافت کرده باشد. (بند ح ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۴ هیئت وزیران)

پیمانکار حقوقی: فردی که با داشتن شرایط لازم، گواهینامه صلاحیت پیمانکاری دریافت کرده باشد. (بند خ ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

پیمانکار دست دوم: شخص حقوقی ایرانی یا خارجی با مشارکت ایرانی- خارجی است که از طرف پیمانکار برای انجام بخشی از انجام کار با او قرارداد منعقد می‌گردد. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ج ماده ۲ قانون تنظیم بخشی از مقررات نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۸/۱۰ هیئت وزیران)

پیمانکار نوع اول: شامل اشخاص حقیقی و اشخاص حقوقی در بخش تعاونی و بخش خصوصی ایرانی که صد درصد (٪۱۰۰) سهام الشرکه یا سهام آن‌ها متعلق به اشخاص حقیقی ایرانی و دارای اقامتگاه در ایران باشد. (بند الف ماده ۲ آیین‌نامه ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۴ هیئت وزیران)

پیمانکار نوع دوم: پیمانکارانی که صد درصد (٪۱۰۰) مالکیت سهام الشرکه یا سهام آن‌ها متعلق به دولت، شهرداری‌ها و نهادهای انقلاب اسلامی یا دیگر مؤسسات عمومی عام المنفعه باشد. (بند ب ماده ۲ آیین‌نامه ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۴ هیئت وزیران)

پیمانکاران نوع سوم: گروه‌های مشارکت و سایر پیمانکارانی که حائز شرایط نوع اول و دوم نباشند، نوع سوم محسوب می‌شوند. (بند ج ماده ۲ آیین‌نامه ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۴ هیئت وزیران)

پیمانکار طراحی و ساخت: به شرکت یا مؤسسه‌ای اطلاق می‌شود که مسئولیت انجام خدمات طراحی تفصیلی و اجرایی (طراحی مهندسی یا مهندسی فرایند)، تهیه و تأمین کالا و تجهیزات، عملیات اجرایی، نصب و راهاندازی و مدیریت انجام این فعالیت‌ها در یک پروژه را بر عهده دارد. (تبصره ۱ ماده ۲ از قانون حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی تولیدی و صنعتی و اجرایی کشور در اجرای پروژه‌ها و ایجاد تسهیلات به منظور صدور خدمات مصوب ۱۳۷۵/۱۲/۱۲)

تادیب: مراد از تأدیب مجازاتی است از نوع تعزیری که دادگاه با توجه به احوال مجرم متناسب بداند. (تبصره ماده ۱۵ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۰۷/۲۱)

تأسیسات ایرانگردی و جهانگردی: واحدهایی هستند که به قصد ارائه خدمات و انتفاع برای پذیرایی و اقامت مسافران یا میهمانان طبق ضوابط و مقررات این آییننامه به شرح زیر تأسیس شده یا می‌شوند: ۱. مهمانخانه (هتل) ۲. مهمانسرا ۳. زائرسرا ۴. متل ۵. پانسیون ۶. اقامتگاه جوانان ۷. اردوگاه ایرانگردی و جهانگردی ۸. تأسیسات ساحلی ۹. تأسیسات حمام‌های آب معدنی ۱۰. رستوران درون واحدهای اقامتی فوق الذکر ۱۱. واحدهای پذیرایی داخل فرودگاهها و ترمینال‌های مسافربری کشور ۱۲. واحدهای پذیرایی و اقامتی بین راه و مسافرخانه‌هایی که در مسیرهای ایرانگردی و جهانگردی خارج از محدوده خدمات شهری واقع شده است. (ماده ۱ آییننامه ایجاد، اصلاح، تکمیل، درجه‌بندی و نرخگذاری تأسیسات ایرانگردی و نظارت بر فعالیت آن‌ها مصوب ۱۳۶۸/۲/۱۳ هیأت وزیران)

تأسیسات برق روشنایی: عبارت از تأسیساتی است که اساساً به منظور تأمین برق روشنایی بهتر یا ناحیه مخصوصی ایجاد شده باشد هر چند کم و بیش مورد استفاده صنعتی هم قرار گیرد. (ماده ۱۶ آییننامه طرز اجرای ماده ۱۷ قانون برنامه عمرانی هفت ساله دوم کشور مصوب ۱۳۳۸/۱۱/۱۲)

تأسیسات زیربنایی و شریان‌های اصلی و حیاتی کشور: آن گروه از مستحدثات هستند که ضمن تأمین نیازهای اصلی مردم نظیر آب، برق، خطوط انتقال نفت و گاز و ارتباطات بوده و فقدان آن‌ها هنگام وقوع بلایای طبیعی، امر اطلاع‌رسانی، ارتباطات و تأمین نیازهای نخستین مصیبت‌دیدگان را دچار اختلال می‌سازد. سدها، پل‌ها و تونل‌های بزرگ واقع در مسیر شریان‌های ارتباطی اصلی، ایستگاه‌های تقویت فشار آب و گاز و خطوط انتقال آب و برق از جمله این تأسیسات زیربنایی به حساب می‌آیند. (بند پ ماده ۱ از آییننامه اجرایی بند م تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور مصوب ۱۳۷۹/۴/۲۶ هیأت وزیران)

تأسیسات شهری: موضوع این آییننامه آن قسمت از شبکه‌های شهری است که توسط سازمان‌ها و شرکت‌های متولی خدمات آب (شرب و غیرشرب و آتش نشانی) فاضلاب (خانگی و صنعتی)، برق، فیبرهای نوری، تلفن، کابل‌های تلویزیونی و آنتن، سیستم اطلاع رسانی شهری و کنترل ترافیک، آب‌های سطحی و خام و سایر خدماتی که مستلزم حفاری در سطح شهر و یا نصب پایه‌ها و شبکه‌های روی سطح شهر می‌باشد. (بند ه ماده ۱ آییننامه اجرایی قانون احداث تونل مشترک شهری مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۱ هیئت وزیران)

تاسیسات عمل آوری: عبارت است از مکان، کارگاه، کارخانه یا شناوری که در آن یک یا چند نوع عملیات عمل آوری انجام می‌شود. (بند ۷ ماده ۱ از آییننامه اجرایی حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۸/۲/۵ هیأت وزیران)

تأمین: عبارت است از توقیف اموال منقول و غیرمنقول. (ماده ۱۴ قانون تأمین مدعی به مصوب (۱۳۰۸/۱۲/۲۶

تأمین: در این قانون عبارت است از توقیف اموال اعم از منقول و غیرمنقول. (ماده ۱۲۱ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

تأمین اعتبار: عبارت است از اختصاص دادن تمام یا قسمتی از اعتبار مصوب برای انجام هزینه معین، به وسیله خزانه‌دار و با نظارت رئیس مؤسسه. (ماده ۷ آییننامه مالی، معاملاتی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

تأمین اعتبار: عبارت است از تخصیص تمام یا قسمتی از اعتبار برای هزینه معین. (ماده ۸ آییننامه مالی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰)

تأمین اعتبار: عبارت است از اختصاص دادن تمام یا قسمتی از اعتبار مصوب برای هزینه معین. (ماده ۱۸ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

تأمین اعتبار: عبارت است از تخصیص تمام یا قسمتی از اعتبار برای هزینه معین. (ماده ۱۳ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

تأمین دلیل: مقصود از تأمین دلیل در این موارد فقط ملاحظه و صورت‌برداری از این‌گونه دلایل است. (ماده ۱۴۹ از قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

تأمین دلیل: مقصود از تأمین دلیل حفظ آن است و به هیچ وجه دلالت نمی‌کند بر این که دلایلی که تأمین شده حتماً در حین محاکمه مدرک ادعای صاحب آن خواهد بود یا دلایل تأمین شده حتماً معتبرخواهد بود. (ماده ۶۶ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۰۸/۱۸) تأمین کننده: عبارت از شخصی است که بنا به اهلیت تجاری، صنفی یا حرفه‌ای فعالیت می‌کند. (بند ع ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

تامین دلیل: در مواردی که تحقیق محلی و استطلاع از مطلعین و استعلام از کارشناسان یا استفاده از قراین و امارات موجوده در محل یا استفاده از دلایلی که در نزد طرف یا غیر است اقتضا دارد یا مستند دعوی دفاتر بازرگانی و امثال آن است اشخاصی که ظنین هستند بر این که استفاده از دلایل مذکور بعدها متذر یا متعسر خواهد شد می‌توانند از دادگاه درخواست تامین آن‌ها را بنمایند و مقصود از تامین در این موارد فقط ملاحظه و صورت ثبت برداشتن این‌گونه دلایل است - تامین دلیل نسبت به دلایل موجود نزد طرف یا غیر در صورتی به عمل می‌آید که از طرف آن‌ها امتناع و معارضه نگردد. (ماده ۳۱۵ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

تامین کننده: هر شخص اعم از حقیقی و حقوقی است که بنا به اهلیت تجاری، صنفی یا حرفه‌ای فعالیت می‌کند. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۴۸ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۴/۵/۲ هیئت وزیران)

تابعیت اشخاص حقوقی: اشخاص حقوقی تابعیت مملکتی را دارند که اقامتگاه آن‌ها در آن مملکت است. (ماده ۵۹۱ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

تاجر: کسی است که شغل معمولی خود را معاملات تجاری قرار داده است. (ماده ۱ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

تاجر: کسی است که شغل معمولی خود را معاملات تجاری قرار بدهد. (ماده ۱ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

تاجر درجه اول - دوم - سوم - چهارم: تاجر درجه اول کسی است که میزان فروش سالیانه‌اش بیش از شصت هزار تومان باشد. تاجر درجه دوم کسی است که میزان فروش سالانه‌اش بیش از چهل هزار تومان و منتهی شصت هزار تومان باشد. تاجر درجه سوم کسی است که میزان فروش سالیانه‌اش بیش از بیست هزار تومان و منتهی چهل هزار تومان باشد. تاجر درجه چهارم کسی است که میزان فروش سالیانه‌اش بیش از پنج هزار تومان و منتهی بیست هزار تومان باشد. (تبصره ۱ ماده ۴ قانون مالیات بر شرکت‌ها و تجارت و غیره مصوب ۱۳۰۹/۱/۱۲)

تاكسي: عبارت از وسیله نقلیه‌ای - اعم از سواری، استیشن یا هر خودروی مناسب دیگر - است که دارای مشخصات معین شده در این آیین‌نامه است و با امتیاز بهره‌برداری که توسط شهرداری صادر می‌گردد، به صورت یکی از سرویس‌های تاكسي شهری به جابه‌جایی مسافر در درون شهر می‌پردازد. تبصره - انواع

سرویس‌های تاکسی شهری که با عنایین، رنگ‌ها و فرم‌های گوناگون نظیر نارنجی و فرودگاه که با وسائل نقلیه سواری، استیشن یا خودروی مناسب دیگر یا آزانس مشغول به کار هستند، مشمول این آیین‌نامه هستند. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی الحق یک تبصره به ماده واحده قانون راجع به مرکز امور مربوط به تاکسیرانی شهر تهران زیر نظر شهرداری تهران مصوب ۱۳۵۹/۳/۲۸ شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۸/۱۰ هیأت وزیران)

تاکسی فرسوده: خودروی تاکسی با حداکثر پانزده سال عمر فرسوده محسوب می‌گردد. (ماده ۱ آیین‌نامه جایگزین و امحای تاکسی‌های فرسوده مصوب ۱۳۸۲/۳/۲۸ هیئت وزیران)

تالاب: اعم از اراضی مرداب، باتلاق یا آب بندان طبیعی که سطح آن در حداکثر ارتفاع آب از پنج هکتار کم‌تر نباشد. (بند ج ماده ۱ از قانون اراضی مستحدث و ساحلی مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹)

تالوگ: عبارت است از خط میانه کanal اصلی قابل کشتیرانی در پایین‌ترین سطح قابلیت کشتیرانی. (بند ۹ از آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و ثبت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

تبديل تعهد: در موارد ذیل حاصل می‌شود: ۱- وقتی که متعهد و متعهدله به تبدیل تعهد اصلی به تعهد جدیدی که قائم مقام آن می‌گردد به سببی از اسباب تراضی نمایند در این صورت متعهد نسبت به تعهد اصلی بری می‌شود. ۲- وقتی که شخص ثالث با رضایت متعهدله قبول کند که دین متعهد را ادا نماید. ۳- وقتی که متعهدله مافی‌الذمه متعهد را به کسی دیگر منتقل نماید. (ماده ۲۹۲ قانون مدنی)

تابعه ایران: اشخاص ذیل تبعه ایران محسوب می‌شوند: ۱- کلیه ساکنین ایران به استثنای اشخاصی که تبعیت خارجی آن‌ها مسلم باشد. تبعیت خارجی کسانی مسلم است که مدارک تابعیت آن‌ها مورد اعتراض دولت ایران نباشد. ۲- کسانی که پدر آن‌ها ایرانی است اعم از این که در ایران یا در خارجه متولد شده باشند. ۳- کسانی که در ایران متولد شده و پدر و مادر آنان غیرمعلوم باشد. ۴- کسانی که در ایران از پدر و مادر خارجی که یکی از آن‌ها در ایران متولد شده به وجود آمده‌اند. ۵- کسانی که در ایران از پدری که تبعه خارجه است به وجود آمده و بلافصله پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام لااقل یک سال دیگر در ایران اقامت کرده باشند و الا قبول شدن آن‌ها به تابعیت ایران بر طبق مقرراتی خواهد بود که مطابق قانون برای تحصیل تابعیت ایران مقرر است. ۶- هر زن تبعه خارجی که شوهر ایرانی اختیار کند. ۷- هر تبعه خارجی که

تابعیت ایران را تحصیل کرده باشد. تبصره - اطفال متولد از نمایندگان سیاسی و قنسولی خارجه مشمول فقره ۴ و ۵ نخواهند بود. (ماده ۹۷۶ قانون مدنی)

تبغه ایران: اشخاص ذیل تبعه ایران محسوب می‌شوند: ۱- کلیه ساکنین ایران به استثنای اشخاصی که تبعیت خارجی آنها مسلم باشد تبعیت خارجی کسانی مسلم است که مدارک تابعیت آنها مورد اعتراض دولت ایران نباشد. ۲- کسانی که پدر آنها ایرانی است اعم از این که در ایران یا در خارجه متولد شده باشند. ۳- کسانی که در ایران متولد شده و پدر و مادر آنان غیرمعلوم باشد. ۴- کسانی که در ایران از پدر و مادر خارجی که یکی از آنها در ایران متولد شده است به وجود آمده‌اند. ۵- کسانی که در ایران از پدری که تبعه خارجی است به وجود آمده و پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام در ایران سکونت Domicile داشته باشند. ۶- هر زن تبعه خارجی که شوهر ایرانی اختیار کند. ۷- هر تبعه خارجی که تابعیت ایران را تحصیل کرده باشد. (ماده اول از قانون تابعیت مصوب ۱۴/۶/۸۰۱۳)

تبغید: محکومین به تبعید باید تحت الحفظ به جایی که محکمه معین می‌کند اعزام شده و در آن‌جا تحت نظر بمانند در صورت تبعید به خارج از مملکت محکوم علیه را باید تحت الحفظ تا سر حد برده و از مملکت اخراج شود. (ماده ۱۴ قانون مجازات عمومی مصوب ۷/۱۱/۰۴/۱۳۰)

تبغیدگاه: مؤسسه‌ای است که از طرف دولت به منظور نگاهداری مجرمین به عادت تأسیس گردیده است. (قسمت اخیر ماده ۵ از قانون اقدامات تأمینی مصوب ۱۲/۲/۳۳۹/۱۳۳)

تجربه: عبارت از شناسایی و راهبری اکتسابی است که در انجام کاری به مرور زمان و حین انجام خدمت به دست می‌آید. (بند ر ماده ۱ آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری

تحجیر: شروع در احیا از قبیل سنگ چیدن اطراف زمین یا کندن چاه و غیره تحجیر است و موجب مالکیت نمی‌گردد ولی برای تحجیر کننده ایجاد حق اولویت در احیا می‌نماید. (ماده ۱۴۲ قانون مدنی)

تحریر ترکه: مقصود از تحریر ترکه تعیین مقدار ترکه و دیون متوفی است. (ماده ۲۰۶ قانون امور حسی مصوب ۲/۴/۱۳۱۹)

تحصیلات کلاسیک: عبارت است از مجموعه معلومات لازم برای تصدی و انجام وظایف هر شغل که از طریق دوره‌های دبستانی، راهنمایی، دبیرستانی و دانشگاهی به دست می‌آید. ملاک تخصیص امتیاز و تعیین درجات این عامل بستگی به میزان و محل تحصیل و ارتباط رشته تحصیلی مورد نیاز شغل دارد. (۰۰۶۴)

امتیاز معادل بیست و شش درصد (۲۶درصد) از کل امتیازها به عامل تحصیلات کلاسیک اختصاص می‌یابد.
(بند الف ماده ۵ از آییننامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری
اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

تحویل گیرنده: شخصی است که به موجب برنامه حق دریافت بار را دارد. (بند ۶ ماده ۵۲ از قانون دریابی
مصطفوی (۱۳۴۳/۶/۲۹

تخلفات اداری: شامل تخلفات انضباطی و اعمال خلاف اخلاق عمومی است. اعم از این که ناشی از تقصیر
یا قصور متخلف باشد. تقصیر - عبارت است از نقض عمدی قوانین و مقررات اداری. قصور - عبارت است از
کوتاهی غیرعمدی در اجرای وظایف اداری. (ماده ۸ قانون هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری مصوب
(۱۳۶۲/۱۲/۹

تخلفات انضباطی: عبارتند از تقصیر، قصور: الف) تقصیر عبارت است از نقض عمدی قوانین و مقررات
راجع به وظایف اداری. ب) قصور عبارت است از کوتاهی غیرعمدی در اجرای وظایف اداری. (ماده ۱۷ قانون
بازسازی نیروی انسانی وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت مصوب (۱۳۶۰/۷/۵

تخلفات انضباطی و حرفه‌ای مهندس معدن: عبارت از تخلف در امور اداری است که انجام آن ناشی از
پرداخت اشتغال موضوع قانون یا عضویت در سازمان است نباشد. (ماده ۸۳ آییننامه اجرایی قانون نظام
مهندسی معدن مصوب (۱۳۸۱/۳/۲۹

تخلفات صنفی و حرفه‌ای (دامپزشکی): عبارت است از عدم رعایت دستورالعمل‌ها و ضوابط خاص صنفی
مربوط به فعالیت‌های مختلف دامپزشکی و وظایف فنی و حرفه‌ای. (ماده ۴ آییننامه اجرایی رسیدگی به
تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان دامپزشکی مصوب ۱۳۸۲/۲/۱۰ هیئت وزیران)

تدلیس: عبارت است از عملیاتی که موجب فریب طرف معامله شود. (ماده ۴۳۸ قانون مدنی)

تذکر: در کلیه مواردی که نماینده یا نمایندگان مطابق اصل هشتاد و هشتم (۸۸) قانون اساسی، از
رئیس جمهور یا وزیر درباره یکی از وظایف آنان حق سؤال دارند، می‌توانند در خصوص موضوع مورد نظر به
رئیس جمهور و وزیر مسئول کتابآ تذکر دهند. رئیس مجلس تذکر را به رئیس جمهور یا وزیر مربوط ابلاغ و
خلاصه آن را در اولین جلسه علنی آتی مجلس عنوان می‌نماید. (ماده ۱۹۶ قانون آییننامه داخلی مجلس
شورای اسلامی مصوب (۱۳۷۹/۱/۲۰

تذکره: سندی است که از طرف مأمورین صلاحیتدار برای تعیین تابعیت و اجازه مسافرت اتباع ایران به ممالک خارجه و اقامت در ممالک مزبوره یا مسافرت از خارجه به ایران داده می‌شود. (ماده ۱ قانون تذکره مصوب ۱۳۱۱/۱۰/۲۰)

ترابری کشوری: منظور از عبارت ترابری کشور مذکور در این قانون و مقررات آن ترابری زمینی و دریایی است. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون تغییر نام وزارت راه به وزارت راه و ترابری و تجدید تشکیلات و تعیین وظایف آن مصوب ۱۳۵۳/۴/۲۴)

تراز پایه: ترازی است که فرض می‌گردد در آن تراز حرکت زمین به سازه منتقل می‌گردد یا به عنوان تکیه‌گاه سازه در ارتعاش دینامیکی محسوب می‌شود. (از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله، مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیئت وزیران)

ترافیک (شدآمد): آمد و شد وسایل نقلیه و اشخاص و حیوانات در راه‌ها. (بند ۲۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

ترافیک سبک: ترافیک با تردد دو هزار وسیله نقلیه در روز. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۱ ماده ۱۷ اصلاحی قانون ایمنی راه‌ها و راه‌آهن مصوب ۱۳۸۱/۱۱/۱۶ هیئت وزیران)

ترافیک سنگین: ترافیک با تردد بیش از پنج هزار وسیله نقلیه در روز. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۱ ماده ۱۷ اصلاحی قانون ایمنی راه‌ها و راه‌آهن مصوب ۱۳۸۱/۱۱/۱۶ هیئت وزیران)

ترافیک متوسط: ترافیک با تردد بیش از دو هزار تا پنج هزار وسیله نقلیه در روز. (بند د ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۱ ماده ۱۷ اصلاحی قانون ایمنی راه‌ها و راه‌آهن مصوب ۱۳۸۱/۱۱/۱۶ هیئت وزیران)

تراکت: مقصود از پلاکارد و تراکت عبارت از هرگونه تبلیغات پارچه‌ای، کاغذی، مقوایی و فلزی است و سیلک نیز از جمله مصاديق و امثال این‌ها است و لیکن نصب هر نوع تابلو که مشخص کننده محل ستاد انتخاباتی است بلاشكال است. (ماده واحده قانون تفسیر قانون الحق ماده واحده به قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۵/۶ مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۱۴)

تراکتور: نوعی خودرو است که برای کارهای کشاورزی، صنعتی و عمرانی مانند شخم زدن، حفاری، بارگیری و کشیدن دنباله بند و غیره به کار می‌رود. (جزء ح بند ۵۱ ماده ۱ آییننامه راهنمایی رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۱ هیئت وزیران)

تراموا (قطار خیابانی): قطاری شهری است که به طور معمول در خطوط ریلی واقع در سطح سواره رو وسایل نقلیه دیگر حرکت می‌نماید. (بند ۲۲ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

ترانزیت خارجی: عبارت از این است که کالای خارجی به منظور عبور از خاک ایران از یک نقطه مرزی کشور وارد و از نقطه مرزی دیگر خارج شود. (ماده ۱۷۲ از آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

ترانزیت خارجی کالا: عبارت از سلسله مراحلی است که طی آن کالایی از مبادی خارجی به مقصد کشور ثالث یا نگهداری آن در مناطق حراست شده و ترتیب حمل تدریجی آن به تقاضای صاحب کالا از قلمرو جمهوری اسلامی ایران از یک نقطه مرزی کشور وارد و مالا از همان نقطه یا از دیگر نقاط مرزی کشور خارج می‌گردد. (ماده ۱ قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۱۲/۲۲)

ترتیب درجات در ژاندارمری: ترتیب درجات در ژاندارمری کل کشور مانند درجات نیروی زمینی خواهد بود به استثنای سرباز و سرباز یکم که در ژاندارمری ژاندارم و ژاندارم یکم نامیده می‌شود. (تبصره ۲ بند ۱ لایحه قانونی اصلاح مواد ۲۱ و ۳۲ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۵۸/۸/۲۹ شورای انقلاب)

ترخیصیه کالای عبوری: عبارت است از سند حواله تحويل کالا به صاحب آن یا عبور دهنده که از سوی متصدی حمل یا نماینده وی به عنوان گمرک، با رعایت ضوابط و مقررات مربوط صادر می‌گردد. (بند ۳ ماده ۱ از آییننامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

ترفیع: عبارت از احراز یک پایه بالاتر از پایه قبلی است. (بند ص ماده ۱ از آییننامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

ترفیع: عبارت است از احراز یک پایه بالاتر. (ماده ۹ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

ترفیع (ارتش): رفیع عبارت است از نیل به درجه یا رتبه بالا برابر مقررات این قانون. (ماده ۶۳ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

ترفیع (سپاه پاسداران): عبارت است از نیل به درجه یا رتبه بالاتر برابر مقررات این قانون. (ماده ۷۲ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

ترفیع افتخاری: ترفیع رتبه بر دو قسم است: رسمی و افتخاری. ترفیع رسمی آن است که شغل معینی که مقامش یک درجه بالاتر از مقام شغل سابق مستخدمی باشد با مقرری آن شغل و رعایت مدلول ماده (۲۱) و (۲۳) به او رجوع شود. ترفیع افتخاری آن است که در صورت عدم احتیاج وزارت‌خانه و نبودن محل برای ارتقا رتبه رسمی پس از شش سال خدمت در رتبه مادون و رعایت مدلول ماده (۲۵) مقام بالاتری به عنوان افتخاری به مستخدمین داده گردد بدون این که در شغل او تغییری حاصل گردد ولی مقرری مستخدم مذبور از حداقل مقرری مقامی که به طور افتخاری به او داده شده است نباید کمتر باشد و مدت خدمت در رتبه افتخاری مثل اشتغال رسمی در آن مقام منظور و در ورقه خدمت قید می‌شود. (ماده ۲۶ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۰۱/۹/۲۲)

ترفیع رسمی: ترفیع رتبه بر دو قسم است: رسمی و افتخاری. ترفیع رسمی آن است که شغل معینی که مقامش یک درجه بالاتر از مقام شغل سابق مستخدمی باشد با مقرری آن شغل و رعایت مدلول ماده (۲۱) و (۲۲) به او رجوع شود. (از ماده ۲۶ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۰۱/۹/۲۲)

تریاک: شیره غلیظ خشخام (به هر شکل و صورتی که باشد) تریاک خام - تریاک طبی - و تریاک آماده می‌باشد (به استثنای فراورده‌های گالینیگ). (ماده ۱ قانون الحق دولت ایران به پروتکل تحدید و تنظیم کشت خشخام و تولید و تجارت عمده مصرف تریاک مصوب ۱۳۳۶/۸/۱۴)

تریلر: عبارت از وسیله نقلیه است که با یک وسیله نقلیه موتوری کشیده می‌شود. (جزء ب بند ۱۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

تسبیب در جنایت: آن است که انسان سبب تلف شدن یا جنایت علیه دیگری را فراهم کند و خود مستقیماً مرتكب جنایت نگردد به‌طوری که اگر نبود جنایت حاصل نمی‌شد مانند آن که چاهی بکند و کسی در آن بیفتد و آسیب ببیند. (ماده ۳۱۸ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

تسبیب در جنایت: آن است که انسان سبب تلف شدن یا جنایت علیه دیگری را فراهم نماید و خود مستقیماً مرتکب جنایت نگردد مانند آن که چاهی بکند و کسی در آن بیفتد و آسیب ببیند. (ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

تسجیل: عبارت است از تعیین میزان بدھی قابل پرداخت به موجب اسناد و مدارک اثبات کننده بدھی. (ماده ۹ آیین‌نامه مالی معاملاتی مؤسسات آموزش‌عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

تسجیل: عبارت است از تعیین میزان بدھی قابل پرداخت به موجب اسناد و مدارک اثبات کننده بدھی. (ماده ۲۰ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

تسجیل: عبارت است از تعیین میزان بدھی قابل پرداخت به موجب اسناد مثبته. (ماده ۱۵ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

تسلیم: عبارت است از دادن مبیع به تصرف مشتری به نحوی که ممکن از انحا تصرفات و انتفاعات باشد و قبض عبارت است از استیلا مشتری بر مبیع. (ماده ۳۶۷ قانون مدنی)

تشخیص: خرجی که بر خزانه دولت تحمیل می‌شود فقط راجع به وزرا یا اشخاصی است که از طرف وزرا مخصوصاً مجاز به این امر هستند مراد از تشخیص آن است که میزان بدھی دولت پس از رسیدگی به اسناد در برابر هر یک از دایین متعین گردد اسناد تشخیص قرض باید حاوی دلایل حقوق دایین دولت بوده به ترتیبی که قواعد مخصوصه هر اداره معین می‌کند نوشته شده باشد. (ماده ۳۰ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۳)

تشخیص: عبارت است از تعیین و انتخاب کالای خدمات و سایر پرداختها که تحصیل یا انجام آن‌ها برای نیل به هدف‌های دانشگاه ضروری است. (ماده ۷ آیین‌نامه مالی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰ هیأت وزیران)

تشخیص: خرجی که بر خزانه دولت تحمیل می‌شود فقط راجع به وزرا یا اشخاصی است که از طرف وزرا مخصوصاً مجاز به این امر هستند مراد از تشخیص آن است که میزان بدھی دولت پس از رسیدگی به اسناد در برابر هر یک از دایین متعین گردد اسناد تشخیص قرض باید حاوی دلایل حقوق دایین دولت بوده و به ترتیبی که قواعد مخصوصه هر اداره معین می‌نماید نوشته شده باشد. (ماده ۲۸ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

تشخیص: عبارت است از تعیین و انتخاب کالا و خدماتها و سایر پرداختها که تحصیل یا انجام آن‌ها برای نیل به هدف‌های وزارت‌خانه یا مؤسسه ضروری است. (ماده ۱۲ قانون محاسبات عمومی مصوب (۱۳۴۹/۱۰/۱۵

تشخیص: عبارت است از تعیین و انتخاب کالا و خدمات و سایر پرداخت‌هایی که تحصیل یا انجام آن‌ها برای نیل به اجرای برنامه‌های دستگاه‌های اجرایی ضروری است. (ماده ۱۷ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب (۱۳۶۶/۶/۱

تشخیص: عبارت است از تعیین و انتخاب خدمات، کالا و پرداخت‌هایی که انجام یا تحصیل آن‌ها در چارچوب ضوابط و مقررات مربوط برای رسیدن به اهداف مؤسسه ضروری است. (ماده ۶ آیین‌نامه مالی معاملاتی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

تشrifات قطعی و غیرقطعی گمرکی: عملیاتی که از طرف گمرک نسبت به اظهارنامه و کالای مربوط به آن انجام و منتهی به صدور پروانه گمرکی در موارد بندهای یک تا چهار این ماده می‌گردد تشریفات قطعی گمرکی و در مورد بند پنجم تشریفات غیرقطعی گمرکی نامیده می‌شود. (تبصره ۱ ماده ۱۹ از قانون امور گمرکی مصوب (۱۳۵۰/۳/۳۰

تشکل(دانش آموزی): به مجموعه‌ای از دانش‌آموزان که فعالیت‌های تعریف شده‌ای را به صورت داوطلبانه، مستمر، فraigیر و مصوب اعم از دولتی و غیردولتی در عرصه‌های مختلف اعتقادی، فرهنگی، اجتماعی، هنری، سازندگی، ورزشی، علمی، دفاعی و امدادی و غیره به صورت سازمان یافته در داخل یا به صورت مکمل در خارج از مدارس فعالیت می‌نمایند تشکل نامیده می‌شود. (بند ۲-۱ ماده ۱ آیین‌نامه شورای هماهنگی تشکل‌های دانش‌آموزی مصوب ۱۳۷۸/۳/۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی) تشکل اسلامی (دانشگاهیان): جمعیت مرکب از دانشگاهیان است که پس از دریافت مجوز رسمی فعالیت از مرجع ذی‌صلاح (هیأت نظارت دانشگاه - مصرح در فصل سوم این آیین‌نامه) در جهت تحقق اهداف اسلامی و ارزش‌های انقلاب و نظام اسلامی مصرح در چارچوب قانون اساسی و این آیین‌نامه فعالیت می‌نماید. (بند ۱-۳ ماده ۳ از آیین‌نامه تشکل‌های اسلامی دانشگاهیان مصوب ۱۳۷۸/۶/۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

تشکل خود انتظام: تشکلی است که برای حسن انجام وظایفی که به موجب این قانون بر عهده دارد و همچنین برای تنظیم فعالیت‌های حرفه‌ای خود و انتظام بخشیدن به روابط بین اعضا مجاز است ضوابط و

استانداردهای حرفه‌ای و انطباطی را که لازم می‌داند، با رعایت این قانون وضع و اجرا نماید. (بند ۶ ماده ۱
قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

تصدیق شدگان: مراد از تصدیق شدگان کسانی هستند که لااقل دو نفر از مراجع تقلید اهلیت و لیاقت آنان را برای قضاؤت و رسیدگی به امور شرعیه تصدیق کرده باشد. (تبصره ماده ۴۲ قانون محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۵/۲۴)

تصرف: مقصود از تصرف تصرف به عنوان مالکیت است یا وقفیت خواه بدون واسطه باشد و خواه به واسطه مستأجر و مباشر و امثال آن. (تبصره ۲ ماده ۱۵ از قانون راجع به دعاوی اشخاص نسبت به املاک واگذاری مصوب ۱۳۲۱/۳/۱۲)

تصفیه ترکه: مقصود از تصفیه ترکه تعیین دیون و حقوق بر عهده متوفی و پرداخت آنها و خارج کردن مورد وصیت از ماترک است. (ماده ۲۶۰ قانون امور حسبي مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

تصمیم گیری: عبارت از انتخاب یک امر از بین امور مختلف است. (بند غ ماده ۱ آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

تعدد جرم: هرگاه فعل واحد دارای عناوین متعدد جرم باشد مجازات جرمی داده می‌شود که جزای آن اشد است. (ماده ۳۱ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

تعدي: تجاوز نمودن از حدود اذن یا متعارف است نسبت به مال یا حق دیگری. (ماده ۹۵۱ قانون مدنی)

تعريف اشیای پیدا شده: عبارت است از نشر و اعلان بر حسب مقتضیات وقت و محل به نحوی که عادتاً به اطلاع اهالی محل برسد. (ماده ۱۶۴ قانون مدنی)

تعريف اشیای پیدا شده: عبارت است از نشر و اعلان بر حسب مقررات شرعی به نحوی که بتوان گفت که عادتاً به اطلاع اهالی محل رسیده است. (ماده ۱۶۴ (ماده ۶) قانون اصلاح موادی از قانون مدنی مصوب ۱۳۷۰/۸/۱۴)

تعريف اشیای پیدا شده: عبارت است از نشر و اعلان برحسب مقررات شرعی به نحوی که بتوان گفت که عادتاً به اطلاع اهالی محل رسیده است. (ماده ۱۶۴ قانون اصلاح موادی از قانون مدنی مصوب ۱۳۶۱/۱۰/۸)

تعزیر: تأدیب یا عقوبی است که نوع و مقدار آن در شرع تعیین نشده و به نظر حاکم واگذار شده است از قبیل حبس و جزای نقدی و شلاق که میزان شلاق باید از مقدار حد کمتر باشد. (ماده ۱۶ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷)

تعزیرات: تأدیب یا عقوبی است که نوع و مقدار آن در شرع تعیین نشده و به نظر حاکم واگذار شده است از قبیل حبس و جزای نقدی و شلاق که باید از مقدار حد کمتر باشد. (ماده ۱۱ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۷/۲۱)

تعزیرات شرعی: عبارت است از مجازاتی که در شرع مقدس اسلام برای ارتکاب فعل حرام یا ترك واجب بدون تعیین نوع و مقدار مجازات، مقرر گردیده و ترتیب آن به شرح مندرج در قانون مجازات اسلامی می‌باشد. (تبصره ۱ ماده ۲ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۸/۶/۲۸)

تعقیب جزایی: کارشناسانی که تحت تعقیب جزایی برای جرائم مذکور در شق ۵ از ماده ۲ قرار بگیرند از شغل کارشناسی رسمی متعلق می‌شوند مقصود از تعقیب جزایی صدور ادعانامه است. (ماده ۴ قانون راجع به کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۱۷/۱۱/۲۳)

تعليق: خواستن تمیز حکم موجب تعلیق اجرای آن است تعلیق عبارت است از موقوف الاجرا ماندن حکم تا ختم محاکمه در دیوان تمیز. (ماده ۴۴۴ قوانین موقتی محاکمات جزایی (آیین دادرسی کیفری) مصوب ۱۲۹۱/۵/۳۰)

تعليق: وضع کارمندی است که به حکم مقامات صلاحیتدار شرکت به علت تحت پیگرد قرار گرفتن از سوی مراجع قضایی از ادامه خدمت برای مدتی برکنار می‌شود. (بنده د ماده ۴ آیین نامه استخدامی مشترک شرکت های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

تعهد: تعهد از نظر این آیین نامه عبارت است از ایجاد الزاماتی بر عهده مؤسسه ناشی از: الف) انجام دادن خدمت یا تحويل دادن کالا ب) اجرای قراردادهای منعقده با مؤسسه. ج) احکام صادره از مراجع قانونی و ذیصلاح. د) عضویت در سازمانها و مجتمع بین المللی طبق قوانین جاری کشور و ضوابط وزارت توانه ذیربطر.

(ماده ۸ آیین نامه مالی معاملاتی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

تعهد: تعهد از نظر این قانون عبارت است از ایجاد دین بر ذمه دولت ناشی از: الف) تحویل کالا یا انجام دادن خدمت. ب) اجرای قراردادهایی که با رعایت مقررات منعقد شده باشد. ج) احکام صادر شده از مراجع قانونی و ذیصلاح. د) پیوستن به قراردادهای بینالمللی و عضویت در سازمان‌ها یا مجتمع بینالمللی با اجازه قانون.

(ماده ۱۹ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

تعهد: عبارت است از الزاماتی بر ذمه دولت ناشی از: الف) تحویل کالا یا انجام دادن خدمت. ب) اجرای قراردادهایی که با رعایت قوانین و مقررات منعقد می‌شود. ج) احکام صادر شده از مراجع قانونی و ذیصلاحیت. د) پیوستن به قراردادهای بینالمللی و عضویت در سازمان‌ها یا مجتمع بینالمللی با اجازه قانون. (ماده ۱۴ از قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

تعهد اعتبار: مقصود از این که اعتباری تعهد شده این است که کار و خدمتی انجام و یا اموالی به تصرف دولت درآمده و بدین وسایل دینی برای دولت ایجاد شده باشد. (تبصره ماده ۳۷ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

تعهد اعتبار: عبارت است از الزاماتی بر ذمه دانشگاه ناشی از: الف) تحویل کالا یا انجام خدمت. ب) اجرای قراردادهایی که با رعایت قوانین و مقررات منعقد می‌شود. ج) پیوستن به قراردادهای بینالمللی و عضویت در سازمان‌ها یا مجتمع بینالمللی با اجازه قانونی. (ماده ۹ آیین نامه مالی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰ هیأت وزیران)

تعهد پذیره نویسی: تعهد شخص ثالث برای خرید اوراق بهاداری که ظرف مهلت پذیره نویسی به فروش نرسد. (بند ۲۹ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

تغییر مکان نسبی طبقه: تغییر مکان جانبی یک کف نسبت به کف پایین آن. (از بخش تعاریف آیین نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷) هیأت وزیران

تفاهم نامه: توافقی است که زمینه همکاری دولت جمهوری اسلامی ایران یا یکی از دستگاه‌های دولتی با طرف‌های خارجی را مشخص می‌نماید: بدون آن که تعهد حقوقی جهت انجام برای دستگاه دولتی ایجاد نماید. (ماده ۱ آیین نامه چگونگی تنظیم و انعقاد تفاهمات بینالمللی مصوب ۱۳۷۱/۲/۱۳ هیأت وزیران)

تفریط: عبارت است از ترک عملی که به موجب قرارداد یا متعارف برای حفظ مال غیرلازم است. (ماده ۹۵۲ قانون مدنی)

تقاطع: محدوده‌ای است که در آن دو یا چند مسیر به صورت همسطح یا غیرهمسطح با یکدیگر تلاقی می‌کنند. (بند ۲۳ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

قصیر: تخلفات اداری شامل تخلفات انضباطی و اعمال خلاف اخلاق عمومی است اعم از این که ناشی از تقصیر یا قصور مตلاف باشد. تقصیر - عبارت است از نقض عمدی قوانین و مقررات اداری. (ماده ۸ قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۶۵/۱۲/۲۵)

قصیر: تخلفات اداری شامل تخلفات انضباطی و اعمال خلاف اخلاق عمومی است. اعم از این که ناشی از تقصیر یا قصور متلاف باشد. تقصیر - عبارت است از نقض عمدی قوانین و مقررات اداری. (ماده ۸ قانون هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۶۲/۱۲/۹)

قصیر: اعم است از بی‌احتیاطی، بی‌مبالاتی، عدم مهارت، عدم رعایت نظمات دولتی. (تبصره ماده ۴۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

قصیر: عبارت است از نقض عمدی قوانین و مقررات راجع به وظایف اداری. (بند الف ماده ۱۷ قانون بازسازی نیروی انسانی وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت مصوب ۱۳۶۰/۷/۵)

قصیر: اعم است از تفریط و تعدی. (ماده ۹۵۳ قانون مدنی)

تقلب: عبارت است از عرضه یا فروش کالا یا ارائه خدمتی که از لحاظ کیفیت یا کمیت منطبق با مشخصات کالا یا خدمت ابرازی یا درخواستی نباشد. (ماده ۵۹ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

تقلب: مراد از تقلب مذکور در این ماده عبارت است از ارتکاب اعمالی که موجبات معافیت مشمول را من غیر حق فراهم یا وسائل آن را تسهیل کند از قبیل اخذ شناسنامه مجدد، استفاده از شناسنامه دیگران، اعمال نفوذ، دادن شهادت کذب، گواهی برخلاف واقع، مکثوم داشتن حقیقت و تحریک کردن و فریب دادن مشمول و نظایر آن‌ها. (تبصره ماده ۶۲ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۵۰/۰۲/۱۳)

تقوای اخلاق: عبارت است از مجموعه گرایش‌ها و رفتارهایی که موجب روابط مطلوب میان همکاران و پیوایش زمینه‌های مناسب برای شکوفایی استعدادها شود. نمونه‌ای از ویژگی‌های تقوای اخلاق در کیفیت رفتار یک مستخدم: - فروتن و متواضع است و از تکبر و خودخواهی دوری می‌کند. - در گفتار و کردارش صداقت دارد و از تملق و تظاهر پرهیز می‌کند. - قابل اعتماد و رازدار است. - از غیبت و بدگویی پرهیز می‌کند. - در اظهار نظر و انجام کارها حب و بعض به خرج نمی‌دهد. - از گفتن سخنان بیهوده و انجام اعمال بی‌مورد می‌پرهیزد. برای آسایش و راحت دیگران کوشش می‌کند. (ضمیمه ۱ ضوابط ارزشیابی شایستگی و استعداد مستخدمان رسمی مصوب ۱۳۶۱/۱/۱۸ هیأت وزیران)

تقوای خدمات: عبارت است از: مجموعه گرایش‌ها و کوشش‌هایی که موجب حسن خدمت و بهبود انجام وظایف و مسئولیت‌ها گردد. (ضمیمه ضوابط ارزشیابی شایستگی و استعداد مستخدمین رسمی مصوب ۱۳۶۱/۱/۱۸ هیأت وزیران)

تقویم ابنيه و اشجار: زوجه از قیمت ابنيه و اشجار ارث می‌برد و نه از عین آن‌ها و طریقه تقویم آن است که ابنيه و اشجار با فرض استحقاق بقا در زمین بدون اجرت تقویم می‌گردد. (ماده ۹۴۷ قانون مدنی)

تقویم مدعی به: به طریق ذیل به عمل می‌آید: ۱- اگر مدعی به وجه باشد قیمت آن عبارت است از مبلغ معین در عرضحال. ۲- در دعاوی چند نفر مدعی که هر یک یک قسمت از کل را مطالبه می‌نمایند قیمت مدعی به مساوی است با حاصل جمع تمام قسمت‌هایی که مطالبه می‌شود. ۳- در دعاوی راجعه به منافع و حقوقی که باید به مواعده معینه استیفا یا پرداخته گردد قیمت مدعی به حاصل جمع تمام اقساط و منافعی است که مدعی به را ذی حق در مطالبه آن می‌داند. در صورتی که حق مزبور محدود به زمان معین نبوده یا مادام‌العمر باشد قیمت مدعی به مساوی است با حاصل جمع منافع ده ساله یا آن‌چه را که در ظرف ده سال باید استیفا کند.

۴- در دعاوی راجعه به اموال غیروجه و حقوق مالی قیمت مدعی به مبلغی است که مدعی در عرضحال معین کرده و مدعی علیه در اولین لایحه خود در محاکمات عادی یا اولین جلسه در محاکمات اختصاری آن را تکذیب نکرده است. در مواردی که تعیین قیمت مدعی به در ابتداء دعوی ممکن نیست قیمت مدعی به بیش از پنج هزار ریال محسوب است مگر آن که اجمالاً کمتر بودن قیمت معلوم باشد. (ماده ۸۴ قانون اصول محاکمات حقوقی و تجاری مصوب ۱۳۱۴/۱۰/۲۸)

تکرار حرام: هر کس به موجب حکم دادگاه به مجازات تعزیری یا بازدارنده محکوم شود، چنان‌چه بعد از اجرای حکم مجدداً مرتكب جرم قابل تعزیر گردد دادگاه می‌تواند در صورت لزوم مجازات تعزیری یا بازدارنده را تشديد نماید. (ماده ۴۸ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

تکرار حرام: هر کس به موجب حکم قطعی به حبس جنحه‌ای یا جنایی محکوم شده و از تاریخ قطعیت حکم تا زمان اعاده حیثیت یا شمول مرور زمان مرتكب جنحه یا جنایت دیگری بشود مشمول مقررات تکرار جرم خواهد بود. (ماده ۲۴ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

تکنسین تجربی لبراتواری دندان: به شخصی اطلاق می‌شود که براساس قانون تعیین وضع شغلی دندانسازان تجربی مصوب ۱۳۶۴/۲/۲۲ مجلس شورای اسلامی و برابر این آیین‌نامه در امتحانات پیش‌بینی شده در قانون شرکت نموده و از عهده امتحانات مذکور برآمده و مدرک تکنسین تجربی لبراتواری دندان را جهت اشتغال در لبراتوار دندان (کارگاه دندانسازی) دریافت نماید. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین وضع شغلی دندانسازان تجربی مصوب ۱۳۶۴/۲/۲۲ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

تمامیت داده پیام: عبارت است از موجودیت کامل و بدون تغییر «داده پیام» اعمال ناشی از تصدی سیستم از قبیل ارسال، ذخیره یا نمایش اطلاعات که به طور معمول انجام می‌شود خدشهای به تمامیت «داده پیام» وارد نمی‌کند. (بند ۵ ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

تمرد به مأمورین دولت: هرگونه حمله یا مقاومتی که با اقدام عملی به طور تحری نسبت به مأموران دولت در حین انجام وظیفه آن‌ها به عمل آید تمرد محسوب می‌شود. (از ماده ۱۶۰ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

تمرد به مأمورین دولت: هرگونه حمله یا مقاومتی که با علم و آگاهی نسبت به مأمورین دولت در حین انجام وظیفه آنان به عمل آید تمرد محسوب می‌شود.... (از ماده ۶۰۷ از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵/۰۳/۰۲)

تمیز: مقصود از تمیز تدقیق در حکمی است که تمیز شده و در صورت توافق حکم مذکور با قوانین و اصول محکمه آن حکم ابرام والا نقض می‌شود. (ماده ۵۶۵ قوانین موقتی اصول محکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

تن: منظور از تن که در جدول تعریفه ضمیمه این قانون واحد وزن و مأخذ دریافت حقوق گمرکی قید گردیده تن متر یک (که معادل هزار کیلوگرم) است است. (ماده ۳ قانون اصلاح تعریفه گمرکی مصوب (۱۳۷۷/۴/۱۰

تن: منظور از تن که در جدول تعریفه ضمیمه این قانون به عنوان واحد وزن و مأخذ دریافت حقوق گمرکی قید گردیده تن متریک و منظور از یک کیلو یک هزار آن است. (ماده ۳ قانون تعریفه گمرکی مصوب (۱۳۴۴/۴/۶

تنخواه گردان پرداخت: عبارت است از وجهی که از محل تنخواه گردان حسابداری از طرف ذیحساب با تأیید وزیر یا رئیس مؤسسه یا مقامات مجاز از طرف آنها برای انجام برخی از هزینه‌ها در اختیار واحدها یا مأمورانی که به موجب این قانون و آییننامه‌های اجرایی آن مجاز به دریافت تنخواه گردان هستند قرار می‌گیرد تا به تدریج که هزینه‌های مربوط انجام می‌شود اسناد هزینه تحويل و مجدداً وجه دریافت دارند. (ماده ۲۷ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

تنخواه گردان پرداخت: عبارت است از وجهی که از محل تنخواه گردان حسابداری از طرف ذیحساب برای انجام پاره‌ای هزینه‌های جزئی در اختیار جمendar قرار می‌گیرد تا به تدریج که هزینه‌های مربوط انجام می‌شود اسناد هزینه تحويل و مجدداً وجه دریافت دارند. (ماده ۲۱ قانون محاسبات عمومی مصوب (۱۳۴۹/۱۰/۱۵

تنخواه گردان حسابداری: عبارت است از وجهی که خزانه از محل اعتبارات مصوب برای انجام بعضی از هزینه‌های سال جاری و تعهدات قابل پرداخت سال‌های قبل در اختیار ذیحساب قرار می‌هد تا در قبال حواله‌های صادر شده واریز و با صدور درخواست وجه مجدداً دریافت گردد. (ماده ۲۰ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

تنخواه گردان حسابداری: عبارت است از وجهی که خزانه از محل اعتبارات مصوب برای انجام بعضی از هزینه‌های سال جاری و تعهدات قابل پرداخت سال‌های قبل در اختیار مدیر امور مالی قرار می‌دهد تا در قبال هزینه‌ها پرداخت شود و با صدور درخواست وجه مجدداً دریافت گردد. (ماده ۱۲ آییننامه مالی دانشگاهها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰ هیأت وزیران)

تخصواه گردان خزانه: عبارت است از اعتبار بانکی در حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران که به موجب قانون اجازه استفاده از آن به میزان معین در هر سال مالی برای رفع احتیاجات نقدی خزانه در همان سال به وزارت امور اقتصادی و دارایی داده می‌گردد و منتها تا پایان سال واریز می‌گردد. (ماده ۲۴ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

تخصواه گردان: عبارت است از وجهی که طبق ضوابط مؤسسه به وسیله خزانه‌دار با دستور رئیس مؤسسه و یا مقام مجاز از سوی وی برای انجام هزینه‌ها و سایر پرداخت‌ها در اختیار مأمورینی که به موجب دستورالعمل مذکور در ماده ۲۷ این آیین‌نامه مجاز به درخواست تخصواه گردان هستند، قرار می‌گیرد. (ماده ۱۱ آیین‌نامه مالی معاملاتی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

تخصواه گردان استان: عبارت است از محل اعتبارات مصوب به منظور ایجاد تسهیلات لازم در پرداخت هزینه‌های جاری و عمرانی دستگاه‌های اجرایی محلی تابع نظام بودجه استانی در اختیار نمایندگان خزانه در مرکز هر استان قرار می‌دهد. (ماده ۲۵ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

تخصواه گردان پرداخت: عبارت از وجهی که از محل تخصواه گردان حسابداری از طرف مدیر امور مالی برای انجام پاره‌ای از هزینه‌ها در اختیار جمودار قرار می‌گیرد تا به تدریج که هزینه‌های مربوط انجام می‌شود اسناد هزینه تحويل و مجدداً وجه دریافت دارند (ماده ۱۳ از آیین‌نامه مالی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰)

تخصواه گردان پرداخت: عبارت است از محل تخصواه گردان حسابداری از طرف مدیر امور مالی دیوان محاسبات با تأیید رئیس دیوان محاسبات یا مقامات مجاز از طرف ایشان برای انجام برخی از هزینه‌ها در اختیار واحدها یا مأمورینی که به موجب این قانون و آیین‌نامه‌های اجرایی آن مجاز به دریافت تخصواه گردان هستند قرار می‌گیرد تا به تدریج که هزینه‌های مربوط انجام می‌شود اسناد هزینه تحويل و مجدداً وجه دریافت دارند. (ماده ۵ قانون آیین‌نامه مالی، محاسباتی و معاملاتی دیوان محاسبات کشور مصوب ۱۳۷۲/۶/۹)

تخصواه گردان حسابداری: عبارت است از محل اعتبارات مصوب دیوان محاسبات برای انجام بعضی از هزینه‌های سال جاری و تعهدات قابل پرداخت سال‌های قبل در اختیار مدیر امور مالی دیوان محاسبات قرار می‌دهد تا در قبال حواله‌های صادر شده پرداخت و سپس با ارائه اسناد هزینه جهت تکمیل

تنخواه‌گردان درخواست وجه نماید. (ماده ۴ قانون آیین‌نامه مالی، محاسباتی و معاملاتی دیوان محاسبات کشور مصوب ۱۳۷۲/۶/۹)

تنخواه گردان حسابداری: عبارت است از وجهی که خزانه یا نمایندگی خزانه در استان از محل اعتبارات مصوب برای انجام بعضی از هزینه‌های سال جاری و تعهدات قابل پرداخت سال‌های قبل در اختیار ذی‌حساب قرار می‌دهد تا در قبال حواله‌های صادر شده واریز و با صدور درخواست وجه مجددًا دریافت گردد. (ماده ۲۶ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

تنخواه گردان خزانه: عبارت است از اعتبار بانکی در حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی ایران که به موجب قانون اجازه استفاده از آن به میزان معین برای رفع احتیاجات نقدی خزانه به وزارت دارایی داده می‌شود و منتها تا پایان سال مالی مورد عمل واریز می‌شود. (ماده ۱۹ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

تهیه کننده (داروی تقلبی): کسی است که خود تهیه یا به دستور او داروی تقلبی ساخته می‌شود و مقصود از فروشنده متصدی مسئول است. (تبصره ۱ ماده ۱۸ از قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴/۳/۲۹)

توافق حقوقی: توافقی است ناشی از روابط بین‌المللی که به موجب آن، دستگاه دولتی در مقابل دولت، مؤسسه و شرکت دولتی خارجی یا مجامع، شوراهای سازمان‌های بین‌المللی، ملتزم به امری شود و دارای آثار و ضمانت اجرای حقوقی باشد. توافق حقوقی در موادی که نیازمند تصویب مجلس شورای اسلامی باشد، توافق حقوقی تشریفاتی است و در سایر موارد، توافق حقوقی ساده محسوب می‌شود. (از ماده ۱ آیین‌نامه چگونگی تنظیم و انعقاد توافق‌های بین‌المللی مصوب ۱۳۷۱/۲/۱۳) هیأت وزیران)

توافق نزاكتی: توافقی است ناشی از روابط بین‌المللی که به موجب آن، دستگاه دولتی تصمیم خود را به تعقیب سیاست‌های معینی اعلام می‌نماید، بدون آن که اثر حقوقی لازم‌الاجرایی بر آن متربت باشد. (ماده ۱ آیین‌نامه چگونگی تنظیم و انعقاد توافق‌های بین‌المللی مصوب ۱۳۷۱/۲/۱۳) هیأت وزیران)

توان مالی بلندمدت: رقمی که بیانگر توانایی مالی پیمانکار برای انجام تعهدات و تضمین قراردادهاش می‌باشد و از رابطه زیر به دست می‌آید: بدھی‌های بلند مدت – دارایی‌های بلند مدت = توان مالی بلند

مدت. (بند ث ماده ۴ آییننامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

توان مالی جاری: رقمی که بیانگر توانایی مالی پیمانکار برای سرمایه‌گذاری کوتاه مدت در طرح‌های دردست اجرا می‌باشد و از رابطه زیر به دست می‌آید: بدھی‌های جاری - دارایی‌های جاری = توان مالی جاری. (بند ج ماده ۴ طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

توانبخشی روانی: عبارت است از مجموعه تدبیر و اقدامات پیگیر و هماهنگ از خدمات پزشکی، اجتماعی و حرفه‌ای که به صورت روندی تدریجی، ممتد و مرحله‌ای انجام می‌گیرد تا منجر کسب استقلال شخصیت مادی و معنوی توانجو در جامعه شود. (ماده ۱ آییننامه اجرایی قانون اجازه پرداخت حق‌الزحمه به بیماران روانی که در کارگاه‌های حرفه‌ای یا رشته‌های خدماتی به کار گمارده می‌شوند و فروش محصولات کارگاه‌های مذکور مصوب ۱۳۶۵/۸/۸ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۷/۷/۳ هیأت وزیران)

توانجوی روانی: معلوم روانی کسی است که به علت بیماری روانی قادر به ایفای نقش‌ها و وظایف فردی، خانوادگی اجتماعی و شغلی خود نباشد. (ماده ۲ آییننامه اجرایی قانون اجازه پرداخت حق‌الزحمه به بیماران روانی که در کارگاه‌های حرفه‌ای یا رشته‌های خدماتی به کار گمارده می‌شوند و فروش محصولات کارگاه‌ها مذکور مصوب ۱۳۶۵/۸/۸ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۷/۷/۳ هیأت وزیران)

توده جنگلی: قطعات مجازی از جنگل یا مرتع مشجری است که وسعت سطح آن کمتر از ده هکتار و حجم درختان جنگلی موجود بیش از سیصد مترمکعب در هکتار باشد. (بند ۱۰ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراعت مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

توسعه شهرها: شامل سطوحی از شهر که براساس طرح‌ها توسعه شهری اعم از طرح جامع و هادی، در درون محدوده قانونی شهر قرار می‌گیرد. (بند ب ماده ۱ قانون احداث تونل مشترک شهری مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۱)

توطئه: توطئه وقتی تحقق پیدا می‌کند که تصمیم انجام عمل در اثر تبانی بین دو نفر یا بیشتر اتخاذ شده باشد. (ماده ۳۲۰ قانون دادرسی و کیفر ارتش مصوب ۱۳۱۸/۱۰/۴)

توقف: ایست وسیله نقلیه در زمان طولانی بدون حضور راننده. (بند ۲۴ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

توقف به منظورهای غیرتجاری: عبارت است از فرود آمدن به هر منظوری غیر از گرفتن بار پیاده کردن مسافر و بار و پست. (بند د ماده ۹۶ از قانون اجازه الحق دولت ایران به مقررات هوایپیمایی کشوری بینالمللی مصوب (۱۳۲۸/۴/۳۰)

توقف سنج (پارکومتر): دستگاهی است که با انداختن سکه یا پرداخت حق توقف، استفاده از کارت‌های اعتباری یا روش‌های دیگر، اجازه توقف را در زمان معین به خودرو می‌دهد. (بند ۲۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

توقف مطلقاً ممنوع: ایست وسیله نقلیه برای هر مدت ممنوع است. (بند ۱۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران) توقف ممنوع (پارکینگ ممنوع): توقف وسیله نقلیه ممنوع است، جز برای سوار و پیاده کردن، مشروط به استقرار راننده در پشت فرمان. (بند ۲۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

توقیف گواهی نامه: اخذ و ضبط گواهینامه رانندگی و محروم نمودن موقت دارنده از مزایای قانونی آن. (بند ۲۷ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

تولید کننده: یعنی هر شخصی که به تولید و فرآوری محصولات کشاورزی، دامی و غذایی یا ساخت و تولید ابزار صنعتی و مصنوعات دستی اشتغال دارد یا از مواد طبیعی، به منظور تولید بهره‌برداری می‌کند یا در تجارت محصولات مذکور فعالیت می‌کند. (بند د ماده ۱ قانون حمایت از نشانه‌های جغرافیایی مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۷) تونل مشترک تأسیسات شهری: تونل دسترسی، تمرکز و تجمیع خطوط تأسیسات زیربنایی که جایگزین شبکه‌های دفنی یا هوایی در اجرای تأسیسات زیربنایی شهری شده و برنامه‌ریزی، طراحی و اجرا می‌گردد. (بند ج ماده ۱ قانون احداث تونل مشترک شهری مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۱ هیئت وزیران)

تولیدات وابسته به صنایع پتروشیمی: عبارت است از کلیه تولیداتی که در جریان تولید فراورده‌های پتروشیمی طبق مفاد ماده یک به آن‌ها نیاز می‌باشد و یا این که به صورت محصولات جانبی و بازیافتی به وجود می‌آید. (تبصره ۲ ماده ۱ از آیین‌نامه نحوه هماهنگی و تفکیک وظایف وزارت صنایع و وزارت نفت در ارتباط با پتروشیمی مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۴ هیأت وزیران)

ثبت اسناد: مقصود از ثبت اسناد موافق ترتیباتی که در این قانون مقرر است رسمی کردن اسناد ثبت شده است یعنی قطعی کردن تاریخ سند و ضبط خط و مهر و اقرار و حفظ مندرجات سند از تغییر و تبدیل. (ماده ۸۲ قانون ثبت اسناد مصوب ۱۳۹۰/۲/۲۱)

جاده: راه خارج از شهر برای عبور و مرور. (بند ۲۸ ماده آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

جاده اصلی: راهی است که در برخورد با راه دیگر به طور معمول عریض‌تر است و با نصب علائم راهنمایی و رانندگی، اصلی تلقی می‌گردد. (بند ۲۹ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

جاده خصوصی: راهی که اشخاص یا مؤسسات برای کاربرد شخصی ساخته‌اند و استفاده دیگران از آن منوط به اجازه مالک است. (بند ۳۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

جاده فرعی: راهی که از راه اصلی منشعب شده و یا به آن می‌پیوندد و به طور معمول کم عرض‌تر است و با نصب علائم راهنمایی و رانندگی، فرعی تلقی می‌شود. (بند ۳۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

جاعل: در جuale ملتزم را جاعل و طرف را عامل و اجرت را جعل می‌گویند. (ماده ۵۶۲ قانون مدنی)

جامعه سالم: جامعه‌ای است که افراد آن با حداقل احتمال با مخاطرات روبرو هستند. (بند ۷ ماده ۱ آیین‌نامه چتر ایمنی رفاه اجتماعی مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۲ هیئت وزیران)

جانباز: پرسنلی که یک یا چند عضو خود یا بخشی از آن را برای همیشه از دست دهدن، یا بیش از یک سال به منظور درمان بستری گردند یا به علت فقدان سلامتی، تمام یا بخشی از توان کاری خود را از دست بدهند و تا یک سال کارایی خود را به دست نیاورند، چنان‌چه در یکی از موارد مذکور در ماده فوق این وضعیت برای آنان به وجود آمده باشد جانباز و در سایر موارد معلول شناخته می‌شوند. (ماده ۱۰۸ قانون ارتضی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

جانباز: عنوان ایثارگرانی است که در جریان تکوین و شکوفایی انقلاب اسلامی و حفظ و حراست از دستاوردهای ارزشمند آن از تعرض و تجاوز عوامل داخلی و خارجی یا هر گونه حوادث مستقیم ناشی از

آنها و طول جنگ تحمیلی به اختلالات و نقصان‌های عارضی جسمی و روانی دچار شده یا بشوند و در نتیجه در روند زندگی فردی و اجتماعی با محدودیت‌هایی مواجه می‌باشند. (بند ب ماده ۲ از قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۴/۳/۳۱)

جانباز: عنوان ایثارگرانی است که در جریان تکوین و شکوفایی انقلاب اسلامی، طول جنگ تحمیلی و حفظ و حراست از دستاوردهای ارزشمند آن از تعرض و تجاوز عوامل داخلی و خارجی یا هر گونه حوادث مستقیم ناشی از آن به اختلالات و نقصان‌های عارضی جسمی و روانی دچار شده و در نتیجه در روند زندگی فردی و اجتماعی با محدودیت‌هایی مواجه می‌باشند و به منظور حمایت از استمرار حرکت حماسی فرهنگی و عقیدتی آنان و جبران محدودیت‌های ناشی از نقصان‌ها و اختلالات عارضی تحت پوشش بنیاد قرار گرفته و یا می‌گیرند. (ماده ۲ قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۶۹/۲/۱۸)

جانباز: پرسنلی که یک یا چند عضو خود را یا بخشی از آن را برای همیشه از دست دهنده یا بیش از یک سال به منظور درمان بستری گردند، یا به علت فقدان سلامتی، تمام یا بخشی از توان خود را از دست بدنهند و تا یک سال کارایی خود را به دست نیاورند، چنان‌چه به سبب یکی از موارد مذکور در ماده ۱۲۰ این قانون چنین وضعیتی برای آنان به وجود آمده باشد جانباز و در سایر موارد معلول نامیده شده. (از ماده ۱۲۱ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

جانباز از کارافتاده کلی: که به تشخیص مراجع صالحه (بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی یا مراجع ذی‌صلاح نیروهای مسلح) از کارافتاده کلی شناخته شده و قادر به کار نباشند. (بند ه ماده ۲ از قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۴/۳/۳۱)

جانبازان: کسانی هستند که براساس گواهی بنیاد مستضعفان و امور جانبازان در راه به ثمر رسیدن انقلاب اسلامی و حفظ دستاوردهای آن حداقل به میزان ده درصد (۱۰ درصد) جانباز شناخته شده‌اند. (بند ج تبصره ۱ ماده ۱ از قانون نحوه واگذاری سهام دولتی و متعلق به دولت به ایثارگران و کارگران مصوب ۱۳۷۳/۵/۱۲)

جایفه: جراحتی که با هر وسیله و از هر راه به درون بدن انسان برسد. (از بند الف ماده ۱۸۸ از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

جبهه: منظور از جبهه مدرج در این قانون منطقه‌ای است که یگانی درگیری مستقیم و سریع رزمی داشته یا مأموریت آن را دریافت کرده باشد. (تبصره ماده ۶۴ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مصوب (۱۳۸۲/۱۰/۹

جبهه: منظور از جبهه مدرج در قانون منطقه‌ای است که یگانی درگیری مستقیم و سریع رزمی داشته یا مأموریت آن را دریافت کرده باشد. (تبصره ماده ۴۴ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۷۱/۵/۱۸)

جبهه: منظور از جبهه مدرج در این قانون منطقه‌ای است که یگانی درگیری مستقیم و سریع رزمی داشته و یا مأموریت آن را دریافت داشته باشد. (تبصره ماده ۳۵۷ اصلاح قسمتی از قانون دادرسی و کیفر ارشش و نسخ بعضی از مواد قانون مجازات اسلامی مصوب (۱۳۵۴/۴/۱۸

جرائم دارای جنبه الهی: کلیه جرائم دارای جنبه الهی است و به شرح ذیل تقسیم می‌گردد: اول) جرائمی که مجازات آن در شرع معین شده مانند موارد حدود و تعزیرات شرعی. دوم) جرائمی که تعددی به حقوق جامعه یا مخل نظم همگانی می‌باشد. سوم) جرائمی که تعددی به حقوق شخص یا اشخاص معین حقیقی یا حقوقی است. (ماده ۲ قانون دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب مصوب (۱۳۷۸/۶/۲۸

جرائم مالی اداری: عبارت است از: ۱- ارتشا. ۲- اختلاس. ۳- سرقت اموال دولتی یا سوء استفاده از آن‌ها. ۴- حیف و میل اموال عمومی. ۵- گرفتن وجهی غیر از آن‌چه در قوانین و مقررات تعیین شده است. ۶- جعل عناوین رسمی و سوء استفاده از آن‌ها. ۷- جعل اسناد رسمی یا دولتی یا استفاده از آن‌ها با علم و آگاهی. ۸- افشای اسناد محروم‌مانه اداری. ۹- دادن گزارش خلاف واقع در امور اداری با علم و آگاهی یا صدور گواهی خلاف واقع. ۱۰- خودداری از تسلیم مدارک به اشخاصی که حق دریافت آن‌ها را دارند یا تسلیم مدارک به اشخاصی که حق دریافت آن‌ها را ندارند. ۱۱- تهمت و افترا و شهادت کذب نسبت به سایر مستخدمین. (ماده ۱۶ قانون بازسازی نیروی انسانی وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت مصوب (۱۳۶۰/۷/۵

جرائم مربوط به وظایف خاص نظامی: منظور جرائمی است که افسران و درجه‌داران و افراد و کارمندان وزارت دفاع و ارتش به سبب خدمت در سازمان یا واحد نظامی مربوط مرتكب شده باشند. (تبصره لایحه قانونی الحق یک تبصره به ماده واحده قانون اعاده صلاحیت مراجع قضایی دادگستری مصوب ۱۳۵۸/۹/۳ شورای انقلاب)

جرائم مشهود: جرم در موارد زیر مشهود محسوب می‌شود: ۱- جرمی که در مرئی و منظر ضابطین دادگستری واقع شده یا بلافاصله مأموران یاد شده در محل وقوع جرم حضور یافته یا آثار جرم را بلافاصله پس از وقوع مشاهده کنند. ۲- در صورتی که دو نفر یا بیشتر که ناظر وقوع جرم بوده‌اند و یا مجنی علیه بلافاصله پس از وقوع جرم شخص معینی را مرتکب جرم معرفی نماید. ۳- بلافاصله پس از وقوع جرم علائم و آثار واضحه یا اسباب و دلایل جرم در تصرف متهم یافت گردد یا تعلق اسباب و دلایل یاد شده به متهم محرز شود. ۴- در صورتی که متهم بلافاصله پس از وقوع جرم قصد فرار داشته یا در حال فرار یا فوری پس از آن دستگیر شود. ۵- در مواردی که صاحبخانه بلافاصله پس از وقوع جرم ورود مأمورین را به خانه خود تقاضا نماید. ۶- وقتی که متهم ولگرد باشد. (ماده ۲۱ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۸/۰۶/۲۸)

جرائم: هیچ عملی را نمی‌توان جرم دانست مگر آنچه که به موجب قانون جرم شناخته شده. (ماده ۲ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

جرائم: هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم محسوب می‌شود. (ماده ۲ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

جرائم: هر فعل یا ترک فعل که مطابق قانون قابل مجازات یا مستلزم اقدامات تأمینی یا تربیتی باشد جرم محسوب است و هیچ امری را نمی‌توان جرم دانست مگر آن که به موجب قانون برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی یا تربیتی تعیین شده باشد. (ماده ۲ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

جرائم: هر فعل یا ترک فعل که مطابق قانون قابل مجازات یا مستلزم اقدامات تأمینی و تربیتی باشد، جرم محسوب است و هیچ امری را نمی‌توان جرم دانست مگر آن که به موجب قانون برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی یا تربیتی تعیین شده باشد. (ماده ۲ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۷/۲۱)

جرائم مطبوعاتی: جرمی که به وسیله کتاب یا مطبوعات مرتب‌الانتشار واقع شود جرم مطبوعاتی است. (ماده ۲ قانون هیأت منصفه مصوب ۱۳۱۰/۲/۲۹)

جرائم مطبوعاتی: عبارت است از توهین و افترا به وسیله روزنامه یا مجله یا نشریه از لحاظ ارتباط با مقام یا شغل رسمی یا رویه اداری یا اجتماعی یا سیاسی به شخص یا اشخاص. (از ماده ۳۰ لایحه قانونی مطبوعات مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۰)

جزاهای تبعی: از قرار ذیل است: ۱- محرومیت از حقوق اجتماعی. ۲- ممنوعیت از اقامت در محل مخصوص. ۳- اقامت اجباری در محل مخصوص. (ماده واحده قانون اصلاح ماده ۱۹ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۲۳)

جزاهای تبعی: از قرار ذیل است: ۱- محرومیت از حقوق مذکوره در ماده ۱۵ محاکم جنحه می‌توانند مجرم را به علاوه مجازات اصلی که به موجب این قانون مقرر است به محرومیت از بعضی از حقوق مذکوره نیز محکوم کنند. ۲- ممنوعیت از اقامت در محل مخصوص. ۳- اقامت اجباری در محل مخصوص. محکومیت جنایی مستلزم محرومیت از تمام حقوق اجتماعی است. (ماده ۱۹ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

جزای نقدی ثابت: جزای نقدی مذکور در این قانون جانشین غرامت و مجازات نقدی و جریمه نقدی و سایر اصطلاحات و عباراتی می‌شود که در قوانین جزایی به این منظور به کار برده شده است جزای نقدی ممکن است ثابت یا نسبی باشد. مبلغ یا حداقل و اکثر جزای نقدی ثابت در قانون تعیین می‌شود. (از ماده ۱۳ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

جزای نقدی نسبی: آن است که میزان آن براساس واحد یا مبنای خاص قانونی احتساب می‌گردد. (از ماده ۱۳ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

جعله: عبارت است از التزام شخصی به ادا اجرت معلوم در مقابل عملی اعم از این که طرف معین باشد یا غیرمعین. (ماده ۵۶۱ قانون مدنی)

جعل: در جعله ملتزم را جاعل و طرف را عامل و اجرت را جعل می‌گویند. (ماده ۵۶۲ قانون مدنی)

جعل و تزویر: عبارت‌اند از: ساختن نوشته یا سند یا ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیررسمی خراشیدن یا تراشیدن یا قلم بردن یا الحق یا محو یا اثبات یا سیاه کردن یا تقدیم یا تأخیر تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق نوشته‌ای به نوشته دیگر یا به کار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن و نظایر این‌ها به قصد تقلب. (ماده ۵۲۳ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده)، مصوب ۱۳۷۵/۳/۲)

جعل و تزویر: عبارت است از: ساختن نوشته یا سند یا چیز دیگری برخلاف حقیقت یا ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیررسمی یا به قصد تقلب خراشیدن یا تراشیدن یا قلم بردن یا الحق یا محو یا

اثبات یا سیاه کردن یا تقدیم یا تأخیر تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق متقلبانه نوشته‌ای به نوشته دیگری یا به کار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن و نظایر آن. (ماده ۲۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۵/۱۸)

جعل و تزویر: عبارت است از ساختن نوشته یا سند یا چیز دیگری برخلاف حقیقت یا ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیررسمی یا به قصد تقلب خراشیدن یا تراشیدن یا قلم بردن یا الحاق یا محو یا اثبات یا سیاه کردن یا تقدیم یا تأخیر تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق متقلبانه نوشته به نوشته دیگری یا به کار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن و نظایر آن. (ماده ۷۹ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

جمع درآمد: منظور از جمع درآمد مذکور در این ماده عبارت است از مانده درآمد ناشی از فعالیت‌های موضوع منابع مختلف مشمول مالیات پس از کسر زیان‌های حاصل از منابع غیرمعاف. (تبصره ۴ ماده ۱۰۵ از قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳)

جمудار: مأموری است که به موجب مقررات با موافقت ذی‌حساب به حکم وزارت‌رانه یا مؤسسه مربوط مسئولیت تحويل و تحول و نگاهداری وجوه و نقدینه‌ها و سپرده‌ها و اوراق بهادر و اموال وزارت‌رانه یا مؤسسه کلأً یا بعضاً به عهده او واگذار می‌شود. (ماده ۲۵ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران: (جمعیت سابق شیر و خورشید سرخ ایران) که در این اساسنامه جمعیت نامیده می‌شود مؤسسه‌ای خیریه، غیر انتفاعی و دارای شخصیت حقوقی مستقل می‌باشد. جمعیت، به کلیه تعهدات و قراردادهای بین‌المللی مربوط به اهداف و وظایف جمعیت‌های هلال احمر و صلیب سرخ و نیز مقررات اتحادیه جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر که با قانون اساسی و سایر قوانین جمهوری اسلامی ایران مغایرت نداشته باشد پای‌بند بوده و در مسائل امدادی و بهداشتی و درمانی برون مرزی و امدادی درون مرزی و تعهدات مربوطه طبق این اساسنامه عمل می‌کند. (ماده ۱ قانون اساسنامه جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۷/۲/۸)

جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران: یک جمعیت غیردولتی است که براساس اساسنامه مصوب مجلس شورای اسلامی فعالیت می‌کند. (تبصره ماده ۵ قانون ساختار جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۱)

جمهوری اسلامی: نظامی است بر پایه ایمان به: ۱- خدای یکتا (الله‌الله) و اختصاص حاکمیت و تشریع به او و لزوم تسليم در برابر امر او. ۲- وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین. ۳- معاد و نقش سازنده آن در سیر تکامل انسان به سوی خدا. ۴- عدل خدا در خلقت و تشریع. ۵- امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلامی. ۶- کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا که از راه: الف) اجتهاد مستمر فقهای جامع الشرایط براساس کتاب و سنت مucchomien سلام الله علیهم اجمعین، ب) استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها، ج) نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌پذیری. قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را تأمین می‌کند. (اصل دوم قانون اساسی)

جنایت: عبارت از جرمی است که جزای آن ترهیبی و تردیلی با هم است یا فقط تردیلی است (رجوع به قانون مجازات) (ماده ۱۸۲ قوانین موقتی محاکمات جزایی (آیین دادرسی کیفری) مصوب ۱۲۹۱/۵/۳۰)

جنحه: عبارت از جرمی است که جزای آن موافق قانون مجازات تأدیبی است. (ماده ۱۸۳ قوانین موقتی محاکمات جزایی (آیین دادرسی کیفری) مصوب ۱۲۹۱/۵/۳۰)

جنگل یا مرتع یا بیشه طبیعی: عبارت از جنگل یا مرتع یا بیشه‌ای است که به وسیله اشخاص ایجاد نشده باشد. (بند ۱ ماده ۱ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراعت مصوب ۱۳۴۶/۰۵/۲۵)

جنگل یا بیشه طبیعی: به مجتمعی اطلاق می‌شود متشکل از عرصه و هوایی و مرکب از موجودات زنده از منشأ نباتی (درخت، درختچه، بوته، نهال، علف، خزه) و حیوانی صرفنظر از درجه تکامل آن که دست بشر در ایجاد و پرورش آن دخیل نبوده باشد. (ماده ۱ قانون نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

جنگل یا بیشه طبیعی: مجتمعی متشکل از عرصه و هوایی و مرکب از موجودات از منشأ نباتی (مانند درخت، درختچه، نهال، علف و خزه) و حیوانی صرفنظر از درجه تکامل به نحوی که دست بشر در ایجاد و تکامل آن دخیل نبوده است. (ردیف الف بند ۷ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

جنین: نطفه حاصل از تلقیح خارج از رحمی زوج‌های قانونی و شرعی است که از مرحله باروری تا حداقل پنج روز خواهد بود. این جنین می‌تواند به دو صورت تازه و منجمد باشد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه اهداء جنین به زوجین نابارور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۱۹ هیئت وزیران)

جهاد دانشگاهی: نهادی انقلابی و برخاسته از انقلاب فرهنگی است که در جهت تحقق بخشیدن به اهداف انقلاب فرهنگی در چارچوب وظایف تعیین شده زیر نظر شورای عالی انقلاب فرهنگی فعالیت می‌کند. (ماده ۱ اساسنامه جهاد دانشگاهی مصوب ۱۳۶۵/۷/۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

چاپخانه: مؤسسه یا کارگاهی است که از عهده انجام کارهای چاپی از قبیل چاپ کتاب، روزنامه، مجله و انواع مختلف جعبه‌ها، پاکتها، دفاتر، اتیکت و سایر کارهای چاپی اعم از نوشته یا عکس و پوستر و نقشه بر روی اشیا از طریق انواع چاپ برآید. (ماده ۱ آیین‌نامه تأسیس چاپخانه و گراورسازی ۱۳۵۸/۱۲/۲۷ شورای انقلاب

چاپخانه: مؤسسه یا کارگاهی است که در آن کارهای چاپی بر روی کاغذ و سایر اشیا از طریق انواع چاپ انجام شود. (ماده ۱ آیین‌نامه تأسیس و نظارت بر چاپخانه‌ها و واحدهای وابسته مصوب ۱۳۷۱/۹/۱) هیأت وزیران)

چاپخانه دولتی: چون چاپخانه مجلس شورای ملی از اول سال ۱۳۳۷ به وزارت دارایی واگذار شده است و من بعد به نام چاپخانه دولتی نامیده می‌شود حق انحصار چاپ اوراق بهادر دولت که بطبق قانون بودجه سال ۱۳۲۶ مجلس شورای ملی با مجلس شورای ملی بوده است از تاریخ تصویب این قانون منحصراً با چاپخانه دولتی خواهد بود. ضمناً وزارت دارایی مجاز است برای اداره چاپخانه مذبور به طور بازگانی و بهره‌برداری از درآمد چاپخانه آیین‌نامه مخصوص با رعایت جزء ۳ تبصره ۲ ماده اول بودجه سال ۱۳۳۶ چاپخانه مجلس تدوین و با تصویب هیأت وزیران به موقع اجرا بگذارد همچنین وزارت دارایی اجازه دارد برای ساختمان بنای جدید چاپخانه و نقل و انتقال و تکمیل و نصب ماشین‌آلات چاپخانه تا حدود یکصد و بیست میلیون ریال به عنوان وام از بانک ملی ایران دریافت و مبلغ وام دریافتی به انضمام بهره آن در ظرف مدت ده سال از محل درآمد چاپخانه تقسیط و پرداخت نماید. (تبصره ۱۵ قانون بودجه سال ۱۳۳۷ کل کشور مصوب ۱۳۳۶/۱۲/۲۹)

چترایمنی رفاه اجتماعی: مجموعه‌ای از سیاست‌ها و اقدامات جبرانی، پیشگیرانه و ارتقائی است که برای کنترل و کاهش فقر و پایداری جامعه سالم انجام می‌شود. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه چترایمنی رفاه اجتماعی مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۲ هیئت وزیران)

چراغ ترمز: عبارت از چراغ‌هایی است که هنگام به کاربردن ترمز پایی برای کاهش سرعت یا توقف به کار می‌رود تا توجه لازم را به استفاده کنندگان از راه در پشت سر وسیله نقلیه بدهد. (بند ۳۲ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

چراغ جانبی عقب: عبارت از چراغ‌هایی است که حضور وسیله نقلیه و عرض آن را از سمت جلو نشان می‌دهد. (بند ۳۳ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

چراغ جانبی وسایل نقلیه طویل: عبارت از چراغ‌هایی است که در امتداد طول وسایل نقلیه طویل به کار می‌رود تا رانندگان وسایل نقلیه دیگر قادر به تشخیص طول آن شوند. این چراغ‌ها برای هر دو طرف در نظر گرفته شده و در قسمت عقب قرمز رنگ و در قسمت جلو زرد رنگ می‌باشند و در حدود هر ۳ متر از طول وسیله نقلیه نصب می‌شوند. (بند ۳۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

چراغ دنده عقب: عبارت از چراغی است که راننده وسیله نقلیه به کار می‌برد تا راه را به طرف عقب وسیله نقلیه روشن کرده و به این ترتیب به دیگر استفاده کنندگان از راه اخطار نماید که وسیله نقلیه در حال راندن به عقب بوده و یا می‌خواهد به عقب براند. (بند ۳۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

چراغ رانندگی: عبارت است از چراغ‌هایی که جلوی وسیله نقلیه را تا فاصله دور روشن می‌کند. (بند ۳۷ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

چراغ راهنمایی: عبارت از چراغی است که راننده وسیله نقلیه به کار می‌برد تا به دیگر استفاده کنندگان از راه اخطار نماید که راننده قصد تغییر جهت به راست و یا چپ، گردش و یا توقف را دارد. (بند ۳۸ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

چراغ عبور: عبارت است از چراغ‌هایی که جلو وسیله نقلیه را در فاصله نزدیک روشن می‌کند و موجب خیره شدن چشم یا ناراحتی رانندگانی که از طرف مقابل می‌آیند و دیگر استفاده کنندگان از راه نخواهد شد. (بند ۳۹ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۱ هیئت وزیران)

چراغ مه: عبارت از چراغی است که در اتومبیل نصب شده و برای بهتر دیدن راه در هنگام مه و برف و باران سیل‌آسا و گرد و غبار و مانند آن به کار می‌رود. (بند ۴۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

چرخ فلزی: چرخی است که محل تماس آن با سطح زمین فلزی باشد. (بند ۴۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

چک: نوشته‌ای است که به موجب آن صادر کننده وجودی را که در نزد محال علیه دارد کلاً یا بعضًا مسترد یا به دیگری واگذار می‌نماید. (ماده ۳۱۰ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

چک: نوشته‌ای است که به موجب آن صادر کننده وجودی را که در نزد محال علیه دارد کلاً یا بعضًا مسترد یا به دیگری واگذار می‌نماید. (ماده ۲۳۳ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

چک تایید شده: چکی است که اشخاص عهده بانک‌ها به حساب جاری خود صادر و توسط بانک محال علیه پرداخت وجه آن تایید می‌شود. (بند ۲ ماده ۱ قانون اصلاح موادی از قانون صدور چک مصوب تیرماه ۱۳۵۵ مصوب ۱۳۷۲/۸/۱۱)

چک تضمین شده: چکی است که توسط بانک به عهده همان بانک به درخواست مشتری صادر و پرداخت وجه آن توسط بانک تضمین می‌شود. (بند ۳ ماده ۱ قانون اصلاح موادی از قانون صدور چک مصوب تیرماه ۱۳۵۵ مصوب ۱۳۷۲/۸/۱۱)

چک تضمین شده: به بانک ملی ایران اجازه داده می‌شود به تقاضای مشتریان چک‌هایی به نام چک‌های تضمین شده که پرداخت وجه آن‌ها از طرف بانک تعهد شده باشد در دسترس صاحبان حساب بگذارد. (ماده ۱ قانون چک‌های تضمین شده مصوب ۱۳۳۷/۴/۲۲)

چک تضمین شده: به بانک ملی ایران اجازه داده می‌شود به تقاضای مشتریان چک‌هایی به نام چک‌های تضمین شده که پرداخت وجه آن‌ها از طرف بانک تعهد شده باشد در دسترس صاحبان حساب بگذارد. (ماده ۱ لایحه چک‌های تضمین شده مصوب (۱۳۳۴/۳/۱۴)

چک عادی: چکی است که اشخاص عهده بانک‌ها به حساب جاری خود صادر و دارنده آن تضمینی جز اعتبار صادر کننده آن ندارد. (بند ۱ ماده ۱ قانون اصلاح موادی از قانون صدور چک مصوب تیرماه ۱۳۵۵ مصوب (۱۳۷۲/۸/۱۱)

چک مسافرتی: چکی است که توسط بانک صادر و وجه آن در هر یک از شعب آن بانک یا توسط نمایندگان و کارگزاران آن پرداخت می‌گردد. (بند ۴ ماده ۱ قانون اصلاح موادی از قانون صدور چک مصوب تیرماه ۱۳۵۵ مصوب (۱۳۷۲/۸/۱۱)

حادثه: حادثه از لحاظ این قانون اتفاقی است پیش‌بینی نشده که تحت تأثیر عامل یا عوامل خارجی در اثر عمل یا اتفاق ناگهانی رخ می‌دهد و موجب صدماتی بر جسم یا روان بیمه شده می‌گردد. (بند ۸ ماده ۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب (۱۳۵۴/۴/۳

حادثه: اتفاقی پیش‌بینی نشده که تحت تأثیر عامل یا عوامل خارجی به صورت ناگهانی رخ می‌دهد و موجب صدمه بر جسم یا روان بیمه شده می‌گردد. (بند چ ماده ۱ آیین‌نامه بیمه اجتماعی روستائیان و عشایر مصوب (۱۳۸۳/۱۱/۴ هیئت وزیران)

حادثه: مقصود از حادثه که در این ماده ذکر شده صدمات غیر مترقبه و اتفاقات فوق العاده است که در راه انجام وظیفه مستخدم به آن تصادف کرده و موجب اتلاف او می‌شود. (تبصره ماده واحده قانون اصلاح ماده ۴۷ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۱۰/۱۲/۲۸

حادثه ناشی از کار: منظور از حادثه ناشی از کار در این ماده حادثه‌ای است که حین انجام کار و به سبب آن در محدوده کارگاه ساختمانی برای کارگر اتفاق می‌افتد. (تبصره ۲ ماده ۱ قانون بیمه اجباری کارگران ساختمانی مصوب (۱۳۵۲/۸/۲۱)

حادثه ناگوار: از نظر دفاع غیرنظامی، حادثه ناگوار رویدادی است اعم از طبیعی و غیرطبیعی که ممکن است موجب بروز خسارات مالی و جانی گردد و سانحه رویدادی است اعم از طبیعی و غیرطبیعی که منجر

به خسارات مزبور می‌گردد. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون سازمان دفاع غیرنظامی کشور مربوط به وظایف و تشکیلات مصوب (۱۳۵۱/۱۲/۲۷)

حartin: خراش پوست بدون آن‌که خون جاری شود. (بند ۱ ماده ۱۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب (۱۳۶۱/۹/۲۴

حاضر به خدمت: وضع خدمتی کارکنانی است که برابر مقررات مربوط در یکی از مشاغل سازمانی عملأً انجام وظیفه می‌نمایند. (ماده ۱۰۶ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب (۱۳۸۲/۱۱/۷)

حاضر به خدمت: وضع پرسنلی است که برابر مقررات مربوطه در یکی از مشاغل سازمانی، منصوب و عملأً در آن شغل انجام وظیفه می‌نمایند. (ماده ۱۰۰ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب (۱۳۷۰/۷/۲۱)

حاکم محضر: هر محضری عبارت است از یک نفر مجتهد جامع الشرایط که حاکم محضر نامیده می‌شود و دو نفر معاون فریب‌الاجتهاد. (ماده ۳ قانون محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب (۱۲۹۰/۵/۲۴)

حال آمادگی به خدمت: آن وضع مستخدمی است که طبق این قانون تصدی شغلی را به عهده نداشته و در انتظار ارجاع خدمت است. (بند ت ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱

حال اخراج: آن وضع مستخدمی است که به موجب حکم قطعی دادگاه اداری به مجازات مقرر در بند (ج) ماده ۵۹ محاکوم یا طبق ماده ۶۵ اخراج شده باشد. (بند ۳۱ لایحه قانونی اصلاح برخی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب (۱۳۵۱/۱۲/۲۴

حال اخراج: آن وضع مستخدمی است که به موجب حکم قطعی دادگاه اداری به مجازات مقرر در بند ث ماده ۵۹ محاکوم یا طبق ماده ۶۵ اخراج شده باشد. (بند ۲۲ لایحه قانونی اصلاح بعضی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب کمیسیون خاص مشترک مجلسین مصوب (۱۳۴۹/۸/۱۲)

حال از کارافتادگی: آن وضع مستخدمی است که طبق مفاد مواد ۷۹ یا ۸۰ قادر به کار کردن نبوده و از حقوق وظیفه مصرح در این قانون استفاده می‌کند. (بند خ ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱

حال استعفا: آن وضع مستخدمی است که طبق ماده ۶۴ این قانون از خدمت مستعفی شده است. (بند ۲۲ لایحه قانونی اصلاح بعضی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب کمیسیون خاص مشترک مجلسین مصوب (۱۳۴۹/۸/۱۲)

حال استعفا: آن وضع مستخدمی است که طبق مواد ۶۴ و ۶۵ این قانون مستعفی از خدمت شناخته شده است. (بند ز ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال اشتغال: آن وضع مستخدمی است که در پست معینی انجام وظیفه می‌کند. (بند الف ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال انفال دائم: آن وضع مستخدمی است که به موجب حکم قطعی دادگاه اداری یا کیفری اصالتاً یا تبعاً برای همیشه از خدمت دولت محروم است. (بند ر ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال انفال موقت: آن وضع مستخدمی است که به موجب حکم قطعی دادگاه اداری یا کیفری اصالتاً یا تبعاً برای مدت معینی از اشتغال به خدمت ممنوع است. (بند ذ ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال بازنشستگی: آن وضع مستخدمی است که طبق قانون به موجب حکم رسمی مراجع صلاحیتدار از حقوق بازنشستگی استفاده می‌کند. (بند ح ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال برکناری: آن وضع مستخدمی است که مجازات مقرر در بند (ت) ماده ۵۹ درباره او اجرا شده باشد. (ردیف ش بند ۳۱ لایحه قانونی اصلاح برخی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب (۱۳۵۱/۱۲/۲۴)

حال تعلیق: آن وضع مستخدمی است که طبق حکم مقامات صلاحیتدار به علت صدور کیفر خواست از طرف مقامات قضایی یا به علت تصمیم دادگاه اداری در حدود تبصره چهار ماده ۵۹ این قانون از ادامه خدمت ممنوع می‌شود. (ردیف د بند ۲۲ اصلاح برخی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب کمیسیون‌های خاص مشترک مجلسین مصوب (۱۳۴۶/۴/۲۲)

حال تعلیق: آن وضع مستخدمی است که طبق حکم مقامات صلاحیتدار به علت صدور کیفر خواست از طرف مقامات قضایی از ادامه خدمت ممنوع می‌شود. (بند د ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال خدمت آزمایشی: آن وضع مستخدمی است که امتحانات ورودی به استخدام کشوری را گذرانیده و در حال طی دوره آزمایشی موضوع ماده ۱۷ این قانون است. (بند چ ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال خدمت زیر پرچم: آن وضع مستخدمی است که طبق قوانین مربوط به خدمت زیر پرچم مشغول است. (بند چ ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال غیبت موجه: آن وضع مستخدمی است که به علی خارج از حدود قدرت و اختیار خود نتوانسته است در محل خدمت حاضر گردد و به موجه بودن عذر او طبق تبصره ماده ۶۵ این قانون محرز شده باشد. (بند ژ ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال مأموریت: آن وضع مستخدمی است که به طور موقت مأمور انجام وظیفه‌ای غیر از وظیفه اصلی پست ثابت سازمانی خود گردیده یا از طرف وزارت‌خانه یا مؤسسه متبع برای طی دوره آموزشی یا کارآموزشی یا خدمت در یکی از مؤسسات موضوع بند ب ماده ۱۱ این قانون اعزام شده باشد. (بند ث اصلاحی ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۶/۴/۲۲)

حال مرخصی: آن وضع مستخدمی است که از مرخصی استحقاقی موضوع ماده ۴۷ یا مرخصی بدون حقوق موضوع ماده ۴۹ این قانون استفاده می‌کند. (بند ب ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حال معذوریت: آن وضع مستخدمی است که از مرخصی استعلامی موضوع ماده ۴۸ این قانون استفاده می‌کند. (بند پ ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱)

حبس با اعمال شاقه: اعمال شاقه محکومین به حبس با مشقت باید راجع به امور عام‌المنفعه باشد. (ماده ۱۳ قانون مجازات عمومی مصوب (۱۳۰۴/۱۱/۷)

حبس تأدیبی: حبس موقت با اعمال شاقه از سه سال کمتر و از پانزده سال بیشتر نخواهد بود. مدت حبس مجرد از دو تا ده سال است. مدت تبعید از سه سال کمتر و از پانزده سال بیشتر نخواهد بود. مدت حبس تأدیبی از هشت روز الی سه سال است. (ماده ۱۲ قانون مجازات عمومی مصوب (۱۳۰۴/۱۱/۷)

حبس عادی: مقصود از حبس تأدیبی که در سایر قوانین کیفری قید شده از لحاظ اجراء کیفر همان حبس عادی است که در این قانون مقرر شده است. (ماده ۴۲۲ قانون دادرسی و کیفر ارتش مصوب (۱۳۱۸/۱۰/۴)

حبس مجرد: حبس موقت با اعمال شاقه از سه سال کمتر و از پانزده سال بیشتر نخواهد بود. مدت حبس مجرد از دو تا ده سال است. مدت تبعید از سه سال کمتر و از پانزده سال بیشتر نخواهد بود. مدت حبس تأدیبی از هشت روز الی سه سال است. (ماده ۱۲ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

حجب: حالت وارثی است که به واسطه بودن وارث دیگر از بردن ارث کلا یا جزوً محروم می‌شود. (ماده ۸۸۶ قانون مدنی مصوب ۱۳۱۴/۱/۲۰)

حد: به مجازاتی گفته می‌شود که نوع و میزان و کیفیت آن در شرع تعیین شده است. (ماده ۱۳ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت)

حداقل حقوق: مبلغ معینی است که به عنوان کمترین میزان حقوق دریافتی در سطح کارکنان مشمول این قانون پرداخت می‌گردد. (بند الف ماده ۱۵۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

حداقل کار: مناسب در یک رتبه از یک رشته معین عبارت است از حداقل مبلغ کاری که در این رشته کار می‌توان به پیمانکار حائز این رتبه از این رشته ارجاع نمود. (ماده ۱۰ آیننامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶)

حداقل ماشین لازم: عبارت است از حداقل ماشین‌آلاتی که تملک آن برای اخذ صلاحیت در هر رتبه از رشته مربوط مورد لزوم است. (ماده ۵ از آیننامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

حداقل مزد: بدون آن که مشخصات جسمی و روحی کارگران و ویژگی‌های کار محول شده را مورد توجه قرار دهد باید به اندازه‌ای باشد تا زندگی یک خانواده، که تعداد متوسط آن توسط مراجع رسمی اعلام می‌شود را تأمین نماید. (بند ۲ ماده ۴۱ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹)

حداقل مزد: عبارت از حداقل دستمزد یا حقوقی است که به منظور حمایت از نیروی کار، براساس ماده ۲۶ آیننامه مقررات اشتغال نیروی انسانی، بیمه و تأمین اجتماعی

در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران موضوع تصویب نامه شماره ۳۳۴۳۳/۳/۱۶ - تعیین و اعلام می‌شود. (بند ش ماده ۱ آیننامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

حداقل و حداکثر حقوق: منظور از حداقل و حداکثر حقوق و مزایای قابل پرداخت مذکور در لایحه قانونی فوق جمع حقوق و مزایای مستخدمین قبل از وضع کسور قانونی است. (بند ۷ تصویب مواردی در اجرای ماده ۸ لایحه قانونی مربوط به حداکثر و حداقل حقوق مستخدمین شاغل و بازنشسته و آماده به خدمت مصوب ۱۳۶۶/۷/۲۹ هیأت وزیران)

حداکثر تعداد کار مجاز در یک رتبه: حداکثر تعداد کار مجاز در یک رتبه از یک رشته معین عبارت است از حداکثر تعدد کارهای این رشته که می‌توان به پیمانکار حائز این رتبه از این رشته ارجاع نمود. (ماده ۱۱ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

حداکثر طغیان معمولی: میزان آبی است که با تناوب ۲۵ ساله از طریق محاسبات آمار و احتمالات هیدرولوژیک از طرف وزارت نیرو محاسبه و تعیین می‌گردد. (بند ۱۱ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

حداکثر کار مناسب: حداکثر کار مناسب و ظرفیت کل در یک رتبه از یک رشته معین: عبارت است از حداکثر مبلغ یک یا چند کار در این رشته که می‌توان به پیمانکار حائز این رتبه از این رشته ارجاع نمود. (ماده ۸ از آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

حداکثر وزن (هوایپیما): منظور حداکثر وزن مجاز هوایپیما هنگام بلند شدن است Maximum take off weight که در گواهینامه معتبر صلاحیت پرواز هوایپیما ذکر شده و چنان‌چه چنین گواهینامه‌ای در دسترس نباشد حداکثر وزن مجاز هوایپیما همان است که در نشریه سازنده هوایپیما درج گردیده است. (مقدمه تعریف جدید عوارض فرود و توقف هوایپیما و سایر خدمات فرودگاهی و عوارض مربوط به گواهینامه‌های فنی و هوایپیماها و کارکنان پرواز مصوب ۱۳۴۶/۷/۱)

حدود: مجازات‌هایی است که مقدار و کیفیت آن‌ها در شرع تعیین شده است. (ماده ۸ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۷/۲۱)

حدود ایستگاه راه آهن: عبارت است از محوطه‌ای که مورد نیاز راه آهن بوده و براساس نقشه‌های مصوب راه آهن قانوناً به تصرف و تملک راه آهن درآمده باشد و به وسیله علائم مخصوص از طرف راه آهن مشخص می‌شود. (تبصره ماده ۱۱ قانون ایمنی راهها و راه آهن مصوب ۱۳۴۹/۴/۷)

حدود صنفي: حداقل فاصله‌اي است بين دو محل كسب مشابه فرد يا افراد صنفي با توجه به نوع فعاليت
كسي هر يك از آن‌ها. (ماده ۸ قانون نظام صنفي مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

حدود صنفي: حداقل فاصله‌اي است بين دو محل كسب مشابه فرد يا افراد صنفي، با توجه به نوع فعاليت
كسي هر يك از آن‌ها. (ماده ۷ لايجه قانوني راجع به اجازه اجرای اصلاحاتي که توسيط هيأت عالي نظارت
در قانون نظام صنفي و اصلاحيه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شوراي انقلاب)

حرز: عبارت است از محل نگهداري مال به منظور حفظ از دستبرد. (تبصره ۱ ماده ۱۹۸ لايجه مجازات
اسلامي مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجتمع تشخيص مصلحت نظام)

حرز: عبارت است از محلی که مال در آن بهمنظور دور بودن از انظار و دستبرد نگهداري می‌شود. (تبصره
بند ۱۰ ماده ۲۱۳ از قانون حدود و قصاص و مقررات آن مصوب ۱۳۶۱/۶/۳)

حرفه: عبارت است از مجموعه تواناييهایي که مهارت‌های لازم برای انجام شغل معينی را فراهم آورد. (بند
الف ماده ۴ از آيین‌نامه نحوه تشکيل و اداره آموزشگاه‌های آزاد فني و حرفه‌اي مصوب ۱۳۶۳/۸/۲ هيأت
وزيران)

حروفه دامپزشكى: شامل آن دسته از فعالیت‌های دامپزشكى می‌باشد که در جهت تأمین، حفظ و ارتقای
سطح بهداشت و درمان دام و یا مبارزه با بيماري‌های مشترک بين انسان و دام به منظور کاهش ضایعات،
افزايش توليدات، تأمین کيفيت و بهداشت فرآورده‌های دامی و اعتلای سطح بهداشت عمومی جامعه، توسيط
شاغلان حروفه دامپزشكى در مراكز واحدهای ذيل صورت می‌گيرد. (ماده ۱ آيین‌نامه اجرائي رسيدگی به
تخلفات صنفي و حرفه‌اي شاغلان حروفه دامپزشكى مصوب ۱۳۸۲/۲/۱۰ هيئت وزيران)

حروفه مهندسي معدن: منظور حروفه‌های مهندسي و کارشناسي و کارданی مرتبط با فعالیت‌های معدنی
است. (ماده ۱ قانون نظام مهندسي معدن مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۵)

حروفه های مهندسي معدن: منظور حروفه‌های مهندسي و کارشناسي و کاردانی مرتبط با فعالیت‌های
معدنی است. (بند ج ماده ۱ آيین‌نامه اجرائي قانون نظام مهندسي معدن مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۹ هيئت وزيران)

حروفچینی: به کارگاهی اطلاق می‌شود که در آن به وسیله چیدن حروف، مطالب، به طریق دستی و ماشینی برای چاپ مورد استفاده قرار گیرد. (ماده ۳ آییننامه تأسیس چاپخانه و گراورسازی مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۷ شورای انقلاب)

حریم: قسمتی از اراضی ساحلی یا مستحدث است که یک طرف آن متصل به آب دریا یا دریاچه یا خلیج یا تالاب باشد. (بند د ماده ۱ قانون اراضی مستحدث و ساحلی مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹)

حریم: آن قسمت از اراضی اطراف رودخانه، مسیل، نهر طبیعی یا سنتی، مرداب و برکه طبیعی است که بلاfacسله پس از بستر قرار دارد و به عنوان حق ارتفاق برای کمال انتفاع و حفاظت آنها لازم است و طبق مقررات این آییننامه توسط وزارت نیرو یا شرکت‌های آب منطقه‌ای تعیین می‌گردد. حریم انهر طبیعی یا رودخانه‌ها اعم از این‌که آب دائم یا فصلی داشته باشند، از یک تا بیست متر خواهد بود که حسب مورد با توجه به وضع رودخانه یا نهر طبیعی یا مسیل از هر طرف بستر به وسیله وزارت نیرو تعیین می‌گردد. (از بند خ ماده ۱ آییننامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهر، مسیلهای مردابها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیئت وزیران)

حریم: مقداری از اراضی اطراف ملک و قنات و نهر و امثال آن است که برای کمال انتفاع از آن ضرورت دارد. (ماده ۱۳۶ قانون مدنی)

حریم: آن قسمت از اراضی اطراف رودخانه، نهر یا مسیل است که به عنوان حق ارتفاق برای کمال انتفاع و یا حفاظت تأسیسات احدهایی لازم می‌باشد و بلاfacسله پس از بستر قرار دارد. (بند ۱۲ آییننامه اجرایی قانون حفظ و ثبتیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

حریم اراضی: عبارت است از مقدار زمینی که در اطراف و جوانب اراضی احیا شده (تأسیسات، ده و غیره) مورد نیاز عادی استفاده از اراضی احیا شده باشد و مقدار آن به تناسب عنوان، ذوی‌الحریم متفاوت است. (بند ۱۲ ماده ۱ آییننامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

حریم تقاطع: محدوده‌ای است در تقاطع راهها که به منظور سهولت حرکت و ایمنی تردد اختصاص می‌یابد. (بند ۴۲ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

حریم راه آهن: عبارت از ۱۷ متر فاصله به هر یک از دو طرف محور خط می‌باشد. (از ماده ۱۳ قانون کیفر بزه‌های مربوط به راه آهن مصوب ۱۳۲۰/۰۱/۳۱)

حریم شهر: عبارت است از قسمتی از اراضی بلافصل پیرامون محدوده شهر که نظارت و کنترل شهرداری در آن ضرورت دارد و از مرز تقسیمات کشوری شهرستان و بخش مربوط تجاوز ننماید. (ماده ۲ قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا، شهرک و نحوه تعیین آن‌ها مصوب ۱۳۸۴/۱۰/۱۴)

حریم قانونی راه و راه آهن: محدوده‌ای از اراضی بستر و حاشیه راه و راه‌آهن است که توسط مراجع ذیصلاح و از جمله کمیسیون موضوع ماده ۳ تصویب نامه شماره ۱۶۷۲ مورخ ۱۳۴۶/۲/۴ هیئت وزیران تعیین یا افزایش آن‌ها براساس جدول و کروکی پیوست به تصویب کمیسیون مذکور رسیده و یا برسد. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۱ ماده ۱۷ اصلاحی قانون ایمنی راه و راه‌آهن مصوب ۱۳۸۱/۱۱/۱۶ هیئت وزیران)

حزب: جمعیت، انجمن، سازمان سیاسی و امثال آن‌ها تشکیلاتی است که دارای مرامنامه و اساسنامه بوده و توسط یک گروه اشخاص حقیقی معتقد به آرمان‌ها و مشی سیاسی معین تأسیس شده و اهداف، برنامه‌ها و رفتار آن به صورتی به اصول اداره کشور و خطمشی کلی نظام جمهوری اسلامی ایران مربوط باشد. (ماده ۱ قانون فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷)

حافظت خاک: کلیه برنامه‌ها و عملیاتی است که جهت مبارزه با فرسایش خاک به اجرا در می‌آید. (بند ۱۳ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و ثبت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

حفظ و ثبت مسیر رودخانه: عبارت از کلیه اقداماتی است که مانع تغییر مسیر رودخانه می‌گردد. (بند ۱۰ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و ثبت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

حق ارتفاق: حقی است برای شخص در ملک دیگری. (ماده ۹۳ قانون مدنی)

حق برداشت جدید آب: مجوزی است که برای برداشت از آب‌های استحصال شده در اثر اجرای طرح‌های تأمینی و انتقال آب صادر می‌شود و اینگونه آب‌ها قبل احتساب نبوده و براساس مقررات مربوط یا

اسناد مالکیت یا احکام دادگاهها متعلق حق دیگری قرار نگرفته باشد. (بند الف ماده ۱ آییننامه اجرایی ماده ۶۳ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۱/۵/۲۳ هیئت وزیران)

حق بیمه: عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می‌کند در ازای پرداخت وجه یا وجوهی از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت واردہ بر او را جبران نموده یا وجه معینی بپردازد. متعهد را بیمه‌گر طرف تعهد را بیمه‌گذار وجهی را که بیمه‌گذار به بیمه‌گر می‌پردازد حق بیمه و آنچه را که بیمه می‌شود موضوع بیمه نامند. (بند ۶ ماده ۲ قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶/۲/۷)

حق بیمه: درصدی از درآمد مقطوع روستائیان یا عشاير هرمنطقه که به حکم این آییننامه و از بابت هر بیمه شده به صندوق پرداخت می‌گردد. (بند ث ماده ۱ آییننامه بیمه اجتماعی روستائیان و عشاير مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۴ هیئت وزیران)

حق بیمه: عبارت از وجوهی است که به حکم این قانون و برای استفاده از مزایای موضوع آن به سازمان پرداخت می‌گردد. (بند ۶ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

حق بیمه: عبارت از وجوهی است که از بیمه‌گزاران وصول خواهد شد. (ماده ۳۲ اساسنامه صندوق بیمه محصولات کشاورزی مصوب ۱۳۶۳/۳/۵)

حق بیمه و بازنشتگی: عبارتست از مبلغی که سردفتران و دفتریاران اسناد رسمی پس از احراز شرایط بازنشتگی و بازنشسته شدن در حدود قانون دفاتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۵۴ و این آییننامه استحقاق دریافت آن را خواهند داشت. (ماده ۳ آییننامه بیمه و بازنشتگی سردفتران و دفتریاران مصوب ۱۳۸۱/۸/۱۲ قوه قضاییه)

حق تقدم عبور: حق و تقدم اولویت حق عبور وسیله نقلیه‌ای نسبت به وسائل نقلیه دیگر یا نسبت به پیادگان و بالعکس. (بند ۴۳ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

حق سرانه: مبلغی است که بر مبنای خدمات مورد تعهد به مشمولین بیمه خدمات درمانی، برای هر فرد در یک ماه تعیین می‌گردد. (بند ۶ ماده ۱ از قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۳)

حق سکنی: اگر حق انتفاع عبارت از سکونت در مسکنی باشد سکنی یا حق سکنی نامیده می‌شود و این حق ممکن است به طریق عمری یا به طریق رقبی برقرار شود. (ماده ۴۳ قانون مدنی)

حق شفعه: هرگاه مال غیر منقول قابل تقسیمی بین دو نفر مشترک باشد و یکی از دو شریک حصه خود را به قصد بیع به شخص ثالثی منتقل کند شریک دیگر حق دارد قیمتی را که مشتری داده به او بدهد و حصه مبیعه را تملک کند. این حق را حق شفعه و صاحب آن را شفیع می‌گویند. (ماده ۸۰۸ قانون مدنی)

حق کارایی: مبلغی است برابر با حاصلضرب رتبه حقوقی به توان دو در واحد کارایی. (بند ب ماده ۱۵۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

حق مرغوبیت: به کلیه اراضی و املاکی که بر اثر اجرای طرح‌های نوسازی و احداث و اصلاح و توسعه معابر در برگذر احداثی یا اصلاحی واقع می‌شوند به نسبت بر تا ۲۵ متر عمق از برگذر حق مرغوبیت تعلق می‌گیرد. (ماده ۱ آیین‌نامه حق مرغوبیت موضوع ماده ۱۸ قانون نوسازی و عمران شهری مصوب ۱۳۴۸/۷/۲۲)

حق مرغوبیت: هرگاه بر اثر عملیات شهرداری ملکی مشرف به خیابان و گذر شود یا ملکی که مشرف به خیابان و گذر بوده بر اثر توسعه مرغوب گردد و در نتیجه این مرغوبیت بیش از صدی ده افزایش بها حاصل کند این افزایش به وسیله کارشناس مطابق ماده ۴ ارزیابی خواهد شد و مالک ملک نامبرده مکلف است یک سوم افزایش حاصله را به شهرداری نقداً یا به ترتیب اقساط بپردازد و در صورت اخیر موعد پرداخت تمام اقساط از تاریخ قطعیت تا یک سال نباید تجاوز نماید. (ماده ۸ قانون اصلاح قانون توسعه معابر مصوب ۱۳۲۰/۴/۱)

حق واگذاری محل: از نظر این قانون عبارت است از وجودی که مالک یا مستأجر از بابت حق کسب و پیشه و یا حق تصرف محل و یا به لحاظ موقعیت تجاری ملک تحصیل می‌نماید. در مواردی که به جای دریافت پول امتیازاتی تحصیل شود درآمد مشمول مالیات از طریق برآورد ارزش حق واگذاری محل تشخیص داده خواهد شد. (تبصره ۲ ماده ۷۳ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳)

حق الزحمه مصوب: حق الزحمه و یا تعریف خدمات مشاوره است که برای کارهای معین از سوی سازمان تعیین و ابلاغ شده است یا خواهد شد. (بند ث ماده ۱ آیین‌نامه نحوه انتخاب و ارجاع کار به مشاوران مصوب ۱۳۸۳/۴/۳ هیئت وزیران)

حق السعی: کلیه دریافت‌های قانونی که کارگر به اعتبار قرارداد کار اعم از مزد یا حقوق کمک عائله‌مندی، هزینه مسکن، خواربار، ایاب و ذهب، مزایای غیرنقدی، پاداش افزایش تولید، سود سالانه و نظایر آنها

دریافت می‌نماید را حقالسعی می‌نامند. (ماده ۳۴ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

حقالعمل کار: کسی است که به اسم خود ولی به حساب دیگری (آمر) معاملاتی کرده و در مقابل حقالعملی دریافت می‌دارد. (ماده ۳۵۷ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

حقالعمل کار: در گمرک به شخصی (اعم از حقیقی یا حقوقی) اطلاق می‌شود که تشریفات گمرکی کالای متعلق به شخص دیگری را به وکالت از طرف آن شخص در گمرک انجام بدهد، کسانی که بدون داشتن کارت حقالعمل کاری تشریفات گمرکی کالا را به وکالت انجام می‌دهند نمی‌توانند بیش از ده مرتبه در سال به این کار اقدام نمایند. مستخدمین حقالعملکاران که منحصراً کارهای آن تجارتخانه یا آن حقالعمل کار را در گمرک انجام می‌دهند مشمول مقررات ماده ۳۸۲ این آییننامه خواهند بود. (ماده ۳۷۶ آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

حق انتفاع: عبارت از حقی است که به موجب آن شخص می‌تواند از مالی که عین آن ملک دیگری است یا مالک خاصی ندارد استفاده کند. (ماده ۴۰ قانون مدنی)

حقابه: عبارت از حق مصرف آبی است که در دفاتر جزء جمع یا اسناد مالکیت یا حکم دادگاه یا مدارک قانونی دیگر قبل از تصویب این قانون به نفع مالک آن تعیین شده باشد. (ماده ۳ قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷/۴/۲۷)

حقابه: عبارت از حق مصرف آبی است که در دفاتر جزء جمع قدیم یا اسناد مالکیت یا حکم دادگاه یا مدارک قانونی دیگر قبل از تصویب این قانون برای ملک یا مالک آن تعیین شده باشد. (تبصره ۱ ماده ۱۸ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶)

حقوق: هرگاه مزد به طور ماهانه تعیین و پرداخت شود، حقوق نامیده می‌شود. (ماده ۱ مقررات اشتغال نیروی انسانی، بیمه و تأمین اجتماعی در مناطق آزاد تجارتی، صنعتی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۷۳/۲/۱۹ هیأت وزیران)

حقوق: حقوق مستخدمین در هر سال با در نظر گرفتن خدمت قابل قبول آنان در سال قبل به شرح زیر تعیین می‌گردد:

(ضریب افزایش سنواتی + ۱) حقوق سال قبل = حقوق هر سال

حقوق هر سال ضریب افزایش سنواتی سالانه بر اساس ارزشیابی شاغلین به میزان ۳، ۴ و ۵ درصد خواهد بود. (ماده ۲ قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت مصوب ۱۳۷۰/۶/۱۳)

حقوق: در صورتی که براساس قرارداد یا عرف کارگاه، پرداخت مزد به صورت ماهانه باشد، این پرداخت باید در آخر ماه صورت گیرد. در این حالت مزد مذکور حقوق نامیده می‌شود. (بند ب ماده ۳۷ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

حقوق: منظور از حقوق از لحاظ اجرای مقررات این فصل جمع مبلغی است که طبق این مقررات تحت عنوان حقوق و مزایای شغل و مزایای موقت شغل یا تفاوت تطبیق مزايا به مستخدم پرداخت می‌شود و تا زمانی که وضع استخدامی مستخدمین شرکت بر اساس این مقررات تطبیق نیافته است مجموع حقوق و مزایایی که مستخدمین به موجب مقررات استخدامی سابق به‌طور مستمر به اعتبار شغل محوله دریافت می‌دارند مأخذ احتساب کسور بازنشستگی و حقوق بازنشستگی و وظیفه موضوع این مقررات خواهد بود و در هر حال نسبت به مبلغ زاید بر چهل هزار ریال در ماه کسوری پرداخت نمی‌شود. (تبصره ماده ۳۶ مقررات استخدامی شرکت‌های دولتی موضوع بند پ ماده ۲ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۲/۳/۵)

حقوق: عبارت است از مقرری مستمر ماهانه که براساس امتیازات ناشی از خصوصیات شغل و شاغل به کارکنان پرداخت می‌شود. (بند ح ماده ۱ آیین‌نامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

حقوق: عبارت از دریافت مقرری ثابت، براساس سیستم حقوق و دستمزد سازمان بابت انجام وظایف طی روزهای ماه است. (بند س ماده ۱ آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

حقوق(نیروی انتظامی): حقوق کارکنان از حاصلضرب مجموع عوامل ذیل در ضریب ریالی تشکیل می‌گردد: الف) حداقل حقوق مبلغ معینی است که به عنوان کمترین میزان حقوق دریافتی در سطح کارکنان مشمول این قانون پرداخت می‌گردد. تبصره - عدد حداقل حقوق برای دارندگان مدرک تحصیلی کاردانی و پایین تر ۶۴۸ واحد، برای دارندگان مدرک کارشناسی ۵۶۴ واحد و برای دارندگان مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر ۵۳۰ واحد تعیین می‌گردد. ب) حق کارایی مبلغی است برابر با حاصلضرب رتبه حقوقی به توان دو

واحد کارایی. تبصره ۱ - واحد کارایی برای کلیه کارکنان عدد ۲/۵ می باشد. تبصره ۲ - اولین رتبه حقوقی کارکنان اعداد مشخص است که به موجب ماده (۵۴) این قانون برای هر یک از مقاطع تحصیلی تعیین شده است و رتبه حقوقی کارکنان برابر است با مجموع اولین رتبه حقوقی و تعداد درجات با رتبه های خدمتی دریافتی پس از اولین درجه یا رتبه. ج) حقوق پایه مبلغی است معادل (۳) یا (۴) یا (۵) درصد مجموع حداقل حقوق و حق کارایی و حق پایه سال های قبل که براساس ارزشیابی کارکنان پس از هر یک سال خدمت به کارکنان تعلق می گیرد و به حقوق آنان اضافه می شود. تبصره - کارکنان نیروی انتظامی در قبال هر سال خدمت قابل قبول خود تا پایان سال ۱۳۶۹ از حقوق پایه به میزان سه درصد (۳٪) مجموع حداقل حقوق و حق کارایی مربوط به آخرین درجه یا رتبه برخوردار می گردند. (ماده ۱۵۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

حقوق اجتماعی: عبارت است از حقوقی که قانونگذار برای اتباع کشور جمهوری اسلامی ایران و سایر افراد مقیم در قلمرو حاکمیت آن منظور نموده و سلب آن به موجب قانون یا حکم دادگاه صالح می باشد و از قبیل: الف) حق انتخاب شدن در مجالس شورای اسلامی و خبرگان و عضویت در شورای نگهبان و انتخاب شدن به ریاست جمهوری. ب) عضویت در کلیه انجمن ها و شوراهای جمیعت هایی که اعضای آن به موجب قانون انتخاب می شوند. ج) عضویت در هیأت های منصفه و امنا. د) اشتغال به مشاغل آموزشی و روزنامه نگاری. ه) استخدام در وزارت خانه ها، سازمان های دولتی، شرکت ها، مؤسسات وابسته به دولت، شهرداری ها، مؤسسات مأمور به خدمات عمومی، ادارات مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان و نهادهای انقلابی. و) وکالت دادگستری و تصدی دفاتر اسناد رسمی و ازدواج و طلاق و دفتریاری. ز) انتخاب شدن به سمت داوری و کارشناسی در مراجع رسمی. ح) استفاده از نشان و مدال های دولتی و عنوانین افتخاری. (تبصره ۱ ماده ۶۲ مکرر از قانون اصلاح دو ماده و الحاق یک ماده و یک تبصره به قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۷/۲/۲۷)

حقوق بازنشستگی: عبارت از یک چهل متوسط حقوق ضرب در سوابع پرداخت کسور بازنشستگی است که در هر حال از چهار پنجم متوسط حقوق تجاوز نخواهد کرد. (ماده ۳۹ مقررات استخدامی شرکت های دولتی موضوع بند (پ) ماده ۲ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۲/۳/۵)

حقوق بازنشستگی (ارتش): حقوق بازنشستگی، حقوق وظیفه عبارت است از وجهی که حسب مورد به بازنشستگان، جانبازان، معلولین و عائله تحت تکفل پرسنل شهید یا متوفی برابر مقررات مربوط از صندوق

بازنشستگی ارتش به طور ماهانه پرداخت می‌گردد. (ماده ۱۵۳ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب

(۱۳۶۶/۷/۷)

حقوق بازنشستگی (نیروهای مسلح): میزان حقوق بازنشستگی عبارت است از یک سی‌ام آخرین حقوق ماهانه زمان اشتغال (مجموع حقوق مذکور در بند الف و ب ماده ۵۳) ضرب در سینین خدمت که در هر حال از آخرین حقوق نباید تجاوز کند. (ماده ۷۴ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

حقوق بازنشستگی افزارمندان ارتش: میزان حقوق بازنشستگی افزارمندان ارتش عبارت است از یک سی‌ام آخرین حقوق دریافتی ضرب در سینین خدمت آنان - حقوق بازنشستگی به هر تقدیر از میزان آخرین حقوق دریافتی نباید تجاوز نماید. (ماده ۱۱ قانون بیمه‌های اجتماعی و بازنشستگی و تعاوون افزارمندان کارگاه‌ها و کارخانجات ارتش مصوب ۱۳۳۴/۹/۱۷)

حقوق بازنشستگی کارمندان قضایی: عبارت خواهد بود از یک سی‌ام آخرین حقوق دریافتی ضرب در سال‌های خدمت که به هر حال از میزان آخرین حقوق دریافتی تجاوز نخواهد کرد. (تبصره ماده ۴ قانون مربوط به اصلاح قانون هزینه‌های دادگستری و ثبت و حق تمبر و پروانه و تعیین اشل حقوق قضات دادگستری مصوب ۱۳۳۴/۱۱/۳)

حقوق بهره‌برداران: حقوقی است که انتفاع بهره‌برداران صاحب پروانه را به واسطه صدور مجوز برای تعییف دام آن‌ها در مرتع موجب می‌گردد. (بند ج ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۱ بند ۵ الحاقی به ماده ۸۴ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت... مصوب ۱۳۸۲/۸/۱۱ هیئت وزیران)

حقوق پایه: مبلغی است معادل (۳) یا (۴) یا (۵) درصد مجموع حداقل حقوق و حق کارایی و حق پایه سال‌های قبل که براساس ارزشیابی کارکنان پس از هر یک سال خدمت به کارکنان تعلق می‌گیرد و به حقوق آنان اضافه می‌شود. (بند ج ماده ۱۵۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

حقوق دولتی: عبارت است از درآمد دولت ناشی از استخراج، بهره‌برداری و برداشت هر واحد از ماده یا مواد معدنی. (بند ز ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

حقوق قضات: حقوق قضات به شرح زیر محاسبه می‌گردد: (سنوات خدمت قابل قبول × ضریب افزایش سنواتی + عدد مبنا) ضریب حقوق = حقوق (ماده ۱۴ قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت مصوب ۱۳۷۰/۶/۱۳)

حقوق قضات: حقوق پایه یک قضایی کماکان سه هزار ریال است حقوق پایه‌های دیگر تا پایه چهارم عبارت خواهد بود از حقوق پایه قبلی به اضافه یک سوم آن و حقوق پایه پنجم تا پایه هفتم عبارت خواهد بود از حقوق پایه قبلی به اضافه یک چهارم آن و حقوق پایه هشتم تا پایه نهم عبارت خواهد بود از حقوق پایه قبلی به اضافه یک ششم آن و حقوق پایه دهم تا یازدهم عبارت خواهد بود از حقوق پایه قبلی به اضافه یک هشتم آن و مبلغی که به عنوان کمک سابق پرداخت می‌شد به کارمندان قضایی داده خواهد شد ولی از مزايا و هزينه سفر و فوق العاده استفاده خواهد کرد. (ماده ۵ قانون مربوط به اصلاح قانون هزينه‌های دادگستری و ثبت و حق تمبر و پروانه و تعیین اشل حقوق قضات دادگستری مصوب ۱۳۳۴/۱۱/۳)

حقوق گمرکی: وجوهی است که میزان آن به موجب جدول تعریفه گمرکی ضمیمه این قانون تعیین و دریافت می‌شود. (بند الف ماده ۲ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

حقوق مکتبه متصرف: عبارت است از هر نوع حقی که به نحوی از انحا برای متصرف تحت شرایط قانونی معینی حاصل شده باشد از قبیل مالکیت اعیان، تحجیر، حقوق کسب و پیشه حق نسق زارعنه، حفر چاه، غرس اشجار و غیره. (بند ۳ ماده ۱ آیین‌نامه قانون ابطال استناد فروش رقبات، آب و اراضی موقوفه مصوب ۱۳۶۳/۹/۷ هیئت وزیران)

حقوق ورودی: چهار درصد ارزش گمرکی کالاهای وارداتی به اضافه سود بازرگانی است که طبق قوانین مربوط توسط هیئت وزیران تعیین می‌شود و در قالب یک نرخ برای هر ردیف تعریفه در جداول ضمیمه آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات درج می‌گردد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح مواردی از قانون برنامه سوم ... مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۸ هیئت وزیران)

حقوق وظیفه (ارتش): حقوق بازنشستگی، حقوق وظیفه عبارت است از وجوهی که حسب مورد به بازنشستگان، جانبازان، معلولین و عائله تحت تکلف پرسنل شهید یا متوفی برابر مقررات مربوط از صندوق بازنشستگی ارتش به طور ماهانه پرداخت می‌گردد. (ماده ۱۵۳ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

حکم: چنان‌چه رأی دادگاه راجع به ماهیت دعوا و قاطع آن بهطور جزئی یا کلی باشد، حکم و در غیر این صورت قرار نامیده می‌شود. (ماده ۲۹۹ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

حکم: رأى دادگاه اگر راجع به ماهیت دعوا و قاطع آن جزوًی یا کلًا باشد حکم والا قرار نامیده می‌شود.

(ماده ۱۵۴ قانون آینین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

حکم: رأى محکمه یا راجع به ماهیت دعوا است کلیتا یا به بعضی مسائل که در حین رسیدگی به دعوا حادث و مطرح می‌شود رأى محکمه در صورت اولی حکم و در صورت ثانوی قرار نامیده می‌شود. (ماده ۴۴۸ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

حکم: عبارت است از دستور کتبی مقامات صلاحیتدار بانک به کارکنان در حدود قوانین، مقررات و آییننامه‌های بانک. (بند واو ماده ۱ آییننامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

حکم حضوری: حکم دادگاه حضوری است مگر این که خوانده یا وکیل یا قائم مقام یا نماینده قانونی وی در هیچ یک از جلسات دادگاه حاضر نشده و بهطور کتبی نیز دفاع ننموده باشد یا اخطاریه ابلاغ واقعی نشده باشد. (ماده ۳۰۳ قانون آینین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

حکم حضوری: حکم دادگاه در محاکمات عادی در تمام موارد حضوری محسوب است مگر در موردی که مدعی علیه هیچ جواب کتبی نداده باشد و در محاکمات اختصاری حکم دادگاه حضوری است مگر آن که مدعی علیه در هیچ یک از جلسات حاضر نشده باشد. (ماده ۱۶۴ لایحه قانونی اصلاح قانون آینین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۳۴/۵/۱)

حکم رسمی: عبارت از دستور کتبی مقامات صلاحیتدار وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی در حدود قوانین و مقررات مربوط است. (بند پ ماده ۱ از قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

حکم رسمی: دستور کتبی رئیس کل بیمه مرکزی ایران یا مدیر عامل شرکت که در حدود آییننامه و مقررات مربوط صادر می‌شود. (بند ب ماده ۳ آییننامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

حکم غیابی: اگر مدعی علیه در جلسه دادرسی حاضر نشود اعم از این که در دادرسی عادی لایحه دفاعیه خود را داده یا نداده باشد دادگاه به درخواست مدعی جلسه دادرسی را تجدید یا به قضیه رسیدگی کرده حکم می‌دهد و این حکم غیابی محسوب است مگر این که مدعی علیه حق حضور خود را ساقط کرده باشد. (ماده ۱۶۴ قانون آینین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

حکم غیابی: حکم دادگاه حضوری است مگر این که خوانده یا وکیل یا قائم مقام یا نماینده قانونی وی در هیچ یک از جلسات دادگاه حاضر نشده و بهطور کتبی نیز دفاع ننموده باشد یا اخطاریه ابلاغ واقعی نشده باشد. (ماده ۳۰۳ قانون آین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

حکم قطعی: احکام حضوری که در رسیدگی پژوهشی صادر می‌شود و همچنین احکامی که غیاباً صادر شده و در موعد مقرر دادخواست اعتراض نسبت به آن داده نشده باشد قطعی محسوب می‌شود. (ماده ۵۱۹ قانون آین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

حکم نهايی: حکم نهايی عبارت از حکمی است که به واسطه طی مراحل قانونی و یا به واسطه انقضا مدت اعتراض و استیناف و تمیز دعوايی که حکم در آن موضوع صادر شده از دعاوی مختومه محسوب شود. (تبصره ماده ۲۲ قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۱۳۱۰/۱۲/۲۶)

حمایت از اسکان عشاير داوطلب: عبارت است از ارائه خدمات و اقدامات برای اسکان عشاير که موجب حفظ، بهبود و توسعه فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و خصوصاً ایجاد اشتغال (کار مولد) و احداث حدائق تأسیسات زیربنایی لازم و مسکن مناسب برای عشاير شده به گونه‌ای که موجب کاهش درآمد عشاير اسکان یافته نسبت به قبل از اسکان نگردد. (بند ص ماده ۱ آین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

حمل و نقل بین‌المللی: عبارت از هر حمل و نقلی است که به موجب قرارداد حمل مبدأ و مقصد در یک کشور تعیین و بnder عرض راهی که کشتی در آن توقف می‌کند در کشور دیگر یا مبدأ و مقصد در دو کشور مختلف قرار گرفته باشد. (بند واو ماده ۱۱۱ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

حوادث: منظور از حوادث مذکور در این قانون هرگونه تصادف یا سقوط یا آتش‌سوزی یا انفجار وسائل نقلیه موضوع این ماده و نیز خساراتی است که از محمولات وسائل مزبور به اشخاص ثالث وارد شود. (تبصره ماده ۱ قانون بيمه اجباری مسئولیت مدنی دارندگان وسائل نقلیه موتوری زمینی در مقابل شخص ثالث مصوب ۱۳۴۷/۱۰/۲۳)

حوادث ناشی از کار: حوادثی است که در حین انجام وظیفه و به سبب آن برای بیمه‌شده اتفاق می‌افتد. مقصود از حین انجام وظیفه تمام اوقاتی است که بیمه‌شده در کارگاه یا مؤسسات وابسته یا ساختمان‌ها یا محوطه آن مشغول کار باشد یا به دستور کارفرما در خارج از محوطه کارگاه مأمور انجام کاری می‌شود

اوقات رفت و آمد بیمه شده از منزل به کارگاه یا به عکس جزو این اوقات محسوب می‌گردد. (ماده ۴۳ قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۹/۰۲/۲۱)

حوادث ناشی از کار: حوادثی است که در حین انجام وظیفه و به سبب آن برای بیمه شده اتفاق می‌افتد. مقصود از حین انجام وظیفه تمام اوقاتی است که بیمه شده در کارگاه یا مؤسسات وابسته یا ساختمان‌ها و محوطه آن مشغول کار باشد یا به دستور کارفرما در خارج از محوطه کارگاه عهده‌دار انجام مأموریتی باشد. اوقات مراجعه به درمانگاه و یا بیمارستان و یا برای معالجات درمانی و توانبخشی و اوقات رفت و برگشت بیمه شده از منزل به کارگاه جزء اوقات انجام وظیفه محسوب می‌گردد مشروط بر این‌که حادثه در زمان عادی رفت و برگشت به کارگاه اتفاق افتاده باشد. حوادثی که برای بیمه شده حین اقدام برای نجات سایر بیمه‌شده‌گان و مساعدت به آنان اتفاق می‌افتد حادثه ناشی از کار محسوب می‌شود. (ماده ۶۰ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

حوادث ناشی از کار: حوادثی است که ضمن انجام کار یا به سبب آن یا حین اقدام برای نجات سایر بیمه‌شده‌گان از حوادث کار اتفاق می‌افتد. (ماده ۲۰ آیین‌نامه اجرایی ماده ۲۶ الحاقی به قانون بیمه‌های اجتماعی روستاییان مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

حوالجات ابلاغی: حواله سندی است که به موجب آن داین باید طلب تشخیص شده خود را دریافت نماید. حواله وزرا بر دو قسم است (حواله مستقیم) و (حواله اعتباری). حواله مستقیم آن است که خود وزرا بلاآسسه در وجه یک یا چند طلبکار دولت صادر می‌کنند. حواله اعتباری سندی است که به موجب آن وزرا به اشخاصی که حواله‌کنندگان درجه دو نامیده می‌شوند از قبیل رؤسای ادارات یا مامورین ولایات اجازه می‌دهند تا مبلغ معینی در حق طلبکار دولت حواله صادر نمایند، حوالجات حواله‌کنندگان درجه دوم را حوالجات ابلاغی می‌نامند. (ماده ۲۹ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

حواله: اجازه‌ای است که کتاباً وسیله مقامات مجاز وزارت‌خانه یا مؤسسه دولتی و یا شرکت دولتی یا دستگاه اجرایی محلی یا نهادهای عمومی غیردولتی یا سایر دستگاه‌های اجرایی برای تأديه تعهدات و بدھی‌های قابل پرداخت از محل اعتبارات مربوط به عهده ذی‌حساب در وجه ذی‌نفع صادر می‌شود. (ماده ۲۱ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

حواله: سندی است که وسیله وزارت‌خانه یا مؤسسه دولتی برای پرداخت از محل اعتبارات مربوط عهده ذی‌حساب در وجه ذی‌نفع صادر می‌شود. (ماده ۱۶ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

حواله: عقدی است که به موجب آن طلب شخصی از ذمه مدیون به ذمه شخص ثالثی منتقل می‌گردد.
مدیون را محیل، طلبکار را محتال، شخص ثالث را محال علیه می‌گویند. (ماده ۷۲۴ قانون مدنی)

حواله: سندی است که به موجب آن داین باید طلب تشخیص شده خود را دریافت نماید. حواله وزرا بر دو
قسم است (حواله مستقیم) و (حواله اعتباری). حواله مستقیم آن است که خود وزرا بلافاصله در وجه یک
یا چند طلبکار دولت صادر می‌کنند. حواله اعتباری سندی است که به موجب آن وزرا به اشخاصی که حواله
کنندگان درجه دو نامیده می‌شوند از قبیل رؤسای ادارات یا مامورین ولایات اجازه می‌دهند تا مبلغ معینی
در حق طلبکار دولت حواله صادر نمایند، حوالجات حواله‌کنندگان در وجه دوم را حوالجات ابلاغی می‌نامند.
(ماده ۲۹ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

حواله: سندی است که به موجب آن داین باید طلب تشخیص شده خود را دریافت نماید حواله وزرا بر دو
قسم است حواله مستقیم و حواله اعتباری. حواله مستقیم آن است که خود وزرا بلافاصله در وجه یک یا
چندین طلبکار دولت صادر می‌کنند. حواله اعتباری سندی است که به موجب آن وزرا به اشخاصی که
حواله‌کنندگان درجه دوم نامیده می‌شوند از قبیل حکام یا مامورین مخصوص اجازه می‌دهند تا مبلغ معینی
در حق طلبکاران دولت حواله صادر نمایند این حوالجات اخیر را حوالجات ابلاغی می‌نامند. (ماده ۳۱ قانون
محاسبات عمومی مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۳)

حواله اعتباری: سندی است که به موجب آن وزرا به اشخاصی که حواله‌کنندگان درجه دوم نامیده
می‌شوند از قبیل حکام یا مامورین مخصوص اجازه می‌دهند تا مبلغ معینی در حق طلبکاران دولت حواله
صادر نمایند این حوالجات اخیر را حوالجات ابلاغی می‌نامند. (از ماده ۳۱
قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۳)

حواله اعتباری: سندی است که به موجب آن وزرا به اشخاصی که حواله‌کنندگان درجه دو نامیده می‌شوند از
قبیل رؤسای ادارات یا مأموران ولایات اجازه می‌دهند تا مبلغ معینی در حق طلبکار دولت حواله صادر
نمایند، حوالجات حواله‌کنندگان درجه دوم را حوالجات ابلاغی می‌نامند. (ماده ۲۹ قانون محاسبات عمومی
مصطف ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

حواله مستقیم: هیچ خرج دولتی تأديه نخواهد شد مگر اين که قبلًا يکی از وزرا مستقیماً آن را حواله کرده باشد يا اين که حواله‌کنندگان درجه دويم به موجب حواله اعتباری وزرا حواله ابلاغی داده باشند. (ماده ۳۰ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

حواله مستقیم: آن است که خود وزرا بلا واسطه در وجه يک يا چندین طلبکار دولت صادر می‌کنند. (از ماده ۳۱ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۳)

حوزه آبریز یا آبخیز: پنهانه‌ای است که تمام روان آب ناشی از بارش وارد بر روی آن را يک رودخانه، آبرو، دریاچه يا يک آب انباشت دریافت می‌نماید. (بند ۱۴ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و ثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیئت وزیران)

حوزه ابتدایی: عبارت است از قسمتی از مملکت ایران که در قلمرو يک محکمه ابتدایی واقع است. هر حوزه ابتدایی ممکن است مشتمل بر چند حوزه صلحیه باشد. (ماده ۸ قانون اصول تشکیلات عدله مصوب ۱۳۰۷/۴/۲۷)

حوزه ابتدایی: عبارت است از قسمتی از مملکت ایران که در قلمرو يک محکمه ابتدایی واقع است و هر يک از حوزه‌های ابتدایی مشتمل است بر حوزه‌های صلحیه. (ماده ۸ قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

حوزه استحفاظی شهر جدید: آن بخش از اراضی پیرامون و متصل به محدوده شهر جدید که نظارت و کنترل هر گونه فعالیت عمرانی و ساخت و ساز در آن برای حفظ شهر، توسعه بلند مدت و برنامه‌ریزی شده آن ضرورت دارد. حوزه یاد شده منطبق بر حریم استحفاظی شهرهای جدید بوده و می‌باید در آن محدوده روستاهای موجود براساس طرح‌های توسعه و عمران روستائی مورد توجه قرار گیرد (بند ۹ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون ایجاد شهرهای جدید مصوب ۱۳۸۲/۵/۱۵ هیئت وزیران)

حوزه استینافی: عبارت است از قسمتی از مملکت که در قلمرو يک محکمه استیناف واقع است و هر حوزه استینافی مشتمل است بر چند حوزه ابتدایی. (ماده ۹ قانون اصول تشکیلات عدله مصوب ۱۳۰۷/۴/۲۷)

حوزه امدادی: شامل امداد، نجات در حوادث غیرمتربقه. (بندرج ماده ۲ قانون ساختار جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۱)

حوزه انتخابیه: مراد از حوزه انتخابیه آن قسمتی از مملکت است که موافق تقسیم نظامنامه یک یا چند نفر را مشترکاً انتخاب کرده مستقیماً به عضویت مجلس شورای ملی می‌فرستد اعم از این که آن قسمت در تحت یک یا چند حکومت باشد مرکز حوزه آن نقطه‌ای است که انتخاب درجه ثانی حوزه در آنجا واقع می‌شود. (از ماده ۱۵ نظامنامه انتخابات دو درجه مصوب ۱۴۸۸/۴/۱۰)

حوزه بیمه ای: شامل بخش بیمه‌های اجتماعی از جمله بازنشستگی، بیکاری، حوادث و سوانح، از کارافتادگی و بازماندگان و بخش بیمه‌های درمانی (بهداشت و درمان) می‌باشد. (بند الف ماده ۲ قانون ساختار جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۱)

حوزه تمییز: قوه قضاییه دیوان تمیز شامل کلیه محاکم عدله ایران است. (ماده ۱۰ قانون اصول تشکیلات عدله مصوب ۱۳۰۷/۴/۲۷)

حوزه حمایتی و توانبخشی: شامل ارائه خدمات حمایتی و توانبخشی و اعطای یارانه و کمک‌های مالی به افراد و خانواده‌های نیازمندی است که به دلایل گوناگون قادر به کار نیستند و یا درآمد آنان تکافوی حداقل زندگی آنان را نمی‌نماید. (بند ب ماده ۲ قانون ساختار جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۱)

حوزه شهری: به کلیه نقاطی اطلاق می‌شود که در داخل و خارج محدوده قانونی شهر قرار داشته و از حدود ثبتی و عرفی واحدی تبعیت کنند. (تبصره ۴ ماده ۴ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵)

حوزه صلحیه: عبارت است از قسمتی از خاک ایران که در قلمرو یک محکمه صلحیه واقع است. (ماده ۷ قانون اصول تشکیلات عدله مصوب ۱۳۰۷/۴/۲۷)

حوزه صلحیه: عبارت است از قسمتی از خاک ایران که در قلمرو یک محکمه صلحیه است. (ماده ۷ قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

حوزه علمیه: حوزه متشکل از یک یا چند واحد آموزشی و پژوهشی حوزوی است که با مجوز شورای گسترش حوزه‌های علمیه فعالیت می‌کند. (ماده ۱ اساسنامه شورای گسترش حوزه‌های علمیه مصوب ۱۳۸۳/۴/۲۳ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

حوزه قضایی: عبارت است از قلمرو یک بخش یا شهرستان که دادگاه در آن واقع است. تقسیم‌بندی حوزه قضایی به واحدهایی از قبیل مجتمع یا ناحیه، تغییری در صلاحیت عام دادگاه مستقر در آن نمی‌دهد.
(تبصره ماده ۱۱ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۰۱/۲۱)

حوزه قضایی: عبارت است از قلمرو یک بخش یا شهرستان یا نقاط معینی از شهرهای بزرگ.
(تبصره ۱ ماده ۳ قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳/۰۴/۱۵)

حیازت: مقصود از حیازت تصرف و وضع ید است یا مهیا کردن وسایل تصرف و استیلا.
(ماده ۱۴۶ قانون مدنی)

حیثیت خصوصی و عمومی (جرائم): محکومیت به جزا ناشی از جرم است و جرم می‌تواند دو حیثیت داشته باشد. اول) حیثیت عمومی از جهتی که محل نظم و حقوق عمومی است. دوم) حیثیت خصوصی از آن جهت که راجع به تضرر شخص یا اشخاص یا هیأت معینی است علی‌هذا جرمی که دارای دو حیثیت است موجب دو ادعای می‌شود ادعای عمومی برای حفظ حقوق عمومی و ادعای خصوصی برای مطالبه ضرر و زیان شخصی.
(ماده ۲ قوانین محاکمات جزایی (آیین دادرسی کیفری) مصوب ۱۲۹۱/۰۵/۳۰)

حیثیت شخصی و عمومی (جرائم): مسئولیتی که ناشی می‌شود از جرم دارای دو حیث است: یکی حیثیت شخصی و دیگری حیثیت عمومی. حیثیت شخصی در وقتی است که ضرر جرم یا تقصیر به شخص معین تعلق گیرد و حیثیت عمومی در موقعی است که ضرر راجع به حقوق عامه باشد. لهذا اداره مدعی‌های عمومی به حکم قانون برای حفظ حقوق عامه تأسیس می‌شود.
(ماده ۱۰۷ قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۰۴/۲۶)

حین انجام وظیفه: حوادث ناشی از کار حوادثی است که در حین انجام وظیفه و به سبب آن برای بیمه شده اتفاق می‌افتد. مقصود از حین انجام وظیفه تمام اوقاتی است که بیمه شده در کارگاه یا مؤسسات وابسته یا ساختمان‌ها و محوطه آن مشغول کار باشد یا به دستور کارفرما در خارج از محوطه کارگاه عهده‌دار انجام مأموریتی باشد. اوقات مراجعه به درمانگاه یا بیمارستان یا برای معالجات درمانی و توانبخشی و اوقات رفت و برگشت بیمه شده از منزل به کارگاه جز اوقات انجام وظیفه محسوب می‌گردد مشروط بر این که حادثه در زمان عادی رفت و برگشت به کارگاه اتفاق افتاده باشد. حوادثی که برای بیمه شده حین اقدام برای نجات سایر بیمه شدگان و مساعدت به آنان اتفاق می‌افتد حادثه ناشی از کار محسوب می‌شود.
(ماده ۶۰ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۳)

حین انجام وظیفه: حوادث ناشی از کار حوادثی است که در حین انجام وظیفه و به سبب آن برای بیمه شده اتفاق می‌افتد. مقصود از حین انجام وظیفه تمام اوقاتی است که بیمه شده در کارگاه یا مؤسسات وابسته یا ساختمان‌ها یا محوطه آن مشغول کار باشد و یا به دستور کارفرما در خارج از محوطه کارگاه مأمور انجام کاری می‌شود اوقات رفت و آمد بیمه شده از منزل به کارگاه یا به عکس جزو این اوقات محسوب می‌گردد. (ماده ۴۳ قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۱)

حیوان گم شده (ضاله): عبارت از هر حیوان مملوکی است که بدون متصرف یافت شود ولی اگر حیوان مزبور در چراگاه یا نزدیک آبی یافت شود یا ممکن از دفاع خود در مقابل حیوانات درنده باشد ضاله محسوب نمی‌گردد. (ماده ۱۷۰ قانون مدنی)

خاتمه خدمت: وضع کارمندی است که به استناد تبصره ماده ۱۷ این آئین نامه به خدمت او خاتمه داده می‌شود. (بند ز ماده ۴ آئین نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

خارج از مرکز: مقصود از عبارت خارج از مرکز مندرج در ماده ۴ قانون پزشکان شهرستان‌ها و بخش‌های خارج از حوزه تهران است و بالجمله شمیران و حضرت عبدالعظیم خارج از مرکز محسوب نمی‌شود. (تبصره ۴ قانون اصلاح قانون استخدام پزشکان مصوب ۱۳۲۸/۲/۲۹)

خاک صنعتی: آن دسته از خاک‌های رسی که خاکرس معمولی نبوده و به علت داشتن خواص فیزیکی یا شیمیایی خاص مصارف صنعتی دارد. (بند ط ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

خاک رس معمولی: خاکی است که برای ساختن خشت و آجر معمولی (غیرنسوز) به کار می‌رود و نیز در عملیات ساختمانی و راهسازی و کشاورزی از آن استفاده می‌شود. (بند ض ماده ۱۰ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

خاک رس معمولی: خاکی است که برای ساختن خشت و آجر معمولی (غیرنسوز) به کار می‌رود و در عملیات ساختمانی و راهسازی و کشاورزی از آن استفاده می‌گردد و مشمول مقررات این قانون است. (بند ض ماده ۱۰ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

خالص آب مورد نیاز مصرف: عبارت است از مجموع بندهای (۱-۱) و (۱-۳) مبنای بند (۲-۱) و مقدار عددی آن به صورت حجم آب مورد نیاز ماهانه که در واحد سطح محاسبه می‌شود. (ضمیمه ۱ آیین‌نامه اجرایی بهینه‌سازی مصرف آب کشاورزی مصوب ۱۳۷۵/۶/۱۱ هیئت وزیران)

خالص مبلغ صورت وضعیت قطعی: منظور قابل پرداخت به پیمانکار توسط دستگاه اجرایی طبق قرارداد فی‌مابین پس از کسر کسورات قانونی، سهم پیش پرداختها و علی‌الحساب و مصالح تحويلی به پیمانکار و مواردی از این قبیل است. (بند ۴-۱ آیین‌نامه اجرایی بند ۲ تبصره ۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۱۸ هیئت وزیران)

خالص نیاز آبی گیاه: عبارت است از آب مورد نیاز گیاه از مرحله کاشت تا برداشت که از طریق فرایندهای تبخیر و تعرق به مصرف می‌رسد و مقدار آن به صورت حجم آب ماهانه در واحد سطح قابل محاسبه است. (ضمیمه ۱ آیین‌نامه اجرایی بهینه‌سازی مصرف آب کشاورزی مصوب ۱۳۷۵/۶/۱۱ هیئت وزیران)

خالصه انتقالی: املاکی است که از ۱۳۰۰ قمری به این طرف در تصرف دولت بوده و بعد به تصرف اشخاص درآمده است. (ماده ۱ قانون مالیات خالصجات انتقالی مصوب ۱۳۰۶/۱۲/۲۰)

خانه انصاف: به منظور رسیدگی و حل و فصل اختلافات میان ساکنان رostaها وزارت دادگستری به تدریج و با اعلام قبلی شورایی به نام خانه انصاف برای یک یا چند ده تشکیل می‌دهد. (ماده ۱ قانون تشکیل خانه انصاف مصوب ۱۳۴۴/۲/۱۸)

خانه سازمانی: خانه‌ای است که از طرف وزارت‌خانه‌ها یا مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت در اختیار متصدیان مشاغل معینی در دوره تصدی آن شغل برای سکونت گذارده می‌شود. (ماده ۱ قانون نحوه استفاده از خانه‌های سازمانی مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶)

خانه سازمانی ارتش: خانه‌های سازمانی به کلیه ساختمان‌هایی اطلاق می‌شود که از محل اعتبارات جاری وزارت جنگ و یا عواید داخلی یا هرگونه اعتبارات دیگری برای سکونت افسران و درجه‌داران قبلًا ساخته و یا در آتیه ساخته خواهد شد. این خانه‌ها جزئی از ساختمان‌های ارتش بوده و متعلق به وزارت جنگ می‌باشد. (ماده ۱ آیین‌نامه خانه‌های سازمانی ارتش مصوب ۱۳۴۳/۹/۱۰)

خانه فرسوده: از نظر اجرای این آیین‌نامه به خانه‌ای فرسوده اطلاق می‌شود که اولاً حداقل ۲۰ سال (حسب مورد) از تاریخ تحويل موقت یا بهره‌برداری آن سپری شده باشد و ثانیاً به دلیل فرسودگی، هزینه‌های مربوط

به نگهداری آن به صرفه و صلاح دولت نباشد. (از ماده ۶ آیین‌نامه اجرایی قانون فروش خانه‌های سازمانی
مصوب ۱۳۶۶/۲/۹ هیئت وزیران)

خانه‌های سازمانی: از لحاظ این آیین‌نامه به کلیه ساختمان‌هایی اطلاق می‌شود که جهت سکونت افسران و درجه‌داران و هم‌دیوان و کارمندان غیرنظامی و کارمندان فی‌ارتشر ... از محل اعتبارات مصوب وزارت جنگ ساخته شده یا به نحوی از انحا از طریق وزارت جنگ تهیه یا در اختیار وزارت جنگ قرار گیرد خانه‌های مذکور و اماکن و تأسیسات وابسته آن‌ها جزئی از ساختمان‌های ارتشر ... می‌باشند. (ماده ۱ آیین‌نامه استفاده از خانه‌های سازمانی ارتشر مصوب ۱۳۵۶/۳/۷)

خانه‌های سازمانی: ساختمان‌هایی می‌باشند که از محل اعتبارات بودجه مربوط یا هرگونه درآمد یا اعتبار دیگری که برای این قبیل ساختمان‌ها اختصاص دارد به منظور سکونت افسران و کارمندان شاغل ژاندارمری کل کشور و شهربانی کل کشور ساخته شده و می‌شود این خانه‌ها جزو اموال دولتی است و برای استفاده در اختیار ژاندارمری کل کشور یا شهربانی کل کشور خواهد بود. (ماده ۱ آیین‌نامه طرز بهره‌برداری و نحوه مصرف درآمد خانه‌های سازمانی ژاندارمری و شهربانی کل کشور مصوب ۱۳۵۲/۴/۴)

خانه‌های قدیمی: به کاروانسراها و سایر اماکن موضوع بند ح تبصره ۷ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ عبارتند از بناهای بالرژش تاریخی - فرهنگی که در محورها یا قطب‌های تاریخی - فرهنگی مورد نظر سازمان ایرانگردی و جهانگردی قرار دارند و قابلیت تبدیل به مکان‌های مناسب با کاربری واحدهای اقامتی، پذیرایی و خدماتی را دارا بوده و با همکاری سازمان مذکور و براساس ضوابط و سیاست‌های سازمان میراث فرهنگی کشور انتخاب، مرمت و تجهیز شوند. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ح تبصره ۷ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۸ هیئت وزیران)

خانواده شهداء، جانبازان و اسراء: منظور از خانواده شهداء، جانبازان از کارافتاده، اسرا و مفقودالاثرهای انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی از لحاظ این قانون فرزند، همسر، پدر، مادر، برادر و خواهر آنان می‌باشند که به ازای یک شهید یا مفقودالاثر یک نفر از آنان به ترتیب اولویت ذکر شده از مزایای این قانون استفاده خواهند نمود. (تبصره ۱ قانون استخدام جانبازان اسرا و افراد خانواده‌های شهداء، جانبازان از کارافتاده اسرا و مفقودالاثرهای انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی و همچنین افرادی که حداقل ۹ ماه متوالی یا یک سال متناوب داوطلبانه در جبهه خدمت نموده‌اند مصوب ۱۳۶۷/۱۰/۷)

خانواده بلافصل کارگر: عبارتند از اشخاص زیر به شرط آن که تحت تکفل کارگر بوده و با او در یک منزل سکونت داشته باشند: ۱- زن کارگر (یک نفر) و شوهر کارگر زن مشروط بر این که سن شوهر از شصت سال متتجاوز بوده یا توانایی کار کردن از او سلب شده باشد. کارگرانی که از تاریخ تصویب این قانون بیش از یک زن اختیار نمایند مدام که زن اول در قید ازدواج باشد فقط آن زن از مزایای این قانون استفاده می‌نماید. ۲- فرزندان کارگر که به سن پانزده سال تمام نرسیده باشند و همچنین فرزندانی که کمتر از بیست و یک سال تمام داشته و منحصراً مشغول تحصیل باشند یا در اثر بیماری دائمی و نقص عضو قادر به کار کردن نباشند. ۳- پدر و مادر کارگر مشروط بر این که سن آنان از شصت سال متتجاوز بوده و توانایی کار کردن نداشته باشند یا این که بر اثر بیماری یا نقص عضو قادر به کار نباشند. (ماده ۴۵ لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۴/۴/۲۴)

خانواده بیمه شده: شخص یا اشخاصی هستند که به تبع بیمه شده از مزایای موضوع این قانون استفاده می‌کنند. (بند ۲ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

خانواده‌های شاهد (مصادیق عملی): خانواده‌های شاهد عبارتند از: ۱- بستگان درجه اول شهید شامل پدر، مادر، همسر و فرزند. ۲- بستگان درجه دوم شهید شامل خواهر و برادر (ماده ۸ آیین‌نامه تعیین مصادیق عملی شهید خانواده‌های شاهد مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۷ هیئت وزیران)

خانوار: عبارت است از زن و شوهر و فرزندانی که تحت تکفل یا ولایت رئیس خانوار هستند و از نظر مقررات این قانون در حکم یک شخص محسوب می‌شوند. (بند ۶ ماده ۱ از قانون مربوط به اصلاحات اراضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

خانوار: عبارت است از رئیس خانواده و افراد تحت تکفل او که در حکم یک شخص خواهند بود. (بند ۲ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

خبرنگار رسانه خارجی: به کلیه اشخاصی که با تابعیت ایرانی یا خارجی برای یک رسانه گروهی خارجی کار می‌کنند اطلاق می‌گردد. (بند د ماده ۱ آیین‌نامه صدور اجازه تأسیس انحلال و نظارت بر فعالیت وسائل ارتباط جمعی خارجی و نمایندگان وابسته به آن‌ها مصوب ۱۳۶۸/۵/۱۴ هیأت وزیران)

خبرنگار مقیم: به شخصی اطلاق می‌گردد که حداقل سه ماه متولی در ایران اقامت داشته باشد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه صدور اجازه تأسیس، انحلال و نظارت بر فعالیت وسائل ارتباط جمعی خارجی و نمایندگان وابسته به آن‌ها مصوب ۱۳۶۸/۵/۱۴ هیأت وزیران)

خبرنگار موقت یا گزارشگر: به شخصی اطلاق می‌گردد که برای مدت محدود (کمتر از سه ماه) در ایران توقف داشته باشد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه صدور اجازه تأسیس، انحلال و نظارت بر فعالیت وسائل ارتباط جمعی خارجی و نمایندگان وابسته به آن‌ها مصوب ۱۳۶۸/۵/۱۴ هیأت وزیران)

خدمات آماری: منظور انجام تمام یا قسمتی از خدماتی است که در زمینه تهیه و اجرای طرح‌های آماری و استخراج نتایج و چاپ و انتشار آن‌ها به عمل می‌آید. (بند ز ماده ۱ از قانون مرکز آمار ایران مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۰)

خدمات آموزشی و پرورشی فوق برنامه: به فعالیت‌هایی اطلاق می‌گردد که با رعایت مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش و افزون بر برنامه‌های رسمی برای دانش‌آموزان داوطلب تحت نظر مسئولین مدارس در داخل و خارج از مدرسه ارائه می‌گردد. (ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده ۱۱ قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها مصوب ۱۳۸۴/۱/۲۴)

خدمات پژوهشی و تحقیقات هوشناسی: مشتمل بر ارائه آن بخش از خدمات هوشناسی است که با استفاده از داده‌ها و اطلاعات و فرایندهای هوشناسی در تلفیق با نظر کارشناسی در مقابل طرح‌های تحقیقاتی مستقل یا مشترک با دانشگاه‌ها یا سازمان‌های تحقیقاتی دیگر یا در جلسات مشاوره‌ای و غیره در اختیار کاربرها قرار می‌گیرد. (بند د ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۲۱ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین- بند د ماده ۱ بند ز ماده ۲ مصوب ۱۳۷۷/۴/۳ هیأت وزیران)

خدمات سینمایی: شامل خدمات سینمایی و سمعی و بصری شامل ارائه خدمات تولید فیلم تولید مشترک و سفارش تولید. (بند ب ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی چگونگی پرداخت جایزه صادراتی به محصولات خدمات سینمایی و سمعی و بصری مصوب ۱۳۸۳/۷/۲۲ هیئت وزیران)

خدمات فنی هوشناسی: عبارتند از کلیه خدمات فنی شامل تأسیس، نصب، راهاندازی، استاندارد کردن، واگذاری و نگهداری ادوات و دستگاه‌های هوشناسی، ارائه نظرات کارشناسی و خدمات آموزشی. (بند ج ماده

۱ آیین نامه اجرایی ماده (۲۱) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین - بند د
ماده ۱ بند ز ماده ۲ مصوب ۱۳۷۷/۴/۳ هیئت وزیران)

خدمات مهندسی کشاورزی: کلیه خدمات مهندسی از قبیل مدیریتی، طراحی، محاسبه، نظارت، اجرا، بهره‌برداری، کنترل و بازرگانی، آزمایش، تحقیق، آموزش، ترویج و تشخیص که در زمرة امور ناشی از صلاحیت‌های حرفه‌ای موضوع قانون باشد. (بند ۵ ماده ۱ آیین نامه اجرایی ماده ۳۲ قانون تأسیس نظام مهندسی کشاورزی مصوب ۱۳۸۳/۹/۴ هیئت وزیران)

خدمات هواشناسی هوانورده: کلیه خدمات و اطلاعاتی را شامل می‌شود که برای تأمین سلامت پرواز در ناوبری هوایی ارائه می‌گردد، از قبیل دیدهبانی‌های هواشناسی، گزارش‌ها و توجیه خلبان (BREIFING)، در اختیار قراردادن اطلاعات هواشناسی برای هوایپیمای در حال پرواز، اطلاعیه‌ها، اخطاریه‌های خاص جوی و انواع پیش‌بینی‌ها از جمله پیش‌بینی هوای یک فرودگاه (TAF) یا مسیر پرواز (ROFOR) یا یک منطقه معین مورد نیاز هوایپیمایی (ARFOR). (بند ۵ ماده ۱ آیین نامه اجرایی ماده (۲۱) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین - مصوب ۱۳۷۷/۴/۳ هیئت وزیران)

خدمات آزمایشی: وضع خدمتی کارمندانی که برابر مقررات مربوط به خدمت پذیرفته شده و به منظور ارزیابی شایستگی‌های لازم به مدت ۶ ماه تا ۲ سال مرحله آزمایشی را می‌گذرانند. (ماده ۹۸ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

خدمات آزمایشی: وضع کارمندی است که آزمون یا مصاحبه‌های ورودی شرکت را با موفقیت گذرانده است و دوره آزمایشی را طی می‌کند. (بند چهارم ماده ۴ آیین نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

خدمات آزمایشی(نیروی انتظامی): وضع خدمتی پایورانی است که برابر مقررات مربوط به خدمت پذیرفته شده و به منظور ارزیابی کارایی به مدت یک سال مرحله آزمایشی را می‌گذرانند. (ماده ۱۰۴ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

خدمات آموزشی: وضع خدمتی پرسنل کادر ثابت و بسیجی ویژه‌ای است که بدون داشتن شغل سازمانی در یکی از مؤسسات یا مراکز آموزشی به هزینه سپاه یا وزارت یا ستاد کل آموزش می‌بینند. (ماده ۹۹ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

خدمات آموزشی: وضع خدمتی کارکنانی است که بدون داشتن شغل سازمانی در یکی از مؤسسات یا مراکز آموزشی به هزینه نیروی انتظامی آموزش می‌بینند. (ماده ۱۰۵ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب (۱۳۸۲/۱۱/۷

خدمت بلاانقطاع: منظور از خدمت بلاانقطاع مدتی است که مستخدم بدون فاصله تا تاریخ تبدیل وضع استخدامی وی متوالیاً در وزارت‌خانه‌ها یا مؤسسات دولتی خدمت کرده باشد. (تبصره ۱ ماده ۸۵ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱

خدمت تحت امر: وضع خدمتی کارکنانی است که توسط نیروی انتظامی جذب، آموزش، سازماندهی و تجهیز شده و از لحاظ انجام وظایفی خاص زیر نظر وزارت‌خانه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت قرار می‌گیرند. (ماده ۱۰۷ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب (۱۳۸۲/۱۱/۷

خدمت تمام وقت: منظور از خدمت تمام وقت انجام وظیفه برابر ساعت کار مقرر در مورد کارکنان نهاد ذی‌ربط بوده و مشروط بر آن است که حداقل از ۴۰ ساعت کار در هفته کمتر نباشد. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون احتساب سوابق خدمت مستخدمین وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی در نهادهای انقلاب اسلامی و مأموریت کارکنان نهادهای مزبور به وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی مصوب (۱۳۶۴/۱۱/۶

خدمت تمام وقت: منظور از خدمت تمام وقت در مدارس مشمول این آیین‌نامه خدمت به تعداد ساعتی است که مستخدمان رسمی دارای مشاغل مشابه در وزارت آموزش و پرورش طبق مقررات و ضوابط مربوط موظف به انجام آن بوده و می‌باشند. (ماده ۶ آیین‌نامه اجرایی قانون تکلیف وضع استخدامی کارکنان مدارس غیردولتی مشمول فرمان آموزش رایگان مصوب ۱۹ مرداد ماه ۱۳۵۶ مصوب (۱۳۵۷/۱/۲۳

خدمت تمام وقت: منظور از خدمت تمام وقت انجام وظیفه برابر ساعت کار مستخدمین رسمی در وزارت‌خانه یا سازمان مربوط است. (ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی موضوع تبصره ماده ۱۵۰ الحاقی به قانون استخدام کشوری موضوع تبدیل وضع کارکنان غیررسمی به رسمی مصوب ۱۳۵۸/۱/۲۷ هیأت وزیران)

خدمت دولت: عبارت از اشتغال به کاری است که مستخدم به موجب حکم رسمی مکلف به انجام آن می‌گردد. (بند ب ماده ۱ قانون استخدام کشوری مصوب (۱۳۴۵/۳/۳۱

خدمت دولتی: منظور از خدمت دولتی مذکور در این ماده خدمت تمام وقت در برابر دریافت حقوق یا دستمزد می‌باشد. (تبصره ۱ ماده ۳۴ لایحه اصلاح موادی از آیین‌نامه استخدام کارمندان غیرنظامی ارتش مصوب ۱۳۵۸/۹/۳ شورای انقلاب)

خدمت رسمی: عبارت است از دارا بودن شغل ثابت در یکی از وزارت‌خانه‌ها و ادارات دولتی. (ماده ۱ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۰ ۱/۹/۲۲)

خدمت زیر پرچم: وضع کارمندی است که براساس قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳ به خدمت دوره ضرورت یا احتیاط فراخوانده شده است. (بند ج ماده ۴ آیین‌نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

خدمت نیمه وقت: خدمتی است که ساعات کار آن طبق مقررات این قانون نصف ساعات کار مقرر هفتگی وزارت‌خانه و مؤسسات مربوط باشد. نحوه و ترتیب انجام خدمت نیمه وقت براساس ساعات کار وزارت‌خانه و مؤسسه ذی‌ربط و طبق نظر بالاترین مقام مسئول دستگاه تعیین خواهد گردید و در هیچ مورد کمتر از نصف ساعات کار مقرر هفتگی وزارت‌خانه و مؤسسه و شرکت مربوط خواهد بود. (ماده ۲ قانون نحوه اجرای قانون مربوط به خدمت نیمه وقت بانوان مصوب دهم آذر ماه ۱۳۶۲ مصوب ۱۳۶۴/۱/۱۸)

خرده فروشی: عبارت از عرضه محصولات و تولیدات موضوع این آیین‌نامه به صورت جزئی در اندازه و میزان قابل عرضه به مصرف‌کنندگان می‌باشد. (بند ح ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده واحده قانون نحوه واگذاری اماکن و میادین و غرفه توزیع میوه مصوب ۱۰/۵ ۱۳۵۸/۱۱/۱ مصوب ۱۳۷۴/۱۱/۱ هیأت وزیران)

خزانه داری کل: خزانه‌دار کل ممالک محروسه ایران مأمور نظارت مستقیم و واقعی تمام معاملات مالیاتی و پولی دولت ایران است و این معاملات شامل اخذ تمام عایدات از هر قبیل و تفتیش و محاسبات تمام مخارج دولتی می‌باشد. (ماده ۱ قانون تشکیل ترتیبات مالیاتی مملکت ایران مصوب ۱۲۹۰/۳/۲۳)

خزانه‌داری کل: مأمور دریافت و تمرکز کلیه عایدات نقدی و جنسی دولت و جمع‌آوری عواید کلیه مأمورین صاحب جمع و کلیه وجوهی که به موجب قراردادها و امتیازات باید به دولت برسد خواهد بود. (ماده ۳ قانون تشکیل اداره خزانه‌داری کل مصوب ۱۳۰ ۱/۱۲/۵)

خسارات دادرسی: عبارت است از هزینه دادرسی و حق‌الوکاله وکیل و هزینه‌های دیگری که به طور مستقیم مربوط به دادرسی و برای اثبات دعوا یا دفاع لازم بوده است از قبیل حق‌الزحمه کارشناسی و هزینه

تحقیقات محلی. (ماده ۵۱۹ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب

(۱۳۷۹/۱/۲۱)

خسارت دادرسی: عبارت است از هزینه دادرسی و حق الوکاله وکیل و هزینه‌های دیگری که مستقیماً مربوط به دادرسی بوده و برای اثبات دعوی یا دفاع لازم بوده از قبیل حق الزحمه کارشناس و هزینه تحقیقات محلی و غیره. (ماده ۷۱۷ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

خسارت بدنی: عبارت است از خسارت ناشی از تلفات جانی و صدمات بدنی واردہ به اشخاص و خسارت مالی عبارت است از هر یک از خسارات دیگری که در بند (۱) این ماده ذکر شده است. (ردیف ۲ بند ب ماده ۷۵ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

خسارات مشترک دریایی: عبارت است از مخارج فوق العاده و خساراتی که به طور ارادی برای حفظ و سلامت کشتی و مسافر و بار آن به وجود آمده است. (ماده ۱۸۵ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

خسارت (به راه و راه آهن): وارد آمدن زیان ناشی از برخورد وسایل نقلیه یا عبور بارهای ترافیکی یا عبور شبکه‌های تأسیسات زیربنایی یا فعل یا ترک فعل اشخاص حقیقی و حقوقی، به راه و راه آهن و تأسیسات و تجهیزات و ابنيه مربوط به آن نظیر حریم، رویه، علائم و ابنيه فنی، ریل و متعلقات آن می‌باشد که توسط وزارت راه و ترابری برآورد و اعلام می‌گردد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۳ ماده ۱۷ اصلاحی قانون ایمنی راه‌ها و راه آهن مصوب ۱۳۸۱/۱۱/۱۶ هیئت وزیران)

خط ایست: خط کشی عرضی است که در ورودی تقاطع و به منظور تعیین مرز توقف وسایل نقلیه پیش از گذرگاه پیاده بر سطح راه ترسیم می‌شود. (بند ۴۴ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خط تغییر سرعت: نوعی خط عبور که خودروهای ورودی به مسیر اصلی یا خروجی از آن می‌توانند در طول آن، سرعت خود را برای همگرایی و یا واگرایی با جریان ترافیک افزایش یا کاهش دهند. (بند ۴۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خط عبور: بخشی از سواره‌رو است که در طول مسیر، به عبور یک ستون وسیله نقلیه اختصاص یافته و با خط کشی حدود آن مشخص می‌گردد. یک راه می‌تواند در هر جهت یک یا چند خط عبور داشته که این

خطهای عبور از سمت راست به چپ از شماره یک به بالا شماره‌گذاری می‌شوند. (بند ۴۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خط عبور دوچرخه: عبارتست از مسیر ویژه دوچرخه در سطح معابر که با تابلو، خط کشی و یا رنگ حدود آن مشخص می‌گردد. (بند ۴۷ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خط کمکی: خط عبوری است که به منظور تغییر سرعت، انجام حرکات گردشی و یا افزایش ظرفیت راه، در کنار خط عبور ایجاد می‌شود. (بند ۴۸ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خط ویژه: مسیری است که به وسیله خط کشی با رنگ متفاوت از خطوط دیگر و یا علائم و یا موانعی از بقیه مسیرها مشخص گردیده و برای عبور و مرور یک یا چند نوع وسیله نقلیه اختصاص دارد. (بند ۴۹ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خط القمر: خطی است که عمیق‌ترین نقاط رودخانه، نهر یا مسیل را به یکدیگر وصل می‌نماید. (بند ۱۵ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸)

خطوط راه آهن صنعتی و تجاری: منظور از خطوط صنعتی و تجاری خطوط و دوراهی‌ها و ساختمان‌های مربوط است که بنا به تقاضای مؤسسات خصوصی و یا دولتی (که در این آیین‌نامه متقاضی نامیده می‌شود) ایجاد می‌گردد. (ماده ۱ آیین‌نامه مربوط به احداث خطوط راه آهن صنعتی و تجاری مصوب ۱۳۴۳/۹/۴)

خلاف: عبارت از جرمی است که جزای آن تکدیری است چنان‌که قانون مجازات معین می‌کند. (ماده ۱۸۴ قوانین موقتی محاکمات جزایی (آیین دادرسی کیفری) مصوب ۱۲۹۱/۵/۳۰)

خوم(قوس عمودی): انحراف مسیر مستقیم راه در سطح قائم. (بند ۵۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خودرو: هر نوع وسیله نقلیه قابل حرکت در راه‌ها که نیروی محرکه آن از موتور باشد، به استثنای وسایل نقلیه ریل‌رو و عبارتند از: الف) سواری: خودرویی است که برای حمل انسان ساخته شده و ظرفیت آن با راننده حداقل ۶ نفر است. ب) سواری استیشن (سفری): نوعی خودرو‌سواری است که فضای بار با فضای سرنشین یکسره باشد و ظرفیت آن با راننده حداقل ۷ و حداقل ۹ نفر است. پ) سواری کار: اتومبیلی است

دو دیفرانسیل کمکدار با اتاق جدا از شاسی یا اتومبیلی که ظرفیت آن با راننده بین ۱۰ تا ۱۵ نفر باشد. اتوبوس: هر نوع وسیله نقلیه موتوری مسافربری که ظرفیت آن با راننده و کمک راننده ۲۷ نفر یا بیشتر باشد. (ث) اتوبوس برقی: اتوبوسی که نیروی محرکه آن به وسیله باتری یا نیروی برق تأمین می‌شود. (ج) اتوبوس دوطبقه: وسیله نقلیه موتوری مسافربری که قسمت حمل مسافر آن در دوطبقه جداگانه روی هم و با یک سازه مشترک بوده و ظرفیت آن با راننده حداقل ۲۷ نفراست. (چ) مینیبوس: خودروی مسافربری است که ظرفیت آن با راننده بین ۱۶ تا ۲۶ نفر می‌باشد. (ح) تراکتور: نوعی خودرو است که برای کارهای کشاورزی، صنعتی و عمرانی مانند شخم زدن، حفاری، بارگیری و کشیدن دنباله بند و غیره به کار می‌رود. (بند ۵۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خودرو سواری: خودرویی است که برای حمل انسان ساخته شده و ظرفیت آن با راننده حداکثر شش نفر است. ظرفیت خودروی سواری (استیشن) با راننده حداقل ۷ و حداکثر ۹ نفر است و مشمول ردیف ۸۷/۰۲ الف تعریف گمرکی می‌گردد. (بند ۱ آ موضع تبصره ۱۲ از آیین‌نامه‌های اجرایی قانون چگونگی محاسبه و وصول حقوق گمرکی سود بازارگانی و مالیات ... مصوب سال ۱۳۷۱/۱۱/۲۸ ۱۳۷۱/۱۱/۲۸ هیأت وزیران)

خودرو فرسوده: به خودرویی اطلاق می‌شود که نتواند در آزمایش معاینه فنی خودرو، شرایط لازم را احراز نماید یا براساس ماده (۲) این آیین‌نامه فرسوده اعلام گردد. (ماده ۱ آیین‌نامه نحوه از رده خارج کردن خودروهای فرسوده مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷ هیئت وزیران)

خودرو ون باری: وسیله نقلیه موتوری باری است که اتاق راننده و اتاق بار به صورت دو محفظه جداگانه و بر روی یک شاسی باشد و مجموع وزن وسیله نقلیه و ظرفیت حمل بار آن از $\frac{3}{5}$ تن تا کمتر از ۵ تن است. (جزء ۱۱ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خودروهای آزاد: خودروهایی هستند که بدون نیاز به مجوز، مجاز به حرکت در محدوده می‌باشند و شامل خودروهای امدادی (پلیس، آتش نشانی، آمبولانس و ...) اتوبوس‌های شرکت واحد اتوبوسرانی، تاکسی‌های پلاک نارنجی و تاکسی‌های خطی فقط در مسیر تعیین شده می‌باشند. (بند د ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ماده ۶ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۲)

خودروهای تشریفاتی: اتومبیل‌های دارای پلاک خاص تشریفات که تنها در اختیار نهاد ریاست جمهوری و وزارت امور خارجه بوده و به منظور تشریفات استفاده می‌گردد. (بند د ماده ۲۰ تصویبنامه راجع به ماده ۱ قانون نحوه اعمال نظارت بر هزینه‌های غیرضرور مصوب ۱۳۸۲/۴/۴ هیئت وزیران)

خودروهای خدمات اختصاصی: خودروهای غیرتشریفاتی بوده و دارای پلاک شخصی می‌باشند. (بند ج ماده ۲ تصویب‌نامه راجع به ماده ۱ قانون نحوه اعمال نظارت بر هزینه‌های غیرضرور مصوب ۱۳۸۲/۴/۴ هیئت وزیران)

خودروهای دولتی: وسائل نقلیه‌ای هستند که حسب مورد جزو اموال دولت بوده و برای انجام امور اداری و خدماتی در اختیار دستگاه‌های اجرایی می‌باشند و همچنین خودروهای شرکت‌های دولتی و مؤسسات و شرکت‌هایی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام آنهاست مشمول حکم لایحه قانونی نحوه استفاده از اتومبیل‌های دولتی و فروش اتومبیل‌های زائد مصوب ۱۳۵۸ شورای انقلاب می‌باشند و به ترتیب زیر طبقه‌بندی می‌شوند: ۱. خودروهای دولتی خدمات عمومی، ۲. خودروهای دولتی دارای پلاک عمومی. (ماده ۲ اصلاحی تصویب‌نامه راجع به ماده ۱ قانون نحوه اعمال نظارت بر هزینه‌های غیرضرور و جلوگیری از تجمل‌گرایی مصوب ۱۳۸۲/۴/۴ هیئت وزیران)

خودروهای دولتی: وسائل نقلیه‌ای هستند که جزو اموال عمومی و اموال دولت بوده و برای انجام امور اداری خدماتی در اختیار دستگاه اجرایی می‌باشند و به ترتیب زیر طبقه‌بندی می‌شوند: (الف) خودروهای خدمات عمومی که با نصب نمره دولتی و نوشتن عبارت خودرو خدمت و نام دستگاه در اختیار دارنده در دو طرف آن‌ها مشخص می‌شوند و عبارتند از: سواری، وانت، مینی‌بوس، اتوبوس، کامیون و کامیونت. نصب نمره دولتی و درج عبارت خودرو خدمت و نام دستگاه در اختیار دارنده برای خودروهای وزارت اطلاعات الزامی نیست. (ب) خودروهای خدمات اختصاصی که خودروهای سواری غیرتشریفاتی بوده و دارای نمره شخصی می‌باشند. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی چگونگی استفاده از خودروهای دولتی و واگذاری آن‌ها موضوع بندهای (الف، ج و ک) تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۷۳ کل کشور مصوب ۱۳۷۳/۲/۴ هیئت وزیران)

خودروهای دولتی خدمات عمومی: خودروهایی که دارای پلاک دولتی با برچسب شناسایی می‌باشند و نام دستگاه اجرایی استفاده کننده در آن درج و بر روی شیشه جلو اتومبیل از داخل نصب می‌گردد و انواع آن از جمله عبارتند از: سواری وانت (اعم از دوکابین و تک کابین) مینی‌بوس، اتوبوس، کامیون (مانند تریلی، جرثقیل، بونکر، آتش نشانی) کامیونت، پول رسان و آمبولانس. (بند الف ماده ۲ تصویب‌نامه راجع به ماده ۱ قانون نحوه اعمال نظارت بر هزینه‌های غیرضرور مصوب ۱۳۸۲/۴/۴ هیئت وزیران)

خودروهای دولتی دارای پلاک عمومی: خودروهایی هستند که دارای پلاک عمومی می‌باشند. اختصاص پلاک عمومی یا نارنجی به انواع کامیون‌های متعلق به دستگاه‌های دولتی و تردد آن‌ها در جاده‌ها و

بزرگراه‌های کشور به موجب قسمت (الف) و (ج) بند (۵) مصوبه یکصد و پنجاه و یکمین جلسه شورای عالی هماهنگی ترابری کشور و بنا به موافقت وزیر امور اقتصادی و دارایی بلامانع است. (بند ب ماده ۲ تصویب‌نامه راجع به ماده ۱ قانون نحوه اعمال نظارت بر هزینه‌های غیرضرور مصوب ۱۳۸۲/۴/۴ هیئت وزیران)

خودروهای مجاز: خودروهایی هستند که در صورت داشتن مجوز، مجاز به حرکت در محدوده می‌باشند. (بند ه ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ماده ۶ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۳ هیئت وزیران)

خیابان: راه عبور و مرور در محل سکونت و فعالیت مردم که عرض آن بیش از ۶ متر باشد. (بند ۵۲ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خیابان اصلی: راهی است که در برخورد با راه‌های دیگر عرض سواره روی آن بیشتر است و یا با نصب علایم راهنمایی و رانندگی، اصلی تلقی شده و در غیر این صورت در سمت راست راه دیگر قرار دارد. (بند ۵۳ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خیابان فرعی: راهی است که در برخورد با راه‌های دیگر، عرض سواره روی آن کمتر است و یا با نصب علایم راهنمایی و رانندگی، فرعی تلقی شده و در غیر این صورت در سمت چپ راه دیگر قرار گرفته باشد. (بند ۵۴ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

خیار تاخیر ثمن: هرگاه مبیع عین خارجی یا در حکم آن بوده و برای تأديه ثمن یا تسليم مبیع بین متبایعین اجلی معین نشده باشد اگر سه روز از تاریخ بیع بگذرد و در این مدت نه بایع مبیع را تسليم مشتری نماید و نه مشتری تمام ثمن را به بایع بدهد بایع مختار در فسخ معامله می‌شود. (ماده ۴۰۲ قانون مدنی)

خیار تبعض صفة: وقتی حاصل می‌شود که عقد بیع نسبت به بعض مبیع به جهتی از جهات باطل باشد. در این صورت مشتری حق خواهد داشت بیع را فسخ نماید یا به نسبت قسمتی که بیع واقع شده است قبول کند و نسبت به قسمتی که بیع باطل بوده است ثمن را استرداد کند. (ماده ۴۴۱ قانون مدنی)

خیاز تدلیس: تدلیس عبارت است از عملیاتی که موجب فریب طرف معامله شود. (ماده ۴۳۸ قانون مدنی)

خیاز حیوان: اگر مبیع حیوان باشد مشتری تا سه روز از حین عقد اختیار فسخ معامله را دارد. (ماده ۳۹۸ قانون مدنی)

خیاز رویت: هرگاه کسی مالی را ندیده و آن را فقط به وصف بخرد بعد از دیدن اگر دارای اوصافی که ذکر شده است نباشد مختار می‌شود که بیع را فسخ کند یا به همان نحو که هست قبول نماید. (ماده ۴۱۰ قانون مدنی)

خیاز شرط: در عقد بیع ممکن است شرط شود که در مدت معین برای بایع یا مشتری یا هر دو یا شخص خارجی اختیار فسخ معامله باشد. (ماده ۳۹۹ قانون مدنی)

خیاز فسخ (نکاح): خیار فسخ فوری است و اگر طرفی که حق فسخ دارد بعد از اطلاع به علت فسخ نکاح را فسخ نکند خیار او ساقط می‌شود به شرط این که علم به حق فسخ و فوریت آن داشته باشد تشخیص مدتی که برای امکان استفاده از خیار لازم بوده به نظر عرف و عادت است. (ماده ۱۱۳۱ قانون مدنی)

خیاز مجلس: هر یک از متبایعین بعد از عقد فی‌المجلس و مدام که متفرق نشده‌اند اختیار فسخ معامله را دارند. (ماده ۳۹۷ قانون مدنی)

دامغه: جراحتی که کیسه مغز را پاره کند، (از بند ۹ ماده ۱۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

دامپه: خراشی که از پوست بگذرد و مقدار اندکی وارد گوشت شود همراه با جریان خون باشد کم یا زیاد؛ (از بند ۲ ماده ۱۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

دانش آموز: اشخاصی دانش‌آموز نامیده می‌شوند که در یکی از آموزشگاه‌های ملی یا دولتی (داخله یا خارجه) رسماً اشتغال به تحصیل داشته باشند. (ماده ۷۰ قانون خدمت نظام وظیفه مصوب ۱۳۱۷/۳/۲۹)

دانشجوی خارجی: به دانشجوی تبعه کشورهای خارجی گفته می‌شود که در دانشگاه جمهوری اسلامی ایران تحصیل می‌کند. (بند د ماده ۱ تکمیل آیین‌نامه انضباطی دانشجویان جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دانشجوی خارجی: به دانشجوی تبعه کشورهای خارجی گفته می‌شود که در دانشگاه جمهوری اسلامی ایران تحصیل می‌کند. (بند د ماده ۱ آیین‌نامه انضباطی دانشجویان جمهوری اسلامی مصوب ۱۳۷۴/۴/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دانشجوی داخل: هر فردی است که در یکی از دانشگاه‌ها به صورت حضوری یا غیرحضوری به تحصیل اشتغال داشته باشد که در این آیین‌نامه به آن دانشجو اطلاق می‌شود. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه انضباطی دانشجویان جمهوری اسلامی شورای عالی انقلاب فرهنگی مصوب ۱۳۷۴/۴/۲۰)

دانشجوی داخل: هر فردی است که در یکی از دانشگاه‌ها به صورت حضوری یا غیرحضوری به تحصیل اشتغال داشته باشد که در این آیین‌نامه به آن دانشجو اطلاق می‌شود. (بند ب ماده ۱ تکمیل آیین‌نامه انضباطی دانشجویان جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دانشجوی وابسته: به فردی که به عنوان دانشجوی بورسیه یا ارزبگیر در یکی از دانشگاه‌های خارج از کشور تحصیل می‌کند، گفته می‌شود. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه انضباطی دانشجویان جمهوری اسلامی مصوب ۱۳۷۴/۴/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دانشجوی وابسته: به فردی که به عنوان دانشجوی بورسیه یا ارزبگیر در یکی از دانشگاه‌های خارج از کشور تحصیل می‌کند، گفته می‌شود. (بند ج ماده ۱ تکمیل آیین‌نامه انضباطی دانشجویان جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دانشکده: از این به بعد مدرسه ابتدایی دبستان و معلم آن آموزگار، مدرسه متوسطه دبیرستان و معلم آن دبیر، مدرسه صنعتی هنرستان و معلم آن هنرآموز، هر شعبه از مدارس عالی (فاکولته) دانشکده و مجموع شعب عالیه (اونیورسیته) دانشگاه و معلم مدارس عالیه استاد نامیده خواهد شد. (تبصره ماده ۱ قانون اجازه تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۹)

دانشگاه: در این آیین‌نامه عبارت از کلیه مؤسسات آموزش عالی مستقلی است که براساس قوانین یا مقررات وزارت فرهنگ و آموزش عالی تشکیل شده یا بشود. (ماده ۱ آیین‌نامه مالی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰ هیأت وزیران)

دانشگاه: منظور از دانشگاه یا مؤسسه آموزش عالی، دانشگاه‌ها و مؤسسات و مجتمع‌های آموزش عالی و پژوهشی دولتی یا غیردولتی است که طبق مقررات وزارت فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت درمان و

آموزش پزشکی مدرک رسمی بالاتر از دیپلم (ولو به عنوان معادل) صادر می‌کنند که در این آیین‌نامه به آن‌ها دانشگاه اطلاق می‌شود. (ماده ۱ تکمیل آیین‌نامه انصباطی دانشجویان جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دانشگاه: به مؤسسه‌ای اطلاق می‌شود که لاقل سه دانشکده کامل به تشخیص شورای مرکزی دانشگاه‌ها داشته باشد. (تبصره ماده ۱ قانون راجع به تأسیس شورای مرکزی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۴۴/۹/۹)

دانشگاه: منظور از دانشگاه یا مؤسسه آموزش عالی، دانشگاه‌ها و مؤسسات و مجتمع‌های آموزش عالی و پژوهشی دولتی یا غیردولتی است که طبق مقررات وزارتی فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مدرک رسمی بالاتر از دیپلم (ولو به عنوان معادل) صادر می‌کنند که در این آیین‌نامه به آن‌ها دانشگاه اطلاق می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه انصباطی دانشجویان جمهوری اسلامی مصوب ۱۳۷۴/۴/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دانشگاه آزاد اسلامی: دانشگاه مؤسسه‌ای است غیرانتفاعی که درآمدهای آن منحصراً صرف هزینه‌ها و پیشرفت و توسعه فعالیت‌های آن خواهد شد. (ماده ۵ اساسنامه دانشگاه آزاد اسلامی مصوب ۱۳۶۶/۸/۱۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دانشگاه شاهد: مؤسسه‌ای است غیرانتفاعی و وابسته به بنیاد شهید انقلاب اسلامی با شخصیت حقوقی مستقل که رئیس دانشگاه نماینده قانونی آن خواهد بود. (ماده ۳ اساسنامه دانشگاه شاهد مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دانشگاه علوم اسلامی رضوی: دانشگاه مؤسسه‌ای است غیردولتی و غیرانتفاعی و عام‌المنفعه و بودجه آن از محل موقوفات مدرسه میرزا جعفر و خیرات خان، وجوهات شرعیه، درآمد خصوصی (غیردولتی) استان قدس رضوی و کمک‌های مردمی تأمین می‌شود. (ماده ۴ اساسنامه دانشگاه علوم اسلامی رضوی مصوب ۱۳۷۴/۱۰/۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

داوري: عبارت است از رفع اختلاف بین متداعین در خارج از دادگاه به وسیله شخص یا اشخاص حقیقی یا حقوقی مرضی‌الطرفین و یا انتصابی. (بند الف ماده ۱ قانون داوری تجاری بین‌المللی مصوب ۱۳۷۶/۶/۲۶)

داوري بین‌المللی: عبارت است از این‌که یکی از طرفین در زمان انعقاد موافقنامه داوری به موجب قوانین ایران تبعه ایران نباشد. (بند ب ماده ۱ قانون داوری تجاری بین‌المللی مصوب ۱۳۷۶/۶/۲۶)

دادسرای عمومی و انقلاب: در حوزه قضایی هر شهرستان یک دادسرا نیز در معیت دادگاههای آن تشکیل می‌گردد. (ماده ۳ قانون اصلاح قانون دادگاههای عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۸)

دادگاه کیفری استان: رسیدگی به جرایمی که مجازات قانونی آن‌ها قصاص عضو یا قصاص نفس یا اعدام یا رجم یا صلب یا حبس ابد باشد و نیز رسیدگی به جرایم مطبوعاتی و سیاسی ابتدائاً در دادگاه تجدید نظر استان به عمل خواهد آمد و در این مورد دادگاه مذکور دادگاه کیفری استان نامیده می‌شود. (بند ۱۰ (تبصره ۱) قانون اصلاح قانون دادگاههای عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۸)

دادگاههای عمومی: به ترتیب مقرر در این قانون به دعاوی حقوقی و جزایی و امور حسی رسیدگی می‌کنند. (ماده ۱ لایحه قانونی تشکیل دادگاههای عمومی مصوب ۱۳۵۸/۷/۱۰ شورای انقلاب)

دادگاههای عمومی: به ترتیب مقرر در این قانون به دعاوی حقوقی و جزایی و امور حسی رسیدگی می‌کنند. (ماده ۱ لایحه قانونی تشکیل دادگاههای عمومی مصوب ۱۳۵۸/۷/۵ شورای انقلاب)

دادنامه: در ظرف پنج روز از تاریخ صدور حکم یا قراری که مستقلاً قابل شکایت است پاکنویس آن باید تهیه شده و به امضا دادرس دادگاه و مدیر دفتر برست این پاکنویس دادنامه خوانده می‌شود. (ماده ۱۵۸ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

داده پیام: هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسائل الکترونیکی، نوری و یا فناوری‌های جدید اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می‌شود. (بندالف ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

داده پیام‌های شخصی: یعنی «داده پیام»‌های مربوط به یک شخص حقیقی (موضوع «داده») مشخص و معین. (بند ر ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

داده‌های الکترونیکی: عبارت است از متن یا پرونچای (فایل) اطلاعاتی که از طریق شبکه‌های رایانه‌ای یا دیسک نوری یا فلاپی دیسک به منظور تسريع در امور جاری عبور کالا تحت استاندارد و نمونه (فرمت) شناخته شده بین‌المللی همراه با اعمال سیستم امنیتی بر روی این‌گونه پرونچاهها (فایل‌ها) و امکان احراز هویت فرستنده و گیرنده تبادل می‌گردد. (بند ح ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

دارالعلم مفید: دانشگاه علوم انسانی (دارالعلم) مفید که در این اساسنامه اختصاراً دارالعلم خوانده می‌شود، مؤسسه‌ای است تحقیقاتی، آموزشی و فرهنگی که به منظور دستیابی به اهداف ذیل تأسیس می‌گردد: ۱- مطالعه و تحقیق در علوم و معارف اسلامی و بازبینی و بازنگری در علوم انسانی براساس مبانی و موازین اسلامی. ۲- فراهم آوردن زمینه‌های لازم جهت گسترش فعالیت‌های علمی و تحقیقاتی در جهان اسلام و ارزیابی تحقیقات انجام یافته در حوزه معارف اسلامی و علوم انسانی. ۳- تربیت علمی و عملی محققان برجسته و صاحب صلاحیت خدمت در دانشگاه و سایر مؤسسات تحقیقاتی مشابه آن. ۴- معرفی و به کارگیری نتایج تحقیقات انجام شده در وجوده گوناگون حیات فرهنگی و اجتماعی ملل اسلامی. ۵- تحقیق شئون مختلف جوامع اسلامی و دیگر جوامع و پیش‌بینی تحول آنها به منظور طرح پیشنهادهای مناسب برای تدوین خطوط کلی سیاست‌های فرهنگی - اجتماعی و علمی جهان اسلامی. (ماده ۱ اساسنامه دانشگاه علوم انسانی (دارالعلم) مفید (ره) مصوب ۱۳۶۷/۵/۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

دارایی ثابت: سرمایه، اموال، ماشین آلات و تجهیزات، زمین و ساختمان، استهلاک انباشته، سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت (در شرکت‌های فرعی و وابسته) دریافت‌نی‌های بلندمدت (حساب‌ها و اسناد دریافتی و تجاری، دریافتی از مدیران و شرکت‌های وابسته و عضو گروه و سایر دریافت‌نی‌ها)، سرفکلی، حق اختراع، علائم تجاری و مخارج انتقالی به دوره‌های آتی. (بند د ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

دارایی‌های ارزی: دارایی‌های ارزی قابل قبول جزو پشتوانه منحصرأً عبارتند از: الف) اسکناس‌های خارجی مورد قبول بانک مرکزی ایران. ب) مطالبات ارزی اعم از دیداری یا مدت‌دار که مدت آن از شش ماه تجاوز نکند. ج) هرگونه پرداخت به صندوق بین‌المللی پول یا بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه یا مؤسسات بین‌المللی مشابه بابت سهامیه یا سرمایه طبق قوانین مصوب. د) استنادی که از طرف دولتهای بیگانه و صندوق بین‌المللی پول و بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه و شرکت مالی بین‌المللی یا دستگاه‌های مشابه صادر یا تضمین شده. ه) مطالبات ریالی یا ارزی از خارجه که بر اثر اجرای قراردادهای بین‌المللی پرداخت و مبادلات ارزی و پایاپایی حاصل شده تا حدودی که در قراردادهای مذبور پیش‌بینی شده است. و) اسناد بازرگانی قابل پرداخت به ارز صادره عهده خارجه که دارای دو امضای معترض باشد که یکی از آن باید امضای بانک واگذارنده باشد و سرسید آنها از حدودی که در ماده ۲۷ پیش‌بینی شده بیش‌تر نباشد. ز) ارزهایی که به عنوان پشتوانه قبول می‌شود باید قابل تبدیل به طلا باشد و شورای پول و اعتبار بر حسب پیشنهاد هیأت عامل بانک مرکزی ایران این نوع ارزها را تعیین می‌نماید و در صورت اقتضا حداکثر مبالغی را که از

هر کدام از ارزهای مزبور در پشتوانه می‌توان قبول کرد معین خواهد نمود. (ماده ۲۱ قانون بانکی و پولی کشور مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

دارایی های تولید نشده: منظور دارایی‌های مورد نیاز تولید است که خودشان تولید نشده‌اند (مانند زمین و ذخایر معدنی) (ماده ۷۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)

دارایی های ثابت: منظور دارایی‌های تولید شده‌ای است که طی مدت بیش از یک سال به طور مکرر و مستمر در فرایند تولید به کار برده می‌شود. (ماده ۷۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)

دارایی های جاری: موجودی نقد، سرمایه‌گذاری در سهام و اوراق بهادر غیر از سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت و دریافت‌نی‌ها و موجودی‌های مواد و کالا (بند ذ ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

دارایی های سرمایه ای: منظور دارایی‌های تولید شده یا تولید نشده‌ای است که طی مدت بیش از یک سال در فرایند تولید کالا و خدمات به کار می‌رود. (ماده ۷۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)

دارایی های تولید شده: منظور دارایی‌هایی است که در فرایند تولید حاصل‌گردیده است. دارایی تولیدشده به سه‌گروه عمده دارایی‌های ثابت، موجودی انبار و اقلام گرانبهای تقسیم می‌شود. (ماده ۷۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)

داربست: سازه‌ای موقت است که برای نگهداری قالب‌بندی، سکوهای کار و تحمل بارهای حین اجرا برپا می‌شود مشتمل بر شمعبندی، پایه‌های قائم، صفحات افقی، بادبندها، زیرسروی‌ها و نظایر این‌ها. (بخش ۱-۹-۱۱ تعاریف از مقررات ملی طرح و اجرای ساختمان‌های بتُنی مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

دارنده چک: اعم است از کسی که چک در وجه او صادر گردیده یا به نام او پشت‌نویسی شده یا حامل چک (در مورد چک‌های در وجه حامل) یا قائم‌مقام قانونی آنان. (ماده ۱ قانون صدور چک مصوب ۱۳۵۵/۴/۱۶)

دارنده چک: اعم است از کسی که چک در وجه او صادر گردیده یا به نام او پشت‌نویسی شده یا حامل چک (در مورد در وجه حامل). (ماده ۱ قانون صدور چک مصوب ۱۳۴۴/۳/۴)

دارنده چک: اعم است از کسی که چک در وجه او صادر گردیده یا به نام او ظهرنویسی شده یا حامل چک

(در مورد چکهای در وجه حامل) (تبصره ۳ ماده ۱ قانون راجع به چک بی محل مصوب ۱۲/۱۶/۱۳۳۷)

داروهای ژنریک: عنوان داروهای ژنریک به داروهایی اطلاق می‌شود که با نام شیمیایی یا عمومی (غیراختصاصی) که توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تأیید می‌گردد، نامیده می‌شود. (تبصره ۲ ماده ۶ از قانون اصلاح بعضی از مواد قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴/۱۲۳)

داروهای گیاهی: به فراوردهایی اطلاق می‌شود که در تهیه و ترکیب آن‌ها کلاً یا اکثر آن، از اجزا یا عصاره‌های گیاهی استفاده شده باشد، تشخیص داروی گیاهی تأیید اثر درمانی و تعیین یا تأیید نام آن با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است. (تبصره ۳ ماده ۶ از قانون اصلاح بعضی از مواد قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴/۱۲۳)

داروی اختصاصی: عنوان داروی اختصاصی شامل داروهایی می‌شود که به‌طور ساده و یا از اختلاط یا ترکیب چند دارو در نتیجه ابداع شخص یا شخصیت حقوقی معینی به‌دست‌آمده یا فرمول و اسم ثابت و علامت صنعتی مخصوص مشخص به نام ابداع‌کننده در کشور ایران و یا کشورهای خارجی به ثبت رسیده باشد. (ماده ۱۳ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴/۳۲۹)

دام: در این قانون کلمه دام به حیوانات اهلی، طیور، ماهی، زنبور عسل، کرم ابریشم، حیوانات آزمایشگاهی و حیوانات باغ و حش اطلاق می‌شود و مقصود از کنترل بهداشتی بازرگی و اقداماتی است که از لحاظ پیشگیری و مبارزه با امراض دامی و بیماری‌های مشترک بین انسان و دام لازم و ضروری می‌باشد. (ماده ۲ قانون سازمان دامپزشکی کشور مصوب ۱۳۵۰/۳۲۴)

دام کشتاری: هر نوع دام و طیور که از نظر شرع مقدس اسلام قابلیت مصرف برای انسان داشته باشد. (بند د ماده ۲ آیین‌نامه چگونگی کنترل بهداشتی تردد، نقل و انتقال، واردات و صادرات دام زنده و فراوردهای خام دامی موضوع بند د ماده (۳) و بند ب ماده (۵) قانون سازمان دامپزشکی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۲۵ هیأت وزیران)

دام مبتلا به بیماری: گاو، گوسفند یا بزی را گویند که از نمونه‌های برداشتی از خون، شیر، جفت و جنین سقط شده آن جرم بروسلا جدا شود و یا آزمون سرمی خون آن از نظر برسلوز (رآکتور) مثبت باشد. (بند واو ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی و ریشه کنی برسلوز مصوب ۱۲/۱۹ ۱۳۸۳ هیئت وزیران)

دامپزشک: به فارغ‌التحصیلان رشته‌های دامپزشکی داخل و خارج از کشور اطلاق می‌شود که مدرک دکترای دامپزشکی آن‌ها به تأیید مراجع ذی‌صلاح رسیده باشد. (ماده ۶ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۰ قانون سازمان دامپزشکی کشور برای صدور پروانه‌های بیماران درمانگاه، آزمایشگاه و اشتغال به امور درمانی دامپزشکی مصوب ۱۰/۴ ۱۳۷۳ هیأت وزیران)

دامدار: کسی که حرفه اصلی او تولید یا پرورش دام و یا طیور باشد. (بند ۷ ماده ۱ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶) دام زنده: حیوانات اهلی، طیور، آبزیان، زنبور عسل، کرم ابریشم، حیوانات آزمایشگاهی و پوستی و حیوانات باغ و حش. (بند د ماده ۲ آیین‌نامه چگونگی کنترل بهداشتی تردد، نقل و انتقال، واردات و صادرات دام زنده و فراورده‌های خام دامی موضوع بند د ماده (۳) و بند ب ماده (۵) قانون سازمان دامپزشکی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۲۵ هیأت وزیران)

دبستان: از این به بعد مدرسه ابتدایی دبستان و معلم آن آموزگار، مدرسه متوسطه دبیرستان و معلم آن دبیر، مدرسه صنعتی هنرستان و معلم آن هنرآموز، هر شعبه از مدارس عالی (فاکولته) دانشکده و مجموع شعب عالیه (اونیورسیته) دانشگاه و معلم مدارس عالیه استاد نامیده خواهد شد. (تبصره ماده ۱ قانون اجازه تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۹)

دبیر: از این به بعد مدرسه ابتدایی دبستان و معلم آن آموزگار، مدرسه متوسطه دبیرستان و معلم آن دبیر، مدرسه صنعتی هنرستان و معلم آن هنرآموز، هر شعبه از مدارس عالی (فاکولته) دانشکده و مجموع شعب عالیه (اونیورسیته) دانشگاه و معلم مدارس عالیه استاد نامیده خواهد شد. (تبصره ماده ۱ قانون اجازه تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۹)

دبیرستان: از این به بعد مدرسه ابتدایی دبستان و معلم آن آموزگار، مدرسه متوسطه دبیرستان و معلم آن دبیر، مدرسه صنعتی هنرستان و معلم آن هنرآموز، هر شعبه از مدارس عالی (فاکولته) دانشکده و مجموع شعب عالیه (اونیورسیته) دانشگاه و معلم مدارس عالیه استاد نامیده خواهد شد. (تبصره ماده ۱ قانون اجازه تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۹)

در حکم شهید: افراد موضوع ماده ۳ این آیین نامه هستند که از نظر برخورداری از خدمات مربوط در اولویت دوم قرار می‌گیرند. (بند ۲ ماده ۱ آیین نامه تعیین مصادیق عملی شهید و خانواده‌های شاهد مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۷ هیئت وزیران)

درآمد: عبارت است از دریافت‌هایی که مؤسسه طبق اساسنامه مؤسسه و قوانین و مقررات مربوط و به شرح مذکور در ماده ۲۰ این آیین نامه مجاز به دریافت آن‌ها می‌باشد و در بودجه مؤسسه پیش‌بینی می‌شود و باید برای تحقق اهداف مؤسسه به مصرف برسد. (ماده ۵۰ آیین نامه مالی معاملاتی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

درآمد اختصاصی: عبارت است از درآمدهایی که به موجب قانون برای مصرف یا مصارف خاص در بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد اختصاصی منظور می‌گردد و دولت موظف است حداقل تا سه سال پس از تصویب این قانون، بودجه اختصاصی را حذف نماید. (ماده ۱۴ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

درآمد اختصاصی: عبارت است از درآمدهایی که به موجب قانون برای مصرف یا مصارف خاص در بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد اختصاصی منظور می‌گردد. (ماده ۹ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

درآمد اختصاصی دانشگاه: عبارت است از کلیه درآمدهای دانشگاه که در یک سال مالی در اثر ارائه خدمات، تحقیقات و فروش محصولات حاصل می‌گردد. (ماده ۵ آیین نامه مالی دانشگاهها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰ هیأت وزیران)

درآمد برنامه: عبارت است از درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار که برای اجرای برنامه‌های عمرانی در بودجه عمرانی تحت عنوان درآمد برنامه منظور می‌شود. (ماده ۱۰ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

درآمد حقوق: درآمدی که شخص حقیقی در خدمت شخص دیگر (اعم از حقیقی یا حقوقی) در قبال تسليم نیروی کار خود بابت اشتغال در ایران بحسب مدت یا کار انجام یافته به طور نقد یا غیرنقد تحصیل می‌کند مشمول مالیات بر درآمد حقوق است. (ماده ۸۲ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳)

درآمد حقوق: درآمدی که شخص حقیقی در خدمت شخص دیگر (اعم از حقیقی یا حقوقی) در قبال تسليم نیروی کار خود بابت اشتغال در ایران بر حسب مدت یا کار انجام یافته به طور نقد یا غیرنقد تحصیل می‌کند مشمول مالیات بر درآمد حقوق است. (ماده ۱ لایحه قانونی مالیات بر درآمد حقوق مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۱ شورای انقلاب)

درآمد خالص: مشمول مالیات مؤدیان مذکور عبارت است از درآمدی که در ظرف سال شمسی عاید مؤدی می‌شود منهای مخارجی که برای تحصیل و حفظ درآمد مزبور نموده‌اند. هزینه‌های قابل قبول در محاسبه مالیاتی به موجب آیین‌نامه تعیین می‌گردد. (تبصره ۱ ماده ۶ قانون مالیات بر درآمد و املاک مزروعی و مستغلات و حق تمبر مصوب ۱۳۳۵/۱/۱۶)

درآمد شرکت‌های دولتی: عبارت است از درآمدهایی که در قبال ارائه خدمت یا فروش کالا و سایر فعالیت‌هایی که شرکت‌های مذکور به موجب قوانین و مقررات مجاز به انجام آن‌ها هستند عاید آن شرکت‌ها می‌گردد. (ماده ۱۵ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

درآمد شرکت‌های دولتی: عبارت است از درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار که در بودجه شرکت‌های دولتی تحت عنوان درآمد شرکت‌های دولتی منظور می‌گردد. (ماده ۱۱ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

درآمد صندوق بازنیستگی: از وجودی که از حقوق و مزایای مستخدمین رسمی و آزمایشی کسر می‌شود منحصر است به وجود مذکور در مواد ۷۱ و ۷۲ و تبصره ۵ ماده ۱۳۷ این قانون و تبصره ۷۰ قانون بودجه سال ۱۳۴۲ کل کشور و مبلغ ماه اول هرگونه تفاوت حقوق مستخدم. در صورت عدم کفایت وجود صندوق بازنیستگی دولت مکلف است کمبود آن را در بودجه کل کشور از محل درآمد عمومی تأمین و پرداخت کند. بند ۱۶ (۱۰۰ اصلاحی) لایحه قانونی اصلاح بعضی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب کمیسیون خاص مشترک مجلسین مصوب ۱۳۴۹/۸/۱۲)

درآمد عمومی: عبارت است از درآمدهای وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و سایر منابع تأمین اعتبار که در بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد عمومی منظور می‌شود. (ماده ۸ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

درآمد عمومی: عبارت است از درآمدهای وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و مالیات و سود سهام شرکت‌های دولتی و درآمد حاصل از انحصارات و مالکیت و سایر درآمدهایی که در قانون بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد عمومی منظور می‌شود. (ماده ۱۰ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

درآمد کافی: عبارت است از مقدار درآمدی که عرفانیاز یک خانواده را تأمین کند به تشخیص هیأت‌های واگذاری زمین. (بند ۸ آییننامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۸/۸ مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هیأت وزیران)

درآمد کل(شرکت نفت): عبارت است از سود ویژه به اضافه بهره مالکانه (پرداخت مشخص) و وجودی که به عنوان پذیره و حق‌الارض و برگشت هزینه اکتشاف عاید شرکت شود. همچنین وجودی که به عنوان سود خالص از شرکت‌های فرعی و وابسته پس از پرداخت مالیات بر درآمد آن شرکت‌ها عاید می‌گردد. (ماده ۵۱ قانون اساسنامه شرکت ملی نفت ایران مصوب ۱۳۵۶/۳/۱۷)

درآمد مشمول مالیات حقوق: عبارت است از حقوق (مقرری یا مزد یا حقوق اصلی) و مزایای مربوط به شغل اعم از مستمر یا غیرمستمر قبل از وضع کسور و پس از کسر معافیت‌های مقرر در این لایحه قانونی. (ماده ۲ لایحه قانونی مالیات بر درآمد مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۱ شورای انقلاب)

درآمد مشمول مالیات حقوق: درآمدهایی که شخص حقیقی در خدمت شخص دیگر (اعم از حقیقی یا حقوقی) در قبال تسلیم نیروی کار خود بابت اشتغال در ایران برحسب مدت یا کار انجام یافته به طور نقد یا غیرنقد تحصیل می‌کند مشمول مالیات حقوق است. (ماده ۳ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۴۵/۱۲/۲۸)

درآمد ناویژه: عبارت است از درآمد حاصله از هر نوع کسب یا معاملات به انضمام درآمدهای بازرگانی و بانکی و صرافی و هر نوع عملیات انتفاعی دیگر و همچنین بهره‌برداری کانها که پس از کسر هزینه‌هایی که برای تحصیل درآمدها به شرح زیر لازم می‌باشد به درآمد ویژه تبدیل می‌گردد (الف) دستمزد، مواجب، حق‌الرحمه و حق‌العمل و فوق‌العاده مستخدمان و کارگران و وجودی که طبق نظامنامه وزارت دارایی به صندوق‌های تقاعد و تعاون مستخدمان و کارگران پرداخته می‌شود. (ماده ۱۱ آییننامه قانون مالیات بر درآمد مصوب ۱۹ آبان ۱۳۲۲ مصوب ۱۳۲۳/۳/۱)

درآمد ویژه: شامل اقلام زیر است: الف) درآمد نقدی یا جنسی حاصله از حقوق و اجرت و حق‌الزحمه و فوق‌العاده و پاداش و بهره معاملات پولی و سود سهام و کارمزد و هر نوع منافع یا سود دیگری که عاید بگردد طبق آین‌نامه مخصوص. ب) درآمد غیرویژه حاصله از هر نوع کسب یا معاملات به انضمام درآمدهای بازرگانی و بانکی و صرافی و صنعتی و هر نوع عملیات انتفاعی دیگر و همچنین بهره‌برداری کان‌ها پس از وضع هزینه‌هایی که برای تحصیل این درآمدها لازم است و به موجب آین‌نامه مخصوص تعیین می‌گردد. ج) نسبت به املاک مزروعی که به اجاره واگذار شده میزان درآمد ویژه عبارت خواهد بود از نصف مال‌الاجاره نقدی و جنسی سالانه آن که به نقد تسعیر می‌گردد به موجب قرار اجاره کتبی یا شفاهی. د) از کلیه درآمد کشاورزی املاک مزروعی که عاید مالک می‌گردد برابر نصف سهم مالکانه نقدی و جنسی که قسمت جنسی آن باید تسعیر و تبدیل به نقد گردد. ه) نسبت به مستأجرین املاک مزروعی که درآمد کشاورزی سهم مالکانه را اجاره می‌کنند تمام سهم مالکانه محسوب پس از وضع مال‌الاجاره که به مالک می‌پردازند نصف از عواید مستأجر. و) نسبت به مالکین املاک مزروعی که شخصاً عمل رعیتی ملک را عهده‌دار بوده و کل محصول را برداشت می‌نمایند نصف سهم مالکانه نقدی و جنسی تسعیر شده به نقد. ز) صد پنجاه مال‌الاجاره حمام‌ها و پخچال‌ها و صد هفتاد و پنج مال‌الاجاره خانه‌ها و صد هشتاد سایر مستغلات و اراضی و متعلقات آن‌ها که به اجاره رفته و در شهرها و قصبات واقع شده باشد. (ماده ۳ قانون مالیات بر درآمد مصوب ۱۳۲۲/۸/۱۹)

درآمد ویژه: مبلغی است که از عملیات و معاملات یک شرکت یا اتحادیه تعاونی در یک دوره مالی پس از وضع هزینه‌ها و استهلاکات حاصل می‌شود. (بند ۳ ماده ۱ از قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

درآمد ویژه: مصرحه در ماده سوم از قانون مالیات بر درآمد عبارت است از: هرگونه درآمد نقدی یا جنسی حاصله از حقوق، مواجب، مزد، اجرت، حق‌الزحمه، فوق‌العاده، پاداش و بهره معاملات پولی و معاملات رهنی و بیع‌شرطی، سود سهام، کارمزد، حق‌الامتیاز، لاتار و شرط‌بندی، حق داوری و درآمد املاک مزروعی مشمول مالیات، درآمد مشمول مالیات از اجاره بها، درآمد مشمول مالیات از فروش اموال غیرمنقول، هر نوع درآمد اتفاقی جز درآمد ارثی و هر نوع درآمد دیگری که در این آین‌نامه اسم صریحی از آن برده نشده و معافیت آن تصریح نگردیده و اجازه داده نشده است که از آن درآمدها به عنوان هزینه تحصیل درآمد مبلغی موضوع شود. (ماده ۱۰ آین‌نامه قانون مالیات بر درآمد مصوب ۱۳۲۲/۳/۱ آبان ۱۳۲۳ مصوب ۱۳۲۳/۳/۱)

درجه شغلی: عبارت از تعیین ارشدیت نسبی مشاغل در مجموعه طبقات شغلی است. (بند ح ماده ۱ از آییننامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

در حکم شهید(صاديق عملی): در حکم شهید عبارتند از: ۱) رزمندگانی که در زمان جنگ داخل مناطق عملیاتی برای سوانح طبیعی یا غیرطبیعی بدون سهلانگاری و تقسیر یا عدول از مقررات فوت می‌کنند. ۲) کارکنان نیروهای مسلح که در حال رفت و برگشت از منطقه عملیاتی در زمان جنگ در حال مأموریت کشته می‌شوند. ۳) کارکنان نیروهای مسلح و وزارت اطلاعات که در حین آموزش‌های رزمی و اطلاعاتی و رزمایش‌هایی که طبق برنامه‌های مصوب فرمانده کل قوا اجرامی شود، کشته می‌شوند. ۴) کارکنان نیروهای مسلح و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح که در حال مأموریت آزمایش یا تولید سلاح، مهمات و وسایل جنگی، کشته می‌شوند. ۵) کارکنان وزارت اطلاعات و نیروهای مسلح که به سبب مأموریت در اسارت دشمن یا گروگان خداناقلاب، مخالفان نظام، اشرار، سارقان مسلح و قاچاقچیان فوت می‌کنند مگر اینکه عدم پاییندی آن‌ها به آرمان‌های انقلاب اسلامی در زمان اسارت ثابت شود. ۶) کارکنان وزارت اطلاعات و نیروهای مسلح که در حال تعقیب و مراقبت دشمنان اسلام و نظام جمهوری اسلامی کشته می‌شوند. ۷) افرادی که در حملات هوایی یا موشکی یا بمب‌گذاری دشمن کشته می‌شوند. ۸) مهاجران جنگی و کسانی که در مناطق جنگی به علت برخورد با مواد منفجره از قبیل نارنجک، مین، گلوله توپ و نظایر آن کشته می‌شوند. ۹) افرادی که حین درگیری بینایین نیروهای مسلح و وزارت اطلاعات با دشمنان، ضد انقلاب و اشرار کشته می‌شوند. ۱۰) آزادگانی که فوت آن‌ها براساس نظریه کمیسیون پزشکی ذیربطر ناشی از صدمات مستقیم دوران اسارت تشخیص داده شود. ۱۱) جانبازان هفتاد درصد (۷۰٪) و بالاتر که فوت می‌نمایند یا کشته می‌شوند. ۱۲) افرادی که در دفاع از کیان جمهوری اسلامی ایران یا اموال عمومی یا منابع طبیعی در مقابله با دشمنان نظام، اشرار یا متجاوزان کشته می‌شوند. ۱۳) افرادی که به سبب مأموریت‌های محوله در پاسداری و حفاظت از مراکزی که نیروهای مسلح براساس مقررات یا مصوبات خاص شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور یا شورای تأمین استان موظف به حراست از آن مراکز هستند، مورد هجوم دشمن یا اشرار واقع و در اثر مقاومت و درگیری با آن‌ها کشته می‌شوند. ۱۴) مشمولان بندهای این ماده که به تشخیص کمیسیون پزشکی ذیربطر بر اثر جراحات و صدمات حاصل از موارد مندرج در این ماده فوت می‌کنند. (ماده ۳ آییننامه تعیین مصاديق عملی شهید و خانواده‌های شاهد مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۷ هیئت وزیران)

درخت: از نظر این قانون هر درختی است که محیط بن آن از پنجاه سانتیمتر بیشتر باشد. (تبصره ماده ۱ از قانون حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع بی‌رویه درخت مصوب ۱۳۵۲/۵/۱۱)

درختان جنگلی ایران: از نظر اجرای این قانون به شرح زیر دسته‌بندی می‌گردد: دسته اول- زربین، ارس، شمشاد، سرخدار، گردو، آزاد. دسته دوم- راش، بلوط، زبان گنجشک، ملچ، افرا، شیردار، الوک، توسکا، نمدار. دسته سوم- اوجا، سفیدپلت، کلهو، ممرز و سایر گونه‌ها. (بند ۱۷ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراعت مصوب ۱۳۶۵/۵/۲۵)

درخواست وجه: سندی است که مدیر امور مالی دیوان محاسبات برای دریافت وجه به منظور پرداخت حواله‌های صادر شده موضوع ماده ۲ این قانون و سایر پرداخت‌هایی که به موجب قانون از محل بودجه مورد عمل عهده خزانه در وجه حساب یا حساب‌های بانکی دیوان محاسبات صادر می‌گردد، تنظیم می‌نماید. (ماده ۳ آئین‌نامه مالی، محاسباتی و معاملاتی دیوان محاسبات مصوب ۱۳۷۲/۶/۹)

درخواست وجه: سندی است که ذی‌حساب برای پرداخت حواله‌های صادر شده از محل اعتبارات بودجه عمومی دولت به عهده خزانه در وجه حساب وزارت‌خانه یا مؤسسه مربوط صادر می‌کند. (ماده ۱۷ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

درخواست وجه: سندی است که ذی‌حساب برای دریافت وجه به منظور پرداخت حواله‌های صادر شده موضوع ماده ۲۱ این قانون و سایر پرداخت‌هایی که به موجب قانون از محل وجوده متتمرکز شده در خزانه مجاز است حسب مورد از محل اعتبارات و یا وجوده مربوط عهده خزانه در مرکز و یا عهده نمایندگی خزانه در استان در وجه حساب بانکی پرداخت دستگاه اجرائی ذیربط صادر می‌کند. (ماده ۲۲ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

درصد جانبازی: عبارت است از میزان آسیب‌دیدگی جسمی و روانی که توسط کمیسیون پزشکی تخصصی تعیین درصد بنیاد مشخص و حسب مورد تجدیدنظر خواهد شد. (بند ج ماده ۲ از قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۴/۳/۳۱)

درمانگاه: مؤسسه‌ای است شبانه‌روزی که بیماران سرپایی را می‌پذیرد و بایستی حداقل دارای سه پزشک عمومی یا متخصص باشد و استفاده از هر نام دیگر برای درمانگاه ممنوع است. (ماده ۱۶ آئین‌نامه اجرایی ماده ۸ قانون تشکیل وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی مصوب ۱۳۶۵/۵/۲۶ هیأت وزیران)

درمانگاه دامپزشکی: مکانی با فضای مناسب، طبق نقشه‌های موجود در سازمان دامپزشکی کشور است که دارای امکانات کافی برای پذیرش دام، معاینه، تشخیص، معالجه سرپایی دامها و در صورت لزوم اعزام اکیپ‌های سیار به مناطق تحت پوشش می‌باشد. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۰ قانون سازمان دامپزشکی کشور برای صدور پروانه‌های بیماران درمانگاه آزمایشگاه و اشتغال به امور درمانی دامپزشکی مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۴ هیأت وزیران)

دريافت‌های دولت: عبارت است از کلیه وجوهی که تحت عنوان درآمد عمومی و درآمد اختصاصی و درآمد شرکت‌های دولتی و سایر منابع تأمین اعتبار و سپرده‌ها و هدایا به استثنای هدایایی که برای مصارف خاصی اهدا می‌گردد و مانند این‌ها و سایر وجوهی که به موجب قانون باید در حساب‌های خزانه‌داری کل متمرکز شود. (ماده ۱۱ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

دریای ساحلی: حق حاکمیت ایران در خارج قلمرو خشکی ایران و آبهای داخلی شامل منطقه‌ای از دریاها متصل به سواحل ایران که دریای ساحلی نامیده می‌شود است. (ماده ۱ قانون اصلاح قانون تعیین حدود آبهای ساحلی و منطقه نظارت ایران مصوب تیرماه ۱۳۱۳ مصوب ۱۳۳۸/۱/۲۲)

دریای سرزمینی: در اصطلاح این قانون: منظور از دریای زیرزمینی دریای ساحلی موضوع ماده ۳ قانون اصلاح قانون تعیین حدود آبهای ساحلی و منطقه نظارت مصوب ۲۲ فروردین ۱۳۳۸ می‌باشد. (ماده ۱ قانون حفاظت دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی مصوب ۱۳۵۴/۱۱/۱۴)

دستگاه: به کلیه واحدهای سازمانی تابع قوه‌های مقننه، مجریه و قضایی و نهادهای انقلاب اسلامی، شرکت‌های تابع دولت و کلیه مؤسسات که به نحوی از بودجه عمومی استفاده می‌کنند اطلاق می‌شود. (بند چ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت ادامه تحصیل کارگزاران کشور در ساعات اداری مصوب ۱۳۷۳/۴/۱۲ هیأت وزیران)

دستگاه: منظور از دستگاه‌ها در این قانون کلیه وزارت‌خانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات، شرکت‌های دولتی و سایر واحدها که به نحوی از انجا از بودجه کل کشور استفاده می‌نمایند و به طور کلی هر واحد اجرایی که بر طبق اصول ۴۴ و ۴۵ قانون اساسی مالکیت عمومی بر آن‌ها مترتب بشود می‌باشد. واحدهایی که شمول مقررات عمومی در مورد آن‌ها مستلزم ذکر نام است نیز مشمول این تعریف می‌باشند. (تبصره ماده ۲ قانون دیوان محاسبات کشور مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۱)

دستگاه اجرایی: منظور وزارت‌خانه، نیروها و سازمان‌های تابعه ارتش ... استانداری یا فرمانداری کل، شهرداری و مؤسسه وابسته به شهرداری، مؤسسه دولتی، مؤسسه وابسته به دولت، شرکت دولتی، مؤسسه عمومی عام‌المنفعه و مؤسسه اعتباری تخصصی است که عهده‌دار اجرای قسمتی از برنامه سالانه بشود. (بند ۱۱ ماده ۱ قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

دستگاه اجرایی: منظور از دستگاه اجرایی در این آیین‌نامه، کلیه وزارت‌خانه‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی، مؤسسات و شرکت‌هایی هستند که شمول قانون بر آن‌ها مستلزم ذکر نام است. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی چگونگی استفاده از خودروهای دولتی و واگذاری آن‌ها موضوع بندهای (الف، ج و ک) تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۷۳ کل کشور مصوب ۱۳۷۲/۲/۴ هیأت وزیران)

دستگاه تهویه: به دستگاه‌هایی اعم از پنکه، کولر و یا بخاری گفته می‌شود که هوای درون وسیله نقلیه را جابه‌جا و یا دمای آن را کاهش یا افزایش دهد. (بند ۵۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

دستگاه دولتی: وزارت‌خانه، مؤسسه یا شرکتی است که مطابق قوانین و مقررات، اعمال حاکمیت یا تصدی دولت جمهوری اسلامی ایران را در امری به عهده دارد. در مواردی که موضوع در ارتباط با وظایف و مسئولیت‌های چند دستگاه باشد، تعیین دستگاه مسئول بر عهده هیأت وزیران می‌باشد. (ماده ۱ آیین‌نامه چگونگی تنظیم و انعقاد توافق‌های بین‌المللی مصوب ۱۳۷۱/۲/۱۳ هیأت وزیران)

دستگاه دولتی: منظور از دستگاه دولتی در این قانون کلیه وزارت‌خانه‌ها، مؤسسسات، شرکت‌های دولتی، مؤسسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، شهرداری‌ها و هرگونه سازمان یا مؤسسه‌ای است که به نحوی از اعتبارات کل کشور یا اعتباراتی که به موجب قانون یا تصویب‌نامه هیأت وزیران از محل درآمد عمومی تأمین می‌گردد بهره‌مند می‌شوند. (تبصره ۴ ماده ۲ از قانون آیین‌نامه استخدامی دیوان محاسبات کشور مصوب ۱۳۷۰/۷/۷)

دستگاه دولتی: منظور از دستگاه دولتی در این تصویب‌نامه، وزارت‌خانه‌ها، مؤسسسات دولتی، شرکت‌های دولتی و مؤسسسات انتفاعی وابسته به دولت، دستگاه‌های اجرایی محلی، مؤسسسات عمومی عام‌المنفعه، شهرداری‌ها و هر دستگاه دیگری که بیش از ۵۰ درصد هزینه‌های خود را از محل بودجه عمومی دولت دریافت می‌نمایند می‌باشد. (بند ۴ مقررات مربوط به پرداخت اضافه کار ساعتی کارکنان دستگاه‌های دولتی مصوب ۱۳۵۸/۲/۲۴ هیأت وزیران)

دستگاه مسئول بهره برداری: منظور دستگاهی است که پس از اجرا و تکمیل طرح عمرانی طبق قوانین و مقررات مربوط موظف به بهره برداری و نگهداری از آن می‌گردد. این دستگاه ممکن است همان دستگاه اجراکننده طرح و یا دستگاه دیگری باشد. (بند ۱۲ ماده ۱ قانون برنامه و بودجه کشور مصوب (۱۳۵۱/۱۲/۱۰

دستگاه‌های دولتی: منظور از دستگاه‌های دولتی کلیه وزارت‌خانه‌ها، ادارات مستقل، بنگاه‌ها، شرکت‌ها و سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران و هرگونه سازمانی است که دولت به نحوی از انحا از لحاظ مالی در آن سهیم باشد به استثنای وزارت جنگ و ژاندارمری کل کشور جز در مورد استفاده از مسکن‌های عمومی واگذاری. (ماده ۶ رد لواح مربوط به تشکیل سازمان مسکن و تنظیم یک برنامه صحیح و بلندمدت برای خانه‌دار ساختن کارمندان دولت و کارگران صنایع مصوب (۱۳۴۴/۱۱/۲۰

دستمزد: عبارت از مبلغی است که در مقابل ساعات کار و کارمزد عبارت از مبلغی است که در مقابل هر واحد از محصول کار به کارگر به طور نقد یا جنس تأديه می‌شود. (تبصره ۱ ماده ۳ از لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب (۱۳۳۴/۴/۲۴

دستور اجرا: عبارت دستور اجرا از این قرار است عموم ضابطین عدلیه و کلیه مأموران اجرا و قوای دولتی مأمور و مکلف هستند که هر یک در آنچه راجع به ایشان است ادای وظیفه و مساعدت برای اجرای مدلول این ورقه به عمل آورند نظر به این منظور ورقه حاضرہ صادر و ممضی و ممهور می‌گردد به تاریخ. (ماده ۱۲۰ قانون ثبت اسناد و املاک مصوب (۱۳۰۱/۱/۲۱

دستور موقت: ممکن است دایر بر توقیف مال یا انجام عمل یا منع از امری باشد. (ماده ۳۱۶ قانون آینین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب (۱۳۷۹/۱/۲۱

دشمن: منظور از دشمن عبارت است از اشرار، گروه‌ها و دولتهایی که با نظام جمهوری اسلامی ایران در حال جنگ بوده یا قصد براندازی آن را دارند و یا اقدامات آنان بر ضد امنیت ملی است. (ماده ۲۵ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مصوب (۱۳۸۲/۱۰/۹

دعاوی خانوادگی: منظور از دعوای خانوادگی دعوای مدنی بین هر یک از زن و شوهر و فرزندان و جد پدری و وصی و قیم است که از حقوق و تکالیف مقرر در کتاب هفتم در نکاح و طلاق (منجمله دعوای مربوط به جهیزیه و مهر زن) و کتاب هشتم در اولاد و کتاب نهم در خانواده و کتاب دهم در حجر و قیوموت

قانونی مدنی همچنین از مواد ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹ و ۱۰۳۰ قانون مذکور و مواد مربوط در قانون امور حسبی ناشی شده باشد. (ماده ۲ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۵)

دعاوی خانوادگی: منظور از دعواوی خانوادگی دعواوی مدنی بین هر یک از زن و شوهر و فرزندان و جد پدری و وصی و قیم است که از حقوق و تکالیف مقرر در کتاب هفتتم (در نکاح و طلاق) و کتاب هشتم (در اولاد) و کتاب نهم (در خانواده) و کتاب دهم (در حجر و قیمومت) قانون مدنی و همچنین از مواد ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹ و ۱۰۳۰ قانون مذکور و نیز از مواد مربوطه در قانون امور حسبی ناشی شده باشد. (ماده ۲ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۴۶/۳/۲۵)

دعوتنامه ارزیابی توان کار: استنادی که به منظور ارزیابی توان اجرای کار پیمانکاران برای آنها ارسال می‌شود. (بند ب ماده ۲ آیین‌نامه ارجاع کار به پیمانکاران صنعت ساخت مصوب ۱۳۸۳/۱/۲۴ هیئت وزیران)

دعوای تصرف عدوانی: عبارت است از: ادعای متصرف سابق مبنی بر این‌که دیگری بدون رضایت او مال غیرمنقول را از تصرف وی خارج کرده و اعاده تصرف خود را نسبت به آن مال درخواست می‌نماید. (ماده ۱۵۸ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

دعوی تصرف عدوانی: عبارت است از دعواوی متصرف سابق که دیگری بدون رضایت او مال غیرمنقول را از تصرف او خارج کرده و متصرف سابق اعاده تصرف خود را نسبت به آن مال درخواست می‌نماید. (ماده ۳۲۳ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

دعوی تصرف عدوانی: دعواوی مزاحمت و تصرف عدوانی در صلحیه اقامه می‌شود که موضوع دعواوی در حوزه آن واقع است. دعواوی مزاحمت عبارت است از دعواوی که به موجب آن متصرف مال یا حتی تقاضای جلوگیری از مزاحمت کسی می‌نماید که نسبت به تصرفات او مزاحم است بدون این‌که مال را از تصرف متصرف خارج کرده باشد. دعواوی تصرف عدوانی عبارت است از دعواوی متصرف سابق که دیگری بدون رضایت او مالی را از تصرف او خارج کرده و متصرف سابق اعاده تصرف خود را نسبت به آن مال تقاضا می‌نماید. (ماده ۱۸ قانون اصول محاکمات حقوقی و تجاری مصوب ۱۳۱۴/۱۰/۲۸)

دعوای طاری: هر دعواوی که در اثنای رسیدگی به دعواوی دیگر از طرف خواهان یا خوانده یا شخص ثالث یا از طرف متداعیین اصلی بر ثالث اقامه شود، دعواوی طاری نامیده می‌شود. این دعوا اگر با دعواوی اصلی مرتبط

یا دارای یک منشأ باشد، در دادگاهی اقامه می‌شود که دعوای اصلی در آن جا اقامه شده است. (ماده ۱۷ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

دعوای طاری: هر دعوی که در اثنای رسیدگی به دعوی دیگری از طرف مدعی یا مدعی‌علیه یا شخص ثالثی یا از طرف متداعیین اصلی بر ثالث اقامه شود، دعوی طاری نامیده می‌شود و این دعوی اگر با دعوی اصلی ناشی از یک منشأ باشد یا با دعوی اصلی ارتباط کامل داشته باشد، در دادگاهی اقامه می‌شود که دعوی اصلی در آن جا اقامه شده است مگر این‌که دعوی طاری از صلاحیت ذاتی دادگاه خارج باشد در این صورت اگر رسیدگی به دعوی اصلی متوقف به رسیدگی به دعوی طاری باشد دعوی اصلی موقوف می‌ماند تا دعوی طاری در دادگاهی که صلاحیت رسیدگی به آن را دارد خاتمه پذیرد. (ماده ۲۸ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

دعوی متقابل: مدعی‌علیه حق دارد در مقابل ادعای مدعی اقامه دعوی کند و چنین دعوی را در صورتی که با دعوی اصلی ناشی از یک منشأ یا با دعوی نامبرده ارتباط کامل داشته باشد دعوی متقابل نامند و به آن دعوی در همان دادگاه با دعوی اصلی رسیدگی می‌شود مگر این‌که دعوی متقابل از صلاحیت ذاتی دادگاه خارج باشد. بین دو دعوی وقتی ارتباط کامل موجود است که اتخاذ تصمیم در هر یک مؤثر در دیگری باشد. (ماده ۲۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

دعوی متقابل: خوانده می‌تواند در مقابل ادعای خواهان، اقامه دعوا نماید. چنین دعوا‌ای در صورتی که با دعوای اصلی ناشی از یک منشأ بوده یا ارتباط کامل داشته باشد، دعوای متقابل نامیده شده و توأمً رسیدگی می‌شود و چنان‌چه دعوا متقابل نباشد، در دادگاه صالح به طور جداگانه رسیدگی خواهد شد. بین دو دعوا وقتی ارتباط کامل موجود است که اتخاذ تصمیم در هر یک مؤثر در دیگری باشد. (ماده ۱۴۱ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

دعوی متقابل: مدعی‌علیه حق دارد که در مقابل ادعای مدعی اقامه دعوا نماید و چنین دعوی را در صورتی که مربوط به دعوی اولی (اصلی) باشد دعوی متقابل نامند و بدان دعوی در همان محکمه با دعوی اصلی رسیدگی می‌شود مگر این‌که دعوی متقابل نوعاً از صلاحیت محکمه خارج باشد. (ماده ۲۴۶ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

دعوى مزاحمت: عبارت است از دعوايی که به موجب آن متصرف مال غیرمنقول درخواست جلوگیری از مزاحمت کسی را می‌نماید که نسبت به متصرفات او مزاحم است بدون این که مال را از تصرف متصرف خارج کرده باشد. (ماده ۳۲۵ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

دعوى مزاحمت: عبارت است از دعوايی که به موجب آن متصرف مال تقاضای جلوگیری از مزاحمت کسی می‌نماید که نسبت به متصرفات او مزاحم است بدون این که مال را از تصرف متصرف خارج کرده باشد. (از ماده ۱۸ قانون اصول محاکمات حقوقی و تجاری مصوب ۱۳۱۴/۱۰/۲۸)

دعوى مزاحمت: عبارت است از: دعوايی که به موجب آن متصرف مال غیرمنقول درخواست جلوگیری از مزاحمت کسی را می‌نماید که نسبت به متصرفات او مزاحم است بدون این که مال را از تصرف متصرف خارج کرده باشد.

(ماده ۱۶۰ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

دعوى ممانعت از حق: عبارت است از: تقاضای کسی که رفع ممانعت از حق ارتقاء یا انتفاع خود را در ملک دیگری بخواهد. (ماده ۱۵۹ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

دعوى ممانعت از حق: عبارت است از دعوايی کسی که رفع ممانعت از حق ارتقاء یا حق انتفاع خود را در ملک دیگری بخواهد. (ماده ۳۲۴ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

دفاتر مباشرت ثبت: از قرار تفصیل ذیل است: اولاً- دو دفتر برای ثبت اسناد به طوری که قانون معین می‌کند، یکی برای معاملات راجعه به اموال غیرمنقوله و دیگری برای سایر معاملات. ثانیاً- دو دفتر فهرست که در آن مباشر ثبت مفاد اسناد ثبت شده و تصدیقات خود را با قید سجلات و امضاهای همچنین کلیه اقداماتی را که موافق وظایف خود به عمل می‌آورد نسختین می‌نویسد (به طور اختصار فهرست می‌کند). ثالثاً- دفتر نماینده عمومی که به ترتیب حروف تهیی برای کلیه اسنادی که در نزد مباشر ثبت یا تصدیق شده ترتیب می‌شود. رابعاً- دفتر صورت اسنادی که در مباشرت ثبت تودیع می‌شود. خامساً- دفتر صورت اشخاصی که ورشکسته و یا در تحت قیمومیت یا ولایت شرعی اعلان شده‌اند. سادساً- دفتر عایدات. (ماده ۱۸ قانون ثبت اسناد مصوب ۱۲۹۰/۲/۲۱)

دفاع غیرنظامی: عبارت از مجموعه تدابیر و اقداماتی است که برای آماده کردن مردم و مؤسسات و تأسیسات و منابع مختلف ثروت‌های ملی در برابر آثار زیان بخش ناشی از حوادث طبیعی، سوانح غیرمنتقبه، حملات هوایی، استعمال هرگونه سلاح و همچنین تقلیل تلفات و خسارات انجام می‌گیرد. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون سازمان دفاع غیرنظامی کشور مربوط به وظایف و تشکیلات مصوب (۱۳۵۱/۱۲/۲۸

دفتر دارایی: دفتری است که تاجر باید هر سال صورت جامعی از کلیه دارایی منقول و غیرمنقول و دیون و مطالبات سال گذشته خود را به ریز ترتیب داده در آن دفتر ثبت و امضا نماید و این کار باید تا پانزدهم فروردین سال بعد انجام پذیرد. (ماده ۹ قانون تجارت مصوب (۱۳۱۱/۲/۱۳

دفتر دارایی: دفتری است که تاجر باید هر سال صورت جامعی از کلیه دارایی منقول و غیرمنقول و دیون و مطالبات سال گذشته خود را به ریز ترتیب داده در آن دفتر ثبت و امضا نماید و این کار باید تا پانزدهم حمل سال بعد انجام پذیرد. (ماده ۹ قانون تجارت مصوب (۱۳۰۴/۳/۱۲

دفتر روزنامه: دفتری است که تاجر باید همه روزه مطالبات و دیون و دادوستد تجاری و معاملات راجع به اوراق تجاری (از قبیل خرید و فروش و ظهرنویسی) و به طور کلی جمیع واردات و صادرات تجاری خود را به هر اسم و رسمی که باشد و وجودی را که برای مخارج شخصی خود برداشت می‌کند در آن دفتر ثبت نماید. (ماده ۷ قانون تجارت مصوب (۱۳۱۱/۲/۱۳

دفتر روزنامه: دفتر روزنامه دفتری است که تاجر باید همه روزه مطالبات و دیون و دادوستد تجاری و معاملات راجع به اوراق تجاری (از قبیل خرید و فروش و ظهرنویسی) و به طور کلی جمیع واردات و صادرات تجاری خود را به هر اسم و رسمی که باشد و وجودی را که برای مخارج شخصی خود برداشت می‌کند در آن دفتر ثبت نماید. (ماده ۷ قانون تجارت مصوب (۱۳۰۴/۳/۱۲

دفتر کپیه: دفتری است که تاجر باید کلیه مراسلات و مخابرات و صورتحساب‌های صادره خود را در آن به ترتیب تاریخ ثبت نماید. (ماده ۱۰ قانون تجارت مصوب (۱۳۰۴/۳/۱۲

دفتر کپیه: دفتری است که تاجر باید کلیه مراسلات و مخابرات و صورتحساب‌های صادره خود را در آن به ترتیب تاریخ ثبت نماید. (ماده ۱۰ قانون تجارت مصوب (۱۳۱۱/۲/۱۳

دفتر کل: دفتری است که تاجر باید کلیه معاملات را لاقل هفتاهی یک مرتبه از دفتر روزنامه استخراج و انواع مختلفه آن را تشخیص و جدا کرده هر نوعی را در صفحه مخصوصی در آن دفتر به طور خلاصه ثبت کند. (ماده ۸ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۲)

دفتر کل: دفتری است که تاجر باید کلیه معاملات را لاقل هفتاهی یک مرتبه از دفتر روزنامه استخراج و انواع مختلف آن را تشخیص و جدا کرده هر نوعی را در صفحه مخصوصی در آن دفتر به طور خلاصه ثبت کند. (ماده ۸ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

دفتر مهندسی: هرگونه محل انجام خدمات مهندسی ساختمان که طبق ماده (۹) آییننامه اجرایی قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان مجوز فعالیت دریافت نموده باشد. (ماده ۱ آییننامه اجرایی ماده ۳۲ قانون نظام مهندسی ساختمان ... مصوب ۱۳۸۳/۴/۱۷ هیئت وزیران)

دفترخانه اسناد رسمی: واحد وابسته به وزارت دادگستری است و برای تنظیم و ثبت اسناد رسمی طبق قوانین و مقررات مربوط تشکیل میشود. سازمان و وظایف دفترخانه تابع قوانین و نظامات راجع به آن است. (ماده ۱ قانون دفاتر اسناد رسمی و کانون سردفتران و دفتریاران مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۵)

دفترخانه اسناد رسمی: دفترخانه محلی است که سردفتر برای انجام کار و وظایف دفتری خود تعیین و به اداره ثبت محل و اداره ثبت اسناد مرکز اطلاع میدهد، سایر شرایط دفترخانه و اوقات کار طبق نظامنامه وزارت عدله خواهد بود. (ماده ۲۲ قانون دفتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۱۶/۳/۱۵)

دفتر گواهی امضا: دفتری است که منحصراً مخصوص تصدیق امضا ذیل نوشهای عادی است و نوشته تصدیق امضا شده با توجه به ماده ۳۷۵ آیین دادرسی مدنی مسلم الصدور شناخته میشود. وزارت دادگستری آییننامه لازم را برای گواهی امضا تهیه و تصویب خواهد کرد. (ماده ۲۰ قانون دفاتر اسناد رسمی و کانون سردفتران و دفتریاران مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۵)

دفتریار: کسی است که سمت معاونت دفترخانه را دارا است و بر حسب پیشنهاد سردفتر و تصویب وزارت عدله انتخاب میگردد و وظایف دفتریاران به موجب نظامنامه وزارت عدله معین خواهد شد. (ماده ۲۴ قانون دفتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۱۶/۳/۱۵)

دفتریار اول: هر دفترخانه علاوه بر یک دفتریار که سمت معاونت دفترخانه و نمایندگی سازمان ثبت را دارد است و دفتریار اول نامیده میشود میتواند یک دفتریار دوم نیز داشته باشد. دفتریار به پیشنهاد سردفتر و به

موجب ابلاغ سازمان ثبت اسناد و املاک کشور برابر مقررات این قانون منصوب می‌شود. (ماده ۳ قانون دفاتر اسناد رسمی و کانون سردفتران و دفتریاران مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۵)

دفع: کلیه روش‌های از بین بردن یا کاهش خطرات ناشی از پسمندها از قبیل بازیافت، دفن بهداشتی، زباله سوزی. (جزء ۱ بند ج ماده ۲ قانون مدیریت پسمندها مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)

دفعینه: مالی است که در زمین یا بنایی دفن شده و بر حسب اتفاق و تصادف پیدا می‌شود. (ماده ۱۷۳ قانون مدنی)

دلال: کسی است که در مقابل اجرت واسطه انجام معاملاتی شده یا برای کسی که می‌خواهد معاملاتی نماید طرف معامله پیدا می‌کند. اصولاً قرارداد دلالی تابع مقررات راجع به وکالت است. (ماده ۳۳۵ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

دلیل: عبارت از امری است که اصحاب دعوا برای اثبات یا دفاع از دعوا به آن استناد می‌نمایند. (ماده ۱۹۴ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

دلیل: عبارت از امری است که اصحاب دعوا برای اثبات دعوا یا دفاع از دعوا به آن استناد می‌نمایند. (ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

دمپینگ: هرگاه کالایی با قیمت نامتناسب یا تسهیلات غیرعادی از کشوری برای ورود به ایران عرضه شود (دمپینگ Dumping) و این عمل برای اقتصاد کشور رقابت ناسالم تلقی گردد هیأت وزیران می‌تواند در هر موقع بنا به پیشنهاد وزارت اقتصاد برای ورود کالای مزبور از آن کشور سود بازرگانی ویژه‌ای برقرار کند. (ماده ۷ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

۵: چند آبادی و مزرعه نزدیک یا متصل به هم که مجموعاً دارای ضوابط ماده یک باشد به پیشنهاد فرماندار و تأیید انجمن شهرستان و موافقت وزارت کشور و وزارت تعاون و امور روستاهای شناخته می‌شود. (ماده ۲ قانون تشکیل انجمن ده و دهبانی مصوب ۱۳۵۳/۱۲/۲۵)

ده پهلوی: مسکوک طلای ده پهلوی دارای ۷۳/۲۲۳۸۲۰ گرم طلای خالص و قطر آن ۵۰ میلیمتر حد ترخص وزن دو در هزار. (بند ز قانون اصلاح قانون ضرب مسکوک طلا مصوب ۱۳۵۵/۲/۲۲)

دهات خرده مالک: عبارت از دهاتی هستند که مشمول پرداخت مالیات مزروعی نمی‌باشند. (تبصره ۲ ماده

۸ از قانون بنگاه عمرانی کشور مصوب (۱۳۳۴/۵/۱۱)

دهستان: کوچک‌ترین واحد تقسیمات کشوری است که دارای محدوده جغرافیایی معین بوده و از به هم پیوستن چند روستا، مکان، مزرعه هم‌جوار تشکیل می‌شود که از لحاظ محیط طبیعی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی همگن بوده و امکان خدمات‌رسانی و برنامه‌ریزی در سیستم و شبکه واحدی را فراهم می‌نماید. (ماده ۳ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب (۱۳۶۲/۴/۱۵)

دهستان: وزارت کشور به تدریج از چند ده متصل به یکدیگر که دارای وضع جغرافیایی و اقلیمی مشابهی بوده و از نظر اقتصادی و اجتماعی و آموزشی و تعاونی با یکدیگر ارتباط و وجه مشترک داشته باشند واحدی به نام دهستان تشکیل خواهد داد که از لحاظ اداری تابع بخش معینی خواهد بود. (ماده ۴ قانون تشکیل انجمن ده و دهبانی مصوب (۱۳۵۳/۱۲/۲۵)

دهکده مجاور جنگل: دهکده‌ای است که اراضی آن لاقل از یک طرف به جنگل متصل باشد. (بند ۱۴ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب (۱۳۴۶/۵/۲۵)

دوایر محلیه: در ایالات و ولایات و بلوکات برای ترتیب و تنظیم کلیه امور علاوه بر انجمن ایالتی و ولایتی و بلدی که مطابق نظامنامه انجمن‌های مذکوره تکالیف‌شان معین است دوایری تشکیل می‌شود که به دوایر محلیه موسوم خواهد بود (در مقابل دوایر مرکزیه که عبارت از وزارت‌خانه‌ها است) این دوایر از حیث وظایف و وسعت قلمرو و حدود اختیارات از یکدیگر متمایزند چنان‌که از حیث وظایف کلیه منقسم می‌شوند به دوایر اداریه و عدلیه و از حیث قلمرو به دوایر ایالتی و ولایتی و بلوکی و از حیث اختیارات به دوایر تابعه و متبعه چنان‌که بلوک در اختیارات تابع اداره ولایات است و قریه تابع اداره بلوک. (ماده ۴ قانون تشکیل ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام مصوب (۱۲۸۶/۹/۲۷)

دوره عمل: عبارت از مدتی است که قانون برای جریان معاملات بودجه یک سنه مالیه معین می‌نماید. مدت مزبوره برای تشخیص و حواله مطالبات داینین دولت تا روز آخر ماه سوم سال بعد است و برای ختم اعمال دایر به دریافت عایدات و پرداخت مخارج تا روز آخر سال بعد است. (ماده ۲ قانون محاسبات عمومی مصوب (۱۲۸۹/۱۲/۳

دوره عمل: عبارت از مدتی است که قانون برای جریان عملیات بودجه یک سنه مالی معین می‌نماید. مدت مذبور برای تشخیص مطالبات دایین دلت و بستن حساب عایدات و پرداخت مخارج تا روز آخر ماه سوم سال بعد است. (ماده ۲ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۱۰)

دولت: منظور از دولت و مؤسسات وابسته به دولت عبارت است از کلیه وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات وابسته به دولت و همچنین مؤسسات بازرگانی و انتفاعی به شرح فهرست ضمیمه که در این آیین‌نامه به نام سازمان‌های دولتی خوانده می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قسمت اول تبصره ۲۹ بودجه سال ۱۳۴۴ کل کشور مصوب ۱۳۴۴/۱۱/۱۸)

دیات: جزای مالی است که از طرف شارع برای جرم تعیین شده است. (ماده ۱۰ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۰۷/۲۱)

دیافراگم: سیستمی افقی یا تقریباً افقی است که نیروهای جانی را به اجزای مقاوم قائم منتقل می‌نماید. این سیستم می‌تواند مهاربندی‌های افقی را نیز شامل گردد. (بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

دین رسمی ایران: اسلام و مذهب جعفری اثنی عشری است... (اصل دوازدهم قانون اساسی)

دیه: مالی است که به سبب جنایت بر نفس یا عضو به مجني عليه یا به ولی یا اولیا دم او داده می‌شود. (ماده ۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

دیه: مالی است که به سبب جنایت بر نفس یا عضو به مجني عليه یا به ولی یا اولیا دم او داده می‌شود. (ماده ۲۹۴ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷)

دیه: مالی است که از طرف شارع برای جنایت تعیین شده است. (ماده ۱۵ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷) مجمع تشخیص مصلحت نظام

دیه اقلیت‌های دینی: براساس نظر حکومتی ولی امر، دیه اقلیت‌های دینی شناخته شده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به اندازه دیه مسلمان تعیین می‌گردد. (تبصره الحاقی موضوع قانون الحاق یک تبصره به ماده ۲۹۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۸۲/۳/۴)

دیوار برشی: دیواری است که برای مقاومت در برابر نیروهای جانبی که در صفحه دیوار عمل می‌کنند، طراحی شده است و به آن دیافراگم قائم نیز گفته می‌گردد. (بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

دیوان جنایی: به اموری که مطابق قانون مجازات عمومی جنایت تشخیص داده شده در محکمه استیناف رسیدگی خواهد شد، محکمه استیناف در این موقع دیوان جنایی نامیده شده و مرکب از ۵ نفر خواهد بود، رئیس و اعضاء محکمه یا شعبه استینافی که به امور جزایی رسیدگی می‌نماید به علاوه دو نفر از بین اعضا سایر شعب و اعضاء علی‌البدل استیناف و حکام بداعیت به دعوت رئیس استیناف محکمه جنایی را تشکیل می‌دهند. (ماده ۳۷ قانون اصول تشکیلات عدیله مصوب ۱۳۰۷/۴/۲۷)

دیوان عدالت اداری: به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احراق حقوق آن‌ها، دیوانی به نام دیوان عدالت اداری زیر نظر رئیس قوه قضاییه تأسیس می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند. (صل ۱۷۳ قانون اساسی)

دیوان عالی تمیز: دارای دو شعبه و لدی الاقتضا سه شعبه است هر شعبه مرکب از یک رئیس و سه مستشار که یک نفر از آن‌ها به نوبت به تعیین رئیس شعبه عضو ممیز شده و هیأت محکمه مرکب از سه نفر خواهد بود. رئیس شعبه اول سمت ریاست کل دیوان تمیز را خواهد داشت. (ماده ۳۸ قانون اصول تشکیلات عدیله مصوب ۱۳۰۷/۴/۲۸)

دیوان عالی کشور: به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسئولیت‌هایی که طبق قانون به آن محول می‌شود براساس ضوابطی که رئیس قوه قضاییه تعیین می‌کند، تشکیل می‌گردد. (اصل ۱۶۱ قانون اساسی)

دیون بلا محل: عبارت است از بدهی‌های قابل پرداخت سنت‌های گذشته که در بودجه مربوط اعتباری برای آن‌ها منظور نشده یا زاید بر اعتبار مصوب و در هر دو صورت به یکی از طرق زیر بدون اختیار دستگاه ایجاد شده باشد: الف) احکام قطعی صادره از طرف مراجع صالحه. ب) انواع بدهی به وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و شرکت‌های دولتی ناشی از خدمات انجام شده مانند حق اشتراک برق آب، هزینه‌های مخابراتی، پست و هزینه‌های مشابه که خارج از اختیار دستگاه اجرایی ایجاد شده باشد. ج) سایر بدهی‌هایی که خارج از اختیار

دستگاه ایجاد شده باشد. انواع دیون بلا محل موضوع این بند از طرف وزارت امور اقتصادی و دارایی تعیین و اعلام خواهد شد. (ماده ۸ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

دیون محقق: مقصود از دیون محقق بدھی‌هایی است که بر طبق مدارک قانونی عرفاً قابل پرداخت باشد. (تبصره ۱ ماده ۲ از قانون اصلاح قانون مالیات بر ارث و نقل و انتقالات بلاعوض مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۳)

ذخیره قطعی: آن مقدار از کانسار که ابعاد و عیار و سایر مشخصات آن با عملیات اکتشافی در سه بعد به فواصل تعیین شده توسط وزارت معادن و فلزات به کمک حفاری و نمونه‌گیری و آزمایش‌های لازم مشخص گردد. (بند ش ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

ذخیره قطعی: تمرکز یا انباست یک یا چند ماده معدنی در زیر یا روی زمین. (بند ب ماده ۱ از قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

ذخیره معدنی: (کانسار) - تمرکز یا انباست طبیعی یک یا چند ماده معدنی در زیر یا روی زمین یا محلول در آب می‌باشد. (ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

ذیحساب: مأموری است که به موجب حکم وزارت امور اقتصادی و دارایی از بین مستخدمان رسمی واجد صلاحیت به منظور اعمال نظارت و تأمین هماهنگی لازم در اجرای مقررات مالی و محاسباتی در وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و دستگاه‌های اجرایی محلی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی به این سمت منصوب می‌شود و انجام سایر وظایف مشروحة زیر را به عهده خواهد داشت. (ماده ۳۱ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

ذیحساب: مأموری است که به موجب حکم وزارت دارایی برای اداره امور حسابداری وزارت‌خانه یا مؤسسه دولتی و نگاهداری حساب و حفظ اسناد و دفاتر مربوط در مرکز و یا در شهرستان به این سمت منصوب می‌شود و نیز به عنوان عامل خزانه مسئولیت تحويل و تحول و نگاهداری وجوده و نقدینه‌های دولتی و سپرده‌ها و اوراق بهادر را به عهده دارد. ذیحساب زیرنظر وزیر یا رئیس مؤسسه مربوط وظایف خود را انجام می‌دهد. (ماده ۲۴ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

ذینفع(در چک): ذینفع در مورد این ماده کسی است که چک به نام او صادر یا ظهرنویسی شده یا چک به او واگذار گردیده باشد (یا چک در وجه حامل به او واگذار گردیده). در موردی که ذینفع دستور عدم پرداخت می‌دهد بانک مکلف است وجه چک را تا تعیین تکلیف آن در مرجع رسیدگی یا انصراف

دستوردهنده در حساب مسدودی نگهداری نماید. (تبصره ۱ ماده ۱۴ از قانون اصلاح موادی از قانون صدور چک مصوب تیرماه ۱۳۵۵ مصوب ۱۳۷۲/۸/۱۱)

رأی دادگاه: رأى دادگاه باید نوشته شده و نکات زیر در آن رعایت شود: ۱- نام و نام خانواده اصحاب دعوا. ۲- موضوع دعوا و درخواست اصحاب دعوا که مورد رأى است. ۴- جهات و دلایل رأى و مواد استنادیه. ۵- امضا دادرس یا دادرس‌های دادگاه و تصریح نام و سمت آن‌ها. ۶- تصریح به اجرای موقت در صورتی که دادگاه در این باب رأى دهد. (ماده ۱۵۳ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

رأى دادگاه: رأى دادگاه پس از انشاء لفظی باید نوشته شده و به امضای دادرس یا دادرسان برسد و نکات زیر در آن رعایت گردد: ۱- تاریخ صدور رأى. ۲- مشخصات اصحاب دعوا یا وکیل یا نمایندگان قانونی آنان با قید اقامتگاه. ۳- موضوع دعوا و درخواست طرفین. ۴- جهات، دلایل، مستندات، اصول و موادقانونی که رأى براساس آن‌ها صادر شده است. ۵- مشخصات و سمت دادرس یا دادرسان دادگاه. (ماده ۲۹۶ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

رأى مثبت، منفي و ساكت: آن است که تصدیق مجلس را نسبت به اظهارات هیأت وزرا بیان نماید. و رأى منفي به عكس متضمن عدم تصدیق مجلس نسبت به وزرا است. و رأى ساكت آن است که در باب تصدیق و عدم آن ساكت است. (ماده ۴۷ نظامنامه داخلی مجلس شورای ملی مصوب ۱۰/۱۹/۱۲۸۸)

رأى قطعي: آرای دادگاه‌ها قطعی است مگر در موارد مقرر در باب چهارم این قانون یا در مواردی که به موجب سایر قوانین قابل نقض یا تجدیدنظر باشند. (ماده ۵ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

رئيس قوه قضائيه: بهمنظور انجام مسئولیت‌های قوه قضائيه درکلیه امور قضائي و اداري و اجرائي، مقام رهبری يك نفر مجتهد عادل و آگاه به امور قضائي و مدیر و مدبر را برای مدت پنج سال به عنوان رئيس قوه قضائيه تعين مى نماید که عالي ترین مقام قوه قضائيه است. (اصل ۱۵۷ قانون اساسی)

رئيس جمهور: پس از مقام رهبری رئيس جمهور عالي ترین مقام رسمي كشور است و مسئوليت اجرائي قانون اساسی و رياست قوه مجريه را جز در اموری که مستقيماً به رهبری مربوط مى شود به عهده دارد. (اصل ۱۱۳ قانون اساسی)

رئیس خانوار: کسی است که مตکفل معاش خانوار است. (بند ۵ ماده ۱ قانون مربوط به اصلاحات اراضی مصوب (۱۳۳۹/۲/۲۶)

رادیو اپراتور: کسی است که با دریافت پروانه رادیو اپراتوری از وزارت پست و تلگراف و تلفن عملیات رادیو اپراتوری را به منظور ایجاد ارتباط بین ایستگاه‌های رادیویی مجاز انجام می‌دهد. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی صدور گواهینامه افسری مخابرات کشتی (رادیولوژی) مصوب (۱۳۶۴/۶/۳۱)

رادیو اپراتوری: عبارت است از کلیه عملیاتی که به منظور برقراری ارتباط با ایستگاه‌های رادیویی مجاز بین رادیو اپراتورهای مجاز انجام می‌گیرد. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی صدور گواهینامه افسری مخابرات کشتی (رادیولوژی) مصوب (۱۳۶۴/۶/۳۱)

راندمان آبیاری در محل مصرف: عبارت است از خالص آب مورد نیاز در محل مصرف، تقسیم بر حجم ماهانه آب تحويلی به محل مصرف به ازای هر واحد سطح، که مقدار عددی آن قابل محاسبه می‌باشد. (ضمیمه ۱ آیین‌نامه اجرایی بهینه‌سازی مصرف آب کشاورزی مصوب ۱۳۷۵/۶/۱۱ هیأت وزیران)

راندمان انتقال و توزیع آب: عبارت است از حجم ماهانه آب تحويلی به محل مصرف، تقسیم بر حجم ماهانه آبی که از نقطه تأمین آب برداشت می‌شود. (ضمیمه ۱ آیین‌نامه اجرایی بهینه‌سازی مصرف آب کشاورزی مصوب ۱۳۷۵/۶/۱۱ هیأت وزیران)

راننده: به کسانی اطلاق می‌گردد که علاوه بر داشتن گواهینامه درجه یک و یا عمومی دارای سابقه عمل کافی بوده و از عهده انجام کار آزمایش‌های لازم و همچنین وظایفی که در فصل نهم این آیین‌نامه مقرر شده است برآید. (تبصره ۴ ماده ۱ از آیین‌نامه استخدامی کارمندان فنی اداره کل راه مصوب ۱۰/۱۰/۱۳۳۷)

راننده: کسی که هدایت وسیله نقلیه موتوری و غیرمоторی و همچنین حرکت دادن حیوانات را به صورت واحد یا گله و رمه بر عهده داشته باشد. (بند ۵۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

راه: عبارتست از تمامی سطح خیابان، جاده، کوچه و کلیه معابری که برای عبور و مرور عموم اختصاص داده می‌شود. (بند ۵۷ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

راه: عبارتست از تمامی سطح خیابان، جاده، کوچه و کلیه معابری که برای عبور و مروار عموم اختصاص داده می‌شود. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده از کمربند ایمنی مصوب ۱۳۸۴/۴/۲۲ هیئت وزیران)

راه عمومی: به راه‌هایی گفته می‌شود که برای عبور و مروار عموم مورد استفاده قرار می‌گیرد. (بند ۵۹ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

راه آهن: ریل‌های آهنی موازی ثابتی که قطار و وسایل نقلیه ریلی دیگر بر روی آن حرکت می‌کنند. (بند ۵۸ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

راه‌های شریانی درجه دو: معابری هستند که در طراحی و بهره‌برداری از آن‌ها به جابه‌جایی و دسترسی وسایل نقلیه موتوری برتری داده می‌شود. برای رعایت این برتری حرکت پیادگان از عرض خیابان کنترل می‌شود. راه‌های شریانی درجه دو شبکه اصلی راه‌های شهری را تشکیل می‌دهند که ضوابط اجرایی آن‌ها را شورای عالی هماهنگی ترافیک شهرهای کشور تعیین می‌نماید و عبارتند از: الف) شریانی اصلی: راهی است که ارتباط بین خیابان‌های جمع و پخش‌کننده و بزرگراه‌ها را برقرار می‌کند. در این معابر فاصله‌های بین تقاطع‌ها نسبت به بزرگراه‌ها کم‌تر است. ب) شریانی فرعی (خیابان و پخش کننده): راهی است که ارتباط بین خیابان‌های محلی و خیابان‌های شریانی اصلی را برقرار می‌کند. در این خیابان‌ها محل عبور عابران پیاده از عرض خیابان باید مشخص باشد. (بند ۸۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

راه‌های شریانی درجه یک: معابری هستند که در طراحی و بهره‌برداری از آن‌ها به جابه‌جایی وسایل نقلیه موتوری برتری داده می‌شود. این معابر ارتباط با راه‌های برون شهری را تأمین می‌نمایند. راه‌های شریانی درجه یک براساس نحوه کنترل دسترسی تقاطع‌ها به دو گروه آزادراه و بزرگراه تقسیم می‌گردند که ضوابط اجرایی آن‌ها را شورای عالی هماهنگی ترافیک شهرهای کشور تعیین می‌نماید. (بند ۸۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

راه‌های محلی: راه‌هایی هستند که در طراحی و بهره‌برداری از آن‌ها نیازهای وسایل نقلیه و عابران پیاده، با اهمیت یکسان در نظر گرفته می‌شود و ارتباط بین کوچه‌ها و خیابان‌های شریانی فرعی را برقرار می‌کنند. (بند ۷۸ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

راهن: رهن عقدی است که به موجب آن مديون مالی را برای وثيقه به داین می‌دهد. رهن‌دهنده را راهن و طرف دیگر را مرت亨 می‌گويند. (ماده ۷۷۱ قانون مدنی)

ربا: بر دو نوع است: الف) ربای قرضی و آن بهره‌ای است که طبق شرط یا بنا و روای مقرض از مقترض دریافت نماید. ب) ربای معاملی و آن زیاده‌ای است که یکی از طرفین معامله زاید بر عوض یا معوض از طرف دیگر دریافت کند به شرطی که عوضین مکیل یا موزون و عرفًا یا شرعاً از جنس واحد باشد. (از ماده ۱ قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۳/۵/۱۷)

ربا: هر نوع توافق بین دو یا چند نفر تحت هر قراردادی از قبیل بیع، قرض، صلح و امثال آن جنسی را با شرط اضافه با همان جنس مکیل و موزون معامله نماید و یا زاید بر مبلغ پرداختی، دریافت نماید، ربای محسوب و جرم شناخته می‌شود. (از ماده ۵۹۵ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵/۳/۲)

ربای قرضی: و آن بهره‌ای است که طبق شرط یا بنا و روای مقرض از مقترض دریافت نماید. (از ماده ۱ قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۳/۵/۱۷)

ربای معاملی: و آن زیاده‌ای است که یکی از طرفین معامله زاید بر عوض یا معوض از طرف دیگر دریافت کند به شرطی که عوضین مکیل یا موزون و عرفًا یا شرعاً از جنس واحد باشد. (از ماده ۱ قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۳/۵/۱۷)

رتبه: منظور از رتبه عددی است که توان فنی و اجرایی و مدیریت پیمانکار را نشان می‌دهد. عدد رتبه که بر حسب ازدیاد قدرت اجرایی افزایش می‌یابد طبق جداول پیوست این آئین‌نامه تعیین می‌گردد. (ماده ۳ آئین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

روزنگان: کسانی هستند که حداقل یک سال در طول دفاع مقدس و بعد از آن، در میادین نبرد حق علیه باطل و مناطق عملیات شرکت نموده‌اند. اعم از پرسنل نیروهای مسلح یا سایر ادارات و ارگان‌ها و نهادهایی که حضور آن‌ها در راستای انجام وظایف سازمانی آن‌ها بوده باشد. (تبصره ۲ ماده ۱ قانون نحوه واگذاری سهام دولتی و متعلق به دولت به ایثارگران و کارگران مصوب ۱۳۷۳/۵/۱۲)

رزنده‌گان داطلب: کسانی هستند که براساس گواهی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی یا جهادسازندگی حداقل مدت شش ماه به صورت داطلب در جبهه‌های نبرد حق علیه باطل حضور داشته‌اند. (بند الف تبصره ۱ ماده ۱ از قانون نحوه و اگذاری سهام دولتی و متعلق به دولت به ایثارگران و کارگران مصوب ۱۳۷۳/۵/۱۲)

رسالت مطبوعات: رسالتی که مطبوعات در نظام جمهوری اسلامی بر عهده دارد عبارت است از: الف) روشن ساختن افکار عمومی و بالا بردن سطح معلومات و دانش مردم در یک یا چند زمینه مورد اشاره در ماده ۱. ب) پیشبرد اهدافی که در قانون اساسی جمهوری اسلامی بیان شده است. ج) تلاش برای نفي مرزبندی‌های کاذب و تفرقه‌انگیز و قرار ندادن اقشار مختلف جامعه در مقابل یکدیگر، مانند دسته‌بندی مردم براساس نژاد، زبان، رسوم، سنن محلی و ... د) مبارزه با مظاهر فرهنگ استعماری (اسراف، تبذیر، لغو، تحمل پرستی، اشاعه فحشا و ...) و ترویج و تبلیغ فرهنگ اصیل اسلامی و گسترش فضایل اخلاقی. ه) حفظ و تحکیم سیاست نه شرقی و نه غربی. (ماده ۲ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲)

رسته: عبارت از مجموع رشته‌های شغلی است که از نظر تخصص یا نوع کار یا نوع آموزش وابستگی و ارتباط نزدیک داشته باشند. (ماده ۲۰ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

رسته: عبارت است از مجموع رشته‌های شغلی که از نظر تخصص یا نوع آموزش وابستگی و ارتباط نزدیک داشته باشند. (ماده ۸ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

رسته: اصطلاحی است برای مشخص نمودن یک دسته از تخصص‌های نظامی که از نظر مأموریت، نوع کار و وظایف مشاغل نظامی دارای نزدیک‌ترین ارتباط به یکدیگر بوده و کلیه افسرانی که به یک رسته خاصی اختصاص یافته‌اند پس از کسب آموزش و تجربه لازم قادرند در تخصص‌های آن رسته انجام وظیفه نمایند. (ماده ۱ آیین‌نامه رسته‌های نیروی زمینی مصوب ۱۳۵۶/۱۰/۲۶)

رسته: عبارت از مجموع رشته‌های مشاغلی است که از لحاظ نوع کار و حرفة و رسته تحصیلی و تجربی وابستگی نزدیک داشته باشد. (از ماده ۷ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

رسته (در سپاه پاسداران): عبارت است از مجموعه رشته‌های شغلی که از نظر تخصص یا نوع آموزش وابستگی و ارتباط نزدیک داشته باشند. (ماده ۲۸ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

رسیدگی فرجامی: عبارت است از تشخیص انطباق یا عدم انطباق رأی مورد درخواست فرجامی با موازین شرعی و مقررات قانونی. (ماده ۳۶۶ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب (۱۳۷۹/۱/۲۱

رسیدگی فرجامی: مقصود از رسیدگی فرجامی تشخیص این است که حکم یا قرار مورد درخواست فرجامی موافق قانون صادر شده یا نه - در صورت اولی حکم یا قرار ابرام و الا نقض خواهد شد. (ماده ۵۵۸ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب (۱۳۱۸/۶/۲۵)

رشته: مجموعه آموزش‌های مربوط به حرفه‌های متজانس رشته نامیده می‌شود. (بند ج ماده ۴ از آیین‌نامه نحوه تشکیل و اداره آموزشگاه‌های آزاد فنی و حرفه‌ای مصوب ۱۳۶۳/۸/۲ هیئت وزیران)

رشته آب: در برگیرنده امور پیمانکاری مربوط به ساخت سیستم‌ها و تصفیه خانه‌های آب و فاضلاب، سدها و بندها و تونل‌های انحراف آب و مخازن آب و شبکه‌های آب و فاضلاب، آبرسانی و کanal‌های انتقال آب، سازه‌های دریایی و ساحلی و نظایر آن. (ماده ۶ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص پیمانکاران مصوب (۱۳۸۱/۲/۴

رشته ارتباطات: در برگیرنده امور پیمانکاری مربوط به مخابرات صوتی، تصویری و داده‌ای، ساخت ایستگاه‌های اصلی انتقال دهنده و توزیع کننده، انواع شبکه‌های پستی، شبکه‌های انتقال سیمی، بی‌سیم، رادیو، تلویزیون و شبکه‌های ماهواره و نظایر آن. (بند ح ماده ۶ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۲/۴ هیئت وزیران)

رشته برق: در برگیرنده امور پیمانکاری مربوط به تولید، توزیع و انتقال نیرو اعم از نیروگاه‌ها، شبکه‌های برق و تأسیسات برقی، پست‌های توزیع و الکترونیک عام و خاص و نظایر آن. (بند ث ماده ۶ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۲/۴ هیئت وزیران)

رشته تاسیسات و تجهیزات: در برگیرنده امور پیمانکاری مربوط به خطوط انتقال (خطوط آب، نفت و گاز) تأسیسات مکانیکی، هیدرومکانیکی، تأسیسات و امور رفاهی ساختمان، سیستم‌های سردکننده و گرمکننده ابینیه، تهییه و نصب تأسیسات و تجهیزات برق، آب، گاز و فاضلاب و انتقال زباله، وسائل انتقال (آسانسور و پله برقی و ...)، سیستم‌های خبر و هشدار دهنده، سیستم‌های آشپزخانه، سلف سرویس و

رختشویی، پیمانکاری سیستم‌های ارتباطی، شبکه‌های رایانه‌ای ساختمان‌ها و نظایر آن. (بند ج ماده ۶ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۲/۴ هیئت وزیران)

رشته خدمات: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به رفع آلودگی از محیط‌های خشکی و آبی (اعم از داخل خشکی و محیط دریایی)، آتش نشانی (شهری، صنعتی، دریایی و جنگل‌ها) و کمک رسانی (در خشکی و دریا و نظایر آن) و امور پیمانکاری مربوط به نظافت شهری و ساختمان‌ها، باغبانی، ترابری و خدمات حمل و نقل (شهری و بین شهری و بین‌المللی)، خدمات بانکداری، آموزشی، بیمه، تهیه خوراک، نگهداری و حفاظت، گردشگری، امور بهداشتی و درمانی و خدمات اداری و هنری، مرمت آثار باستانی سندبلاست و حفاظت کاتو دیک و نظایر آن. (بند د ماده ۶ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۲/۴ هیئت وزیران)

رشته ساختمان: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به ساخت ساختمان‌ها و ابنيه اعم از چوبی، آجری، سنگی، بتني و فلزی و نظایر آن. (بند الف ماده ۶ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۲/۴ هیئت وزیران)

رشته شغلی: عبارت است از مجموعه مشاغلی که به لحاظ نزدیکی و سنتی از نظر اطلاعات و دانستنی‌های علمی دارای محتوا مشترک باشند. (ماده ۷ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

رشته شغلی: عبارت از یک یا چند طبقه شغلی است که از لحاظ نوع کار و میزان دانش و مهارت علمی یکسان و مشابه است، اما از نظر ارزش و اهمیت و سختی انجام کار دارای سطوح و مراتب ارزشی متفاوت است. (بند ذ ماده ۱ از آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

رشته صنعت: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوط به صنایع، غذایی، نساجی، پوشاک، چرم، چوب، شیشه، سلولزی، استخراج، فرآوری، ذخیره، تبدیل مواد خام و تولید در صنایع نفت و گاز، پتروشیمی، شیمیایی، کانی غیرفلزی، صنایع سنگین،معدنی، صنایع فلزی (آهن و فولاد، فلزی غیرآهنی و فرآورده‌های فلزی) ساخت کارخانجات ابزار آلات و ماشین‌ها و تجهیزات اندازه‌گیری و کنترل و تأسیسات صنعتی جانبی، تولید وسایل آزمایشگاهی، دارویی، کارخانجات تولید وسایل حمل و نقل، تجهیزات و نظایر آن. (بند ت ماده ۶ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۲/۴ هیئت وزیران)

رشته کارهای اختصاصی: عبارت است از کارهایی که جزو رشته‌های عمومی ذکر نشده است و یا آن‌که با وجود ذکر آن در رشته‌های عمومی به لحاظ وضعیت خاص کار (با تشخیص وزارت برنامه و دستگاه اجرایی مربوط) باید به طور جداگانه واگذار شود که در این حالت خاص و به طور موردنی به عنوان یک رشته اختصاصی تلقی می‌شوند. این رشته‌ها عبارتند از: ... (ردیف ب بند ۶ ماده ۲ از آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶)

رشته کاری: رشته کاری نامبرده در این آیین‌نامه، مشابه رشته‌های کاری درج شده در آیین‌نامه «آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران» است. (بند ز ماده ۱ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت پیمانکاران طرح و ساخت مصوب ۱۳۸۴/۱/۲۴ هیئت وزیران)

رشته کاوش های زمینی: دربرگیرنده امور پیمانکاری مربوطه به اکتشاف، حفاری، استخراج، حمل و بهره‌برداری از مواد غیرزنده موجود در پوسته زمین (در خشکی و آب)، کاوش‌های غیرمستقیم روش خشکی، حفاری‌های آبی، هیدروکربوری تزریق مواد و دفن زباله، کاوش‌های دریایی، حفاری در بستر دریا و ژئوتکنیک، بهره‌برداری از مواد بستر دریا (به جز هیدروکربورها) سیستم‌های ثابت انتقال مواد در دریا و ایستگاه‌های آن شامل آب، فاضلاب، هیدروکربورها و دیگر مواد، آماده‌سازی و ساخت و بهره‌برداری از معادن روباز (در خشکی) و آماده‌سازی و ساخت و بهره‌برداری از معادن زیرزمینی (در خشکی) و نظایر آن. (بند ج ماده ۶ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۲/۴ هیئت وزیران)

رشته کشاورزی: دربرگیرنده امور پیمانکاری در زمینه جنگل‌کاری و درخت‌کاری، آبیاری، بهسازی و اصلاح اراضی، احداث حوضچه‌ها و استخرهای پرورش و تکثیر ماهی، مالج پاشی و تثبیت شن روان، عملیات به زراعی، کاشت و برداشت محصولات عمده و استراتژیک، مرتع داری و ایجاد مرتع دست کاشت، کارهای دامپزشکی، ایجاد فضای سبز و نگهداری آن، کارهای دامپروری شامل (مرغ داری، گاوداری، زنبور داری و گوسفند داری)، شیلات و آبزیان و نظایر آن. (بند خ ماده ۶ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۲/۴ هیئت وزیران)

رشته های اصلی(مهندسی معدن): شامل کلیه گرایش‌های مهندسی معدن، زمین‌شناسی، مهندسی نقشه‌برداری و مهندسی متالوژی با گرایش استخراجی است. (بند د آیین‌نامه اجرایی نظام مهندسی معدن مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۹ هیئت وزیران)

رشته های مرتبط (مهندسی معدن): منظور رشته های مرتبط به حرفه های مهندسی معدن است که مطابق ماده ۷ قانون تعیین می شود. (بند ذ آیین نامه اجرایی قانون نظام مهندسی معدن مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۹ هیئت وزیران)

رشته های مرتبط با مهندسی ساختمان: به کلیه رشته هایی اطلاق می شود که عنوان آنها با رشته های اصلی یاد شده در ماده (۶) متفاوت بوده ولی محتوای علمی و آموزشی آنها با رشته های اصلی بیش از ۷۰ درصد در ارتباط باشد و فارغ التحصیلان این گونه رشته ها خدمات فنی معینی را در زمینه های طراحی، محاسبه، اجرا، نگهداری، کنترل، آموزش، تحقیق و نظایر آن به بخش های ساختمان و شهرسازی عرضه می کنند اما این خدمات از حیث حجم، اهمیت و میزان تأثیر عرفان همطراز خدمات رشته های اصلی مهندسی ساختمان نباشد. (تبصره ۱ ماده ۷ قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان مصوب ۱۳۷۴/۱۲/۲۲)

رقابت مکارانه: عبارت است از این که تاجری برای انصراف مردم از خرید یا استعمال متعاقی مشابه متع خود به وسیله اسباب چینی یا نسبت های کذب یا به طور کلی به هر وسیله متقلبانه دیگر متول شده و به طور مستقیم یا غیرمستقیم تلویحاً یا تصریحاً در صدد معیوب یا نامرغوب جلوه دادن آن متع برآید. (ماده ۲۴۴ از قانون اصلاح ماده ۲۴۹ و ماده ۲۴۹ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۱۰/۰۴/۲۲)

رقابت مکارانه: هر کس مشتری را درخصوص عیار طلا یا نقره یا اصل بودن جواهر فریب دهد یا جنسی را به جای جنس دیگر قلم دهد به طوری که مقصود مشتری از ابیاع آن حاصل نشود یا این که به واسطه اوزان و مقادیر غیرصحیح یا تقلیلی مقدار جنس را کم کند و به طور کلی مشتری را از حیث کمیت یا کیفیت مبيع فریب دهد. (از ماده ۲۴۴ اصلاحی قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

رقبی: حق انتفاعی است که از طرف مالک برای مدت معینی برقرار می گردد. (ماده ۴۲ قانون مدنی)

رقیق کردن: عبارت است از کاهش غلظت مواد آلوده کننده در فاضلاب از طریق اختلاط با آب یا آب پذیرنده. (بند ۹ ماده ۱ آیین نامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب ۱۳۶۳/۹/۲۴ هیأت وزیران)

رهن: عقدی است که به موجب آن مديون مالی را برای وثیقه به داین می دهد. رهن دهنده را راهن و طرف دیگر را مرتنهن می گویند. (ماده ۷۷۱ قانون مدنی)

روان شناس: منظور از روان شناس کسی است که در یکی از رشته‌های روان‌شناسی در سطح کارشناسی ارشد فارغ التحصیل شده باشد. (تبصره ۱ ماده ۴ قانون تشکیل نظام روان‌شناسی و مشاوره مصوب (۱۳۸۲/۱/۲۷

روانگرایی: حالتی از دگرگونی و تغییر مکان همراه با کاهش شدید مقاومت در زمین‌های تشکیل شده از خاک‌های ماسه‌ای نامترکم اشبع است که بر اثر وقوع زلزله رخ می‌دهد. (از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

رودخانه: مجرایی است طبیعی که آب به طور دائم یا فصلی در آن جریان داشته باشد. (بند الف ماده ۱ از آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، النهار، مسیلهای مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۷/۱۱ هیأت وزیران)

رودخانه مرزی: به رودخانه‌ای اطلاق می‌شود که تمام، قسمت یا قسمت‌هایی از آن مرز مشترک دو کشور را تشکیل دهد. (بند ۱۷ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

روز: از طلوع تا غروب آفتاب. (بند ۶۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

روز: سال دوازده ماه است، مطابق با ماه شمسی است و کسری آن از قرار ماهی سی روز حساب می‌شود، هفته هفت روز تمام و روز بیست و چهار ساعت است. (ماده ۶۱۲ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب (۱۳۱۸/۶/۲۵

روز(شبانه روز): از نظر احتساب موارد قانونی، سال دوازده ماه، ماه سی روز، هفته هفت روز و شبانه‌روز بیست و چهار ساعت است. (ماده ۴۴۳ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

روز تعطیل هفتگی: روز جمعه، روز تعطیل هفتگی کارگران با استفاده از مزد می‌باشد. (ماده ۶۲ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت)

روزنامه یا مجله: نشریه‌ای است که برای روشن ساختن افکار مردم در زمینه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی یا علمی و فنی یا ادبی و ترقی دادن سطح معلومات عامه و نشر اخبار و اطلاعات و مطالب عام‌المنفعه و انتقاد و صلاح‌اندیشی در امور عمومی به طور منظم و در موقع معین طبع و نشر گردد. (ماده ۱ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۰)

روزنامه یا مجله: نشریه‌ای است که برای روشن ساختن افکار مردم در زمینه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی یا علمی و فنی یا ادبی و ترقی دادن سطح معلومات عامه و نشر اخبار و اطلاعات و مطالب عام‌المنفعه و انتقاد و صلاح‌اندیشی در امور عمومی به طور منظم و در موقع معین طبع و نشر گردد. (ماده ۱ لایحه قانونی مطبوعات مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۰)

روزنامه و سایر مطبوعات: نشریه‌های نوشتاری یا به صورت‌های دیگر که به طور مستقیم با نام ثابت و تاریخ و شماره ردیف در زمینه‌های گوناگون براساس قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ مجاز به انتشار می‌باشند. (بند د ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت به کارگیری اسمی، عناوین و اصطلاحات بیگانه مصوب ۱۳۷۸/۲/۱۹ هیئت وزیران)

روستا: واحد مبدأ تقسیمات کشوری است که از لحاظ محیط زیستی (وضع طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) همگن بوده که با حوزه و قلمرو معین ثبتی یا عرفی مستقل که حداقل تعداد ۲۰ خانوار یا صد نفر اعم از متراکم یا پراکنده در آن‌جا سکونت داشته باشند و اکثریت ساکنان دائمی آن به طور مستقیم یا غیرمستقیم به یکی از فعالیت‌های کشاورزی، دامداری، باغداری به طور اعم و صنایع روستایی و صید یا ترکیبی از این فعالیت‌ها اشتغال داشته باشند و در عرف به عنوان ده، آبادی، دهکده یا قریه نامیده می‌شده است. (ماده ۲ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵)

روستایی: شخصی است که در روستا سکونت داشته باشد. عشایر کوچ‌رو در این قانون از مزایای روستاییان برخوردارند. (بند ۳ ماده ۱ از قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۳)

روستایی: کسی که به طور ثابت در روستا ساکن است، تعریف روستا مطابق قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲- می‌باشد. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۴ هیئت وزیران)

روش طرح و ساخت: روشی برای اجرای طرح یا پروژه که طبق آن، طراحی (تمام یا بخشی از طراحی پایه و طراحی تفصیلی)، تأمین مصالح و تجهیزات و خدمات فنی مربوط به آن‌ها، ساختمان، نصب، راهاندازی، آزمایش‌های کارایی و سایر خدمات جنبی مربوط به آن‌ها به صورت توأم توسط یک پیمانکار صنعت ساخت انجام می‌شود. (بند الف ماده ۳ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت پیمانکاران طرح و ساخت مصوب ۱۳۸۴/۱/۲۱ هیئت وزیران)

رویه ایمن: رویه‌ای است برای تطبیق صحت ثبت «داده پیام»، منشاء و مقصد آن با تعیین تاریخ و برای یافتن هرگونه خطأ یا تغییر در مبادله، محتوا و یا ذخیره‌سازی «داده پیام» از یک زمان خاص. یک رویه ایمن ممکن است با استفاده از الگوریتم‌ها یا کدها، کلمات یا ارقام شناسایی، رمز نگاری، روش‌های تصدیق یا پاسخ برگشت و یا طرق ایمنی مشابه انجام شود. (بند ط ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

ریال: واحد پول کشور ایران ریال است که به یکصد دینار تقسیم می‌شود. (ماده ۱۱ قانون بانکی و پولی کشور مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

ریال: واحد پول ایران ریال است. ریال برابر صد دینار است. (بند الف ماده ۱ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸)

ریشه کنی: عملیات مبارزه وسیع و پی‌گیر علیه بیماری تا زمانی که بیماری از بین برود. (بند ط ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ریشه کنی بروسلوز مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۱۹ هیئت وزیران)

زارع: کسی است که مالک زمین نیست و در زمین متعلق به دیگری کشاورزی می‌کند و مقداری از محصول را به صورت نقدی یا جنسی به مالک می‌دهد. (بند ۴ ماده ۱ قانون مربوط به اصلاحات اراضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

زارع صاحب نسق: کسی است که مالک زمین نبوده و با دارا بودن یک یا چند عامل زراعتی شخصاً و یا با کمک خانوار خود در اراضی معینی از موقوفه زراعت می‌نماید و مقداری از محصول را به صورت نقدی یا جنسی به موقوفه می‌دهد. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه قانون ابطال استناد فروش رقبات، آب و اراضی موقوفه مصوب ۱۳۶۳/۹/۷ هیأت وزیران)

زبان و خط رسمی ایران: زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید به این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در

مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آن‌ها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است. (اصل ۱۵ قانون اساسی)

زراعت: عبارت است از تولید محصول به وسیله عملیات زراعتی یا باغداری. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه قانون ابطال اسناد فروش رقبات، آب و اراضی موقوفه مصوب ۱۳۶۳/۹/۷ هیأت وزیران)

زراعت آبی: زراعتی است که با استفاده از آب دائمی رود، استخر، قنات، چشمه، چاه یا امثال آن به عمل آید. (بند و ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده ۳۴) قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراع مصوب ۱۳۵۴/۳/۱۴ و الحاق چند تبصره به آن مصوب ۱۳۷۴/۷/۲ هیأت وزیران)

زراعت مکانیزه: زراعتی که در آن قسمت اعظم عملیات زراعتی وسیله ماشین‌آلات کشاورزی و به کمک کارگر کشاورزی انجام شود زراعت مکانیزه نامیده می‌شود. (ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی مواد الحاقی به قانون اصلاحات ارضی (که رد آن به تصویب مجلسیں رسیده است) مصوب ۱۳۴۳/۱۰/۲۹)

زمان اضطرار: از نظر دفاع غیرنظمی عبارت از زمانی است که بر اثر وقوع هر نوع حملات هوایی یا زمینی یا دریایی و آثار ناشی از آن‌ها یا حوادث طبیعی و سوانح غیرمتربقه حیات و منافع اجتماعی و ملی به مخاطره افتد و توده مردم و ثروت‌های ملی مورد تهدید قرار گیرد. (ماده ۵ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون سازمان دفاع غیرنظمی کشور مربوط به وظایف و تشکیلات مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۲۷)

زمان تحصیل: با زمان ثبت‌نام اولیه در دانشگاه آغاز و با اخذ مدرک یا گواهی موقت یا انصراف یا اخراج خاتمه یافته تلقی می‌شود. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه انصباطی دانشجویان جمهوری اسلامی مصوب ۱۳۷۴/۴/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

زمان تحصیل: با زمان ثبت‌نام اولیه در دانشگاه آغاز و با اخذ مدرک یا گواهی موقت یا انصراف یا اخراج خاتمه یافته تلقی می‌شود. (بند هـ ماده ۱ تکمیل آیین‌نامه انصباطی دانشجویان جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

زمین: منظور از زمین (ارض) در این قانون زمینی است که بتوان آن را برای یک یا چند نوع از امور کشاورزی مورد استفاده قرار داد. (بند ۹ ماده ۱ از قانون مربوط به اصلاحات ارضی مصوب ۱۳۳۹/۰۲/۲۶)

زمین آبی: زمینی است که زراعت آن از آب دائمی رود یا استخر یا قنات یا چشمه یا چاه و امثال آن آبیاری می‌شود. (ردیف ت بند ۹ ماده ۱ از قانون مربوط به اصلاحات اراضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

زمین بایر: زمینی است که در آن عملیات زراعی انجام نگرفته باشد. (ردیف الف بند ۹ ماده ۱ قانون مربوط به اصلاحات اراضی ۱۳۳۹/۲/۲۶)

زمین خالصه: مقصود از آب و زمین خالصه که در مورد فوق ذکر شده است آب و زمینی است که در تصرف دولت باشد و خالصجات انتقالی را که در حکم املاک اربابی است و همچنین طاحونهایی را که با آب نهرهای اربابی منشقه از رودخانه‌ها کار می‌کند شامل نمی‌شود. (ماده ۶ قانون حق‌الارض و حق الماء طواحين اربابی واقعه در اراضی خالصه دولتی مصوب ۱۳۰۱/۳/۳۰)

زمین دیم: زمینی است که زراعت آن از آب باران یا سیلاب مشروب می‌شود. (ردیف ث بند ۹ ماده ۱ قانون مربوط به اصلاحات اراضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

زمین رها شده: زمین مسبوق به احیایی است که مالک از آن اعراض کند. (بند ۲ ماده ۱ از قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۳/۵/۱۷)

زمین موات: از نظر این قانون زمینی است که تعطیل مانده و عمران و آبادی در آن به عمل نیامده باشد. عمران و آبادی قابل قبول به شرح زیر است. (ماده ۲ آیین‌نامه قانون لغو مالکیت اراضی موات شهری و کیفیت عمران آن مصوب ۱۳۵۸/۵/۲۲ هیأت وزیران)

زمین‌های متعلق به دولت: منظور از زمین‌های متعلق به دولت، یاد شده در ماده (۱۳) قانون، کلیه زمین‌هایی است که به نام دولت دارای سند بوده یا در جریان ثبت به نام دولت است. همچنین کلیه زمین‌های ملی شده و مواتی که طبق قوانین مصوب و آرای کمیسیون‌های مربوط، متعلق به وزارت مسکن و شهرسازی است، اعم از این که به نام دولت ثبت شده یا نشده باشد، نمایندگی دولت در مورد زمین‌های مذبور با سازمان زمین شهری یا دستگاهی است که وزارت مسکن و شهرسازی به آن تفویض اختیار می‌کند. (ماده ۳۳ آیین‌نامه اجرایی قانون زمین شهری مصوب ۱۳۷۱/۳/۲۴ هیأت وزیران)

زن: عبارت است از جماع مرد با زنی که بر او ذاتاً حرام است گرچه در دبر باشد، در غیر موارد وطی به شببه. (ماده ۶۳ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

زنا: عبارت است از جماع مرد با زنی که بر او حلال نیست گرچه در دبر باشد در غیر موارد مشبّه. (ماده ۸۱ قانون حدود، قصاص و مقررات آن مصوب ۱۳۶۱/۶/۳)

زیست بوم عشاپری: محدوده‌ای از سرزمین و قلمرو رده‌های ایلی که علی‌الاصول شامل ییلاق، قشلاق و مسیر بین این دو باشد. (بند چ ماده ۱ ساماندهی عشاپر مصوب ۱۳۸۴/۱۱/۴ هیئت وزیران)

ژاندارم: ترتیب درجات در ژاندارمری مانند درجات نیروی زمینی خواهد بود به استثناء سرباز و سرباز یکم که در ژاندارمری ژاندارم و ژاندارم یکم نامیده می‌شوند. (تبصره ۲ ماده ۲۱ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

سؤال: هر یک از نمایندگان می‌توانند راجع به مسائل داخلی و خارجی کشور از وزیر مسئول درباره وظایف او سؤال نمایند. سؤال باید کتبی، صريح و مختصر بوده و به رئیس مجلس داده شود. رئیس مجلس، موضوع را در اسرع وقت به کمیسیون تخصصی ارجاع می‌نماید. کمیسیون موظف است حداقل ظرف یک هفته جلسه‌ای با حضور وزیر و سؤال کننده تشکیل دهد. چنانچه وزیر در کمیسیون حاضر نشود و یا در صورت حضور سؤال کننده قانع نگردد، کمیسیون به هیأت رئیسه اطلاع می‌دهد تا در اولین جلسه علنی سؤال نماینده قرائت و فوراً برای وزیر مربوطه ارسال گردد و ظرف چهل و هشت ساعت تکثیر و در اختیار نمایندگان قرار گیرد. در صورتی که سؤال به امضا چند نفر باشد نماینده منتخب سؤال کننده‌گان صحبت خواهد کرد. (ماده ۱۹۳ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۰)

ساختمان‌های دولتی: که اعتبار آن از بودجه کل کشور تأمین می‌گردد از نظر اجرای این قانون عبارت است از: الف) ساختمان‌های اداری وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و ساختمان‌های انتظامی و ندامتگاه. ب) ساختمان‌های بهداشتی از قبیل بیمارستان‌ها، درمانگاه‌ها، آسایشگاه‌ها، شیرخوارگاه‌ها و سایر مراکز بهداشتی درمانی و تنظیم خانواده و مراکز رفاه و نظایر آن. ج) ساختمان‌های آموزشی از قبیل دانشگاه‌ها، انسیتیوها، کتابخانه‌ها، مدارس عالی، آموزشگاه‌ها، هنرستان‌ها، مرکز آموزش و حرفه‌ای و روستایی، دبیرستان‌ها و سایر مراکز تعلیم و تربیت. د) ساختمان‌های ورزشی، ورزشگاه‌ها، استادیوم‌ها و سایر تأسیسات ورزشی. ه) مراکز ارتباطی از قبیل دفاتر پست، مراکز تلفن و تلگراف و نظایر آن. و) ساختمان‌های متفرقه از قبیل کاخ‌های جوانان، اردوگاه‌ها و هتل‌ها و مهمانسرها و ساختمان‌های مربوط به سازمان‌های خیریه و نظایر آن. (بند ۵ ماده ۱ قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن مصوب ۱۳۵۳/۴/۱۶)

ساختمان‌های عمومی و دولتی مهم: عبارت از بناها و مستحقاتی هستند که با استفاده از بودجه کل کشور ساخته یا خریداری شده‌اند و جزو اموال عمومی به حساب می‌آیند. ساختمان‌های مهم به آن دسته از بناها اطلاق می‌شوند که پایداری و عملکرد درست آن‌ها هنگام وقوع بلایای طبیعی نظیر زلزله، سیل، طوفان و آتش‌شان برای مقابله با بحران ضروری بوده و فقدان آن‌ها فاجعه‌های بزرگ‌تری را در پی داشته باشد. ساختمان‌های اصلی نهاد رهبری، مجلس شورای اسلامی و نهاد ریاست جمهوری، ساختمان‌های مرکزی وزارت‌خانه‌ها، استانداری‌ها و فرمانداری‌ها، دانشگاه‌ها و مدارس، بیمارستان‌ها، ایستگاه‌های آتش‌نشانی، ساختمان‌های نظامی و انتظامی، ساختمان‌های فرهنگی تجمعی، مراکز مخابراتی، ایستگاه‌ها و مراکز صدا و سیما، فرودگاه‌ها، ایستگاه‌های قطار، پایانه‌های مسافری از جمله مهم‌ترین ساختمان‌های عمومی مهم به شمار می‌آیند. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند م تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور مصوب ۱۳۷۹/۴/۲۶ هیأت وزیران)

سازمان (بورس): مؤسسه عمومی غیردولتی است که دارای شخصیت حقوقی و مالی مستقل بوده و از محل کارمزدهای دریافتی و سهمی از حق پذیرش شرکت‌ها در بورس‌ها و سایر درآمدها اداره خواهد شد. منابع لازم برای آغاز فعالیت و راهاندازی سازمان یاد شده از محل وجوده امنی شورای بورس نزد سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران تأمین می‌شود. (ماده ۵ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

سازمان اسناد ملی: به منظور جمع‌آوری و حفظ اسناد ملی ایران در سازمان واحد و فراهم آوردن شرایط و امکانات مناسب برای دسترسی عموم به این اسناد و همچنین صرفه‌جویی در هزینه‌های اداری و استخدامی از طریق تمرکز پرونده‌های راکد وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و امحا اوراق زاید سازمانی به نام سازمان اسناد وابسته به سازمان امور اداری و استخدامی کشور تأسیس می‌گردد. (ماده ۱ قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران مصوب ۱۳۴۹/۲/۱۷)

سازمان اطلاعات و امنیت کشور: برای حفظ امنیت کشور و جلوگیری از هر گونه توطئه که مضر به مصالح عمومی است سازمانی به نام اطلاعات و امنیت کشور وابسته به نخست‌وزیری تشکیل می‌شود. (ماده ۱ قانون مربوط به تشکیل سازمان اطلاعات و امنیت کشور مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۳)

سازمان امور اداری و استخدامی کشور: به موجب این قانون به جای شورای عالی اداری کشور سازمان امور اداری و استخدامی کشور وابسته به نخست‌وزیری تأسیس می‌شود کلیه اوراق و اسناد و دارایی همچنین مستخدمین شورای عالی اداری کشور به سازمان امور اداری و استخدامی کشور منتقل می‌شوند.

آیین نامه های فعلی شورای عالی اداری کشور تا تصویب آیین نامه های مذکور در این قانون مورد عمل سازمان امور اداری و استخدامی کشور خواهد بود. (ماده ۱۰۳ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

سازمان امور اراضی: که در این اساسنامه سازمان نامیده می شود، مؤسسه دولتی وابسته به وزارت کشاورزی است که به منظور انتظام بخشیدن به اجرای قوانین و مقررات مربوط به امور زمین در محدوده وظایف و اختیارات وزارت کشاورزی، ستاد مرکزی واگذاری زمین و هیأت های هفت نفره واگذاری زمین از ادغام تشکیلات اجرایی سازمان اصلاحات ارضی، ستاد مرکزی واگذاری زمین و هیأت های هفت نفره واگذاری زمین تشکیل می شود. (ماده ۱ اساسنامه سازمان امور اراضی مصوب ۱۳۷۵/۱۱/۷ هیأت وزیران)

سازمان بازرگانی: به منظور رسیدگی به شکایات مردم از کارکنان وزارت خانه ها و مؤسسات دولتی و سازمان های انتفاعی و بازرگانی وابسته به دولت و سازمان های انتظامی (شهربانی کل کشور و ژاندارمری کل کشور) و شهرداری ها در صورت انتصابی بودن شهردار و مؤسسات عام المنفعه و کلیه سازمان هایی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن ها متعلق به دولت است یا دوخته به نحوی از انحصار آن ها نظارت می نماید سازمانی به نام بازرگانی تحت نظارت عالیه ... تشکیل می شود. (ماده ۱ قانون تشکیل سازمان بازرگانی مصوب ۱۳۴۷/۲/۳۱)

سازمان بازرگانی کل کشور: به منظور تأمین شرایط لازم برای حسن جریان امور و کشف سوء جریانات مالی و اداری وزارت خانه ها اعم از کشوری و لشکری و سازمان ها و مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت و شرکت ها و بانک های دولتی و مؤسساتی که از طرف دولت یا به کمک مستمر دولت اداره می شوند و شهرداری ها و سازمان های مأمور به خدمات عمومی سازمانی به نام سازمان بازرگانی کل کشور وابسته به وزرات دادگستری تشکیل می شود. ریاست سازمان با وزیری دادگستری است. (ماده ۱ لایحه قانونی راجع به تشکیل سازمان بازرگانی کل کشور مصوب ۱۳۵۷/۱۲/۷ شورای انقلاب)

سازمان بازرگانی کل کشور: به منظور نظارت بر حسن جریان امور و اجرای تصحیح قوانین در دستگاه های اداری و در اجرای اصل ۱۷۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران سازمانی به نام «سازمان بازرگانی کل کشور» که در این قانون «سازمان» نامیده می شود. زیر نظر شورای عالی قضایی و با اختیارات و وظایف مندرج در این قانون تشکیل می شود. (ماده ۱ از قانون تشکیل سازمان بازرگانی کل کشور مصوب ۱۳۶۰/۷/۱۹)

سازمان برنامه و بودجه: مؤسسه دولتی است که زیر نظر نخست وزیر اداره می‌شود و رئیس آن سمت وزیر مشاور را دارا خواهد بود. (ماده ۴ قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

سازمان بسیج ملی: در اجرای فرمان رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران مبنی بر ایجاد، آموزش و بسیج ارتش بیست میلیونی جهت پیشگیری و مقابله به هر گونه تهدید و تجاوز نظامی سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و سوانح طبیعی سازمانی به نام سازمان بسیج ملی زیر نظر فرمانده کل قوا و وابسته به وزرات کشور تشکیل می‌گردد. (ماده ۱ لایحه قانونی راجع به تشکیل سازمان بسیج ملی مصوب ۱۳۵۹/۲/۱۰ شورای انقلاب)

سازمان بنادر و کشتیرانی: از تاریخ تصویب این قانون سازمانی به نام سازمان بنادر و کشتیرانی در وزارت گمرکات و انحصارات تشکیل می‌شود مدام که برای اداره امور آن سازمان دیگری به موجب قانون ایجاد نشده است وظایف آن به شرح زیر تحت نظر وزارت گمرکات و انحصارات انجام خواهد شد: اداره کردن امور بندری بنادر کشور- تکمیل و توسعه ساختمان و نگاهداری و تعمیر تأسیسات بندری و تأمین وسایل مخابراتی و امور انتظامی و همچنین تنظیم و اجرای مقررات بندری و کشتیرانی ساحلی و مراقبت در توسعه کشتیرانی بازرگانی و ثبت شناورهای تابع کشور و تعیین شرایط تابعیت ایرانی برای کشتی‌ها و سلب آن و وصول حقوق و عوارض بندری مطابق فهرست ضمیمه این قانون. (ماده واحده قانون راجع به اجازه تأسیس سازمان بنادر و کشتیرانی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۲)

سازمان بورس اوراق بهادار: سازمانی است که به موجب ماده (۵) این قانون تشکیل می‌شود و بعد از این «سازمان» نامیده می‌شود. (بند ۲ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

سازمان بیمه‌های اجتماعی: تأمین و اجرای بیمه‌های اجتماعی کارگران به عهده سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران که در این قانون سازمان نامیده خواهد شد محول می‌گردد. (ماده ۱ قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۱)

سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران: که در این قانون سازمان نامیده می‌شود عهده‌دار بیمه و تعاون کارگران در موارد زیر است: ۱- حوادث بیماری‌ها و از کارافتادگی ناشی از کار و غیر ناشی از کار. ۲- حوادث و بیماری‌های خانواده بلافصل کارگران. ۳- بازنشستگی. ۴- کمک به بازماندگان کارگر متوفی. ۵- ازدواج- حاملگی- وضع حمل- عایله‌مندی- کفن و دفن. (ماده ۱ لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۴/۴/۲۴)

سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران: به تشکیلاتی گفته می‌شود که از افراد مختص و مبتکر و محقق حمایت کرده و زمینه رشد و هماهنگی آن‌ها را در مسایل علمی و صنعتی فراهم می‌کند. (ماده ۱ لایحه قانون اساسنامه سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۱ شورای انقلاب)

سازمان پیشاهنگی: سازمانی است ملی و مستقل که تحت ریاست عالیه ... برای تربیت اخلاقی و اجتماعی جوانان با رعایت اصول پیشاهنگی و مقررات بین‌المللی بر طبق اساسنامه‌ای که به تصویب شورای عالی پیشاهنگی ایران و توشیح ... می‌رسد اداره می‌شود. (ماده ۱ قانون سازمان ملی پیشاهنگی مصوب ۱۳۳۷/۴/۲۶)

سازمان تأمین اجتماعی: که در این اساسنامه اختصاراً سازمان نامیده می‌شود و براساس قانون تشکیل سازمان تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ تشکیل شده است، دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری است و امور آن منحصراً طبق مقررات این اساسنامه اداره خواهد شد. (ماده ۱ اساسنامه سازمان تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۸/۶/۱۰)

سازمان تعاونی مصرف کادر نیروی نظامی: به منظور رفاه حال و تأمین وسائل زندگی عایله افسران و درجه‌داران و هم رده‌های اعم از حاضر به خدمت و بازنشستگان و درگذشتگان و تقلیل هزینه معیشت آن‌ها از طریق تدارک اجنباس مورد احتیاج سازمانی به نام سازمان تعاونی مصرف کادر نیروهای انتظامی در وزارت جنگ مطابق اساسنامه سازمان تشکیل و مقررات زیر تصویب می‌شود: (ماده واحده قانون تشکیل سازمان تعاونی مصرف کادر نیروهای انتظامی مصوب ۱۳۳۴/۳/۲۱)

سازمان تنقیح و تدوین قوانین و مقررات کشور: دولت مکلف است از تاریخ تصویب این قانون ظرف یک سال به منظور تدوین قوانین و مقررات کشور و پیشنهاد تنقیح آن‌ها سازمانی به نام سازمان تنقیح و تدوین قوانین و مقررات کشور زیر نظر نخست وزیر تأسیس کند. این سازمان کلیه قوانین و مقررات لازم‌الاجرا را با نظر متخصصان فن بر حسب روش موضوعی فهرست و به صورت مجموعه‌ها تنظیم و تدوین خواهد کرد. در مورد قوانینی که با یکدیگر متناقض و مغایر هستند سازمان موارد تناقض و مغایرت را تعیین و به کمیسیون دادگستری مجلسین که به طور مشترک تشکیل خواهد شد تقدیم می‌کند. نظر کمیسیون در این مواد لازم‌الاجرا است و مدام که تعیین تکلیف نهایی آن از طرف مجلسین به عمل نیامده به اعتبار خود باقی است. (ماده واحده قانون تشکیل سازمان تنقیح و تدوین قوانین و مقررات کشور مصوب ۱۳۵۰/۱۲/۲۹)

سازمان جغرافیایی کشور: به منظور تهیه نقشه عمومی کشور و برای تطبیق هر گونه عملیات نقشهبرداری که در کشور ... ایران صورت می‌گیرد (نقشهبرداری زمینی- عکسبرداری هوایی و نقشهبرداری از کف دریا) سازمانی به نام سازمان جغرافیایی کشور تحت نظر وزارت جنگ تأسیس می‌گردد. (ماده ۱ قانون مربوط به نقشهبرداری مصوب (۱۳۳۹/۳/۸)

سازمان جلب سیاحان: به منظور معرفی بیشتر کشور... و آشنایی ساختن سایر ملل به خصوصیات ملی و آثار تاریخی و تمدن ایران و همچنین ترغیب جهانگردان و ایرانیان به مشاهده آثار باستانی و مناظر طبیعی کشور و ایجاد تسهیلات لازم در مسافرت آنها و تمرکز و هماهنگی کامل در امور مربوط به سیاحت سازمانی به نام سازمان جلب سیاحان تأسیس می‌شود این سازمان تحت نظر مستقیم نخستوزیر اداره می‌شود و سرپرست آن سمت معاونت نخست وزیر را خواهد داشت. (ماده ۱ قانون سازمان جلب سیاحان مصوب (۱۳۴۴/۳/۱۰

سازمان جنگلها و مراتع: به منظور انجام وظایف و مقررات مربوط به حفظ و حمایت و احیا و توسعه و بهره‌برداری جنگل‌ها و مراتع و اراضی جنگلی و بیشه‌های طبیعی و اراضی مستحده ساحلی و حفاظت آبخیزها سازمانی به نام سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور تشکیل می‌شود. (ماده ۲ قانون تجدید تشکیلات و تعیین وظایف سازمان‌های وزارت کشاورزی و منابع طبیعی و انحلال وزارت منابع طبیعی مصوب (۱۳۵۰/۱۱/۱۲

سازمان جهاد استان: که در این اساسنامه به اختصار سازمان نامیده می‌شود، سازمانی است دولتی که تابع قانون مقررات مالی، اداری، استخدامی و تشکیلات جهاد سازندگی و آیین‌نامه‌های اجرایی و سایر مقررات مربوط به آن بوده و در چارچوب مفاد این اساسنامه و تشکیلات مصوب عهده‌دار انجام امور وظایف محول شده در محدوده استان ذی‌ربط است. (از ماده ۱ اساسنامه سازمان جهاد استان مصوب ۱۳۷۳/۷/۲۷ هیأت وزیران)

سازمان حفاظت اطلاعات ارشاد جمهوری اسلامی ایران: سازمانی است با سلسه مراتب مستقل و متمرکز که با هماهنگی وزارت اطلاعات مأموریت و وظایف زیر را انجام می‌دهد ... (از ماده ۱۶ قانون ارشاد جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۶۶/۷/۷

سازمان دامپزشکی: به منظور تأمین بهداشت دام کشور و فرآورده‌های مربوط به آن و پیشگیری و مبارزه با بیماری‌های دامی به موجب این قانون سازمان دامپزشکی کشور وابسته به وزارت کشاورزی تأسیس و

جایگزین اداره کل دامپزشکی می‌گردد. سازمان دامپزشکی کشور که در این قانون سازمان نامیده می‌شود دارای شخصیت حقوقی است و وسیله یک نفر رئیس از بین دامپزشکانی که دارای درجه دکتری باشند به انتخاب وزیر کشاورزی اداره خواهد شد. (ماده ۱ قانون سازمان دامپزشکی کشور مصوب ۱۳۵۰/۳/۲۴)

سازمان دامداران متحرک: به منظور اداره امور و راهنمایی دامداران متحرک کشور و اصلاح روش‌های بهره‌برداری از منابع دامی آنان و ایجاد ایستگاه‌های استقرار و انتظار دام و کشتارگاه‌های صنعتی و سردهخانه‌ها و کارخانجات غذایی دام و تبدیل فرآورده‌های دامی در مناطق تولید و مصرف عمده یا عشايری و فراهم کردن موجبات اسکان دامداران متحرک سازمانی به نام سازمان دامداران متحرک در وزارت کشاورزی و منابع طبیعی تشکیل می‌شود اساسنامه سازمان مذکور پس از تصویب کمیسیون‌های کشاورزی و منابع طبیعی- تعاون و امور روستاهای دارایی و استخدام مجلسین قابل اجرا است. (ماده ۱۱ قانون تجدید تشکیلات و تعیین وظایف سازمان‌های وزارت کشاورزی و منابع طبیعی و انحلال وزارت منابع طبیعی مصوب ۱۳۵۰/۱۱/۱۲)

سازمان دفاع غیرنظمی کشور: به منظور حفاظت جان و مال مردم و مؤسسات و تأسیسات و منابع مختلف ثروت‌های ملی در برابر حوادث طبیعی و سوانح غیرمتربقب و حملات هوایی و استعمال هرگونه سلاح و آثار ناشی از آن در زمان صلح و جنگ و همچنین تقویت و حفاظت روحی افراد و تحکیم علاقه به همکاری متقابل بین آن‌ها طبق مقررات این قانون عمل خواهد کرد. (ماده ۱ قانون اصلاح قانون سازمان دفاع غیرنظمی کشور مصوب ۱۳۵۱/۲/۲۶)

سازمان دفاع غیرنظمی: به منظور حفظ جان و مال افراد کشور از تعرضات هوایی و حوادث طبیعی و سوانح غیرمتربقبه و تقلیل آثار آن و همچنین تقویت روحی و ایجاد علائق و همکاری متقابل بین افراد در موقع غیرعادی و اضطراری سازمانی به نام سازمان دفاع غیرنظمی کشور وابسته به وزارت کشور تأسیس می‌گردد که در هر حال تحت نظر مستقیم استاندار و یا فرماندار انجام وظیفه می‌نماید. (ماده ۱ قانون راجع به تشکیل سازمان دفاع غیرنظمی مصوب ۱۳۳۷/۱۱/۱۸)

سازمان دولتی: وزارت‌خانه، مؤسسه یا شرکتی است که مطابق قوانین و مقررات، اعمال حاکمیت یا تصدی دولت جمهوری اسلامی ایران را در امری به عهده دارد. در مواردی که موضوع در ارتباط با وظایف و مسئولیت‌های چند دستگاه باشد، تعیین دستگاه مسئول بر عهده هیأت وزیران است. (ماده ۱ آیین‌نامه چگونگی تنظیم و انعقاد توافق‌های بین‌المللی مصوب ۱۳۷۱/۲/۱۳ هیأت وزیران)

سازمان ذوب آهن: به دولت اجازه داده می‌شود برای بهره‌برداری از معادن مربوط به صنعت ذوب آهن و تأمین مواد اولیه مورد لزوم آن و ایجاد کارخانه‌های مربوط به ذوب آهن و تهیه فولاد و توزیع و فروش محصولات به دست آمده سازمانی مستقل وابسته به وزارت صنایع و معادن به نام (سازمان ذوب آهن ایران) تشکیل داده و طبق اصول بازرگانی اداره نماید. (ماده واحده قانون مربوط به تشکیل سازمان ذوب آهن ایران مصوب ۱۳۳۸/۱۰/۱۱)

سازمان رادیو تلویزیونی ملی: به منظور تمرکز امور مربوط به تأسیس و اداره و بهره‌برداری از مراکز رادیو تلویزیونی و همچنین تهیه و پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی سازمانی به نام سازمان رادیو و تلویزیون ملی ایران که در این قانون اختصاراً سازمان نامیده می‌شود تشکیل می‌گردد. (ماده ۱ قانون تشکیل سازمان رادیو تلویزیون ملی ایران مصوب ۱۳۵۰/۳/۲۹)

سازمان زمین شهری: که در این اساسنامه سازمان نامیده می‌شود شرکتی است سهامی با مدت نامحدود و وابسته به وزارت مسکن و شهرسازی که دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی بوده و طبق قانون تجارت و این اساسنامه و رعایت مقررات مربوط به شرکت‌های دولتی اداره می‌شود. (ماده ۱ اساسنامه جدید سازمان زمین شهری مصوب ۱۳۶۷/۴/۱۵ هیأت وزیران)

سازمان زمین شهری: که در این اساسنامه سازمان نامیده می‌شود از ادغام سازمان‌های عمران اراضی کلیه استان‌های کشور تشکیل می‌گردد و شرکتی است سهامی با مدت نامحدود و وابسته به وزارت مسکن و شهرسازی که دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی بوده و طبق قانون تجارت و این اساسنامه و مقررات مربوط به شرکت‌های دولتی اداره می‌شود. (ماده ۱ اساسنامه سازمان زمین شهری مصوب ۱۳۶۱/۳/۳۰ هیأت وزیران)

سازمان صدا و سیما: در اجرای اصل یکصد و هفتاد و پنجم قانون اساسی، سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران سازمانی است مستقل و مستقیماً زیر نظر قواهی سه‌گانه: قضاییه، مقننه و مجریه و بدین منظور هر یک از قوا یک نماینده تعیین و به صورت شورای سرپرستی سازمان را اداره خواهند نمود. (ماده ۱ قانون اداره صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۱۰/۸)

سازمان صنایع دستی: سازمان صنایع دستی ایران و شرکت سهامی فروشگاه مرکز صنایع دستی در یکدیگر ادغام و سازمان حاصل که سازمان صنایع دستی ایران است به صورت شرکت سهامی تشکیل می‌شود. شرکت مذبور بر طبق مقررات مربوط به شرکت‌های دولتی اداره شده و وابسته به وزرات صنایع

خواهد بود. ماده ۲- سازمان صنایع دستی ایران که در این اساسنامه اختصاراً سازمان نامیده می‌شود شرکتی است دولتی که مدت آن نامحدود و دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی بوده و بطبق مقررات شرکت‌های دولتی و مقررات این اساسنامه اداره می‌شود. (مواد ۱ و ۲ اساسنامه سازمان، سازمان صنایع دستی ایران مصوب ۱۳۶۰/۱۱/۱۱ هیأت وزیران)

سازمان صنایع دستی ایران: به منظور تمرکز در سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و نظارت در زمینه حفظ و احیا، ترویج و توسعه کمی و بهبود کیفی صنایع دستی کشور و ایجاد هماهنگی و برنامه‌ریزی در امر آموزش، تحقیقات، حمایت، هدایت، استفاده از امکانات و نیروی انسانی موجود، «سازمان صنایع دستی ایران» که در این قانون به اختصار «سازمان» نامیده می‌شود به صورت مؤسسه دولتی وابسته به وزارت صنایع و معادن تشکیل می‌شود. (ماده ۱ قانون تأسیس سازمان صنایع دستی ایران مصوب ۱۳۸۳/۱/۲۶)

سازمان عقیدتی سیاسی ارتش: سازمانی است با سلسله مراتب مستقل و متمرکز که مأموریت و وظایف زیر را بر عهده دارد: ۱- مأموریت. رشد و گسترش فرهنگ و ارزش‌های اسلامی در ارتش و وزارت دفاع و سازمان‌های وابسته به آن‌ها براساس معیارها و ضوابط اسلامی و تدبیر و رهنمودها و دستورالعمل‌های مقام رهبری. ۲- وظایف. الف) آموزش عقیدتی و سیاسی پرسنل جهت رشد مذهبی و سیاسی آن. ب) انجام فعالیت‌های تبلیغی برای پرسنل از قبیل انتشار جزوات و نشریات، تشکیل کتابخانه‌ها و نمایشگاه‌ها و تولید برنامه‌های رادیو تلویزیونی ارتش و اداره مساجد و سایر اماكن مذهبی مربوط. ج) ارایه خطمشی‌های مکتبی به مبادی ذی‌ربط در جهت انطباق سازماندهی‌ها، مقررات، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها با ضوابط و معیارهای اسلامی. د) نظارت بر حفظ و عمل به موازین اسلامی در تمامی زمینه‌ها و اعلام موارد خلاف به مسئولین جهت رفع آن‌ها و گزارش به فرماندهی کل در صورت لزوم. ه- بررسی و ارزیابی پرسنل از لحاظ شایستگی مکتبی جهت انتصابات، ترقیات و مأموریت‌های خارج از کشور. و- انجام کلیه وظایف روابط عمومی ارتش و وزارت دفاع و سازمان‌های وابسته به آن‌ها. (ماده ۱۴ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

سازمان غیردولتی: به تشکلهایی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی و یا حقوقی غیرحکومتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوط تأسیس شده و دارای اهداف غیرانتفاعی و غیرسیاسی می‌باشد. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۲۵ هیئت وزیران)

سازمان غیردولتی: به تشکلهایی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی یا حقوقی غیرحکومتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوط تأسیس شده و دارای اهداف غیرانتفاعی و

غیرسیاسی می باشند. (بند الف ماده ۱ آیین نامه تأسیس و فعالیت سازمان های غیردولتی مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۹ هیئت وزیران)

سازمان کشاورزی استان: که در این اساسنامه به اختصار سازمان نامیده می شود سازمانی است دولتی که تابع مقررات مالی، اداری، استخدامی و تشکیلاتی وزارت کشاورزی و آیین نامه های اجرایی و سایر مقررات مربوط به آن بوده و در چارچوب مفاد این اساسنامه و تشکیلات مصوب عهده دار انجام امور و وظایف محول شده در محدوده استان ذی ربط است. (ماده ۱ اساسنامه سازمان کشاورزی استان مصوب ۱۳۷۳/۷/۲۷ هیأت وزیران)

سازمان مسکن: که در این اساسنامه سازمان نامیده می شود. شرکتی است سهامی با مدت نامحدود وابسته به وزارت مسکن و شهرسازی که طبق اصول بازرگانی اداره می شود. (ماده ۱ اساسنامه سازمان مسکن مصوب ۱۳۵۸/۲/۳ هیأت وزیران)

سازمان مسکن: از تاریخ تصویب این اساسنامه بانک ساختمانی که طبق ماده ۳ قانون راجع به تأسیس وزارت آبادانی و مسکن به نام سازمان مسکن نامیده می شود شرکتی است سهامی که برای مدت نامحدودی به منظور تهیه مسکن و اجرای طرح های ساختمانی طبق اصول بازرگانی اداره می شود و مرکز اصلی آن در تهران است و می تواند در صورت لزوم به تصویب مجمع عمومی در هر یک از نقاط کشور شعبه باز نماید. (ماده ۱ اساسنامه سازمان مسکن مصوب ۱۳۴۳/۳/۲۴)

سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان: که در این اساسنامه سازمان نامیده می شود، سازمانی است وابسته به وزرات آموزش و پرورش و برای اجرای اهداف و مقاصد مندرج در این اساسنامه فعالیت خواهد داشت. (ماده ۱ اساسنامه سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان مصوب ۱۳۶۷/۳/۲۲ هیأت وزیران)

سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران: که در این قانون سازمان نامیده می شود سازمانی است مستقل دارای شخصیت حقوقی که به منظور تحقق بخشیدن به اهداف و انجام وظایف مقرر در این قانون تشکیل می گردد. (ماده ۱ قانون تشکیل سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۱۰/۲۰)

سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران: که در این قانون سازمان نامیده می شود سازمانی است مستقل دارای شخصیت حقوقی که به منظور تحقق بخشیدن به اهداف و انجام وظایف مقرر در این قانون تشکیل می گردد. (ماده ۱ قانون تشکیل سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۹/۴/۲۴)

سازمان نظام پزشکی: سازمانی است مستقل و دارای شخصیت حقوقی و مرجع صلاحیتدار برای حفظ شئون و پیشرفت امور پزشکی و تنظیم روابط حرفه‌ای بین پزشکان و حفظ حقوق مردم و مؤسسات ملی و دولتی در برابر صاحبان فنون پزشکی و بالعکس در سراسرکشور می‌باشد. (ماده ۱ قانون راجع به نظام پزشکی مصوب ۱۳۳۹/۱۰/۳)

سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران: که در این قانون «سازمان» نامیده می‌شود، سازمانی است مستقل دارای شخصیت حقوقی که به منظور تحقق بخشیدن به اهداف و انجام وظایف مقرر در این قانون تشکیل می‌گردد. (ماده ۱ قانون سازمان نظام پزشکی مصوب ۱۳۸۳/۸/۱۶)

سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران: که در این قانون سازمان نامیده می‌شود، یک سازمان غیردولتی و مستقل است که به منظور تحقق بخشیدن به اهداف و انجام وظایف مقرر در این قانون تشکیل می‌گردد. (ماده ۱ قانون تشکیل سازمان روان‌شناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۷)

سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی جمهوری اسلامی ایران: که در این قانون به اختصار سازمان نامیده می‌شود سازمانی است غیر دولتی با استقلال مالی و شخصیت حقوقی مستقل که به منظور رسیدن به اهداف و انجام وظایف مقرر در این قانون تشکیل می‌شود. (ماده ۲ قانون تأسیس سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۰/۴/۳)

سازمان کتاب‌های درسی: در اجرای ماده اول این قانون سازمانی به نام سازمان کتاب‌های درسی ایران در وزارت آموزش و پرورش تشکیل می‌گردد که رئیس آن به پیشنهاد وزیر آموزش و پرورش با تصویب هیأت وزیران منصوب می‌شود و امور مالی آن زیر نظر هیأتی به نام هیأت امنا به ریاست وزیر آموزش و پرورش و عضویت رئیس سازمان و سه عضو دیگر که دو نفر از طرف وزیر آموزش و پرورش و یک نفر از طرف وزیر دارایی برای مدت سه سال تعیین می‌شوند اداره خواهد شد تجدید انتخاب اعضا هیأت امنا بلامانع است. تشکیلات و طرز اداره و نحوه اجرای وظایف سازمان کتاب‌های درسی ایران به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش برسد. (ماده ۲ قانون کتاب‌های درسی و اساسنامه سازمان کتاب‌های درسی ایران مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶)

سازمان‌های قانونی و مدنی حمایت از مصرف کننده: اعم از هر مؤسسه یا انجمن است مطابق قانون یا در اجرای آن با هدف حمایت از مصرف کننده در زمینه‌هایی از قبیل قیمت کالا و خدمات اعم از تولیدی و

وارداتی، سیستم‌های مربوط به توزیع تا مرحله مصرف، ضرر و زیان کالاهای مصرفی و خدماتی ایجاد و یا ثبت شده یا می‌شوند. (بند الف ماده ۱ آییننامه اجرایی ماده ۴۸ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۴/۵/۲ هیئت وزیران)

سازمان‌های مملکتی: مقصود از سازمان‌های مملکتی تشکیلات و موسسات غیردولتی است که به موجب قوانین به وجود آمده و راجع به امور عمومی در سطح کشور یا استان یا شهرستان یا بخش یا روستا فعالیت می‌نمایند از قبیل شهرداری‌ها و ادارات مجالس مقننه و انجمن‌های استان و شهرستان و شهر و بهداری و غیره. (تبصره ۲ ماده ۱۹ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷).

سازمان‌های غیردولتی حامی محیط‌زیست و منابع طبیعی: تشکیلات و موسسات مردمی هستند که براساس بند (الف) مصوبه شماره ۱۴/۴۵۵ ۱۳۷۸/۱۲/۱۷ مورخ شورای عالی اداری، تشکیل و ثبت شوند و صرفاً در زمینه حفاظت محیط زیست و منابع طبیعی فعالیت کنند و در این آییننامه سازمان‌ها نامیده می‌شوند. (بند الف ماده ۱ از آییننامه اجرایی بند ب ماده ۱۰۴ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۵ هیأت وزیران).

سازنده وسیله نقلیه: شخص یا مؤسسه یا کارخانه‌ای که وسایل نقلیه‌ای را که مطابق آییننامه باید شماره گذاری شود می‌سازد، یا قطعات ساخته شده آن‌ها را سوار (مونتاژ) می‌نماید. (بند ۶۱ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

ساعات ممنوعه تردید: ساعتی از شبانه روز است که عبور و مرور تمام یا برخی از وسایل نقلیه در آن ساعات ممنوع است. (بند ب ماده ۱ آییننامه اجرایی تبصره ماده ۶ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۳ هیئت وزیران)

ساعت کار: کارگران در کارگاه‌ها جز در موارد مذکور در این قانون نباید از هشت ساعت در شبانه‌روز و چهل و هشت ساعت در هفته تجاوز نماید. مقصود از ساعت کار در مدتی است که کارگر به منظور انجام کار در اختیار کارفرما می‌باشد و اوقات استراحت و صرف غذا جزو ساعت کار محسوب نمی‌شود. (ماده ۱۱ قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

ساعت کار: مقصود از ساعت کار مدتی است که کارگر برای انجام کار در اختیار کارفرما می‌باشد و اوقات استراحت و صرف غذا جزو ساعت کار محسوب نمی‌شود. (تبصره ۱ ماده ۲ از قانون اجازه اجرای گزارش کمیسیون پیشه و هنر و بازرگانی مربوط به کارگران و کارفرمایان مصوب ۱۳۲۸/۳/۱۷)

ساعت کار هفتگی: از اول شهریور ماه سال ۱۳۵۹ ساعت کار کلیه کارمندان و کارگران مشمول قانون استخدام کشوری و سایر قوانین خاص استخدامی و کارگران مشمول قانون کار یکسان و ۴۴ ساعت در هفته تعیین می‌گردد. (ماده ۱ لایحه قانونی یکسان شدن ساعت کار کارمندان و کارگران در سراسر کشور و میزان آن مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۳ شورای انقلاب)

ساعت کار هفتگی: برای کارمندان و کارگران یکسان بوده و ۴۰ ساعت در هفته اعلام می‌گردد. شنبه تا چهارشنبه روزی ۷ ساعت، پنجشنبه‌ها ۵ ساعت. (بند ۲ لایحه قانونی برابری ساعت کار کارگران و کارمندان و تعیین تعطیلات رسمی کشور مصوب ۱۳۵۸/۱۰/۲ شورای انقلاب)

ساعت کار: در این قانون مدت زمانی است که کارگر نیرو یا وقت خود را به منظور انجام کار در اختیار کارفرما قرار می‌دهد. به غیر از مواردی که در این قانون مستثنی شده است ساعت کار کارگران در شب‌انه‌روز نباید از ۸ ساعت تجاوز نماید. (ماده ۵۱ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

سال: از نظر احتساب موارد قانونی، سال دوازده ماه، ماه سی‌روز، هفته هفت روز و شب‌انه‌روز بیست و چهار ساعت است. (ماده ۴۴۳ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

سال: دوازده ماه است- ماه مطابق با ماه شمسی است و کسری آن از قرار ماهی سی روز حساب می‌شود- هفته هفت روز تمام و روز بیست‌وچهار ساعت است. (ماده ۶۱۲ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

سال مالی: یک سال هجری شمسی است که از اول فروردین ماه آغاز و به پایان اسفند ماه ختم می‌شود. (ماده ۶ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

سال مالی: یک سال شمسی است که از اول فروردین ماه آغاز به پایان اسفند ماه ختم می‌شود. (ماده ۵ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

سال مالیاتی: عبارت است از سال شمسی که در آن تحصیل درآمد شده باشد مگر در مواردی که دوره عمل سالیانه مودی مالیاتی سال شمسی نباشد و در این صورت سال مالیاتی همان دوره عمل سالیانه مودی خواهد بود که در آن مودی تحصیل درآمد کرده است. (ماده ۱۸ قانون مالیات بر درآمد مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۰)

سال مالیاتی: عبارت است از سال شمسی که در آن تحصیل درآمد شده باشد مگر در مواردی که دوره عمل سالیانه مودی مالیاتی سال شمسی نباشد و در این صورت سال مالیاتی او طبق آییننامه مخصوص تعیین خواهد شد. (تبصره ماده ۱۲ قانون مالیات بر درآمد مصوب ۱۳۲۲/۸/۱۹)

سال مالیاتی: عبارت است از سال شمسی که در آن تحصیل درآمد شده باشد مگر در مواردی که دوره عمل سالیانه مودی مالیاتی سال شمسی نباشد و در این صورت سال مالیاتی همان دوره عمل سالیانه مودی خواهد بود که در آن مودی تحصیل درآمد کرده است. (ماده ۱۷ قانون مالیات املاک مزروعی و مالیات بردرآمد مصوب ۱۳۲۸/۴/۲۹)

سال مالیاتی: عبارت است از یک سال شمسی که از اول فروردین ماه هر سال شروع و به آخر اسفند ماه همان سال ختم می‌شود لیکن در مورد اشخاص حقوقی مشمول مالیات که سال مالی آن‌ها به جای سال مالیاتی مبنای تشخیص مالیات قرار می‌گیرد و موعد تسلیم اظهارنامه و ترازنامه و سرسید پرداخت مالیات آن‌ها چهار ماه پس از سال مالی مربوط می‌باشد. (ماده ۱۴۸ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۴۵/۱۲/۲۸)

سال مالیاتی: عبارت است از یک سال شمسی که از اول فروردین ماه هر سال شروع و به آخر اسفند ماه همان سال ختم می‌شود لکن در مورد اشخاص حقوقی مشمول مالیات که سال مالی آن‌ها به موجب اساسنامه با سال مالیاتی تطبیق نمی‌کند درآمد سال مالی آن‌ها به جای سال مالیاتی مبنای تشخیص مالیات قرار می‌گیرد و موعد تسلیم اظهارنامه و ترازنامه و حساب سود و زیان و سرسید پرداخت مالیات آن‌ها چهار ماه شمسی پس از سال مالی می‌باشد. (ماده ۱۵۵ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳)

سال مالیاتی: طبق تبصره ماده ۱۲ از قانون مالیات بردرآمد سال مالیاتی عبارت است از سال شمسی که در آن سال تحصیل درآمد شده باشد. در صورتی که شرکتی یا هر نوع شخصیت حقوقی دیگری دوره عملکرد دیگری به غیر از سال شمسی داشته باشد سال مالیاتی او همان دوره عملکردش محسوب خواهد گردید به شرط آن که این دوره عملکرد در اساسنامه آن پیش‌بینی شده یا دفاتر محاسباتی و ترازنامه آن را تأیید نماید. (از ماده ۷ آییننامه قانون مالیات بردرآمد (مصطفوی ۱۹ آبان ۱۳۲۲ مصوب ۱۳۲۳/۳/۱)

سامان عرفی عشاير: به محدودهای از اراضی مرتّعی اطلاق می‌شود که از گذشته مورد بهره‌برداری تعداد مشخصی از خانوارهای عشاير قرار گرفته و عرفاً دارای حق بهره‌برداری از آن می‌باشد. (بند خ ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

ساماندهی عشاير: عبارت است از ساز و کارهایی که از طریق تأمین معیشت و امنیت اقتصادی و همچنین ارتقای شاخص‌های توسعه انسانی این جامعه - در حد میانگین جامعه روستایی کشور - که در دو بخش حمایت از اسکان و ساماندهی کوچ صورت می‌گیرد. (بند ش ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

ساماندهی کوچ: عبارت است از ارائه خدمات حین کوچ و ایجاد زیرساخت‌ها و تأسیسات لازم و مناسب در مسیر کوچ و در اطرافگاه‌ها به منظور تأمین نیازهای عشاير و تسهیل در امرکوچ. (بند ض ماده ۱ آیین‌نامه اجرائی ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

سامانه عشايري: به محدودهای که دربرگیرنده چند سامان عرفی باشد، گفته می‌شود، گنجایش مطلوب هر سامانه حدود ۵۰ خانوار و حداقل آن در شرایط استثنایی ۲۰ خانوار می‌باشد که این ظرفیت، امکان برنامه‌ریزی سامانه را همانند برنامه‌ریزی در واحد جغرافیایی مثل حوزه آبریز و واحدهای تقسیمات سیاسی مثل روستا مهیا می‌نماید. (بند د ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

سانحه: از نظر دفاع غیرنظمی، حادثه ناگوار رویدادی است اعم از طبیعی و غیرطبیعی که ممکن است موجب بروز خسارات مالی و جانی شود و سانحه رویدادیست اعم از طبیعی و غیرطبیعی که منجر به خسارات مزبور می‌گردد. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون سازمان دفاع غیرنظمی کشور مربوط به وظایف و تشکیلات مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۲۷)

ساير منابع تأمین اعتبار: عبارتند از منابعی که تحت عنوان وام، انتشار اوراق قرضه، برگشتی از پرداخت‌های سال‌های قبل و عناوین مشابه در قانون بودجه کل کشور پیش‌بینی می‌شود و ماهیت درآمد ندارند. (ماده ۱۲ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

سایر منابع تأمین اعتبار شرکت‌های دولتی: عبارت است از منابعی که شرکت‌های مزبور تحت عنوان کمک دولت، وام استفاده از ذخایر، کاهش سرمایه در گردش یا عنایین مشابه به موجب قانون مجاز به منظور کردن آن در بودجه‌های مربوط هستند. (ماده ۱۶ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

سایر منابع تأمین اعتبار شرکت‌های دولتی: عبارت است از منابعی که شرکت‌های مزبور تحت عنوان کمک دولت، وام استفاده از ذخایر، کاهش سرمایه در گردش یا عنایین مشابه به موجب قانون مجاز به منظور کردن آن در بودجه‌های مربوط هستند. (ماده ۱۶ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

سبد: مجموعه دارایی‌های مالی است که از محل وجود سرمایه‌گذاران خریداری می‌شود. (بند ۳۳ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

سبدگردان: شخص حقوقی است که در قالب قراردادی مشخص و به منظور کسب انتفاع، به خرید و فروش اوراق بهادار برای سرمایه‌گذار می‌پردازد. (بند ۱۷ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی: نهادی است تحت فرماندهی عالی مقام رهبری که هدف آن نگهبانی از انقلاب اسلامی ایران و دستاوردهای آن و کوشش مستمر در راه تحقق آرمان‌های الهی و گسترش حاکمیت قانون خدا طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران و تقویت کامل بنیه دفاعی جمهوری اسلامی از طریق همکاری با سایر نیروهای مسلح و آموزش نظامی و سازماندهی نیروهای مردمی می‌باشد. (ماده ۱ اساسنامه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۶/۱۵)

سپرده: سپرده از نظر این قانون عبارت است از: الف) وجودی که طبق قوانین و مقررات به منظور تأمین یا جلوگیری از تضییع حقوق دولت دریافت می‌گردد و استرداد یا ضبط آن تابع شرایط مقرر در قانون و مقررات و قراردادهای مربوط است. ب) وجودی که به موجب قرارها و یا احکام صادره از طرف مراجع قضایی از اشخاص حقیقی و یا حقوقی دریافت می‌گردد و به موجب قرارها یا احکام صادره از طرف مراجع مذکور کالا یا بعضًا قابل استرداد می‌باشد. (ماده ۳۰ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

سپرده، وجه الضمان: وثیقه و ودیعه و نظایر آن عبارتست از وجودی که طبق قوانین و مقررات و قراردادها یا بر حسب ضرورت به تشخیص رئیس یا معاون اداری و مالی مؤسسه به منظور تأمین حقوق مؤسسه و یا جلوگیری از تضییع آن دریافت می‌گردد و رد و ضبط آن تابع شرایط مقرر در قوانین و مقررات و قراردادهای

مربوط است. (ماده ۱۲ آیین‌نامه مالی معاملاتی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران: ستاد فرماندهی کل در ارتش بوده و فرماندهی کل را در اداره امور ارتش یاری می‌نماید. و وظایف آن به شرح زیر می‌باشد: ... (ماده ۹ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

ستاد معاينه فني: تشکيلات مرکز برای برنامه‌ريزي، هدايت، نظارت و کنترل فعالیت مراکز فني معاينه خودرو و مراکز معاينه فني مجاز که از سوی شهرداری‌ها و سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌اي ايجاد مي‌گردد. (بند ۶۲ ماده ۱ آيین‌نامه راهنمایي و رانندگي مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸)

ستاد معاينه فني: تشکيلات مرکز برای برنامه‌ريزي، هدايت، نظارت و کنترل فعالیت مراکز فني معاينه خودرو و مراکز معاينه فني مجاز که توسط شهرداری‌ها و سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌اي ايجاد مي‌گردد. (بند خ ماده ۱ آيین‌نامه اجرائي نحوه انجام معاينه و صدور برگ معاينه فني خودرو مصوب ۱۳۸۲/۴/۸ هيئت وزيران)

سجل احوال: هر کس به موجب دفاتری که برای اين امر مقرر است معين می‌شود. (ماده ۹۹۲ قانون مدنی)

سر بازان آماده به خدمت: سربازانی که پس از رفع احتياجات قسمتها باقی می‌مانند آماده به خدمت ناميده می‌شوند. (ماده ۹ قانون خدمت نظام وظيفه مصوب ۱۳۱۷/۳/۲۹)

سرديسي: محدوده زيشت و قلمرو جغرافيايی که عشاير، تمام یا قسمتی از فصول بهار و تابستان را در آن می‌گذرانند. (بند ب ماده ۱ آيین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هيئت وزيران)

سردفتر: اداره امور دفترخانه اسناد رسمي به عهده شخصی است که با رعایت مقررات اين قانون بنا به پيشنهاد سازمان ثبت اسناد و املاک کشور با جلب نظر مشورتی کانون سردفتران و به موجب ابلاغ وزير دادگستری منصوب و سردفتر ناميده می‌شود. (ماده ۲ قانون دفتر اسناد رسمي و کانون سردفتران و دفتر ياران مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۵)

سردفتر: برای تنظيم و ثبت اسناد رسمي وزارت عدليه در حوزه‌های ثبتی به قدر کفايت دفتر اسناد رسمي تأسيس خواهد نمود. (ماده ۱ قانون دفتر اسناد رسمي مصوب ۱۳۱۶/۳/۱۵)

سرشماری: منظور آمارگیری‌هایی است که کلیه افراد واحدهای جامعه مورد مطالعه را در برگیرد و در مواعد مشخص به منظور جمع‌آوری اطلاعات در زمینه فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی مانند نفوس، مسکن، کشاورزی، صنعت، ساختمان، بازرگانی، فرهنگی و سایر فعالیت‌ها صورت می‌گیرد. در صورتی که سرشماری در سراسر کشور به عمل آید سرشماری عمومی نامیده می‌شود. (بند الف ماده ۱ قانون مرکز آمار ایران مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۰)

سرشماری عمومی: منظور آمارگیری‌هایی است که کلیه افراد واحدهای جامعه مورد مطالعه را دربرگیرد و در مواعد مشخص به منظور جمع‌آوری اطلاعات در زمینه فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی مانند نفوس، مسکن کشاورزی صنعت، ساختمان، بازرگانی، فرهنگی و سایر فعالیت‌ها صورت می‌گیرد. در صورتی که سرشماری در سراسر کشور به عمل آید سرشماری عمومی نامیده می‌شود. (بند الف ماده ۱ قانون مرکز آمار ایران مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۰)

سرقت: عبارت است از این که انسان مال دیگری را به طور پنهانی برباید. (ماده ۲۱۲ قانون حدود و قصاص و مقررات آن مصوب ۱۳۶۱/۶/۳)

سرقت: عبارت است از ربودن مال دیگری به طور پنهانی (ماده ۱۹۷ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷) مجمع تشخیص مصلحت نظام

سرقت ادبی: عبارت است از نسبت دادن عمدی تمام یا بخش قابل توجهی از آثار و نوشهای دیگران به خود یا غیر و لو به صورت ترجمه. (تبصره ماده ۶ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲)

سرمایه پرداخته شده شرکت های سهامی: سرمایه پرداخته شده مندرجه در قسمت الف از ماده ۱۰ قانون مالیات بردرآمد در مورد شرکت‌های سهامی عبارت است از سرمایه‌ای که حقیقتاً صاحبان سهام یا شرکاً پرداخته‌اند. (ماده ۱۲ آیین‌نامه قانون مالیات بردرآمد (مصطفی ۱۹ آبان ۱۳۲۲) مصوب ۱۳۲۲/۳/۱)

سرمایه خارجی: انواع سرمایه اعم از نقدی یا غیرنقدی که توسط سرمایه‌گذار خارجی به کشور وارد می‌شود و شامل موارد زیر می‌گردد: الف) وجود نقدی که به صورت ارز قابل تبدیل، از طریق نظام بانکی یا دیگر طرق انتقال وجود که مورد تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باشد، به کشور وارد شود. ب) ماشین‌آلات و تجهیزات، ج) ابزار و قطعات یدکی، قطعات منفصله و مواد اولیه، افزودنی و کمکی، د) حق اختراع، دانش فنی، اسامی و علایم تجاری و خدمات تخصصی، ه) سود سهام قابل انتقال سرمایه‌گذار

خارجی، و) سایر موارد مجاز با تصویب هیأت دولت. (ماده ۱ قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی
مصوب (۱۳۸۰/۱۲/۱۹)

سرمایه خارجی: از لحاظ این آیین‌نامه سرمایه خارجی عبارت است از: الف) ارزی که از مجرای بانک‌های مجاز به ایران وارد شده باشد. ب) ماشین‌آلات- لوازم و ابزار کار- قطعات یدکی ماشین و مواد اولیه و لوازم دیگری از این نوع مشروط براین که کارخانه‌ها و ماشین‌آلات باب روز بوده و مورد قبول هیأت رسیدگی باشد. ابزار قطعات یدکی کارخانه باید مربوط به کارخانه‌ای باشد که به صورت سرمایه منتقل می‌شود و ورود آن‌ها در موقع ورود ماشین‌آلات اصلی باشد یا بعد از آن مشروط به این که هر گاه بعداً وارد شود در عدد اشیا و لوازمی باشد که نوعاً به حساب سرمایه وارد می‌گردد نه مخارج جاری (ج) وسایط حمل و نقل زمینی- دریایی- هوایی- مربوط به بهره‌برداری از کاری که برای آن سرمایه وارد شده است. د) حق اختراع مشروط بر این که مربوط و توأم با عمل تولیدی که به آن منظور تقاضای ورود سرمایه خارجی شده است، باشد و به تشخیص هیأت رسیدگی ارزیابی شود. ه) حقوق ارزی متخصصین که به منظور ایجاد کارهای تولیدی مذکور در این آیین‌نامه قبل از شروع بهره‌برداری پرداخته شده باشد. و) تمام یا قسمتی از سود ویژه حاصله در ایران که به سرمایه اصلی اضافه شده یا در سازمان دیگری که مشمول مقررات قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی باشد به کار انداخته شود. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرای قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی مصوب
(۱۳۳۵/۷/۱۷

سرمایه خارجی: انواع سرمایه اعم از نقدی و یا غیرنقدی که توسط سرمایه‌گذار خارجی به کشور وارد می‌شود و شامل موارد زیر می‌گردد: الف) وجود نقدی که به صورت ارز قابل تبدیل، از طریق نظام بانکی یا دیگر طرق انتقال وجود که مورد تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باشد به کشور وارد شود. ب) ماشین‌آلات و تجهیزات. ج) ابزار و قطعات یدکی، قطعات منفصله و مواد اولیه افزودنی و کمکی. د) حق اختراع، دانش فنی، اسامی و علائم تجاری و خدمات تخصصی. ه) سود سهام قابل انتقال سرمایه‌گذار خارجی. و) سایر موارد مجاز با تصویب هیئت دولت. (ماده ۱ قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب
(۱۳۸۱/۲/۱۴

سرمایه شرکت: مجموعه آورده نقدی و غیرنقدی شرکاء که با عنوان سرمایه در اداره ثبت شرکت‌ها و مالکیت‌های صنعتی و اداره ثبت اسناد و املاک اظهار و ثبت شده باشد. (بند ر ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۴/۱۲/۴ هیئت وزیران)

سرمایه‌گذار خارجی: اشخاص حقیقی یا حقوقی غیرایرانی یا ایرانی با استفاده از سرمایه با منشاً خارجی که مجوز سرمایه‌گذاری موضوع ماده (۶) را اخذ نموده باشند. (ماده ۱ قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب (۱۳۸۰/۱۲/۱۹)

سرمایه‌گذاری: منظور از سرمایه‌گذاری در این قانون تخصیص اعتبار و مصرف آن برای یکی از امور تولیدی و عمرانی است که ضمن صورت فضول و بندهای برنامه تعیین می‌شود. (تبصره ماده ۲ قانون برنامه عمرانی سوم کشور مصوب (۱۳۴۶/۳/۲۱)

سرمایه‌گذاری خارجی: بکارگیری سرمایه خارجی در یک بنگاه اقتصادی جدید یا موجود پس از اخذ مجوز سرمایه‌گذاری. (ماده ۱ قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب (۱۳۸۰/۱۲/۱۹)

سرمایه‌گذاری ریسک پذیر: سرمایه‌گذاری که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در شرکت‌هایی که دارای پتانسیل رشد در حوزه‌های صنایع نوین می‌باشند، انجام می‌پذیرد. این سرمایه‌گذاری می‌تواند برای توسعه و رشد یک شرکت جدید (start-up) و یا توسعه یک محصول یا خدمات جدید در صنایع مذکور مورد استفاده قرارگیرد. (بند ۱ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ت تبصره ۱۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ مصوب ۱۳۸۳/۷/۱۲ هیئت وزیران)

سرمایه‌گذاری غیرمستقیم ریسک پذیر: تسهیلات وام بلند مدت ریسک پذیر که به شرکت‌های سرمایه‌گذار ریسک پذیر در حوزه صنایع نوین پرداخت می‌گردد و هر شرکت سرمایه‌گذار ریسک پذیر به ازای سرمایه‌گذاری‌هایی که در فعالیت‌های مختلف ریسک پذیر انجام دهد، تسهیلات دریافت می‌نماید. (بند ۳ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ت تبصره ۱۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۳/۷/۱۲ مصوب ۱۳۸۳/۷/۱۲ هیئت وزیران)

سرمایه‌گذاری مستقیم: عبارت است از تأمین سرمایه لازم جهت اجرای طرح‌های تولیدی و طرح‌های عمرانی انتفاعی توسط بانک‌ها. (ماده ۲۸ آیین‌نامه تسهیلاتی اعطایی بانکی مصوب ۱۳۶۲/۱۰/۱۴ هیأت وزیران)

سرمایه‌گذاری مستقیم ریسک پذیر: تسهیلات وام بلند ریسک پذیر که به شرکت‌های جدید (start-up) یا شرکت‌هایی که در صدد توسعه محصول و خدمات جدیدی در حوزه صنایع نوین باشند، پرداخت گردد. (بند ۲ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ت تبصره ۱۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ مصوب ۱۳۸۳/۷/۱۲)

سرویس هوایی: عبارت است از هر سرویس منظم هوایی که به وسیله هواپیما برای حمل و نقل عمومی- مسافر- پست و بار تخصیص داده می‌شود. (بند الف ماده ۹۶ قانون اجازه الحق دولت ایران به مقررات هواپیمایی کشوری بین‌المللی مصوب ۱۳۲۸/۴/۳۰)

سرویس هوایی بین‌المللی: عبارت است از هر سرویس هوایی که از فضای فوق قلمرو بیش از یک کشور عبور نماید. (بند ب ماده ۹۶ قانون اجازه الحق دولت ایران به مقررات هواپیمایی کشوری بین‌المللی مصوب ۱۳۲۸/۴/۳۰)

سطح روشن: در مورد چراغ‌ها عبارت از سطح قابل دیدی است که نور از آن منتشر می‌شود و در مورد منعکس کننده نور عبارت از سطح قابل دیدی است که نور را منعکس می‌کند. (بند ۶۳ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

سكنی: اگر حق انتفاع عبارت از سکونت در مسکنی باشد سکنی یا حق سکنی نامیده می‌شود و این حق ممکن است به طریق عمری یا به طریق رقبی برقرار شود. (ماده ۴۳ قانون مدنی)

سمحاق: جراحتی که تمام گوشت را فرا گرفته و به پوست نازک روی استخوان برسد. (بند ۴ ماده ۱۸۶ از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

سند: عبارت است از هر نوشته که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد. (ماده ۱۲۸۴ قانون مدنی)

سند اجاره کشتی: قرارداد اجاره کشتی سندی است کتبی که بین مالک کشتی (یا نماینده مجاز او) و مستاجر منعقد می‌گردد و شرایط اجاره کشتی را برای مدت معین و یا برای یک یا چند سفر بین بنادر مشخص تعیین می‌کند. (ماده ۱۳۵ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

سند ترخیص: منظور از سند ترخیص مندرج در ماده ۱۶ قانون امور گمرکی هر سند گمرکی است که تمام یا قسمتی از حقوق گمرکی و سود بازرگانی و هزینه‌های گمرکی و عوارض کالایی به موجب آن دریافت شده باشد و تاریخ صدور سند مزبور مبدأً مهلت چهار ماهه خواهد بود روز صدور سند و روز ابلاغ کسر دریافتی یا تقاضای استرداد اضافه دریافتی جزء مهلت مزبور محسوب نمی‌شود. تاریخ صدور سند ترخیص روزی است که سند به امضا رئیس گمرک یا نماینده او رسیده باشد. (ماده ۲۸۷ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

سند توسعه استان: سندی راهبردی است که با توجه به قابلیت‌ها، محدودیت‌ها و تنگناهای توسعه استان، اصلی‌ترین جهت‌گیری‌ها در زمینه جمعیت و نیروی انسانی، منابع طبیعی، زیربنایها و فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و هدف‌های کمی و کیفی بلند مدت و میان مدت توسعه استان را در چارچوب راهبردهای کلان برنامه چهارم و سند ملی آمايش سرزمن و طرح‌های توسعه و عمران استناد ملی توسعه بخشی، تبیین می‌نماید. (بندب ماده ۱۵۵ قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱)

سند ثبت کشتی: گواهینامه‌ایست که از طرف سازمان بنادر و کشتیرانی برطبق نمونه مخصوص در دو نسخه به نام کشتی تنظیم و صادر می‌شود. در سند ثبت کشتی نکات زیر قید می‌گردد. نام بندر ثبت کشتی، محل و تاریخ ساخت کشتی، طبقه‌بندی، تعداد پل‌ها و دکل‌ها طول و عرض و آبخور کشتی- ظرفیت و نوع کشتی- مشخصات قوه محركه و سایر مشخصات کشتی- نام مالک و شماره کشتی. (ماده ۱۱ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

سند رسمی: سندی که مطابق قوانین ثبت شده رسمی است و تمام محتویات و امضاهای مندرجه در آن معتبر خواهد بود مگر این که مجعلیت آن سند ثابت شود. (ماده ۷۰ قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۱۳۱۰/۱۲/۲۶)

سند رسمی: سندی که مطابق قوانین ثبت شده رسمی است و تمام محتویات و امضاهای مندرجه در آن معتبر خواهد بود مگر این که مجعلیت آن سند ثابت شود. (ماده ۱۷۶ قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۱۳۰۸/۱۱/۲۱)

سند رسمی: سندی که مطابق قوانین به ثبت رسیده رسمی است و تمام محتویات و امضاهای مندرجه در آن معتبر خواهد بود مگر آن که مجعلیت آن ثابت شود. انکار مندرجات اسناد رسمی راجع به اخذ تمام یا قسمتی از وجه یا مال و یا تعهد به تأديه وجه یا تسليم مال مسموع نیست. (ماده ۷۰ قانون اصلاح مواد ۱۳، ۴۱، ۴۳، ۱۱۱ و ۱۱۷ قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۱۳۱۲/۵/۷)

سند رسمی: اسنادی که در اداره ثبت اسناد و املاک یا دفاتر اسناد رسمی یا در نزد سایر مأمورین رسمی در حدود صلاحیت آن‌ها و بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشند رسمی است. (ماده ۱۲۸۷ قانون مدنی)

سند عادی: غیر از اسناد مذکوره در ماده ۱۲۸۷ سایر اسناد عادی است. (ماده ۱۲۸۹ قانون مدنی)

سند مسافرت: سندی است که از طرف مقامات صلاحیتدار دولت جمهوری اسلامی ایران برای مسافت پناهندگان سیاسی به خارج از ایران صادر می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی صدور سند مسافرت پناهندگان سیاسی مصوب ۱۳۶۶/۴/۱۰ هیأت وزیران)

سند ملی: سندی است راهبردی که جهت‌گیری‌های اصلی بخش، استان و یا طرح‌های ویژه را در چارچوب تحقق چشم انداز بیست ساله توسعه، تبیین و حسب مورد به تصویب مجلس شورای اسلامی یا هیئت وزیران می‌رسد. (تبصره ماده ۷۲ قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱)

سند ملی توسعه بخش: سندی راهبردی است که با توجه به قابلیت‌ها، امکانات، محدودیت‌ها و مسائل اساسی، جهت‌گیری‌های اصلی، هدف‌های کمی و کیفی بلند مدت و میان مدت، فعالیت‌های محوری و سیاست‌های فضایی و منطقه‌ای و همچنین اقدام‌های مهم محوری و فعالیت‌های اولویت‌دار توسعه بخش را تبیین می‌نماید. اسناد ملی توسعه امور بخشی به پیشنهاد مشترک سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و دستگاه‌های اجرائی ذیربطری تهیه می‌شود. (بند الف ماده ۱۵۵ قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱)

سند ملی توسعه ویژه (فرابخشی): مجموعه‌ای از چند طرح و فعالیت با پوشش فراگیر برای مناطق و بخش‌های مختلف مانند قلمرو تأمین اجتماعی فقرزدایی و اشتغال، موضوعیت یافته و تنظیم می‌شود. زمان‌بندی، اولویت‌های زمانی موضوعی (بخش‌های مختلف) و مکانی (استان‌های مختلف) اجرای طرح‌ها و پروژه‌های آن در این سند مشخص می‌شود. (بند ج ماده ۱۵۵ قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱).

سندیکا: سازمانی است که به منظور حفظ منافع حرفه‌ای و بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی به وسیله کارگران یک حرفه یا یک کارگاه - کارفرمایان یک حرفه و یا یک صنعت و همچنین صاحبان مشاغل آزاد تشکیل می‌شود. ائتلاف چند سندیکا تشکیل یک اتحادیه و ائتلاف چند اتحادیه تشکیل یک کنفراسیون را می‌دهد. (بند ۳ قانون اصلاح و الحق مواد و دو تبصره به قانون کار مصوب ۱۳۴۳/۱۱/۲۰)

سندیکا: جمعیتی است که کارگران یا کارفرمایان مربوط به یک حرفه یا یک کارگاه یا یک صنعت می‌توانند برای حفظ منافع حرفه‌ای و بهبود وضع مادی و اجتماعی خود تشکیل دهند. ائتلاف چند سندیکا تشکیل یک اتحادیه و ائتلاف چند اتحادیه تشکیل یک کنفراسیون را می‌دهد. (ماده ۲۵ قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

سنگ های تزئینی: سنگ‌های متببور و غیرمتبور رسوبی، آذرین و دگرگونی که حاوی کانه قابل تفکیک در شرایط کنونی نبوده و عملآوری آن‌ها نظیر برش و صیقل رایج و مقرون به صرفه باشد از قبیل مرمر، شبه مرمر (مرمریت) تراورتن، گرانیت و امثال‌هم. (بندع ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

سنگ های تزئینی: سنگ‌های متببور و غیر متبور که قابل برش و صیقل پذیر باشد از قبیل مرمر، شبه مرمر(مرمریت) تراورتن و سنگ‌های آذرین صیقلپذیر. (بندع ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

سنگ ساختمانی: سنگ‌های مختلف موجود در طبیعت که حاوی کانه نبوده و بنا به تشخیص وزارت معادن و فلزات سنگ تزئینی نباشد و در ساختمان و راهسازی و امور نظیر آن به کار رود. (بند ظ ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

سنگ ساختمانی: سنگ‌های مختلف موجود در طبیعت که حاوی کانه قابل تفکیک در شرایط کنونی نبوده و عمل آوری آن رایج و معمول و یا مقرون به صرفه نباشد و بنا به تشخیص وزارت معادن و فلزات سنگ تزئینی نیست و عموماً در پی یا دیوار چینی ساختمان‌ها، راهسازی و دیواره‌سازی و امور نظیر آن به کار می‌رود. (بند ظ ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

سنگر مواد: محلی خارج از کارگاه‌های استخراج و تونل‌ها و چاهها که کانه در آن‌جا انباشته می‌شود. (بند ژ ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

سننه مالیه: بودجه دولت سندی است که معاملات دخل و خرج مملکتی برای مدت معینی در آن پیش‌بینی و تصویب شده باشد. مدت مزبور را سننه مالیه می‌گویند و عبارت است از یک سال شمسی. (ماده ۱ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۲۸۹/۱۲/۳)

سنوات خدمت: منظور از سنوات خدمت، سنواتی است که مستخدم کسور بازنشستگی آن را پرداخت نموده باشد. (تبصره ۱ ماده ۸۸ قانون استخدامی وزارت اطلاعات مصوب ۱۳۷۴/۴/۲۵)

سهام غیرنقدی: سهام ممکن است نقدی باشد یا غیر نقدی - سهام غیرنقدی سهامی است که در ازا آن به جای وجه نقد چیز دیگری از قبیل کارخانه و امتیازنامه و غیره داده شود. (ماده ۲۶ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

سهام ممتاز: در صورتی که برای بعضی از سهام شرکت با رعایت مقررات این قانون مزایایی قابل شوند این گونه سهام ممتاز نامیده می‌شود. (تبصره ۲ ماده ۲۴ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب (۱۳۴۷/۱۲/۲۴

سهم: واحدی از سرمایه یک شرکت یا اتحادیه تعاونی است که میزان آن در اساسنامه ذکر می‌شود. (بند ۲ ماده ۱ از قانون شرکت‌های تعاونی مصوب (۱۳۵۰/۳/۱۶)

سهم: قسمتی است از سرمایه شرکت سهامی که مشخص میزان مشارکت و تعهدات و منافع صاحب آن در شرکت سهامی می‌باشد ورقه سهم سند قابل معامله‌ای است که نماینده تعداد سهامی است که صاحب آن در شرکت سهامی دارد. (ماده ۲۴ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب (۱۳۴۷/۱۲/۲۴

سهم انجام کار در داخل مجلس: سهم ارزش فعالیت‌های مختلف قرارداد است که توسط پیمانکار به طور مستقیم یا از طریق اشخاص ثالث (اعم از ایرانی یا خارجی) در داخل کشور تولید یا انجام می‌شود. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ج ماده ۲ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور و ... مصوب ۱۳۸۳/۸/۱۰ هیئت وزیران)

سوء استفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی: عدم رعایت قوانین و مقررات و شرایط در قراردادهایی است که بین دولت و اشخاص حقیقی و حقوقی منعقد شده و موجب درآمد نامشروع شده باشد یا این که در اثر اعمال نفوذ و روابط معامله یا قراردادی برخلاف شرع و مصالح مسلم امت اسلامی انعقاد یافته باشد. (بند ۵ ماده ۱ از قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۶۳/۵/۱۷

سوء استفاده از موقوفات: عبارت است از تحصیل ثروت ناشی از دخالت در وقف برخلاف ترتیبی که شرع معین نموده باشد. (بند ۴ ماده ۱ از قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۶۳/۵/۱۷

سواد مصدق: مدعی باید سواد اسنادی را که به آن‌ها استناد کرده مصدق نموده ضمیمه عرضحال کند مقصود از سواد مصدق سوادی است که دفتر محکمه‌ای که عرضحال به آن‌جا داده می‌شود یا دفتری که از محاکم دیگر یا یکی از ادارات ثبت اسناد یا دفتر اسناد رسمی و در جایی که هیچ یک از آن‌ها نباشد حاکم محل یا یکی از ادارات دولتی مطابقت آن را با اصل تصدیق کرده باشد. در صورتی که سواد سند در خارجه تهیه شده باشد باید در دفتر یکی از سفارت خانه‌ها یا قنسول‌گری‌های ایران مصدق شود. هرگاه اسناد مفصل

باشد مثل دفتر تجاری یا اساسنامه شرکت و امثال آن قسمتهایی که مدرک ادعا است خارج نویس شده ضمیمه عرضحال می‌گردد. (ماده ۷۱ قانون اصول محاکمات حقوقی و تجاری مصوب ۱۳۱۴/۱۰/۲۸)

سواری: خودرویی است که برای حمل انسان ساخته شده و ظرفیت آن با راننده حداقل ۶ نفر است. (جزء الف بند ۵۱ ماده ۱ آیننامه راهنمائی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

سواری استیشن(سفری): نوعی خودرو سواری است که فضای بار با فضای سرنشین یکسره باشد و ظرفیت آن با راننده حداقل ۷ و حداقل ۹ نفر باشد. (جزء بند ۵۱ ماده ۱ آیننامه راهنمائی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

سواری کار: اتومبیلی است دو دیفرانسیل کمکدار با اتاق جدا از شاسی یا اتومبیلی که ظرفیت آن با راننده بین ۱۰ تا ۱۵ نفر باشد. (جزء پ بند ۵۱ ماده ۱ آیننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

سوخت مجاز: عبارت از سوختی است که تحت شرایط و ضوابطی مصرف آن آزاد می‌باشد. (بند ۱۰ ماده ۱ از آیننامه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹)

سود بازرگانی: وجهی است که براساس قانون انحصار تجارت خارجی به موجب تصویبنامه هیأت وزیران برقرار می‌گردد. (بند ب ماده ۲ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

سود خالص: شرکت در هر سال مالی عبارت است از درآمد حاصل در همان سال مالی منهای کلیه هزینه‌ها و استهلاکات و ذخیره‌ها. (ماده ۲۳۷ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۴)

سود سهم: مبلغی از درآمد ویژه سالانه شرکت یا اتحادیه تعاضی است که در هر سال به هر سهم اختصاص داده می‌شود. (بند ۴ ماده ۱ از قانون شرکت‌های تعاضی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

سود ویژه (شرکت نفت): عبارت است از سود ناویژه حاصله از درآمدهای شرکت (به استثنای درآمد حاصله از محل دوازدهونیم درصد که تکلیف آن برطبق ماده ۵۷ تعیین شده است) پس از وضع هزینه‌های مربوط و استهلاک. (ماده ۵۸ اساسنامه شرکت ملی نفت ایران مصوب ۱۳۳۳/۱۰/۲۵)

سود ویژه بانک: عبارت است از درآمد بانک پس از وضع هزینه و استهلاک‌ها. (از ماده ۵۳ قانون بانکی و پولی کشور مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

سود ویژه بانک ملی: عبارت است از درآمد بانک پس از وضع هزینه و استهلاک و پاداش (از ماده ۲۱ قانون اساسنامه بانک ملی ایران مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

سود ویژه بانک ملی: عبارت است از درآمد بانک پس از وضع هزینه و استهلاک‌ها (ماده ۴۴ قانون اساسنامه بانک ملی ایران مصوب ۱۳۱۷/۵/۲۲)

سیستم اطلاعاتی مطمئن: سیستم اطلاعاتی است، که: ۱) به نحوی معقول در برابر سوءاستفاده و نفوذ محفوظ باشد. ۲) سطح معقولی از قابلیت دسترسی و تصدی صحیح را دارا باشد. ۳) به نحوی معقول متناسب با اهمیت کاری که انجام می‌دهد پیکربندی و سازماندهی شده باشد. ۴) موافق با رویه ایمن باشد. (بند ح ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

سیستم اطلاعاتی: سیستمی برای تولید (اصل سازی)، ارسال، دریافت ذخیره یا پردازش «داده پیام» است. (بند ز ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

سیستم باربر جانبی: قسمتی از کل سازه است که به منظور تحمل بارهای جانبی تعییه شده است (از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

سیستم دوگانه یا ترکیبی: سیستمی است متشکل از قاب‌های خمشی ویژه یا متوسط همراه با دیوارهای برشی یا مهاربندی‌ها برای مقاومت در برابر نیروهای جانبی. در این سیستم بخش عمدۀ بارهای قائم به وسیله قاب‌ها تحمل شده و بارهای جانبی با مجموعه دیوارهای برشی و مهاربندها و قاب‌ها به نسبت سختی جانبی هر یک تحمل می‌شوند. (از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

سیستم دیوارهای باربر: سیستم سازه‌ای است که فاقد یک قاب فضایی کامل برای بردن بارهای قائم می‌باشد دیوارهای باربر یا سیستم‌های مهاربندی عمدۀ بارهای قائم را تحمل می‌کنند. مقاومت در برابر نیروهای جانبی با دیوارهای برشی یا قاب‌های مهاربندی شده تأمین می‌گردد. (از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

سیستم رایانه ای: هر نوع دستگاه یا مجموعه‌ای از دستگاه‌های متصل سخت افزاری - نرم افزاری است که از طریق اجرای برنامه‌های پردازش خودکار «داده پیام»، عمل می‌کند. (بند واو ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

سیستم قاب ساختمانی ساده: سیستمی است که در آن بارهای قائم به طور عمدۀ توسط قاب‌های فضایی ساده تحمل می‌شود و مقاومت در برابر نیروهای جانبی یا دیوارهای برشی یا قاب‌های مهاربندی شده تأمین می‌شود. (از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

سیستم مهاربندی افقی: سیستم خربائی افقی که عملکردی همانند دیافراگم دارد (از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

سیل: جریان یا بالا آمدن نسبتاً زیاد آب در یک رودخانه به میزانی که از موقع معمولی به طور وضوح بیشتر باشد سیل نامیده می‌شود. همچنین استغراق زمین‌های پست در اثر بالا آمدن سطح آب رودخانه را سیل یا طغیان آب می‌گویند (بند ۱۸ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

سیل شکن: بازوهای خاکی یا سیل‌شکن- خاکریز یا مانعی است که به موازات تقریبی محور رودخانه و نهر یا مسیل به خصوص در کنار آن‌ها به منظور جلوگیری از پخش آب در اراضی اطراف و ممانعت از عمل تخریبی سیلاب‌ها احداث می‌گردد. (بند ۶ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

شاخص قیمت: منظور کمیتی است که تغییرات متوسط قیمت کالاهای خدمات را نسبت به یک زمان معین نشان دهد. (بند ۵ ماده ۱ قانون مرکز آمار ایران مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۰)

شاخه قطور: شاخه‌ای است که قطر آن در محل انشعاب بیش از پنج سانتی‌متر باشد. (بند ۱۹ ماده ۱ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

شاغلان پزشکی و حرفه‌های وابسته: موضوع این ماده افرادی هستند که در یکی از مراکز تحقیقات درمانی، آموزشی و بهداشتی اعم از خصوصی، دولتی و تعاونی پزشکی، وابسته به دولت یا خیریه یا حسب مورد مطب یا دفتر کار اشتغال دارند و از این پس به اختصار شاغلان حرفه‌های پزشکی و وابسته نامیده

می شوند. (تبصره ماده ۱ آیین نامه انتظامی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان حرفه‌های پزشکی وابسته مصوب ۱۳۷۸/۴/۳۰ هیأت وزیران)

شاغلان حرفه دامپزشکی: شامل کلیه دانشآموختگان دوره‌های دکترای عمومی و تخصصی، کارданی و کارشناسی دامپزشکی و نیز سایر رده‌های دارای مجوز قانونی وفق قانون تأسیس سازمان نظام دامپزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۷ اعم از تکنیسین، کمک تکنیسین و کمک کارشناس که در یکی از مراکز مندرج در ماده ۱ این آیین نامه اشتغال دارند، می‌گردد. (ماده ۲ آیین نامه رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان حرفه دامپزشکی مصوب ۱۳۸۲/۲/۱۰ هیئت وزیران)

شاغلین امر دندانسازی: مشمول قانون مذکور عبارتند از گروههایی که فاقد مدرک علمی در رشته دندانسازی از مراکز آموزش معابر قانونی هستند و شامل گروههای ذیل می‌باشند: ۱- افرادی که طبق تبصره ۲ قانون اشتغال کمک دندانپزشکان تجربی مصوب ۱۳۵۴/۲/۸ موفق به اخذ پروانه کمک تکنیسین دندانسازی گردیده‌اند. ۲- شاغلین امر دندانسازی که بنا به علی‌موفق نشده‌اند در آزمون قانونی مربوط به اشتغال کمک دندانپزشکان تجربی مصوب ۱۳۵۴/۲/۸ شرکت نمایند. ۳- شاغلین دارای گواهینامه‌های مبنی بر طی دوره آموزش امور مربوط به دندانسازی صادره از سازمان‌های آموزش غیردانشگاهی. ۴- شاغلین دارای حکم استخدامی و یا گواهی اشتغال در مراکز و بخش‌های دندانسازی دولتی. ۵- شاغلین امر دندانسازی در بخش خصوصی و کارگاه‌های دندانسازی موجود. (ماده ۲ آیین نامه اجرایی قانون تعیین وضع شغلی دندانسازان تجربی مصوب ۱۳۶۴/۲/۲۲ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

شاکی خصوصی: شخصی که از وقوع جرمی متحمل ضرر و زیان می‌شود و به تبع ادعای دادستان مطالبه ضرر و زیان می‌کند مدعی خصوصی است و مدام که دادخواست ضرر و زیان تسلیم نکرده شاکی خصوصی نامیده می‌شود. (از ماده ۹ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از مواد آیین نامه دادرسی کیفری مصوب ۱۳۵۵/۱۱/۳۰)

شانه راه: بخشی از بدن راه است که در دو طرف خطهای عبور رفت و برگشت قرار داشته و برای توقف اضطراری وسائل نقلیه به کار می‌رود. (بند ۶۴ ماده ۱ آیین نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

شاهره: به راهی اطلاق می‌شود که حداقل دارای دو خط اتومبیل رو و یک شانه حداقل به عرض ۳ متر برای هر طرف رفت و برگشت بوده و دو طرف آن به نحوی محصور و در تمام طول شاهراه از هم کاملاً مجزا

باشد و ارتباط آن‌ها با هم فقط به وسیله راههای فرعی که از زیر یا بالای شاهراه عبور کند تأمین شود و هیچ راه دیگری آن را قطع نکند. (ماده ۱ قانون ایمنی راهها و راهآهن مصوب ۱۳۴۹/۴/۷)

شب: از غروب تا طلوع افتاب (بند ۶۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

شبکه پولی کشور: نظام بانکی (بانک مرکزی و شبکه بانکی اعم از دولتی و غیردولتی) و مؤسسات اعتباری غیربانکی که با مجوز بانک مرکزی به فعالیتهای پولی و ارزی می‌پردازند. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱/۶/۲۴ هیئت وزیران)

شبکه رادیویی: عبارت است از مجموعه یک یا چند ایستگاه ثابت یا متحرک یا هر دو که می‌تواند در عین حال با هم ارتباط داشته باشند. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده از بی‌سیم‌های اختصاصی و غیرحرفه‌ای (آماتوری) مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۳ هیأت وزیران)

شبکه آبیاری و زهکشی کانال‌ها: مجاری مستحبه‌ای هستند که به منظور آبرسانی، سالم سازی اراضی یا انتقال آب ایجاد شده یا می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انبار، مسبل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران)

شبکه‌های اختصاصی مخابرات: عبارتند از مجموعه وسائل مخابراتی که برای استفاده گروه‌ها یا موارد خاصی دایر بوده یا بعداً دایر گردد. (تبصره ۳ ماده ۱ قانون تأسیس شرکت مخابرات ایران مصوب ۱۳۵۰/۳/۲۹)

شبکه‌های مخابرات عمومی: مذکور در این قانون عبارتند از مجموعه وسائل مخابراتی که برای استفاده عموم دایر بوده یا بعداً دایر خواهد شد. (تبصره ۲ ماده ۱ از قانون تأسیس شرکت مخابرات ایران مصوب ۱۳۵۰/۳/۲۹)

شخص: اعم است از شخص حقیقی و حقوقی و یا سیستم‌های رایانه‌ای تحت کنترل آنان. (بند م ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

شدآمد: آمد و شد وسائل نقلیه و اشخاص و حیوانات در راهها. (بند ۲۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

شرایط احراز شغل: عبارت از مجموعه توانایی‌ها، قابلیت‌ها، اطلاعات و مهارت‌هایی است که داشتن آن‌ها برای انجام وظایف و قبول مسئولیت‌های شغلی ضروری است. (بند خ ماده ۱ آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیئت وزیران)

شرایط و صفات رهبر: ۱- صلاحیت علمی لازم برای افتاء در ابواب مختلف فقه. ۲- عدالت و تقوای لازم برای رهبری امت اسلام ۳- بینش صحیح سیاسی و اجتماعی، تدبیر، شجاعت، مدیریت و قدرت کافی برای رهبری. (از اصل یکصد و نهم قانون اساسی)

شرح خدمات مصوب: شرح خدمات مشاوره است که از طرف سازمان تهیه و ابلاغ شده است یا خواهد شد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه نحوه انتخاب و ارجاع کار به مشاوران مصوب ۱۳۸۳/۴/۳ هیئت وزیران)

شرح وظایف: عبارت از شرح منظم و مدونی است که وظایف، مسئولیت‌ها و اختیارات مشاغل سازمان را مشخص می‌سازد. (بند ز ماده ۱ آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیئت وزیران).

شرط صفت: عبارت است از شرط راجعه به کیفیت یا کمیت مورد معامله (از ماده ۲۳۴ قانون مدنی)

شرط فعل: آن است که اقدام یا عدم اقدام به فعلی بر یکی از متعاملین یا بر شخص خارجی شرط شود. (از ماده ۲۳۴ قانون مدنی)

شرط نتیجه: آن است که تحقق امری در خارج شرط شود. (از ماده ۲۳۴ قانون مدنی)

شرکت: عبارت است از اجتماع حقوق مالکان متعدد در شی واحد به نحو اشاعه (ماده ۵۷۱ قانون مدنی)

شرکت اختیاری: شرکت اختیاری یا در نتیجه عقدی از عقود حاصل می‌شود یا در نتیجه عمل شرکا از قبیل مجز اختیاری یا قبول مالی مشاعه در ازاء عمل چند نفر و نحو این‌ها (ماده ۵۷۳ قانون مدنی)

شرکت ایرانی: هر شرکتی که در ایران ثبت و اقامتگاه آن در ایران باشد، شرکت ایرانی محسوب می‌شود. (بند ز ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

شرکت ایرانی: هر شرکتی که در ایران تشکیل و مرکز اصلی آن در ایران باشد شرکت ایرانی محسوب است. (ماده ۱ قانون راجع به ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰/۳/۱۱)

شرکت ایرانی خدمات مشاوره: شرکتی است که طبق قانون تجارت به منظور انجام خدمات مشاوره‌ای درامور تخصصی تأسیس شده و دارای کارشناسان تمام وقت متخصص در رشته‌های مربوط بوده و دارای تشکیلات منظم اداری و تجهیزات کافی و اعتبارات مالی لازم بوده و صلاحیت شرکت مزبور در حد متعارف مورد رسیدگی و قبول سازمان قرار گرفته باشد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و طبقه‌بندی مهندسان مشاور و کارشناسان مصوب ۱۳۵۹/۳/۱ شورای انقلاب)

شرکت با مسئولیت محدود: وقتی تشکیل می‌شود که تمام سرمایه نقدی تأدیه و سهم الشرکه غیرنقدی نیز تقویم و تسلیم شده باشد. (ماده ۹۶ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

شرکت پیمان کاری: ساختمنی یا تأسیساتی یا تجهیزاتی شخصی است حقوقی که برای انجام عملیات ساختمنی یا تأسیساتی یا تجهیزاتی طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران به صورت شرکت سهامی خاص در ایران تأسیس شده و به ثبت رسیده و کلیه سهام آن متعلق به اشخاص حقیقی ایرانی در بخش خصوصی باشد. (بند الف ماده ۲ از آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به شرکت‌های پیمانکاری ساختمنی تأسیساتی و تجهیزاتی وابسته به بخش خصوصی مصوب ۱۳۶۰/۲/۳۰ هیأت وزیران)

شرکت تامین سرمایه: شرکتی است که به عنوان واسطه بین ناشر اوراق بهادر و عامه سرمایه‌گذاران فعالیت می‌کند و می‌تواند فعالیت‌های کارگزاری، معامله‌گری، بازارگردانی، مشاوره، سبد گردانی، پذیره‌نویسی، تعهد پذیره‌نویسی و فعالیت‌های مشابه را با اخذ مجوز از «سازمان» انجام دهد. (بند ۱۸ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

شرکت تابعه: .. و شرکت زیرمجموعه‌ای که بیش از پنجاه درصد (۵۰٪) سهام آن متعلق به شرکت ساتکاب باشد، شرکت تابعه نامیده می‌شود. (ماده ۳۲ اساسنامه شرکت مادر تخصصی ساتکاب مصوب ۱۳۸۱/۸/۱۵ هیئت وزیران)

شرکت تضامنی: شرکتی است که در تحت اسم مخصوصی برای امور تجاری بین دو یا چند نفر با مسئولیت تضامنی تشکیل می‌شود؛ اگر دارایی شرکت برای تأدیه تمام قروض کافی نباشد هر یک از شرکا مسئول پرداخت تمام قروض شرکت است. هر قراری که بین شرکا برخلاف این ترتیب داده شده باشد در مقابل اشخاص ثالث کان لم یکن خواهد بود. (ماده ۱۱۶ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

شرکت تعاونی: تولید شرکتی است که بین عده‌ای از کارگران و ارباب حرف تشکیل می‌شود و شرکا مشاغل خود را برای تولید و فروش اشیا یا اجنباس به کار می‌برند مشروط بر این که قرارداد بین شرکا به موجب الترام مشروع بوده و در اساسنامه این الترام تصریح شده باشد. (ماده ۱۰۸ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

شرکت تعاونی: شرکتی است از اشخاص حقیقی یا حقوقی که به منظور رفع نیازمندی‌های مشترک و بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی اعضا از طریق خودداری و کمک متقابل و همکاری آن موافق اصولی که در این قانون مصرح است تشکیل می‌شود. (بند ۲ اصلاح بعضی از مواد و الحق سه تبصره به قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۲/۴/۹)

شرکت تعاونی: شرکتی است که برای مدت نامحدود به منظور رفع احتیاجات مشترک شرکا و بهبود وضع مادی و اجتماعی آنان برای یک یا چند منظور ذیل تشکیل می‌شود: انجام خدمات عمومی و هرگونه فعالیت مربوط به تولید محصولات کشاورزی و صنعتی- تهیه و طبقهبندی- نگاهداری- تبدیل و فروش محصولات مزبور - تهیه و توزیع هر گونه کالا و لوازم مورد نیاز زندگی و حرفه‌ای آنان تحصیل وام و اعتبار برای شرکا- اقدام به عملیات ساختمانی و ایجاد مسکن- بیمه محصولات و حیوانات- قبولی نمایندگی مؤسسات و کارخانجات وابسته به فعالیت‌های مذکور در فوق- خرید سهم الشرکه شرکت‌های مشابه و امثال منظورهای مذکور. (ماده ۱ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۴۴/۵/۱۱)

شرکت تعاونی: شرکتی است از اشخاص حقیقی و یا حقوقی که به منظور رفع نیازمندی‌های مشترک و بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی شرکا از طریق خودداری و کمک متقابل و همکاری آنان و تشویق به پس انداز موافق اصولی که در این قانون مصرح است تشکیل می‌شود. (ماده ۲ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

شرکت تعاونی اعتبار: بین افراد گروه‌های شغلی مختلف طبق مقررات آیین‌نامه‌ای که وسیله وزارت تعامل و امور روستاهای وزارت کار و امور اجتماعی در مورد تعاضی‌های کارگری) تهیه خواهد شد و به تصویب شورای پول و اعتبار خواهد رسید برای مقاصد زیر تشکیل می‌شود: ۱- باز کردن حساب سپرده‌های مختلف منحصرأ برای اعضا شرکت. ۲- پرداخت وام با دریافت بهره به اعضای شرکت. ۳- انجام سایر خدمات اعتباری برای اعضا در حدود امکانات. (ماده ۸۴ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

شرکت تعاونی تولید: شرکتی است که بین عده از ارباب حرف تشکیل می‌شود و شرکا مشاغل خود را برای تولید و فروش اشیا یا اجنباس به کار می‌برند. (ماده ۱۹۰ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

شرکت تعاونی تولید: شرکتی است که بین عده‌ای از کارگران و ارباب حرف تشکیل می‌شود و شرکا مشاغل خود را برای تولید و فروش اشیا یا اجنباس به کار می‌برند مشروط بر این که قرارداد بین شرکا به موجب التزام مشروع بوده و در اساسنامه این التزام تصریح شده باشد. (ماده ۱۰۸ قانون تجارت مصوب (۱۳۰۴/۳/۱۲

شرکت تعاونی روستایی: از نظر اجرای این ماده شرکت تعاونی روستایی شرکتی است که زارعان در روستا تشکیل و تحت نظارت سازمان تعاونی روستایی کشور می‌باشد. (تبصره ماده ۱۱۸ از قانون مالیات‌های مستقیم مصوب (۱۳۴۵/۱۲/۲۸

شرکت تعاونی صنایع کوچک: با عضویت صاحبان صنایع یک گروه از صنعت برای تمام یا قسمتی از مقاصد زیر تشکیل می‌شود:

۱- تهیه مواد اولیه مورد نیاز. ۲- ایجاد آزمایشگاه مواد اولیه یا محصولات ساخته شده. ۳- تولید وسایل و ابزار مورد احتیاج مشترک اعضا. ۴- ایجاد گروه‌های تعمیراتی و نگاهداری. ۵- تحقیق و برنامه‌ریزی‌های مشترک. ۶- تهیه وسایل توزیع و انجام خدمات بازاریابی. (ماده ۹۳ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب (۱۳۵۰/۳/۱۶

شرکت تعاونی صیادان: شرکتی است که با عضویت صیادان ماهی و سایر آبزیان برای تمام یا قسمتی از مقاصد زیر تشکیل می‌شود: ۱- تدارک خدمات جمعی برای اعضای شرکت از قبیل ساخت و تعمیر قایق‌ها و تهیه وسایل و ادوات صید. ۲- صید ماهی و سایر آبزیان پس از کسب پرونده صید. ۳- تأسیس فروشگاه. ۴- پرداخت مساعدت به صیادان. ۵- تهیه وسایل و تأمین نیازمندی‌های حرفه‌ای و خانوادگی صیادان. (ماده ۷۸ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب (۱۳۵۰/۳/۱۶

شرکت تعاونی کار: شرکتی است که به منظور تولید کالا یا انجام خدمات با عضویت افرادی که نیروی کار خود را در اختیار شرکت می‌گذارند تشکیل می‌شود. (ماده ۹۰ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب (۱۳۵۰/۳/۱۶

شرکت تعاونی مصرف‌کنندگان: برای تهیه انواع کالاهای مصرفی به منظور تأمین نیازمندی‌های اعضا و خانواده‌های آنان همچنین برای انجام تمام یا قسمتی از خدمات زیر و امثال آن تشکیل می‌شود: ۱- تهیه آب مشرف. ۲- تأمین وسایل توزیع گاز ۳- تأمین وسایل توزیع برق ۴- خدمات بهداشتی و درمانی.

۵- تدارک وسایل حمل و نقل ۶- ایجاد باشگاهها و رستوران‌ها. ۷- تأسیس انواع آموزشگاه‌ها (ماده ۷۹ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

شرکت تعاونی مصرف: شرکتی است که برای مقاصد ذیل تشکیل می‌شود: ۱- فروش اجنباس لازمه برای مصارف زندگی اعم از این که اجنباس مزبوره را شرکا ایجاد کرده یا خریده باشند. ۲- تقسیم نفع و ضرر بین شرکا به نسبت خرید هر یک از آن‌ها (ماده ۱۹۲ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

شرکت تعاونی مصرف: شرکتی است که برای مقاصد ذیل تشکیل می‌شود: ۱- فروش اجنباس لازمه برای مصارف زندگانی اعم از این که اجنباس مزبوره را شرکا ایجاد کرده یا خریده باشند. ۲- تقسیم نفع و ضرر بین شرکا به نسبت خرید هر یک از آن‌ها (ماده ۱۱۰ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

شرکت تعاونی آموزشگاه‌ها: شرکتی است که با عضویت دانشآموزان یا دانشجویان مراکز آموزشی به منظور آموزش عملی مقررات شرکت‌های تعاونی و تعمیم اصول تعاون برای تمام یا قسمتی از مقاصد زیر تشکیل می‌شود: ۱- تشویق اعضا به پسانداز. ۲- ایجاد فروشگاه و تهییه وسایل تحصیلی و مصرفی اعضا. ۳- ایجاد رستوران و کافه برای استفاده اعضا. ۴- تدارک وسایط نقلیه برای ایاب و ذهاب اعضا. ۵- تأسیس باشگاه و تهییه وسایل تفریحات سالم برای استفاده اعضا. ۶- تدارک وسایل بهداشتی و درمانی اعضا. ۷- خرید مصنوعات و کارهای دستی اعضا از طرف شرکت و فروش آن. (ماده ۸۷ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

شرکت تعاونی کارگری: هر یک از شرکت‌های تعاونی در رشته‌های مصرف یا کار و پیشه که با عضویت کارگران و سایر کارکنان صنایع و خدمات و حرف تشکیل شود و حداقل سه چهارم اعضا شرکت نزد سازمان بیمه‌های اجتماعی بیمه باشند شرکت تعاونی کارگری خوانده می‌شود. (بند ۱ اصلاح بعضی از مواد و تبصره‌های قانون شرکت‌های تعاونی مصوب خرداد ۱۳۵۰ و الحاق چند تبصره به قانون مذکور مصوب ۱۳۵۴/۳/۴)

شرکت حمل و نقل ریلی: شخصیت حقوقی است که توسط اشخاص حقیقی و حقوقی با اخذ مجوز از شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران که در این قانون راه‌آهن نامیده می‌شود و با تأمین ناوگان (لکوموتیو و یا واگن) مورد نیاز به منظور جابه‌جایی (کالا، مسافر) تأسیس می‌گردد. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون دسترسی آزاد به شبکه حمل و نقل ریلی مصوب ۱۳۸۴/۷/۲)

شرکت خارجی: شرکتی که اقامتگاه آن در خارج از کشور جمهوری اسلامی ایران بوده و برای اینکه بتواند به وسیله شعبه یا نماینده خود به امور تجاری یا صنعتی در ایران مبادرت نماید باید در مملکت اصلی خود شرکت قانونی شناخته شده و شعبه یا نماینده‌گی آن در اداره ثبت شرکت‌ها در تهران به ثبت رسیده باشد.
(بند ۴ ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

شرکت در جرم: هرگاه چند نفر مرتکب یک جرم شوند به نحوی که هر یک فاعل آن جرم شناخته شود مجازات هر یک از آن‌ها مجازات فاعل است و اگر هر کدام یک جز از جرم واحد را انجام دهند به طریقی که مجموع آن‌ها فاعل آن جرم شناخته شود شرکاء در جرم محسوب و مجازات هر یک از آن‌ها حداقل مجازات فاعل مستقل است لکن هرگاه نسبت به خصوص بعضی از شرکاء اوضاع و احوالی موجود باشد که در وصف جرم یا کیفیت مجازات تغییری دهد تأثیری در حق سایر شرکاء نخواهد داشت. (ماده ۲۷ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

شرکت دولتی: واحد سازمانی مشخصی است که با اجازه قانون به صورت شرکت ایجاد شود و یا به حکم قانون یا دادگاه صالح ملی شده یا مصادره شده و به عنوان شرکت دولتی شناخته شده باشد و بیش از ۵۰ درصد سرمایه آن متعلق به دولت باشد. هر شرکت تجاری که از طریق سرمایه‌گذاری شرکت‌های دولتی ایجاد شود، مادام که بیش از پنجاه درصد سهام آن متعلق به شرکت‌های دولتی است، شرکت دولتی تلقی می‌شود. (ماده ۴ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

شرکت دولتی: واحد سازمانی مشخصی است که با اجازه قانون به صورت شرکت ایجاد شود و بیش از پنجاه درصد سرمایه آن متعلق به دولت باشد. هر شرکت تجاری که از طریق سرمایه‌گذاری شرکت‌های دولتی ایجاد شود تا زمانی که بیش از پنجاه درصد سهام آن متعلق به شرکت‌های دولتی است شرکت دولتی تلقی می‌شود. (بند ۲ اصلاح پاره‌ای از مواد قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۲/۱۲/۲۸)

شرکت دولتی: واحد سازمانی مشخصی است که با اجازه قانون به صورت شرکت ایجاد شود و بیش از ۵۰ درصد سرمایه آن متعلق به دولت باشد. هر شرکت تجاری که از طریق سرمایه‌گذاری شرکت‌های دولتی ایجاد شود مادام که بیش از پنجاه درصد سهام آن متعلق به شرکت‌های دولتی است شرکت دولتی تلقی می‌شود. (ماده ۴ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

شرکت زیرمجموعه (ساتکاپ): منظور از شرکت زیرمجموعه، شرکتی است که سهام آن به هر میزان متعلق به شرکت ساتکاپ باشد و شرکت زیرمجموعه‌ای که بیش از پنجاه درصد (۵۰٪) سهام آن متعلق به

شرکت ساتکاپ باشد، شرکت تابعه نامیده می‌شود. (ماده ۳۲ اساسنامه شرکت مادر تخصصی ساتکاپ
مصوب ۱۳۸۱/۸/۵ هیئت وزیران)

شرکت سپرده گذاری اوراق بهادر و تصفیه وجوه: شرکتی است که امور مربوط به ثبت،
نگهداری، انتقال مالکیت اوراق بهادر و تسویه وجوه را انجام می‌دهد. (بند ۷ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر
مصطفوب ۱۳۸۴/۹/۱)

شرکت سهامی: شرکتی است که سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام محدود به
مبلغ اسمی سهام آنها است. (ماده ۱ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۴)

شرکت سهامی: شرکتی است که برای امور تجاری تشکیل و سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت
صاحبان سهام محدود به سهام آن است. (ماده ۲۱ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

شرکت سهامی: شرکتی است که برای امور تجاری تشکیل و سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت
صاحبان سهام محدود به سهام آنها است. (ماده ۱۶ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

شرکت سهامی تلفن: به منظور اجرای ماده ۳ قانون مصوب بیست و پنج آذر ماه ۱۳۳۱ شرکتی به نام
شرکت سهامی تلفن ایران برای تأسیس و نگاهداری و بهره‌برداری تلفن در داخل کلیه شهرها و قصبات و
دهات کشور تشکیل می‌شود و دارای شخصیت حقوقی است. مرکز اصلی شرکت در تهران و مدت عملیات
نامحدود است. (ماده ۱ اساسنامه شرکت سهامی تلفن ایران مصوب ۱۳۳۱/۱۲/۱۶)

شرکت سهامی خاص: به دو نوع تقسیم می‌شود: نوع اول- شرکت‌هایی که موسسین آنها قسمتی از
سرمایه شرکت را از طریق فروش سهام به مردم تأمین می‌کنند. این گونه شرکت‌ها شرکت سهامی عام
نامیده می‌شوند. نوع دوم- شرکت‌هایی که تمام سرمایه آنها در موقع تأسیس منحصرأً توسط مؤسسین
تأمین گردیده است. این گونه شرکت‌ها شرکت سهامی خاص نامیده می‌شوند. (ماده ۴ لایحه قانونی اصلاح
قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۴)

شرکت صنعتی: هر واحد تولیدی که به صورت شرکت (شخصیت حقوقی ثبت شده) اداره شده و دارای
پروانه بهره‌برداری از وزارت صنایع و معادن یا سایر مراجع قانونی ذیربطری باشد. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه
اجرایی ماده ۴ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۱/۹ هیئت
وزیران)

شرکت ضمانتی: شرکتی است که برای امور تجاری بین دو یا چند نفر تشکیل و مسئولیت هر یک از شرکا به نسبت سرمایه‌ای است که در شرکت گذاشته است. (ماده ۶۷ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

شرکت سهامی عمران شهرهای جدید: که در این اساسنامه اختصاراً شرکت نامیده می‌شود شرکتی است دولتی وابسته به وزرات مسکن و شهرسازی و مرکز آن در تهران است و می‌تواند در صورت لزوم و حسب مورد با تصویب مجمع عمومی در استان‌های کشور یا شرکت‌هایی وابسته و تابعه برای اجرای عملیات خود تأسیس نماید. (ماده ۱ اساسنامه شرکت عمران شهرهای جدید مصوب ۱۳۶۷/۱۰/۱۴ هیأت وزیران)

شرکت عمران و بهسازی شهری: که در این اساسنامه به اختصار شرکت نامیده می‌شود- شرکتی است دولتی وابسته به وزارت مسکن و شهرسازی و می‌تواند با تصویب مجمع عمومی و رعایت قوانین و مقررات مربوط و سیاست‌های شهرسازی کشور، در استان‌های مختلف شرکت‌های وابسته و تابعه برای اجرای عملیات خود تأسیس کند. (ماده ۱ اساسنامه شرکت عمران و بهسازی شهری مصوب ۱۳۷۵/۱۲/۲۲ هیأت وزیران)

شرکت قهری: اجتماع حقوق مالکین است که در نتیجه امتزاج یا ارث حاصل می‌شود. (ماده ۵۷۴ قانون مدنی)

شرکت مادر (هولدینگ): شرکتی که با سرمایه‌گذاری در شرکت سرمایه‌پذیر جهت کسب انتفاع، آن قدر حق رای کسب می‌کند که برای کنترل عملیات شرکت، هیئت مدیره را انتخاب کند و یا در انتخاب اعضای هیئت مدیره مؤثر باشد. (بند ۲۲ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

شرکت مختلط: شرکتی است که در تحت اسم مخصوص بین یک عده شرکا سهامی و یک یا چند نفر شریک ضامن تشکیل می‌شود. شرکا سهامی کسانی هستند که سرمایه آن‌ها به صورت سهام یا قطعات سهام متساوی‌القيمه درآمده و مسئولیت آن‌ها محدود به همان سرمایه‌ای است که در شرکت دارند. شریک ضامن کسی است که سرمایه او به صورت سهام در نیامده و ضامن قروضی است که ممکن است علاوه بر دارایی شرکت پیدا شود در صورت تعدد شریک ضامن مسئولیت هر یک به نسبت سرمایه‌ای خواهد بود که در شرکت گذاشته است (رجوع به ماده ۷۵). (ماده ۸۵ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

شرکت مختلط سهامی: شرکتی است که در تحت اسم مخصوص بین یک عده شرکا سهامی و یک یا چند نفر شریک ضامن تشکیل می‌شود. شرکا سهامی کسانی هستند که سرمایه آن‌ها به صورت سهام یا قطعات سهام متساوی‌القيمه درآمده و مسئولیت آن‌ها تا میزان همان سرمایه‌ای است که در شرکت دارند. شریک

ضامن کسی است که سرمایه او به صورت سهام در نیامده و مسئول کلیه قروضی است که ممکن است علاوه بر دارایی شرکت پیدا شود در صورت تعدد شریک ضامن مسئولیت آنها در مقابل طلبکاران و روابط آنها با یکدیگر تابع مقررات شرکت تضامنی خواهد بود. (ماده ۱۶۲ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

شرکت مختلط غیر سهامی: شرکتی است که برای امور تجاری در تحت اسم مخصوصی بین یک یا چند نفر شریک ضامن و یک یا چند نفر شریک با مسئولیت محدود بدون انتشار سهام تشکیل می‌شود. شریک ضامن مسئول کلیه قروضی است که ممکن است علاوه بر دارایی شرکت پیدا شود - شریک با مسئولیت محدود کسی است که مسئولیت او فقط تا میزان سرمایه است که در شرکت گذارد و یا باید بگذارد. در اسم شرکت باید عبارت (شرکت مختلط) و لاقل اسم یکی از شرکا ضامن قید شود. (ماده ۱۴۱ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

شرکت مشاور دولتی: شرکتی است دولتی که به صورت یک واحد مستقل به منظور انجام مطالعات و بررسی‌ها و خدمات تخصصی به موجب قانون تأسیس شده و تمام سهام آن متعلق به دولت باشد و با استفاده از کارشناسان و کادر فنی و اداری و تجهیزاتی که در اختیار دارد در رشته یا رشته‌های خاص تخصص و تجربه داشته باشد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و طبقه‌بندی مهندسان مشاور و کارشناسان مصوب ۱۳۵۹/۳/۱ شورای انقلاب)

شرکت نسبی: شرکتی است که برای امور تجاری در تحت اسم مخصوصی بین دو یا چند نفر تشکیل و مسئولیت هر یک از شرکا به نسبت سرمایه‌ای است که در شرکت گذاشته. (ماده ۱۸۳ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

شرکت هواپیمایی: عبارت است از هر بنگاه حمل و نقل هوایی که یک سرویس هوایی بین‌المللی را فراهم کرده یا عمل نماید. (بند ج ماده ۹۶ قانون اجازه الحق دولت ایران به مقررات هواپیمایی کشوری بین‌المللی مصوب ۱۳۲۸/۴/۳۰)

شرکت هواپیمایی ملی ایران: به منظور حمل و نقل مسافر و بار و محمولات پستی در داخل و خارج کشور و انجام امور مربوط به هواپیمایی بازارگانی شرکتی سهامی به نام (شرکت هواپیمایی ملی ایران) تشکیل می‌گردد. (ماده ۱ قانون تأسیس شرکت هواپیمایی ملی ایران و مقررات بهره‌برداری هوایی کشوری مصوب ۱۳۴۵/۴/۱۴)

شرکت تابعه و وابسته: منظور از شرکت تابعه و وابسته شرکتی است که بیش از پنجاه درصد (۵۰٪) سهام یا سرمایه آن متعلق به شرکت دولتی مربوط باشد. (بند ۲ تصویب‌نامه راجع به واریز یک درصد (۱٪) سود ناخالص شرکت‌های دولتی به حساب خزانه مصوب ۱۳۸۰/۵/۱۰ هیئت وزیران)

شروع به جرم: هر کس قصد ارتکاب جنایتی کرده و شروع به اجرای آن نماید ولی به واسطه موانع خارجی که اراده فاعل در آن‌ها مدخلیت نداشته قصدش معلق یا بی‌اثر بماند و جنایت منظور واقع نشود به ترتیب زیر محکوم خواهد شد ... (از ماده ۲۰ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

شروع به جرم: هر گاه کسی قصد جنایتی کرده و شروع به اجرای آن بنماید ولی به واسطه موانع خارجی که اراده فاعل در آن‌ها مدخلیت نداشته قصدش معلق یا بی‌اثر بماند و جنایت منظوره واقع نشود ... (از ماده ۲۰ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

شروع به جرم: هر کس قصد ارتکاب جرمی کند و شروع به اجرای آن نماید لکن جرم منظور واقع نشود چنان‌چه اقدامات انجام گرفته جرم باشد محکوم به مجازات همان جرم می‌شود. (ماده ۴۱ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

شروع مدت حبس: مدت کلیه حبس‌ها از روزی شروع می‌شود که محکوم علیه بر حسب حکم قطعی قابل اجرا محبوس شده است لکن اگر قبل از صدور حکم موقتاً توقيف شده باشد مدت توقيف موقت از مدت حبس کسر خواهد شد. (ماده ۱۷ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

شرياني اصلی (راه): راهی است که ارتباط بین خیابان‌های جمع و پخش‌کننده و بزرگراه‌ها را برقرار می‌کند. در این معابر فاصله‌های بین تقاطع‌ها نسبت به بزرگراه‌ها کمتر است. (جزء الف بند ۸۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

شرياني فرعی (راه): راهی است که ارتباط بین خیابان‌های جمع و پخش‌کننده و بزرگراه‌ها را برقرار می‌کند. در این معابر فاصله‌های بین تقاطع‌ها نسبت به بزرگراه‌ها کمتر است. (جزء الف بند ۸۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

شريك جرم: هر کس با علم و اطلاع با شخص یا اشخاص دیگر در انجام عملیات اجرایی تشکیل دهنده جرمی مشارکت و همکاری کند شریک در جرم شناخته می‌شود و مجازات او مجازات فاعل مستقل آن جرم است. در مورد جرائم غیرعمدی که ناشی از خطای دو نفر یا بیشتر باشد مجازات هر یک از آنان نیز مجازات

فاعل مستقل خواهد بود. اگر تأثیر مداخله شریکی در حصول جرم ضعیف باشد دادگاه مجازات او را به تناسب تأثیر عمل او تخفیف می‌دهد. (ماده ۲۷ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

شریک ضامن: شرکت مختلط سهامی شرکتی است که در تحت اسم مخصوص بین عده شرکا سهامی و یک یا چند نفر شریک ضامن تشکیل می‌شود. شرکا سهامی کسانی هستند که سرمایه آن‌ها به صورت سهام یا قطعات سهام متساوی‌القيمه درآمده و مسئولیت آن‌ها تا میزان همان سرمایه است که در شرکت دارند. شریک ضامن کسی است که سرمایه او به صورت سهام در نیامده و مسئول کلیه قروضی است که ممکن است علاوه بر دارایی شرکت پیدا شود در صورت تعدد شریک ضامن مسئولیت آن‌ها در مقابل طلبکاران و روابط آن‌ها با یکدیگر تابع مقررات شرکت تضامنی خواهد بود. (ماده ۱۶۲ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

شریک ضامن: شرکت مختلط شرکتی است که در تحت اسم مخصوص بین یک عده شرکاء سهامی و یک یا چند نفر شریک ضامن تشکیل می‌شود. شرکا سهامی کسانی هستند که سرمایه آن‌ها به صورت سهام یا قطعات سهام متساوی‌القيمه درآمده و مسئولیت آن‌ها محدود به همان سرمایه‌ای است که در شرکت دارند. شریک ضامن کسی است که سرمایه او به صورت سهام در نیامده و ضامن قروضی است که ممکن است علاوه بر دارایی شرکت پیدا شود در صورت تعدد شریک ضامن مسئولیت هر یک به نسبت سرمایه‌ای خواهد بود که در شرکت گذاشته است. (ماده ۸۵ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

شغل: منظور از شغل عبارت است از وظایف مستمر مربوط به پست ثابت سازمانی، یا شغل یا پستی که به طور تمام وقت انجام می‌شود. (تبصره ۲ قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل مصوب ۱۰/۱۱/۱۳۷۳)

شغل: عبارت است از مجموع وظایف و مسئولیت‌های مرتبط و مستمر و مشخصی است که از طرف سازمان امور اداری و استخدامی کشور به عنوان کار واحد شناخته شده باشد. (از ماده ۷ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

شغل: عبارت است از مجموعه وظایف مرتبط و مشخصی که از سوی بانک به عنوان کار واحد شناخته شده و برای پست سازمانی در نظر گرفته شده باشد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

شغل: عبارت از مجموعه وظایف و مسئولیت‌های مرتبط و مستمر و مشخصی است که از طرف سازمان به عنوان کار واحد شناخته شده است. (بند ت ماده ۱ آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

شغل(نیروی انتظامی): عبارت است از مجموع وظایف و مسئولیت‌ها و اختیارات مرتبط و مستمر که به عنوان کار واحد برای یک فرد در نظرگرفته می‌شود. (ماده ۵ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

شغل انتظامی: عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمانی برای کارکنان انتظامی پیش‌بینی شده است. مشاغل فرماندهی جزو مشاغل انتظامی محسوب می‌گردد. (بند الف ماده ۶ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

شغل کارمندی: عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمان برای کارمندان پیش‌بینی شده است. (بند ب ماده ۶ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

شغل کارمندی: که عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمانی برای کارمندان پیش‌بینی می‌شود. (بند ۲ ماده ۱۹ از قانون ارتضی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

شغل مشترک: که عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمان با این عنوان تعیین شده و منحصر به نظامیان یا کارمندان نبوده و قابل تخصیص به هر دو می‌باشد. (بند ۳ ماده ۱۹ از قانون ارتضی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

شغل مشترک: عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات شخصی که در جداول سازمان با این عنوان تعیین شده و منحصر به کارکنان انتظامی یا کارمندان نبوده و قابل تخصیص به هر دو می‌باشد. (بند ج ماده ۶ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

شغل نظامی: که عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمان برای نظامیان پیش‌بینی می‌شود. (بند ۱ ماده ۱۹ قانون ارتضی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

شفیع: هرگاه مال غیرمنقول قابل تقسیمی بین دو نفر مشترک باشد و یکی از دو شریک حصه خود را به قصد بیع به شخص ثالثی منتقل کند شریک دیگر حق دارد قیمتی را که مشتری داده به او بدهد و حصه مبیعه را تملک کند. این حق را حق شفعه و صاحب آن را شفیع می‌گویند. (ماده ۸۰۸ قانون مدنی)

شكل پذیری: قابلیت جذب و اتلاف انرژی و حفظ تاب باربری یک سازه هنگامی که تحت تأثیر تغییر مکان‌های غیرحظی چرخه‌ای ناشی از زلزله قرار می‌گیرد.

(از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیئت وزیران)

شماره وسیله نقلیه: عدد یک یا چند رقمی و حروفی که از طرف راهنمایی و رانندگی روی پلاک‌های ویژه منقوش و در عقب و جلوی وسیله نقلیه نصب می‌شود. (بند ۶۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

شن و ماسه معمولی: شن و ماسه‌ای است که حاوی کانی‌های با ارزش نبوده یا تفکیک آن‌ها مقرنون به صرفه نباشد و عمدهاً در کارهای ساختمانی، راهسازی، بتن‌ریزی و نظایر آن استفاده می‌گردد. (بند ص ماده ۱ از قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

شناسنامه خودرو: سندی است که مشخصات خودرو، مالک و نشانی کامل محل سکونت وی و تاریخ انتقالات و تغییرات انجام شده از سوی راهنمایی و رانندگی در آن درج و به آخرین مالک تسليم می‌گردد. (بند ۶۷ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

شناورها و آلات و ائوات غیرمجاز: کلیه شناورها و آلات و ادوات صیادی که استفاده از آن‌ها برابر مقررات مجاز اعلام نشده است. (بند ۱۲ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۸/۲/۵ هیئت وزیران)

شهدا: کسانی هستند که در جنگ یا عملیات رزمی مقتول شوند. (ماده ۷ آیین‌نامه بیمه افسران و کارمندان نیروهای مسلح و ژاندارمری مصوب ۱۳۳۷/۱۱/۱)

شهدای ملی: مجلسین سنا و شورای ملی قیام روز دوشنبه ۳۰ تیرماه ۱۳۳۱ را که در سراسر کشور برای پشتیبانی از نهضت ملی ایران انجام پذیرفت قیام مقدس ملی شناخته و شهدای آن روز را به عنوان شهدای

ملی می‌نامند. (ماده ۱ قانون مربوط به شناسایی قیام روز ۳۰ تیر ۱۳۳۱ به نام قیام مقدس ملی مصوب (۱۳۳۱/۵/۱۶

شهر: محلی است با حدود قانونی که در محدوده جغرافیایی بخش واقع شده و از نظر بافت ساختمانی، اشتغال و سایر عوامل، دارای سیمایی با ویژگی‌های خاص خود بوده به طوری که اکثریت ساکنان دائمی آن در مشاغل کسب، تجارت، صنعت، کشاورزی، خدمات و فعالیت‌های اداری اشتغال داشته و در زمینه خدمات شهری از خودکفایی نسبی برخوردار و کانون مبادلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی حوزه جذب و نفوذ پیرامون خود بوده و حدائق دارای ده هزار نفر جمعیت باشد. (ماده ۴ قانون تعريف و ضوابط تقسيمات کشوری مصوب (۱۳۶۲/۴/۱۵

شهر: در این اساسنامه نام شهر به کلیه نقاطی اطلاق می‌شود که در آن نقاط شهرداری تأسیس شده یا از این به بعد تأسیس خواهد گردید. (تبصره ماده ۱ لایحه اساسنامه سازمان اتحادیه شهرداری‌های ایران مصوب (۱۳۴۴/۱۱/۱۲

شهر: مقصود از شهر حوزه‌ای است که طبق گواهی وزارت کشور دارای شهرداری قانونی می‌باشد. (ماده ۲ قانون برنامه هفت ساله دوم عمرانی کشور مصوب (۱۳۳۴/۱۲/۸

شهر جدید: به نقاط جمعیتی اطلاق می‌گردد که در چارچوب طرح مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران که از این پس به اختصار شورای عالی نامیده می‌شود در خارج از محدوده قانونی و حریم استحفاظی شهرها (هر کدام که بزرگ‌تر باشد) برای اسکان حدائق سی‌هزار نفر به اضافه ساختمانها و تأسیسات مورد نیاز عمومی، خدماتی، اجتماعی و اقتصادی ساکنان آن پیش‌بینی می‌شود. (ماده ۱ قانون ایجاد شهرهای جدید مصوب (۱۳۸۰/۱۰/۱۶

شهر محل طبابت: عبارت از محدوده‌ای است که براساس تقسيمات کشوری بدین عنوان شناخته شده یا می‌شود. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون اجازه تأسیس مطب مصوب ۱۳۶۲/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

شهر محل طبابت: عبارت از محدوده‌ای است که براساس تقسيمات کشوری بدین عنوان شناخته شده و یا می‌شود. (ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی قانون اجازه تأسیس مطب مصوب ۱۳۶۳/۱۱/۱۷ هیأت وزیران)

شهرداری: بنگاهی است ملی و دارای شخصیت حقوقی. (ماده ۳ قانون تشکیل شهرداری‌ها و انجمن شهرها و قصبات مصوب (۱۳۲۸/۵/۴

شهرک صنعتی: مکانی است دارای محدوده و مساحت معین، برای استقرار مجموعه‌ای از واحدهای صنعتی، پژوهشی و فناوری و خدمات و پشتیبانی از قبیل طراحی مهندسی، آموزشی، اطلاع رسانی، مشاوره‌ای، بازرگانی که تمام یا پاره‌ای از امکانات زیربنایی و خدمات ضروری را با توجه به نوع و وسعت شهرک صنعتی و ترکیب فعالیت‌های آن در اختیار واحدهای مذکور قرار می‌دهد. (بند الف ماده ۲

آیین نامه اجرایی ماده ۱۱۱ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۴ هیئت وزیران)

شهید: کسی است که جان خود را در راه اهداف والای اسلام و انقلاب اسلامی و حفظ دستاوردهای آن و دفاع از کیان نظام جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدیدات و تجاوزات دشمن و عوامل ضد انقلاب و اشرار نثار می‌نماید. (بند ۲ ماده ۱ آیین نامه تعیین مصادیق عملی شهید و خانواده شاهد مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۷ هیئت وزیران)

شهید: پرسنل در موارد زیر شهید یا در حکم شهید محسوب می‌شوند: الف) کشته شدن یا فوت در میدان نبرد به سبب مأموریت. ب) کشته شدن یا فوت در هر گونه مأموریت رزمی یا جنگی و در طول رفت و برگشت به سبب مأموریت. ج) کشته شدن یا فوت در اسارت دشمن یا ضد انقلاب یا اشرار یا سارقان مسلح و یا قاچاقچیان. د) کشته شدن در هر گونه حملات زمینی، هوایی و دریایی دشمن. ه) کشته شدن یا فوت در رفت و برگشت از منطقه عملیات تا محل مرخصی. و) کشته شدن توسط اشرار، سارقان مسلح و قاچاقچیان به سبب مأموریت. ز) کشته شدن توسط ضد انقلاب و یا به سبب عملیات خرابکاری عوامل دشمن. ح) کشته شدن در هر گونه آموزش‌های رزمی و عملیات مانوری. ط) کشته شدن حین آزمایش و تحقیقات در زمینه اسلحه و مهمات و وسایل جنگی و خنثی‌سازی مواد منفجره و محترقه به سبب مأموریت. ی) کشته شدن به سبب خدمت از طریق سو قصد اعم از این که در ایام خدمت یا غیر خدمت باشد. ک) فوت در اثر جراحات، صدمات و بیماری‌های حاصله از موارد مندرج در بندۀای بالا، مشروط بر این که جراحات یا صدمات مذکور علت فوت باشد. (ماده ۱۰۷ قانون ارتش جمهوری اسلامی مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

شهید: منظور از شهید در این قانون، کسی است که جان خود را در راه انقلاب اسلامی و حفظ دستاوردهای آن یا دفاع از کیان جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدیدات و تجاوزات دشمن و عوامل ضدانقلاب و اشرار نثار نموده یا می‌نماید. (ماده ۴ قانون اساسنامه بنیاد شهید انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۷/۲/۲۷)

شهید: کارکنان در موارد زیر شهید محسوب می‌شوند و از یک روز قبل از شهادت به یک درجه یا رتبه بالاتر نائل می‌گردند: الف) کشته شدن یا فوت در میدان نبرد به سبب مأموریت. ب) کشته شدن یا فوت در اجرای مأموریت‌های قانونی مبارزه با اشرار و قاچاقچیان و سارقین و گروهک‌ها و افراد ضدانقلاب یا هرگونه مأموریت رزمی و یا جنگی و ویژه و در طول رفت و برگشت به سبب مأموریت. ج) کشته شدن یا فوت در اسارت دشمن یا در گروگان ضد انقلاب یا اشرار یا سارقین و یا قاچاقچیان و یا سایر تبهکاران. د) کشته شدن در حین تعقیب و مراقبت دشمن یا ضد انقلاب یا اشرار یا تبهکاران یا قاچاقچیان و یا سارقین. ۵) کشته شدن در هرگونه حملات زمینی، هوایی و دریایی دشمن. و) کشته شدن یا فوت در مسیر رفت و برگشت از منطقه عملیات تا محل مرخصی. ز) کشته شدن توسط اشرار سارقین، قاچاقچیان و متاجوزین به جان و مال و ناموس مردم و حقوق عمومی و سایر تبهکاران به سبب مأموریت. ح) کشته شدن توسط ضد انقلاب یا به سبب عملیات خرابه‌کاری دشمن. ط) کشته شدن در حین آموزش‌های رزمی و رزمایش‌ها که طبق برنامه‌های مصوب و توسط قسمت‌های ذیربط نیروی انتظامی اجرا می‌گردد.

۵) کشته شدن حین بررسی و آزمایش اسلحه و مهمات و خنثی سازی مواد منفجره و محترقه به سبب مأموریت. ک) کشته شدن به سبب خدمت از طریق سوءقصد اعم از اینکه در ایام خدمت یا غیرخدمت باشد. ل) کشته شدن در زمان پایان خدمت از طریق سوءقصد به سبب خدمت در زمان اشتغال. م) فوت در اثر تشدید جراحات و صدمات حاصله از مواد مندرج در بندهای بالا مشروط بر اینکه جراحات یا صدمات مذکور طبق تشخیص کمیسیون پزشکی علت فوت باشد. ن) سایر مواردی که مطابق با مقررات بنیاد شهید از مصادیق شهادت باشد. (ماده ۱۲۷ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

شهید(مصادیق): فرادی که مشمول هر یک از بندهای زیر شده یا می‌شوند شهید تلقی می‌شوند: ۱) رزمندگانی که در زمان جنگ در مناطق عملیاتی توسط دشمن کشته می‌شوند. ۲) رزمندگانی که در خط مقدم نبرد با دشمنان خارجی فوت می‌کنند. ۳) افرادی که به دست دشمنان نظام کشته یا ترور می‌شوند. ۴) کارکنان نیروهای مسلح و وزرات اطلاعات که در حال شرکت در مأموریت مبارزه با اشرار، قاچاقچیان، سارقان مسلح و اعضای گروههای ضد انقلاب توسط آن‌ها کشته می‌شوند. ۵) کارکنان نیروهای مسلح و وزرات اطلاعات که در هرگونه مأموریت شناسایی رزمی یا ویژه و عملیات جنگی یا بر اثر کمین توسط دشمن یا ضد انقلاب کشته می‌شوند. ۶) کارکنان وزارت اطلاعات و نیروهای مسلح که به سبب عضویت در آن‌ها توسط دشمنان نظام کشته می‌شوند اعم از آنکه در ایام خدمت یا غیرخدمت باشند. ۷) کارکنان نیروهای مسلح که حین انجام وظیفه، در حملات زمینی، هوایی یا دریایی دشمن کشته می‌شوند. ۸) افرادی که حین مأموریت در زمان جنگ در حملات زمینی، هوایی یا دریایی دشمن کشته می‌شوند. ۹) محافظان

شخصیت‌ها و اماکن و اعضای گارد امنیت پرواز که در حال مأموریت توسط ضد انقلاب کشته می‌شوند. (۱۰) کارکنان نیروی مقاومت بسیج و نیروی انتظامی که براساس قانون حمایت قضایی از بسیج مصوب ۱۳۷۱ - هنگام برخورد با جرایم مشهود در حین انجام وظیفه کشته می‌شوند. (۱۱) افرادی که به تشخیص دادگاه صلاحیت‌دار در حال انجام فریضه امر به معروف و نهی از منکر توسط مرتکبان جرایم مشهود کشته می‌شوند. (۱۲) کارکنان وزارت اطلاعات و نیروهای مسلح که در حین اسارت دشمن یا در گروگان ضد انقلاب، مخالفان نظام، اشرار، سارقان مسلح، قاچاقچیان یا سایر تبهکاران تحت تعقیب کشته می‌شوند. (۱۳) افرادی که به سبب مأموریت در حال خنثی‌سازی مواد منفجره، شیمیایی و سایر سلاح‌های جنگی و پاکسازی میدان مین کشته می‌شوند. (۱۴) مجروحان و جانبازانی که براساس نظریه کمیسیون پزشکی ذیربیط فوت آن‌ها به سبب جراحات و خدمات ناشی از مجروحیت تشخیص داده شود. (۱۵) کلیه افرادی که مقام معظم رهبری آن‌ها را در فرمان خاص مصدق شهید تلقی نمایند. (ماده ۲ آیین‌نامه تعیین مصادیق عملی شهید و خانواده شاهد مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۷ هیئت وزیران)

شوت: سازه یا بنایی است که در مقطع عرضی رودخانه به صورت آبشارهای مصنوعی به منظور کاهش شیب طولی آن و کاهش سرعت آب احداث می‌شود. (بند ۱۹ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

شورا: مقصود از شورا در این قانون و سایر قوانین معتبر در خصوص شوراهای اسلامی کشوری، شوراهای روستا، بخش، شهر، شهرستان، استان و عالی استان‌ها می‌باشد. (ماده ۲ قانون اصلاح مواد ۱ و ۷ قانون تشکیلات وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی و انتخاب مصوب ۱۳۸۲/۵/۵)

شوراهای اسلامی: طبق دستور قرآن کریم «و امرهم شوری بینهم» و «مشاورهم فی الامر» شوراهای مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر این‌ها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند ... (از اصل هفتم قانون اساسی)

شورای اصناف کشور: شورایی است که از نمایندگان هیئت رئیسه مجتمع امور صنفی شهرستان‌های کشور با هدف تقویت نظام صنفی در تهران تشکیل می‌گردد. (ماده ۹ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

شورای اصناف کشور: به منظور تقویت مبانی نظام صنفی، شورایی به نام شورای اصناف کشور، با هماهنگی دبیرخانه هیئت عالی نظارت در تهران تشکیل می‌گردد. (ماده ۴۱ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

شورای پول و اعتبار: به منظور مطالعه و اتخاذ تصمیم درباره سیاست‌کلی بانک مرکزی ایران و نظارت بر امور پولی و بانکی کشور عهده‌دار وظایف زیر است: ۱- رسیدگی و تصویب سازمان و بودجه و مقررات استخدامی و آیین‌نامه‌های داخلی بانک مرکزی ایران. ۲- رسیدگی و اظهار نظر نسبت به ترازنامه بانک مرکزی ایران برای طرح در مجمع عمومی. ۳- رسیدگی و تصویب آیین‌نامه‌های مذکور در این قانون ۴- اظهارنظر در مسائل بانکی و پولی و اعتباری کشور و همچنین اظهارنظر نسبت به لواح مربوط به وام یا تصمیم اعتبار و هر موضوع دیگری که از طرف دولت به شورا ارجاع می‌شود. ۵- دادن نظر مشورتی و توصیه به دولت در مسائل بانکی و پولی و اعتباری کشور که به نظر شورا در وضع اقتصادی و به خصوص در سیاست اعتباری کشور مؤثر خواهد بود. ۶- اظهارنظر درباره هر موضوعی که از طرف رئیس کل بانک مرکزی ایران در حدود این قانون به شورا عرضه می‌گردد. (ماده ۱۸ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸) شورای عالی امنیت ملی: به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی، شورای عالی امنیت ملی به ریاست رئیس جمهور با وظایف زیر تشکیل می‌گردد ... (از اصل ۱۷۵ قانون اساسی)

شورای عالی بورس: شورایی است که به موجب ماده (۳) این قانون تشکیل می‌شود و بعد از این «شورا» نامیده می‌شود. (بند ۱ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

شورای عالی نقشه برداری: به منظور سیاستگذاری، راهبری کلی، ایجاد هماهنگی در راه تهیه نقشه و نظارت عالی بر تولید اطلاعات مکانی و جغرافیایی کشور در ارتباط با تهیه نقشه، شورای عالی نقشه‌برداری ... تشکیل می‌گردد. (ماده ۱ آیین‌نامه تعیین وظایف و مقررات اعضای شورای عالی نقشه‌برداری مصوب ۱۳۸۱/۱۱/۱۲ هیئت وزیران)

شورای مرکزی اصناف: شورایی است که مجمع امور صنفی هر شهر تعدادی را به موجب مقررات این قانون از بین اعضای خود برای عضویت در شورای مذکور انتخاب می‌نماید. (ماده ۱۱ لایحه قانونی راجع به اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

شورای مرکزی دانشگاه‌ها: برای رسیدگی به امور دانشگاه‌های ایران و کلیه مؤسسات آموزش عالی و ایجاد هماهنگی بین آن‌ها شورایی به نام شورای مرکزی دانشگاه‌ها به ریاست وزیر آموزش و پرورش تشکیل می‌شود. (ماده ۱ قانون راجع به تأسیس شورای مرکزی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۴۴/۹/۹)

شورای عالی شهرسازی و معماری ایران: برای هماهنگ‌کردن برنامه‌های شهرسازی به منظور ایجاد محیط زیست بهتر برای مردم همچنین به منظور اعتلای هنر معماری ایران و رعایت سبک‌های مختلف معماری سنتی و ملی و ارائه ضوابط و جنبه‌های اصیل آن با در نظر گرفتن روش‌های نوین علمی و فنی و در نتیجه یافتن شیوه‌های اصولی و مناسب ساختمانی در مناطق مختلف کشور با توجه به شرایط اقلیمی و طرز زندگی و مقتضیات محلی، شورای عالی شهرسازی و معماری ایران تأسیس می‌شود. (ماده ۱ قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۲۲)

شورش کننده: اشخاص مشروحه پایین شورش کننده محسوب می‌شوند: ۱- نظامیان مسلحی که عده آن‌ها لااقل چهار نفر بوده و از روی تبانی و توطئه از اطاعات اوامر رؤسای خود سرپیچی نموده و برخلاف اوامر رؤسای خود رفتار نمایند. ۲- نظامیانی که عده آن‌ها لااقل هشت نفر بوده و به وسیله استعمال اسلحه شروع به تعدیات و تجاوزاتی نسبت به مردم بنمایند و از فرمان مافوق خود که مشعر برترقه یا اطاعات امر باشد سرپیچی کنند. (از ماده ۳۲۸ قانون دادرسی و کیفر ارتش مصوب ۱۳۱۸/۱۰/۴)

شیب (سرازیری): تغییر تدریجی ارتفاع سطح تمام شده راه در امتداد طولی مسیر. (بند ۶۸ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

صاحب شغل آزاد: کسی که بدون وسایل و یا با وسایل لازم، خدمت یا خدماتی را عرضه و بدین وسیله کسب درآمد می‌کند. (بند ۱۰ ماده ۱ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

صاحب کالا: از نظر گمرک در مورد کالای بازارگانی کسی است که نسخ اصلی اسناد خرید یا حمل به نام او صادر و از طرف بانک مهر شده و حواله ترجیح نیز به نام او باشد یا اسناد مهر شده مذبور به نام وی ظهernoیسی و صحت امضاء و اگذارنده از طریق مقام صلاحیتدار گواهی شده باشد. (تبصره ۱ ماده ۱۴ از قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

صاحب نسق: افرادی که بر اثر اجرای قوانین ارضی مربوط به قبل از انقلاب، زمین به آنها واگذار شده است. (بند ۱۲ آیین‌نامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۸/۸ هیأت وزیران)

صاحب حرف و مشاغل آزاد: در این آیین‌نامه به افرادی اطلاق می‌شود که برای انجام حرفه و شغل مورد نظر با داشتن کارگر (کارفرما) یا خود به تنها بی (خویش‌فرما) به استناد مجوز اشتغال صادره از سوی مراجع ذی‌صلاح یا به تشخیص هیأت مدیره سازمان تأمین اجتماعی (که منبعد سازمان تأمین اجتماعی در این آیین‌نامه سازمان نامیده می‌شود) به کار اشتغال داشته و مشمول مقررات حمایتی خاص (مشابه موارد موضوع این آیین‌نامه) نباشند. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاحی بند ب و تبصره ۳ ماده ۴ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۶۵/۶/۳۰ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۶/۷/۲۹ هیأت وزیران)

صاحب حرف و مشاغل آزاد: به کلیه اشخاصی اطلاق می‌شود که از نظر مقررات و قوانین خویش‌فرما باشند. (بند ۵ ماده ۱ از قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۳)

صاحب حرفه: کسی که با کمک نیروی کار شخصی و سرمایه و وسائل خود اقدام به تولید کالا به منظور فروش یا عرضه خدمت معین برای کسب درآمد می‌کند. (بند ۸ ماده ۱ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

صاحب فرض: اشخاصی هستند که سهم آنان از ترکه معین است و صاحبان قرابت کسانی هستند که سهم آنها معین نیست. (ماده ۸۹۴ قانون مدنی)

صاحب قرابت: صاحبان فرض اشخاصی هستند که سهم آنان از ترکه معین است و صاحبان قرابت کسانی هستند که سهم آنها معین نیست. (ماده ۸۹۴ قانون مدنی)

চادر کننده خدمات فنی و مهندسی: عبارت است از اشخاص حقیقی یا حقوقی ایرانی که اقدام به صادرات خدمات فنی و مهندسی می‌نماید. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی حمایت‌های دولت از صادر کنندگان خدمات فنی و مهندسی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۲۱ هیئت وزیران)

চادر کننده نمونه: شخصیت حقیقی یا حقوقی است که دارای شرایط زیر باشد: الف) ارزش صادرات کالاهای او در یک دوره مالی (از آغاز فروردین ماه تا اسفند ماه سال قبل از انتخاب) در مقایسه با سایر اشخاص یا شرکت‌هایی که کالاهای مشابه را صادر می‌کنند در بالاترین سطح باشد. ب) صادر کننده از حسن

شهرت برخوردار بوده و گزارشی مبنی بر خلف وعده یا عدم ایفای تعهد از جانب وی از خریداران، طرفهای تجاری، گمرک جمهوری اسلامی ایران، شبکه بانکی، نمایندگان جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور یا سایر منابع موثق دریافت نشده باشد). کالاهای صادراتی شخص حقیقی یا حقوقی که به عنوان صادر کننده نمونه انتخاب می‌شود (با در نظر گرفتن بسته‌بندی این کالاهای در مقایسه با رقبا از کیفیت بالاتری برخوردار باشد. (ماده ۲ آیین‌نامه تشویق صادر کنندگان نمونه مصوب ۱۳۷۷/۷/۸ هیأت وزیران)

صادرات خدمات فنی و مهندسی: عبارت است از صادرات فعالیت‌های هدف‌دار مهندسی، تدارکات، طراحی، اجرا، ساخت، تعمیر کالا و تجهیزات و ماشین آلات صنعتی، نصب، راهاندازی، نظارت و آموزش‌های مربوط، انتقال دانش فنی، فعالیت‌های نرم‌افزاری (مدیریت، طراحی، مشاوره، خدمات انفورماتیک) مطالعات توسعه و نظایر آن‌ها به نحوی که صدور کالای صرف محسوب نشود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی حمایت‌های دولت از صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۲۱ هیئت وزیران)

الصادر کننده نمونه: شخصیت حقیقی یا حقوقی است که دارای شرایط زیر باشد: الف) ارزش صادرات کالاهای او در یک دوره مالی (از آغاز فروردین ماه تا اسفند ماه سال قبل از انتخاب) در مقایسه با سایر اشخاص یا شرکت‌هایی که کالاهای مشابه را صادر می‌کنند در بالاترین سطح باشد. ب) صادر کننده از حسن شهرت برخوردار بوده و گزارشی مبنی بر خلف وعده یا عدم ایفای تعهد از جانب وی از خریداران، طرفهای تجاری، گمرک جمهوری اسلامی ایران، شبکه بانکی، نمایندگان جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور یا سایر منابع موثق دریافت نشده باشد). کالاهای صادراتی شخص حقیقی یا حقوقی که به عنوان صادر کننده نمونه انتخاب می‌شود (با در نظر گرفتن بسته‌بندی این کالاهای در مقایسه با رقبا از کیفیت بالاتری برخوردار باشد. (ماده ۲ آیین‌نامه تشویق صادر کنندگان نمونه مصوب ۱۳۷۷/۷/۸ هیأت وزیران)

صادرات قطعی: کشور عبارت از کالایی است که به منظور فروش یا مصرف در کشورهای خارج از ایران به خارج فرستاده می‌شود. (ماده ۲۰۷ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

صلاحیت دفاتر اسناد رسمی: دفترخانه‌ها از نظر صلاحیت به سه درجه تقسیم می‌شوند: ۱- دفترخانه درجه اول که به وسیله یک سردفتر درجه اول و یک یا چند دفتریار اداره می‌شود و اجازه تنظیم و ثبت همه گونه اسناد و معاملات را دارد. ۲- دفترخانه درجه دوم که به وسیله یک سردفتر درجه دوم اداره می‌شود و اجازه تنظیم و ثبت اسناد و معاملات به هر مبلغی را دارد بوده و می‌تواند یک دفتریار داشته باشد. ۳- دفترخانه درجه سوم که به وسیله یک سردفتر درجه سوم اداره می‌شود و اجازه تنظیم و ثبت اسناد تا پنج هزار ریال را دارد. (ماده ۴ قانون دفتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۱۶/۳/۱۵)

صلاحیت ذاتی: صلاحیت دادگاه شهرستان نسبت به دادگاه استان و بالعکس و دادگاههای دادگستری نسبت به مراجع غیر دادگستری صلاحیت ذاتی است. ماده ۱۰ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب (۱۳۱۸/۶/۲۵).

صلاحیت ذاتی: رسیدگی بدوی به دعاوی حقوقی و تجاری راجع به محاکم ابتدایی و محاکم صلح است جز در مواردی که قانون مرجع دیگری معین کرده باشد. (ماده ۸ قانون اصول محاکمات حقوقی و تجاری مصوب (۱۳۱۴/۱۰/۲۸

صلاحیت ذاتی: رسیدگی نخستین به دعاوی مدنی راجع به دادگاههای شهرستان و دادگاههای بخش است جز در مواردی که قانون مرجع دیگری معین کرده باشد. (ماده ۱۰ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب (۱۳۱۸/۶/۲۵

صلاحیت ذاتی: رسیدگی نخستین به دعاوی، حسب مورد در صلاحیت دادگاههای عمومی و انقلاب است مگر در مواردی که قانون مرجع دیگری را تعیین کرده باشد. (ماده ۱۰ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب (۱۳۷۹/۱/۲۱

صنایع اپتیک: به کلیه فعالیتهای تولیدی و خدمات مهندسی مربوط به قطعات وسایل و تجهیزاتی که تکنولوژی نور توأم با الکترونیک در آنها به کار گرفته شده است اطلاق می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۹۶ قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۶/۲/۲۸ هیأت وزیران)

صنایع اتوماسیون: صنایعی است که ابزار و تجهیزات خود کنترلی یا اتوماسیون یا قطعات مربوط به آنها را تولید می‌کنند و نمونه بارز آن کامپیوتر و لوازم مربوط است. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۹۶ قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۶/۲/۲۸ هیأت وزیران)

صنایع الکترونیک: به کلیه فعالیتهای تولیدی و خدماتی مهندسی مربوط به قطعات، وسایل و تجهیزاتی که تکنولوژی الکترونیک در آنها به کار گرفته شده است اطلاق می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۹۶ قانون پنج ساله دوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۶/۲/۲۸ هیأت وزیران)

صنایع الکترونیک: به صنایع الکترونیکی، مخابرات، اتوماسیون و اپتیک اطلاق می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۹۶ قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۶/۲/۲۸ هیأت وزیران)

صنایع بزرگ: صنایع تولید فلزات اساسی فولاد، مس و آلومینیوم از مرحله سنگ‌های معدنی یا سنگ‌های معدنی فرآوری شده تا تولید شمش و هر یک با ظرفیت بیش از چهل درصد (۴۰٪) نیاز کشور صنایع بزرگ شناخته می‌شود. (بند الف تصویب‌نامه فهرست صنایع بزرگ تحت مدیریت مصوب ۱۳۸۱/۱/۱۴ هیئت وزیران)

صنایع پایین‌دستی: عبارت است از صنایعی که در آن فراورده‌های نهایی پتروشیمی (طبق مفاد ماده یک) طی یک یا چند مرحله به محصولات مصرفی تبدیل می‌شود. (ماده ۲ آیین‌نامه نحوه هماهنگی و تفکیک وظایف وزارت صنایع و وزارت نفت در ارتباط با پتروشیمی مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۴ هیأت وزیران)

صنایع پتروشیمی: عبارت است از صنایع تولید‌کننده کلیه فراورده‌های شیمیایی تا مرحله پایین‌دستی که از نفت (طبق تعریف قانون نفت) به عنوان خوراک استفاده می‌نمایند. فراورده‌هایی از قبیل - پلیمرهای مصنوعی مانند پلاستیک‌ها و لاستیک‌های مصنوعی - کودهای شیمیایی و سموم دفع آفات - مواد اولیه اصلی پودرهای شوینده و مواد اولیه اصلی الیاف مصنوعی - سایر مواد شیمیایی و حلال‌های منطبق با تعریف فوق فراورده‌های پتروشیمی محسوب می‌شوند. (ماده ۱ آیین‌نامه نحوه هماهنگی و تفکیک وظایف وزارت صنایع و وزارت نفت در ارتباط با پتروشیمی مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۴ هیأت وزیران)

صنایع روستایی: منظور از صنایع روستایی در این آیین‌نامه، صنایع تبدیلی اولیه کشاورزی و صنایع کوچک است که در روستاهای ایجاد می‌گردد. (ماده ۱ آیین‌نامه هماهنگی و تفکیک وظایف وزارتخانه‌های صنایع و جهاد سازندگی مصوب ۱۳۶۴/۶/۲۷ هیأت وزیران)

صنایع فصلی: عبارت از صنایع است که در دوره بهره‌برداری محدودی در سال دارد مانند کارخانجات پنبه‌قند و امثال آن‌ها (از ماده ۲ قانون اجازه اجرای گزارش کمیسیون پیشه و هنر و بازرگانی مربوط به کارگران و کارفرمایان مصوب ۱۳۲۸/۳/۱۷)

صنایع کوچک: صنایعی است که به وسیله وزارت اقتصاد مشخص و اعلام می‌شود. (از بند ۱ ماده واحده اصلاح بعضی از مواد و الحاق تبصره‌های جدید به قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۱۲/۵) صنایع

مخابراتی: صنایعی است که با استفاده از دستگاه‌ها، آلمان‌ها و قطعات الکترونیکی لوازم و تجهیزات مورد استفاده در مخابرات را تولید و عرضه می‌نماید. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۹۶ قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۶/۲/۲۸ هیئت وزیران)

صنایع نوین: صنایع الکترونیک، بیوتکنولوژی، مواد نو، لیزر و اپتیک، نرم افزار و هوا فضا و نانوتکنولوژی. (بند ۶ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ت تبصره ۱۹ بودجه سال ۸۲ مصوب ۱۳۸۳/۷/۱۲ هیئت وزیران)

صندوق اداره تصفیه: اداره تصفیه دارای دو صندوق است- صندوق (الف) و صندوق (ب) (ماده ۵۱ قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی مصوب ۱۳۱۸/۴/۲۴)

صندوق بازنشستگی: صندوق سرمایه‌گذاری است که با استفاده از طرح‌های پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، مزایای تکمیلی را برای دوران بازنشستگی اعضای آن فراهم می‌کند. (بند ۱۹ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

صندوق پس انداز ملی: برای رایج کردن پس‌انداز و تشویق پس‌اندازکنندگان صندوقی به نام صندوق پس‌انداز ملی تأسیس می‌شود. (ماده ۱ قانون ایجاد صندوق پس‌انداز ملی مصوب ۱۳۱۸/۲/۱۸)

صندوق توسعه کشاورزی ایران: که در این اساسنامه صندوق نامیده می‌شود طبق قانون شرکت سهامی است و به موجب قوانین مربوط به تأسیس صندوق توسعه کشاورزی ایران مصوب سال‌های ۱۳۴۵ و ۱۳۴۷ و این اساسنامه به صورت بازرگانی اداره می‌شود و در مواردی که در قوانین مذکور و این اساسنامه پیش‌بینی لازم نشده باشد تابع قانون بانکی و پولی کشور و قانون تجارت خواهد بود. (ماده ۱ اساسنامه صندوق توسعه کشاورزی ایران مصوب ۱۳۵۱/۸/۱۴)

صندوق دخیره فرهنگیان: مؤسسه‌ای دولتی و دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی است و وجهه آن متعلق به بسیجیان است و به صورت غیردولتی اداره می‌شود. (مواد ۱ و ۲ اساسنامه صندوق ذخیره فرهنگیان مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۹ هیئت وزیران)

صندوق سرمایه گذاری: نهادی مالی است که فعالیت اصلی آن سرمایه‌گذاری در اوراق بهادر می‌باشد و مالکان آن به نسبت سرمایه‌گذاری خود در سود و زیان صندوق شریکند. (بند ۲۰ ماده ۱ قانون بازار اوراق مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

صندوق غیردولتی توسعه صادرات: که از این پس صندوق نامیده خواهد شد به مؤسسه‌ای اطلاق می‌شود که توسط تشکل‌های صادراتی وابسته به اتاق بازرگانی یا اتاق تعاون یا مجتمع امور صنفی (اتحادیه‌ها، انجمن‌ها، سندیکاهای صادراتی) و نظایر آن‌ها به یکی از اشکال مذکور در قانون تجارت یا قانون تعاون (حسب مورد) با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی یا تعاونی منحصراً برای کمک به توسعه صادرات کالاها یا خدمات اعضای تشکل‌های صادراتی ذی‌ربط طبق اساسنامه‌ای که به تصویب مجمع عمومی صندوق می‌رسد تأسیس شود. (ماده ۲ آیین‌نامه تأسیس صندوق‌های غیردولتی توسعه صادرات و نحوه حمایت از آن‌ها مصوب ۱۳۸۰/۲/۲ هیأت وزیران)

صندوق یا شرکتی سرمایه‌گذاری ریسک پذیر: صندوق یا شرکتی که در شرکت‌های جدید و شرکت‌هایی که در صدد توسعه یک محصول یا خدمت جدید در حوزه صنایع نوین می‌باشد سرمایه‌گذاری می‌نمایند. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند تبصره ۱۹ بودجه سال ۱۳۸۳ مصوب ۱۳۸۳/۷/۲ هیئت وزیران)

صنعتگران دستمزد بگیر: کسبه و صنعتگران دستمزدگیر کسانی هستند که کالا را منحصراً به مصرف کننده بفروشنند یا دستمزد دریافت دارند و نام آنان در تبصره یک این ماده ذکر شده است ... (از ماده ۵ قانون مالیات بردرآمد و املاک مزروعی و مستغلات و حق غیر مصوب ۱۳۳۵/۱/۱۶)

صنف: آن گروه از افراد صنفی که طبیعت فعالیت آنان از یک نوع باشد، تشکیل یک صنف را می‌دهند. صنوف مشمول این قانون، با توجه به نوع فعالیت آن‌ها به چهارگروه تولیدی، خدمات فنی، توزیعی یا خدماتی تقسیم می‌شوند. (ماده ۴ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

صنف: آن گروه از اشخاص صنفی اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی و مشارکت‌های مدنی که طبیعت فعالیت آنان از یک نوع می‌باشد تشکیل یک صنف را می‌دهند. (ماده ۲ (۴ اصلاحی) قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۸/۲/۳۱)

صنف: آن گروه از افراد صنفی که طبیعت شغلی آنان از یک نوع می‌باشد تشکیل یک صنف را می‌دهند. (ماده ۴ لایحه قانونی راجع به اجزاء اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

صنف: آن گروه از افراد صنفی که طبیعت شغلی آنان از یک نوع است تشکیل یک صنف را می‌دهند. (ماده

۴ قانون نظام صنفی مصوب (۱۳۵۰/۳/۱۶)

صنوف توزیعی: آن دسته از صنوفی که صرفاً نسبت به عرضه کالا از محل واردات یا تولیدات داخلی اقدام می‌نمایند بدون آن که در تولید کالا یا تغییر دادن کیفیت آن نقش داشته باشند صنف توزیع نامیده می‌شود. (ماده ۸ قانون ایجاد تسهیلات لازم جهت صدور پروانه کسب برای جانبازان، اسرای آزاد شده و خانواده محترم شهدا و مفقودین و اصلاح موادی از قانون نظام صنفی مصوب (۱۳۶۸/۱۲/۱۳)

صندوق خدمات فنی: آن دسته از صنوفی که فعالیت آن منجر به رفع عیب و نقص یا مرمت و نگهداری کالا می‌گردد یا اشتغال به آن مستلزم داشتن صلاحیت فنی لازم است، صنف خدمات فنی نامیده می‌شود. (ماده ۸ قانون ایجاد تسهیلات لازم جهت صدور پروانه کسب برای جانبازان، اسرای آزاد شده و خانواده محترم شهدا و مفقودین و اصلاح موادی از قانون نظام صنفی مصوب (۱۳۶۸/۱۲/۱۳)

صندوق خدماتی: آن دسته از صنوفی که با فعالیتهای خود قسمتی از نیازهای جامعه را تأمین نموده و این فعالیت در زمینه تبدیل مواد به فراورده یا خدمات فنی نباشد، صنف خدماتی نامیده می‌شود. (ماده ۸ قانون ایجاد تسهیلات لازم جهت صدور پروانه کسب برای جانبازان، اسرای آزاد شده و خانواده محترم شهدا و مفقودین و اصلاح موادی از قانون نظام صنفی مصوب (۱۳۶۸/۱۲/۱۳)

صنوف تولیدی: آن دسته از صنوفی که فعالیت و خلاقیتهای آن‌ها منجر به تغییر فیزیکی یا شیمیایی مواد گشته و منحصراً تولیدات خود را مستقیم یا غیرمستقیم در اختیار مصرف‌کننده قرار می‌دهند صنف تولیدی نامیده می‌شود. (ماده ۸ قانون ایجاد تسهیلات لازم جهت صدور پروانه کسب برای جانبازان اسرای آزاد شده و خانواده محترم شهدا و مفقودین و اصلاح موادی از قانون نظام صنفی مصوب (۱۳۶۸/۱۲/۱۳)

صورت وضعیت قطعی: عبارت است از کارکرد پیمانکار در یک دوره مشخص و در طول اجرای پیمان که در چارچوب مفاد قرارداد فی‌مابین پیمانکار و کارفرما (دستگاه اجرایی ملی) تنظیم و پس از طی مراحل قانونی مربوط توسط مقامات مجاز دستگاه اجرایی ملی تسجیل و در حدود اعتبار مصوب طرح عمرانی مربوط به عهده ذیحساب طرح حواله صادر می‌شود. (بند ۳-۱ آینین‌نامه اجرایی بند م تبصره ۱۹ بودجه سال ۱۳۸۱ مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۱۸ هیئت وزیران)

صید: عملیاتی است که به منظور خارج کردن آبزیان از محیط زیست طبیعی آنها صورت می‌گیرد. (بند ۸ ماده ۱ از آییننامه اجرایی حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۷۸/۲/۵))

ضابطین دادگستری: مأمورانی هستند که تحت نظارت و تعليمات مقام قضایی در کشف جرم و بازجویی مقدماتی و حفظ آثار و دلایل جرم و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم و ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی به موجب قانون اقدام می‌نمایند و عبارتند از: ۱. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. ۲. رؤسا و معاونین زندان نسبت به امور مربوط به زندانیان. ۳. مأمورین نیروی مقاومت بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که به موجب قوانین خاص و درحدوده وظایف محوله ضابط دادگستری محسوب می‌شوند. ۴. سایر نیروهای مسلح در مواردی که شورای عالی امنیت ملی تمام یا برخی از وظایف ضابط بودن نیروی انتظامی را به آنان محول کند. ۵. مقامات و مأمورینی که به موجب قوانین خاص در حدود وظایف محوله ضابط دادگستری محسوب می‌شوند. (ماده ۱۵ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب (۱۳۷۸/۶/۲۸))

ضابطین عدليه: عبارتند از مأمورینی که مکلفند به تفتیش و کشف جرائم (خلاف و جنحه و جنایت) و به اقداماتی که برای جلوگیری مرتكب یا متهم از فرار یا مخفی شدن موافق مقررات قانون باید به عمل آید ضابطین مذکوره به ترتیب ذیل تقسیم می‌شوند ۱. مدعی عمومی ابتدایی و معاونین او ۲. مستنطق ۳. کمیسرهای پلیس و قائم مقام آنان ۴. صاحبان مناصب و رؤسا بریکاد ژاندارم و امنیه مدعی عمومی رئیس ضابطین عدليه محسوب ولی مأموریت مخصوص و عمدی او تعقیب امور جزایی است حدود وظایف هر کدام از مأموران مذکوره به طوری است که در این باب مقرر است. (ماده ۱۹ قوانین موقتی محاکمات جزایی (آیین دادرسی کیفری) مصوب ۱۲۹۱/۵/۳۰)

ضابطین نظامي: عبارت از: مأمورینی می‌باشد که در حدود مقررات این قانون مکلف به بازرگانی و تحقیق بزه‌هایی که در حدود صلاحیت دادگاه‌های نظامی است بوده و اقداماتی که برای جمع‌آوری دلایل و مدارک مربوطه و جلوگیری از فرار یا مخفی شدن متهم و تعقیب قانونی قضیه لازم است به عمل می‌آورند. (ماده ۱۲۲ قانون دادرسی و کیفر ارتش مصوب ۱۳۱۸/۱۰/۴)

ضدغفونی: استعمال مواد پلشتبر یا سوزاندن به وسیله شعله افکن و یا از طرق دیگر که برای از بین بردن میکروب مولد بروسلوز به کار می‌رود. (بند ح ماده ۱ آییننامه ریشه کنی بروسلوز مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۱۹ هیئت وزیران)

ضرایب مالیاتی: عبارت است از: ارقام مشخصه‌ای که حاصل ضرب آن‌ها در قرینه مالیاتی در موارد تشخیص علی‌الرأس، درآمد مشمول مالیات تلقی می‌گردد. (ماده ۱۵۳ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب (۱۳۶۶/۱۲/۳

ضرایب مالیاتی: ضرایب تشخیص درآمد مشمول مالیات عبارت است از ارقام مشخصه‌ای که حاصل ضرب آن‌ها در قرینه مالیاتی در موارد تشخیص علی‌الرأس درآمد مشمول مالیات تلقی می‌گردد. (ماده ۱۲۹ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب (۱۳۴۵/۱۲/۲۸

ضرر: منظور از ضرر در این ماده اعم است از ورود خسارت یا تفویت منفعت. (از ماده ۱۳۳ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب (۱۳۴۷/۱۲/۲۴

ضرر مانع از تقسیم: ضرری که مانع از تقسیم می‌شود عبارت است از: نقصان فاحش قیمت به مقداری که عادتاً قابل مسامحه نباشد. (ماده ۵۹۳ قانون مدنی)

ضرر و زیان قابل مطالبه: ضرر و زیانی که قابل مطالبه است به شرح ذیل می‌باشد: ۱. ضرر و زیان‌های مادی که در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است. ۲. ضرر و زیان معنوی که عبارت است از کسر حیثیت یا اعتبار اشخاص یا صدمات روحی. ۳. منافعی که ممکن الحصول بوده و در اثر ارتکاب جرم مدعی خصوصی از آن محروم می‌شود. (از ماده ۹ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از مواد آیین‌دادرسی کیفری مصوب (۱۳۳۵/۱۱/۳۰

ضریب بهره مالکانه: میزان درصدی از بهای متوسط عمدۀ فروشی سالانه یک متر مکعب چوب الواری به ابعاد مختلف در بازار تهران ضریب بهره مالکانه یک متر مکعب درخت از همان جنس است. (بند ۲۰ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراعع مصوب (۱۳۴۶/۵/۲۵

ضمان: عقد ضمان عبارت است از این که شخصی مالی را که بر ذمه دیگری است به عهده بگیرد. متعهد را ضامن طرف دیگر را مضمون له و شخص ثالث را مضمون‌unge یا مديون اصلی می‌گويند. (ماده ۶۸۴ قانون مدنی)

ضمان درک: اگر بعد از قبض ثمن مبیع کلاً یا جزئی مستحق‌للغير درآید بایع ضامن است اگرچه تصریح به ضمان نشده باشد. (ماده ۳۹۰ قانون مدنی)

ضمان قهری: امور ذیل موجب ضمان قهری است: ۱. غصب و آنچه که در حکم غصب است. ۲. اتلاف. ۳. تسبیب. ۴. استیفا. (ماده ۳۰۷ قانون مدنی)

ضمانات مطلق: ضامن می‌تواند فقط ضمانات تأديه وجه را بنماید یعنی قید نماید که در صورت ثبوت مدعی به بر عهده من است که فلان مبلغ را بپردازم و یا صریحاً ضمانات تأديه فوری وجه را نماید ضمانات اولی را ضمانات مقید و دومی را ضمانات مطلق یا کامل نامند. (ماده ۳۹۸ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

ضمانات مقید: ضامن می‌تواند فقط ضمانات تأديه وجه را بنماید یعنی قید نماید که در صورت ثبوت مدعی به بر عهده من است که فلان مبلغ را بپردازم و یا صریحاً ضمانات تأديه فوری وجه را نماید ضمانات اولی را ضمانات مقید و دومی را ضمانات مطلق یا کامل نامند. (ماده ۳۹۸ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

طبقه بندی معاملات: معاملات از نظر نصاب (قیمت معامله) به سه دسته تقسیم می‌شوند: ۱) معاملات کوچک: معاملاتی که به قیمت ثابت سال ۱۳۸۲ کمتر از بیست میلیون ریال (۰۰۰,۰۰۰,۲۰) باشد. ۲) معاملات متوسط: معاملاتی که مبلغ مورد معامله بیش از سقف معاملات کوچک بوده و از ده برابر ارزش سقف معاملات کوچک تجاوز نکند. ۳) معاملات بزرگ: معاملاتی که مبلغ برآورد اولیه آنها بیش از ده برابر ارزش مبلغ معاملات کوچک باشد. (ماده ۳ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳)

طبقه شغلی: عبارت از یک یا چند شغل سازمانی است که از نظر مسئولیت و دشواری کار با یکدیگر مشابه باشند و در نظام ارزشگذاری در یک طبقه قرار بگیرد. (بند چ ماده ۱ از آییننامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

طبقه ضعیف: طبقه‌ای است که مقاومت جانبی آن نسبت به طبقه بالای آن کمتر از ۸۰ درصد باشد (از بخش تعاریف آییننامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

طبقه نرم: طبقه‌ای است که سختی جانبی آن کمتر از ۷۰ درصد سختی جانبی طبقه روی خود یا کمتر از ۸۰ درصد متوسط سختی‌های سه طبقه روی خود اوست. (از بخش تعاریف آییننامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

طبقه بندی مناقصات: الف) مناقصات از نظر مراحل طبقه‌بندی به انواع زیر طبقه‌بندی می‌شوند: ۱) مناقصه یک مرحله‌ای: مناقصه‌ای است که در آن نیازی به ارزیابی فنی بازارگانی پیشنهادها نباشد. در این مناقصه پاکت‌های پیشنهاد مناقصه‌گران در یک جلسه گشوده و در همان جلسه برنده مناقصه تعیین می‌شود. ۲) مناقصه دو مرحله‌ای: مناقصه‌ای است که به تشخیص مناقصه‌گزار بررسی فنی بازارگانی پیشنهادها لازم باشد. در این مناقصه کمیته فنی بازارگانی تشکیل می‌شود و نتایج ارزیابی فنی بازارگانی پیشنهادها را به کمیسیون مناقصه گزارش می‌کند و براساس ماده (۱۹) این قانون برنده مناقصه تعیین می‌شود. ب: مناقصات از نظر روش دعوت مناقصه‌گران به انواع زیر طبقه‌بندی می‌شود: ۱) مناقصه عمومی: مناقصه‌ای است که در آن فراغوان مناقصه از طریق آگهی عمومی به اطلاع مناقصه‌گران می‌رسد. ۲) مناقصه محدود: مناقصه‌ای است که در آن به تشخیص و مسئولیت بالاترین مقام دستگاه مناقصه‌گزار، محدودیت برای مناقصه عمومی با ذکر ادله تأیید شود. فراغوان مناقصه از طریق ارسال دعوتنامه برای مناقصه‌گران صلاحیت‌دار {براساس ضوابط موضوع مواد (۱۳) و (۲۷) این قانون} به اطلاع مناقصه‌گران می‌رسد. (ماده ۴ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳)

طراحی معماری و شهرسازی و رشته‌های وابسته: کلیه فعالیت‌ها و حوزه‌های مربوط به تهیه طرح معماری داخل و خارج بنها و فضاهای باز، معماری داخلی، طراحی شهری تهیه طرح مرمت بنها و بافت‌های تاریخی، طراحی باغ و منظر و مانند این‌ها تا پیش از مرحله اجرای عملیات ساختمانی آن‌هاست. (بخش ۱ تعاریف آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی) طرح افزایش دانه‌های روغنی: هدف از اجرای این طرح افزایش تولید دانه‌های روغنی (به ویژه کلزا) از طریق افزایش سطح زیر کشت و ایجاد زمینه‌های شغلی است. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند الف تبصره ۲۰ بودجه سال ۱۳۸۲/۱/۱۶ مصوب ۱۳۸۲/۱۱۶ هیئت وزیران) طرح بهبود کیفیت میوه‌های خشکباری صادراتی: این طرح با هدف افزایش کمی و بهبود کیفی محصولات خشکباری صادراتی و احداث و توسعه واحدهای بهداشتی عمل آوری و ارتقای کیفیت و استانداردسازی این محصولات اجرا می‌شود. (بند ت ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند الف تبصره ۲۰ بودجه سال ۱۳۸۱/۱/۲۸ مصوب ۱۳۸۱/۱۱۲۸ هیئت وزیران)

طرح بهره‌برداری: طرحی است که در آن جزئیات برنامه‌های اجرایی برای بهره‌برداری از معدن و زمان‌بندی اجرای عملیات و سایر اطلاعات براساس شناسنامه معدن در نمونه فرم‌های ویژه وزارت معادن و فلزات، توسط عاملین بهره‌برداری درج می‌گردد. (بند ف ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

طرح تفصیلی: عبارت از طرحی است براساس معیارها و ضوابط کلی طرح جامع شهر نحوه استفاده از زمین‌های شهری در سطح محلات مختلف شهر و موقعیت و مساحت دقیق زمین برای هر یک از آن‌ها و وضع دقیق و تفصیلی شبکه عبور و مرور و میزان و تراکم جمعیت و تراکم ساختمانی در واحدهای شهری و اولویت‌های مربوط به مناطق بهسازی و نوسازی و توسعه و حل مشکلات شهری و موقعیت کلیه عوامل مختلف شهری در آن تعیین می‌شود و نقشه‌ها و مشخصات مربوط به مالکیت براساس مدارک ثبتی تهیه و تنظیم می‌گردد. (بند ۳ ماده ۱ از قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن مصوب ۱۳۵۳/۴/۱۶)

طرح جامع سرزمینی: طرحی است که شامل استفاده از سرزمین در قالب هدف‌ها و خطمشی‌های ملی و اقتصادی از طریق بررسی امکانات و منابع مراکز جمعیت شهری و روستایی کشور و حدود توسعه و گسترش شهرها و شهرک‌های فعلی و آینده و قطب‌های صنعتی و کشاورزی و مراکز جهانگردی و خدماتی بوده و در اجرای برنامه‌های عمرانی بخش‌های عمومی و خصوصی ایجاد نظم و هماهنگی نماید. (بند ۱ ماده ۱ از قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن مصوب ۱۳۵۳/۴/۱۶)

طرح جامع شهر: عبارت از: طرح بلند مدتی است که در آن نحوه استفاده از اراضی و منطقه‌بندی مربوط به حوزه‌های مسکونی، صنعتی و بازرگانی، اداری و کشاورزی و تأسیسات و تجهیزات و تسهیلات شهری و نیازمندی‌های عمومی شهری، خطوط کلی ارتباطی و محل مراکز انتهای خط (ترمینال) و فرودگاهها و بنادر و سطح لازم برای ایجاد تأسیسات و تجهیزات و تسهیلات عمومی، مناطق نوسازی، بهسازی و اولویت‌های مربوط به آن‌ها تعیین می‌شود و ضوابط و مقررات مربوط به کلیه موارد فوق و همچنین ضوابط مربوط به حفظ بنا و نماهای تاریخی و مناظر طبیعی، تهیه و تنظیم می‌گردد. طرح جامع شهر بر حسب ضرورت قابل تجدید نظر خواهد بود. (بند ۲ ماده ۱ از قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن مصوب ۱۳۵۳/۴/۱۶)

طرح جنگلداری: طرحی است که در آن مقدار و محل و موقع برداشت و مدت اجرا و نحوه بهره‌برداری و عملیات احیایی و عمرانی که در داخل جنگل یا جنگل‌های مربوط باید به عمل آید درج شده و به تصویب سازمان جنگل‌بانی ایران رسیده باشد. (بند ۱۲ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مرتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

طرح جنگلداری: در صورتی می‌توان از جنگل بهره‌برداری نمود که برای آن جنگل طرح جنگلداری که به تصویب سازمان جنگلبانی رسیده باشد تهیه شده باشد منظور از طرح جنگلداری تهیه نقشه و تعیین مقدار چوب موجود در آن و مقدار نمو سالیانه جنگل و تعیین کلیه اقدامات و اصلاحاتی که باید در هر یک از قطعات آن جنگل صورت گیرد. (بند ۱ تبصره ۱ ماده ۴ از قانون جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۱۳۳۸/۶/۸)

طرح‌های دو فوریتی: آن است که پس از تصویب دو فوریت بلافضله به طبع و توزیع آن اقدام و ۲۴ ساعت پس از توزیع در مجلس مطرح می‌شود. (از ماده ۱۱۶ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۲/۱۸)

طرح طوبی: طرحی است که با هدف حفاظت و بهره‌برداری بهینه از منابع آب و خاک کشور ایجاد فرصت شغلی از طریق احداث باغ با استفاده از درختان مثمر و غیرمثمر (زراعت چوب) با اولویت مندرج در بند الف تبصره ۲۰ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور اجرا می‌گردد. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند الف تبصره ۲۰ بودجه سال ۱۳۸۲ مصوب ۱۳۸۲/۶/۱ هیئت وزیران)

طرح عمرانی: منظور مجموعه عملیات و خدمات مشخصی است که براساس مطالعات توجیهی فنی و اقتصادی یا اجتماعی که توسط دستگاه اجرایی انجام می‌شود طی مدت معین و با اعتبار معین برای تحقق بخشیدن به هدف‌های برنامه عمرانی پنجساله به صورت سرمایه‌گذاری ثابت شامل هزینه‌های غیرثابت وابسته در دوره مطالعه و اجرا یا مطالعات اجرا می‌گردد و تمام یا قسمتی از هزینه‌های اجرای آن از محل اعتبارات عمرانی تأمین می‌گردد و به سه نوع انتفاعی و غیرانتفاعی و مطالعاتی تقسیم می‌شود: (بند ۱۰ ماده ۱ قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

طرح عمرانی انتفاعی: منظور طرحی است که در مدت معقولی پس از شروع به بهره‌برداری علاوه بر تأمین هزینه‌های جاری و استهلاک سرمایه سود متناسبی به تبعیت از سیاست دولت را نیز عاید نماید. (ردیف ب بند ۱۰ ماده ۱ از قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

طرح عمرانی غیرانتفاعی: منظور طرحی است که برای انجام برنامه‌های رفاه اجتماعی و عملیات زیربنایی و یا احداث ساختمان و تأسیسات جهت تسهیل کلیه وظایف دولت اجرا می‌شود و هدف اصلی آن حصول درآمد نمی‌باشد. (ردیف ب بند ۱۰ ماده ۱ قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

طرح عمل آوری چای: این طرح به منظور بهبود کیفیت و تولید برگ سبز چای، بهسازی و توسعه کارخانه‌های چای اجرا می‌شود. (بند پ ماده ۱ آییننامه اجرایی بند الف تبصره ۲۰ بودجه سال ۸۱ مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۸ هیئت وزیران)

طرح‌های قانونی: با امضا و ذکر نام حداقل پانزده نفر از نمایندگان در مجلس به رئیس تسلیم می‌شود و پس از اعلام وصول و قرائت عنوان آن توسط رئیس مجلس یا یکی از منشیان، در همان جلسه به کمیسیون‌های مربوط ارجاع می‌شود. این طرح‌ها پس از ارجاع به کمیسیون‌های ذی‌ربط چاپ و توزیع و نسخه‌ای از آن توسط رئیس برای وزیر یا وزیران مربوط ارسال می‌گردد طرح‌ها نیز همانند لوایح، باید دارای موضوع و عنوان مشخص باشند و دلایل لزوم تهیه و پیشنهاد آن در مقدمه به وضوح درج شود و همچنین دارای موادی متناسب با اصل موضوع و عنوان طرح نیز باشد. (ماده ۱۳۰ قانون آییننامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۰)

طرح مرتع داری: عبارت از طرحی است که به منظور بهره‌برداری از مرتع مورد تصویب وزارت منابع طبیعی واقع شود. (ردیف ۲۱ بند ۱ از قانون اصلاح قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراعع مصوب ۱۳۴۸/۱/۲۰)

طرح مستقل پژوهشی: طرحی است که به تصویب شورای پژوهشی دانشگاه یا مؤسسه آموزشی و پژوهشی رسیده باشد و مجری طرح یا مجریان آن جدا از وظایف آموزشی جهت اجرای آن بین ۵ الی ۱۵ ساعت به تناسب کیفیت پروژه وقت صرف نموده و بابت انجام آن هیچ‌گونه وجهی دریافت ننموده و نتیجه آن به صورت سمینار و مقاله جهت تدریس و آموزش دانشجویان و سایر اعضای هیأت علمی ارائه گردد. (تبصره ماده ۲ آییننامه اجرایی قانون استفاده از خدمت خارج از وقت اداری اعضای هیأت علمی و اعضای غیر هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی مصوب ۱۳۶۵/۸/۱۴ هیأت وزیران)

طرح مطالعاتی: منظور طرحی است که براساس قرارداد بین سازمان و یا سایر دستگاه‌های اجرایی با مؤسسات علمی و یا مطالعاتی متخصص برای بررسی خاصی اجرا می‌گردد. (ردیف پ بند ۱۰ ماده ۱ قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

طرح هادی: عبارت از طرحی است که در آن جهت گسترش آتی شهر و نحوه استفاده از زمین‌های شهری برای عملکردهای مختلف به منظور حل مشکلات حاد و فوری شهر و ارائه راه حل‌های کوتاه مدت و مناسب

برای شهرهایی که دارای طرح جامع نمی‌باشند تهیه می‌شود. (بند ۴ ماده ۱ قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن مصوب ۱۳۵۳/۴/۱۶)

طرح‌ها و لواح فوری: عبارتند از یک فوریتی، دو فوریتی و سه فوریتی (ماده ۱۵۸ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۰)

طرح‌های انتقال آب: طرح‌هایی است که آب استحصالی موجود در نقطه‌ای را به نقطه دیگر برای مصارف مختلف هدایت و یا در شبکه‌های آبیاری زهکشی جریان می‌دهد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۶۳ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۱/۵/۲۳)

طرح‌های تأمین آب: طرح‌هایی است که به منظور استحصال آب برای مصارف مختلف اجرا شده یا می‌شود، بهره‌برداری از پساب‌ها و زه آب‌ها در زمرة طرح‌های تأمین آب است. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۶۳ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۱/۵/۲۳ هیئت وزیران)

طرح‌های دو فوری: لواح و طرح‌های فوری آن است که فقط یک شور در آن لازم باشد و لواح و طرح‌های دو فوری آن است که پس از تصویب دو فوریت بلاfacله به طبع و توزیع آن اقدام و پس از ۲۴ ساعت از موقع توزیع، در مجلس طرح شود تقاضای یک فوریت مستلزم آن نیست که بلاfacله فوریت لایحه یا طرح در مجلس مطرح شود لکن در موقعی که دو فوری بودن تقاضا شود باید در همان جلسه در باب لزوم و عدم لزوم فوریت پس از توضیح پیشنهاد کننده و اظهارات یک مخالف و یک موافق (هر یک در حدود ۵ دقیقه) بحث و رأی گرفته شود. اگر تقاضای فوریت یا دو فوری بودن ضمن لایحه یا طرحی که در مجلس مطرح است درج نشده باشد و ۱۵ نفر از نمایندگان کتابً تقاضای یک فوریت و یا دو فوریت آن لایحه یا طرح را بنمایند بدون مباحثه در اصل مطلب در باب فوریت اخذ رأی به عمل می‌آید. تقاضای دو فوری بودن طبق ماده ۶۴ در حکم تقاضای تغییر دستور است. (ماده ۱۲۳ تصمیم متخذه دایر بر اجرای موقت آیین‌نامه داخلی مجلس شورای ملی تنظیمی به وسیله کمیسیون منتخبه مصوب ۱۳۴۳/۱۲/۱۶)

طرح‌های سه فوریتی: لایحه و طرح سه فوریتی آن است که وقتی که سه فوریتی طرح یا لایحه به تصویب مجلس رسید در همان جلسه وارد دستور می‌گردد. (از ماده ۱۱۶ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۲/۱۸)

طرح های عمرانی انتفاعی دولت: منظور طرحی است که در مدت معقولی پس از شروع بهره‌برداری علاوه بر تأمین هزینه‌های جاری و استهلاک سرمایه سود متناسبی به تبعیت از سیاست دولت را نیز عاید نماید. منظور از انتفاع، انتفاع مالی است به نحوی که فایده‌های ناشی از بهره‌برداری طرح قابل فروش و قابل تقویم به پول باشد. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

طرح های یک فوریتی: لوایح و طرح‌های یک فوریتی آن است که پس از تصویب فوریت به کمیسیون ارجاع می‌شود تا خارج از نوبت مورد بررسی قرار گیرد. (ماده ۱۱۶ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۲/۱۸)

طرف دعوی (در عین): در دعاوی راجع به عین طرف دعوی کسی است که عین در دست او است خواه وارث باشد یا غیر وارث مگر این که آن کس مقر باشد که عین جزو ترکه است که در این صورت مدعی باید برای اثبات ادعای خود بر تمام ورثه اقامه دعوی نماید. (ماده ۲۳۹ قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

طفل: منظور از طفل کسی است که به حد بلوغ شرعی نرسیده باشد. (تبصره ۱ ماده ۴۹ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

طفل: منظور از طفل کسی است که به حد بلوغ شرعی نرسیده باشد. (تبصره ۱ ماده ۲۶ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۷/۲۱)

طلاق باین: در طلاق باین برای شوهر حق رجوع نیست. (ماده ۱۱۴۴ قانون مدنی)

طلاق خلع: آن است که زن به واسطه کراحتی که از شوهر خود دارد در مقابل مالی که به شوهر می‌دهد طلاق بگیرد اعم از این که مال مزبور عین مهر یا معادل آن یا بیشتر یا کمتر از مهر باشد. (ماده ۱۱۴۶ قانون مدنی)

طلاق رجعی: در طلاق رجعی برای شوهر در مدت عده حق رجوع است. (ماده ۱۱۴۸ قانون مدنی)

طلاق مبارات: آن است که کراحت از طرفین باشد ولی در این صورت عوض باید زاید بر میزان مهر نباشد. (ماده ۱۱۴۷ قانون مدنی)

طلاقنامه رسمی: قبله ازدواج و طلاقنامه در صورتی که مطابق نظامنامه‌های وزارت عدليه به ثبت رسیده باشد سند رسمی و الا سند عادی محسوب خواهد شد. (از ماده ۲ قانون راجع به ازدواج مصوب ۱۳۱۰/۵/۲۳)

ظرفیت آماده کار: ظرفیت آماده کار یک پیمانکار برای یک رشته معین کار عبارت است از حداکثر کار مناسب با ظرفیت کل او در آن رشته منهای مبالغ باقیمانده کارهای در دست اجرا (ماده ۹ آییننامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیئت وزیران)

ظرفیت چرا: عبارت از تعداد واحد دامی است که طبق برآورد وزارت منابع طبیعی در یک فصل چرا در یک هکتار مرتع موضوع پروانه چرا یا طرح مرتعداری می‌تواند چرا نماید. (ردیف ۲۳ بند ۱ قانون اصلاح قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۸/۱/۲۰)

ظرفیت وسیله نقلیه: وزن بار یا تعداد مسافری که از طرف کارخانه سازنده با تأیید وزارت صنایع و معادن برای وسیله نقلیه تعیین گردیده است. (بند ۶۹ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

عائله: منظور از عایله افرادی است که طبق ماده ۸۶ و با رعایت شرایط مقرر در آن از حقوق وظیفه استفاده خواهند کرد. (تبصره ماده ۹۳ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

عایله تحت تکفل: در این اساسنامه عبارتند از: همسر، فرزندان و پدر و مادر تحت تکفل که از هیچ نوع خدمات درمانی دیگری بهره‌مند نباشند. (ماده ۶ قانون اساسنامه سازمان تأمین خدمات درمانی پرسنل نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۲/۱۰/۲۹)

عائله درجه یک: از نظر این قانون عایله درجه یک عبارت از همسر و فرزندان تحت تکفل می‌باشد. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون تأسیس سازمان تأمین خدمات درمانی عایله درجه یک افسران و همافران و کارمندان ارتش و ژاندارمری کشور و شهربانی کل کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۲۷)

عائله درجه یک: از نظر این قانون عایله درجه یک عبارت است از همسر و فرزندان و پدر و مادر تحت تکفل می‌باشد. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون اصلاح موادی از قانون تأسیس سازمان تأمین خدمات درمانی عایله درجه یک افسران و همافران و کارمندان ارتش و ژاندارمری کشور و شهربانی کشور مصوب ۱۳۵۳/۲/۲۳)

عاریه: عقدی است که به موجب آن احد طرفین به طرف دیگر اجازه می‌دهد که از عین مال او مجاناً منتفع شود. عاریه دهنده را معیر و عاریه گیرنده را مستعیر گویند. (ماده ۶۳۵ قانون مدنی)

عالقه: عبارت است از بستگان نزدیک ابیینی یا ابی مانند پدر و جد پدری و برادر و پسر عموم و پسران عموم. (ماده ۱۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

عالقه: عبارت است از بستگان ذکور نسبی پدر و مادری یا پدری به ترتیب طبقات ارث به طوری که همه کسانی که حین الفوت می‌توانند ارث ببرند به صورت مساوی عهده‌دار پرداخت دیه خواهند بود. (ماده ۳۰۷ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

عامل: در جعله ملتم را جاعل و طرف را عامل و اجرت را جعل می‌گویند. (ماده ۵۶۲ قانون مدنی)

عامل ذیحساب: مأموری است که با موافقت ذیحساب و به موجب حکم دستگاه اجرایی مربوط از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت در مواردی که به موجب آیین‌نامه اجرایی این ماده معین خواهد شد به این سمت منصوب و انجام قسمتی از وظایف و مسئولیت‌های موضوع ماده ۳۱ این قانون توسط ذیحساب به او محول می‌شود. کارپردازان و واحدهای تدارکاتی و سایر مأموران و واحدهای دولتی مدام که به اقتضای طبع و ماهیت وظایف قانونی خود و یا مأموریت‌های محوله مجاز به دریافت تنخواه‌گردان پرداخت از ذیحساب می‌باشند از لحاظ مقررات مربوط به واریز تنخواه‌گردان دریافتی در حکم عامل ذیحساب محسوب می‌شوند. (ماده ۳۶ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

عامل فروش: سازمانی است که به نمایندگی وزارت دارایی اسناد خزانه و اوراق قرضه را توزیع و فروش و بازپرداخت می‌نماید. (ماده ۳ قانون انتشار اسناد خزانه و اوراق قرضه مصوب ۱۳۴۸/۷/۲)

عایدات خالص: عبارت است از کلیه عایدات طاحونه پس از وضع صدی چهل از بابت مخارج از هر قبیل (ماده ۵ قانون حق الارض و حق الماء طواحين اربابی واقعه در اراضی خالصه دولتی مصوب ۱۳۰۱/۳/۳۰)

عایدات خالص: از لحاظ این قانون عبارت است از مجموع عایدات مودی است در دوره مالیاتی منهای مخارج جاری و مصارف شغل در حدودی که برای تحصیل و حفظ عایدات مزبور در دوره مالیاتی ضروری است و در نظامنامه مصوب کمیسیون قوانین مالیه تعیین خواهد شد. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون مالیات برعایدات و حق تمبر مصوب ۱۳۱۲/۸/۲۹)

عایدات خالص: عبارت از درآمد ملک پس از وضع عوارض و مستثنیات قانونی و هزینه‌هایی است که مطابق عرف و معمول محل اختصاصاً به عهده مالک می‌باشد. (تبصره ۱ ماده ۴ آیین‌نامه اصلاحات ارضی مصوب (۱۳۴۳/۵/۳

عایدات خالص شرکت: از شرکت‌هایی که مرکز اصلی آن‌ها در ایران است به نسبت کلیه عایدات خالص آن‌ها مالیات گرفته خواهد شد ولو این که تمام یا قسمتی از آن عایدات در خارجه تحصیل شده باشد. عایدات خالص شرکت‌ها که از آن مالیات گرفته می‌شود عایدات خالص سال قبل شرکت است به انضمام وجوده ذخیره آن سال- در هر مورد که سال محاسباتی شرکت با سال شمسی تطبیق نکند از عایدات خالص دوره که محاسبه آن در سنه قبل بسته شده مالیات گرفته خواهد شد. برای تعیین عایدات خالص شرکت‌ها اشیا ساخته شده و مال التجاره موجوده شرکت به قیمت روز حساب می‌شود مبالغی که برای استهلاک کسور اموال منقول و غیر منقول شرکت منظور شده از مجموع عایدات غیر خالص موضوع می‌شود مشروط بر این که کسور واقعی بوده و مربوط به سالی باشد که به حساب مالیاتی آن سال رسیدگی می‌شود. (ماده ۴ قانون مالیات بر عایدات و حق تمبر مصوب (۱۳۱۲/۸/۲۹

عایدات خالص شرکت: عبارت است از مجموع عایدات پس از وضع مخارجی که برای تحصیل آن عایدات شده است. (ماده ۴ قانون مالیات بر شرکت‌ها و تجارت و غیره مصوب (۱۳۰۹/۱/۱۲

عدم اجرای تعهدات تولیدکنندگان: در قبال دریافت ارز و خدمات دولتی عبارت است از عدم تولید و عرضه محصول طبق قرارداد و برنامه تعیین شده دولت از قبیل نوع، مقدار، قیمت، استاندارد، شرایط تحويل و ... بدون عذر موجه. (از ماده ۱۱ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

عدم اجرای تعهدات واردکنندگان: در قبال دریافت ارز و خدمات دولتی عبارت است از تخلف از ضوابط و مقررات تعیین شده دولت در مورد واردات که منجر به عدم اجرای تعهدات و یا کاهش کمی یا کیفی کالا و یا خروج ارز از کشور گردد. (از ماده ۱۰ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

عدم اجرای ضوابط قیمت‌گذاری و توزیع: عبارت است از عدم مراجعت و ارائه مدارک لازم جهت اجرای ضوابط قیمت‌گذاری و توزیع به مراجع قانونی بدون عذر موجه و بیش از مدت سه ماه از تاریخ ترخیص

کالای وارداتی یا تولید محصول داخلی اقلام مشمول. (ماده ۹ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳
مجمع تشخیص مصلحت نظام)

عدم اجرای ضوابط قیمتگذاری و توزیع: عبارت است از عدم ارائه مدارک لازم جهت اجرای ضوابط قیمتگذاری و توزیع به مراجع قانونی بدون عذر موجه طرف سه ماه از تاریخ ترجیح کالا یا خدمت وارداتی یا در اختیار گرفتن تولید داخلی برای آن دسته از کالاهای خدمتی که توسط مراجع قانونی ذیربسط مشمول قیمتگذاری می‌گردند. (ماده ۶۳ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

عدم اعلام موجودی کالا: عبارت است از عدم اظهار صحیح واحدهای عمدہ فروشی نسبت به مقدار موجودی کالاهای دارای نرخ رسمی که ضرورت اعلام آن توسط دولت تعیین می‌شود. تعزیرات عدم اعلام موجودی کالا عیناً مطابق تعزیرات اخفا و امتناع از عرضه کالا می‌باشد. (ماده ۱۶ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

عدم درج قیمت: عبارت است از نصب نکردن برچسب قیمت بر کالا، استفاده نکردن از تابلو نرخ دستمزد خدمت در محل کسب یا حرفه یا درج قیمت به نحوی که برای مراجعه کنندگان قابل رویت نباشد. (ماده ۶۵ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

عدم درج قیمت کالا: عبارت است از عدم درج قیمت کالاهای خدمت مشمول به نحوی که برای مراجعین قابل رویت باشد به صورت نصب برچسب یا اتیکت یا به صورت نصب تابلوی نرخ در محل واحد. (ماده ۶ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

عدم صدور صورت حساب: عبارت است از خودداری از صدور صورت حسابی که با ویژگی‌های مندرج در ماده (۱۵) این قانون منطبق باشد. (ماده ۶۶ قانون نظام صنفی کشور)

عدم صدور فاکتور: عبارت است از خودداری از صدور فاکتور مطابق فرم‌ها و ضوابط تعیین شده وزارت امور اقتصادی و دارایی یا صدور فاکتور خلاف واقع در مورد اقلام مشمول. (ماده ۸ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

عدم صلاحیت ذاتی: عبارت است از عدم صلاحیت محکمه صلحیه نسبت به امور راجعه به ابتدایی و بالعکس و عدم صلاحیت محکمه حقوق نسبت به امور جزایی و محکمه جزایی نسبت به حقوقی و محکمه ابتدایی نسبت به استیناف و بالعکس و محاکم عمومی نسبت به محاکم شرع و بر عکس و عدم صلاحیت

محاكم عدليه نسبت به امور راجعه به محاكم غيرعدليه. (تبصره ماده ۱ قانون تسريع محاكمات مصوب

(۱۳۰۹/۴/۳)

عدم صلاحیت ذاتی: عبارت است از عدم صلاحیت محاکمه صلحیه محدود نسبت به امور راجعه به ابتدایی یا عدم صلاحیت محاکمه حقوق نسبت به امور تجاری و جزایی و یا محاکمه جزایی و تجاری نسبت به حقوق و یا محاکمه ابتدایی نسبت به استیناف و برعکس و یا محاکمه عدليه نسبت به امور راجعه به محاکم اداري. (بند ۲۵ تبصره ۳۶۴ قانون موقت راجع به تصرفات در قانون اصول محاکمات حقوقی مصوب (۱۳۰۲/۳/۳۱

عده: عبارت است از مدتی که تا انقضای آن زنی که عقد نکاح او منحل شده است نمیتواند شوهر دیگر اختیار کند. (ماده ۱۱۵۰ قانون مدنی)

عدم انقضاء مدت (نکاح) منقطع: عده طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضاء آن در مورد نکاح منقطع در غير حامل دو طهر است مگر اين که زن با اقتضای سن عادت زنانگی نبييند که در اين صورت چهل و پنج روز است. (ماده ۱۱۵۲ قانون مدنی)

عده بذل مدت (زن حامله): عده طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضاء آن در مورد زن حامله تا وضع حمل است (ماده ۱۱۵۳ قانون مدنی)

عده بذل مدت (نکاح منقطع): عده طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضاء آن در مورد زن حامله تا وضع حمل است. (ماده ۱۱۵۳ قانون مدنی)

عده طلاق و عده فسخ نکاح: سه طهر است مگر اين که زن با اقتضای سن عادت زنانگی نبييند که در اين صورت عده او سه ماه است. (ماده ۱۱۵۱ قانون مدنی)

عده طلاق: عده طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضا آن در مورد نکاح منقطع در غير حامل دو طهر است مگر اين که زن با اقتضای سن عادت زنانگی نبييند که در اين صورت چهل و پنج روز است. (ماده ۱۱۵۲ قانون مدنی)

عده فسخ نکاح (زن حامله): عده طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضا آن در مورد زن حامله تا وضع حمل است. (ماده ۱۱۵۳ قانون مدنی)

عده فسخ نکاح (نکاح منقطع): ده طلاق و فسخ نکاح و بدل مدت و اتقضا آن در مورد نکاح منقطع در غیر حامل دو طهر است مگر این که زن با اقتضای سن عادت زنانگی نبیند که در این صورت چهل و پنج روز است. (ماده ۱۱۵۲ قانون مدنی)

عده وفات: چه در دائم و چه در منقطع در هر حال چهار ماه و ده روز است مگر این که زن حامل باشد که در این صورت عده وفات تا موقع وضع حمل است مشروط بر این که فاصله بین فوت شوهر و وضع حمل از چهار ماه و ده روز بیشتر باشد و الا مدت عده همان چهار ماه و ده روز خواهد بود. (ماده ۱۱۵۴ قانون مدنی)

عده وفات (زن حامله): چه در دائم و چه در منقطع در هر حال چهار ماه و ده روز است مگر این که زن حامل باشد که در این صورت عده وفات تا موقع وضع حمل است مشروط بر این که فاصله بین فوت شوهر و وضع حمل از چهار ماه و ده روز بیشتر باشد و الا مدت عده همان چهار ماه و ده روز خواهد بود. (ماده ۱۱۵۴ قانون مدنی)

عذر موجه: منظور از عذر موجه مندرج در این قانون مواردی است از قبیل: الف) بیماری مانع از حضور. ب - فوت همسر، پدر، مادر، برادر، خواهر و اولاد (در زمانی که عرفاً برای مراسم اولیه ضرورت دارد) و همچنین بیماری سخت یکی از آنان (در صورتی که مراقب دیگری نباشد و به مراقبت وی نیاز باشد). ج) ابتلا به حوادث بزرگ مانند حریق، سیل و زلزله. د) در توقيف یا حبس بودن. (ماده ۷۶ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹)

عذر موجه: جهات زیر عذر موجه محسوب می‌گردد: ۱. مرضی که مانع از حرکت است. ۲. فوت یکی از والدین یا همسر یا اولاد. ۳. حوادث قهقهه از قبیل سیل، زلزله و حریق که براثر آن تقدیم دادخواست و اخواهی در مهلت مقرر ممکن نباشد. ۴. توقيف یا حبس بودن به نحوی که نتوان در مهلت مقرر دادخواست و اخواهی تقدیم کرد. (از ماده ۳۰۶ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

عذر موجه: منظور از عذر موجه مندرج در این قانون اموری است از قبیل: ۱. بیماری مانع از حضور ۲. فوت همسر، پدر، مادر، برادر، خواهر و اولاد یا بیماری سخت یکی از آنان ۳. ابتلا به حوادث بزرگ مانند حریق، سیل و زلزله ۴. در توقيف یا حبس بودن (ماده ۵۵ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۱/۵/۱۸)

عرضه واردات صنعتی: زمین محل استقرار واحد صنعتی که قبل از تصویب این قانون در مالکیت واحد صنعتی بوده است. (بند ب ماده ۱ آییننامه اجرایی ماده ۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۱/۹ هیئت وزیران)

عرضه خارج از شبکه: عبارت است از عرضه کالا یا ارائه خدمت برخلاف ضوابط و شبکه‌های تعیین شده از طرف وزارت بازرگانی یا دستگاه اجرایی ذیربط. (ماده ۶۱ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

عرضه خصوصی: فروش مستقیم اوراق بهادر توسط ناشر به سرمایه‌گذاران نهادی است. (بند ۲۷ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

عرضه عمومی: عرضه اوراق بهادر منتشره به عموم جهت فروش. (بند ۲۶ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

عرضه و فروش کالای قاچاق: حمل و نقل، نگهداری، عرضه و فروش کالای قاچاق توسط واحدهای صنفی ... (ماده ۶۲ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

عرضه کالا خارج از شبکه: عبارت است از عرضه کالا برخلاف ضوابط توزیع و شبکه‌های تعیین شده وزارت بازرگانی و سایر وزارت‌خانه‌های ذیربط (ماده ۵ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

عرف محل: میزان زمینی که درآمد حاصل از آن برای تأمین زندگی و معاش یک خانواده کافی باشد. (بند ۷ آییننامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هیأت وزیران)

عریضه: مطلبی که از طرف دولت به مجلس می‌رسد به کلمه (اظهار) تعبیر می‌شود و مطلبی که از طرف اعضاء مجلس باشد به کلمه (عنوان) و آن چه سایر مردم به فرستند به کلمه (عریضه). (ماده ۴۲ نظامنامه داخلی دارالشورای ملی ایران مصوب ۱۲۸۵/۷/۲۵)

عسر و حرج: عبارت است از به وجود آمدن وضعیتی که ادامه زندگی را برای زوجه با مشقت همراه ساخته و تحمل آن مشکل باشد. (تبصره الحاقی ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی مصوب ۱۳۸۱/۴/۲۹)

عشایر: ساکنان بخش عشایری موضوع ماده (۵) قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲ (بند ب ماده ۱ آیین نامه بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۴ هیئت وزیران)

عشایر کوچنده: به مردمی گفته می شود که حداقل سه ویژگی زیر را داشته باشند. ۱- ساخت اجتماعی قبیله‌ای ۲- اتکای معاش به دامداری ۳- شیوه زندگی شبانی مبتنی بر کوچ. (بند الف ماده ۱ آیین نامه ساماندهی عشایر مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

عضو (شرکت تعاونی): عضو در شرکت‌های تعاونی شخصی است حقیقی که واجد شرایط مندرج در این قانون بوده و ملتزم به اهداف بخش تعاونی و اساسنامه قانونی آن تعاونی باشد. (ماده ۸ قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۰/۶/۱۳)

عضو شرکت تعاونی: در شرکت‌ها و اتحادیه‌های تعاونی هر صاحب سهم اعم از این که شخص حقیقی یا حقوقی باشد عضو شرکت یا اتحادیه نامیده می شود. (بند ۱ ماده ۱ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

عضو محقق و ممیز: محکمه می تواند تحقیق و تدقیق امور را به یک یا چند نفر از اعضا خود محول نماید و این عضو را در محکمه ابتدایی و استیناف عضو محقق و در محکمه تمیز عضو ممیز نامند. (از ماده ۶۶ قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

عقد: عبارت است از این که یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد بر امری نمایند و مورد قبول آن‌ها باشد. (ماده ۱۸۳ قانون مدنی)

عقد از راه دور: ایجاب و قبول راجع به کالاهای خدمات بین تأمین‌کننده و مصرف‌کننده با استفاده از وسائل ارتباط از راه دور است. (بند ص ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

عقد جایز: آن است که هر یک از طرفین بتواند هر وقتی بخواهد فسخ کند. (ماده ۱۸۶ قانون مدنی)

عقد خیاری: آن است که برای طرفین یا یکی از آن‌ها یا برای ثالثی اختیار فسخ باشد. (ماده ۱۸۸ قانون مدنی)

عقد لازم: آن است که هیچ یک از طرفین معامله حق فسخ آن را نداشته باشد مگر در موارد معینه (ماده ۱۸۵ قانون مدنی)

عقد منجز و معلق: آن است که تأثیر آن بر حسب انشا موقوف به امر دیگری نباشد والا معلق خواهد بود. (ماده ۱۸۹ قانون مدنی)

علام: هر نوع علامت عمودی و افقی مانند تابلو، چراغ راهنمایی و رانندگی، خط کشی، نوشته و ترسیم، و همچنین تجهیزات هدایت کننده، سوت و حرکت دست و غیره که به وسیله مقامات صلاحیت‌دار برای کنترل و تنظیم عبور و مرور تعیین و به کار برده می‌شود. (بند ۷۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوبه ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

علام مرزی: عبارت است از میله‌ها و نشان‌هایی که به منظور مشخص نمودن خط مرز در شکل و اندازه و رنگ معینی، براساس توافق دو یا چند کشور هم مرز نصب می‌گردد. (بند ۲۰ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و ثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران) علائم و نشانه‌های زمینی: علائم و نشانه‌های زمینی از نظر این قانون به دو دسته تقسیم می‌شوند: ۱- علائم و نشانه‌هایی مربوط به نقشه‌برداری که موقعیت یک نقطه را از لحاظ مختصات یا طول و عرض جغرافیایی و ارتفاع نسبت به یک مبدأ معین و مشخص می‌کند. ۲- علائم و نشانه‌هایی مربوط به تحديد حدود املاک و حریم (کاداستر). (ماده ۱ قانون تعیین و حفاظت علائم و نشانه‌های زمینی مربوط به نقشه‌برداری و تحديد حدود و حریم مصوب ۱۳۵۱/۹/۱۹)

علام تجاری: عبارت از هر قسم علامتی است که اعم از نقش، تصویر، رقم، حرف، عبارت، مهر، لفاف و غیر آن که برای امتیاز و تشخیص محصول صنعتی، تجاری یا فلاحتی اختیار می‌شود. ممکن است یک علامت تجاری برای تشخیص امتیاز محصول جماعتی از زارعان یا ارباب صنعت یا تجار یا محصول شهر یا یک ناحیه از مملکت اختیار شود. (ماده ۱ قانون ثبت علائم و احتراعات مصوب ۱۳۱۰/۴/۱)

علام خطاب یا معرف (CALL SIGN): عبارت از علامت مشخصه‌ایست متشکل از حروف و اعداد یا اسمی خاص که قبل از برقراری هر ارتباط و در ضمن ارسال پیام به منظور معرفی ایستگاه‌های فرستنده و گیرنده توسط اپراتور اعلام می‌گردد. (ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی صدور گواهینامه افسری مخابرات کشتی مصوب ۱۳۶۴/۶/۳۱ هیأت وزیران)

علامت صنعتی و تجاری: هر قسم علامت از رقم و حرف و عبارت یا نقش که برای امتیاز و تشخیص یک محصول صنعتی یا یک شی یا مؤسسه تجاری به کار رود علامت صنعتی و تجاری شناخته خواهد شد. معهذا علایم ذیل را به جای علامت صنعتی یا تجاری نمی‌توان به کار برد: ۱. بیرق‌های ایران و خارج-علامت مملکتی (شیر و خورشید) - انواع نشان‌ها و مдал‌های دولتی ایران یا خارجه- نقش‌های ترکیبی شبیه به بیرق‌های مختلفه ایران و خارجه- انگ‌های مخصوص دولتی. تبصره: راجع به نقش‌های ترکیب شبیه به بیرق‌های مختلف ایران که قبل از تصویب این قانون استعمال شده است در صورتی که تا یک سال پس از تصویب این قانون به ثبت برسد اجازه داده خواهد شد. ۲. علائمی که محتمل اختلال انتظامات عمومی و برخلاف حسن اخلاق و یا موهم گمراهی مردم یا تولید رقابت غیرعادلانه بنماید. ۳. علایمی که مرکب باشد از ارقام و یا کلماتی که معمولاً کمیت و یا کیفیت و یا نوع مال التجاره را مشخص می‌دارد یا عبارت است از اسمی مختلفه جغرافیایی ۴. انواع علائم مذهبی و علامات هیأت‌ها و مؤسسات رسمی مانند شیر و خورشید سرخ و هلال یا صلیب احمر یا نظایر آن‌ها. (ماده ۱ قانون علامات صنعتی و تجاری مصوب ۱۳۰۴/۹)

علی‌الحساب: عبارت است از پرداختی که به منظور ادائی قسمتی از تعهد صورت می‌گیرد. (ماده ۱۵ آیین‌نامه مالی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰ هیأت وزیران)

علی‌الحساب: عبارت است از پرداختی که به منظور ادائی قسمتی از تعهد با رعایت مقررات صورت می‌گیرد. (ماده ۲۹ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

عمده فروش: منظور از عمده فروش مندرج در این قانون و آیین‌نامه‌های اجرایی آن هر شخص حقیقی یا حقوقی اعم از تولیدکننده یا توزیع کننده یا وارد کننده است که تمام یا قسمتی از فرآورده‌های صنعتی و یا کشاورزی و یا کالای وارداتی را در اختیار غیرمصرف کننده اعم از افراد صنفی، تجار، بنکداران و حق‌العمل کاران خواه به صورت فروش و یا به طور امانی برای فروش قرار می‌دهند. تجار و بنکداران و حق‌العمل کارانی که شخصاً تولیدکننده و یا واردکننده نبوده و به شرح فوق محصول و یا کالایی را در اختیار گرفته و سپس به افراد صنفی می‌فروشند نیز عمده فروش محسوب می‌شوند. (بند ۲ تبصره ماده ۱۵ از اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۱/۸/۳۰)

عمده فروشی: عبارت از عرضه محصولات و تولیدات موضوع این آیین‌نامه به صورت کلی به توزیع کنندگان می‌باشد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده واحده قانون نحوه واگذاری اماکن و میادین و غرفه توزیع میوه مصوب ۱۳۵۸/۱۰/۵ ۱۳۷۴/۱۱/۱ هیأت وزیران)

عمران: منظور از عمران احداث ساختمان و ایجاد باغ میوه یا باغ چای و قلمستان و انجام عملیات زراعی است. باغ میوه و قلمستان همان است که در قانون اصلاحی قانون اصلاحات ارضی تعریف شده و باغ چای به محلی اطلاق می‌شود که تعداد بوتهای چای در هر هکتار کمتر از یک هزار عدد نباشد و منظور از انجام عملیات زراعی کاشت و برداشت محصولات کشاورزی طبق عرف محل می‌باشد. (تبصره ۲ ماده ۲ از قانون مربوط به اراضی ساحلی مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

عمران و آبادانی: منظور از عمران و آبادانی و فعالیت تولیدی فعالیت‌هایی است که باعث بالا بردن سطح تولیدی و درآمد کشور و یا به طور مستقیم یا غیر مستقیم تحصیل ارز یا صرفه‌جویی در هزینه‌های ارزی بنماید. (تبصره ۲ ماده ۱ آیین‌نامه اجرای قانون جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی مصوب ۱۳۳۵/۷/۱۷)

عمران و احیای قابل قبول: منظور از عمران و احیای قابل قبول مذکور در قانون زمین شهری - که از این پس قانون نامیده می‌شود - عمومات یاد شده در ماده (۱۴۱) قانون مدنی و مقررات بعدی در باب احیا و عمران زمین‌ها است عملیات از قبل شخص غیر مسبوق به احیا، تحریر، ریختن مصالح در زمین، حفر چاه و نظایر آن، عمران و احیا محسوب نمی‌گردد. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون زمین شهری مصوب ۱۳۷۱/۳/۲۴ هیأت وزیران)

عمری: حق انتفاعی است که به موجب عقدی از طرف مالک برای شخص به مدت عمر خود یا عمر منتفع یا عمر شخص ثالثی برقرار شده باشد. (ماده ۴۱ قانون مدنی)

عمل آوری(آبزیان): هر گونه عملیاتی است که برروی آبزی پس از خروج از آب به منظور عرضه به بازار یا تولید محصولاتی شیلاتی انجام می‌گیرد، مانند شستشو، آماده سازی، بسته‌بندی، نگهداری، انجام‌داد، فیله‌سازی، نمک سود کردن، دودی کردن، ترشی کردن، کنسرو کردن، تولید خمیر و پودر کردن. (بند ۶ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۸/۲/۵ هیأت وزیران)

عملیات اجرایی: منظور فعالیت‌های جاری و طرح‌های عمرانی دستگاه‌های اجرایی است که در برنامه سالانه مشخص می‌گردد. (بند ۸ ماده ۱ قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

عملیات بانکی: در این قانون به امر واسطه‌گری بین عرضه‌کنندگان و متقاضیان وجوده و اعتبار به صورت دریافت انواع وجوده، سپرده، ودیعه و موارد مشابه تحت هر عنوان و اعطای وام اعتبار و سایر تسهیلات و

صدور کارت‌های الکترونیکی پرداخت و کارت‌های اعتباری اطلاق می‌شود. (ماده ۱ قانون تنظیم بازار غیرمنتظر پولی مصوب ۱۳۸۳/۱۰/۲۲)

عملیات بانکی: تشخیص عملیات بانکی با شورای پول و اعتبار می‌باشد. (بند ب ماده ۳۰ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸)

عملیات بانکی: تشخیص عملیات بانکی با شورای پول و اعتبار است. (بند ۲ ماده ۵۸ قانون بانکی و پولی کشور مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

عملیات ساختمانی: عبارت است از: ۱- گودبرداری (عملیات خاکی) شامل حفاری چاهها و مجرای آب و فاضلاب، خاکبرداری، خاکریزی، حفاری و پیکنی با وسایل دستی و ماشینآلات مکانیکی. ۲- هرگونه تغییر یا جابه‌جایی در دیوارها یا اعضای اصلی سازه‌ای و نیز توسعه بنا یا اضافه کردن ۳- مرمت و بازسازی هر گونه تعمیر اساسی که موجب افزایش توان برابری ساختمان باشد نظیر تعویض سقف یا هر یک از اعضای اصلی سازه‌ای یا بازسازی ساختمان‌های تخریب شده در اثر عوامل مختلف ۴- عملیاتی که به منظور نگهداری ساختمان انجام می‌شود شامل: مراقبت و حفاظت ساختمان از بروز خرابی‌ها تعمیر و یا تجدیدنما، تعمیر آسانسور و سایر تجهیزات و تأسیسات ساختمانی، نظافت‌نما و شیشه‌های بیرونی، نقاشی، نازک کاری و نظایر آن‌ها. ۵- تخریب بنا ۶- احداث ساختمان شامل.

(۱۲-۱۳) لازم‌الاجرا بودن مقررات ایمنی و حفاظت در حین اجرای کار از مجموعه مقررات ملی ساختمان ایران مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۰ هیأت وزیران)

عملیات نفتی: عبارت است از کلیه عملیات مربوط به صیانت و بهره‌برداری از منابع نفتی مانند تفحص، نقشه‌برداری، زمین‌شناسی، اکتشاف، حفاری، استخراج، تحصیل اراضی لازم و تهیه و اجرای طرح‌های سرمایه‌ای برای احداث تأسیسات و صنایع و ایجاد و توسعه و تحدید آن‌ها و حفاظت و حراست از تأسیسات و واحدهای مربوط به صنعت نفت. همچنین عملیات تولید و قابل عرضه کردن نفت خام، گاز و سایر هیدروکربورهای طبیعی به استثنای زغال سنگ تصفیه نفت خام و تهیه فراورده‌های فرعی و مشتقات نفتی و جمع‌آوری و تصفیه گاز طبیعی و تولید گاز و محصولات همراه، استفاده از فراورده‌ها و مشتقات نفتی و گازی در تولید انواع محصولات پتروشیمی، حمل و نقل، توزیع، فروش و صدور محصولات نفت و گاز و پتروشیمی و فعالیت‌های تجاری مربوط به صادرات و واردات و تولیدات نفت و گاز و پتروشیمی و تهیه و تولید کالاهای مواد صنعتی مورد استفاده نفت و ایجاد تسهیلات و خدمات جنبی برای این عملیات و آموزش و تأمین

نیروی کار متخصص. ایجاد شرایط ایمنی و بهداشت و صنعتی و حفاظت محیط از آلودگی در عملیات با رعایت ضوابط سازمان‌های ذیربط و بررسی‌ها و برنامه‌ریزی و طراحی فنی و اقتصادی و انعقاد قراردادهای پیمانکاری و مشاوره در زمینه‌های عملیات فوق و انجام مطالعات و تحقیقات و آزمایش‌ها و پژوهش‌های علمی و فنی برای بسط و تکمیل تکنولوژی و ارتقا دانش فنی و صنعتی و بررسی تبعات و اختراعات مربوط به صنایع نفت و تبادل اطلاعات علمی و فنی و تجربیات صنعتی با موسسات داخلی و خارجی ذیصلاح در زمینه عملیات نفتی. (ماده ۱ قانون نفت مصوب ۱۳۶۶/۷/۹)

عملیات نفتی: اعم است از کلیه عملیات مربوط به اکتشاف، توسعه، بهره‌برداری، پالایش، حمل و نقل، پخش و خرید و فروش نفت. (ماده ۱ قانون نفت مصوب ۱۳۵۳/۵/۸)

عناصر تقسیمات کشوری: عبارتند است از: روستا، دهستان، شهر، بخش، شهرستان و استان. (ماده ۱ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵)

عنوان: مطلبی که از طرف دولت به مجلس می‌رسد به کلمه (اظهار) تعبیر می‌شود و مطلبی که از طرف اعضا مجلس باشد به کلمه (عنوان) و آن چه سایر مردم به فرستند به کلمه (عریضه) (ماده ۴۲ نظامنامه داخلی دارالشورای ملی ایران مصوب ۱۲۸۵/۷/۲۵)

عهدنامه و موافقتنامه: عبارت از سندی است که بین دو یا چند دولت منعقد می‌شود و ایجاد تعهد برای آن‌ها نماید و فسخ یک جانبه آن (در صورت عدم پیش‌بینی در متن سند) موجب مسئولیت متخلف می‌گردد. (بند ۲۱ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

عوارض گمرکی: عوارض دریافتی به وسیله گمرک وجودی است که وصول آن طبق مقررات به عهده گمرک واگذار می‌شود. (از ماده ۲ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

عوارض گمرکی: عوارض مختلف مذکور در ماده یک این قانون به شرح ذیل است: ۱- بهای تمبر که به درخواست‌ها و اسناد تسلیمی به گمرک یا به اسناد صادره از گمرک الصاق می‌شود. ۲- عوارض مهر سربی یا لاکی یا برچسب یا نوارچسب گمرکی ۳- ارضیه و انبارداری (از روز سی‌ویکم تسلیم اظهارنامه اجمالی (مانیفست) یا برنامه حمل تعلق می‌گیرد ولی در هر حال نباید قبل از روز دهم تخلیه کالا در گمرک دریافت شود). ۴- عوارض باربری و تخلیه و بارگیری ۵- حق مراقبت در انبارهای اختصاصی یا در خارج از

محوطه گمرک و حق بدرقه احتمالی کالاهای ۶- حق نظارت در انتقال کالاهای از کشتی به کشتی دیگر یا از هواپیما به هواپیمایی دیگر ۷- حق آزمایش و تعرفه‌بندی کالا موارد تعلق و ترتیب وصول و مصرف مأخذ و نرخ هر یک از این عوارض و عوارض دیگری که برای تأمین انتظام و حسن جریان تشریفات گمرکی لازم باشد در آیین‌نامه گمرکی تعیین می‌گردد. (ماده ۷ قانون تعرفه گمرکی مصوب ۱۳۳۴/۴/۶)

عوارض محلی: عوارضی است که به استناد تبصره (۱) ماده (۵) قانون و با رعایت مقررات مندرج در قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرباران مصوب ۱۳۷۵/۳/۱ و آیین‌نامه اجرایی آن توسط شوراهای اسلامی کشوری وضع می‌گردد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح مفادی از قانون برنامه سوم توسعه مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۸ هیئت وزیران)

عيار مسکوکات طلا: میزان و عيار مسکوکات طلا عبارت از نهصد در هزار طلای خالص و یکصد در هزار مس یا آلیاژی از نقره و مس خواهد بود و حد ترخیص عیار آن‌ها دو در هزار می‌باشد. (ماده ۳ قانون مسکوک طلا مصوب ۱۳۳۷/۱/۲۸)

عيار مسکوکات طلا: عبارت از نهصد در هزار طلای خالص و صد در هزار مس یا نقره و مس خواهد بود. (تبصره ماده ۹ قانون اجازه ضرب مسکوک نقره مصوب ۱۳۲۲/۸/۲۶)

عین موهوبه: هبه عقدی است که به موجب آن یک نفر مالی را مجاناً به کس دیگری تملیک می‌کند تملیک کننده واهب طرف دیگر را متهم، مالی را که مورد هبه است عین موهوبه می‌گویند. (ماده ۹۷۵ قانون مدنی)

عیناً (کالای گمرکی): منظور از کلمه عیناً مندرج در بند ۱۵ ماده ۳۷ قانون امور گمرکی آن است که روی ظروف یا کالای بازگشت شده به هیچ وجه پس از صدور در خارج عملی انجام نشده باشد. (تبصره ماده ۲۷ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

غایب: مشمولان خدمت وظیفه عمومی (ضرورت، احتیاط، ذخیره) که برای رسیدگی یا اعزام احضار شوند و در مهلت یا موعد مقرر که از طرف اداره وظیفه عمومی اعلام شود خود را معرفی نکنند همچنین مشمولانی که معافیت‌های موقت دریافت داشته‌اند و پس از انقضای مدت اعتبار ظرف یک ماه برای تجدید رسیدگی خود را معرفی نکنند، غایب شناخته شده و ... (از ماده ۵۸ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳/۷/۲۹)

غایب: وضع کارکنانی است که بدون رعایت مقررات در محل خدمت حاضر نشوند. (ماده ۱۱۱ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

غایب: وضع پرسنلی است که بدون رعایت مقررات در محل خدمت حاضر نشوند. (ماده ۱۰۴ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

غایب مفهودالاثر: کسی است که از غیبت او مدت بالنسبة مدیدی گذشته و از او به هیچ وجه خبری نباشد. (ماده ۱۰۱ قانون مدنی)

غبن فاحش: غبن در صورتی فاحش است که عرفًا قابل مسامحه نباشد. (ماده ۱۰ (۴۱۷) قانون اصلاح مواردی از قانون مدنی مصوب ۱۳۷۰/۸/۱۴)

غبن فاحش: غبن در صورتی فاحش است که عرفًا قابل مسامحه نباشد. قانون مدنی مصوب ۱۳۶۱/۱۰/۸

غبن فاحش: اگر غبن به مقدار خمس قیمت یا بیشتر باشد فاحش است و در کمتر از مقدار مجاز در صورتی فاحش است که عرفًا قابل مسامحه نباشد. (ماده ۴۱۷ قانون مدنی)

غرامت: بیمه شده که در اثر حادثه ناشی از کار از یکدهم تا یک سوم توانایی کار خود را از دست داده باشد استحقاق دریافت غرامت نقص مقطوع را خواهد داشت. میزان غرامت مذکور عبارت است از سیوشش برابر مستمری مقرر در ماده ۶۰ قانون ضرب در چند درصد درجه از کارافتادگی بیمه شده (ماده ۶۲ قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۱)

غرامت: کارگری که قبل از رسیدن به سن بازنیستگی در اثر حادثه ناشی از کار یا بیماری حرفه‌ای با توجه به بند ۲ ماده ۵۶ بیش از ده درصد و کمتر از سیویک درصد قدرت کار خود را از دست بدهد بدون رعایت مدت پرداخت حق بیمه حق دریافت غرامت مقطوع را خواهد داشت. میزان غرامت مجاز عبارت است از سیوشش برابر مستمری ماهیانه است که با رعایت تناسب از کارافتادگی به میزان مستمری از کار افتادگی کل موضوع ماده ۵۷ حساب می‌شود. (ماده ۶۰ لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۴/۴/۲۴)

غرامت دستمزد: به وجودی اطلاق می‌شود که در ایام بارداری بیماری و عدم توانایی موقت، اشتغال به کار و عدم دریافت مزد یا حقوق به حکم این قانون به جای مزد یا حقوق به بیمه شده پرداخت می‌شود. (بند ۹ ماده ۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

غرامت مقطوع نقص عضو: مبلغی است که به طور یکجا برای جبران نقص عضو یا جبران تقلیل درآمد بیمه شده به شخص او داده می‌شود. (بند ۱۷ ماده ۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

غرس اشجار: عبارت است از کاشتن نهال برای حفاظت خاک در مقابل فرسایش (بند ۲۲ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

غرفه: مکان مستقلی است که به وسیله مصالح ساختمانی از قبیل آهن، آجر، سیمان، سنگ، آهک، خشت، گل و چوب بنا شده، دارای محل عبور مجزا و آب و برق باشد. (بند ب ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده واحده قانون نحوه واگذاری اماکن و میادین و غرفه توزیع میوه مصوب ۱۳۵۸/۱۰/۵ مصوب ۱۳۷۴/۱۱/۱ هیأت وزیران)

غصب: استیلا بر حق غیر است به نحو عدوان اثبات ید برمال غیر بدون مجوز هم در حکم غصب است. (ماده ۳۰۸ قانون مدنی)

غصب عناوین و مشاغل: هرکس بدون سمت رسمی یا اذن از طرف دولت در مشاغل دولتی اعم از کشوری یا لشگری و انتظامی که قانوناً مربوط به او نبوده خود را داخل کند. (از ماده ۴۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۵/۱۸)

غفلت: منظور از غفلت خودداری از امری است که مرتکب باید به آن اقدام نموده باشد اعم از این که منشا بی‌مبالاتی یا غفلت عدم اطلاع و عدم مهارت یا عدم تجربه یا عدم رعایت قوانین یا مقررات یا اوامر یا نظمات و یا عرف و عادت باشد. (از تبصره ماده ۸ قانون راجع به مجازات اخلالگران در صنایع نفت ایران مصوب ۱۳۳۶/۷/۱۶)

غله: در این اساسنامه منظور از (غله) گندم، جو، ذرت و موادی که از کالاهای مزبور به دست می‌آید ... (از تبصره ماده ۲ اساسنامه سازمان غله و قند و شکر و چای کشور مصوب ۱۳۵۲/۳/۳۰)

غله: منظور از غله در این اساسنامه گندم، جو، ذرت و متفرعات آن‌ها است (تبصره ماده ۱ اساسنامه سازمان

غله کشور مصوب ۱۳۴۷/۳/۱)

غنایم جنگی: منظور از غنایم جنگی در این قانون اموال و کالاهای وسایط زیر است: ۱- کلیه اموال، کالاهای وسایط و وسائل متعلق به دولت یا دولتهایی که با جمهوری اسلامی ایران در حال جنگ باشند. ۲- کالاهای وسایط مذکور در بند الف که به دول بی‌طرف یا اتباع آن‌ها و نیز اتباع دولت متخاصل تعلق دارد و چنان‌چه در بالا بردن توان رزمی دشمن مؤثر باشد. در صورتی که مقصد نهایی آن‌ها مستقیماً یا با واسطه دولتی باشد که با جمهوری اسلامی ایران در حال جنگ است. ۳- کشتی‌های زیر پرچم بی‌طرف و دیگر وسایط نقلیه متعلق به کشور بی‌طرف حامل کالاهای موضوع این ماده. ۴- کالاهای وسایط و وسائلی که دولت جمهوری اسلامی ایران حمل و نقل آن‌ها را به مقصد دشمن ممنوع اعلام می‌نماید. (ماده ۳ قانون نحوه رسیدگی به دعاوى مربوط به غنایم جنگی مصوب ۱۳۶۶/۱۰/۲۲)

غواص(آب باز): به افسر- درجه‌دار- افراد داوطلب- دانشجو و دانشآموزی اطلاق می‌گردد که دوره آموزشگاه غواصی را در داخل یا خارج کشور با موفقیت به پایان رسانیده و گواهینامه غواصی را دریافت کرده باشد. (ماده ۲ آیین‌نامه فوق العاده سختی خدمت دریانوردان و آب بازان نیروی دریایی مصوب ۱۳۴۳/۸/۳۰)

غیبت غیرموجه: وضع کارمندی است که بدون اطلاع یا موافقت قبلی شرکت یا بدون عذر موجه در محل خدمت حاضر نشده باشد. (بند ص ماده ۴ آیین‌نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

غیبت موجه: وضع کارمندی است که به علی خارج از حدود قدرت و اختیار خود نتوانسته است در محل خدمت حاضر شود و موجه بودن عذر او توسط مراجع صلاحیت‌دار تأیید شده باشد. (بند ش ماده ۴ آیین‌نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

غیر رشید: کسی است که تصرفات او در اموال و حقوق مالی خود عقلایی نباشد. (ماده ۱۲۰۸ قانون مدنی)

غیر مجاز: کالاهایی است که صدور و ورود آن‌ها با تصویب هیأت دولت منع می‌گردد. (بند ۳ ماده ۵ قانون مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۶۴ مصوب ۱۳۶۴/۲/۱۷)

غیر نظامیان: کارمندانی هستند که مطابق قوانین استخدام کشوری و یا مقررات اختصاصی استخدام مربوطه در نیروهای مسلح انجام وظیفه می‌کنند. (بند ب ماده ۵ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

غیرانتفاعی: منظور از غیرانتفاعی بودن آن است که درآمد حاصله صرفاً صرف هزینه‌های جاری و توسعه آتی مدارس گردد. (تبصره ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی مدارس غیرانتفاعی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۱۳ هیأت وزیران)

غیرانتفاعی: منظور از غیرانتفاعی بودن آن است که درآمد مؤسسه صرفاً در امور جاری و توسعه مؤسسه هزینه گردد. (تبصره ماده ۱ آیین‌نامه مالی و معاملاتی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

فاضلاب: عبارت است از هر نوع ماده مایع زاید حاصله از فعالیت‌های صنعتی یا کشاورزی و دامداری و یا شهری و خانگی که به آب یا خاک تخلیه گردد. (بند ۵ ماده ۱ آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب ۱۳۶۳/۹/۲۴)

فته طلب: سندی است که به موجب آن امضا کننده تعهد می‌کند مبلغی در موعد معین یا عندالمطالبه در وجه حامل یا شخص معین و یا به حواله کرد آن شخص کارسازی نماید. (ماده ۳۰۷ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

فراسیون ورزشی آماتوری جمهوری اسلامی ایران: که در این اساسنامه فراسیون نامیده می‌شود مؤسسه عمومی غیردولتی و دارای شخصیت حقوقی است که براساس مشی و اصول ورزشی آماتوری تعیین شده به موجب منشور المپیک با مراعات شؤون اسلامی و مقتضیات ملی و به عنوان بالاترین مرجع ذی‌صلاح در هر رشته ورزشی تشکیل می‌شود و در چارچوب این اساسنامه با هماهنگی سازمان تربیت بدنی و رعایت سایر قوانین و مقررات مربوط فعالیت می‌نماید. (ماده ۱ اساسنامه فراسیون‌های ورزشی آماتوری جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۸/۳/۹ هیأت وزیران)

فراسیون‌های ورزشی آماتوری: مؤسسه عمومی غیردولتی و دارای شخصیت حقوقی هستند که براساس مشی و اصول ورزشی تعیین شده به موجب منشور المپیک با مراعات شؤون اسلامی و مقتضیات ملی و به عنوان بالاترین مرجع ذی‌صلاح در هر رشته ورزشی تشکیل می‌شوند و در چارچوب این اساسنامه با هماهنگی سازمان تربیت بدنی و رعایت قوانین مربوط فعالیت می‌نمایند. (ماده ۱ اساسنامه فراسیون‌های آماتوری جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۱/۲/۱۱ هیئت وزیران)

فراخوان نخست: فرایندی است که در آن از پیمانکاران دارای گواهینامه صلاحیت برای ارزیابی توان اجرای کار، دعوت به عمل می‌آید. (بند ۵ ماده ۲ آیین‌نامه ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۴ هیئت وزیران)

فراخوان نخست: فرایندی که در آن از پیمانکاران دارای گواهینامه صلاحیت، برای ارزیابی توان اجرای کار، دعوت به عمل می‌آید. (بند الف ماده ۲ آیین‌نامه ارجاع کار به پیمانکاران طرح و ساخت مصوب ۱۳۸۳/۱/۲۴ هیئت وزیران)

فرار با توطئه: فرار بیش از دو نفر که با تبانی قبلی صورت گیرد فرار با توطئه محسوب می‌گردد. (ماده ۷۴ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹)

فرار با توطئه: فراری که با تبانی بین بیش از دو نفر نظامی به عمل آید فرار با توطئه محسوب مس شود. (ماده ۳۶۵ قانون دادرسی و کیفر ارتش مصوب ۱۳۱۸/۱۰/۴)

فراری: وضع پرسنلی است که مدت غیبت آنان در زمان صلح از ۱۵ روز و در زمان جنگ از ۵ روز تجاوز نماید. (از ماده ۹۶ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

فراری: وضع پرسنلی است که مدت غیبت آنان در زمان صلح از ۱۵ روز و در زمان جنگ از ۵ روز تجاوز نماید. (از ماده ۱۰۵ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

فراری: پرسنل ثابت نیروهای مسلح هرگاه در زمان صلح، بیش از پانزده روز غیبت متوالی داشته و عذر موجهی نداشته باشند فراری محسوب و ... (از ماده ۳۸ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۱/۵/۱۸)

فراری: وضع کارکنانی است که مدت غیبت آنان در زمان صلح از پانزده روز و در زمان جنگ از پنج روز تجاوز نماید. (ماده ۱۱۲ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

فراری(در زمان جنگ): اعضای ثابت نیروهای مسلح هرگاه در زمان جنگ بیش از پنج روز متوالی غیبت نمایند و عذر موجهی نداشته باشند فراری محسوب ... می‌گردند. (ماده ۶۱ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹)

فراری (در زمان صلح): عضای ثابت نیروهای مسلح هرگاه در زمان صلح بیش از پانزده روز متواتی مرتكب غیبت شده و عذر موجهی نداشته باشند فراری محسوب ... می‌شوند. (ماده ۵۶ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹)

فراری در خارج: هر نظامی که بدون اجازه از خاک ایران خارج شود یا در خارج ایران قسمت مربوطه خود را ترک کند در زمان صلح سه روز و در زمان جنگ یک روز پس از تاریخی که غیبت او معلوم شد فراری به خارجه محسوب می‌شود (ما بین مواد ۲۳۷ و ۲۳۸ قانون محاکمات نظامی مصوب ۱۳۰۷/۴/۳۰).

فراری در داخل: اشخاص ذیل فراری داخله مملکت محسوب می‌شوند. ۱- هروکیل و سرجوقه و تابینی که بدون اجازه غیبت نموده و قبل از انقضا مدت ۶ روز از تاریخی که غیبت او معلوم شده باشد به مرکز قسمت خود معاودت ننماید. هرگاه تابین بیش از سه ماه خدمت نداشته باشد در صورتی فراری محسوب است که پس از یک ماه از روزی که غیبت او معلوم شده است به مرکز قسمت خود مراجعت ننموده باشد. ۲- هر وکیل و سرجوقه و تابینی که مجردا از قسمتی به قسمت دیگر مسافرت نماید یا مدت مرخصی یا رخصت او تمام شده و پس از یک ماه از روزی که برای رسیدن او به قسمت دیگر یا مراجعتش معین شده است به قسمت مربوطه نرسیده یا به قسمت خود برنگشته باشد. (ماده ۲۳۴ قانون محاکمات نظامی مصوب ۱۳۰۷/۴/۳۰)

فرانشیز: قسمتی از هزینه درمان است که بیمه شده باید در زمان دریافت خدمات درمانی پرداخت نماید. (بند ۷ ماده ۱ قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۳)

فراورده: به کلیه اشیا و اجناس تولیدی و یا ساخته شده منقول اطلاق می‌شود اگر چه به صورت دستگاه یا تأسیسات در زمین نصب شود و یا در بنا به کار رود. (بند ب ماده ۲ قانون مواد الحاقی به قانون تأسیس مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۴۹/۹/۲۴)

فراوردهای بیولوژیک: فراوردهای بیولوژیک به موادی اطلاق می‌شود که دارای منشا انسانی یا حیوانی بوده که برای تشخیص و پیشگیری و یا درمان بیماری‌ها به کار می‌رود، تعیین نوع فراوردهای مذکور به عهده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می‌باشد. (تبصره ۴ ماده ۶ از قانون اصلاح بعضی از مواد قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و داروئی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۴۴ مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۳)

فراوردهای خام دامی: کلیه موادی که در زمان حیات دام- مانند پشم، کک، مو، شیر، تخم طیور، تخم نطفه‌دار، اسپرم، تخم ماهی، نوغان و غیره یا بعد از کشتار مانند **گوشت** و آلایش به دست می‌آید. (بند ب ماده ۲ از آییننامه چگونگی کنترل بهداشتی تردد، نقل و انتقال، واردات و صادرات دام زنده و فراوردهای خام دامی موضوع بند د ماده (۳) و بند ب ماده (۵) قانون سازمان دامپزشکی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۲۵ هیأت وزیران)

فراوری: شامل کلیه عملیاتی است که بر روی مواد خام معدنی یا کانه‌آرایی شده آن‌ها انجام و در نتیجه موجب تولید مواد اولیه صنعتی می‌شود. (بند ز ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

فرایند صنعتی: فرایندی که برای تولید محصولات صنعتی، یک یا چند حامل ارزشی به طور مستقیم در آن مصرف شود. (بند ب ماده ۱ آییننامه اجرایی ماده ۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۵/۹ هیئت وزیران)

فرد صنفی: شخص حقیقی یا حقوقی که در یکی از فعالیتهای صنفی اعم از تولید، تبدیل، خرید و فروش، توزیع و انجام خدمات بدنی یا فکری سرمایه‌گذاری نموده و به عنوان پیشه‌ور و صاحب حرفة و مشاغل آزاد خواه شخصاً یا با مبادرت دیگران محل کسبی دایر و یا وسیله کسبی فراهم کند و تمام یا قسمتی از کالا یا محصول یا خدمات را مستقیماً به مصرف‌کننده عرضه کند فرد صنفی شناخته می‌شود. (ماده ۲ لایحه قانونی راجع به اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

فرد صنفی: هر شخص حقیقی یا حقوقی که در یکی از فعالیتهای صنفی اعم از تولید، تبدیل، خرید، فروش، توزیع، خدمات و خدمات فنی سرمایه‌گذاری می‌کند و به عنوان پیشه‌ور و صاحب حرفة و شغل آزاد خواه به شخصه یا با مبادرت دیگران محل کسبی دایر یا وسیله کسبی فراهم آورد و تمام یا قسمتی از کالا، محصول یا خدمات خود را به طور مستقیم یا غیرمستقیم و به صورت کلی یا جزئی به مصرف کننده عرضه دارد، فرد صنفی شناخته می‌شود. (ماده ۲ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

فرد صنفی: شخصی حقیقی یا حقوقی که در یکی از فعالیتهای صنفی اعم از تولید، تبدیل، خرید و فروش، توزیع و انجام خدمات بدنی یا فکری سرمایه‌گذاری نموده و به عنوان پیشه‌ور و صاحب حرفة و مشاغل آزاد خواه بالمبادره یا با مبادرت دیگران محل کسبی دایر و یا وسیله کسبی فراهم کند و تمام یا

قسمتی از کالا و یا محصول و یا خدمات را مستقیماً به مصرف کننده عرضه کند فرد صنفی شناخته می‌شود.
(ماده ۲ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

فرزنдан شاهد: فرزندانی هستند که به تشخیص بنیاد شهید انقلاب اسلامی پدر یا مادر آن‌ها شهید محسوب می‌شوند. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون تسهیلات استخدامی ویژه فرزندان شاهد مصوب ۱۳۸۱/۶/۳ هیئت وزیران)

فرستنده بار: شخصی است که با متصدی باربری قرارداد باربری تنظیم می‌نماید و بار را برای حمل به کشتی تحویل می‌دهد. (بند ۵ ماده ۵۲ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

فرض (ثمن ترکه): ثمن فرضیه زوجه یا زوجه‌ها است در صورت فوت شوهر با داشتن اولاد. (ماده ۹۰۱ قانون مدنی)

فرض (دو ثلث ترکه): فرض دو وارث دو ثلث ترکه است: ۱- دو دختر و بیش‌تر در صورت نبودن اولاد ذکور ۲- دو خواهر و بیش‌تر ابیونی یا ابی تنها با نبودن برادر. (ماده ۹۰۲ قانون مدنی)

فرض (ربع ترکه): فرض دو وارث ربع ترکه است: ۱- شوهر در صورت فوت زن با داشتن اولاد. ۲- زوجه یا زوجه‌ها در صورت فوت شوهر بدون اولاد. (ماده ۹۰۰ قانون مدنی)

فرض (سدس ترکه): فرض سه وارث سدس ترکه است پدر و مادر و کلاله امی اگر تنها باشد. (ماده ۹۰۴ قانون مدنی)

فرض (نصف ترکه): فرض سه وارث نصف ترکه است: ۱- شوهر در صورت نبودن اولاد برای متوفات اگرچه از شوهر دیگر باشد. ۲- دختر اگر فرزند منحصر باشد. ۳- خواهر ابیونی یا ابی تنها در صورتی که منحصر به فرد باشد. (ماده ۸۹۹ قانون مدنی)

فرض ثلث ترکه: فرض دو وارث ثلث ترکه است: ۱- مادر متوفی در صورتی که میت اولاد و اخوه نداشته باشد. ۲- کلاله امی در صورتی که بیش از یکی باشد. (ماده ۹۰۳ قانون مدنی)

فرهنگ عمومی هنر: مقصود از فرهنگ عمومی هنر فعالیت‌های هنری در گستره عام آن می‌باشد که صدا و سیما و مراکز تولید هنری عمومی و خصوصی ... را در بر می‌گیرد. هنر با توجه به گسترده‌گی و اهمیت

حیاتی آن فرصت و فراغتی دیگر را می‌طلبید که در صورت لزوم بدان پرداخته خواهد شد. (بند ب موافقت اصولی با طرح پیشنهادی برای تقویت رشته‌های هنر مصوب ۱۳۷۴/۲/۱۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

فرهنگستان علوم: فرهنگستان مؤسسه‌ای است با شخصیت حقوقی مستقل که به نهاد ریاست جمهوری وابسته است و اعتباراتی که برای فرهنگستان در بودجه سالانه کشور منظور می‌شود در ردیف اعتبارات نهاد ریاست جمهوری منظور خواهد شد. (ماده ۱۵ اصلاح اساسنامه فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۳/۸/۲۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

فرهنگستان علوم پزشکی تهران: فرهنگستان مؤسسه‌ای است با شخصیت حقوقی مستقل که به نهاد ریاست جمهوری وابسته است و اعتباراتی که برای فرهنگستان در بودجه سالانه کشور منظور می‌شود در ردیف اعتبارات نهاد ریاست جمهوری منظور خواهد شد. (ماده ۱۵ اصلاح اساسنامه فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۳/۸/۲۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

فرهنگستان علوم پزشکی تهران: فرهنگستان مؤسسه‌ای است با شخصیت حقوقی مستقل که به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی وابسته است، اعتباراتی که برای فرهنگستان در بودجه سالانه کشور منظور می‌شود در ردیف خاص و به صورت کمک خواهد بود. (ماده ۱۵ اساسنامه فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۸/۵/۱۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران : فرهنگستان مؤسسه‌ای است مستقل که امور اداری و اجرایی آن از طریق دبیرخانه‌ای انجام می‌گیرد که در وزارت فرهنگ و آموزش عالی دایر می‌گردد. (بند ۱ ماده ۳ ضوابط تأسیس فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۱۰/۱۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

فروندگاه: به محلی اطلاق می‌شود که در قلمرو حاکمیت دولت ایران احداث شده و آماده فرود، توقف و پرواز هواپیما باشد. (بند الف ماده ۱ از لایحه قانونی تعیین بهای خدمات فروندگاهی و پروازی مصوب ۱۳۵۸/۵/۲۱ شورای انقلاب)

فروش اجباری: عبارت است از فروش اجباری کالا به همراه کالای دیگر در سطح عمدۀ فروش یا خردۀ فروشی. (از ماده ۱۵ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

فروش اجباری: عبارت است از فروش اجباری یک یا چند نوع کالا یا خدمت به همراه کالا یا خدمت دیگر. (ماده ۶۴ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

فروش ارزی ریالی: عبارت است از فروش کالا یا خدمات در مقابل دریافت ارز یا واریزname ارز صادراتی بابت تمام یا قسمتی از بهای کالا یا خدمات در داخل کشور برخلاف مقررات قانون و مصوبات دولت. (از ماده ۱۴ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

فسخ: به هر لفظ یا فعلی که دلالت بر آن نماید حاصل می‌شود. (ماده ۴۴۹ قانون مدنی)

فسخ فعلی: تصرفاتی که نوعاً کاشف از به هم زدن معامله باشد فسخ فعلی است. (ماده ۴۵۱ قانون مدنی)

فعالیت: منظور یک سلسله عملیات و خدمات مشخص است که برای تحقق بخشیدن به هدفهای سالانه برنامه طی یک سال اجرا می‌شود و منابع مورد نیاز آن از محل اعتبارات مربوط به هزینه تأمین می‌گردد. (ماده ۷۷ قانون تنظیم‌بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷)

فعالیت جاری: منظور یک سلسله عملیات و خدمات مشخص است که برای تحقق بخشیدن به هدفهای برنامه سالانه طی یک سال اجرا می‌شود و هزینه آن از محل اعتبارات جاری تأمین می‌گردد. (بند ۹ ماده ۱ قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

فعالیت های مدنی: این فعالیتها شامل کلیه عملیات پی جویی برای یافتن کانسارها و اکتشافات و استخراج معادن و کانه‌آرایی کانسنگ و فراوری مواد معدنی و متالوژی استخراجی می‌شود. (ماده ۱ قانون نظام مهندسی معادن مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۵)

فعالیت معدنی: شامل کلیه عملیات پی جویی برای یافتن کانسارها و اکتشاف و استخراج معادن و کانه آرایی کانسنگ و فراوری مواد معدنی و متالوژی استخراجی می‌شود. (بند ث ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون نظام مهندسی معدن مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۹ هیئت وزیران)

فقر درآمدی: از دیدگاه فقر درآمدی، فقیر به کسی گفته می‌شود که درآمد او از منابع مختلف برای تأمین تمام یا برخی از نیازهای ضروری شامل خوراک، پوشاس، مسکن، بهداشت و آموزش کفايت نکند. در این سند افراد از نظر فقر درآمدی، به دو گروه زیرخط فقر شدید (گرسنگی) و خط فقر مطلق تفکیک می‌شوند. (ماده ۲ سند کاهش فقر هدفمندکردن یارانه‌ها مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

فقر شدید(گرسنگی): بند «پ» ماده ۱ آیین‌نامه چتر ایمنی رفاه اجتماعی موضوع تصویب‌نامه شماره ۱۳۸۴/۳/۲۲ - مورخ ۱۳۸۴/۴/۸ - ت ۳۲۳۴۲ ۵ - بند پ آیین‌نامه چترا یمنی رفاه اجتماعی مصوب هیئت وزیران)

فقر قابلیتی: عدم دسترسی مردم به فرصت‌های برابری است که به آن‌ها امکان برخورداری از ارزش‌های همچون حضور فعال اجتماعی، آموزش، سلامت و طول عمر را می‌دهد. (بند ۴ ماده ۲ سند کاهش فقر و هدفمند کردن یارانه‌ها مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

فقر مطلق: بند ت ماده ۱ آیین‌نامه چتر ایمنی رفاه موضوع تصویب‌نامه شماره ۱۳۸۴/۴/۸ - ت ۳۲۳۴۲ هـ - مورخ ۱۳۸۴/۴/۸. (بند ث ماده ۱ آیین‌نامه چتر ایمنی رفاه اجتماعی مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۲ هیئت وزیران)

فلات قاره: عبارت است از بستر، زیر بستر، کف و زیر کف مناطق دریایی مأموری سرزمین ایران و در امتداد و دنباله طبیعت قلمرو سرزمینی کشور تا لبه بیرونی حاشیه فلات قاره حدکثرا تا مساحت دویست (۲۰۰) مایل دریایی از خط مبدأی که برای تعیین عرض دریای سرزمین در قوانین ایران پیش‌بینی شده است. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه احداث و استفاده از تأسیسات در فلات قاره و منطقه انحصاری اقتصادی ایران در خلیج‌فارس و دریای عمان مصوب ۱۳۷۵/۹/۲۸ هیأت وزیران)

فلزات قیمتی: مروارید اصل - سنگ‌های گرانبها - فلزات گرانبها و اشیا ساخته شده از آن‌ها. (تبصره ۲ بخش شصت و یکم قانون اصلاح تعرفه گمرکی مصوب ۱۳۳۷/۴/۱۰)

فلزات قیمتی: مروارید اصل - سنگ‌های گرانبها - فلزات گرانبها و اشیا ساخته شده از آن‌ها ۶۸۲ تا ۶۹۲. (تبصره ۲ فصل ۱۴ بخش ۶۱ قانون تعرفه گمرکی مصوب ۱۳۳۴/۴/۶)

فهرست نرخ‌ها: سند رسمی است که به منظور مشخص کردن اوراق معامله شده و تعداد آن‌ها و قیمت‌هایی که داد و ستد این اوراق به آن قیمت‌ها انجام یافته است تنظیم و اعلان می‌شود. (بند ۴ ماده ۱ قانون تأسیس بورس اوراق بهادار مصوب ۱۳۴۵/۲/۲۷)

فهرست نویسی قبل از انتشار: تهیه اطلاعات کتاب شناختی قبل از چاپ و انتشار اثر، که معمولاً در پشت صفحه عنوان چاپ می‌شود. (ردیف ب بند ۱ موظف بودن کلیه ناشران به انتشار کتب همراه با حذف

فهرستنویسی پیش از انتشار و شماره استاندارد بینالمللی کتاب (شابک) مصوب ۱۳۷۵/۱۲/۵ هیأت وزیران)

فوت ناشی از قیود خدمت: کسانی که در حین انجام وظیفه یا به سبب خدمت در اثر حوادث کشته شده یا فوت نمایند فوت آنان فوت ناشی از قیود خدمت خواهد بود. (ماده ۸ آییننامه بیمه افسران و کارمند نیروهای مسلح و ژاندارمری مصوب ۱۳۳۷/۱۱/۱)

فوق العاده سختی کار انتظامی: ... ماهانه مبلغی معادل سی درصد (۳۰٪) حقوق و مزایای شغل تحت عنوان « فوقالعاده سختی کار انتظامی» به کارکنان نیروی انتظامی پرداخت میگردد. (ماده ۱۶۸ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

فوق العاده و مزايا(بانک): عبارت است از وجود نقدی یا غیرنقدی که علاوه بر حقوق به کارکنان تعلق میگیرد. (بند ط ماده ۱۰ آییننامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

فوقالعادههای شغل: به مزایای شغل، فوقالعاده خاص و فوقالعاده سختی کار انتظامی گفته میشود که مشمول کسور بازنشستگی قرار میگیرند. (ماده ۱۶۵ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

قائم مقام تجاری: کسی است که رئیس تجارتخانه او را برای انجام کلیه امور مربوطه به تجارتخانه یا یکی از شعب آن نایب خود قرار داده و امضای او برای تجارتخانه الزامآور است. سمت مزبور ممکن است کتاباً داده شود یا عملاً. (ماده ۳۹۵ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

قاب خمسي: قابی است که در آن رفتار اعضا و اتصالات عمدتاً خمسي باشد. (از بخش تعاريف آيیننامه طراحی ساختمانها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

قاب مهاربندي شده: سیستمی به شکل خرپای قائم است از نوع هم محور یا برون محورکه از آن برای مقاومت در برابر نیروهای جانبی استفاده میشود. (از بخش تعاريف آيیننامه طراحی ساختمانها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

قاچاق اسلحه: مقصود از قاچاق اسلحه وارد کردن به مملکت یا صادر کردن از آن یا خرید یا فروش یا حمل و نقل و یا مخفی کردن و یا نگاه داشتن آن است در داخل مملکت... (از ماده ۴۵ قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب (۱۳۱۲/۱۲/۲۹)

قاچاق اشیای ممنوعالورود و ممنوعالصدور: مقصود از قاچاق اشیای ممنوعالورود و ممنوعالصدور وارد کردن اشیای ممنوعالورود است به خاک ایران در هر نقطه از مملکت که اشیای مذبور کشف شود و یا خارج کردن اشیا ممنوعالصدور یا تسلیم آن است به متصرفی حمل و نقل و یا هر شخص دیگری برای خارج کردن یا هر نوع اقدام دیگری برای خارج کردن از مملکت. (از ماده ۴۵ قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب (۱۳۱۲/۱۲/۲۹)

قاچاق انسان: عبارت است از: الف) خارج یا وارد ساختن و یا ترانزیت مجاز یا غیرمجاز فرد یا افراد از مرزهای مجاز کشور با اجبار و اکراه یا تهدید یا خدعاً و نیرنگ و یا با سوءاستفاده از قدرت یا موقعیت خود یا سوءاستفاده از وضعیت فرد یا افراد یادشده، به قصد فحشاء یا برداشت اعضاء و جوارح، بردگی و ازدواج. ب) تحويل گرفتن یا انتقال دادن یا مخفی نمودن یا فراهم ساختن موجبات اخفاء فرد یا افراد موضوع بند (الف) این ماده پس از عبور از مرز با همان مقصود. (ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق انسان مصوب (۱۳۸۳/۴/۲۸)

قاچاق گمرکی: موارد مشروطه زیر قاچاق گمرکی محسوب می‌شود: ۱- وارد کردن کالا به کشور یا خارج کردن کالا از کشور به ترتیب غیر مجاز مگر آن که کالای مذبور در موقع ورود یا صدور ممنوع یا غیرمجاز یا مجاز مشروط نبوده و از حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض بخشوده باشد.

۲- خارج نکردن وسایط نقلیه یا کالایی که به عنوان ورود موقت یا ترانزیت خارجی وارد کشور شده باشد به استناد اسناد خلاف واقع مبني بر خروج وسایط نقلیه و کالا. ۳- بیرون بردن کالای تجاری از گمرک بدون تسلیم اظهارنامه و پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض خواه عمل در حین خروج از گمرک یا بعد از خروج کشف شود. هرگاه خارج‌کننده غیر از صاحب مال یا نماینده قانونی او باشد گمرک عین کالا و در صورت نبودن کالا بهای آن را که از مرتکب گرفته می‌شود پس از دریافت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض مقرر به صاحب کالا مسترد می‌دارد و مرتکب طبق مقررات کیفری تعقیب خواهد شد. ۴- تعویض کالای ترانزیت خارجی یا برداشتن از آن. ۵- اظهار کردن کالای ممنوعالورود یا غیرمجاز تحت عنوان کالای مجاز یا مجاز مشروط با نام دیگر.

۶- وجود کالای اظهار نشده ضمن کالای اظهار شده به استثنای مواردی که کالای مزبور از نوع مجاز بوده و مأخذ حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض آن بیشتر از مأخذ حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض کالای اظهار شده نباشد. کالای اظهار نشده ضمن کالای ترانزیتی اعم از این که کالای مزبور مجاز یا مشروط یا ممنوع باشد مشمول این بند خواهد بود. ۷- خارج نکردن یا وارد نکردن کالایی که ورود یا صدور قطعی آن ممنوع یا مشروط باشد طرف مهلت مقرر از کشور یا به کشور که به عنوان ترانزیت خارجی یا ورود موقت یا کابوتابز (Cabotage) یا خروج موقت یا مرجعی اظهار شده باشد جز در مواردی که ثابت شود در عدم خروج یا ورود کالا سوء نیتی نبوده است. ۸- واگذاری کالای معاف مندرج در ماده ۳۷ به هر عنوان برخلاف مقررات این قانون و یا بدون پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض مربوط. ۹- اظهار کردن کالای مجاز تحت عنوان کالای مجاز دیگری که حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض آن کمتر است با نام دیگر و با استفاده از اسناد خلاف واقع. ۱۰- بیرون بردن کالا از گمرک با استفاده از شمول معافیت با تسليم اظهارنامه خلاف یا اسناد خلاف واقع. (ماده ۲۹ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

قالب: سازه‌ای موقت است برای در بر گرفتن بتن قبل از سخت شدن و کسب مقاومت کافی برای تحمل بار خود. (ماده ۹-۱۱-۱۱-۱ مقررات ملی طرح و اجرای ساختمان‌های بتنی مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

قالب آماری: منظور فهرستی از مشخصات کلی افراد یا واحدهای جامعه مورد آمارگیری است که به خصوص در آمارگیری‌های نمونه‌ای از آن استفاده می‌شود. (بند و او ماده ۱ از قانون مرکز آمار ایران مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۰)

قانون تجارت الکترونی (فل Moreno): این قانون مجموعه اصول و قواعدی است که برای مبادله آسان و ایمن اطلاعات در واسطه‌های الکترونیکی و با استفاده از سیستم‌های ارتباطی جدید به کار می‌رود. (ماده ۱ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۳/۱۰/۱۷)

قانون مجازات (عمومی): راجع است به تعیین انواع جرائم و مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی که درباره مجرم اعمال می‌شود. (ماده ۱ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

قانون مجازات اسلامی: قانون مجازات راجع است به تعیین انواع جرائم و مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی که درباره مجرم اعمال می‌شود. (ماده ۱ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۷/۲۱)

قانون مجازات اسلامی: راجع است به تعیین انواع جرائم و مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی که درباره مجرم اعمال می‌شود. (ماده ۱ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

قباله ازدواج رسمی: قباله ازدواج و طلاقنامه در صورتی که مطابق نظامنامه‌های وزارت عدله به ثبت رسیده باشد سند رسمی و الا سند عادی محسوب خواهد شد. (ماده ۲ قانون راجع به ازدواج مصوب ۱۳۱۰/۵/۲۳)

قبول ترکه: ممکن است صریح باشد یا ضمنی. قبول صریح آن است که به موجب سند رسمی یا عادی قبول خود را به دادگاه اطلاع بدهند. قبول ضمنی آن است که عملیاتی در ترکه نمایند که کاشف از قبول ترکه و اداء دیون باشد از قبیل بیع و صلح و هبه و رهن و امثال آن که به طور وضوح کشف از قبول ترکه نماید. (ماده ۲۴۲ قانون امور حسابی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

قبول صریح ترکه: قبول ترکه ممکن است صریح باشد یا ضمنی. قبول صریح آن است که به موجب سند رسمی یا عادی قبول خود را به دادگاه اطلاع بدهند. (از ماده ۲۴۲ قانون امور حسابی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

قبول صریح ترکه: ... قبول ضمنی آن است که عملیاتی در ترکه نمایند که کاشف از قبول ترکه و ادا دیون باشد از قبیل بیع و صلح و هبه و رهن و امثال آن که به طور وضوح کشف از قبول ترکه نماید. (از ماده ۲۴۲ قانون امور حسابی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

قتل عمد: قتل در موارد زیر عمدی است. الف) مواردی که قاتل با انجام کاری قصد کشتن کسی را دارد خواه آن کار نوعاً کشنده باشد خواه نباشد ولی در عمل سبب قتل شود. ب) مواردی که قاتل عمدأً کاری را نجام دهد که نوعاً کشنده باشد هر چند قصد کشتن شخص را نداشته باشد. ج) مواردی که قاتل قصد کشتن را ندارد و کاری را که انجام می‌دهد نوعاً کشنده نیست ولی نسبت به طرف بر اثر بیماری و یا پیری و یا ناتوانی یا کودکی و امثال آن‌ها نوعاً کشنده باشد و قاتل نیز به آن آگاه باشد. (ماده ۲ قانون حدود و قصاص و مقررات آن مصوب ۱۳۶۱/۶/۳)

قدرت خروجی فرستنده رادیویی: عبارت است از قدرت خروجی فرستنده که به صورت PDAK (MIVEIOP IOWER PEP) به آنتن دستگاه اعمال می‌شود. (ماده ۵ آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده از بی‌سیم‌های اختصاصی و غیرحرفه‌ای (آماتوری) مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۳ هیأت وزیران)

قذف: نسبت دادن زنا یا لواط است به شخص دیگری. (ماده ۱۳۹ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷)

مجمع تشخیص مصلحت نظام

قذف: نسبت دادن زنا یا لواط است به شخص دیگری. (ماده ۱۶۹ قانون حدود و قصاص و مقررات آن مصوب

(۱۳۶۱/۶/۳)

قرائن مالیاتی: عبارت است از عواملی که در هر رشته از مشاغل با توجه به موقعیت شغل برای تشخیص درآمد مشمول مالیات به طور علی‌الرأس به کار می‌رود و فهرست آن به شرح زیر می‌باشد: ۱- خرید سالانه. ۲- فروش سالانه. ۳- درآمد ناویژه. ۴- میزان تولید در کارخانجات ۵- جمع کل وجوهی که بابت حق التحریر و حق الزحمه وصول عوارض و مصرف تمبر عاید دفترخانه اسناد رسمی می‌شود یا میزان تمبر مصرفی آن‌ها. ۶- سایر عوامل به تشخیص کمیسیون تعیین ضرایب. (ماده ۱۵۲ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب

(۱۳۶۶/۱۲/۳)

قرائن مالیاتی: عبارت است از عواملی که در هر رشته از مشاغل با توجه به موقعیت شغل برای تشخیص درآمد مشمول مالیات به طور علی‌الرأس به کار می‌رond و فهرست آن به شرح زیر می‌باشد: ۱- سرمایه. ۲- خرید سالانه. ۳- فروش سالانه. ۴- درآمد ناویژه. ۵- ارزش اجاری سالانه محل کسب و کار. ۶- پرداختی به کارگران و کارکنان. ۷- ظرفیت تولید در کارخانجات. ۸- مقدار مواد اولیه که به مصرف رسیده است. ۹- تعداد اتاق یا تخت هتل و مسافرخانه. ۱۰- ظرفیت وسایط رانندگی و سایر وسایل حمل و نقل. ۱۱- تعداد کشتار در مورد قصاب‌ها و کشتارکنندگان. ۱۲- تعداد تختخواب و پزشک و جراح و بیمار در بیمارستان و نظایر آن. ۱۳- تعداد نمره و دوش گرمابه. ۱۴- میزان انتشار روزنامه و مجله و تعداد مشترکین یا میزان فروش و بهای آگهی. ۱۵- جمع کل وجوهی که بابت حق تحریر و حق الزحمه وصول مالیات و عوارض و مصرف تمبر عاید دفترخانه اسناد رسمی می‌شود یا میزان تمبر مصرفی آن‌ها. ۱۶- سابقه مالیاتی. (ماده ۱۲۸ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب

(۱۳۴۵/۱۲/۲۸)

قرابت: بر دو قسم است قربت نسبی و قربت سببی. (ماده ۱۰۳۱ قانون مدنی)

قربت نسبی: به ترتیب طبقات ذیل است: طبقه اول - پدر و مادر و اولاد و اولاد اولاد. طبقه دوم - اجداد و برادر و خواهر و اولاد آن‌ها. طبقه سوم - اعمام و عمات و اخوال و خالات و اولاد آن‌ها. در هر طبقه درجات قرب و بعد قربت نسبی به عده نسل‌ها در آن طبقه معین می‌گردد مثلاً در طبقه اول قربت پدر و مادر با اولاد در درجه اول و نسبت به اولاد اولاد در درجه دوم خواهد بود و هکذا در طبقه دوم قربت برادر و خواهر

و جد و جده در درجه اول از طبقه دوم و اولاد برادر و خواهر و جد پدر در درجه دوم از طبقه دوم خواهد بود و در طبقه سوم قرابت عمومی و عمه و خاله در درجه اول از طبقه سوم و درجه اولاد آنها در درجه دوم از آن طبقه است. (ماده ۱۰۳۲ قانون مدنی)

قرار: چنانچه رأى دادگاه راجع به ماهیت دعوا و قاطع آن به طور جزئی یا کلی باشد، حکم و در غیر این صورت قرار نامیده می‌شود. (ماده ۲۹۹ قانون آیین‌دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

قرار: رأى دادگاه اگر راجع به ماهیت دعوا و قاطع آن جزوی یا کلأً باشد حکم والا قرار نامیده می‌شود. (ماده ۱۵۴ قانون آیین‌دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

قرار: رأى محکمه یا راجع به ماهیت دعوا است کلیتاً یا به بعضی مسائل که در حین رسیدگی به دعوا حادث و مطرح می‌شود رأى محکمه در صورت اولی حکم و در صورت ثانوی قرار نامیده می‌شود. (ماده ۴۴۸ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

قرارداد باربری: فقط قراردادی است که براساس بارنامه دریایی یا اسناد مشابه دیگری که برای حمل و نقل کالا از طریق دریا است منعقد شود و نیز هر بارنامه دریایی یا اسناد مشابه دیگری که به استناد قرارداد اجاره کشتی رابطه بین متصدی باربری و دارنده بارنامه یا سند مذکور را از زمان صدور تعیین نماید قرارداد باربری تلقی می‌گردد. (بند ۲ ماده ۵۲ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

قرارداد جزوی: توافق حقوقی است که اجازه انعقاد آن در یک توافق حقوقی تشریفاتی به دستگاه دولتی داده شده است. (ماده ۱ آیین‌نامه چگونگی تنظیم و انعقاد توافق‌های بین‌المللی مصوب ۱۳۷۱/۲/۱۳ هیأت وزیران)

قرارداد: عبارت است از تعهداتی که بین وزارت نفت یا یک واحد عملیاتی یا هر شخص حقیقی یا حقوقی منعقد می‌شود که طبق مقررات دولت جمهوری اسلامی ایران و بر مبنای مقررات این قانون اجرای قسمتی از عملیات نفتی را بر عهده گیرد. (ماده ۱ قانون نفت مصوب ۱۳۶۶/۷/۹)

قرارداد: عبارت است از توافقنامه‌ای که به امضای داوطلب استخدام و بانک می‌رسد و به موجب آن شخص برای مدت معین و کار مشخص به استخدام بانک درمی‌آید. (بند ۱۰ ماده ۱ آیین‌نامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

قرارداد اجاره کشتی: سندی است کتبی که بین مالک کشتی (یا نماینده مجاز او) و مستاجر منعقد می‌گردد و شرایط اجاره کشتی را برای مدت معین یا برای یک یا چند سفر بین بنادر مشخص تعیین می‌کند. (ماده ۱۳۵ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

قرارداد استخراج و فروش: قراردادی است که بین وزارت معادن و فلزات و بخش تعاونی و خصوصی ایرانی برای استخراج و فروش مقدار معینی از مواد معدنی طبقه یک از معادن غیر بزرگ و در محدوده مشخص منعقد می‌شود. (بند ف ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

قرارداد اکتشاف: قراردادی است جهت انجام عملیات مطالعاتی و اجرایی طرح تصویب شده از طرف وزارت معادن و فلزات بین دارنده موافقنامه اصولی اکتشاف و وزارت معادن و فلزات. (بند ج ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

قرارداد پیمانکاری: عبارت از قراردادی است که به موجب آن طرف قرارداد مسئولیت اجرای برخی از عملیات نفتی را در ناحیه معینی از طرف شرکت ملی نفت ایران و به نام آن شرکت برطبق مقررات این قانون بر عهده می‌گیرد. (ماده ۱ قانون نفت مصوب ۱۳۵۳/۵/۸)

قرارداد حرفه‌آموزی: عبارت است از قراردادی که بین صاحب امتیاز (یا مدیر مسئول) آموزشگاه و حرفه‌آموز به منظور آموزش رشته معین و مشتمل بر ساعت تدریس، مبلغ شهریه و سایر مقررات این آیین‌نامه منعقد می‌گردد. (ماده ۵ آیین‌نامه نحوه تشکیل و اداره آموزشگاه‌های آزاد فنی و حرفه‌ای مصوب ۱۳۶۵/۷/۶ هیأت وزیران)

قرارداد حمل: به استثناء قرارداد اجاره کشتی قرارداد حمل قراردادی است که از طرف متصدی حمل و یا به حساب او برای حمل مسافر منعقد گردد. (بند ب ماده ۱۱۱ از قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

قرارداد کار: عبارت است از قرارداد کتبی یا شفاهی که به موجب آن کارگر متعهد می‌شود در قبال دریافت مزد، کاری را برای مدت معین یا مدت نامحدودی برای کارفرما انجام دهد. (ماده ۳۰ قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

قرارداد کار: عبارت است از قرارداد کتبی یا شفاهی که به موجب آن کارگر در قبال دریافت حق‌السعی کاری را برای مدت موقت یا مدت غیرموقت برای کارفرما انجام می‌دهد. (ماده ۷ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

قرارداد کار کشاورزی: که در این قانون قرارداد کار نامیده می‌شود عبارت است از توافق کتبی یا شفاهی که به موجب آن کارگر متعهد می‌شود در قبال دریافت حقوق یا مزد از کارفرما یا نماینده او در مدت معین و یا مدت نامحدود برای کارفرما یا نماینده او کار انجام دهد. (ماده ۳ لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی اصلاح پاره‌ای از مواد قانون کار کشاورزی مصوب ۱۵/۴/۱۳۵۹ شورای انقلاب)

قرارداد کار کشاورزی: که در این قانون قرارداد کار نامیده می‌شود عبارت است از توافق کتبی که به موجب آن کارگر متعهد می‌شود در قبال دریافت حقوق یا مزد از کارفرما یا نماینده او در مدت معین یا مدت نامحدود برای کارفرما یا نماینده او کار انجام دهد. (ماده ۳ لایحه قانونی اصلاح پاره‌ای از مواد قانون کار کشاورزی مصوب ۲۰/۲/۱۳۵۹ شورای انقلاب)

قرارداد کار کشاورزی: که در این قانون قرارداد کار نامیده می‌شود عبارت است از توافق کتبی یا شفاهی که به موجب آن کارگر متعهد می‌شود در قبال دریافت حقوق یا مزد از کارفرما یک یا چند شغل از مشاغل کشاورزی در مدت معین یا مدت نامحدود برای کارفرما یا نماینده او انجام دهد. (ماده ۳ قانون کار کشاورزی مصوب ۷/۳/۱۳۵۳)

قرارداد ناهمسان خدمات مشاوره ای: قراردادی است که متن یا شرح خدمات یا حق‌الزحمه مصوب برای موضوع مورد نظر نداشته باشد، یا هر یک از مدارک مصوب یادشده در آن‌ها قابل استفاده نباشد. (بند ح ماده ۱ آیین‌نامه نحوه تهیه قراردادهای ناهمسان مصوب ۱۶/۱۱/۱۳۸۱ هیئت وزیران)

قرارداد کارآموزی: قراردادی است که در آن رابطه کارفرما و کارآموز به منظور کارآموزی تنظیم می‌گردد.
(ماده ۲ قانون کارآموزی مصوب ۲۸/۲/۱۳۴۹)

قراردادهای همسان خدمات مشاوره ای: قراردادی است که متن شرح خدمات و حق‌الزحمه مصوب داشته باشد. (بند ز ماده ۱ آیین‌نامه نحوه تهیه قراردادهای ناهمسان مصوب ۱۶/۱۱/۱۳۸۱)

فرض: عقدی است که به موجب آن احد طرفین مقدار معینی از مال خود را به طرف دیگر تملیک می‌کند که طرف مذبور مثل آن را از حیث مقدار و جنس و وصف رد نماید و در صورت تعذر رد مثل قیمت یوم‌الرد را بدهد. (ماده ۶۴۸ قانون مدنی)

قسمت‌های مشترک آپارتمان ها: قسمت‌های مشترک مذکور در این قانون عبارت از قسمت‌هایی از ساختمان است که حق استفاده از آن منحصر به یک یا چند آپارتمان یا محل پیشه مخصوص نبوده و به

کلیه مالکین به نسبت قسمت اختصاصی آن‌ها تعلق می‌گیرد به طور کلی قسمتهایی که برای استفاده اختصاصی تشخیص داده نشده است یا در اسناد مالکیت ملک اختصاصی یک یا چند نفر از مالکین تلقی نشده از قسمتهای مشترک محسوب می‌شود مگر آن که تعلق آن به قسمت معینی بربط عرف و عادت محل مورد تردید نباشد. (ماده ۲ قانون تملک آپارتمان‌ها مصوب ۱۳۴۳/۱۲/۱۶)

قشلاق: محدوده زیست و قلمرو جغرافیایی که عشایر، تمام یا قسمتی از فصول پاییز یا زمستان را در آن می‌گذرانند. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشایر مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۳ هیئت وزیران)

قصاص: کیفری است که جانی به آن محکوم می‌شود و باید با جنایت او برابر باشد. (ماده ۱۴ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

قصاص: کیفری است که جانی به آن محکوم می‌شود و باید با جنایت او برابر باشد. (ماده ۹ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۷/۲۱)

قصور: عبارت است از کوتاهی غیرعمدی در اجرای وظایف اداری. (ماده ۸ قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۶۵/۱۲/۲۵)

قصور: عبارت است از کوتاهی غیرعمدی در اجرای وظایف اداری. (ماده ۸ قانون هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۶۲/۱۲/۹)

قصور: عبارت است از کوتاهی غیرعمدی در اجرای وظایف اداری. (بند ب ماده ۱۷ از قانون بازسازی نیروی انسانی وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت مصوب ۱۳۶۰/۷/۵)

قطار خیابانی: قطاری شهری است که به طور معمول در خطوط ریلی واقع در سطح سواره‌رو و وسائل نقلیه دیگر حرکت می‌نماید. (بند ۲۲ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

قطعات و قسمت‌های اصلی(خودرو): کلیه قسمتهای اساسی وسیله نقلیه شامل محور، موتور، شاسی، اتاق و رنگ که تعویض آن‌ها باعث تغییر مشخصات اساسی وسیله نقلیه می‌گردد. (بند ۷۲ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

قلم اطلاع: یک قلم اطلاع به تنها بی مشخص کننده قسمتی از مجموعه اطلاعات هویتی و شناسایی فرد می باشد و به دو شکل مشخصه تعریف می شود: ۱) به شکل کلمه که دارای معنی و مفهوم است (تشکیل شده از چند حرف به هر تعداد که باشد) مانند یزد - ایرانشهر، محمد، اسماعیلی. ۲) به شکل رقم (مجموعی از هر چند عدد که باشد) مانند شماره شناسنامه و کد ملی. (بند الف ماده ۱ آینه نامه اجرایی بند م تبصره ۱۱ بودجه سال ۱۳۸۱ مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۸ هیئت وزیران)

قلمرو قوانین جزایی: درباره کلیه کسانی که در قلمرو حاکمیت جمهوری اسلامی ایران (اعم از زمینی، دریایی و هوایی) مرتکب جرم شوند اعمال می گردد مگر آن که به موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد. (ماده ۳ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۷/۲۱)

قلمرو قوانین جزایی: درباره کلیه کسانی که در قلمرو حاکمیت ایران (اعم از زمینی و دریایی و هوایی) مرتکب جرم شوند اعمال می گردد مگر آن که به موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد. (ماده ۳ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

قلمرو کشور: از نظر این قرارداد قلمرو یک کشور عبارت خواهد بود از اراضی و آبهای ساحلی متصل به آن که تحت حاکمیت یا قیومیت - حمایت یا تحت الحمایگی آن کشور قرار دارد. (ماده ۲ قانون اجازه الحق دولت ایران به مقررات هوایی کشوری بین المللی مصوب ۱۳۲۸/۴/۳۰)

قهربان: فردی است که در مسابقات داخلی یا خارجی موفق به کسب مدال شده یا به عضویت یکی از تیمهای ملی ایران درآمده است. (ماده ۱ آینه نامه اجرای ماده ۱۱) قانون تأسیس سازمان تربیت بدنی مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۴ هیأت وزیران)

قوادی: عبارت است از جمع و مرتبط کردن دو نفر یا بیشتر برای زنا یا لواط. (ماده ۱۳۵ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

قوادی: عبارت است از جمع و مرتبط کردن دو نفر یا بیشتر برای زنا یا لواط. (ماده ۱۶۵ قانون حدود و قصاص و مقررات آن مصوب ۱۳۶۱/۶/۳)

قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران: عبارتند از قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضائیه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت امت بر طبق اصول آینده این قانون اعمال می گردند این قوا مستقل از یکدیگرند. (اصل ۵۷ قانون اساسی)

قوه قضاییه: قوهای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهدهدار وظایف زیر است: ۱- رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبيه که قانون معین می‌کند. ۲- احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشور. ۳- نظارت بر حسن اجرای قوانین. ۴- کشف جرم و تعقیب مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام. ۵- اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین. (اصل ۱۵۶ قانون اساسی)

قوه مجریه: اعمال قوه مجریه جز در اموری که در این قانون مستقیماً برعهده رهبری گذارده شده از طریق رئیس جمهور است. (اصل ۶۰ قانون اساسی)

قوه مقننه: اعمال قوه مقننه از طریق مجلس شورای اسلامی است که از نمایندگان منتخب مردم تشکیل می‌شود و مصوبات آن پس از طی مرحلی که در اصول بعد می‌آید برای اجرا به قوه مجریه و قضاییه ابلاغ می‌گردد. (اصل ۵۸ قانون اساسی)

قیام مقدس ملی: مجلسین سنا و شورای ملی قیام روز دوشنبه ۳۰ تیر ماه ۱۳۳۱ را که در سراسر کشور برای پشتیبانی از نهضت ملی ایران انجام پذیرفت قیام مقدس ملی شناخته و شهدای آن روز را به عنوان شهدای ملی می‌نامند. (ماده ۱ قانون مربوط به شناسایی قیام روز ۳۰ تیرماه ۱۳۳۱ به نام قیام مقدس ملی مصوب ۱۳۳۱/۵/۱۶) قیمت روز حامل‌های انرژی؛ حداقل قیمت‌های مصوب اعلام شده توسط مراجع ذیصلاح (قیمت صنعتی برای فرایند و خانگی برای محصول). (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۱/۹ هیئت وزیران)

قیمت عادله: مقصود از قیمت عادله قیمت زمین بیاض یا به انضمام بنا و اشجار قبل از اعلان توسعی است. (تبصره ۱ ماده ۳ قانون راجع به احداث و توسعه معابر و خیابان‌ها مصوب ۱۳۱۲/۸/۲۳)

قیمت مدعی به: مبلغی است که در عرضحال قید شده است. (ماده ۱۹۷ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

قیمت واقعی خدمات: عبارت است از قیمت تمام شده خدمات به اضافه سود سرمایه (دارایی‌های ثابت) در بخش دولتی سود سرمایه (دارایی‌های ثابت) و استهلاک منظور نخواهد شد. (بند ۸ ماده ۱ از قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور مصوب ۱۳۷۳/۸/۳)

قیمت ورودی: عبارت است از قیمت خرید و خرج جنس تا دفتر ورود به اضافه حقوق گمرکی و عوارض دیگری که توسط گمرک مأخذ می‌گردد. (تبصره ۱ بند ۱ از قانون اصلاح مواد ۳ و ۴ قانون دخانیات مصوب (۱۳۱۱/۸/۱۹)

قیمت عادله کالاهای: عبارت است از قیمت تمام شده برای واردکنندگان به علاوه منافع متعارفی. (تبصره ماده ۳ قانون متمم قانون انحصار تجارت خارجی مصوب ۱۳۰۹/۱۲/۲۰

قیمتی (اموال): مثلی که در این قانون ذکر شده عبارت از مالی است که اشيه و نظایر آن نوعاً زیاد و شایع باشد مانند حبوبات و نحو آن و قیمتی مقابل آن است معذلک تشخیص این معنی با عرف می‌باشد. (ماده ۹۵۰ قانون مدنی)

کابوتاز: عبارت از حمل کالا از یک نقطه به نقطه دیگر کشور از راه دریا یا رودخانه‌های مرزی است و کالایی که از لحاظ نزدیکی راه یا رعایت صرفه تجاری از یک نقطه به نقطه دیگر کشور با عبور از خاک کشور خارجی حمل شود نیز مشمول مقررات کابوتاز می‌شود و در این موارد هرگاه کالای کابوتازی با وسایط نقلیه داخلی حمل شود وسیله نقلیه نیز تابع تشریفات کالای کابوتازی خواهد بود. (ماده ۲۳۴ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب (۱۳۵۱/۱/۲۰)

کاداستر: علائم و نشانه‌های مربوط به تحديد حدود املاک و حریم (کاداستر). (بند ب ماده ۱ از قانون تعیین و حفاظت علائم و نشانه‌های زمینی مربوط به نقشه‌برداری و تحديد و حدود و حریم مصوب (۱۳۵۱/۹/۱۹

کادر ثابت: به پرسنلی اطلاق می‌گردد که برای انجام خدمت مستمر در ارتش استخدام می‌شوند و عبارتند از: ۱- نظامیان. ۲- کارمندان. ۳- محصلین. (ماده ۲۲ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۶۶/۷/۰۷

کادر ثابت: به پرسنلی اطلاق می‌گردد که برای انجام خدمت مستمر در نیروی انتظامی استخدام می‌شوند و عبارتند از: ۱- پرسنل انتظامی، ۲- کارمندان، ۳- محصلین. (ماده ۱۰ قانون مقررات استخدامی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۷۴/۴/۲۷

کادر ثابت: به پرسنلی اطلاق می‌گردد که برای انجام خدمت مستمر در سپاه استخدام می‌شوند و عبارتند از:
۱- پاسداران رسمی (نظمیان). ۲- کارمندان. ۳- محصلین. (ماده ۷ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

کار: هر یک از خدمات انواع مشاوره است که در آیین‌نامه تشخیص صلاحیت مشاوران تعریف شده و براساس نظام فنی و اجرایی قابل واگذاری به یک مشاور و یا گروه همکاری مشاوران می‌باشد. (بند ت ماده ۲ آیین‌نامه نحوه انتخاب و ارجاع کار به مشاوران مصوب ۱۳۸۳/۴/۳ هیئت وزیران)

کارآموز: از لحاظ مقررات این قانون، کارآموز به افراد ذیل اطلاق می‌شود: الف- کسانی که فقط برای فراگرفتن حرفه خاص، بازآموزی یا ارتقای مهارت برای مدت معین در مراکز کارآموزی یا آموزشگاه‌های آزاد آموزش می‌بینند. ب- افرادی که به موجب قرارداد کارآموزی به منظور فراگرفتن حرفه‌ای خاص برای مدت معین که زائد بر سه سال نباشد، در کارگاهی معین به کارآموزی توأم با کار اشتغال دارند، مشروط بر آن که سن آن‌ها از ۱۵ سال کمتر نبوده و از ۱۸ سال تمام بیشتر نباشد. (ماده ۱۱۲ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کار با اشعه: هرگونه کار یا فعالیتی است که در ارتباط با منابع مولد اشعه انجام شود. (بند ۳ ماده ۲ قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب ۱۳۶۸/۱/۲۰)

کار در دست اجرا: عبارت است از کاری که رسماً به واحد ساخت (پیمانکار) ارجاع شده باشد. (بند ب ماده ۶ از آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۷۶/۶/۶ هیأت وزیران)

کار روز و شب: کارهایی است که زمان انجام آن از ساعت ۶ بامداد تا ۲۲ می‌باشد و کار شب کارهایی است که زمان انجام آن بین ۲۲ تا ۶ بامداد قرار دارد. کار مختلط نیز کارهایی است که بخشی از ساعات انجام آن در روز و قسمتی از آن در شب واقع می‌شود. در کارهای مختلط ساعتی که جزء کار شب محسوب می‌شود کارگر از فوق العاده موضوع ماده ۵۸ این قانون استفاده می‌نماید. (ماده ۵۳ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کارشده: به اشیایی اطلاق می‌شود که علاوه بر عملیاتی که طبق بند الف گفته شده عملیات دیگر نیز درباره آن‌ها انجام شده باشد. (بند ب از فصل پانزدهم قانون اصلاح قانون تعرفه گمرکی مصوب ۱۳۳۷/۴/۱۰)

کارفرما در کارگاه‌های ساختمانی: شخصی است حقیقی یا حقوقی که یک یا تعدادی کارگر در کارگاه ساختمانی برطبق مقررات قانون کار و به حساب خود به کار می‌گمارد اعم از اینکه پیمانکار اصلی، پیمانکار جزء یا صاحب کار باشد. (بند د آیین‌نامه حفاظتی کارگاه‌های ساختمانی مصوب ۱۳۸۱/۶/۹ وزیر کار)

کار متناوب: کاری است که نوعاً در ساعات متوالی انجام نمی‌یابد بلکه در ساعات معینی از شب‌نه روز صورت می‌گیرد. (ماده ۵۴ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کار مختلط: نیز کارهایی است که بخشی از ساعات انجام آن در روز و قسمتی از آن در شب واقع می‌شود. (از ماده ۵۳ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کار نوبتی: عبارت است از کاری که در طول ماه گردش دارد، به نحوی که نوبتهای آن در صبح یا عصر یا شب واقع می‌شود. (ماده ۵۵ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کارآموز: از لحاظ این قانون به افرادی اطلاق می‌شود که به سن هیجده سال تمام نرسیده و به منظور تکمیل یا فراگرفتن حرفة یا صنعت مخصوصی طبق قرارداد کارآموزی کتبی برای مدت معین که زائد بر دو سال نباشد در یک کارگاه یا کلاس‌های مخصوص اشتغال داشته باشند. (ماده ۲ قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

کارآموز: موجب این قانون کارآموز شخصی است که بر طبق قرارداد کارآموزی برای فراگرفتن یا افزایش مهارت در رشته معینی از صنایع در کارگاه‌ها یا مراکز کارآموزی که به وسیله صاحبان صنایع به موجب این قانون تأسیس می‌شود یا در مراکز وزارت کار و امور اجتماعی یا در سایر مراکز کارآموزی که وزارت‌خانه مذکور تشخیص دهد مشغول گردد. ... (از ماده ۱ قانون کارآموزی مصوب ۱۳۴۹/۲/۲۸)

کارآموزی دانشجویان: منظور از کارآموزی دانشجویان در دستگاه‌های دولتی، انجام این خدمت خارج از حوزه وزارتی است که دانشجویان در آن تحصیل می‌نمایند. (تبصره ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون اجازه پرداخت کمک هزینه به دانشجویانی که به عنوان کارآموز در دستگاه‌های اجرایی خدمت می‌نمایند مصوب ۱۳۷۴/۱۲/۲۳ هیأت وزیران)

کارپرداز: مأموری است که از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت دستگاه ذیربسط به این سمت منصوب می‌شود و نسبت به خرید و تدارک کالاهای و خدمات مورد نیاز طبق دستور مقامات مجاز با رعایت مقررات اقدام می‌نماید. (ماده ۳۵ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

کارت پارک: کارت یا برگه‌ای است که با پرداخت پول تهیه می‌گردد و به وسیله آن اجازه توقف در مکان و زمان معین به خودرو داده می‌شود. (بند ۷۳ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۸ هیئت وزیران)

کارت شناسایی خودرو: کارتی که مشخصات مالک و وسیله نقلیه شماره‌گذاری شده در آن ثبت و از سوی راهنمایی و رانندگی صادر و به مالک وسیله نقلیه تسليم می‌گردد. (بند ۷۴ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کارت شناسایی ملی: سند شناسایی اتباع ایرانی است که توسط سازمان صادر می‌شود و در آن مشخصات فردی، شماره ملی و کدپستی محل سکونت دارنده کارت درج می‌شود. (بند چ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون الزام اختصاص شماره ملی و کدپستی برای کلیه اتباع ایرانی مصوب ۱۳۷۸/۱۲/۱ هیأت وزیران)

کارشناس: شخصی است حقیقی که در رشته یا رشته‌های خاص، پس از خاتمه تحصیلات دانشگاهی حداقل معادل لیسانس، تخصص و تجربه داشته و سابقه و خدمات او طبق این آیین‌نامه در حدود متعارف مورد رسیدگی و تأیید سازمان قرار گرفته است. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و طبقه‌بندی مهندسان مشاور و کارشناسان مصوب ۱۳۵۹/۳/۱ شورای انقلاب)

کارشناس: در این قانون به کسی اطلاق می‌شود که در رشته مورد نظر دارای تحصیلات عالی یا تخصص بوده یا براثر ممارست خبره باشد، تشخیص خبره بودن با اتفاق اصناف می‌باشد. (ماده ۹ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

کارشناس رسمی: شرایط کارشناس رسمی از قرار زیر است: ۱- داشتن تخصص کامل در علم یا فنی که داوطلب کارشناسی در آن هستند. ۲- داشتن بیش از ۲۵ سال. ۳- عدم شهرت به فساد اخلاق و تجاهر به استعمال مسکر و افیون. ۴- نبودن تحت ولایت و قیوموت. ۵- عدم محکومیت به جنایت و محکومیت به جنحه که مستلزم محرومیت از حقوق اجتماعی بوده و یا مستلزم محرومیت از شغلی است که تخصص در آن دارند و همچنین عدم محکومیت به کلاهبرداری و خیانت در امانت و سرقت و ورشکستگی به تقلب و جنحه‌های مذکور در این قانون. ۶- عدم محکومیت به انفال ابد از خدمات دولتی (ماده ۲ قانون راجع به کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۱۷/۱۱/۲۳)

کارشناسان رسمی: کلیه کارشناسان رسمی عضو کانون کارشناسان رسمی محسوب می‌شوند و تابع مقررات این قانون و نظمات کانون می‌باشند. (از ماده ۱ لایحه قانونی مربوط به استقلال کانون کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۵۸/۸/۱ شورای انقلاب)

کارفرما: شخص حقیقی یا حقوقی است که کارگر به دستور یا به حساب او کار می‌کند. (از ماده ۳ قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

کارفرما: شخص حقیقی یا حقوقی است که بیمه شده به دستور یا به حساب او کار می‌کند. (از بند ۴ ماده ۱ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

کارفرما: شخصی است حقیقی یا حقوقی که کارگر به درخواست و به حساب او در مقابل دریافت حقالسعی کار می‌کند. ... (از ماده ۳ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کارفرمای کشاورزی: از لحاظ این قانون هر شخص حقیقی یا حقوقی است که کارگر طبق قرارداد کار برای او یا از طرف او در یک یا چند شغل از مشاغل کشاورزی کار می‌کند و در این قانون کارفرما نامیده می‌شود. (از ماده ۵ قانون کار کشاورزی مصوب ۱۳۵۳/۳/۷)

کارکنان بانک: به افرادی اطلاق می‌شود که به موجب حکم صادر شده یا قرارداد منعقد شده به خدمت درآمده باشند. (بند ۵ ماده ۱ آییننامه استخدامی نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۶ هیأت وزیران)

کارکنان پیمانی(نیروی انتظامی): به کسانی اطلاق می‌گردد که خدمت پیمانی را به صورت انتظامی یا کارمندی برابر مقررات مندرج در این قانون انجام دهند. (ماده ۱۴ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

کارکنان نیروی انتظامی: کسانی هستند که برابر شرایط و مقررات مندرج در این قانون یا قانون خدمت وظیفه عمومی به خدمت پذیرفته می‌شوند و عبارتند از: الف) پایور ب) پیمانی ج) وظیفه (ماده ۹ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

کارکنان و کارگزاران: افرادی هستند که در دستگاهها به صورت تمام وقت به خدمت اشتغال دارند و از این پس به اختصار کارگزاران نامیده می‌شوند. (بند د ماده ۱ از آییننامه اجرایی قانون ممنوعیت ادامه تحصیل کارگزاران کشور در ساعت اداری مصوب ۱۳۷۳/۴/۱۲ هیأت وزیران)

کارکنان وظیفه: کسانی هستند که مطابق قانون خدمت وظیفه عمومی در یکی از دوره‌های ضرورت، احتیاط یا ذخیره مشغول خدمت باشند. (ماده ۱۵ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

کارگاه: محلی است که کارگر به درخواست کارفرما یا نماینده او در آنجا کار می‌کند، از قبیل مؤسسات صنعتی، کشاورزی،معدنی، ساختمانی، ترابری مسافربری، خدماتی، تجاری، تولیدی، اماكن عمومی و امثال آن‌ها. کلیه تأسیساتی که به اقتضای کار متعلق به کارگاه‌اند، از قبیل نمازخانه، ناهارخوری، تعاوی‌ها، شیرخوارگاه، مهدکودک، درمانگاه، حمام، آموزشگاه حرفه‌ای، قرائت خانه، کلاس‌های سوادآموزی و سایر مراکز آموزشی و اماكن مربوط به شورا و انجمن اسلامی و بسیج کارگران، ورزشگاه و وسائل ایاب و ذهب و نظایر آن‌ها جزء کارگاه می‌باشند. (ماده ۴ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کارگاه: محلی است که کارگر به درخواست کارفرما یا نماینده او در آنجا کار می‌کند، از قبیل مؤسسات صنعتی، کشاورزی،معدنی، ساختمانی، ترابری مسافری، خدماتی، تجاری، تولیدی، اماكن عمومی و امثال آن‌ها. (ماده ۱ مقررات اشتغال نیروی انسانی، بیمه و تأمین اجتماعی در مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران (به انضمام نامه اصلاحی شماره ۱۳۷۳/۲/۱۹ مصوب ۳۴۶۰-۶/۴/۷۳) مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ هیأت وزیران)

کارگاه: محلی است که بیمه شده به دستور کارفرما یا نماینده او در آنجا کار می‌کند. (بند ۳ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

کارگاه: عبارت از محلی است که کارگر در آنجا به دستور کارفرما کار می‌کند از قبیل اماكن عمومی و مؤسسات صنعتی و معدنی و ساختمانی و بازارگانی و باربری و مسافربری و امثال آن. کلیه تأسیساتی که به اقتضای کار متعلق به کارگاه است از قبیل ناهارخانه- حمام- درمانگاه- ورزشگاه- آموزشگاه حرفه‌ای و نظایر آن نیز جزو کارگاره محسوب می‌گردد. (ماده ۵ قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

کارگاه‌های مرمت آثار فرهنگی - تاریخی: به مؤسساتی گفته می‌شود که با حضور حداقل سه نفر از کارشناسان واجد صلاحیت‌های موضوع این آییننامه تشکیل می‌شوند. مؤسسات مذکور می‌توانند خدمات مشاوره‌ای و اجرایی در زمینه مرمت آثار منقول و غیرمنقول فرهنگی - تاریخی ارائه نمایند. (ماده ۹ آییننامه

مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی مجاز مصوب
۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

کارگاه‌های هنرهای سنتی: به کارگاه‌هایی گفته می‌شود که حداقل با حضور یک نفر هنرمند هنرهای سنتی تشکیل و فعالیت می‌کنند. (ماده ۱۱ آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی مجاز مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

کارگر: کسی که به هر عنوان در مقابل دریافت مزد یا حقوق به درخواست کارفرما کار می‌کند. (ماده ۱ مقررات اشتغال نیروی انسانی، بیمه و تأمین اجتماعی در مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران (به انضمام نامه اصلاحی شماره ۱۳۷۳/۲/۱۹ مصوب ۳۴۶۰-۷۳/۴/۶) هیأت وزیران)

کارگر: از لحاظ این قانون کسی است که به دستور کارفرما در مقابل دریافت مزد (دستمزد یا کارمزد) کار می‌کند. (از ماده ۱ قانون اجازه اجرای گزارش کمیسیون پیشه و هنر و بازرگانی مربوط به کارگران و کارفرمایان مصوب ۱۳۲۸/۳/۱۷)

کارگر: از لحاظ این قانون کسی است که به هر عنوان به دستور کارفرما در مقابل دریافت حقوق یا مزد کار می‌کند. (ماده ۱ قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

کارگر: از لحاظ این قانون کسی است که به هر عنوان در مقابل دریافت حق‌السعی اعم از مزد، حقوق، سهم سود و سایر مزايا به درخواست کارفرما کار می‌کند. (ماده ۲ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کارگر کشاورزی: از لحاظ این قانون کسی است که به هر عنوان به موجب قرارداد کتبی و شفاهی با کارفرما یا نماینده او تعهد نماید در مقابل دریافت حقوق یا مزد به یک و یا چند شغل از مشاغل کشاورزی اشتغال داشته و کار نماید. (ماده ۱ لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی اصلاح پاره‌ای از مواد قانون کار کشاورزی مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۵ شورای انقلاب)

کارگر کشاورزی: از لحاظ این قانون کسی است که به هر عنوان به موجب قرارداد کتبی با کارفرما یا نماینده او تعهد نماید در مقابل دریافت حقوق یا مزد به یک یا چند شغل از مشاغل کشاورزی اشتغال داشته و کار نماید. (ماده ۱ لایحه قانونی اصلاح پاره‌ای از مواد قانون کار کشاورزی مصوب ۱۳۵۹/۲/۲۰ شورای انقلاب)

کارگر کشاورزی: از نظر این قانون کسی است که در مقابل دریافت مزد یا حقوق (نقدی یا جنسی و یا به طور مختلط) با انعقاد قرارداد رسمی و یا عادی در مدت محدود و یا نامحدود برای کارفرمای کشاورزی اعم از شخص حقیقی یا حقوقی در یکی از مشاغل کشاورزی موضوع تبصره ماده ۲۳ این قانون کار می‌کند. (ماده ۲۴ قانون الحق مواد ۲۳ و ۲۴ و ۲۵ و ۲۶ به قانون بیمه‌های اجتماعی روستائیان مصوب ۱۳۴۹/۲/۸)

کارگر نوجوان: کارگری که سنش بین ۱۵ تا ۱۸ سال تمام باشد، کارگر نوجوان نامیده می‌شود. (از ماده ۸۰ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کارگر کشاورزی: از لحاظ این قانون کسی است که در مقابل دریافت مزد یا حقوق به موجب قرارداد کار با کارفرمای کشاورزی یا نماینده او در یک یا چند شغل از مشاغل کشاورزی در واحدهای کشت و صنعت و مزارع دولتی یا مزارع کشاورزی مکانیزه به کار اشتغال داشته باشد. (ماده ۱ قانون کار کشاورزی مصوب ۱۳۵۳/۳/۷)

کارگزار: شخص حقوقی است که اوراق بهادر را برای دیگران و به حساب آن‌ها معامله می‌کند. (بند ۱۳ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

کارگزار / معامله گر: شخص حقوقی است که اوراق بهادر را برای دیگران و به حساب آن‌ها و یا به نام و به حساب خود معامله می‌کند. (بند ۱۴ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

کارگزاران: افرادی هستند که در دستگاه‌ها به صورت تمام وقت به خدمت اشتغال دارند و از این پس به اختصار کارگزاران نامیده می‌شوند. (بند د ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت ادامه تحصیل کارگزاران کشور در ساعت‌های اداری مصوب ۱۳۷۳/۴/۱۲ هیأت وزیران)

کارگزاران بورس: اشخاصی هستند که شغل آن‌ها دادوستد اوراق بهادر است و معاملات در بورس منحصرأً توسط این اشخاص انجام می‌گیرد. (بند ۳ ماده ۱ از قانون تأسیس بورس اوراق بهادر مصوب ۱۳۴۵/۲/۲۷)

کارگشا: وزارت عدليه می‌تواند برحسب ضرورت و احتیاج از داوطلبان شغل وکالت که معلوماتشان کافی برای درجات سه‌گانه نیست مطابق نظامنامه مخصوص امتحان نموده اجازه وکالت در محاکم صلح یا محقق ثبت یا نزد مأمورین صلح در حوزه‌های معین بدهد - اگر داوطلب مجبور در حین اجرای این قانون مشغول وکالت بوده و صلاحیت او برای درجات سه‌گانه فوق تصدیق نشده است از امتحان معاف خواهد بود این اشخاص کارگشا نامیده می‌شوند. (ماده ۱ قانون وکالت مصوب ۱۳۱۵/۱۱/۲۵)

کارمندان: پرسنلی هستند که براساس مدارج تحصیلی یا مهارت تجربی و تخصصی استخدام شده و بدون استفاده از درجات، علائم و لباس نظامی به یکی از رتبه‌های پیش‌بینی شده در این قانون نایل می‌شوند.
(ماده ۲۴ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

کارمندان شرکت(بیمه): به سه دسته زیر تقسیم می‌شوند: الف) کارمندان رسمی: برای تصدی یکی از پست‌های سازمانی شرکت استخدام شده یا می‌شوند و مشمول مقررات این آیین‌نامه هستند. ب) کارمندان قراردادی: برای مدت معین به خدمت شرکت در می‌آیند، مقررات به کارگیری و پرداخت دستمزد این کارمندان به تصویب شورا می‌رسد. ج) کارمندان پیمانی: مدت قرارداد آنها حداقل ۵ سال و قابل تمدید است. در طول مدت قرارداد امکان لغو آن از طرف مستخدم میسر نیست ولی شرکت با تصویب شورا می‌تواند نسبت به لغو قرارداد اقدام نماید (ماده ۵ آیین‌نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

کارهای انجام شده: کارهای پایان یافته یا در دست اجرا در هر رشته که تحويل موقت یا صورت وضعیت شده باشد. (بند ش ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

کاروان یا خانه سیار: وسیله نقلیه غیرموتوری است که برای سکونت و یا کار استفاده شده و عرض آن از ۲/۶ متر و طول آن از ۱۲ متر بیش‌تر نباشد. (بند ۷۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کاروانسراها: خانه‌های قدیمی، کاروانسراها و سایر اماکن موضوع بند (ح) تبصره (۷) قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور عبارتند از بناهای با ارزش تاریخی - فرهنگی که در محورها یا قطب‌های تاریخی - فرهنگی مورد نظر سازمان ایرانگردی و جهانگردی قرار دارند و قابلیت تبدیل به مکان‌های مناسب با کاربری واحدهای اقامتی، پذیرایی و خدماتی را دارا بوده و با همکاری سازمان مذکور و براساس ضوابط و سیاست‌های سازمان میراث فرهنگی کشور انتخاب، مرمت و تجهیز می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ح تبصره ۷ بودجه سال ۱۳۸۱ مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۸ هیئت وزیران)

کاریابی: موسسات و دفاتر مشاوره شغلی و حرفه‌ای برای کاریابی غیردولتی در داخل کشور و یا مجاز به اعزام نیروی کار به خارج از کشور که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی تأسیس می‌شوند. (بند الف ماده

۱ آیین نامه اجرایی قانون مجازات اشتغال به حرفه کاریابی و مشاوره شغلی بدون داشتن پروانه کار مصوب (۱۳۸۳/۵/۱ هیئت وزیران)

کاریابی: مؤسسات و دفاتر مشاوره شخصی و حرفه‌ای برای کاریابی در داخل کشور و یا مجاز به اعزام نیروی کار به خارج از کشور که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی تأسیس می‌شوند. (بند الف ماده ۱ آیین نامه اجرایی قانون مجازات اشتغال به حرفه کاریابی و مشاوره شغلی بدون پروانه مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۱ هیأت وزیران)

کاسب: صاحب کسبی که فروش آن به صورت خرد و جزئی است و عملیات عمده فروشی ندارد. (بند ۹ از ماده ۱ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

کاشف: از نظر این آیین نامه کسی است که به طور مستقیم یا بر اثر وصول خبر، کالای قاچاق یا وقوع و ارتکاب عمل قاچاق را کشف نماید و نام و مشخصات وی در صورت مجلس بدوی کشف درج شده باشد. (ماده ۵ آیین نامه اجرایی ماده ۳۱ قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تمیلیکی و اساسنامه آن مصوب ۱۳۷۰ و تبصره ۱ ماده واحده قانون اصلاح ماده ۱۹ قانون مجازات قاچاق مصوب ۱۳۱۲ و اصلاحیه‌های بعدی آن مصوب ۱۳۶۳ مصوب ۱۳۷۳/۴/۲۲ هیأت وزیران)

کاشف: از نظر این آیین نامه کسی است که به طور مستقیم یا بر اثر وصول خبر، کالای قاچاق یا وقوع و ارتکاب عمل قاچاق را کشف کند و نام و مشخصات وی در صورت مجلس بدوی کشف و درج شده باشد. (ماده ۵ آیین نامه اجرایی تبصره ۱ ماده واحده (قانون اصلاح ماده ۱۹ قانون مجازات مرتكبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲ و اصلاحیه‌های بعدی آن) مصوب ۱۳۶۳/۱۱/۱۹ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۴/۹/۲۴ هیأت وزیران)

کاشف: کسی است که نگهداری حمل و نقل ورود و خروج غیرمجاز جانوران وحشی از جمله بازهای شکاری قاچاق را کشف و آن را به مأموران سازمان یا واحدهای ذیربیط ارائه می‌شده و نام او در صورت مجلس مربوط ذکر می‌گردد. (بند ۲ ماده ۱ آیین نامه اجرایی ماده (۶۲) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۶۹/۱۲/۸ هیأت وزیران)

کاشف معدن: کسی است که پروانه اکتشاف از وزارت پیشه و هنر تحصیل نموده و بر طبق آییننامه اکتشاف معادن عمل کرده و کشف معدن به نام او ثبت شده باشد. (ماده ۶ قانون معادن مصوب (۱۳۱۷/۱۱/۱۶

کاشف معدن: کسی است که پروانه اکتشاف از وزارت صنایع و معادن تحصیل نموده و بر طبق آییننامه اکتشاف عمل کرده و کشف معدن به نام او ثبت و گواهینامه کشف صادر شده باشد. (ماده ۴ قانون معادن مصوب (۱۳۳۶/۲/۲۱

کالا: یعنی هر گونه محصول طبیعی و کشاورزی و یا فراورده‌های آن یا صنایع دستی و یا تولیدات صنعتی. (بند ب ماده ۱ قانون حمایت از نشانه‌های جغرافیایی مصوب (۱۳۸۳/۱۱/۷

کالاهای خاص نظامی: منظور از کالاهای خاص نظامی مندرج در ماده ۳ قانون مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۶۴ کالاهایی است که منحصرأ در امور نظامی یا انتظامی به کار می‌رود. (از ماده ۳ آییننامه اجرایی مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۶۴/۶/۱۷ مصوب ۱۳۶۴ هیأت وزیران)

کالاهای دارای جنبه تجاری: کالاهایی که به تشخیص گمرک جمهوری اسلامی ایران برای فروش وارد می‌گردند، اعم از اینکه به همان شکل یا پس از انجام عملیات (تولید، تفکیک و بسته‌بندی) به فروش برسند. (بند ۱ ماده ۲ آییننامه اجرایی جزء ۳ بند ر تبصره ۱۹ بودجه سال ۱۳۸۲/۵/۲۲ هیئت وزیران)

کالاهای دارای جنبه فروش: کالاهایی که به تشخیص گمرک جمهوری اسلامی ایران برای فروش وارد می‌گردند. اعم از اینکه به همان شکل یا پس از انجام عملیات (تولید، تفکیک و بسته بندی) به فروش برسند. (بند ۱ ماده ۲ آییننامه اجرایی جزء ۳ بند ر تبصره ۱۹ بودجه سال ۱۳۸۳/۱/۱۶ مصوب ۱۳۸۳ هیئت وزیران)

کالای انتقالی: کالایی است که در لنگرگاهها یا بندرها یا فرودگاههای کشور از یک کشتی به کشتی دیگریا از یک هواپیما به هواپیمایی دیگر انتقال داده شود. (ماده ۱۹۹ آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب (۱۳۵۱/۱/۲۰

کالای مجاز: کالایی است که صدور یا ورود آن با رعایت ضوابط نیاز به کسب مجوز ندارد. (بند ۱ ماده ۲ قانون مقررات صادرات و واردات مصوب (۱۳۷۲/۷/۴

کالای مشروط: کالایی است که صدور یا ورود آن با کسب مجوز امکان‌پذیر است. (بند ۲ ماده ۲ قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲/۷/۴)

کالای ممنوع: کالایی است که صدور یا ورود آن به موجب شرع مقدس اسلام (به اعتبار خرید و فروش یا مصرف) یا به موجب قانون ممنوع گردد. (بند ۳ ماده ۲ قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲/۷/۴)

کامیون: وسیله نقلیه موتوری باری که قسمت بارگیر آن به صورت پیوسته به کشنده متصل است. کامیون‌ها به طور کلی با وضعیت حداقل دو محور وجود داشته و ظرفیت حمل ۶ تن بار و بیشتر دارند. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸)

کامیون اتاقدار: کامیونی که حداکثر ارتفاع دیواره مقاوم اتاق بار آن از کف اتاق ۱/۵ متر باشد. (جزء ۱ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کامیون بونکر: کامیونی که قسمت بار آن به صورت مخزن بسته و برای حمل انواع جامدات‌شکل پذیر (فله) ساخته شده است. (جزء ۸ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کامیون تانکر: کامیونی که قسمت بار آن به صورت مخزن بسته و برای حمل انواع مایعات ساخته شده است. (جزء ۷ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کامیون تیغه دار: کامیونی که قسمت بار آن به وسیله تیغه‌ای طولی به دو نیمه مساوی تقسیم شده باشد. (جزء ۳ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کامیون سقف دار(مسقف): کامیونی که قسمت بار آن به صورت محفظه سریوشیده ساخته شده است. (جزء ۵ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کامیون کفی: کامیونی که قسمت بار آن دیواره نداشته باشد. (جزء ۴ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۴/۱۸ هیئت وزیران)

کامیون کمپرسی: کامیون اتاقداری که تخلیه بار آن به وسیله دستگاه کمپرس انجام می‌شود. (جزء ۱۱ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کامیون لبه دار: کامیونی که حداقل ارتفاع دیواره مقاوم اتاق بار آن از کف اتاق ۸۰ سانتیمتر باشد. (جزء ۲
بند الف ماده ۱ آیین نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کامیون مخلوط کن(میکسر): کامیونی که قسمت بار آن به صورت مخزن بسته و دارای دستگاه مخلوط
کن باشد. (جزء ۹ بند الف ماده ۱ آیین نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کامیون یخچالدار: کامیون سقف داری که قسمت بار آن دارای تجهیزات سرد کننده باشد. (جزء ۶ بند الف
ماده ۱ آیین نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کامیونت: به دو صورت زیر وجود دارد: ۱- خودروی ون باربری: وسیله نقلیه موتوری باری است که اتاق
راننده و اتاق بار به صورت دو محفظه جداگانه و بر روی یک شاسی باشد و مجموع وزن وسیله نقلیه و
ظرفیت حمل بار آن از $\frac{3}{5}$ تن تا کمتر از ۵ تن است. ۲- لوری: وسیله نقلیه موتوری باری است که اتاق
راننده و اتاق بار به صورت دو محفظه جداگانه و بر روی یک شاسی باشد و مجموع وزن وسیله نقلیه و
ظرفیت حمل بار آن از ۵ تن تا کمتر از ۶ تن است. (جزء ۱۱ بند الف ماده ۱ آیین نامه راهنمایی و رانندگی
مصطفوی ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کانه: کانی یا مواد معدنی موجود در کانسار که دارای ارزش اقتصادی است. (بند ت ماده ۱ قانون معادن
مصطفوی ۱۳۶۲/۳/۱)

کانه: مواد معدنی یا کانی‌های موجود در کانسار که دارای ارزش اقتصادی است. (بند پ ماده ۱ قانون معادن
مصطفوی ۱۳۷۷/۳/۲۳)

کانه آرایی: عبارت است از کلیه عملیات فیزیکی، شیمیایی و حرارتی که به منظور جدا کردن قسمتی از
مواد باطله از کانه یا تفکیک کانه‌ها از یکدیگر انجام می‌گیرد. (بند ز ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

کانه آرایی: عبارت است از کلیه عملیات فیزیکی، شیمیایی و فیزیکوشیمیایی که به منظور جدا کردن
قسمتی از مواد باطله از کانه یا تفکیک کانه‌ها از یکدیگر انجام می‌گیرد. (بند ز ماده ۱ قانون معادن مصوب
مصطفوی ۱۳۷۷/۳/۲۳)

کانون استان کارشناسان رسمی دادگستری: کانون‌های کارشناسان رسمی دادگستری در مراکز استان‌ها
که مطابق این قانون تشکیل می‌گردد به عنوان «کانون استانی» شناخته می‌شوند و دارای شخصیت حقوقی

مستقل غیردولتی، غیرانتفاعی و غیرسیاسی می‌باشند. (ماده ۱ قانون کارشناسان رسمی دادگستری مصوب ۱۳۸۱/۱/۱۸)

قانون اسکان عشايری: به محدوده‌ای از زیست بوم اطلاق می‌گردد که براساس نتایج مطالعات سازمان امور عشاير دارای منابع، امکانات و استعدادهای لازم برای ایجاد استغال و اسکان عشاير باشد. (بند ح ماده ۱ آیین‌نامه سامان‌دهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

قانون بانک‌ها: دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی بوده و به موجب اساسنامه‌ای که به تصویب شورای پول و اعتبار خواهد رسید اداره خواهد شد. (بند ب ماده ۳۸ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸)

قانون سرفدران: وزارت عدله در نقاطی که مقتضی بداند کانون سرفدران تشکیل خواهد داد - کانون مزبور دارای شخصیت حقوقی و از حیث عواید و مخارج مستقل و از نظر نظامات تابع وزارت عدله است. (ماده ۲۸ قانون دفتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۱۶/۳/۱۵)

قانون وکلا: مؤسسه‌ای است ملی و دارای شخصیت حقوقی از حیث نظامات تابع وزارت عدله و از نظر عواید و مخارج مستقل می‌باشد. (ماده ۱۷ قانون وکالت مصوب ۱۳۱۴/۶/۲۰)

قانون وکلا: مؤسسه‌ای است ملی و دارای شخصیت حقوقی از حیث نظامات تابع وزارت عدله و از نظر عواید و مخارج مستقل می‌باشد. (ماده ۱۸ قانون وکالت مصوب ۱۳۱۵/۱۱/۲۵)

قانون وکلای دادگستری: مؤسسه‌ای است مستقل و دارای شخصیت حقوقی که در مقر هر دادگاه استان تشکیل می‌شود. (ماده ۱ لایحه استقلال کانون وکلای دادگستری مصوب ۱۳۳۳/۱۲/۵)

قانون کارشناسان رسمی: دارای شخصیت حقوقی است که در مقر هر دادگاه استان تشکیل می‌شود. تشکیل کانون کارشناسان رسمی هر استان منوط بر این است که تعداد کارشناسان رسمی آن استان به سی نفر برسد و تا وقتی که عده کارشناسان به حد نصاب مذکور نرسیده کارشناسان رسمی آن استان تابع مقررات و نظامات کانون کارشناسان رسمی تهران خواهند بود. کلیه کارشناسان رسمی عضو کانون کارشناسان رسمی محسوب می‌شوند و تابع مقررات این قانون و نظامات کانون می‌باشند. (ماده ۱ لایحه قانونی مربوط به استقلال کانون کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۵۸/۸/۱ شورای انقلاب)

کاه خشخاش: کلیه قسمت‌های بوته خشخاش (به استثنای دانه‌های آن) می‌باشد که پس از حصاد خشخاش می‌توان از آن داروهای مخدّره استخراج نمود. (ماده ۱ قانون الحق دلت ایران به پروتکل تحديد و تنظيم کشت خشخاش و تولید و تجارت بین‌المللی و تجارت عمدّه مصرف تریاک مصوب ۱۴/۰۸/۱۳۳۶)

كتاب: هر اثر چاپی غیر ادواری که به منظور ارائه به عموم انتشار یافته و بیش از ۲۵ صفحه داشته باشد. (ردیف ۱ بند الف موظف بودن کلیه ناشران به انتشار کتب همراه با حذف فهرست‌نویسی پیش از انتشار و شماره استاندارد بین‌المللی کتاب (شابک) مصوب ۱۲/۰۵/۱۳۷۵) هیأت وزیران

كتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی: که در این اساسنامه به اختصار کتابخانه نامیده می‌شود، مؤسسه‌ای تحقیقاتی فرهنگی و خدماتی است که زیر نظر مستقیم رئیس مجلس فعالیت می‌کند. (ماده ۱ اساسنامه کتابخانه‌ها، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی مصوب ۹/۱۳/۱۳۷۵)

كتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: که در این اساسنامه کتابخانه ملی نامیده می‌شود مؤسسه‌ای است آموزشی (علمی)، تحقیقاتی و خدماتی زیر نظر مستقیم ریاست جمهوری که طبق مقررات این اساسنامه اداره خواهد شد و محل آن تهران است. (ماده ۱ قانون اساسنامه کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۲/۸/۱۳۶۹)

كتابخانه‌های عمومی: نهادی فرهنگی است که با مجموعه‌ای منظم از منابع مکتوب و مضبوط در اشکال مختلف به منظور برآورده ساختن نیازهای اطلاعاتی، علمی، پژوهشی، آموزشی، تفریحی و غنی سازی اوقات فراغت عموم افراد جامعه قطع نظر از سن، نژاد، جنسیت، مذهب، ملیت، زبان یا موقعیت اجتماعی آن‌ها به ارائه خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌پردازد. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون تأسیس و نحوه اداره کتابخانه‌های عمومی مصوب ۹/۴/۱۳۸۳) هیئت وزیران

کدخدای ده: نماینده مالک و مسئول اجرای قوانین و نظام‌نامه‌هایی است که از طرف دولت به او مراجعه می‌شود. (ماده ۱ قانون کدخدایی مصوب ۲۰/۹/۱۴۳۱)

کسبه و صنعتگران دستمزد‌بگیر: کسانی هستند که کالا را منحصرأ به مصرف کننده بفروشنند و یا دستمزد دریافت دارند و نام آنان در تبصره یک این ماده ذکر شده است. (ماده ۵ قانون مالیات بر درآمد و املاک مزروعی و مستغلات و حق تمبر مصوب ۱۶/۱/۱۳۳۵)

کسبه جزء: کسانی هستند که کالاهای مصرفی را از عمدہ فروش‌ها خریداری و به مصرف کننده می‌فروشند یا در مقابل انجام کاری با دست یا ماشین‌های کوچک دستمزد دریافت می‌دارند و حداکثر درآمد سالانه آن‌ها از یکصد و بیست هزار ریال تجاوز نمی‌کند. (بند الف ماده ۵ قانون مالیات بر درآمد مصوب (۱۳۳۴/۵/۱۰

کشاورز: کسی که شخصاً به کشاورزی اشتغال داشته و منبع اصلی درآمد او از طریق کشاورزی تأمین می‌گردد. (بند ۹ آیین‌نامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۸/۸ مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هیأت وزیران)

کشاورز: کسی که حرفه اصلی او تولید محصول به وسیله عملیات زراعی و یا باغداری باشد. (بند ۶ ماده ۱ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

کشاورز: کسی است که خود مالک زمین بوده و شخصاً به کشاورزی اشتغال دارد و منبع اصلی درآمد او از راه کشاورزی تأمین شود. (بند ۲ ماده ۱ قانون مربوط به اصلاحات ارضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

کشاورزی: عبارت است از تولید محصول به وسیله عملیات زراعی و همچنین دامداری و تولید محصولات حیوانی (بند ۱ ماده ۱ قانون مربوط به اصلاحات ارضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

کشاورزی: عبارت است از بهره‌برداری از آب و زمین به منظور تولید محصولات گیاهی و حیوانی (از قبیل زراعت، باغداری، درختکاری مثمر و غیرمثمر، جنگلکاری، دامداری، پرورش طیور و زنبور عسل و آبزیان) (ماده ۱ قانون نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

کشاورزی: عبارت است از بهره‌برداری از آب و زمین به منظور تولید محصولات گیاهی و حیوانی (از قبیل زراعت، باغداری، درختکاری مثمر و غیرمثمر، جنگلکاری، دامداری، پرورش طیور و زنبور عسل و آبزیان) (بند ۱ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

کشاورزی و منابع طبیعی: عبارت است از بهره‌برداری از آب و زمین به منظور تولید محصولات گیاهی و حیوانی (از قبیل زراعت، باغداری، درختکاری مثمر و غیرمثمر، جنگلکاری، مرتعداری، مرتکبکاری، مرتعداری،

بیابان زدایی، دامداری، شیلات، آبزیان، پرورش طیور و زنبور عسل و کرم ابریشم) (بند ب ماده ۱ قانون تأسیس نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۰/۴/۳)

کشتی: منظور از کشتی های دریاپیماس است. (بند د ماده ۱۱ از قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

کشتی: به هر وسیله ای اطلاق می شود که برای حمل بار در دریا به کار رود. (بند ۴ ماده ۵۲ از قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

کشنده: وسیله نقلیه ای است که یدک و یا نیمه یدک را به دنبال خود کشیده و به حرکت در می آورد. (جزء ۱۲ بند الف ماده ۱ آیین نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کفالت: عقدی است که به موجب آن احد طرفین در مقابل طرف دیگر احضار شخص ثالثی را تعهد می کند. متعهد را کفیل، شخص ثالث را مکفول و طرف دیگر را مکفول له می گویند. (ماده ۷۳۴ قانون مدنی)

کلاه ایمنی: کلاهی است که راننده و سرنشین موتورسیکلت ها آن را برای محافظت سر خود در برابر ضربات احتمالی ناشی از بروز سوانح به کار می برد. (بند ۷۶ ماده ۱ آیین نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کلاه ایمنی: کلاهی است که راننده و سرنشین موتور سیکلت ها از آن برای محافظت سر خود در برابر ضربات احتمالی ناشی از بروز سوانح استفاده می کنند. (بند ب ماده ۱ آیین نامه اجرایی قانون استفاده اجباری از کمر بند ایمنی مصوب ۱۳۸۴/۴/۲۲ هیئت وزیران)

کم زمین: عبارت از کسی که کمتر از عرف محل زمین داشته باشد. (بند ۶ آیین نامه اجرایی قانون واگذاری زمین های دایر و بایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هیأت وزیران)

کم فروشی: عبارت است از عرضه یا فروش کالا یا ارائه خدمت کمتر از میزان یا معیار مقرر شده. (ماده ۵۸ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

کم فروشی و تقلب: عبارت است از عرضه کالا یا خدمات کمتر از میزان و مقادیر خریداری شده از نظر کمی یا کیفی که مبنای تعیین نرخ مراجع رسمی قرار گرفته است. (از ماده ۳ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

کمربند ایمنی: تسمه‌ای که نیم تنه بالای راننده و هر یک از سرنشینان را تحت کنترل و مهار ایمن خود قرار می‌دهد تا هنگام ضرورت، هم چون کاهش ناگهانی سرعت یا توقف آنی خودرو که ممکن است ناشی از ترمز یا برخورد با جسم دیگر یا حوادث دیگر رانندگی باشد، مانع از جدا شدن سرنشینان و راننده از صندلی خود و اصابت به شیشه جلو یا سایر قسمت‌های داخل و یا پرتاب به خارج از خودرو شود. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده اجباری از کمربند ایمنی مصوب ۱۳۸۴/۴/۲۲ هیئت وزیران)

کمربند ایمنی: تسمه‌ای که نیم تنه بالای راننده و هر یک از سرنشینان را تحت کنترل و مهار ایمن خود قرار میدهد تا در هنگام ضرورت، هم چون کاهش ناگهانی سرعت یا توقف آنی خودرو که ممکن است ناشی از ترمز یا برخورد با جسم دیگر یا حوادث دیگر باشد، مانع از جدا شدن سرنشینان و راننده از صندلی خود و اصابت به شیشه جلو یا دیگر قسمت‌های درونی و یا پرتاب شدن به بیرون خودرو شود و حداقل دارای دو نقطه اتکا باشد. (بند ۷۷ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کمک: عناوین کمک و اعانه مندرج در بودجه کل کشور منحصراً ناظر بر اعتبارات جاری است. (تبصره ۵۸ قانون بودجه اصلاحی سال ۱۳۵۳ و بودجه سال ۱۳۵۴ کل کشور مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۵)

کمک کشاورز: کسی است که مالک زمین و عوامل دیگر کشاورزی نیست و در مقابل انجام کار معین کشاورزی مزد (نقدي یا جنسی) دریافت می‌کند. (بند ۳ ماده ۱ از قانون مربوط به اصلاحات ارضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

کمک ازدواج: مبلغی است که طبق شرایط خاصی برای جبران هزینه‌های ناشی از ازدواج به بیمه شده پرداخت می‌گردد. (بند ۱۱ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

کمک عائله‌مندی: مبلغی است که طبق شرایط خاص در مقابل عائله‌مندی توسط کارفرما به بیمه شده پرداخت می‌شود. (بند ۱۲ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

کمک کفن و دفن: مبلغ مقطوعی است که به منظور تأمین هزینه‌های مربوط به کفن و دفن بیمه شده در مواردی که خانواده او این امر را به عهده می‌گیرند پرداخت می‌گردد. (بند ۱۸ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

کمک‌های مردمی در مدارس: به آن دسته از کمک‌هایی اطلاق می‌گردد که توسط اولیاء دانش‌آموزان و یا سایر اشخاص حقیقی و حقوقی به منظور تأمین بخشی از هزینه‌های هر مدرسه و ارتقاء فعالیت‌های کمی و کیفی آن پرداخت می‌شود و دارای ویژگی‌های زیر است: (الف) اعطاء آن از سوی اولیاء دانش‌آموزان و سایر افراد داوطلبانه باشد. (ب) خارج از فصل ثبت نام دریافت شود و ثبت نام مشروط به پرداخت آن نباشد. (ج) اخذ وجوه در مقابل ارائه رسید رسمی از سوی وزارت آموزش و پرورش در اختیار مدیران مدارس انجام شود. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده ۱۱ قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استان‌ها مصوب ۱۳۸۴/۱/۲۴ هیئت وزیران)

کمیته انقلاب اسلامی: نهادی است انتظامی زیر نظر وزارت کشور که هدف آن استقرار امنیت و حفظ انتظامات کشور در جهت پاسداری از انقلاب اسلامی ایران و دست‌آوردهای آن در چارچوب این قانون می‌باشد. (ماده ۱ اساسنامه کمیته انقلاب اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۵/۳/۰۴) کمیته فنی بازارگانی: هیئتی است با حداقل سه عضو خبره فنی بازارگانی صلاحیت‌دار که از سوی مقام مجاز دستگاه مناقصه‌گزار انتخاب می‌شود و ارزیابی فنی بازارگانی پیشنهادها و سایر وظایف مقرر در این قانون را به عهده دارد. (بند د ماده ۲ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳)

کمیسیون امنیت اجتماعی: برای حفظ نظام و امنیت عمومی در هر حوزه فرمانداری کمیسیونی به نام (کمیسیون امنیت اجتماعی) مرکب از فرماندار - رئیس دادگاه شهرستان در صورت نبودن رئیس دادگاه بخش - دادستان - رئیس شهربانی و رئیس ژاندارمری به ریاست فرماندار تشکیل می‌شود. (ماده ۱ لایحه قانونی حفظ امنیت اجتماعی مصوب ۱۳۳۴/۵/۰۹)

کمیسیون امنیت اجتماعی: رای حفظ نظام و امنیت عمومی در هر حوزه فرمانداری کمیسیونی به نام (کمیسیون امنیت اجتماعی) مرکب از فرماندار - رئیس دادگاه شهرستان و در صورت نبودن رئیس دادگاه شهرستان رئیس دادگاه بخش - دادستان - رئیس شهربانی و رئیس ژاندارمری به ریاست فرماندار تشکیل می‌شود. (ماده ۱ قانون حفظ امنیت اجتماعی مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۲)

کمیسیون قراردادهای ناهمسان: کمیسیونی است مرکب از سه نفر به انتخاب رئیس دستگاه اجرایی که عهدهدار بررسی و تصویب قراردادهای ناهمسان خدمات مشاوره‌ای دستگاه مربوط، به استناد مفاد بند (ب) ماده (۳) این آییننامه می‌باشد. (بند «ی» ماده ۱ آییننامه نحوه تهیه قراردادهای ناهمسان مصوب ۱۳۸۱/۱۱/۱۶ هیئت وزیران)

کمیسیون نظارت: کمیسیونی است که به منظور برقراری ارتباط و ایجاد هماهنگی بین اتحادیه‌ها و مجتمع امور صنفی با سازمان‌ها و دستگاه‌های دولتی در راستای وظایف و اختیارات آن‌ها و همچنین نظارت بر اتحادیه‌ها و مجتمع امور صنفی هر شهرستان تشکیل می‌شود. (ماده ۱۰ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

کمیسیون نظارت: مجمعی است که طبق مقررات این قانون بر سازمان‌های صنفی نظارت دارد. (ماده ۳ (۱۲) قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۸/۲/۳۱)

کمیسیون نظارت: منظور از کمیسیون نظارت مذکور در این قانون کمیسیون نظارت بر شورای مرکزی اصناف است که طبق مقررات این قانون تشکیل می‌شود. (ماده ۱۲ لایحه قانونی راجع به اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

کمیسیون نظارت: منظور از کمیسیون نظارت مذکور در این قانون کمیسیون نظارت بر اتاق اصناف شهر است که طبق مقررات این قانون تشکیل می‌شود. (ماده ۱۰ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

کناره یا کرانه یا دیواره: به قسمتی از حریم رودخانه اطلاق می‌گردد که آب رودخانه در حداکثر طغیان معمولی خود از آن فراتر نرود. (بند ۲۳ آییننامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

کنترل بهداشتی: منظور از کنترل بهداشتی، بازدید و بررسی وضعیت بهداشتی مراکز مشمول این آییننامه به منظور اعمال ضوابط بهداشت محیطی می‌باشد. (بند ت ماده ۱ آییننامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱/۴/۲۴ هیأت وزیران)

کنترل بهداشتی دام: مقصود از کنترل بهداشتی بازرگانی و اقداماتی است که از لحاظ پیشگیری و مبارزه با امراض دامی و بیماری‌های مشترک بین انسان و دام لازم و ضروری می‌باشد. (از ماده ۲ قانون سازمان دامپزشکی کشور مصوب ۱۳۵۰/۳/۲۴)

کنده: آن قسمت از تنہ درخت که پس از قطع یا شکسته شدن یا سوختن در زمین باقی بماند کنده نامیده می‌شود. (بند ۴ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

کنفراسیون: ائتلاف چند سندیکا تشکیل یک اتحادیه و ائتلاف چند اتحادیه تشکیل یک کنفراسیون را می‌دهد. (ماده ۲۵ قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

کنوانسیون پاریس: یعنی مصوبه مورخ ۱۲۶۱ هجری شمسی (۱۸۸۳ میلادی) اتحادیه عمومی بین‌المللی معروف به پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی و تغییرات بعدی آن که به تصویب جمهوری اسلامی ایران رسیده است. (بند ج ماده ۱ قانون حمایت از نشانه‌های جغرافیایی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

کوچ عشايری: عبارت است از حرکت خانوارهای عشايری از نقطه‌ای به نقطه دیگر با هدف استفاده از مراتع برای چرای دام که معمولاً با همه اعضای خانوار بار و بنه، سر پناه قابل حمل و همراه با ایل - طایفه یا رده‌هایی از آن انجام می‌گردد. کوتاه یا بلند بودن مسیر کوچ تغییری در مفهوم کوچ نمی‌دهد. (بند ث ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

کوچه: راهی در مناطق مسکونی که عرض آن حداقل ۶ متر باشد. (بند ۷۸ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

کوشش فکری: عبارت از تلاش ذهنی است که در جهت کشف یا استقرار ارتباطهای کامل‌تر بین پدیده‌ها صورت می‌گیرد. (بند ۴ ماده ۱ از آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

کیفر تبعی: اثر ناشی از حکم است بدون قید در حکم و کیفر تکمیلی همان کیفر تبعی است با این تفاوت که مثل کیفر اصلی در حکم دادگاه قید می‌شود. (تبصره ماده ۱۹ اصلاحی از قانون اصلاح ماده ۱۹ اصلاحی قانون کیفر عمومی مصوب ۱۳۲۸/۴/۰۷)

کیفر تبعی: اثر ناشی از حکم است بدون قید در حکم و کیفر تکمیلی همان کیفر تبعی است با این تفاوت که مثل کیفر اصلی در حکم دادگاه قید می‌شود. (تبصره ماده ۱۹ اصلاحی قانون اصلاح ماده ۱۹ اصلاحی قانون کیفر عمومی مصوب ۱۳۲۸/۴/۰۷)

کیلو: منظور از تن که در جدول تعریفه ضمیمه این قانون به عنوان واحد وزن و مأخذ دریافت حقوق گمرکی قیدگردیده تن متريک و منظور از یک کیلو یک هزارم آن می‌باشد. (ماده ۳ قانون تعریفه گمرکی مصوب ۱۳۳۴/۴/۰۶)

گارد صنعت نفت: برای حفاظت تأسیسات و اموال و اسناد صنعت نفت سازمانی به نام گارد صنعت نفت در شرکت ملی نفت ایران تشکیل می‌شود و افراد سازمان مزبور در اجرای قانون مجازات اخلالگران در صنایع نفت مصوب سال ۱۳۳۶ در موقع نگهبانی دارای وظایف و اختیارات و مسئولیت‌های ضابطین نظامی خواهند بود و طبق این قانون و آیین‌نامه‌ای که وسیله وزارت دارایی و وزارت جنگ تهیه و به تصویب کمیسیون‌های نظام و جنگ و دادگستری مجلسیین می‌رسد حق استعمال اسلحه خواهند داشت. (ماده ۱ قانون تشکیل گارد صنعت نفت مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۱)

گاوداری: محلی که در آن یک یا چند گاو به صورت صنعتی، نیمه صنعتی و یا سنتی نگهداری می‌شود.
(بند ج ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ریشه کنی بروسلوز مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۱۹ هیئت وزیران)

گذرگاه پیاده: گذرگاهی در تقاطع راهها، امتداد پیاده روهای سواره‌روها، روگذرها یا زیرگذرها یا هر محل دیگری از سواره‌رو که به وسیله خط‌کشی یا میخکوبی یا عالیم دیگر، برای عبور پیادگان اختصاص داده شده است. (بند ۷۹ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

گرانفروشی: عبارت است از عرضه یا فروش کالا ارائه خدمت به بهای بیش از نرخ‌های تعیین شده بوسیله مراجع قانونی ذیربسط، عدم اجرای مقررات و ضوابط قیمت‌گذاری و انجام دادن هر نوع عملی که منجر به افزایش بهای کالا یا خدمت به زیان خریدار گردد. (ماده ۵۷ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

گرانفروشی: عبارت است از عرضه کالا یا خدمات به بهای بیش از نرخ‌های تعیین شده توسط مراجع رسمی به طور علی‌الحساب یا قطعی و عدم اجرای مقررات و ضوابط قیمت‌گذاری و انجام هر نوع اقدامات دیگر که منجر به افزایش بهای کالا یا خدمات برای خریدار گردد. (ماده ۲ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

گرانفروشی: عبارت است از عرضه کالا به بیش از نرخ متعارف و در مورد کالاهایی که به دست دولت توزیع می‌شود به بیش از نرخ تعیین شده توسط دولت. (بند ب ماده ۱ قانون تشدید مجازات محتکران و گرانفروشان مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۳)

گردش علمی(پیمانکار): مجموع درآمدها و هزینه‌های پیمانکار در یک سال مالی. (بند ض ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

گرده بینه: قسمتی از تنہ درخت است که تقریباً استوانه‌ای شکل بوده و از آن انواع چوب یا روکش تهیه می‌شود. (بند ۱۵ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

گرسیر: محدوده زیست و قلمرو جغرافیایی که عشاير، تمام یا قسمتی از فصول پاییز و زمستان را در آن می‌گذرانند. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

گره دریایی: عبارت است از سرعت حرکت کشتی برحسب میل دریایی در ساعت. (ماده ۱ قانون حفاظت دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی مصوب ۱۳۵۴/۱۱/۱۴)

گروه: منظور کلیه احزاب، سازمان‌ها، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی تعریف شده در ماده ۱ تا ۵ قانون است. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه چگونگی تأمین امنیت اجتماعات مصوب ۱۳۸۱/۶/۳۱ هیئت وزیران)

گروه آموزشی: واحدی است متشکل از اعضای هیأت علمی متخصص در یک رشته از شعب دانش‌بشری که در دانشکده یا آموزشکده‌ای دایر است و اعضای هیأت علمی هر گروه مجموعاً شورای آن گروه را تشکیل می‌دهند. (ماده ۳۵ آیین‌نامه مدیریت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی مصوب ۱۳۷۰/۴/۱۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

گروه پژوهشی: در صورتی که فعالیت پژوهشی در یک دانشکده یا مؤسسه تحقیقاتی به صورت مستمر و باهدف خاص تعریف شده باشد و به تعداد کافی عضو هیأت علمی پژوهشی وجود داشته باشد، گروه پژوهشی با ضوابط زیر تأسیس می‌گردد. الف) هدف و عنوان گروه پژوهشی منطبق بر نیازهای اساسی کشور در یکی از زمینه‌های علمی، کاربردی یا میان رشته‌ای باشد. ب) داشتن حداقل ۵ عضو هیأت عملی پژوهشی که ۳ نفر از آنان در گروه پژوهشی تمام وقت باشند. ج) داشتن امکانات و تجهیزات لازم در دانشکده یا دانشگاه یا مؤسسه تحقیقاتی د) داشتن دانشجوی دوره دکتری در زمینه تحقیقاتی ارائه شده یا سه دوره متوالی

دانشجوی کارشناسی ارشد. (بند ۲ تعاریف و ضوابط تأسیس مراکز تحقیقاتی مصوب ۱۳۶۹/۱/۲۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

گروه شرکت‌های پیمانکاری: شخصی است حقوقی که از همکاری یا مشارکت دو یا چند شرکت پیمانکاری برای اجرای عملیات مربوط به طرح‌های بزرگ به وجود بیاید و شرکت‌های تشکیل دهنده آن در عین حال به طور مستقل شخصیت حقوقی خود را حفظ نماید. (بند ب ماده ۲ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به شرکت‌های پیمانکاری ساختمانی تأسیساتی و تجهیزاتی وابسته به بخش خصوصی مصوب ۱۳۶۰/۲/۳۰ هیئت وزیران)

گروه‌های پزشکی: منظور در این آیین‌نامه به شرکت‌هایی اطلاق می‌شود که از صاحبان حرفه‌های پزشکی تشکیل یافته و طبق مقررات پس از تأیید وزارت بهداری به ثبت برسد. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی تبصره ماده ۱۹ قانون برنامه عمرانی چهارم موضوع اعطای وام جهت خدمات درمانی مصوب ۱۳۴۷/۴/۲۴)

گروه‌های آسیب پذیر: افرادی از جامعه که در معرض مخاطرات اجتماعی هستند و به ساماندهی و باز پروری نیاز دارند. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه چتر ایمنی رفاه اجتماعی مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۲ هیئت وزیران)

گروه‌های غیرقانونی: منظور از گروه‌های غیرقانونی، گروه‌هایی هستند که از طریق وزارت کشور غیرقانونی اعلام شده باشد. (تبصره ماده ۱۴ آیین‌نامه اجرایی قانون مطبوعات مصوب ۱۳۸۱/۶/۱۷ هیئت وزیران)

گزارش‌ها و مکاتبات: گزارش‌ها و نامه‌های رسمی که با امضای مسئولان دستگاه‌های مندرج در قانون ارسال می‌شوند. (بند ه ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت به کارگیری اسمی، عناوین و اصطلاحات بیگانه مصوب ۱۳۷۸/۲/۱۹ هیئت وزیران)

گزارشگر: خبرنگار موقت یا گزارشگر به شخصی اطلاق می‌گردد که برای مدت محدود (کمتر از سه ماه) در ایران توقف داشته باشد. (بند ج ماده ۱ از آیین‌نامه صدور اجازه تأسیس، انحلال و نظارت بر فعالیت وسائل ارتباط جمعی خارجی و نمایندگان وابسته به آن‌ها مصوب ۱۳۶۸/۵/۱۴ هیئت وزیران)

گواه (واقعه): گواه از لحاظ این قانون کسی است که صحت اظهارات اعلام کننده را گواهی می‌کند. (تبصره ۲ ماده ۶ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵/۴/۱۶)

گواهی آموزش: مدرکی است که پس از طی دوره‌های آموزشی و کسب مهارت‌های لازم و موفقیت در آزمون‌های مربوط از طرف آموزشگاه بنام هنرآموز صادر می‌گردد. (بند ح ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی آموزشگاه‌های رانندگی مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۵ هیئت وزیران)

گواهی سپرده نزد خزانه: اوراق بهادر بانامی است که توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی طبق مقررات ماده ۴۶ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶ و آیین‌نامه اجرایی آن انتشار می‌یابد. (بند ۳ آیین‌نامه اجرایی بند م تبصره ۱۹ بودجه سال ۱۳۸۱/۱۰/۱۸ مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۱۸ هیئت وزیران)

گواهی کشف: تأییدیه‌ای است که توسط وزارت معادن و فلزات پس از اتمام عملیات اکتشافی و کشف کانه به نام دارنده پروانه اکتشاف صادر می‌شود. (بند چ ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

گواهینامه بین المللی رانندگی: گواهینامه‌ای است که به اعتبار گواهینامه داخلی طبق مفاد قانون الحق ایران به کنوانسیون عبور و مرور در جاده‌ها و کنوانسیون مربوط به علایم راه‌ها - مصوب ۱۳۵۴ توسط راهنمایی و رانندگی صادر می‌گردد و مدت اعتبار آن یک سال می‌باشد. (بند ۸۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

گواهی‌نامه رادیو اپراتوری: اجازه‌نامه است که توسط وزارت پست و تلگراف و تلفن جهت اشخاص حقیقی برای اشتغال به عملیات رادیو اپراتوری صادر می‌گردد. (ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی صدور گواهینامه افسری مخابرات کشتی مصوب ۱۳۶۴/۶/۳۱ هیأت وزیران)

گواهینامه رانندگی (پروانه رانندگی): اجازه نامه برای رانندگی وسایل نقلیه که از طرف راهنمایی و رانندگی به نام افراد صادر می‌شود. (بند ۸۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

گواهینامه صلاحیت پیمانکاران: مدرکی که براساس مقررات این آیین‌نامه و به ازای احراز شرایط لازم از سوی سازمان برای فعالیت پیمانکاری در چارچوب کاربرد این آیین‌نامه صادر و طی ترتیبات مقرر در این آیین‌نامه اصلاح و تمدید می‌گردد. (بند ص ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

گواهینامه صلاحیت پیمانکاری صنعت ساخت: مدرک رسمی نشان دهنده احراز صلاحیت که از سوی سازمان صادر می‌شود. (بند ت ماده ۱ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت پیمانکاران طرح و ساخت مصوب ۱۳۸۴/۱/۲۴ هیئت وزیران)

لابراتوار دندان (کارگاه دندانسازی): به واحدی اطلاق می‌شود که در آن جا بنا به درخواست اشخاص ذی صلاح قانونی در امر دندانپزشکی و در حدود صلاحیتشان انواع پروتزهای دندانی (دندان‌های مصنوعی جایگزین شونده) ساخته می‌شود به طوری که مسئول و کارکنان کارگاه مجاز به مواجهه و تماس مستقیم با بیماران دهان و دندان نمی‌باشند. (تبصره ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین وضع شغلی دندانسازان تجربی - مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۱۸)

لازم الجراشدن قوانین: قوانین در تهران ده روز پس از انتشار و در ولایات بعد از انقضا مدت مزبور به اضافه یک روز برای هر شش فرسخ مسافت تا تهران لازم‌الاجرا است مگر اینکه خود قانون ترتیب خاصی برای موقع اجرا مقرر کرده باشد. (ماده ۲ قانون مدنی)

لایحه دولت: لوایح قانونی که از طرف دولت به مجلس پیشنهاد می‌شود باید ۱- دارای موضوع و عنوان مشخص باشد. ۲- دلایل لزوم تهیه و پیشنهاد آن در مقدمه لایحه به وضوح درج شود. ۳- دارای موادی متناسب با اصل موضوع و عنوان لایحه باشد. (ماده ۱۳۴ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۰) لازم‌الاجرا شدن قوانین: قوانین ۱۵ روز پس از انتشار در سراسرکشور لازم‌الاجراست مگر آن که در خود قانون ترتیب خاصی برای موقع اجرا مقرر شده باشد. (ماده ۲ قانون مدنی اصلاحی ۱۳۴۸/۸/۲۹)

لایروبی: شامل اقداماتی است که در مسیر اصلی و اولیه رودخانه، نهر و مسیل به منظور دستیابی به شرایط مناسب جهت عبور جریان‌های عادی انجام می‌شود. (بند ۲۵ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و ثبتیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

لوازم خانه: منظور از اشیا و لوازم شخصی مذکور در این قانون اشیایی است که عرفاً فقط مورد استفاده صاحب آن قرار گیرد و منظور از لوازم خانه اشیایی است که عرفاً مورد استفاده خانواده صاحب آن اشیا هنگام اقامت در یک محل باشد. (تبصره ۲ ردیف الف بند ج ماده ۳۷ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

لواط: لواط وطی انسان مذکور است. (ماده ۱۳۹ قانون حدود و قصاص و مقررات آن مصوب ۱۳۶۱/۶/۳)

لواط: لواط وطی انسان مذکور است چه به صورت دخول باشد یا تفحیذ. (ماده ۱۰۸ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

لوایح دوفوری: لوایح و طرح‌های فوری آن است که فقط یک شور در آن لازم باشد و لوایح و طرح‌های دو فوری آن است که پس از تصویب دو فوریت بلاfacله به طبع و توزیع آن اقدام و پس از ۲۴ ساعت از موقع توزیع، در مجلس طرح شود تقاضای یک فوریت مستلزم آن نیست که بلاfacله فوریت لایحه یا طرح در مجلس مطرح شود لکن در موقعی که دو فوری بودن تقاضا شود باید در همان جلسه در باب لزوم و عدم لزوم فوریت پس از توضیح پیشنهاد کننده و اظهارات یک مخالف و یک موافق (هر یک در حدود ۵ دقیقه) بحث و رأی گرفته شود. اگر تقاضای فوریت یا دو فوری بودن ضمن لایحه یا طرحی که در مجلس مطرح است درج نشده باشد و ۱۵ نفر از نمایندگان کتاباً تقاضای یک فوریت یا دو فوریت آن لایحه یا طرح را بنمایند بدون مباحثه در اصل مطلب در باب فوریت اخذ رأی به عمل می‌آید. تقاضای دو فوری بودن طبق ماده ۶۴ در حکم تقاضای تغییر دستور است. (ماده ۱۲۳ تصمیم متخده دایر بر اجرای موقت آیین‌نامه داخلی مجلس شورای ملی تنظیمی به وسیله کمیسیون منتخبه مصوب ۱۳۴۳/۱۲/۱۶)

لوایح و طرح‌های دو فوریتی: آن است که پس از تصویب دو فوریت بلاfacله به طبع و توزیع آن اقدام و ۲۴ ساعت پس از توزیع در مجلس مطرح می‌شود. (ماده ۱۱۶ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۲/۱۸)

لایحه و طرح سه فوریتی: آن است که وقتی که سه فوریتی طرح یا لایحه به تصویب مجلس رسید در همان جلسه وارد دستور می‌گردد. (ماده ۱۱۶ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۲/۱۸)

لوایح و طرح‌های یک فوریتی: آن است که پس از تصویب فوریت به کمیسیون ارجاع می‌شود تا خارج از نوبت مورد بررسی قرار گیرد. (از ماده ۱۱۶ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۲/۱۸)

لوری: وسیله نقلیه موتوری باری است که اتاق راننده و اتاق بار به صورت دو محفظه جداگانه و بر روی یک شاسی باشد و مجموع وزن وسیله نقلیه و ظرفیت حمل بار آن از ۵ تن تا کمتر از ۶ تن است. (ردیف ۲ جزء ۱۱ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۱ هیئت وزیران)

لیتوگرافی: واحدی است که در آن عمل عکاسی و آماده‌سازی اصل کار بر روی صفحات و سیلندرهای لاستیکی، پلاستیکی، کاغذی، فلزی و موارد مشابه بر روی انواع چاپ انجام می‌پذیرد، لیتوگرافی ممکن است به صورت مستقل تأسیس گردد. یا یکی از اجزا چاپخانه باشد. (ماده ۲ آیین‌نامه تأسیس و نظارت بر چاپخانه‌ها و واحدهای وابسته مصوب ۱۳۷۱/۹/۱ هیأت وزیران)

لیتوگرافی و گراورسازی: کارگاهی است که در آن انواع فیلم، بلیت، کلیشه و گراور تهیه و ساخته می‌شود. (ماده ۲ آیین‌نامه تأسیس چاپخانه و گراورسازی مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۷ شورای انقلاب)

مأمور: وضع کارکنانی است که برای مدت حداقل یک سال در یکی از مشاغل سازمانی غیر از شغل سازمانی خود و یا در شغل موقتی که در سازمان محلی برای آن پیش‌بینی نشده است، گمارده می‌شوند. (ماده ۱۰۸ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مأمور: وضعیت پرسنلی است که برای مدتی کمتر از یک سال در یکی از مشاغل سازمانی غیر از شغل سازمانی خود یا در شغلی که در سازمان محلی برای آن پیش‌بینی نشده است گمارده شده یا به ستاد کل، وزارت و سایر نیروها برای مدت مزبور اعزام گردند. (ماده ۱۰۱ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

مأمور به خدمت: وضع کارکنانی است که حداقل به مدت دو سال به یکی از وزارت‌خانه‌ها یا نهادها یا سازمان‌های دولتی و یا وابسته به دولت مأمور می‌گردد. (ماده ۱۰۹ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مأمور به خدمت: وضعیت پرسنلی است که به سایر وزارت‌خانه‌ها یا نهادها یا سازمان‌های دولتی یا وابسته به دولت مأمور می‌گردد. (ماده ۱۰۲ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

مأمور ثبت احوال: نماینده یا مأمور ثبت احوال کسی است که از طرف سازمان ثبت احوال کشور یا ادارات تابعه برای ثبت وقایع یا دریافت اعلامات منصوب شده باشد. (ماده ۶ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵/۴/۱۶)

مأموریت: منظور از مأموریت‌های مندرج در این ماده کلیه وظایفی است که تحت همین عنوان به پرسنل اعم از انفرادی یا دسته جمعی از طرف یگان مربوط واگذار می‌شود. (تبصره ماده ۱۰۳ قانون مقررات استخدامی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۴/۴/۲۷)

مأموریت: عبارت است از محول شدن وظیفه موقت به مستخدم غیر از وظیفه اصلی یا عادی که در پست ثابت سازمانی خود دارد. (ماده ۱۱ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

مأموریت: عبارت است از: الف) محول شدن وظیفه موقت به مستخدم غیر از وظیفه اصلی که در پست ثابت سازمانی خود دارد. ب) اعزام مستخدم به طور موقت به وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و مؤسسات مذکور در بند (ت) ماده ۲ و مؤسسات عام‌المنفعه مستقل مندرج در جداول بودجه کل کشور یا سازمان‌های بین‌المللی که دولت... ایران عضویت آن‌ها را پذیرفته یا سازمان‌هایی که دولت... ایران شرکت در آن‌ها را مقتضی بداند. پ) اعزام مستخدم برای طی دوره‌های آموزشی یا کارآموزی در داخل یا خارج کشور. (بند ۲ اصلاح برخی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب کمیسیون‌های خاص مشترک مجلسین مصوب ۱۳۴۶/۴/۲۲)

مأموریت: اعزام مستخدم به طور موقت به وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و مؤسسات مذکور در بند (ت) ماده ۲ و مؤسسات عام‌المنفعه مستقل مندرج در جداول بودجه کل کشور یا مؤسسات عالی‌آموزشی و پژوهشی غیر دولتی (مشروط بر این‌که صلاحیت علمی مأمور به تأیید وزارت علوم و آموزش عالی رسیده باشد) یا سازمان‌های بین‌المللی که دولت... ایران عضویت آن‌ها را پذیرفته یا سازمان‌هایی که دولت... ایران شرکت در آن‌ها را مقتضی بداند. (بند ۱ ماده واحده از لایحه قانونی اصلاح برخی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

مأموریت: اعزام مستخدم به طور موقت به وزارت‌خانه‌ها و مؤسساتی که فهرست آن‌ها به تصویب هیأت وزیران می‌رسد و همچنین اعزام به سازمان‌های بین‌المللی که دولت... ایران عضویت آن‌ها را پذیرفته یا سازمان‌هایی که دولت ایران شرکت در آن‌ها را مقتضی بداند. (جزء ۲ بند ب ماده ۱۱ از لایحه قانونی اصلاح برخی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۲۴)

مأموریت: مأموریت و وظایف نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران عبارت است از: ۱- استقرار نظم و امنیت و تأمین آسایش عمومی و فردی، ۲- مقابله و مبارزه قاطع و مستمر با هرگونه خرابکاری، تروریسم، شورش و عوامل و حرکت‌هایی که مخل امنیت کشور باشد، با همکاری وزارت اطلاعات. (ماده ۴ قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۹/۴/۲۷)

مأموریت: به موردی اطلاق می‌شود که کارگر برای انجام کار حداقل ۵۰ کیلومتر از محل کارگاه اصلی دور شود یا ناگزیر باشد حداقل یک شب در محل مأموریت توقف نماید. (تبصره ماده ۴۶ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

مأموریت: کلیه وظایفی است که تحت همین عنوان از طرف مسئولان مربوط به صورت کتبی به کارکنان نیروهای مسلح و وزارت اطلاعات اعم از انفرادی و دسته جمعی واگذار می‌شود. (بند ۴ ماده ۱ آییننامه تعیین مصادیق شهید و خانواده شاهد مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۷ هیئت وزیران)

مأموریت: وضع کارمندی است که: ۱- وظیفه‌ای غیراز وظیفه اصلی که در پست سازمانی دارد به طور موقت به او محول شده است. ۲- برای طی دوره‌های آموزشی یا کارآموزی در داخل یا خارج از کشور اعزام شده است. ۳- به طور موقت به مؤسسات و شرکت‌های وابسته به شرکت، دستگاه‌های دولتی، مؤسسات و شرکت‌هایی که براساس مقررات اعزام کارمند به آن‌ها مجاز شناخته شده یا بشود یا به سازمان‌های بین‌المللی که دولت جمهوری اسلامی ایران عضویت آن‌ها را پذیرفته است یا شرکت در آنها را مقتضی می‌داند، اعزام شده است. (بند ث ماده ۴ آییننامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

مأموریت ثابت (وزارت خارجه): عبارت است از ارجاع پست سازمانی به کارمند در مأموریت‌های خارج از کشور. (ماده ۵۵ مقررات تشکیلاتی استخدامی مالی و انضباطی وزارت امور خارجه مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

مأموریت موقت (وزارت خارجه): عبارت است از محول شدن وظیفه موقت به کارمند غیر از وظیفه اصلی که در پست سازمانی خود دارد. (ماده ۵۶ مقررات تشکیلاتی استخدامی مالی و انضباطی وزارت امور خارجه مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

مأمورین به خدمت عمومی: کسانی هستند که در مؤسسات ذیل خدمت می‌کنند: ۱- مؤسسات خیریه که بر حسب ترتیب وقف یا وصیت تولیت آن‌ها با پادشاه عصر است، ۲- مؤسسات خیریه و مؤسسات عام المنفعه که دولت یا شهرداری اداره می‌کند یا تحت نظر دولت اداره می‌شود، ۳- مؤسسات انتفاعی دولت یا مؤسسات انتفاعی دیگر که تحت نظر دولت اداره می‌شود. (ماده ۳ قانون راجع به محاکمه و مجازات مأمورین به خدمات عمومی مصوب ۱۳۱۵/۲/۶)

مأمورین رسمی: مذکور در این قانون مأمورینی هستند که از طرف وزارت مالیه جواز مخصوص برای عملیات کشف دارند هر صاحب مال یا حامل جنسی که جنس او مورد تفتیش واقع می‌شود حق دارد مطالبه رویت جواز مذکور را بنماید. (تبصره ماده ۲ قانون طرز جلوگیری از قاچاق تریاک مصوب ۱۳۰۸/۹/۳)

مامومه: جراحتی که به کیسه مغز برسد. (از بند ۸ ماده ۱۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

ماده معدنی: هر ماده یا ترکیب طبیعی که به صورت جامد یا مایع یا محلول در آب در اثر تحولات زمین‌شناسی به وجود آمده است. (بند الف ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

مازاد برگشتی: مبلغی از درآمد ویژه شرکت یا اتحادیه تعاونی است که برای تقسیم بین اعضا به تناسب میزان معاملات آن‌ها با شرکت یا اتحادیه تعاونی در حدود مقررات این قانون اختصاص داده می‌شود. (بند ۵ ماده ۱ قانون شرکت‌های تعاونی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

مال غیرمنقول: آن است که از محلی به محل دیگر نتوان نقل نمود اعم از این که استقرار آن ذاتی باشد یا به واسطه عمل انسان به نحوی که نقل آن مستلزم خرابی یا نقص خود مال یا محل آن شود. (ماده ۱۲ قانون مدنی)

مال منقول: اشیایی که نقل آن از محلی به محل دیگر ممکن باشد بدون این که به خود یا محل آن خرابی وارد آید منقول است. (ماده ۱۹ قانون مدنی)

مالک: کسی است که دارای زمین باشد بدون آن که شخصاً به کشاورزی اشتغال داشته باشد. (بند ۷ ماده ۱ قانون مربوط به اصلاحات ارضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

مالیات قطعی شده: در صورتی که مودی ظرف سی روز از تاریخ ابلاغ برگ تشخیص مالیات قبولی خود را نسبت به آن کتبأ اعلام کند یا مالیات مورد مطالبه را به مأخذ برگ تشخیص پرداخت یا ترتیب پرداخت آن را بدهد یا اختلاف موجود بین خود و ممیز یا سرممیز را به شرح ماده ۲۳۸ این قانون با ممیز کل رفع نماید پرونده امر از لحاظ میزان درآمد مشمول مالیات مختصه تلقی می‌گردد و در مواردی که مودی ظرف سی روز کتبأ اعتراض ننماید یا در مهلت مقرر در ماده مذکور به ممیز کل مراجعه نکند درآمد تعیین شده در برگ تشخیص مالیات قطعی است. (ماده ۲۳۹ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳)

مالیات قطعی شده: آن است که به هر نحوی از انحا (سوای مواردی که به علت عدم وصول اعتراض مودی مالیات قطعی شناخته می‌شود) مالیات مودی به صورت قطعی درآمده باشد. (تبصره ۷ ماده ۵ قانون مالیات بردرآمد مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۰)

ماه: مواعدى را که قانون معین نکرده باید به نظر و تصویب محکمه معین شود و موعدی را که محکمه معین می‌کند باید موافقت داشته باشد با امکان انجام امری که برای ایفای آن موعد تقاضا یا تعیین شده (ماه که

در مواعد قانون معین شده و می‌شود سی روز تمام است). (ماده ۵۸۷ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی
مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

ماه: از نظر احتساب موارد قانونی، سال دوازده ماه، ماه سی روز، هفته هفت روز و شبانه روز بیست و چهار ساعت است. (ماده ۴۴۳ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب (۱۳۷۹/۱/۲۱

ماه: سال دوازده ماه است- مطابق با ماه شمسی است و کسری آن از قرار ماهی سی روز حساب می‌شود- هفته هفت روز تمام و روز بیست و چهار ساعت است. (ماده ۶۱۲ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب (۱۳۱۸/۶/۲۵

مباحثات: اموالی که ملک اشخاص نمی‌باشد و افراد مردم می‌توانند آن‌ها را مطابق مقررات مندرجه در این قانون و قوانین مخصوصه مربوطه به هر یک از اقسام مختلفه آن‌ها تملک کرده یا از آن‌ها استفاده کنند مباحثات نامیده می‌شود مثل اراضی موات یعنی زمین‌هایی که معطل افتاده و آبادی و کشت و زرع در آن‌ها نباشد. (ماده ۲۷ قانون مدنی)

مباحثات اصلی: اموالی است که مالک و سابقه احیا و تحجیر و حیازت نسبت به آن‌ها معلوم نباشد. (بند ۳
ماده ۱ قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۳/۵/۱۷)

مبادله مرزی: عبارت است از خرید و فروش کالا توسط ساکنان مناطق مرزی و تعاوینی‌های مرزنشین دارای مجوز، پیله‌وران، بازارچه‌های مرزی، ملوانان، خدمه و کارکنان شناورهای دارای حداقل ۵۰۰ تن ظرفیت در حجم و نوع مشخص و در سقف تعیین شده وزارت بازرگانی. (ماده ۱ قانون ساماندهی مبادلات مرزی مصوب (۱۳۸۴/۷/۶

مبادله یادداشت: مبادله اسنادی است که برای انجام امور محول به دستگاه دولتی توسط مسئولان ذیربط با رعایت حقوق بینالمللی صورت می‌گیرد. (ماده ۱ آیین‌نامه چگونگی تنظیم و انعقاد توافق‌های بینالمللی مصوب ۱۳۷۱/۲ هیأت وزیران)

مبادر: کسی است که اقلًا دارای تحصیلات شش ساله ابتدایی بوده و در امور بهره‌برداری دهات- حسابداری- انبارداری و راهسازی بصیرت و سابقه عمل داشته باشد. (بند ۴ ماده ۱ آیین‌نامه مزایای مأموران خدمات صحرایی، مصوب ۱۳۳۰/۵/۲)

مباشرت (در جنایت): آن است که جنایت مستقیماً توسط خود جانی واقع شده باشد. (ماده ۳۱۷ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

مباشرت در جنایت: آن است که جنایت مستقیماً توسط خود جانی واقع شده باشد. (ماده ۲۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

مبدأ تاریخ رسمی کشور: هجرت پیامبر اکرم اسلام (صلی الله علیه وآلہ وسلم) است و تاریخ هجری شمسی و هجری قمری هر دو معتبر است، اما مبنای کار ادارات دولتی هجری شمسی است... (از اصل ۱۷ قانون اساسی)

مبلغ باقیمانده کار در دست اجرا: عبارت است از جمع مبالغ کارهای در دست اجرا منهای جمع مبالغ آخرین صورت وضعیت‌های مربوط که تا آن زمان به تأیید کارفرما رسیده باشد. (بند الف ماده ۷ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

مبلغ برآورد کار: مبلغی است که براساس فهرست برآورده اقلام و مقادیر کار در چارچوب فهرست بهاء مصوب و با احتساب ضرایب مربوط تعیین و طبق مقررات به تصویب مقام مجاز (دستگاه اجرایی) رسیده باشد. (بند ب ماده ۷ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

مبلغ کار: مبلغی است که برمبانی آن پیمان منعقد شده و براساس پیمان مبلغی به آن افزوده یا از آن کم شده باشد. (بند ب ماده ۷ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

مبلغ مدعی به: مقدار مدعی به مبلغی است که در عرض حال صریحاً قید شده است به ضمیمه اجرت المثل و خسارت که بودجه مدعی به تا روز اقامه دعوی ضمیمه شده و عارض تأديه آن را تقاضا می‌کند. (ماده ۲۲ قوانین مؤقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

مبلغ نهایی کار: مبلغی است که در پایان کار طبق صورت وضعیت قطعی تأیید شده به دست می‌آید. (بند ج ماده ۷ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

مبنای محاسبه و پرداخت حق الكشف: مبنای محاسبه و پرداخت حق الكشف به مأموران و مخبران عبارت است از بهای جانوران وحشی که بابت مطالبه ضرر و زیان، براساس بند چ ماده (۳) قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶ توسط شورای عالی حفاظت محیط زیست تعیین می‌شود. (ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی ماده (۶۲) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۶۹/۱۲/۸ هیأت وزیران)

متصدی باربری: به طور کلی به مالک یا اجاره‌کننده کشتی که با فرستنده بار قرارداد باربری منعقد کرده است اطلاق می‌شود. (بند ۱ ماده ۵۲ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

متصدی حمل و نقل: کسی است که در مقابل اجرت حمل اشیا را به عهده می‌گیرد. (ماده ۳۷۷ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

متصرف: کسی که اراضی کشت موقت را در اختیار داشته و شخصاً به کشت و زرع مشغول می‌باشد. (بند ۱۳ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون واگذاری زمین‌های دایر و بایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۸/۸ مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هیأت وزیران)

متعذرالمصرف: صرف درآمد موقوفه در مصارف مقرر به علت فراهم نبودن وسایل و یا انتفاء موضوع یا عدم احتیاج به مصرف مقدور نباشد. (از تبصره ماده ۸ قانون تشکیلات و اختیارات سازمان حج و اوقاف و امور خیریه مصوب ۱۳۶۳/۱۰/۲)

متعذرالمصرف: مقصود از متعذرالمصرف آن است که صرف درآمد موقوفه در مصارف مقرر به علت فراهم نبودن وسایل یا انتفاء موضوع و یا عدم احتیاج به مصرف مقدور نباشد. (از تبصره ماده ۸ قانون اوقاف مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۲)

متلاحمه: جراحتی که مقدار زیادی از گوشت را فرا گیرد لکن به پوست نازک روی استخوان نرسد. (بند ۳ ماده ۱۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

متمرد: هر نظامی حین خدمت یا در ارتباط با آن با علم و آگاهی در مقابل مأموران نظامی و انتظامی حین انجام وظیفه آنان مقاومت یا به آنان حمله نماید متمرد محسوب می‌شود. (ماده ۵۲ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹)

متهم: هبه عقدی است که به موجب آن یک نفر مالی را مجاناً به کس دیگری تملیک می‌کند تملیک کننده واهب طرف دیگر را متهم، مالی را که مورد هبه است عین موهوبه می‌گویند. (ماده ۷۹۵ قانون مدنی)

متوسط حقوق: عبارت از معدل حقوق آخرین سالی است که بر مبنای آن کسور بازنشستگی پرداخت شده باشد. (تبصره ماده ۳۹ مقررات استخدامی شرکت‌های دولتی موضوع بند (ب) ماده ۲ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۲/۳/۵)

متوسط حقوق: از لحاظ این قانون عبارت از معدل حقوق پایه مستخدم رسمی در سه سال آخر خدمت است ولی در صورتی که مجموع سال‌ها خدمت رسمی مستخدم از سه سال کمتر باشد متوسط حقوق معدل حقوق سال‌ها خواهد بود. (بند ۲۰ تبصره ۱ لایحه قانونی اصلاح برخی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۲۴)

متوسط مزد: در مواردی که کارفرما یا دولت مکلف به پرداخت تفاوت حق بیمه شده‌اند نرخ حق بیمه ۲۱ درصد است که به مأخذ متوسط حقوق یا مزد بیمه شده (که متوسط مزد عبارت است از مجموع حقوق یا مزد و مزایای بیمه شده که براساس آن حق بیمه پرداخت شده ظرف آخرین دو سال پرداخت حق بیمه تقسیم بر ۲۴ که در هر حال کمتر از حداقل مزد کارگر عادی در زمان درخواست بازنشستگی نیست، محاسبه خواهد شد. (ماده ۳ لایحه قانونی بازنشستگی پیش از موعد مشمولان قانون تأمین اجتماعی مصوب تیرماه ۱۳۵۴ مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۷ شورای انقلاب)

متولی موقوفه: کسی است که به موجب مفاد وقف‌نامه و مقررات قانون مدنی یا این قانون واجد این سمت باشد. در مورد اعتراض اشخاص با رعایت ماده ۱۴ تا ۱۷ این قانون اقدام خواهد شد. (ماده ۴ قانون تشکیلات و اختیارات سازمان حج و اوقاف و امور خیریه مصوب ۱۳۶۳/۱۰/۲)

مثلی(اموال): مثلی که در این قانون ذکر شده عبارت از مالی است که اشیاه و نظایر آن نوعاً زیاد و شایع باشد مانند حبوبات و نحو آن و قیمی مقابل آن است معذلک تشخیص این معنی با عرف می‌باشد. (ماده ۹۵۰ قانون مدنی)

مجاز مشروط: کالاهایی است که صدور و ورود آن‌ها با کسب مجوز دولتی طبق ضوابط قانونی صورت می‌گیرد. (بند ۲ ماده ۵ قانون مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۶۴ مصوب ۱۳۶۴/۲/۱۷)

مجاز (کالا): کالاهایی است که صدور و ورود آن‌ها با رعایت مقررات مربوط بلامانع است. (بند ۱ ماده ۵ قانون مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۶۴ مصوب ۱۳۴۶/۲/۱۷)

مجازات بازدارنده: تأدیب یا عقوبی است که از طرف حکومت به منظور حفظ نظم و مراعات مصلحت اجتماع در قبال تخلف از مقررات و نظامات حکومتی تعیین می‌گردد از قبیل حبس، جزای نقدي، تعطیل محل کسب، لغو پروانه و محرومیت از حقوق اجتماعی و اقامت در نقطه یا نقاط معین و منع از اقامت در نقطه یا نقاط معین و مانند آن. (ماده ۱۷ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی: مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی تبعی و تکمیلی به قرار زیر است: ۱- محرومیت از تمام یا بعضی از حقوق اجتماعی، ۲- اقامت اجباری در محل معین، ۳- ممنوعیت از اقامت در محل معین، ۴- محرومیت از اشتغال شغل یا کسب یا حرفه یا کار معین یا الزام به انجام امر معین، ۵- بستن مؤسسه، ۶- محرومیت از حق ولایت یا حصانت یا وصایت یا نظارت. این مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی در صورتی که در حکم دادگاه قید شود تکمیلی است و در مواردی که قانوناً و بدون قید در حکم دادگاه باشد تبعی است. (ماده ۱۵ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

مجتمع گیاهان دارویی و گل‌های زینتی و ...: به واحدهایی اطلاق می‌شود که متشکل از مجموعه‌ای از متقارضیان بوده و با مجوز وزارت جهاد کشاورزی ایجاد و به وسیله هیئت مدیره اداره می‌شود و اراضی آن محصور و روش آبیاری نیز قطره‌ای، بارانی و سایر روش‌های نوین دیگر باشد. (تبصره ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ث تبصره ۱۸ بودجه سال ۸۲ مصوب ۱۳۸۲/۱/۶ هیئت وزیران)

مجرای اصلی: عبارت است از مسیری که آب در حدائق و حداکثر میزان خود از آن عبور می‌نماید. (بند ۲۶ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

مجرم: اصل برائت است و هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت شود. (اصل ۳۷ قانون اساسی)

مجرم به عادت: هرگاه کسی به علت ارتکاب جنایت یا جنحه عمدی که به موجب قانون مجازات حبس برای آن پیش‌بینی گردیده دو مرتبه یا بیش‌تر محکوم به حبس بیش از دو ماه شده و بعد از اجرای مجازات مرتكب جرمی شود که مستلزم مجازات حبس است و از این رو دادگاه تشخیص دهد که مشارالیه دارای

حالت خطرناک بوده و تمایل به ارتکاب جرائم داشته یا از راه قوادی یا فحشا یا نظایر آن امرار معاش می‌نماید مجرم به عادت محسوب شده و دادگاه می‌تواند حکم نگهداری او را در تبعیدگاه برای مدت نامعینی صادر نماید. (ماده ۵ قانون اقدامات تأمینی مصوب ۱۳۳۹/۲/۱۲)

مجرمین خطرناک: اقدامات تأمینی عبارتند از تدبیری که دادگاه برای جلوگیری از تکرار جرم (جنحه یا جنایت) درباره مجرمان خطرناک اتخاذ می‌کند. مجرمین خطرناک کسانی هستند که سوابق و خصوصیات روحی و اخلاقی آنان و کیفیت ارتکاب و جرم ارتکابی آنان را در مظلان ارتکاب جرم درآینده قرار دهد اعم از این که قانوناً مسئول باشند یا غیرمسئول. صدور حکم اقدام تأمینی از طرف دادگاه وقتی جایز است که کسی مرتکب جرم گردیده باشد. (ماده ۱ قانون اقدامات تأمینی مصوب ۱۳۳۹/۲/۱۲)

مجلس شورای اسلامی: از نمایندگان ملت که به طور مستقیم و با رأی مخفی انتخاب می‌شوند تشکیل می‌گردد. شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان و کیفیت انتخاب را قانون معین خواهد کرد. (اصل ۶۲ قانون اساسی)

مجله: روزنامه یا مجله نشریه‌ای است که برای روشن ساختن افکار مردم در زمینه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی یا علمی و فنی یا ادبی و ترقی دادن سطح معلومات عامه و نشر اخبار و اطلاعات و مطالب عام‌المنفعه و انتقاد و صلاح‌اندیشی در امور عمومی به طور منظم و در موقع معین طبع و نشر گردد. (ماده ۱ لایحه قانونی مطبوعات مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۰)

مجمع امور صنفی: مجمعی است که از نمایندگان منتخب اعضای هیئت مدیره اتحادیه‌های صنفی هر شهرستان برای انجام دادن وظایف و مسئولیت‌های مقرر در این قانون تشکیل می‌شود. (ماده ۸ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

مجمع تشخیص مصلحت نظام: برای تشخیص مصلحت نظام در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع یا قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام نظر شورای نگهبان را تأمین نکند و مشاوره در اموری که رهبری به آنان ارجاع می‌دهد و سایر وظایفی که در این قانون ذکر شده است به دستور رهبری تشکیل می‌شود اعضای ثابت و متغیر این مجمع را مقام رهبری تعیین می‌نماید. مقررات مربوط به مجمع توسط خود اعضا تهیه و تصویب و به تأیید مقام رهبری خواهد رسید. (اصل ۱۲ قانون اساسی)

مجموعه اموال فرهنگی - تاریخی یا هنری: به اموالی اطلاق می‌شود که علاوه بر ارزش فرهنگی - تاریخی و هنری هر یک از آثار تشکیل دهنده آن، اجتماع آن‌ها هویتی مستقل ایجاد و ارزش و حیثیتی مضاعف به وجود آورد. (ماده ۲ آیین‌نامه اموال فرهنگی - هنری و تاریخی نهادهای عمومی دولتی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۷ هیئت وزیران)

مجموعه قالب بندی: مجموعه‌ای است که برای نگهداری بتن در شکل مورد نظر به کار می‌رود. مشتمل بر رویه قالب، بدنه قالب، پشت بندها، کلاف‌ها، چپ و راست‌ها و نظایر این‌ها. (بند ۹-۱ و ۱۱ و ۱ مقررات ملی و اجرای ساختمان‌های بتنی مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

مجموعه‌دار: به شخص حقیقی یا حقوقی گفته می‌شود که بدون قصد تجارت نسبت به گردآوری و نگهداری اموال فرهنگی - تاریخی و هنری از طریق مجاز اقدام می‌کند. (ماده ۴ آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی، تاریخی منقول مجاز مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

مجھول التولیه: مقصود از مجھول التولیه آن است که متولی شخص معین یا اشخاص معین یا بر حسب اوصاف که بالاخره منطبق با شخص معینی می‌شود معلوم نباشد. (تبصره ماده ۱ قانون اوقاف مصوب ۱۳۱۳/۱۰/۳)

جوز رانندگی یا وسیله نقلیه عمومی: اعم است از پروانه تاکسیرانی، بھرہ‌برداری، کارت یا دفترچه کار (برگ فعالیت) که از طرف مراجع صلاحیت‌دار به نام اشخاص صادر و اجازه رانندگی با وسائل نقلیه عمومی را به آنان می‌دهد. (بند ۸۲ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

جوز سرمایه‌گذاری (خارجی): مجوزی که بر طبق ماده ۶ این قانون برای هر مورد سرمایه‌گذاری خارجی صادر می‌شود. (ماده ۱ قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱/۳/۱۴)

جوز شرعی: عبارت است از گواهی که براساس شرع مقدس اسلام در مورد تبدیل به احسن و فروش اموال موقوفه که توسط مجتهد جامع الشرایط صادر شده باشد. (بند ۴ ماده ۱ از آیین‌نامه ابطال اسناد فروش رقبات، آب و اراضی موقوفه مصوب ۱۳۶۳/۹/۷ هیأت وزیران)

محارب (مصدق): هر نظامی که برنامه براندازی به مفهوم تغییر و نابودی اساس نظام جمهوری اسلامی ایران را طراحی یا بدان اقدام نموده و به این منظور جمعیتی تشکیل دهد یا اداره نماید یا در چنین جمعیتی

شرکت یا معاونت داشته باشد، محارب محسوب می‌شود. (ماده ۱۷ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح
مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹)

محارب و مفسد فی الارض: هر کس که برای ایجاد رعب و هراس و سلب آزادی و امنیت مردم دست به اسلحه ببرد محارب و مفسد فی الارض می‌باشد. (ماده ۱۸۳ لایحه مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

محاسبات ملی: منظور بیان آماری کلیه فعالیت‌های اقتصادی کشور طی یک دوره زمانی می‌باشد. (بند د ماده ۱ قانون مرکز آمار ایران مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۰)

محاكم اختصاصی: آن است که به هیچ امری حق رسیدگی ندارد غیر آنچه قانون صراحتاً اجازه داده است مثل محاکم تجارت. (ماده ۴ قانون اصول تشکیلات عدليه مصوب ۱۳۰۷/۴/۲۷)

محاكم اختصاصی: آن است که به هیچ امری حق رسیدگی را ندارد غیر آنچه قانون صراحتاً اجازه داده است مثل محاکم تجارت و نظامی و غیرها که تشکیلات و ترتیبات آنها به موجب قانون علیحده معین می‌شود. (ماده ۴ قانون اصول تشکیلات عدليه و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

محاكم تجارت: به امور راجعه به معاملات تجاری که طرفین یا یک طرف آن تاجر باشند رسیدگی می‌نماید (معاملات تجاری عبارت از نقل و انتقالی است که غرض از آن صرف انتفاع باشد). (ماده ۲۳ قانون محاکم تجارت مصوب ۱۲۹۴/۴/۱۵)

محاكم عمومی: آن است که حق رسیدگی به تمام دعاوی دارد غیر آنچه قانون صراحتاً استثنای کرده است. (ماده ۳ قانون اصول تشکیلات عدليه مصوب ۱۳۰۷/۴/۲۷)

محاكم عمومی: محاکم عدليه بر دو نوع است: عمومی و اختصاصی. (ماده ۱ قانون اصول تشکیلات عدليه و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

محتکر: هر کس مواد غذایی موضوع بند الف ماده ۱ را احتکار نماید محترک محسوب شده... (از ماده ۲ قانون تشدید مجازات محترکان و گرانفروشان مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۳)

محتکر: هر کس کالاهای مورد احتیاج ضروری عامه را که زیاده از مصرف خود داشته باشد و برای جلوگیری از فروش به دولت یا مردم پنهان کند محتکر محسوب شده. (از ماده ۱ قانون راجع به جلوگیری از احتکار مصوب ۱۳۲۰/۱۲/۲۷)

محجور: مقصود از محجور در این قانون مجون یا سفیه است که حجرش متصل به صغر باشد. (تبصره ۱ قانون خصانت فرزندان صغیر یا به مادران آنها مصوب ۱۳۶۴/۵/۶)

محدوده آبریز تهران: از نظر این قانون محدوده آبریز تهران شامل منطقه آبریز غربی رودخانه حبله رود گرمسار و منطقه آبریز شرقی رودخانه زیاران و کلیه مناطق آبریز رودخانه‌های دماوند، جاجرود، شاه‌آباد، دربند، اوین، فرحزاد، کن، کرج، کردان بوده و حدود آن عبارت است از: شمالاً: خط الرأس کوه‌های البرز که آب آن به دشت کویر مرکزی جاری می‌شود. شرقاً: ساحل غربی رودخانه حبله رود گرمسار. غرباً: ساحل شرقی رودخانه زیاران. جنوباً: خطوط ممتد از غرب به شرق از محل تقاطع رودخانه زیاران با رودخانه شور تا خط القعر دریاچه نمک به سمت غرب تا محل تقاطع با مسیر حبله رود گرمسار. (ردیف د بند ۲۸ قانون اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۷)

محدوده پروانه چرا: محدوده‌ای است که براساس پروانه‌های صادر شده مشخص می‌گردد. (جهت بهره‌برداری‌های محدوده تالاب‌ها براساس کنوانسیون رامسر هیچ‌گونه پروانه چرایی صادر نمی‌شود). (بند ب ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۱ بند ۵ الحاقی به ماده ۸۴ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۸۲/۸/۱۱ هیئت وزیران)

محدوده روستا: عبارت است از محدوده‌ای شامل بافت موجود روستا و گسترش آتی آن در دوره طرح‌هادی روستایی که با رعایت مصوبات طرح‌های بالا دست تهیه و به تصویب مرجع قانونی مربوط می‌رسد. دهیاری‌ها کنترل و نظارت بر احداث هر گونه ساخت و ساز در داخل محدوده را عهده دار خواهند بود. (ماده ۳ قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و ... مصوب ۱۳۸۴/۱۰/۱۴)

محدوده شهر: عبارت است از حد کالبدی موجود شهر و توسعه آتی در دوره طرح جامع و تا تهیه طرح مذکور در طرح‌هادی شهر که ضوابط و مقررات شهرسازی در آن لازم‌الاجرا می‌باشد. (ماده ۱ قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک مصوب ۱۳۸۴/۱۰/۱۴)

محدوده شهر جدید: آن بخشی از اراضی مکانیابی شده برای ایجاد شهر جدید است که برای سکونت و ایجاد ساختمان‌ها و تأسیسات مورد نیاز عمومی، خدماتی، اجتماعی و اقتصادی آن در یک دوره زمانی معین در طرح جامع شهر جدید مشخص و به تصویب شورای عالی برسد. (بند ۸ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون ایجاد شهرهای جدید مصوب ۱۳۸۲/۵/۱۵)

محدوده ممنوع تردد: محدوده جغرافیایی داخل شهری است که عبور و مرور برای تمام یا بخشی از وسائل نقلیه در آن ممنوع است. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ماده ۶ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۲ هیئت وزیران)

محدودیت‌های اقتصادی در روابط خارجی: محدودیت‌های موضوع این آیین‌نامه عبارت از کاهش یا منع انجام هر نوع همکاری اقتصادی و داد و ستد تجاری اعم از ورود کالا از یک یا چند کشور یا صدور کالا به آن کشور یا کشورهای است که با هدف اعمال فشار لازم به منظور تغییر رفتار سیاسی - اقتصادی آن‌ها صورت می‌گیرد. (ماده ۱ آیین‌نامه نحوه اعمال محدودیت‌های اقتصادی در روابط خارجی مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۱۱ هیئت وزیران)

محرومیت از حقوق اجتماعی: مستلزم عواقب ذیل است: ۱- محرومیت از استخدام دولتی و استعمال نشان‌های دولتی ۲- محرومیت از حق انتخاب کردن و منتخب شدن خواه در مجالس مقنه و خواه در مؤسسه و انجمن‌های اجتماعی از قبیل انجمن‌های ایالتی و ولایاتی و بلدی و غیره ۳- محرومیت از عضویت هیأت منصفه و شغل مدیری و معلمی در مدارس و روزنامه‌نویسی و مصدقی و حکم یا شاهد تحقیق شدن. (ماده ۱۵ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

محصلین (ارتش): محرومیت از حقوق اجتماعی مستلزم عواقب ذیل است: ۱- محرومیت از استخدام دولتی و استعمال نشان‌های دولتی ۲- محرومیت از حق انتخاب کردن و منتخب شدن خواه در مجالس مقنه و خواه در مؤسسه و انجمن‌های اجتماعی از قبیل انجمن‌های ایالتی و ولایاتی و بلدی و غیره ۳- محرومیت از عضویت هیأت منصفه و شغل مدیری و معلمی در مدارس و روزنامه‌نویسی و مصدقی و حکم یا شاهد تحقیق شدن. (ماده ۱۵ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

محصولات سینمایی: محصولات سینمایی شامل انواع فیلم‌های سینمایی، مستند آموزشی، انیمیشن، فیلم کوتاه و عکس که به صورت فیلم‌های ۳۵ میلیمتری، انواع نوارهای ویدیویی، بتاکم، دی وی کم و یا انواع لوح‌های فشرده VCD و DVD جهت مصرف عرضه می‌گردد. (بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی

چگونگی پرداخت جایزه صادراتی به محصولات و خدمات سینمایی و سمعی و بصری مصوب ۱۳۸۳/۷/۲۶ هیئت وزیران)

محصولات صنعتی: کالای تمام شده‌ای که کاربرد آن مستلزم مصرف مستقیم یکی از حامل‌های انرژی باشد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۱/۹ هیئت وزیران)

محصولات فرهنگی: منظور از محصولات فرهنگی و هنری ... آثار سمعی و بصری، آثار هنری، مطبوعات، نشریات و کلیه مواد تبلیغی و فرهنگی، هنرهای سنتی و صنایع دستی می‌باشد. (ماده ۱ آیین‌نامه خروج محصولات فرهنگی و هنری مصوب ۱۳۸۲/۴/۸ هیئت وزیران)

حق: در مرکز تحقیقاتی، به کسی اطلاق می‌شود که عضو هیأت علمی، پژوهشی در یک گروه پژوهشی یا آموزشی فعالیت پژوهشی می‌کند و وظایف و نحوه ارتقای او تابع مقررات هیأت علمی پژوهشی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی خواهد بود. (بند ۱ تعاریف و ضوابط تأسیس مراکز تحقیقاتی مصوب ۱۳۶۹/۱/۲۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

محکمه صلحیه: عبارت است از امین صلح و یک نفر فقیه که صلاحیت قطع و فصل دعاوی راجعه به محکمه صلح را در موارد امور شرعی داشته باشد، فقیه مذکور موسوم است به حاکم صلح. (ماده ۲۰ قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

محکومیت‌های مؤثر کیفری: مراد از محکومیت‌های مؤثر کیفری مذکور در قوانین جزایی مصوب مجلس شورای اسلامی عبارت است از: الف) محکومیت به حد، ب) محکومیت به قطع عضو، ج) محکومیت لازم‌الاجرا به مجازات حبس از یک سال به بالا در جرائم عمدى، د) محکومیت به جزای نقدی به مبلغ دو میلیون ریال و بالاتر، ه) سابقه محکومیت لازم‌الاجرا دو بار یا بیشتر به علت جرم‌های عمدى مشابه با هر میزان مجازات. (ماده ۱ قانون تعریف محکومیت‌های مؤثر در قوانین جزایی مصوب ۱۳۶۶/۷/۲۶)

محل انباشت مواد (معدنی): محلی است خارج از کارگاه‌های استخراج و تونل‌ها و چاهها که مواد مستخرجه در آن جا انباشته می‌شود. (بند س ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

محل سکونت: مکانی است که شخص اظهار می‌دارد که در آن جا زندگی می‌کند. (بند ج ماده ۱ آیین نامه اجرایی قانون الزام اختصاص شماره ملی و کد پستی برای کلیه اتباع ایرانی مصوب ۱۳۷۸/۱۲/۱ هیأت وزیران)

محل: مجموعه ساختمان‌های مسکونی و خدماتی است که از لحاظ بافت اجتماعی ساکنانش خود را اهل آن محل می‌دانند و دارای محدوده معین است حدود محله‌های شهر تابع تقسیمات شهرداری خواهد بود. (تبصره ۲ ماده ۴ قانون تعريف و ضوابط تقسيمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵)

مخابرات: مقصود از مخابرات در این قانون عبارت است از انتقال و ارسال علائم و نوشته‌ها و تصاویر و صداها و هرگونه اطلاعات دیگر به وسیله سیم یا بی‌سیم یا نور یا هر رویه الکترومغناطیسی. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون تأسیس شرکت مخابرات ایران مصوب ۱۳۵۰/۳/۲۹)

مخاطب: شخصی است که اصل ساز قصد دارد وی «داده پیام» را دریافت کند، اما شامل شخصی که در ارتباط با «داده پیام» به عنوان واسطه عمل می‌کند نخواهد شد. (بند ج ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

مخبر: کسی است که محل اختفا یا وجود اشیای قاچاق یا عمل مرتكب قاچاق را که در شرف انجام است به سازمان‌های ذی‌ربط با شرایط زیر گزارش داده باشد. (ماده ۱ آیین نامه اجرایی قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۷۴/۲/۳۱ هیأت وزیران)

مخبر: کسی است که ارتکاب جرم و وجود مختلف در شکارگاهها و مناطق را به ادارات و واحدهای حفاظت محیط زیست به طور صحیح گزارش داده و گزارش او قبل از شروع عملیات و دستگیری متخلفین در دفتر مربوط به ثبت رسیده است یا کسی است که نگهداری، حمل و نقل و ورود و خروج غیرمجاز جانواران وحشی از جمله بازهای شکاری قاچاق را کشف می‌کند و به مأموران سازمان یا واحدهای ذی‌ربط ارائه می‌دهد و نام او در صورت مجلس مربوط ذکرمی‌گردد. گزارش‌های محترمانه در دفتر خاصی نزد مدیر کل ثبت می‌شود. (ماده ۵ آیین نامه اجرایی بند الف ماده ۴۵ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۴/۱۰/۶ هیأت وزیران)

مخبر: از نظر این آیین نامه کسی است که محل اختفا یا وجود اشیای قاچاق و یا عمل قاچاقی را که در شرف انجام است به سازمان‌های ذی‌ربط با شرایط ذیل گزارش نموده و مراتب با ذکر تعداد مخبرین در

صورت مجلس بدوى کشف، قيد شده باشد. (ماده ۴ آيیننامه اجرایی ماده ۳۱ قانون تأسیس سازمان جمعآوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن مصوب ۱۳۷۰ و تبصره ۱ ماده واحده قانون اصلاح ماده ۱۹ قانون مجازات قاچاق مصوب ۱۳۱۲ و اصلاحیههای بعدی آن مصوب ۱۳۶۳/۴/۲۲ مصوب ۱۳۷۳/۴/۲۲ هیأت وزیران)

خبر: کسی است که وقوع جرم را به مأموران وزارت جهاد سازندگی- سازمان جنگلها و مراتع کشور- اطلاع دهد. در صورتی که مخبر بخواهد نام او محفوظ بماند یا به نظر مأموران وزارت جهاد سازندگی و سازمان جنگلها و مراتع کشور افشاری نام مخبر مصلحت نباشد. نام او با ذکر مطلب در صورت مجلس محفوظ خواهد ماند. (تبصره ۱ ماده ۳ آيیننامه اجرایی ماده ۱ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶ هیأت وزیران)

خبر: کسی است که ارتکاب جرم و وجود مختلف در شکارگاهها و مناطق را به ادارات و واحدهای حفاظت محیط زیست به طور صحیح گزارش می‌دهد و گزارش او قبل از شروع عملیات و دستگیری مختلفین در دفتر مربوط به ثبت رسیده است. گزارش‌های محترمانه در دفتر خاصی نزد مدیر کل، ثبت می‌گردد. (ماده ۴ آيیننامه اجرایی ماده (۶۲) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۶۹/۱۲/۸ هیأت وزیران)

خبر: کسی است که وقوع جرم قاچاق را به مأموران وزارت جهاد سازندگی- سازمان جنگلها و مراتع کشور- اطلاع دهد. در صورتی که مخبر بخواهد نام او محفوظ بماند یا به نظر مأموران وزارت جهاد سازندگی و سازمان جنگلها و مراتع کشور افشاری نام مخبر مصلحت نباشد نام او با ذکر مطلب در صورت مجلس محفوظ خواهد ماند. (تبصره ۱ ماده ۲ اصلاح آيیننامه اجرایی قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگلها و مراتع مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶ هیأت وزیران)

خبر: از نظر این آيیننامه کسی است که محل اختفا یا وجود اشیا قاچاق یا عمل قاچاقی را که در شرف انجام است به سازمان‌های ذیربط با شرایط ذیل گزارش نموده و مراتب با ذکر تعداد مخبران در صورت مجلس بدوى کشف قيد شده باشد. الف) گزارش کتبی باشد که در این صورت سازمان دریافت کننده خبر مشخصات آن را در دفتر مربوط ثبت خواهد نمود. ب) هویت خبر دهنده کاملاً در نزد سازمان کاشف مشخص باشد. این امر مانع از آن نیست که در صورت لزوم نام مخبر برای همیشه پنهان بماند و در صورت تقاضای مخبر یا مخبران، سازمان مربوط مکلف است این نکته را رعایت نماید. ج) گزارش امر قبل از شروع به عملیات کشف واصل شده باشد. د) پیگیری موضوع گزارش منجر به نتیجه مثبت گردد. (ماده ۴ آيیننامه

اجرایی تبصره ۱ ماده واحده (قانون اصلاح ماده ۱۹ قانون مجازات مرتكبان قاچاق مصوب ۱۳۱۲ و اصلاحیه‌های بعدی آن) مصوب ۱۳۶۳/۱۱/۹ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۴/۹/۲۴ هیأت وزیران)

مداخله اصلیه (مدعی العموم): در مواردی است که دعوا مربوط به حقوق عمومی و منافع عامه است (رجوع به فقره اول و دوم و سوم و چهارم ماده ۱۲۳) در این صورت مدعی العموم مثل مدعی یا مدعی علیه دخالت می‌نماید زیرا که وکیل است از جهت مدافعته و حفظ حقوق عمومی و چون حقوق و اختیارات او همان حقوق و اختیارات مدعی یا مدعی علیه است لذا اگر متداعیین خصوصی دعوای خود را به اصلاح ختم نمایند صلح آن‌ها خللی به حقوق عمومی وارد نمی‌آورد و مدعی عمومی به نام حقوق عمومی محاکمه را تعقیب می‌کند و اگر محاکمه حکم داد و مدعی العموم بر آن حکم تسلیم ننمود مدعی العموم حق اعتراض (استیناف و اعاده محاکمه و تمیز) را موافق اصول محاکمات حقوقی دارد و همچنین هرگاه مدعی یا مدعی علیه خصوصی محکوم شده و تسلیم بر حکم محاکمه ننمود مدعی عمومی با وجود تسلیم آن‌ها حق اعتراض را دارد. (ماده ۱۳۴ قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

مداخله مدعی العمومی: در موارد ابلاغ بر دو قسم است: مداخله اصلیه و مداخله تبعی. (ماده ۱۳۳ قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

مدارس غیرانتفاعی: مدارسی است که از طریق مشارکت مردم، مطابق اهداف و ضوابط و برنامه‌ها و دستورالعمل‌های عمومی وزارت آموزش و پرورش تحت نظرارت آن وزارت‌خانه تأسیس و اداره می‌شود. تبصره-منظور از غیرانتفاعی بودن آن است که درآمد حاصله صرفاً، صرف هزینه‌های جاری و توسعه آتی مدارس گردد. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی مدارس غیرانتفاعی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۱۳ هیأت وزیران)

مدت اشتغال: موضوع این آیین‌نامه عبارت از مدت زمانی است که مستخدم در آن مدت از حقوق و فوق العاده شغل یا عنوانی مشابه بهره‌مند شده است. (تبصره ۱ ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح مقررات بازنشستگی و وظیفه قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۶۹/۷/۸ هیأت وزیران)

مدت حمل بار: از زمانی که بار در کشتی بارگیری شده تا زمانی که از کشتی تخلیه گردد مدت حمل محسوب می‌شود. (بند ۸ ماده ۵۲ قانون دریایی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

مدت حمل مسافر: مدتی است که مسافر در کشتی است و یا در حال سوار شدن یا پیاده شدن از آن باشد ولی این مدت شامل زمانی که مسافر در ایستگاه دریایی یا روی اسکله و یا تأسیسات دیگر بندری توقف

نماید نخواهد بود. به علاوه مدت حمل شامل زمانی است که مسافر از طریق آب یا از خشکی به کشتی یا بالعکس حمل شود مشروط بر آن که قیمت این حمل در بهای بلیط منظور شده باشد و یا وسیله به کار برده شده برای حمل اضافی از طرف متصرفی حمل در اختیار مسافر قرار گرفته باشد. (بند ۵ ماده ۱۱۱ قانون دریایی مصوب (۱۳۴۳/۶/۲۹)

مدت خدمت در جبهه: عبارت است از مدت حضور جانباز در منطقه عملیاتی که توسط ستاد فرماندهی کل قوا تعیین و توسط مراجع ذی‌ربط اعلام می‌گردد. (بند ۲ ماده ۱ آیین‌نامه موضوع تبصره ۲ ماده (۸) قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۱۰/۱۵ هیأت وزیران)

مدت عده زن حامله: عده طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضاء آن در مورد زن حامله تا وضع حمل است. (ماده ۱۱۵۳ قانون مدنی)

مدت عده طلاق: عده طلاق و عده فسخ نکاح سه طهر است مگر این‌که زن با اقتضای سن عادت زنانگی نبیند که در این صورت عده او سه ماه است. (ماده ۱۱۵۱ قانون مدنی)

مدت عده طلاق در نکاح منقطع: عده طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضاء آن در مورد نکاح منقطع در غیر حامل دو طهر است مگر این‌که زن با اقتضای سن عادت زنانگی نبیند که در این صورت چهل و پنج روز است. (ماده ۱۱۵۲ قانون مدنی)

مدت عده فسخ نکاح: عده طلاق و عده فسخ نکاح سه طهر است مگر این‌که زن با اقتضای سن عادت زنانگی نبیند که در این صورت عده او سه ماه است. (ماده ۱۱۵۱ قانون مدنی)

مدت عده فسخ نکاح منقطع: عده طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضاء آن در مورد نکاح منقطع در غیر حامل دو طهر است مگر این‌که زن با اقتضای سن عادت زنانگی نبیند که در این صورت چهل و پنج روز است. (ماده ۱۱۵۲ قانون مدنی)

مدت عده وفات: چه در دائم و چه در منقطع در هر حال چهار ماه و ده روز است مگر این‌که زن حامل باشد که در این صورت عده وفات تا موقع وضع حمل است مشروط بر این‌که فاصله بین فوت شوهر و وضع حمل از چهار ماه و ده روز بیشتر باشد و الا مدت عده همان چهار ماه و ده روز خواهد بود. (ماده ۱۱۵۴ قانون مدنی)

مدت معالجه جانباز: عبارت است از مدت زمانی که پس از مجروحیت جانباز در مراکز درمانی جبهه و پشت جبهه (اعم از پست امداد، اورژانس صحرایی، بیمارستان صحرایی بیمارستان‌های شهری و بیمارستان‌های خارج از کشور) و همچنین مدت زمانی که طبق تشخیص پزشک، جانباز به عنوان استراحت پزشکی در منزل سپری نموده است. (بند ۱ ماده ۱ آیین‌نامه موضوع تبصره (۲) ماده (۸) قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۱۰/۱۵ هیأت وزیران)

مدت مناقصه: عبارت است از فاصله زمانی بین روزی که دستگاه مناقصه‌گزار استناد و مدارک مناقصه را آماده تحویل اعلام می‌کند و پایان روز قبل از تاریخ تسلیم پیشنهادها. (ماده ۱۳ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به پیمانکاران مصوب ۱۳۶۷/۶/۶ هیأت وزیران)

مدت کار: مدت زمانی که کارگر نیرو یا وقت خود را به منظور انجام کار در اختیار کارفرما قرار می‌دهد. (ماده ۱ مقررات اشتغال نیروی انسانی بیمه و تأمین اجتماعی در مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران (به انضمام‌نامه اصلاحی شماره ۱۳۷۳/۴/۶ - ۳۴۶۰ ۱۳۷۳/۲/۱۹) مصوب هیأت وزیران ۱۳۷۳/۲/۱۹)

مدرسه: مكتب و مدرسه عبارت است از تأسیساتی که برای تربیت اخلاقی و علمی و بدنی ابناء نوع دایر می‌گردد. (ماده ۱ قانون اساسی معارف مصوب ۱۲۹۰/۸/۹)

مدرسه رسمی: مكاتب و مدارس بر دو قسمت است رسمی و غیررسمی: رسمی آن است که از طرف دولت دایر شده باشد- غیررسمی آن است که بانی مخصوص داشته باشد. (ماده ۸ قانون اساسی معارف مصوب ۱۲۹۰/۸/۹)

مدرسه عالی شهید مطهری: که در این اساسنامه، مدرسه عالی خوانده می‌شود، مؤسسه‌ای است آموزشی و پژوهشی که در رشته‌های علوم و معارف اسلامی و بر طبق این اساسنامه فعالیت می‌کند، اداره می‌شود. (ماده ۱ اساسنامه مدرسه عالی شهید مطهری مصوب ۱۳۷۴/۲/۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مدرسه علمیه: عبارت است از یک واحد آموزشی پژوهشی حوزوی. (ماده ۱ اساسنامه شورای گسترش حوزه‌های علمیه مصوب ۱۳۸۳/۳/۲۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مدرسه غیررسمی: مكاتب و مدارس بر دو قسمت است رسمی و غیررسمی: رسمی آن است که از طرف دولت دایر شده باشد- غیررسمی آن است که بانی مخصوص داشته باشد. (ماده ۸ قانون اساسی معارف مصوب ۱۲۹۰/۸/۹)

مدرک حکم محکمه: دلایل کتبی است که طرفین به محکمه تقدیم می‌کنند و همچنین دلایل شفاهی آنان که در حین مذاکره شفاهی اظهار می‌دارند و در صورت مجلس نوشته شده به امضای طرفین می‌رسد.
(ماده ۲۴۵ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

مدعی خصوصی: شخصی که از وقوع جرمی متحمل ضرر و زیان شده و یا حقی از قبیل قصاص و قذف پیدا کرده و آن را مطالبه می‌کند مدعی خصوصی و شاکی نامیده می‌شود. ضرر و زیان قابل مطالبه به شرح ذیل می‌باشد: ۱- ضرر و زیان‌های مادی که در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است، ۲- منافعی که ممکن الحصول بوده و در اثر ارتکاب جرم، مدعی خصوصی از آن محروم و متضرر می‌شود. (ماده ۹ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۸/۶/۲۸)

مدعی خصوصی: شخصی که از وقوع جرمی متحمل ضرر و زیان می‌شود و به تبع ادعای دادستان مطالبه ضرر و زیان می‌کند مدعی خصوصی است و مدام که دادخواست ضرر و زیان تسلیم نکرده شاکی خصوصی نامیده می‌شود. ضرر و زیانی که قابل مطالبه است به شرح ذیل می‌باشد: ۱- ضرر و زیان‌های مادی که در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است، ۲- ضرر و زیان معنوی که عبارت است از کسر حیثیت یا اعتبار اشخاص یا صدمات روحی، ۳- منافعی که ممکن الحصول بوده و در اثر ارتکاب جرم مدعی خصوصی از آن محروم می‌شود. (ماده ۹ لایحه قانونی اصلاح فسمتی از مواد آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۳۵/۱۱/۳۰)

مدعی خصوصی: شخصی که از وقوع جرمی متحمل ضرر و زیانی (یعنی خسارت مالی) شده است و در ضمن ادعای عمومی (از طرف مدعی العموم) مطالبه غرامت و خسارت می‌کند مدعی خصوصی محسوب می‌شود.
(ماده ۹ قوانین موقتی محاکمات جزایی (آیین دادرسی کیفری) مصوب ۱۲۹۱/۵/۳۰)

مدعی‌های عمومی: عبارتند از هیأتی از رؤسا ضابطین عدله که در موارد مقرره قانونی در محاکم عدله حاضر بوده وظایف خود را نسبت به حفظ حقوق عامه و نظارت اجرای قوانین انجام می‌دهند. (ماده ۱۰۸ قانون اصول تشکیلات عدله و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

مدعیان عمومی: صاحب منصبانی هستند که برای حفظ حقوق عامه و نظارت در اجرای قوانین موافق مقررات قانونی انجام وظیفه می‌نمایند. (ماده ۴۹ قانون اصول تشکیلات عدله مصوب ۱۳۰۷/۴/۲۷)

مدیر آموزشگاه رانندگی: شخصی حقیقی است که مسئولیت اداره امور آموزشگاه رانندگی را به عهده دارد. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی آموزشگاه‌های رانندگی مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۵ هیئت وزیران)

مدیریت اجرایی پسماند: شخصیت حقیقی یا حقوقی است که مسئول برنامه‌ریزی، ساماندهی، مراقبت و عملیات اجرایی مربوط به تولید، جمع‌آوری، ذخیره سازی، جداسازی، حمل و نقل، بازیافت، پردازش و دفع پسماندها و همچنین آموزش و اطلاع‌رسانی در این زمینه می‌باشد. (بند ج ماده ۲ قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰)

مدیریت بحران: فرایند عملکرد و برنامه‌ریزی مقامات دولتی و دستگاه‌های اجرایی دولتی و عمومی است که با مشاهده، تجزیه و تحلیل بحران‌ها، به صورت یک پارچه، جامع و هماهنگ با استفاده از ابزارهای موجود تلاش می‌کنند از بحران‌ها پیش‌گیری نمایند تا در صورت بروز آن‌ها در جهت کاهش آثار، آمادگی لازم امدادرسانی سریع و بهبود اوضاع تا سطح وضعیت عادی تلاش نمایند. (بند ۳ ماده ۱ طرح جامع امداد و نجات کشور مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷ هیئت وزیران)

مدیریت مخاطرات: استفاده از ساز و کارهای مناسب جهت پیشگیری و جبران خسارت ناشی از رویدادهای نامطلوب اجتماعی، اقتصادی که منجر به کاهش سطح زندگی افراد می‌شود. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه چتر ایمنی رفاه اجتماعی مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۲ هیئت وزیران)

مدیریت مخاطرات (ریسک): فرایندی است که سطح تحمل یک خطر مشخص را در جامعه شناسایی می‌کند و این اطلاعات را در جهت تصمیم‌گیری برای اقدامات مربوط به کاهش اثرات مخاطرات و مقابله با آن‌ها به کار می‌برد. این فرایند با توجه به منافع و هزینه‌های کاهش مخاطرات انجام می‌گیرد. (بند ۴ ماده ۱ طرح جامع و امداد نجات کشور مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷ هیئت وزیران)

مذاکرات مجلس شورای اسلامی: باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رئیس جمهور یا یکی از وزرا یا ده نفر از نمایندگان، جلسه غیرعلنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیرعلنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از برطرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد. (اصل ۶۹ قانون اساسی)

مرتع: زمین‌هایی است اعم از کوه و دامنه یا زمین مسطح که در فصل چرا دارای پوششی از نباتات علوفه‌ای خودرو بوده و با توجه به سابقه چرا عرفًا، مرتع شناخته شود. اراضی آیش گرچه پوشش نباتات و علوفه‌ای داشته باشند مشمول تعریف مرتع نیستند. چنان‌چه مرتع دارای درختان جنگلی خودرو باشد مرتع مشجر

نامیده می‌شود. (ردیف ب بند ۷ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیای اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

مراجع قطب مخالف اسکان: مراتعی که در نقطه مقابل محل اسکان عشاير قرار داشته و حقوق بهره‌برداری آن متعلق به عشاير داوطلب اسکان است به عنوان مثال اگر عشايري علاقمند به اسکان درحدوده مراتع قشلاقی خود باشند، مراتع بیلاقي ايشان به عنوان مراجع قطب مخالف اسکان تلقی می‌گردد. (بند ط ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

مراجع ملی غیرمشجر: به زمین اعم از کوه و دامنه یا زمین مسطح که در فصل چرا دارای پوشش از نباتات خودرو بوده و با توجه به سابقه چرا، عرفان مرتع شناخته شود، مشروط به این که ملی شده باشند. زمین‌هایی که آیش زراعتند هر چند دارای پوشش نباتات علوفه‌ای خودرو باشند مشمول تعریف مرتع نیستند. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده ۳۴ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۵۴/۳/۱۴ و الحاق چند تبصره به آن مصوب ۱۳۷۴/۷/۲ هیأت وزیران)

مراسلات پستی: عبارت است از نامه، کارت پستی، مطبوعات، بسته‌های کوچک، نمونه‌های تجاری، فتوپست، نوار و صفحه پر شده و همانند و مطبوعات بر جسته مخصوص نابینایان. (ماده ۳۴۵ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

مراسلات پستی: عبارتند از: نامه‌ها- کارت‌های پستی ساده و با جواب- اوراق معامله و کار مطبوعات و مطبوعات بر جسته مخصوص نابینایان و نمونه‌های تجاری و بسته‌های کوچک و مرسولاتی که نام فتوپست را دارا می‌باشند. (ماده ۴۸ قانون مربوط به قرارداد پستی جهانی و موافقنامه منعقده میان سازمان ملل متحد و اتحاد پستی جهانی مصوب ۱۳۴۲/۹/۲۴)

مراسلات پستی: عبارتند از نامه‌ها کارت‌های پستی ساده و با جواب- اوراق معامله و کار- مطبوعات و مطبوعات بر جسته مخصوص نابینایان و نمونه‌های تجاری و بسته‌های کوچک و مرسولاتی که نام فتوپست را دارا می‌باشند. (ماده ۴۷ قانون اجازه الحق دولت ایران به قرارداد و مقاوله‌نامه‌های پستی جهانی مصوب ۱۳۳۶/۳/۷)

مراسم قانونی: هرگونه تجمع، تحصن، راهپیمایی و غیره که طبق قوانین و مقررات جاری از قبیل ماده ۶ قانون و فصل سوم آییننامه مربوط برگزار می‌گردد. (بند ت ماده ۱ آییننامه چگونگی تأمین امنیت اجتماعات مصوب ۱۳۸۱/۶/۳۱ هیئت وزیران)

مراکز آموزشی و تربیتی: عبارت است از مدارس، آموزشگاه‌های تحصیلی، حوزه‌های علمیه، داشکده‌ها، هنرستان‌ها، خوابگاه‌های مراکز آموزشی، پرورشگاه‌ها، مراکز تربیتی شبانه‌روزی، ندامتگاه و مهدهای کودک. (بند خ ماده ۱ آییننامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱/۴/۲۴ هیأت وزیران)

مراکز بهداشتی - درمانی: عبارت است از بیمارستان‌ها، زایشگاه‌ها، درمانگاه‌ها، مطب‌ها، آزمایشگاه‌های تشخیص طبی، بخش‌های تزریقات و پانسمان، آسایشگاه‌های معلولین، طب هسته‌ای، فیزیوتراپی‌ها، رادیولوژی‌ها و مانند اینها. (بند ج ماده ۱ آییننامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱/۴/۲۴ هیأت وزیران)

مراکز فرهنگی: مراکز، مؤسسات، انجمن‌ها و کانون‌های فرهنگی عبارت از هرگونه تشکیلاتی است که توسط افراد واجد شرایط برای فعالیت در یک یا چند قلمرو فرهنگی و هنری و سینمایی تأسیس می‌گردد. (ماده ۱ ضوابط عام تأسیس مراکز مؤسسات انجمن‌ها و کانون‌های فرهنگی و هنری و نظارت بر آن‌ها مصوب ۱۳۶۷/۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مراکز فنی مجاز: مراکزی که به وسیله اشخاص حقیقی یا حقوقی با رعایت ضوابط و مقررات ستاد معاينه فنی وابسته به شهرداری و یا سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای، حسب مورد برای انجام معاينه فنی وسائل نقلیه درون شهری و برون شهری ایجاد می‌گردد. (بند ۸۴ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

مراکز فنی مجاز: مراکزی که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی با رعایت ضوابط و مقررات ستاد معاينه فنی وابسته به شهرداری و یا سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای حسب مورد برای انجام معاينه فنی وسائل نقلیه درون شهری و برون شهری ایجاد می‌گردد. (بند د ماده ۱ آییننامه نحوه انجام معاينه و صدور برگ معاينه فنی خودرو مصوب ۱۳۸۲/۸/۴ هیئت وزیران)

مراکز کاربرد پرتوهای یونساز در پزشکی: مراکزی هستند که با استفاده از پرتوهای یونساز، زیرنظر مسئولان متخصص مربوط به تشخیص یا درمان بیماری‌ها پرداخته و شامل مراکز رادیولوژی، رادیوتراپی و رادیوایزوتوپ می‌باشد. (بند ث ماده ۱ آییننامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱/۴/۲۴ هیأت وزیران)

مربی: آموزش دهنده‌ای که برای تدریس نظری یا عملی در سطوح پایین‌تر از دانشگاه انتخاب یا استخدام می‌شود. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه استخدام مربی برای آموزش‌های پایین‌تر از سطوح دانشگاهی و پرداخت حق التدریس ... نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۵/۱۲ هیئت وزیران)

مربی آموزشگاه رانندگی: شخصی است آموزش دیده و ماهر در امر تعلیم رانندگی که فنون، قوانین و مقررات و اصول ایمنی مربوط به رانندگی صحیح را برای کسب مهارت‌های لازم به هنر آموز آموزش می‌دهد. (بند ت ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی آموزشگاه‌های رانندگی مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۵ هیئت وزیران)

مرتشی: هر یک از مستخدمان و مأموران دولتی اعم از قضایی و اداری یا شوراها یا شهرداری‌ها یا نهادهای انقلابی و به طور کلی قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح یا شرکت‌های دولتی یا سازمان‌های دولتی وابسته به دولت و یا مأمورین به خدمات عمومی خواه رسمی یا غیررسمی برای انجام دادن یا انجام ندادن امری که مربوط به سازمان‌های مزبور می‌باشد، وجه یا مال یا سند پرداخت وجه یا تسليم مالی را مستقیماً یا غیرمستقیم قبول نماید در حکم مرتشی است اعم از این‌که امر مذکور مربوط به وظایف آن‌ها بوده یا آن‌که مربوط به مأمور دیگری در آن سازمان باشد، خواه آن کار را انجام داده یا نداده و انجام آن بر طبق حقانیت و وظیفه بوده یا نبوده باشد و یا آن‌که در انجام یا عدم انجام آن مؤثر بوده یا نبوده باشد. (ماده ۳ اصلاح و تأیید موادی از لایحه تشدید مجازات مرتکبین ارتشا اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷/۹/۱۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

مرتشی: اگر رشوه به صورت وجه نقد نباشد بلکه مالی بلاعوض یا به مقدار فاحش ارزان‌تر از قیمت معمولی یا ظاهراً به قیمت معمولی و واقعاً به مقدار فاحشی کمتر از قیمت به مستخدمین دولتی اعم از قضایی و اداری به طور مستقیم یا غیرمستقیم منتقل شود یا برای همان مقاصد مالی به مقدار فاحشی گران‌تر از قیمت از مستخدمان یا مأموران مستقیم یا غیرمستقیم خریداری گردد، مستخدمین و مأمورین مزبور مرتشی و طرف معامله را شی محسوب می‌شود. (ماده ۵۹۰ از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵/۳/۲)

مرتشی: هر نظامی برای انجام یا خودداری از انجام امری که از وظایف او یا یکی دیگر از پرسنل نیروهای مسلح است وجه یا مال یا سند پرداخت وجه یا تسليم مالی را بلاعوض یا کمتر از قیمت معمول به هر عنوان قبول نماید اگرچه انجام یا خودداری از انجام امر برخلاف قانون نباشد در حکم مرتشی است. (از ماده ۹۳ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۱/۵/۱۸)

مرتشی: هر یک از مستخدمین و مأموران مشاغل رسمی اعم از قضایی و اداری یا شوراهای شهیداری یا نهادها برای انجام دادن یا انجام ندادن امری که مربوط به تشکیلات قضایی و اداری یا شوراهای شهیداری یا نهاد می‌باشد وجه یا مال یا سند پرداخت وجه یا تسلیم مالی را قبول نماید در حکم مرتشی است خواه انجام یا عدم انجام آن امر مربوط به کار اداری شخص باشد و خواه مربوط به کار اداری یکی از مستخدمین دیگر خواه قبول آن مستقیماً به عمل آمده باشد، یا غیر مستقیم و خواه مأمور رسمی باشد یا غیررسمی و خواه در انجام یا عدم انجام امری که برای آن چیزی گرفته واقعاً مؤثر بوده یا نبوده و خواه اقدام به انجام یا عدم انجام امری که وعده داده است کرده یا نکرده باشد. (از ماده ۶۵ قانون مجازات اسلامی مصوب

(۱۳۶۲/۵/۱۸)

مرتشی: هر یک از مستخدمان قضایی یا غیرقضایی دولت که برای انجام امری که از وظایف انجام آن امر بر طبق حقانیت بوده باشد مرتشی محسوب... (از ماده ۱۳۹ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

مرتع: زمینی است اعم از کوه و دامنه یا زمین مسطح که در فصل چرا دارای پوششی از نباتات علوفه‌ای خودرو بوده و با توجه به سابقه چرا عرفاً مرتع شناخته شود، اراضی که آیش زراعتند ولو آن که دارای پوشش نباتات علوفه‌ای خودرو باشند مشمول تعریف مرتع نیستند. اگر مرتع دارای درختان جنگلی خودرو باشد مرتع مشجر نامیده می‌شود. (بند و ماده ۱ قانون نحوه واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۶/۲۵ شورای انقلاب)

مرتع: زمینی است اعم از کوه و دامنه یا زمین مسطح که به طور طبیعی حدائق هر هکتار آن بتواند یکصد کیلو وزن دام زنده را در یک فصل چرا تعییف نماید یا با توجه به عرف محل هیأت اصلاحات اراضی استان مرتع بودن آن را تأیید نماید. (ردیف پ بند ۹ ماده ۱ قانون مربوط به اصلاحات اراضی مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۶)

مرتع: زمینی است اعم از کوه و دامنه یا زمینی مسطح که در آن نباتات علوفه‌ای به طور طبیعی روییده و در هر هکتار آن می‌توان حدائق سه رأس گوسفنده یا معادل آن دام دیگر در یک فصل چرا تعییف نمود. (بند ۷ ماده ۱ آیین‌نامه قانون ابطال اسناد فروش رقبات آب و اراضی موقوفه مصوب ۱۳۶۳/۹/۷ هیأت وزیران)

مرتع طبیعی: جنگل یا مرتع یا بیشه طبیعی عبارت از جنگل یا مرتع یا بیشه‌ای است که به وسیله اشخاص ایجاد نشده باشد. (بند ۱ ماده ۱ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مرتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

مرتع غیرمشجر: زمینی است اعم از کوه و دامنه یا زمین مسطح که در فصل چرا دارای پوششی از نباتات علوفه‌ای خودرو بوده و با توجه به سابقه چرا عرفًا مرتع شناخته شود. اراضی که آیش زراعتند ولو آن که دارای پوشش نباتات علوفه‌ای خودرو باشند مشمول تعریف مرتع نیستند. (بند ۹ ماده ۱ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراعع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

مرتع مشجر: زمین‌هایی است اعم از کوه و دامنه یا زمین مسطح که در فصل چرا دارای پوششی از نباتات علوفه‌ای خودرو بوده و با توجه به سابقه چرا عرفًا، مرتع شناخته شود. اراضی آیش گرچه پوشش نباتات و علوفه‌ای داشته باشند مشمول تعریف مرتع نیستند. چنان‌چه مرتع دارای درختان جنگلی خودرو باشد مرتع مشجر نامیده می‌شود. (بند ۷ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

مرتع مشجر: اگر مرتع دارای درختان جنگلی خودرو باشد مرتع مشجر نامیده می‌شود مشروط بر آن که حجم درختان موجود در هکتار در شمال از حوزه آستارا تا حوزه گلیداغی بیش از پنجاه متر مکعب و در سایر مناطق ایران بیش از بیست متر مکعب باشد. (بند ۸ ماده ۱ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراعع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

مرتهن: رهن عقدی است که به موجب آن مديون مالی را برای وثیقه به داین می‌دهد. رهن دهنده را راهن و طرف دیگر را مرتهن می‌گویند. (ماده ۷۷۱ قانون مدنی)

مرجع تایید شهید: مرجع تأیید، پذیرش و تطبیق مصادیق شهید با مفاد این آیین‌نامه پس از اعلام کمیسیون‌های بدوى و تجدید نظر در قوانین مربوط به نیروهای مسلح و وزارت اطلاعات، بنیاد شهید است. (ماده ۶ آیین‌نامه تعیین مصادیق عملی شهید و خانواده‌های شاهد مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۷ هیئت وزیران)

مرجع صلاحیتدار: وزارت‌خانه، سازمان، نهاد و دیگر دستگاه‌های مسئول که به موجب قانون و یا تصویب هیئت وزیران در موردی خاص وظایف و مسئولیت‌هایی به عهده آن‌ها گذاشته شده است. (بند ۸۳ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

مرخصی: وضع کارکنانی است که به مدت معین و به طور مجاز به یکی از صور زیر در محل خدمت خود حضور نداشته باشند. ۱. مرخصی استحقاقی، مرخصی استعلامی، مرخصی اضطراری، مرخصی بدون حقوق، مرخصی تشویقی، مرخصی حج. (ماده ۱۱۰ قانون استخدام نیروهای انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مرخصی: وضع پرسنلی است که برابر مقررات مربوطه، در حال استفاده از مرخصی‌های زیر می‌باشند: (ماده

۱۰۳ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب (۱۳۷۰/۷/۲۱)

مرخصی: وضع کارمندی است که براساس مقررات از مرخصی استحقاقی یا بدون حقوق یا سایر مرخصی‌ها استفاده می‌کند. (بند ب ماده ۴ آیین‌نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

مرخصی استحقاقی: کارکنان اعم از پایور، وظیفه و پیمانی حق استفاده از سی روز مرخصی سالانه را با استفاده از حقوق و مزایای مربوط دارا می‌باشند، مدت مرخصی در محل‌های بد آب و هوا و محروم چهل و پنج روز خواهد بود. (بند الف ماده ۱۱۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مرخصی استعلامی: کارکنانی که به علت بیماری قادر به خدمت نمی‌باشند، می‌توانند با تجویز مراکز درمانی ذیربیط حداکثر تا چهار ماه در سال با حقوق و مزايا از این مرخصی استفاده نمایند. (بند ب ماده ۱۱۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مرخصی اضطراری: کارکنانی که استحقاق مرخصی سالانه را نداشته لیکن اضطراراً نیاز به مرخصی دارند می‌توانند حداکثر به مدت ۱۵ روز از مرخصی استحقاقی سال بعد استفاده نمایند. (بند ج ماده ۱۱۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مرخصی بدون حقوق: کارکنان در شرایط خاص و ضروری می‌توانند حداکثر جمعاً سه سال در طول خدمت از مرخصی بدون حقوق استفاده نمایند. این مدت از لحاظ حقوق و ترفیعات و بازنیستگی جزء سال‌های خدمتی محسوب نمی‌گردد. (بند د ماده ۱۱۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مرخصی تشویقی: به مقتضای ابراز لیاقت و شایستگی می‌توان حداکثر تا سی روز در طول سال به کارکنان مرخصی تشویقی با حقوق و مزايا اعطا نمود. (بند ه ماده ۱۱۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مرخصی حج: کارکنان در طول خدمت می‌توانند برای یکبار جهت انجام حج تمتع از بیست و پنج روز مرخصی با حقوق و مزايا استفاده کنند. (بند واو ماده ۱۱۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مرداب: زمین باتلاقی، مسطح و پستی است که دارای یک یا تعدادی آبراهه باشد و معمولاً در مد بزرگ دریا زیر آب رود، همچنین اراضی پستی که در مناطق غیرساحلی در فصول بارندگی و سیلاب غرقاب شده و معمولاً در تمام سال حالت باتلاقی داشته باشد. (بند ت ماده ۱ آییننامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیلهای، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران)

مرز: آخرین حد قلمرو هوایی، دریایی و زمینی یک کشور را مرز گویند. (بند ۲۷ آییننامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

رسولات پست: به کلیه اشیایی اطلاق می‌شود که بر طبق قوانین پستی داخلی یا بین‌المللی توسط پست قبول، مبادله و توزیع می‌شود. (ماده ۳۴۳ آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

مراسلات پستی: عبارت است از نامه، کارت پستی، مطبوعات، بسته‌های کوچک، نمونه‌های تجاری، فنوصیت، نوار و صفحه پرشده و همانند و مطبوعات بر جسته مخصوص نابینایان. (ماده ۳۴۵ آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

مرکز آمار ایران: وابسته به سازمان برنامه و بودجه می‌باشد و زیرنظر وزیر مشاور و رئیس سازمان برنامه و بودجه اداره می‌شود و رئیس آن قسمت معاونت وزیر مشاور و رئیس سازمان برنامه و بودجه را دارد. (ماده ۲ قانون مرکز آمار ایران مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۰)

مرکز آموزش عالی علوم دریایی: مرکز مؤسسه‌ای است غیرانتفاعی که طبق اساسنامه حاضر و قوانین و مقررات ارتش جمهوری اسلامی ایران اداره می‌گردد. (ماده ۲ اساسنامه مرکز آموزش عالی علوم دریایی نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۴/۱۱/۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مرکز آموزش عالی علوم و فنون مازندران: مرکز مؤسسه‌ای آموزشی و پژوهشی است که برای مدت نامحدود، تأسیس می‌شود و محل آن بابل خواهد بود و محل دانشکده‌ها و واحدهای وابسته به آن نیز با پیشنهاد هیأت مؤسس و تصویب وزارت فرهنگ و آموزش عالی، تعیین خواهد شد. (ماده ۱ اساسنامه مرکز آموزش عالی علوم و فنون مازندران مصوب ۱۳۶۸/۷/۱۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مرکز استان: یکی از شهرهای همان استان است که مناسب‌ترین کانون سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، طبیعی و اجتماعی آن استان شناخته می‌شود. (تبصره ۲ ماده ۱ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب (۱۳۶۲/۴/۱۵

مرکز تهیه و توزیع کالا: در این آیین‌نامه مرکز نامیده می‌شود سازمانی است که به موجب قانون تشکیل و این آیین‌نامه ایجاد و برای وارد کردن و توزیع کردن کالا یا کالاهای معینی فعالیت می‌نمایند. (ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی قانون تشکیل مراکز تهیه و توزیع کالا مصوب ۱۳۵۹/۵/۱۳ هیئت وزیران)

مرکز بخش: مرکز بخش، روستا یا شهری، از همان بخش است که مناسب‌ترین کانون طبیعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی آن محدوده شناخته می‌شود. (تبصره ۳ ماده ۶ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب (۱۳۶۲/۴/۱۵

مرکز توسعه صادرات: به منظور توسعه صادرات و بازاریابی و تبلیغ درباره کالاهای صادراتی کشور مرکز توسعه صادرات ایران که در این قانون مرکز نامیده می‌شود تشکیل می‌شود. مرکز مذبور وابسته به وزارت اقتصاد خواهد بود. (ماده ۱ قانون تشکیل مرکز توسعه صادرات مصوب ۱۳۴۵/۹/۲۹)

مرکز دهستان: منحصراً روستایی از همان دهستان است که مناسب‌ترین مرکز خدمات روستایی آن محدوده شناخته می‌شود. (تبصره ۳ ماده ۳ از قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب (۱۳۶۲/۴/۱۵

مرکز شهرستان: یکی از شهرهای همان شهرستان است که مناسب‌ترین کانون طبیعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی آن محدوده شناخته می‌شود. (تبصره ۳ ماده ۷ از قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب (۱۳۶۲/۴/۱۵

مرکز کارآموزی: محلی است که به وسیله کارفرمایان یا به وسیله وزارت کار و امور اجتماعی به منظور تعلیم کار آموزان یا کارگرانی که باید مهارت آنان افزوده شود یا مهارت جدیدی کسب کنند تأسیس و یا تعیین می‌گردد. (ماده ۴ از قانون کارآموزی مصوب ۱۳۴۹/۲/۲۸)

مرگ مغزی: عبارتست از قطع غیرقابل برگشت کلیه فعالیتهای مغزی کورتیکال (قشر مغز) ساب کورتیکال (لایه زیرقشر مغز) و ساقه مغزی به طور کامل. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون پیوند اعضاء بیماران فوت شده یا بیمارانی که مرگ مغزی آن‌ها مسلم شده است، مصوب ۱۳۸۱/۲/۲۵ هیئت وزیران)

مرور زمان: عبارت از گذشتن مدتی است که به موجب قانون پس از انقضای آن مدت دعوی شنیده نمی‌شود. (ماده ۷۳۱ از قانون آیین‌دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

مزارع کشاورزی مکانیزه: از نظر این قانون مزارعی است که عملیات کاشت و همچنین داشت (کلیه مراقبت‌های زراعی) یا برداشت در آن‌ها به وسیله ماشین‌های کشاورزی انجام شود. (تبصره ۱ ماده ۱ از قانون کار کشاورزی مصوب ۱۳۵۳/۳/۷)

مزارعه: عقدی است که به موجب آن احد طرفین زمینی را برای مدت معینی به طرف دیگر می‌دهد که آن را زراعت کرده و حاصل را تقسیم کنند. (ماده ۵۱۸ از قانون مدنی)

مزایای مستمر: کارکنان مبالغی است که به تناسب تعداد عائله تحت تکفل آنان به عنوان کمک هزینه مسکن و کمک هزینه عائله‌مندی پرداخت می‌گردد. (ماده ۱۶۰ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مزایده: در معاملات به طریق زیر انجام می‌پذیرد: الف) در مورد معاملات جزئی به حداقل قیمت ممکن به تشخیص و مسئولیت مأمور فروش. ب) در مورد معاملات متوسط با حراج. ج) در مورد معاملات عمده با انتشار آگهی مزایده. (ماده ۷۰ از قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

مزد یا حقوق یا کارمزد: در این قانون شامل هر گونه وجود و مزایای نقدی یا غیرنقدی مستمر است که در مقابل کار به بیمه شده داده می‌شود. (بند ۵ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

مزد: عبارت است از وجود نقدی یا مجموع آن‌ها که در مقابل انجام کار به کارگر پرداخت می‌شود. (ماده ۳۵ از قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹)

مزد یا حقوق (کارگر کشاورزی): عبارت است از وجه نقد یا جنس و یا وجه نقد و جنس توأمً که به موجب قرارداد کار به کارگر داده می‌شود. (ماده ۴ از قانون کار کشاورزی مصوب ۱۳۵۳/۳/۷)

مزد ثابت: عبارت است از مجموع مزد شغل و مزایای ثابت پرداختی به تبع شغل. (ماده ۳۶ از قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹)

مزد ثابت: مجموعه مزد شغل و مزایای ثابت پرداختی به تبع شغل. (ماده ۱ از مقررات استغال نیروی انسانی و تأمین اجتماعی در مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۳/۲/۱۹)

مزد یا حقوق متوسط: موضوع این ماده عبارت است از جمع دریافتی بیمه شده ظرف دو سال قبل از ازدواج که به مأخذ آن حق بیمه پرداخت شده است تقسیم بر ۲۴. (تبصره ۱ ماده ۸۵ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

مزد ساعتی: چنان‌چه مزد با ساعات انجام کار مرتبط باشد، مزد ساعتی و در صورتی که براساس میزان انجام کار یا محصول تولید شده باشد، کارمزد و چنان‌چه براساس محصول تولید شده یا میزان انجام کار در زمان معین باشد، کارمزد ساعتی، نامیده می‌شود. (تبصره ۱ ماده ۳۵ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹)

مزد و حقوق: عبارت است از وجه نقد یا هرگونه مزایای غیرنقدی که در مقابل انجام کار به کارگر داده می‌شود. (ماده ۴ از قانون کار مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۶)

مزد یا حقوق: عبارت است از وجه نقد یا جنس و یا وجه نقد و جنس توأمً که به موجب قرارداد کار به کارگر داده می‌شود. (ماده ۴ از قانون کار کشاورزی مصوب ۱۳۵۳/۳/۷)

مزروعه: نقطه جغرافیایی و محلی است کشاورزی که بنا به تعریف روستا نبوده و به دو شکل مستقل و تابع شناخته می‌شود. (تبصره ۱ ماده ۲ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵)

مزروعه پرورش آبزیان: به محل پرورش انواع آبزیان اطلاق می‌گردد. (بند ۵ ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۸/۲/۵ هیأت وزیران)

مسئول ایستگاه: شخصی است که به موجب تعهدنامه کتبی، مسئولیت کلیه دستگاه‌ها و یا ایستگاه‌های رادیویی و کارکنان مربوطه را از نظر عدم تجاوز و تخلف از مقررات داخلی و بین‌المللی به عهده گرفته است. (ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده از بی‌سیم‌های اختصاصی و غیرحرفوای (آماتوری) مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۳ هیأت وزیران)

مسئول فیزیک بهداشت: شخص حقیقی است که برابر آیین‌نامه مربوطه واجد صلاحیت علمی و فنی و شرایط لازم برای تصدی مسئولیت حفاظت در برابر اشعه در محدوده پرونده مربوطه باشد. (بند ۶ ماده ۲ قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب ۱۳۶۸/۱/۲۰)

مسئولیت بیمه‌گر: عبارت است از تفاوت قیمت مال بیمه شده بلافاصله قبل از وقوع حادثه با قیمت باقی مانده آن بلافاصله بعد از حادثه خسارت حاصله به پول نقد پرداخته خواهد شد مگر این‌که حق تعمیر یا عوض برای بیمه‌گر در سند بیمه پیش‌بینی شده باشد در این صورت بیمه‌گر ملزم است موضوع بیمه را در مدتی که عرف‌آ کمتر از آن نمی‌شود تعمیر کرده یا عوض را تهییه و تحويل کند. (ماده ۱۹ قانون بیمه مصوب (۱۳۱۶/۲/۷

مسئولیت ناشی از جرم: مسئولیتی که ناشی می‌شود از جرم دارای دو حیث است: یکی حیثیت شخصی و دیگری حیثیت عمومی. حیثیت شخصی در وقتی است که ضرر جرم یا تقصیر به شخص معین تعلق گیرد و حیثیت عمومی در موقعی است که ضرر راجع به حقوق عامه باشد. لهذا اداره مدعی‌های عمومی به حکم قانون برای حفظ حقوق عامه تأسیس می‌شود. (ماده ۱۰۷ از قانون اصول تشکیلات عدليه و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب (۱۲۹۰/۴/۲۶

مسابقات خارجی: مسابقاتی است که بین تیم‌های ملی یا باشگاهی در ایران یا در خارج از کشور براساس برنامه‌ریزی فدراسیون مربوط و تأیید رئیس سازمان تربیت بدنی – که از این پس به اختصار سازمان نامیده می‌شود – انجام می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۱ قانون تأسیس سازمان تربیت بدنی مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۴ هیأت وزیران)

مسابقات داخلی: مسابقاتی است که در تهران و شهرستان‌ها حسب جدول‌های مسابقات و تقویم ورزشی مصوب فدراسیون‌ها و هیأت‌های ورزشی برگزار می‌شود. (ماده ۱ از آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۱ قانون تأسیس سازمان تربیت بدنی مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۴ هیأت وزیران)

مسابقه آزاد بین المللی: مسابقه‌ای است که محدودیتی برای شرکت‌کنندگان نداشته باشد و علاوه بر سطح ملی، جامعه اهل فن را در همه یا بعضی از کشورهای دیگر دربرگیرد. (بخش ۲-۲ تعاریف آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مسابقه آزاد ملی: مسابقه‌ای است که محدودیتی برای شرکت‌کنندگان نداشته باشد و همه جامعه اهل فن را در سطح ملی دربرگیرد. (بخش ۱-۲ تعاریف آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مسابقه دعوی: نوعی از مسابقه محدود است که شرکت‌کنندگان در آن به تعدادی از اهل فن که برگزارکننده از آن‌ها کتاباً دعوت می‌کند، محدود باشد. (بخش ۴-۲ تعاریف آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مسابقه دو مرحله‌ای: مسابقه‌ای است که داوری آن در دو مرحله صورت گیرد، در مرحله اول تعدادی از طرح‌های برتر انتخاب شود، صاحبان آن طرح‌ها در مرحله دوم به رقابت بپردازند و انتخاب برنده اول و رده‌بندی سایر شرکت‌کنندگان در مرحله دوم انجام گیرد. (بخش ۲-۳ تعاریف آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مسابقه طراحی اجمالی: مسابقه‌ای است که برای دست‌یافتن به انگاره‌ها و ایده‌های برتر طراحی در موضوعی معین انجام گیرد و نتیجه آن در حد طرح‌های اجمالی بیان‌کننده ایده طرح باشد. (بخش ۱-۱ تعاریف آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مسابقه طراحی تفصیلی: مسابقه است که برای دست‌یافتن به طرح مقدماتی در موضوعی معین انجام گیرد و نتیجه آن علاوه بر طرح، مبین عناصر طرح، روابط آن‌ها با یکدیگر و با محیط و زمین باشد، به نحوی که براساس آن بتوان طرح را به تمامت دریافت و نقشه‌های جزئیات اجرایی را بر مبنای آن تهیه کرد. حدود این طرح‌ها از نوع طرح‌هایی است که فعالیت‌های قسمت دوم از مرحله اول خدمات مهندسان مشاور معمار و شهرساز مطابق ضوابط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی حاصل می‌گردد. (بخش ۲-۱ تعاریف آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مسابقه طراحی معماری و شهرسازی: هرگاه یکی از خدمات مرتبط با مجموعه فعالیت‌های طراحی معماری و شهرسازی و رشته‌های وابسته، اعم از طراحی اجمالی (تهیه ایده طرح) یا طراحی تفصیلی معماری و شهرسازی (از قبیل تهیه طرح کامل مرحله اول از مجموعه خدمات مهندسان مشاور) به دو یا چند کارشناس معماری یا شهرسازی یا رشته‌های وابسته ارجاع گردد تا از میان نتایج فعالیت آنان بهترین نتیجه برگزیده شود، «مسابقه طراحی معماری و شهرسازی» رخ داده است. (بخش ۱ تعاریف آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مسابقه محدود: مسابقه‌ای است که دامنه شرکت‌کنندگان آن به گروهی خاص از اهل فن (مثلاً از نظر محل اقامت، تجربه یا تخصص ویژه و یا تعداد شرکت‌کنندگان) محدود باشد. (بخش ۳-۲ تعاریف

آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مسابقه یک مرحله‌ای: مسابقه‌ای است که داوری آن در یک مرحله صورت می‌گیرد. (بخش ۱-۳ تعاریف آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات طراحی معماری و شهرسازی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مساحقه: همجنس بازی زنان است با اندام تناسلی. (ماده ۱۲۷ از قانون مبارزات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۹/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

مساحقه: همجنس بازی زن‌ها است با اندام تناسلی. (ماده ۱۵۷ از قانون حدود و قصاص و مقررات آن مصوب ۱۳۶۱/۶/۳)

مسافر: مقصود از مسافر مذکور در این ماده مسافری است که دارای گذرنامه یا اجازه‌نامه مرتب بوده و از راه مجاز وارد کشور شود اشخاصی که در یک سال بیش از سه نوبت به خارج مسافرت نمایند در مسافرت‌های بعدی در همان سال حق استفاده از معافیت مذکور در این ماده را نخواهند داشت. (تبصره ماده ۲۰ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

مسافر: فقط به کسی اطلاق می‌شود که بر طبق قرارداد حمل با کشتی سفر نماید. (بند ج ماده ۱۱۱ قانون دریابی مصوب ۱۳۴۳/۶/۲۹)

مسافرت‌های دولتی: منظور از مسافرت‌های دولتی در این آیین‌نامه کلیه سفرهایی است که در راستای اهداف و برنامه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران و به صورت غیرثابت توسط مسئولان مختلف و کارکنان دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۱) قانون اصلاح قانون نظارت بر مسافرت‌های خارجی کارکنان دولت در جهت مأموریت محول شده و اجرای وظایف دستگاه‌های مربوط انجام می‌شود و دارای اهمیت کافی باشد. (ماده ۱ اصلاح آیین‌نامه نظارت بر مسافرت‌های خارجی دستگاه‌های اجرایی مصوب ۱۳۸۴/۲/۲۶ هیئت وزیران)

مسافرت‌های دولتی: منظور از مسافرت‌های دولتی در این آیین‌نامه کلیه سفرهایی است که در راستای اهداف و برنامه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران توسط مسئولان مختلف کشور صورت می‌گیرد یا هزینه‌های

آن از محل اعتبارات بودجه کل کشور تأمین می‌گردد. (ماده ۱ از آییننامه مسافرت‌های خارجی دولتی
مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۲۱ هیأت وزیران)

مساقات: معامله‌ای است که بین صاحب درخت و امثال آن یا عامل در مقابل حصه مشاع معین از ثمره واقع
می‌شود و ثمره اعم است از میوه و برگ و گل و غیر آن. (ماده ۵۴۳ از قانون مدنی)

مستأجر: اجاره عقدی است که به موجب آن مستأجر مالک منافع عین مستأجره می‌شود. اجاره دهنده را
موجر و اجاره کننده را مستأجر و مورد اجاره را عین مستأجره گویند. (ماده ۴۶۶ از قانون مدنی)

مستثنیات دین: عبارت است از: الف) مسکن مورد نیاز محکوم علیه و افراد تحت تکفل وی با رعایت شئون
عرفی. ب) وسیله نقلیه مورد نیاز و متناسب با شأن محکوم علیه. ج) اثاثیه مورد نیاز زندگی که برای رفع
حوائج ضروری محکوم علیه، خانواده و افراد تحت تکفل وی لازم است. د) آذوقه موجود به قدر احتیاج
محکوم علیه و افراد تحت تکفل وی برای مدتی که عرفًا آذوقه ذخیره می‌شود. ه) کتب و ابزار علمی و
تحقیقاتی برای اهل علم و تحقیق متناسب با شأن آنان. و) وسایل و ابزار کار کسبه، پیشه‌وران، کشاورزان و
سایر اشخاصی که وسیله امرار معاش محکوم علیه و افراد تحت تکفل وی می‌باشد. (ماده ۵۲۴ قانون آیین
دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

مستثنیات نفقة: کسی مستحق نفقة است که ندار بوده و نتواند به وسیله اشتغال به شغلی وسایل معیشت
خود را فراهم سازد. (ماده ۱۱۹۷ قانون مدنی)

مستخدم ثابت: کسی است که به موجب حکم برای تصدی یکی از پست‌های ثابت سازمان استخدام شده و
در یکی از رتبه‌های دوازده گانه استخدامی مندرج در این آییننامه قرار گیرد. (ماده ۳ آییننامه استخدامی
سازمان بیمه‌های اجتماعی مصوب ۱۳۴۸/۲/۱۲)

مستخدم رسمی: منظور از مستخدم رسمی در این قانون مستخدمان رسمی مشمول قانون استخدام
کشوری و دارندگان رتبه‌های قضایی و اعضای رسمی هیأت علمی دانشگاه‌های دولتی و مؤسسات آموزش
عالی دولتی و مؤسسات پژوهشی دولتی است. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون تشکیل صندوق پسانداز مستخدمان
رسمی کشور مصوب ۱۳۵۳/۱۲/۲۷)

مستخدم رسمی: کسی است که به موجب حکم رسمی در یکی از گروههای دوازده‌گانه استخدامی برای تصدی یکی از پست‌های سازمانی وزارتخانه‌ها یا مؤسسات دولتی مشمول این قانون استخدام شده باشد.
(ماده ۵ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

مستخدم غیررسمی: مقصود از مستخدم غیررسمی مذکور در این قانون و سایر قوانین مربوط به اختلاس و ارتشا و دیوان جزا هر کسی است که در یکی از ادارات و مؤسسات دولتی و مملکتی یا بلدی بوده اعم از موظف و غیرموظف ولو به طور مستخدم جزء و حتی به عنوان روزمرد و اعم از این‌که حکم وزارتی داشته یا نداشته باشد. (از بند ۹ ماده ۱ از قانون متمم دیوان جزای عمال دولت مصوب ۱۳۰۸/۸/۳۰)

مستخدم موقت: کسی است که به موجب قرارداد برای مدت معین و کار مشخص استخدام می‌شود. (ماده ۴ آیین‌نامه استخدامی سازمان بیمه‌های اجتماعی مصوب ۱۳۴۸/۲/۱۳)

مستعیر: عاریه عقدی است که به موجب آن احد طرفین به طرف دیگر اجازه می‌دهد که از عین مال او مجاناً منتفع شود. عاریه دهنده را معیر و عاریه گیرنده را مستعیر گویند. (ماده ۶۳۵ قانون مدنی)

مستمری: عبارت از وجهی است که طبق شرایط مقرر در این قانون به منظور جبران قطع تمام یا قسمتی از درآمد به بیمه شده و در صورت فوت او برای تأمین معیشت بازماندگان وی به آنان پرداخت می‌شود. (بند ۱۶ ماده ۲ از قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

مستمری: بیمه‌شده‌ای که در اثر حادثه ناشی از کاریا بیماری حرفه‌ای از کارافتاده کلی شناخته شود بدون در نظر گرفتن مدت پرداخت حق بیمه استحقاق دریافت مستمری از کار افتادگی کلی ناشی از کار را خواهد داشت. میزان مستمری از کارافتاده کلی ناشی از کار عبارت است از یک چهل مزد یا حقوق متوسط بیمه شده ضرب در سالوات پرداخت حق بیمه مشروط بر آن که این مبلغ در مورد بیمه‌شده‌گان مجرد از ۵۰ درصد و در مورد بیمه‌شده‌گان متاهل یا صاحب فرزند تحت تکفل از ۷۰ درصد مزد یا حقوق متوسط ماهیانه بیمه شده کمتر و از صدرصد آن بیشتر نباشد. (ماده ۶۰ قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۱)

مستمری: وجهی که طبق شرایط مقرر به منظور جبران قطع تمام یا قسمتی از درآمد مقطوع به بیمه شده و در صورت فوت او برای تأمین معیشت بازماندگان وی به آنان پرداخت می‌گردد. (بند ۱ ماده ۱ آیین‌نامه بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۴ هیئت وزیران)

مستمری: عبارت از شهریه است که در حق وراث اشخاص مفصله ذیل برقرار و ماهیانه پرداخت می‌شود:
الف) افسران و افراد و هم ردیفان آن‌ها که در میدان جنگ یا در حین انجام خدمت مقتول شده‌اند. ب)
افسران و افراد و هم‌ردیفان آن‌ها که در نتیجه حوادث و صدمات جنگ یا امراض ساریه (از قبیل طاعون، و با
و امثال آن) یا امراض محلی تلف شده و به واسطه قیودات خدمت تحت تأثیر آن‌ها واقع بوده‌اند. ج) افسران
و افراد و هم‌ردیفان آن‌ها که در میدان جنگ یا حین انجام خدمت در نتیجه جراحات وارد وفات یافته‌اند. د)
افسران و افراد و هم‌ردیفان آن‌ها که در حین استفاده از حقوق تقاعده اکمال خدمت یا وظیفه تقاعده یا با
داشتن حقوق تقاعده (نظر به سوابق خدمتشان) فوت نموده‌اند. (ماده ۲۰ از قانون راجع به تقاعده ارتش
مصطفوب ۱۳۱۴/۱۱/۲۶)

مستمری از کارافتادگی: کلی غیرناشی از کار عبارت است از یک چهلم مزد یا حقوق متوسط بیمه شده
ضرب در سالهای پرداخت حق بیمه مشروط به این که مبلغ مزبور از ۴۰ درصد مزد یا حقوق متوسط ماهیانه
کمتر و از صدرصد آن بیشتر نباشد. (ماده ۶۴ از قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۹/۲/۲۱)

مستمری استحقاقی: منظور از مستمری استحقاقی کارگر مذکور در این ماده مستمری است که در حین
فوت از آن استفاده می‌نموده است در مورد کارگرانی که در اثر بیماری حرفه‌ای یا حادثه ناشی از کار فوت
کنند مستمری استحقاقی عبارت است از مستمری که درباره کارگر از کار افتاده در اثر بیماری حرفه‌ای یا
حادثه ناشی از کار برقرار می‌شود و در مورد کارگری که به یکی از علل غیر مربوطه به کار فوت کند
مستمری استحقاقی معادل مستمری است که به کارگر از کار افتاده در اثر حادثه یا بیماری غیرناشی از کار
تعلق می‌گیرد. (تبصره ماده ۶۲ قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۴/۴/۲۴)

مستمری بازنشستگی: میزان مستمری بازنشستگی عبارت است از یک سی ام متوسط مزد یا حقوق بیمه
شده ضربدر سالهای پرداخت حق بیمه مشروط بر آن که از (۳۰/۳۵) سی و پنج، سی ام متوسط مزد یا حقوق
تجاوز نکند. (ماده ۷۷ اصلاحی از قانون اصلاح ماده ۷۲ و ۷۷ و تبصره ماده ۷۶ قانون تأمین اجتماعی ...
مصطفوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶) مستمری بگیران (نیروی انتظامی): مستمری بگیران مشمول این قانون عبارتند از:
الف) همسر دائم و شوهر در صورتی که همسرش مخارج وی را تأمین می‌نموده است. ب) اولاد ذکور
غیرشاغل تا سن ۲۰ سال تمام و در صورتی که مشغول تحصیل باشند تا خاتمه تحصیل حداقل بیست و
پنج سال تمام. ج) اولاد اناث جز در صورتی که شوهر داشته یا شاغل باشند. د) پدر و مادری که در کفالت
متوفی بوده‌اند. ه) برادر محجور یا بیمار که در کفالت متوفی بوده و قادر به اداره امور خود نباشد. و) برادر
صغری که در کفالت متوفی بوده تا سن بیست سال تمام و در صورت تحصیل تا سن بیست و پنج سال

تمام مشروط بر اینکه شاغل نباشند. ز) خواهri که در کفالت متوفی بوده جز در صورتی که شوهر داشته یا شاغل باشد. ح) نوهایی که تحت کفالت متوفی بوده‌اند. پسر تا سن بیست سال و در صورت تحصیل تا سن بیست و پنج سال تمام و دختر جز در صورتی که شوهر داشته یا شاغل باشد. (ماده ۱۹۱ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مستمری بگیران: مشمول این قانون عبارتند از: الف) همسر دائم جز در صورتی که شوهر اختیار کرده یا شاغل باشدو شوهر در صورتی که همسر وی مخارجش را تأمین می‌کرده است. ب) اولاد ذکور غیر شاغل تا سن ۱۹ سال تمام و در صورتی که مشغول تحصیل باشد تا خاتمه تحصیل حداقل ۲۳ سال تمام. ج) اولاد اناث جز در مواردی که شوهر داشته یا شاغل باشند. د) پدر و مادری که در کفالت متوفی بوده‌اند. ه) برادر محجور یا بیمار که در کفالت متوفی بوده و قادر به اداره امور خود نباشد. و) برادر صغیری که در کفالت متوفی بوده و تا سن ۱۹ سال تمام و در صورت تحصیل تا سن ۲۳ سال تمام، مشروط به این که شاغل نباشد. ز) خواهri که در کفالت متوفی باشد جز در صورتی که شوهر داشته یا شاغل باشد. ح) نوهایی که تحت کفالت متوفی بوده‌اند، پسر تا سن ۱۹ سال و در صورت تحصیل تا سن ۲۳ سال تمام و دختر جز در صورتی که شوهر داشته یا شاغل باشند. (ماده ۱۸۲ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

مستودع: ودیعه عقدی است که به موجب آن یک نفر مال خود را به دیگری می‌سپارد برای آن که آن را مجاناً نگاهدارد. ودیعه گذار مودع و ودیعه‌گیر را مستودع یا امین می‌گویند. (ماده ۶۰۷ قانون مدنی)

مسکن مناسب: تعریف مسکن مناسب موضوع ماده (۷) قانون و ضوابط آن به عهده وزارت مسکن و شهرسازی است که به موجب دستورالعملی ضوابط آن را تهیه و جهت اجرا ابلاغ می‌کند. (ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی قانون زمین شهری مصوب ۱۳۷۱/۳/۲۴ هیأت وزیران)

مسکوک طلای پنجاه ریالی یا نیم پهلوی: دارای ۳/۶۶۱۱۹۱ گرم طلای خالص است و ضرابخانه دولتی باید یک کیلوگرم طلای خالص را به مصرف ضرب ۲۷۳/۱۳۵ عدد مسکوک نیم پهلوی برساند. (بند پ ماده ۳ قانون اصلاح قانون واحد و مقیاس پول مصوب ۱۳۱۰/۱۲/۲۲)

مسکوک طلای ده پهلوی: دارای ۷۳/۲۲۳۸۲۰ گرم طلای خالص و قطر آن ۵۰ میلیمتر حد ترخص وزن دو در هزار. (بند ز قانون اصلاح قانون ضرب مسکوک طلا مصوب ۱۳۵۵/۲/۲۲)

مسکوک طلای صد ریالی یا پهلوی: دارای ۷/۳۲۲۳۸۲ گرم طلای خالص است و ضرایخانه دولتی باید یک کیلوگرم طلای خالص را به مصرف ضرب عدد مسکوک یک پهلوی برساند. (بند ج ماده ۳ قانون اصلاح قانون واحد و مقیاس پول مصوب ۱۳۱۰/۱۲/۲۲)

مسیر کوچ: به خط سیر کوچ حداقل کوچکترین رده ایلی از ییلاق به قشلاق و بالعکس اطلاق می‌گردد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۴ هیئت وزیران)

مسیل متروک: مجرایی طبیعی است که تحت تأثیر عوامل طبیعی یا غیرطبیعی، امکان حدوث سیلاب در آن وجود نداشته باشد. (بند ج ماده ۱ آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهر، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران)

مشارکت ثبتی: مشارکتی حقوقی بین دو یا چند شرکت که در اداره کل ثبت شرکت‌ها و مالکیت صنعتی به ثبت رسیده باشد. (بند ش ماده ۱ آیین‌نامه تشخیص صلاحیت پیمانکاران طرح و ساخت مصوب ۱۳۸۴/۱/۲۴ هیئت وزیران)

مشارکت حقوقی: منظور از مشارکت حقوقی عبارت است از تأمین قسمتی از سرمایه شرکت‌های سهامی جدید و یا می‌گرددن به سه گروه تقسیم می‌شوند: ۱- شغل نظامی که عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمان برای نظامیان پیش‌بینی می‌شود. ۲- شغل کارمندی که عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمان برای کارمندان پیش‌بینی می‌شود. ۳- شغل مشترک که عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمان با این عنوان تعیین شده و منحصر به نظامیان یا کارمندان نبوده و قابل تخصیص به هر دو می‌باشد. (ماده ۱۹ قانون ارشت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

مشاگل تخصصی: موضوع تبصره (۳) ماده (۱۰) قانون عبارت از مشاغلی است که شاغل آن برای ورود به اولین طبقه رشته شغلی بدون احتساب تجربه مربوط می‌باشند و دارای حداقل مدرک تحصیلی دانشگاهی یا معادل آن باشد. در سایر موارد مشاغل تخصصی به پیشنهاد دستگاه ذی‌ربط و تأیید شورای امور اداری و استخدامی کشور تعیین خواهد شد. (ماده ۵ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح مقررات بازنیستگی و وظیفه قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۶۹/۷/۸ هیأت وزیران)

مشاغل تخصصی: عبارت از مشاغلی است که به اعتبار ماهیت وظایف و هدف‌های سازمانی، طبع کار آن‌ها مستلزم داشتن پاره‌ای اطلاعات و دانش‌های علمی و عملی از پیش کسب شده است. (بند ج ماده ۱ از آیین‌نامه حقوق و دستمزد سازمان‌های مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

مشاغل کشاورزی: عبارتند از: الف) کلیه کارهای مربوط به کاشت، برداشت و آبیاری، ب) بهره‌برداری از باغات میوه انواع نباتات و اشجار و پرورش گل و گیاهان زینتی، ج) فعالیت‌های مربوط به دامداری و دامپروری و تولید و پرورش ماکیان (مرغ، بوقلمون و...)، د) کلیه فعالیت‌های مربوط به شیلات، پرورش ماهی، زنبور عسل، کرم ابریشم و صنعت نوغان، ه) کلیه فعالیت‌های جنگل، مرتع و پارک‌های شهری و جنگلی، و) کارگاه‌های فنی و تعمیرگاه‌های وابسته به مجتمع‌های کشاورزی، ح) سایر فعالیت‌ها در بخش کشاورزی بنا به تشخیص شورای عالی کار کشاورزی. تبصره - کلیه کارگران و کسانی که در واحدهای کشاورزی به یک یا چند شغل از مشاغل فوق الذکر اعم از دستی یا ماشینی مشغول به کار باشند مشمول قانون کار کشاورزی می‌گردند. (ماده ۲ لایحه قانونی اصلاح پاره‌ای از مواد قانون کار کشاورزی مصوب ۱۳۵۹/۲/۲۰ شورای انقلاب)

مشاغل کشاورزی: عبارتند از الف) کلیه کارهای مربوط به آماده کردن زمین و کاشت و مراقبت‌های زراعی و برداشت و بهره‌برداری از انواع نباتات، اشجار، فعالیت‌های مربوط به امور دامداری و دامپروری اعم از این که هر یک از کارهای فوق با دست یا ماشین انجام شود. ب) کلیه کارهای مربوط به تهیه و توزیع آب از منابع طبیعی سطح‌الارضی و تحت‌الارضی برای مصارف کشاورزی اعم از این که با ماشین یا دست انجام شود. (ماده ۲ قانون کار کشاورزی مصوب ۱۳۵۳/۳/۷)

مشاغل نیروی انتظامی: به سه گروه تقسیم می‌شوند: الف) شغل انتظامی - عبارتست از مجموعه وظایف و اختیارات مشخص که در جداول سازمانی برای کارکنان انتظامی پیش‌بینی شده است. مشاغل فرماندهی جزو مشاغل انتظامی محسوب می‌گردد. ب) شغل کارمندی - عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمانی برای کارمندان پیش‌بینی شده است. ج) شغل مشترک - عبارت است از مجموعه وظایف و اختیارات مشخصی که در جداول سازمان با این عنوان تعیین شده و منحصر به کارکنان انتظامی یا کارمندان نبوده و قابل تخصیص به هر دو می‌باشد. (ماده ۶ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مشاور: منظور از مشاور کسی است که در یکی از رشته‌ها و گرایش‌های مشاوره (خانواده، شغلی، تحصیلی، توانبخشی، عمومی و ...) درسطح کارشناسی ارشد فارغ التحصیل شده باشد. (تبصره ۲ ماده ۴ قانون تشکیل سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۷)

مشاور: شخص حقیقی یا حقوقی است که از سوی سازمان و براساس آیین‌نامه تشخیص صلاحیت مشاوران، تشخیص صلاحیت شده است. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه نحوه انتخاب و ارجاع کار به مشاوران مصوب ۱۳۸۳/۴/۳ هیئت وزیران)

مشاور خارجی: دستگاهی است که در کشور خارجی شخصیت حقوقی احراز کرده یا رسماً به ثبت رسیده و به تشخیص سازمان دارای تخصص و سابقه و تجربه ممتاز در رشته‌های مورد نیاز بوده و این امر مورد گواهی مراجع رسمی کشور متبوعه واقع شده باشد. (بند د ماده ۱ از آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و طبقه‌بندی مهندسان مشاور و کارشناسان مصوب ۱۳۵۹/۳/۱ شورای انقلاب)

مشاور سرمایه‌گذاری: شخص حقیقی است که در قالب قراردادی مشخص، درباره خرید و فروش اوراق بهادار به سرمایه‌گذار مشاوره می‌دهد. (بند ۱۶ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

مشاور کارفرما: شخص حقیقی که به عنوان عامل فنی کارفرما، از سوی وی، برای انجام خدمات فنی طرح یا پروژه که قرار است به روش طرح و ساخت اجرا شود تعیین می‌گردد. (بند ج ماده ۲ آیین‌نامه ارجاع کار به پیمانکاران طرح و ساخت مصوب ۱۳۸۳/۱/۲۴ هیئت وزیران)

خرید قسمتی از سهام شرکت‌های سهامی موجود. (ماده ۲۳ آیین‌نامه تسهیلات اعطایی بانکی مصوب ۱۳۶۲/۱۰/۱۴ هیأت وزیران)

مشارکت مدنی: عبارت است از درآمیختن سهم الشرکه نقدی و یا غیر نقدی بین اشخاص حقیقی یا حقوقی متعدد به نحو مشاع به منظور انتفاع، طبق قرارداد. (ماده ۱۸ آیین‌نامه تسهیلات اعطایی بانکی مصوب ۱۳۶۲/۱۰/۱۴ هیأت وزیران)

مشاغل ارتش: مشاغل ارتش و وزارت دفاع و سازمان‌های وابسته به آن‌ها از نظر پرسنلی که در آن مشاغل مصوب

مصارف روستایی: عبارت از مصارف چوبی و سوختی است که مورد نیاز فردی یا دسته‌جمعی ساکنین دهکده‌های مجاور جنگل و جنگل‌نشینان باشد از قبیل مصارف ساختمان‌های مسکونی، مساجد، درمانگاه‌ها، مدارس، انبار، استبل، سدهای چوبی، پل، آبدنگ، پادنگ، تلمبار و پایه‌برای محصور کردن مزارع و باغات و محوطه‌ها و امثال آن‌ها. (بند ۱۳ ماده ۱ از قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

مصدوم: به فردی گفته می‌شود که بر اثر حوادث و سوانح طبیعی و غیرطبیعی دچار آسیب شده باشد. (تبصره ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی بند ب تبصره ۱۰ قانون بودجه سال ۱۳۸۳/۴/۲۴ مصوب ۱۳۸۳ هیئت وزیران)

صرف معقول: مقدار آبی است که تحت شرایط زمان و مکان و با توجه به احتیاجات مصرف کننده و رعایت احتیاجات عمومی و امکانات طبق مقررات این قانون تعیین خواهد شد. (تبصره ۲ ماده ۱۸ از قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶)

صرف مفید: مصرفی است که تحت شرایط زمان و مکان (با توجه به احتیاجات مصرف کننده و احتیاجات عمومی و امکانات) طبق مقررات این قانون تعیین خواهد شد. مصرف مفید با تغییر روش‌های علمی و فنی قابل تجدید نظر است. (ماده ۱۶ از قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷/۴/۲۷)

صرف کننده: هر شخص اعم از حقیقی و حقوقی است که به منظوری جز تجارت یا شغل حرفه‌ای به خرید کالا یا خدمت اقدام می‌کند. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۴۸ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۴/۵/۲ هیئت وزیران)

مصلحت وقف: عبارت است از تأمین نظر واقف، تأمین منافع موقوفه و موقوف علیهم و کلاً رعایت غبطه وقف. (بند ۱ ماده ۱ از آیین‌نامه قانون ابطال اسناد فروش رقبات، آب و اراضی موقوفه مصوب ۱۳۶۳/۹/۷ هیأت وزیران)

مصنوعات فلزات گرانبهای استاندارد شده: به مصنوعاتی اطلاق می‌شود که مقدار وزن خالص طلا، نقره، پلاتین و ایریدیوم آن‌ها برابر با عیارهای زیر باشد: ۱- عیار رسمی برای مصنوعات طلا ۹۱۶/۶۶ گرم ۲۲ عیار و ۷۵۰ گرم ۱۸ عیار و ۵۸۳/۳۳ گرم ۱۴ عیار طلای خالص در هر کیلوگرم و برای مصنوعات نقره ۹۰۰ گرم ۹۰ عیار و ۸۴۰ گرم ۸۴ عیار نقره خالص در هر کیلوگرم و برای مصنوعات پلاتین و ایریدیوم ۹۵۰ گرم فلز خالص در هر کیلوگرم مصنوع خواهد بود. ۲- عیار رسمی برای کالاهای صنعتی و غیر زینتی ۵۸۳/۳۳ گرم

۱۴ عیار طلای خالص در یک کیلوگرم مصنوع می‌باشد. (ماده ۶ از قانون مواد الحاقی به قانون تأسیس مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۴۹/۹/۲۴)

مضاربه: عقدی است که به موجب آن احد متعاملین سرمایه می‌دهد با قید این که طرف دیگر با آن تجارت کرده و در سود آن شریک باشند صاحب سرمایه مالک و عامل مضارب نامیده می‌شود. (ماده ۵۴۶ قانون مدنی)

مطالعات بنیادی و تحقیقاتی: مطالعاتی است که نتایج حاصل از آن‌ها منجر به تصمیم‌گیری کلی در مورد برنامه‌ها و شناخت طرح‌ها و مدیریت آن‌ها می‌شود یا دستاوردهای علمی نظیر معیارها و استانداردهای فنی یا اطلاعات پایه را نتیجه می‌دهد. (بند ۱۲ تصویب‌نامه نحوه اجرای نظام فنی و اجرایی طرح‌های عمرانی کشور مصوب ۱۳۷۵/۳/۲۳ هیأت وزیران)

مطبوعات: در این قانون عبارتند از نشریاتی که به‌طور منظم با نام ثابت و تاریخ و شماره ردیف در زمینه‌های گوناگون خبری، انتقادی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، کشاورزی، فرهنگی، دینی، علمی، فنی، نظامی، هنری، ورزشی و نظایر این‌ها منتشر می‌شوند. (ماده ۱ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲)

مطبوعات: از لحاظ این قانون مطبوعات عبارت از نشریاتی است که به طور منظم و در موقع معین با نام ثابت و تاریخ و شماره ردیف چاپ و منتشر می‌شود و اخبار و اطلاعات و دیدگاه‌های گوناگون در زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی و سیاسی و دینی و علمی و فرهنگی و هنری را به آگاهی عموم می‌رساند و از این راه به روشن ساختن افکار عمومی و بالا بردن سطح دانش در رشتۀ خاص کمک می‌کند. (ماده ۱ لایحه قانون مطبوعات مصوب ۱۳۵۸/۵/۲۵ شورای انقلاب)

مطبوعات: مقصود از مطبوعات روزنامه‌های رسمی یا نیم رسمی پایتخت ولایات است و همچنین بعضی از روزنامه‌هایی که به زبان خارجه طبع می‌شود. (از ماده ۲۱۶ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

مطبوعات مرتب الانتشار: مقصود از مطبوعات مرتب الانتشار جریده یا مجله یا مطبوع دیگری است که بنای آن منتشر شدن در ایام یا اوقات معینه باشد از قبیل روزنامه یا مجله و امثال آن. (تبصره ماده ۲ قانون هیأت منصفه مصوب ۱۳۱۰/۲/۲۹)

معدن بزرگ: با توجه به میزان ذخیره، عیار، میزان استخراج، ارزش ماده معدنی، میزان سرمایه‌گذاری، موقعیت جغرافیایی و ملاحظات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به پیشنهاد وزارت معدن و فلزات و تصویب هیأت وزیران تشخیص داده می‌شود و نحوه بهره‌برداری آن توسط هیأت دولت تعیین می‌گردد. (ماده ۱۲ قانون معدن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

معدن بزرگ و مهم: آن دسته از معادنی است که با توجه به میزان ذخیره، عیار، میزان استخراج، ارزش ماده معدنی، تعداد کارکنان، میزان سرمایه‌گذاری و موقعیت جغرافیایی و ملاحظات سیاسی اجتماعی اقتصادی توسط شورای عالی معادن، تشخیص داده می‌شود. (ماده ۲ از قانون معدن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

معدن بلاعارض: به معادنی اطلاق می‌شود که فاقد بهره‌بردار بوده یا واگذاری آن از نظر این قانون منع نداشته باشد. (بند ق ماده ۱ قانون معدن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

معاملات (موضوع منع مداخله): منظور از معاملات مندرج در این ماده عبارت است از: ۱- مقاطعه کاری (به استثنای معاملات محصولات کشاورزی و لوازم که از طریق مقاطعه انجام شود). ۲- حق العمل کاری، ۳- اکتشاف و استخراج و بهره‌برداری (به استثنای معادن طبقه اول مندرج در قانون معدن و همچنین نمک طعام که معادن مذکور در ملک شخصی آنها واقع است)، ۴- قرارداد نقشه‌برداری و قرارداد نقشه‌کشی و نظارت در اجرای آن، ۵- قرارداد مطالعات و مشاورات فنی و مالی و حقوقی، ۶- شرکت در مزایده و مناقصه، ۷- خرید و فروش‌هایی که باید طبق قانون محاسبات عمومی با مناقصه و یا مزایده انجام شود هر چند به موجب قوانین دیگر از مناقصه و مزایده استثنای شده باشد. (تبصره ۳ از ماده ۱ قانون منع مداخله وزرا و نمایندگان مجلسی و کارمندان در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۱۳۳۷/۱۰/۲۲)

معاملات تجاری: از قرار ذیل است ۱- خرید یا تحصیل هر نوع مال منقول به قصد فروش یا اجاره اعم از این که تصرفاتی در آن شده یا نشده باشد

۲- تصدی به حمل و نقل از راه خشکی یا آب یا هوا به هر نحوی که باشد، ۳- هر قسم عملیات دلالی یا حق العمل کاری (کمیسیون) و یا عاملی و همچنین تصدی به هر نوع تأسیساتی که برای انجام بعضی امور ایجاد می‌شود از قبیل تسهیل معاملات ملکی یا پیدا کردن خدمه یا تهیه و رسانیدن ملزمومات و غیره، ۴- تأسیس و به کار اندختن هر قسم کارخانه مشروط بر این‌که برای رفع حوايج شخصی نباشد، ۵- تصدی به عملیات حراجی، ۶- تصدی به هر قسم نمایشگاه‌های عمومی، ۷- هر قسم عملیات صرافی و بانکی، ۸- معاملات برواتی اعم از این‌که بین تاجر یا غیر تاجر باشد، ۹- عملیات بیمه بحری و غیر بحری، ۱۰-

کشتی‌سازی و خرید و فروش کشتی و کشتیرانی داخلی یا خارجی و معاملات راجعه به آن‌ها. (ماده ۲ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳) معاملات تجاری: معاملات تجاری از قرار ذیل است: ۱- خرید یا تحصیل هر نوع مال منقول به قصد فروش یا اجاره اعم از این که تصرفاتی در آن شده یا نشده باشد، ۲- تصدی به حمل و نقل از راه خشکی یا آب یا هوا به هر نحوی که باشد، ۳- هر قسم عملیات دلالی یا سفارش کاری (کمیسیون) و یا عاملی و همچنین تصدی به هر نوع تأسیساتی که برای انجام بعضی امور ایجاد می‌شود از قبیل تسهیل معاملات ملکی یا پیدا کردن خدمه یا تهیه و رسانیدن ملزمومات و غیره، ۴- تأسیس و به کار انداختن هر قسم کارخانه مشروط بر این که برای رفع حوايج شخصی نباشد، ۵- تصدی به عملیات حراجی، ۶- تصدی به هر قسم نمایشگاه‌های عمومی، ۷- هر قسم عملیات صرافی و بانکی، ۸- معاملات برواتی اعم از این که بین تاجر یا غیر تاجر باشد، ۹- عملیات بیمه بحری و غیره بحری، ۱۰- کشتی‌سازی و خرید و فروش کشتی و کشتیرانی داخلی یا خارجی و معاملات راجعه به آن‌ها، (ماده ۲ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

معاملات تجاری: محاکم تجارت به امور راجعه به معاملات تجاری که طرفین یا یک طرف آن تاجر باشند رسیدگی می‌نماید (معاملات تجاری عبارت از نقل و انتقالی است که غرض از آن صرف انتقام باشد). (ماده ۲۳ قانون محاکم تجارت مصوب ۱۲۹۴/۴/۱۵)

معاملات تجاری (به اعتبار تاجر بودن): معاملات ذیل به اعتبار تاجر بودن متعاملین یا یکی از آن‌ها تجاری محسوب می‌شود: ۱- کلیه معاملات بین تجار و کسبه و صرافان و بانک‌ها ۲- کلیه معاملاتی که تاجر یا غیر تاجر برای حوايج تجاری خود می‌نماید، ۳- کلیه معاملاتی که اجزا یا خدمه یا شاگرد تاجر برای امور تجاری ارباب خود می‌نماید، ۴- کلیه معاملات شرکت‌های تجاری. (ماده ۳ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

معاملات تجاری (به اعتبار تاجر بودن): معاملات ذیل به اعتبار تاجر بودن متعاملین یا یکی از آن‌ها تجاری محسوب و دعاوی راجعه به آن‌ها از خصایص محاکم تجارتی است. ۱- کلیه معاملات بین تجار و کسبه و صرافان و بانک‌ها، ۲- کلیه معاملاتی که تاجر با غیرتاجر برای حوايج تجاری خود می‌نماید، ۳- کلیه معاملاتی که اجزا یا خدمه یا شاگرد تاجر برای امور تجاری ارباب خود می‌نماید، ۴- کلیه معاملات شرکت‌های تجاری. (ماده ۳ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

معاملات جزئی: معاملاتی است که مبلغ آن ازده هزار ریال تجاوز نکند. معاملات متوسط معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال بیشتر و از یک میلیون ریال تجاوز نکند معاملات عمده معاملاتی است که مبلغ آن از یک میلیون ریال بیشتر باشد. (ماده ۱ اصلاحی آییننامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۵۴/۱۲/۱۸)

معاملات جزئی: معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال تجاوز نکند. معاملات متوسط معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال بیشتر و از دویست هزار ریال تجاوز نکند. معاملات عمده معاملاتی است که مبلغ آن از دویست هزار ریال بیشتر باشد. (ماده ۱ آییننامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۴۹/۱۲/۲۷)

معاملات خیلی جزئی: معاملاتی است که مبلغ آن از سه هزار ریال تجاوز نکند. معاملات جزئی آن است که میزان معامله از سه هزار ریال بیشتر و از پنجاه هزار ریال تجاوز نکند و معاملات عمده عبارت است از معاملاتی که از پنجاه هزار ریال بیشتر باشد. (ماده ۲ آییننامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۳۴/۲/۱۰)

معاملات دولتی: منظور از معاملات مندرج در این ماده عبارت است از: ۱- مقاطعه کاری (به استثنای معاملات محصولات کشاورزی و لوا این که از طریق مقاطعه انجام شود)، ۲- حق العمل کاری، ۳- اکتشاف و استخراج و بهره‌برداری (به استثنای معادن طبقه اول مندرج در قانون معادن و همچنین نمک طعام که معادن مذکور در ملک شخصی آنها واقع است)، ۴- قرارداد نقشه‌برداری و قرارداد نقشه‌کشی و نظارت در اجرای آن، ۵- قرارداد مطالعات و مشاورات فنی و مالی و حقوقی، ۶- شرکت در مزایده و مناقصه، ۷- خرید و فروش‌هایی که باید طبق قانون محاسبات عمومی یا مناقصه یا مزایده انجام شود هر چند به موجب قوانین دیگر از مناقصه و مزایده استثنا شده باشد. (تبصره ۳ ماده ۱ قانون منع‌مدالله وزرا و نمایندگان مجلسین و کارمندان در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۱۳۳۷/۱۰/۲۲).

معاملات دولتی: به سه دسته جزئی، متوسط و عمده به شرح زیر تقسیم می‌شود: الف- معاملات جزئی: معاملاتی است که مبلغ آن از سیصد هزار ریال تجاوز نکند، ب- معاملات متوسط: معاملاتی است که مبلغ آن از سیصد هزار ریال بیشتر باشد و از دو میلیون ریال تجاوز ننماید، ج- معاملات عمده: معاملاتی است که مبلغ آن از دو میلیون ریال بیشتر باشد. (ماده ۱ آییننامه معاملات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

معاملات دولتی از نظر مبلغ: به سه طبقه تقسیم می‌شود: ۱- معاملات خیلی جزئی، ۲- معاملات جزئی، ۳- معاملات عمده. (ماده ۱ آییننامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۳۴/۲/۱۰)

معاملات شهرداری‌ها: از نظر میزان مبلغ به سه نوع تقسیم می‌شود: نوع اول - معاملات جزئی که میزان آن از پنجاه هزار ریال تجاوز نخواهد کرد. نوع دوم - معاملات متوسط که میزان آن بیشتر از پنجاه هزار ریال و کمتر از پانصد هزار ریال باشد. نوع سوم - معاملات عمدی که میزان آن پانصد هزار ریال و بیشتر خواهد بود. (ماده ۱ آیین‌نامه معاملات شهرداری‌ها مصوب ۱۳۴۶/۴/۱۲)

معاملات عمدی: معاملات از نظر مبلغ در این آیین‌نامه به سه نوع تقسیم می‌شود: نوع اول - معاملات جزئی که مبلغ آن از یکصد هزار ریال تجاوز نکند. نوع دوم - معاملات متوسط که مبلغ آن از یکصد هزار ریال بیشتر و از یک میلیون ریال تجاوز نکند. نوع سوم - معاملات عمدی که مبلغ آن از یک میلیون ریال بیشتر باشد. (ماده ۱ از آیین‌نامه معاملات شهرداری پایتخت مصوب ۱۳۵۵/۱/۲۵)

معاملات عمدی: معاملات جزئی معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال تجاوز نکند. معاملات متوسط معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال بیشتر و از یک میلیون ریال تجاوز نکند معاملات عمدی معاملاتی است که مبلغ آن از یک میلیون ریال بیشتر باشد. (ماده ۱ اصلاحی از قانون اصلاح مواد ۱ و ۲۵ آیین‌نامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۵۴/۱۲/۱۸)

معاملات جزئی: معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال تجاوز نکند. معاملات متوسط معاملاتی است که مبلغ آن ازده هزار ریال بیشتر و از دویست هزار ریال تجاوز نکند. معاملات عمدی معاملاتی است که مبلغ آن از دویست هزار ریال بیشتر باشد. (ماده ۱ آیین‌نامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۴۹/۱۲/۲۷)

معاملات متقابل: موضوع بندی به انواع معاملاتی اطلاق می‌شود که به موجب آن تأمین کننده، بخشی یا تمامی کالاها یا خدمات مورد نیاز جهت ایجاد، توسعه، بازسازی، اصلاح یا ادامه تولید واحدهای تولیدی کشور را در اختیار تولید کننده قرار می‌دهد و بهای کالاها و خدمات مزبور. پس از کسر مبالغ پیش پرداخت. به اضافه هزینه‌های متعلق براساس قرارداد منعقد شده از طریق تحويل کالاها یا خدمات تولیدی تولید کننده یا در صورت تأیید وزارت‌خانه ذیریبط از طریق تحويل سایر کالاهای صنعتی و معدنی و خدمات تولیدی در کشور به تأمین کننده یا خریدار، پرداخت می‌شود. (ماده ۲ اصلاح آیین‌نامه معاملات متقابل موضوع بندی تبصره ۲۹ قانون برنامه اول توسعه... مصوب ۱۳۷۲/۴/۳۰)

معاملات جزئی: معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال تجاوز نکند. معاملات متوسط معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال بیشتر و از دویست هزار ریال تجاوز نکند. معاملات عمدی معاملاتی است که مبلغ آن از دویست هزار ریال بیشتر باشد. (ماده ۱ آیین‌نامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۴۹/۱۲/۲۷)

معاملات متوسط: معاملات از نظر مبلغ در این آییننامه به سه نوع تقسیم می‌شود: نوع اول - معاملات جزئی که مبلغ آن از یکصد هزار ریال تجاوز نکند. نوع دوم - معاملات متوسط که مبلغ آن از یکصد هزار ریال بیشتر و از یک میلیون ریال تجاوز نکند. نوع سوم - معاملات عمدی که مبلغ آن از یک میلیون ریال بیشتر باشد. (ماده ۱ آییننامه معاملات شهرداری تهران مصوب ۱۳۵۵/۱۲/۲۵)

معاملات جزئی: معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال تجاوز نکند. معاملات متوسط معاملاتی است که مبلغ آن از ده هزار ریال بیشتر و از یک میلیون ریال تجاوز نکند معاملات عمدی معاملاتی است که مبلغ آن از یک میلیون ریال بیشتر باشد. (ماده ۱ قانون اصلاح مواد ۱ و ۲۵ آییننامه معاملات دولتی مصوب ۱۳۵۴/۱۲/۱۸)

عواضه: عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین مالی می‌دهد به عوض مال دیگر که از طرف دیگر اخذ می‌کند بدون ملاحظه این که یکی از عوضین مبیع و دیگری ثمن باشد. (ماده ۴۶۴ قانون مدنی)

معاون جرم: اشخاص زیر معاون مجرم محسوب می‌شوند: ۱- هر کس بر اثر تحریک یا ترغیب یا تهدید یا تطمیع کسی را مصمم به ارتکاب جرم نماید یا به وسیله دسیسه و فریب و نیرنگ موجب وقوع جرم شود. ۲- هر کس با علم و اطلاع وسائل ارتکاب جرم را تهیه کند و یا طریق ارتکاب آن را با علم به قصد مرتكب ارائه دهد. ۳- هر کس عالمًا و عامدًا وقوع جرم را تسهیل کند. (ماده ۲۸ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

معاون ذی حساب: مأموری است که با حکم وزارت امور اقتصادی و دارایی از بین کارکنان رسمی واجد صلاحیت به این سمت منصوب می‌شود. (ماده ۳۲ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

معاون مجرم: اشخاص ذیل معاون مجرم محسوبند: ۱- کسانی که باعث و محرك ارتکاب فعلی شوند که منشأ جرم است و به واسطه تحریک و ترغیب آنها آن فعل واقع شود. ۲- کسانی که تبانی بر ارتکاب جرم کرده و به واسطه تبانی آنها آن جرم واقع می‌شود. ۳- کسانی که با علم و اطلاع از حیث تهیه و تدارک آلات و اسباب جرم یا تسهیل اجرای آن یا به هر نحو با مباشر جرم کمک کرده‌اند. (ماده ۲۸ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

معاینه فنی: بازدید ظاهري و آزمایش‌های فني برای تشخيص اصالت خودرو و سنجش میزان سلامت فني، ايمني و زیست محیطی وسیله نقلیه. (بند ۸۸ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایي و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

معاینه فنی: بازدید ظاهري و آزمایش‌های فني برای تشخيص اصالت خودرو و سنجش میزان سلامت فني، ايمني و زیست محیطی وسیله نقلیه. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایي نحوه انجام معاینه و صدور برگ معاینه فني خودرو مصوب ۱۳۸۲/۸/۴ هیئت وزیران)

معتاد: منظور از کلمه (معتاد) در اين آيین‌نامه فقط به شخصی اطلاق می‌شود که به تریاک و مشتقات آن اعتیاد داشته باشد. (ماده ۱۷ آیین‌نامه اجرایي موضوع مواد ۴ و ۵ و ۶ و ۷ قانون کشت محدود خشخاش و صدور تریاک مصوب ۱۳۴۸/۶/۲۰)

معدن: ذخیره معدنی است که بهره‌برداری از آن مقرر به صرفه باشد. (بند ت ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

معدن: ذخیره معدنی که بهره‌برداری از آن مقرر به صرفه باشد. (بند پ ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

معدن آماده: عبارت است از مجموعه کانسار و ماشین‌آلات و تأسیسات و تسهیلاتی که به منظور اکتشاف، بهره‌برداری، و کانه آرایی از کانسار ایجاد شده است. (بند خ از ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

معدوزیرت: وضع کارمندی است که از مرخصی استعلامی استفاده می‌کند. (بند پ ماده ۴ آیین‌نامه استخدامی مشترک شرکت‌های بیمه و بیمه مرکزی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

معسر: کسی است که به واسطه عدم کفایت دارایی یا عدم دسترسی به مال خود قادر به تأديه مخارج محکمه یا دیون خود نباشد. (ماده اول از قانون اعسار مصوب ۱۳۱۳/۹/۲۰)

معسر: کسی است که به واسطه عدم دسترسی به اموال و دارایی خود موقتاً قادر به تأديه مخارج عدليه یا محکوم به نباشد. (ماده ۱ قانون اعسار و افلاس و اصلاح قانون تسریع محکمات مصوب ۱۳۱۰/۸/۲۵)

معسر از هزینه دادرسی: کسی است که به واسطه عدم کفایت دارایی یا عدم دسترسی به مال خود قادر به تأديه هزینه دادرسی نیست. (ماده ۶۹۳ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

معسر از هزینه دادرسی: کسی است که به واسطه عدم کفایت دارایی یا عدم دسترسی به مال خود به طور موقت قادر به تأديه آن نیست. (ماده ۵۰۴ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

معلول: منظور از معلول در این قانون به افرادی اطلاق می‌گردد که به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی براثر ضایعه جسمی، ذهنی، روانی یا توأم اختلال مستمر و قابل توجهی درسلامت و کارایی عمومی وی ایجاد گردد، به طوری که موجب کاهش استقلال فرد در زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی باشد. (تبصره ماده ۱ قانون جامع حمایت از معلولان مصوب ۱۳۸۳/۲/۱۶)

معلول: کارکنانی که یک یا چند عضو خود یا بخشی از آن را برای همیشه از دست دهنده یا بیش از یک سال از خدمت منفک و تحت معالجه قرار گیرند یا به علت فقدان سلامتی تمام یا بخشی از توان کاری خود را از دست بدهند و تا یکسال کارایی خود را به دست نیاورند چنانچه ناشی از موارد مذکور در ماده فوق باشد جانباز و در سایر موارد معلول شناخته می‌شوند. (ماده ۱۲۸ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

معلول: وضع افسر و کارمندی است که به علت قیود خدمتی دچار سانحه یا بیماری شده که معالجه آن بیشتر از یک سال تمام طول کشیده و طبق تشخیص کمیسیون عالی پزشکی نظامی قادر به انجام خدمت نباشد. (ماده ۱۴ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

معلول: منظور از معلول مندرج در ماده ۴۵ قانون و ماده ۱۳۳ آیین‌نامه فرد ذکوری است که در راه به ثمر رسیدن انقلاب اسلامی و استمرار آن از تاریخ ۱۳۵۶/۱۰/۱۹ به بعد معلول شده یا بشود و برابر نظر شورای پزشکی بدون کمک شخص دیگری قادر به اداره امور شخصی خود نباشد. (ماده ۱۳۴ آیین‌نامه اجرایی قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۴/۵/۱۳ هیأت وزیران)

معلول روانی: کسی است که به علت بیماری روانی قادر به ایفای نقش‌ها و وظایف فردی، خانوادگی، اجتماعی و شغلی خود نباشد. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون اجازه پرداخت حق الزحمه به بیماران روانی...) مصوب ۱۳۶۷/۷/۳ هیأت وزیران)

معلول نیازمند واجد شرایط: معلولی که نیازمند بودن وی به تأیید واحدهای ذیربطر در سازمان بهزیستی کشور رسیده باشد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۸۴/۵/۵)

معیارها، استانداردها و ضوابط فنی: عبارتند از مجموعه‌ای از مشخصات فنی، روش‌ها، ضوابط و دستورالعمل‌هایی که براساس اصول علمی و فنی موجود در کشور و جهان، با توجه به شرایط اقلیمی، زیست محیطی، اجتماعی و امکانات موجود برای پذیرش طرح از نظر فنی و اقتصادی، تضمین ایمنی، حفاظت اطلاعات و بهبود کیفیت طراحی، اجرا، نگهداری و بهره‌برداری طرح‌ها تهیه و تدوین می‌شوند. (بند ۱۴ از تصویبنامه نحوه اجرای نظام فنی و اجرایی طرح‌های عمرانی کشور مصوب ۱۳۷۵/۳/۲۳ هیأت وزیران)

معیارهای تدوین شده (صرف انرژی): معیارهای صرف انرژی در فرایندها و محصولات صنعتی که توسط کارگروه موضوع ماده (۱۲۱) قانون برنامه سوم توسعه تدوین، تصویب و اعلام می‌گردد. (بند د ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۱/۹ هیئت وزیران)

معیر: عاریه عقدی است که به موجب آن احد طرفین به طرف دیگر اجازه می‌دهد که از عین مال او مجاناً منتفع شود. عاریه دهنده را معیر و عاریه گیرنده را مستعیر گویند. (ماده ۶۳۵ قانون مدنی)

مفتری: هر کس به وسیله اوراق چاپی یا خطی یا به وسیله انتشار اعلان یا اوراق مزبوره یا به وسیله نطق در مجتمع به یک یا چند نفر امری را صریحاً نسبت دهد که مطابق قانون مجازات آن امر جنحه یا جنایت محسوب شود مفتری محسوب خواهد شد مشروط بر این که نتواند صحت آن اسناد را ثابت نماید. (ماده ۲۶۹ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

مفقودالاثر: اسیر و مفقودالاثر شخصی است که در راه به ثمر رسیدن انقلاب اسلامی و استمرار آن از تاریخ ۱۳۵۶/۱۰/۱۹ به بعد اسیر یا مفقودالاثر شده و مراتب در مورد پرسنل نیروهای نظامی و انتظامی به تأیید نیروی مربوطه و در سایر موارد به تأیید بنیاد شهید رسیده باشد. (ماده ۱۳۶ آیین‌نامه اجرایی قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۴/۵/۱۳ هیأت وزیران)

مفلس: کسی است که دارایی او برای پرداخت مخارج عدليه یا بدھی او کافی نیست. (ماده ۲ قانون اعسار و افلاس و اصلاح قانون تسریع محاکمات مصوب ۱۳۱۰/۸/۲۵)

مقابله: ارائه خدمات اضطراری به دنبال وقوع بحران است با هدف نجات جان و مال انسان‌ها، تامین رفاه نسبی برای آن‌ها و جلوگیری از گسترش خسارات. مقابله شامل امداد و نجات، بهداشت، درمان، تأمین امنیت، ترابری، ارتباطات، تدفین، دفع مواد زائد جامد، دفع فاضلاب، مهار آتش، کنترل مواد خطرناک، سوخت‌رسانی، اطلاع‌رسانی و هشدار است. (بند ۳ ماده ۲ طرح جامع امداد و نجات کشور مصوب ۱۳۸۲/۱/۱۷ هیئت وزیران)

مقاطعه کار: به اشخاصی اطلاق می‌شود که در ضمن عقد قرارداد یا پیمان یا صورت مجلس مناقصه انجام هرگونه عمل یا فروش کالایی را با شرایط مندرجه در قرارداد یا پیمان یا صورت مجلس مناقصه در قبال مزد یا بها و به مدت معین تعهد کند. (ماده ۱۲ قانون مالیات بر درآمد مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۰)

مقاطعه کار: به شخصی اطلاق می‌شود که در ضمن عقد قرارداد یا پیمان یا صورت مجلس مناقصه انجام هرگونه عمل یا فروش کالایی را با شرایط مندرجه در قرارداد یا پیمان یا صورت مجلس مناقصه در قبال مزد یا بها و به مدت معین تعهد نماید. (ماده ۱۱ قانون مالیات بر درآمد و املاک مزروعی و مستغلات و حق تمبر مصوب ۱۳۳۵/۱/۱۶)

مقامات سیاسی وزارت امور خارجه: به قوارزیر است ۱ - وابسته. ۲ - دبیر سوم. ۳ - دبیر دوم. ۴ - دبیر اول. ۵ - رایزن درجه سه. ۶ - رایزن درجه دو. ۷ - رایزن درجه یک. ۸ - سفیر. (ماده ۲۲ قانون مقررات تشکیلاتی، استخدامی، مالی و انصباطی وزارت امور خارجه مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

مقاؤله نامه و پروتکل: صورتجلسه‌ای است که در پایان مذاکرات نمایندگان دو یا چند دولت به امضا می‌رسد یا سندی است که به منظور توضیح و تفسیر یا تعدیل یا تصحیح موادی از عهدنامه و موافقتنامه اصلی تنظیم می‌شود و معمولاً جزئی از آن تلقی می‌شود. (بند ۲۹ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و ثبت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران)

مقاومت: ظرفیت تحمل یک عضو برای تحمل نیروهای وارد. (از بخش تعاریف آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله مصوب ۱۳۷۸/۹/۱۷ هیأت وزیران)

مقدار مدعی به: مبلغی است که در عرضحال صریحاً قید شده است اجرت المثل و خساراتی که بعد از تقدیم عرضحال به مدعی به تعلق می‌گیرد ممکن است علاوه شود و لو این که مجموعاً زیاده بر حد نصاب صلحیه شود مواردی که تعیین مقدار مدعی به یا قیمت آن در ابتدای دعوی ممکن نیست داخل در صلاحیت

صلاحیه است مگر این که زاید بودن آن بر حد نصاب صلاحیه اجمالاً معلوم باشد. (اصلاحیه ماده ۲۲ قانون موقت تصرفات در قانون اصول محاکمات حقوقی راجع به محاکم صلاحیه مصوب ۱۳۰ ۲/۳/۳۱)

مقدار مدعی به: مبلغی است که در عرضحال صریحاً قید شده است به ضمیمه اجرت المثل و خسارت که بوجه مدعی به تا روز اقامه دعوی ضمیمه شده و عارض تأديه آن را تقاضاً می‌کند. (ماده ۲۲ قوانین اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

مکاتب و مدارس: بر دو قسمت است رسمی و غیررسمی: رسمی آن است که از طرف دولت دایر شده باشد - غیر رسمی آن است که بانی مخصوص داشته باشد. (ماده ۸ از قانون اساسی معارف مصوب ۱۲۹۰/۸/۹)

ملاک تعیین قیمت: عبارت است از بهای عادله روز تقویم اراضی و ابنيه و تأسیسات و حقوق و خسارات مشابه واقع در حوزه عملیات طرح بدون در نظر گرفتن تأثیر طرح در قیمت آن‌ها. (ماده ۵ لایحه قانونی خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه‌های عمومی و عمرانی و نظامی دولت مصوب ۱۳۵۸/۱۱/۱۷ شورای انقلاب)

ملاک تعیین قیمت: عبارت است از بهای عادله اراضی و ابنيه و تأسیسات مشابه واقع در حوزه عملیات طرح عمرانی بدون در نظر گرفتن تأثیر طرح مربوط در قیمت آن‌ها. در مواردی که ملک محل سکونت مالک باشد علاوه بر بهای عادله صدی ده به قیمت ملک افزوده خواهد شد و هرگاه ممر اعашه مالک منحصر به درآمد همان ملک متصرفی باشد ۱۵ درصد دیگر قیمت عادله از این بابت به او پرداخت خواهد شد. (بند ۳ ماده ۵۰ از قانون برنامه و بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰)

ملزم به انفاق: کسی ملزم به انفاق است که متمکن از دادن نفقة باشد یعنی بتواند نفقة بدهد بدون این که از این حیث در وضع معیشت خود دچار مضيقه گردد. برای تشخیص تمکن باید کلیه تعهدات و وضع زندگانی شخصی او در جامعه در نظر گرفته شود. (ماده ۱۱۹۸ قانون مدنی)

ملک عمومی: اراضی کوچه‌های عمومی و میدان‌ها و پیاده‌روها و خیابان‌ها و به‌طور کلی معابر و بستر رودخانه‌ها و نهرها و مجاری فاضلاب شهرها و باغ‌های عمومی و گورستان‌های عمومی و درخت‌های معابر عمومی واقع در محدوده هر شهر که مورد استفاده عموم است ملک عمومی محسوب و در مالکیت شهرداری است. ایجاد تأسیسات آبیاری از طرف وزارت آب و برق در بستر رودخانه‌ها واقع در محدوده شهرها بلامانع است شهرداری‌ها نیز مکلفند برای اجرای هر گونه عملیات عمرانی در بستر رودخانه‌ها قبلًا نظر وزارت آب و

برق را جلب نمایند. (تبصره ۶ قانون اصلاح پاره‌ای از مواد و الحاق مواد جدید به قانون شهرداری ... مصوب

(۱۳۴۵/۱۱/۲۷)

منوع (کالا): کالاهایی است که صدور و ورود آن‌ها به موجب قانون یا شرع مقدس اسلام منع شده است.

(بند ۴ ماده ۵ قانون مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۶۴ مصوب ۱۳۶۴/۲/۱۷)

منوعیت از اقامت: مدت اقامت اجباری یا منوعیت از اقامت کمتر از یک ماه و بیش‌تر از سه سال

نخواهد بود. محکومین به این دو مجازات بدون مستحفظ به نقطه‌ای که منوع از اقامت در آن جای نیستند

یا مجبور به اقامت در آن جا می‌باشند رفته و در آن جا تحت نظر نخواهند بود. (ماده ۱۶ قانون مجازات

عمومی مصوب ۱۳۰۴/۱۱/۷)

منابع مولد آلودگی: که اختصار منابع نامیده می‌شوند به سه طبقه به شرح زیر تقسیم می‌گردند. الف)

کارخانجات و کارگاه‌ها: عبارت است از محل مشخصی که در آن یک یا چند دستگاه یا وسیله به منظور تولید

فراورده‌ها یا عرضه خدمات مورد استفاده قرار می‌گیرد و بهره‌برداری از آن سبب ایجاد یک یا چند آلوده

کننده می‌باشد. ب) وسائل نقلیه موتوری: عبارت است از هر نوع وسیله‌ای که با موتورهای درون سوز یا بروان

سوز حرکت می‌کند و برای حمل و نقل مورد استفاده قرار می‌گیرد و در صورت به کار انداختن منشأ ایجاد

یک یا چند نوع آلوده کننده می‌گردد. ج) منابع متفرقه: عبارت است از منابعی غیر از کارخانجات و کارگاه‌ها

و وسائل نقلیه موتوری و هر عمل یا ترک عملی که موجب آلودگی هوا می‌گردد. (بند ۴ ماده ۱ از آیین‌نامه

جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹)

منابع مولد اشعه: به مواد پرتوزا (رادیواکتیو) اعم از طبیعی و یا مصنوعی یا مواد و اشیا حاوی آن یا

دستگاه‌ها و تأسیسات مولد اشعه اطلاق می‌گردد. (بند ۲ ماده ۱ قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب

(۱۳۶۸/۱/۲۰)

منابع نفتی: عبارت است از کلیه منابع و ذخایر زیرزمینی دارای نفت اعم از این که در خشکی یا در مناطق

دریایی واقع شده باشد. (ماده ۱ قانون نفت مصوب ۱۳۵۳/۵/۸)

منازل مسکونی: عبارت است از اماکنی که عرفاً و عادتاً جهت سکونت و به قصد استفاده‌های غیرصنعتی،

تجاری، اداری و امثال آن اختصاص یابد. (بند ۱۳ ماده ۱ از آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب

۱۳۶۳/۹/۲۴ هیأت وزیران)

مناسب سازی: اصلاح محیط و تدارک وسایل حمل و نقل است به طوریکه افراد معمول قادر باشند تا آزادانه و بدون خطر در محیط پیرامون خود اعم از اماكن عمومي، معابر، محیط شهری و بين شهری و ساختمان های عمومي حرکت کنند و از تسهيلات محبيطي، اجتماعي، فرهنگي، اقتصادي با حفظ استقلال فردی لازم بهره مند شوند. (بند الف ماده ۱ آيین نامه اجرائي ماده ۲ قانون جامع حمایت از معلوان مصوب ۱۳۸۴/۳/۴ هيئت وزيران)

مناطق دريابي: عبارت است از آب های داخلی و ساحلی و فلات قاره ... (از ماده ۱ از قانون نفت مصوب ۱۳۵۳/۵/۸)

مناطق کردنشين: عبارت است از استان کرستان و جنوب آذربایجان غربي شامل شهرهای اشنویه، نقد، پيرانشهر، مهاباد، مياندوآب، بوکان، سردشت، شاهين دژ، تکاب و نوار مرزی شهرستان های ارومیه و سلماس. (بند ۳ آيین نامه اجرائي قانون واگذاري زمين هاي داير و باير که بعد از انقلاب به صورت كشت موقت در اختيار کشاورزان قرار گرفته است مصوب ۱۳۶۵/۱۱/۲۹ هيأت وزيران)

مناطق محروم: به محل هایی اطلاق می شود که در جدول گروه بندی نقاط کشور از نظر تسهيلات زندگی و بدی آب و هوا مصوب سازمان امور اداری و استخدامی جزو نقاط گروه پنج و بالاتر تا درجه ۲ و بالاتر قرار گرفته باشند... (تبصره ۲ ماده ۳ از آيین نامه اجرائي قانون نظام مهندسي ساختمان مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۰)

مناقصه: فرایندی است رقابتی برای تأمین کیفیت مورد نظر (طبق اسناد مناقصه) که در آن تعهدات موضوع معامله به مناقصه گری که کمترین قیمت مناسب را پیشنهاد کرده باشد، واگذار می شود. (بند الف ماده ۲ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳)

مناقصه: در معاملات به طرق زیر انجام می پذیرد: الف) در مورد معاملات جزئی به حداقل قیمت ممکن به تشخيص و مسئولیت مأمور خريد، ب) در مورد معاملات متوسط به حداقل قیمت ممکن با استعلام بهای کتبی به مسئولیت مأمور خريد، ج) در مورد معاملات عمده با انتشار آگهی مناقصه یا ارسال دعوت نامه (مناقصه محدود). (ماده ۲۹ و قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

مناقصه دوم رحله اي: مناقصه ای است که به تشخيص مناقصه گزار بررسی فني بازرگانی پیشنهادها لازم باشد. در اين مناقصه، كميته فني بازرگانی تشکيل می شود و نتایج ارزیابی فني بازرگانی پیشنهادها را به

کمیسیون مناقصه پیشنهاد می کند و براساس مفاد ماده (۱۹) این قانون برنده مناقصه تعیین می شود. (جزء
۲ بند الف ماده ۴ قانون برگزاری مناقصات مصوب (۱۳۸۳/۱۱/۳)

مناقصه عمومی: مناقصه‌ای است که در آن فراخوان مناقصه از طریق آگهی عمومی به اطلاع مناقصه‌گران
می‌رسد. (جزء ۱ بند ب ماده ۴ قانون برگزاری مناقصات مصوب (۱۳۸۳/۱۱/۳)

مناقصه محدود: مناقصه‌ای است که در آن به تشخیص و مسئولیت بالاترین مقام دستگاه مناقصه‌گزار،
محدودیت برگزاری مناقصه با ذکر ادله تائید شود. فراخوان مناقصه از طریق ارسال دعوتنامه برای
مناقصه‌گران صلاحیت‌دار (براساس ضوابط موضوع مواد (۱۳) و (۲۷) این قانون) به اطلاع مناقصه‌گران
می‌رسد. (جزء ۲ بند ب ماده ۴ قانون برگزاری مناقصات مصوب (۱۳۸۳/۱۱/۳)

مناقصه یک مرحله‌ای: مناقصه‌ای است که در آن نیازی به ارزیابی فنی بازرگانی پیشنهادها نباشد. در این
مناقصه پاکتهای پیشنهاد مناقصه‌گران در یک جلسه گشوده و در همان جلسه برنده مناقصه تعیین
می‌شود. (جزء ۱ بند الف ماده ۴ قانون برگزاری مناقصات مصوب (۱۳۸۳/۱۱/۳)

مناقصه گر: شخصی حقوقی است که اسناد مناقصه را دریافت و در مناقصه شرکت می‌کند. (بند ج ماده
۲ قانون برگزاری مناقصات مصوب (۱۳۸۳/۱۱/۳)

مناقصه گزار: دستگاه موضوع بند (ب) ماده (۱) این قانون که مناقصه را برگزار می‌کند. (بند ب ماده ۲
قانون برگزاری مناقصات مصوب (۱۳۸۳/۱۱/۳)

منتسب: وضعیت پرسنلی است که در یکی از حالت‌های زیر از رده خدمتی خود منفک گردیده و حسب
موردن در اختیار پرسنلی نیرو یا سازمان مربوطه یا ستاد کل سپاه یا ستاد کل یا وزارت قرار می‌گیرند، مدت
انتساب جز مدت خدمت برای ترفیع منظور می‌گردد. (ماده ۱۰۹ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران
انقلاب اسلامی مصوب (۱۳۷۰/۷/۲۱)

منتسب: وضعیت کارکنانی است که دریکی از حالت‌های زیر از شغل خود منفک می‌گردد. مدت انتساب
جزء مدت خدمت برای ترفیع منظور می‌گردد. الف) کارکنانی که به واسطه حذف یا انحلال محل سازمانی
موقتاً بدون شغل می‌شوند. نیروی انتظامی موظف است حداقل تا سه ماه وضعیت شغلی این قبیل کارکنان
را مشخص نماید. ب) کارکنانی که به دست دشمنان خارجی اسیر گردیده یا توسط ضد انقلاب یا اشرار یا
سارقین مسلح یا قاچاقچیان به گروگان گرفته شده باشند. برای تمام مدت اسارت یا در گروگان بودن و

حداکثر تا شش ماه پس از آزادی. ج) کارکنانی که در نبرد با دشمنان خارجی یا رویارویی با ضد انقلاب یا اشرار یا سارقین مسلح و یا قاچاقچیان یا به هر نحو در سایر مأموریت‌ها ناپدید شده‌اند، تا تعیین وضعیت. د) کارکنانی که به لحاظ بیماری بیش از چهار ماه از خدمت منفک گردیده و حداکثر تا یک سال تحت معالجه باشند. ه) مدت بدون کاری کارکنان موضوع بند (الف) ماده ۱۱۵ این قانون در صورت صدور قرار منع پیگرد و یا حکم برائت. و) کارکنان مأمور و مأمور به خدمت بیش از شش ماه و همچنین کارکنانی که در طول خدمت به دوره‌های آموزشی بیش از شش ماه اعزام می‌گردند در حکم منتب خواهند بود. (ماده ۱۱۷ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

منتسب: وضع افسر و کارمندی است که مشمول یکی از موارد زیر باشد: الف) موقتاً به مشاغل مخصوصی گمارده شده که در سازمان نیروهای مسلح ... برای آن مشاغل محل به خصوصی پیش‌بینی نشده است. ب) در یکی از مدارس داخله یا خارجه مشغول تحصیل باشد. ج) به واسطه حذف یا انحلال محل سازمانی موقتاً بدون شغل شود. د) افسران و کارمندانی که معالجه بیماری آن‌ها بیش از چهار ماه ادامه پیدا کند تا یک سال. ه) افسران و کارمندانی که اسیر می‌شوند در تمام مدتی که در اسارت هستند و در صورتی که از اسارت خارج شوند حداکثر تا شش ماه که باید به آنان شغل ارجاع شود در حال انتساب باقی خواهند بود. و) بنا به تصویب ... مأمور خدمت در سایر وزارت‌خانه‌ها یا بنگاه‌های ملی یا دولتی شوند. (ماده ۱۱ از قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

منتظر خدمت: وضع پرسنلی است که برابر مقررات مربوطه به علت ارتکاب تخلفات انضباطی، با حفظ پست سازمانی به طور موقت از کار برکنار شده باشند. (ماده ۱۰۷ از قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱)

منتظر خدمت: وضع کارکنانی است که برابر مقررات مربوط به علت ارتکاب تخلفات انضباطی به طور موقت از کار برکنار شده باشند. مدت انتظار خدمت جزء ایام خدمت برای ترفع منظور نشده و تنها از نظر بازنیستگی منظور خواهد شد. کسور بازنیستگی این مدت براساس آخرین حقوق و مزایای آنان قبل از انتظار خدمت به صندوق بازنیستگی واریز خواهد شد. (ماده ۱۱۴ از قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

منتظر خدمت: وضع افسر و کارمندی است که به علت خطا یا قصور مکرر یا مسامحه طبق مقررات مواد ۱۱۶ و ۱۱۷ موقتاً از کار برکنار شود. (ماده ۱۲ از قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

منتظر خدمت: مستخدمینی که به واسطه حذف مشاغل یا بنا به مقتضیات اداری بدون تقصیر بیکار شوند

منتظر خدمت محسوب خواهند بود. (از ماده ۲۸ از قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۰ ۱/۹/۲۲)

منصف المیاه: خطی است که سطح آب مجرای اصلی رودخانه یا نهر یا مسیل را به دو قسمت متساوی تقسیم می‌نماید. (بند ۳۰ از آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸)

منطقه شهری: در شهرهای بزرگ از به هم پیوستن چند محله، منطقه شهری تشکیل می‌شود. (تبصره ۳ ماده ۴ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵)

منطقه انحصاری اقتصادی: عبارت است از ناحیه‌های خارج و مجاور دریای سرزمینی حداقل به عرض دویست (۲۰۰) مایل دریایی از خط مبدأ دریای سرزمینی که در آن، کشور ساحلی دارای حقوق و صلاحیت‌های انحصاری در مورد منابع طبیعی و سایر صلاحیت‌های مربوط است. (تبصره ۲ ماده ۱ آیین‌نامه احداث و استفاده از تأسیسات در فلات قاره و منطقه انحصاری اقتصادی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب ۱۳۷۵/۹/۲۸ هیأت وزیران)

منطقه منوعه: منطقه و محلی که آمد و شد وسایل نقلیه در آن‌ها به وسیله عالیم خاص و یا اعلام مراجع صلاحیت‌دار ممنوع شده باشد. (بند ۸۹ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

منطقه نظارت: منطقه‌ای است در مجاورت دریای سرزمینی که حد خارجی آن از خط مبدأ ۲۴ مایل دریایی می‌باشد. (ماده ۱۲ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب ۱۳۷۲/۱/۳۱)

منطقه نظارت بحری: قسمتی از دریا که به فاصله شش میل بحری از سواحل ایران از حد پستترین جزر و موازی با آن در طول سواحل ممتد می‌باشد آب ساحلی ایران محسوب و در این منطقه قسمت‌های واقعه در زیر کف دریا و سطح و بالای آن متعلق به مملکت ایران می‌باشد به علاوه از لحاظ اجرای بعضی قوانین و قراردادهای مربوطه به امنیت و دفاع و منافع مملکت یا تأمین عبور و مرور بحری منطقه دیگری که منطقه نظارت بحری نامیده می‌شود و نسبت به آن دولت ... دارای حق نظارت است تا مسافت دوازده میل بحری از

حد پست‌ترین جزر و موازی با سواحل امتداد می‌یابد. (ماده اول از قانون تعیین حدود آبهای ساحلی و منطقه نظارت دولت در دریاهای مصوب ۱۳۱۳/۴/۲۴)

منعکس کننده نور: عبارت از بازتاب کننده‌ای است که حضور وسیله نقلیه را از طریق انعکاس نوری که از چراغ وسیله نقلیه دیگر به آن تابیده می‌شود و یا از طریق انعکاس نور محیط، اعلام می‌دارد. (بند ۹۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

منفصل از خدمت: وضع کارکنانی است که طبق احکام قطعی صادره از مراجع قضایی به طور دائم یا موقت از خدمت منفک می‌گردد. با کارکنان مذکور به شرح زیر رفتار می‌شود: الف) انفصل دائم در حکم اخراج باشد. ب) انفصل موقت یا یک سال در حکم بدون کار خواهد بود. ج) انفصل موقت بیش از یک سال در هیئت موضوع (۱۲۱) مطرح و از لحاظ ادامه خدمت یا معافیت از خدمت اتخاذ تصمیم می‌گردد. (ماده ۱۱۶ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

منقله: جراحتی که درمان آن جز با جابه‌جا کردن استخوان میسر نباشد. (بند ۷ ماده ۱۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۴)

مهاجر: از نظر استفاده از معافیت مذکور در این بند و تبصره یک آن به کسی اطلاق می‌شود که مدت پنج سال متوالی در خارج از کشور ایران به سر برده و این امر به گواهی مأمورین صلاحیت‌دار محل مهاجرت و در صورت وجود نمایندگان دولت ... به گواهی آنان نیز رسیده باشد. (تبصره ۲ بند ۹ ماده ۲۰ قانون اصلاح تعریفه گمرکی مصوب ۱۳۳۷/۴/۱۰)

مهارت: عبارت است از توانایی حرفه‌آموز در انجام یک یا چند جزء از یک حرفه. (بند د ماده ۴ آیین‌نامه نحوه تشکیل و اداره آموزشگاه‌های آزاد فنی و حرفه‌ای مصوب ۱۳۶۳/۸/۲ هیأت وزیران)

مهارت: عبارت از دارا بودن قابلیت و توانایی کافی برای انجام وظایف به نحو دقیق و مطلوب است. (بند ظ ماده ۱ آیین‌نامه حقوق و دستمزد کارکنان سازمان‌های مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵/۱/۱۹ هیأت وزیران)

مهارت: عبارت از مجموعه اطلاعات نظری و توانایی‌های عملی لازم برای انجام یک حرفه معین یا بخشی از آن می‌باشد. (بند ۱ ماده ۱ اصلاح آیین‌نامه نحوه تشکیل و اداره آموزشگاه‌های آزاد فنی و حرفه‌ای مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۸)

مهر: هر چیزی را که مالیت داشته و قابل تملک نیز باشد می‌توان مهر قرار داد. (ماده ۱۰۷۸ قانون مدنی)

مهرالمتعه: برای تعیین مهرالمتعه حال مرد از حیث غنا و فقر ملاحظه می‌شود. (ماده ۱۰۹۴ قانون مدنی)

مهرالمثل: برای تعیین مهرالمثل باید حال زن از حیث شرافت خانوادگی و سایر صفات و وضعیت او نسبت به اماض و اقرار و اقارب و همچنین معمول محل و غیره در نظر گرفته شود. (ماده ۱۰۹۱ قانون مدنی)

مهندس درجه دو: کسی است که دارای تصدیقنامه مهندسی از یکی از آموزشگاه‌های عالی فنی داخلی یا خارجی بوده و ارزش آن از طرف شورای عالی فرهنگ در رشته مهندسی برابر عالی (پس از متوسطه فنی و کمتر از لیسانس) شناخته شده باشد. (بند ۲ ماده ۱ آیین‌نامه مزایای مأمورین خدمات صحرایی مصوب ۱۳۳۰/۵/۲)

مهندس درجه یک: کسی است که دارای دانشنامه مهندسی از یکی از دانشکده‌های داخلی یا خارجی بوده و ارزش آن در رشته مهندسی از طرف شورای عالی فرهنگ برابر با لیسانس یا فوق‌لیسانس شناخته شده باشد. (بند ۱ ماده ۱ آیین‌نامه مزایای مأمورین خدمات صحرایی مصوب ۱۳۳۰/۵/۲)

مهندس کشاورزی و منابع طبیعی: شخصی است که حداقل مدرک کارشناسی در یکی از رشته‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی و رشته‌های مرتبط را دارا باشد. (بند ج ماده ۱ قانون تأسیس سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۰/۴/۳)

مهندس ناظر: شخصی است حقیقی یا حقوقی که طبق قانون نظام معماری و ساختمانی دارای پروانه اشتغال به کار مهندسی از وزارت مسکن و شهرسازی است و در حدود صلاحیت خود مسئولیت طراحی، محاسبه یا نظارت بر تمام یا قسمتی از عملیات ساختمانی موضوع بند ۱۲-۱-۲-۳-۱۲ را به عهده دارد. (بند ۱۲-۱-۳-۱۱ لازم‌الاجرا بودن مقررات ایمنی و حفاظت در حین اجرای کار از مجموعه مقررات ملی ساختمان ایران مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۰)

مهندس ناظر: شخصی است حقیقی یا حقوقی که بر طبق قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان دارای پروانه اشتغال به کار مهندسی از وزارت مسکن و شهر سازی است و در حدود صلاحیت خود مسئولیت نظارت بر تمام یا قسمتی از عملیات ساختمانی را بر عهده می‌گیرد. (بند ه آیین‌نامه حفاظتی کارگاه‌های ساختمانی مصوب ۱۳۸۱/۶/۹ وزیر کار)

مهندس یار: کسی است که دارای تصدیقنامه متوسطه کامل فنی از یکی از آموزشگاههای فنی داخلی یا خارجی بوده و ارزش آن از طرف شورای عالی فرهنگ برابر با متوسطه فنی کامل شناخته شده باشد. (بند ۳ ماده ۱ آییننامه مزایای مأمورین خدمات صحرایی مصوب ۱۳۳۰/۵/۲)

مواد آلوده کننده آب: که آلوده کننده نیز نامیده می‌شود عبارت است از هر نوع مواد یا عوامل فیزیکی و شیمیایی که باعث آلودگی آب گردیده و یا به آلودگی آن بیفزاید. (بند ۳ ماده ۱ آییننامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب ۱۳۶۳/۹/۲۴)

مواد آلوده کننده هوا: که اختصاراً آلوده کننده نامیده می‌شود عبارت است از هر نوع ماده گازی، بخار، مایع و جامد یا مجموعه و ترکیبی از آن‌ها که در هوای آزاد پخش و باعث آلودگی هوا شده یا به آلودگی آن بیفزاید یا تولید بوهای نامطبوع کند از قبیل دود، دوده، ذرات معلق، ذرات رسوب کننده، اکسیدهای گوگرد، اکسیدهای ازت، اکسیدهای کربن، اکسید کننده‌ها، هیدروکاربوروها، اسیدها، مواد رادیواکتیو آمونیاک، (بند ۱ ماده ۱ آییننامه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹)

مواد اولیه نفتی غیرفلزی: منظور از مواد اولیه صنعتی غیرفلزی مذکور در این ماده، مواد معدنی پودر شده و فراورده‌های نسوز و مواد معدنی کانه آرایی شده می‌باشد. (تبصره ۲ ماده ۱ قانون تأسیس وزارت معادن و فلزات مصوب ۱۳۶۳/۳/۵)

مواد باطله: عبارت است از موادی که در نتیجه استخراج یا کانه آرایی از کانه جدا می‌گردد. (بند ش ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

مواد خطرناک: هر نوع مواد رادیواکتیو، منفجره، محترقه، مایعات و جامدات آتشزا یا سمی و یا اسیدی، گازهای فشرده، زباله ویژه و فاضلاب و مانند آن. (بند ۹۱ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

مواد روانگردان: به موادی گفته می‌شود که در فهرست‌های چهارگانه ضمیمه این قانون مندرج است. وزارت بهداری در صورت توصیه کمیسیون مواد مخدر سازمان ملل متعدد می‌تواند در فهرست‌های چهارگانه مذکور با تصویب هیأت وزیران تجدید نظر نموده و مراتب را به وسیله روزنامه رسمی کشور ... و جراید کشیرالانتشار اعلام نماید. این تغییرات پس از انقضای پانزده روز از تاریخ انتشار لازم الرعایه خواهد بود. (ماده ۱ قانون مربوط به مواد روانگردان مصوب ۱۳۵۴/۲/۸)

مواد زائد جامد: عبارت است از هرگونه ماده جامدی که عرفاً زاید محسوب می‌شود مانند زباله، خاکروبه، خاکستر، جسد حیوانات، ضایعات مراکز شهری و صنعتی و مواد زاید حاصل از تصفیه اعم از شیمیایی و بیولوژیک و همچنین فضولات انسانی و حیوانی و مواد زاید بیمارستان‌ها و غیره. (بند ۶ ماده ۱ آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب (۱۳۶۳/۹/۲۴)

مواد مخدر: مذکوره در این قانون به دو دسته تقسیم می‌شود: اول- مواد افیونی که شامل تریاک و سوخته تریاک و شیره و سایر ترکیباتی می‌شود که دارای مواد مزبور باشد. دوم- سایر مواد مخدره اعم از مشتقات تریاک (مانند مرفین و هروئین) و کوکائین و مواد مخدره صنعتی و شیمیایی که در فهرست ادویه مخدره سازمان ملل متحده تعیین شود یا سازمان بهداشت جهانی مراقبت در مصرف آن را ضروری شناسد ... (از ماده اول قانون مربوط به اصلاح قانون منع کشت خشخاش و استعمال تریاک مصوب (۱۳۳۸/۲/۱۹)

مواد معدنی: مواد معدنی موجود در روی زمین یا زیرزمین از نظر اکتشاف و استخراج به طبقات دوگانه زیرین تقسیم می‌شوند. طبقه اول - مواد معدنی که معمولاً به مصرف کارهای ساختمانی یا زراعتی می‌رسند مانند سنگ گچ، سنگ آهک، سنگ‌های ساختمانی، سنگ مرمر، خاک رس، ماسه و امثال آن. طبقه دوم- عبارتند از مواد زیر: (الف) معادن فلزات مانند آهن، کرم، مانکاتر، نیکل کبالت، مس انتیمون، قلع، روی، جیوه و سرب و غیره. (ب) نیترات‌ها، فسفات‌ها، نمک‌طعام، نمک‌های قلیایی، برات‌ها، مانیزی و نمک‌های نظیر آن و غیره. (ج) سوخت‌های جامد از قبیل زغال سنگ، لینیت و تورب و امثال آن. (د) مواد معدنی دیگری که در طبقات بالا نوشته نشده مانند خاک سرخ، گوگرد، پنبه نسوز، خاک نسوز و آب‌های معدنی. (ماده ۱ قانون معادن مصوب (۱۳۱۷/۱۱/۱۶)

مواد معدنی: از نظر اکتشاف و بهره‌برداری به طبقات سه‌گانه زیر تقسیم می‌شود: طبقه اول عبارت است از: مواد معدنی که معمولاً به مصرف ساختمانی و صنایع مربوطه می‌رسد مانند: سنگ گچ، سنگ آهک، سنگ‌های ساختمانی، سنگ مرمر، سنگ تراورس، خاک رس و ماسه گرانیت و ایسیدیان و کوارتزیت و امثال آن. طبقه دوم عبارت است از: (الف) مواد معدنی فلزی مانند آهن، کرم، منگنز، کبالت، مس، نیکل، آنتیمون، قلع، روی، جیوه، سرب، وانادیوم، طلا، نقره، پلاتین و امثال آن. (ب) نیترات‌ها، فسفات‌ها، نمک طعام، نمک‌های قلیایی، برات‌ها، مانیزی و نمک‌های نظیر آن و آب‌های معدنی و امثال آن. (ج) سوخت‌های جامد مانند ذغال سنگ، لینیت، تورب، سنگ‌های قیری و امثال آن. (د) خاک سرخ، گوگرد، پنبه نسوز، خاک نسوز و میکا، گرافیت و امثال آن. (ه) سنگ‌های قیمتی مانند الماس، زمرد، یاقوت، فیروزه و امثال آن. طبقه سوم

عبارةت است از: کلیه مواد نفتی، قیر، گازهای طبیعی و مواد رادیواکتیو مانند رادیوم، توریوم، اورانیوم و کلیه موادی که جهت استفاده نیروی اتمی به کار می‌رود. (ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۳۶/۲/۳۱)

مواد معدنی طبقه چهار: عبارت هستند از کلیه مواد پرتوزا اعم از اولیه و ثانویه: (بند د ماده ۳ از قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۲)

مواد معدنی طبقه دو: عبارت هستند از ۱-آهن، طلا، کرم، قلع، جیوه، سرب، روی، مس، تیتان، آنتیموان، مولیبدن، کبات، تنگستن، کادمیوم و سایر فلزات. ۲- نیترات‌ها، فسفات‌ها، برات‌ها، نمک‌های قلیایی، سولفات‌ها، کربنات‌ها، کلرورها (به استثنای مواد یاد شده در طبقه یک) و نظایر آن‌ها. ۳- میکا، گرافیت، تالک، کایولن، نسوزها، فلدسپات، سنگ و ماسه سیلیسی، پرلیت، دیاتومیت، زیولیت، بوکسیت، خاک سرخ، خاک زرد، خاک‌های صنعتی و نظایر آن‌ها.

۴- سنگ‌های قیمتی و نیمه قیمتی مانند الماس، زمرد، یاقوت، یشم، فیروزه، انواع عقیق و امثال آن‌ها. ۵- انواع سنگ‌های تزیینی و نما. ۶- انواع زغال سنگ‌ها و شیل‌های غیرنفتی. ۷- مواد معدنی قابل استحصال از آب‌ها و نیز گازهای معدنی به استثنای گازهای هیدروکربوری. (بند ب ماده ۳ از قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

مواد معدنی طبقه سه: عبارت هستند از کلیه هیدروکربورها به استثنای زغال سنگ مانند: نفت خام، گاز طبیعی، قیر، پلمه سنگ‌های نفتی، سنگ آسفالت طبیعی و ماسه‌های آغشته به نفت و امثال آن‌ها. قیر، پلمه سنگ‌های نفتی و سنگ آسفالت طبیعی در صورتی که مورد عمل وزارت نفت، شرکت‌ها و واحدهای تابعه و وابسته به آن وزارت نباشد جزو معادن طبقه دو محسوب می‌گردد. (بند ج ماده ۳ قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

مواد معدنی طبقه یک: عبارت هستند از سنگ آهک، سنگ گچ، شن و ماسه معمولی، خاک رس معمولی، صدف دریایی، پوکه معدنی، نمک آبی و سنگی، مارن، سنگ لاشه ساختمانی و نظایر آن‌ها. (بند الف ماده ۳ از قانون معادن مصوب ۱۳۷۷/۳/۲۳)

مواد هزینه: نوع هزینه را در داخل بودجه و یا قسمتی از عملیات یک وزارتخانه یا مؤسسه مشخص می‌کند. (ماده ۷ از قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

مواد هزینه: نوع هزینه را در داخل بودجه یا قسمتی از فعالیت یک وزارت خانه یا مؤسسه دولتی مشخص می‌کند. (ماده ۹ از قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

مواد ابلاغ: مواردی را که مدعی عمومی باید دخالت در محاکمات حقوقی کند موارد ابلاغ گویند و در موارد مذکوره رئیس محکمه مکلف است اوراق راجعه به دعوا را به مدعی عمومی آن محکمه قبل از استماع دعوا تبلیغ نماید. (ماده ۱۲۲ قانون اصول تشکیلات عدليه و محاضر شرعیه و حکام صلحیه مصوب ۱۲۹۰/۴/۲۶)

مواد ابلاغ: مواردی را که مدعیان عمومی باید مداخله در محاکمات حقوقی کنند موارد ابلاغ گویند. (ماده ۱۳۷۰/۴/۲۷) شصت و پنجم از قانون اصول تشکیلات عدليه مصوب

مواد ابلاغ: مواردی را که دادستانها باید در دادرسی‌های مدنی و بازرگانی در دادگاه‌های شهرستان و استان مداخله کنند موارد ابلاغ گویند و موارد نامبرده از قرار زیر است: ۱- دعاوى راجعه به اموال و منافع و حقوق عمومی. ۲- دعاوى راجعه به دولت. ۳- دعاوى راجعه به وجوده بريه و امور خيريه که جهت عمومی داشته باشد مثل وصایای عمومی و اوقاف عمومی و امثال آن. ۴- دعاوى راجعه به محجورين و غائب مفقودادالثر. ۵- در ايراد راجع به رد دادرس‌های دادگستری و درخواست اعاده دادرسی. (ماده ۱۳۹ قانون آيین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

مواد فوت حین انجام وظيفه يا به سبب آن: به شرح زیر است (الف) فوت در محل خدمت و همچنین در حال رفت و برگشت یا خارج از محل خدمتی در ارتباط با امور خدمتی. ب) فوت در طول مأموریت غیر از موارد مذکور در ماده ۱۲۷ این قانون از لحظه ابلاغ تا خاتمه مأموریت در ارتباط با مأموریت. ج) چنانچه کارکنان در ساعات خدمت یا به سبب امور خدمتی یا در طول مأموریت بیمار شده و یا در اثر حوادث و سوانح مصدوم و مجروح گردیده و بعداً به همان علت فوت شوند. د) فوت در اثر بیماری‌های ناشی از موقعیت یا شرایط خاص خدمتی. ه) فوت در رفت و برگشت از مرخصی. (ماده ۱۳۸ قانون استخدام نیروی انتظامی مصوب ۱۳۸۲/۱۱/۷)

مواد فوت در حین انجام وظيفه يا با سبب آن: به شرح زیر است (الف) فوت در محل خدمت و همچنین در حال رفت و برگشت یا خارج از محل خدمتی در ارتباط با امور خدمتی. ب) فوت در طول مأموریت غیر از موارد مذکور در ماده ۱۰۷ این قانون از لحظه ابلاغ تا خاتمه مأموریت در ارتباط با مأموریت. ج) چنان‌چه پرسنل در ساعات خدمت یا به سبب امور خدمتی یا در طول مأموریت بیمار شده یا در اثر حوادث و سوانح

مصدوم و مجروح گردیده و بعداً فوت شوند. ۵) فوت در اثر بیماری‌های ناشی از موقعیت یا شرایط خاص خدمتی. ۶) فوت در رفت و برگشت از مرخصی. (ماده ۱۱۹ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۶۶/۷/۷

موافقنامه اصولی اکتشاف: عبارت است از مجوزی از طرف وزارت معادن و فلزات به بخش تعاونی و یا خصوصی ایرانی جهت انجام مطالعات و بررسی‌ها برای تهیه طرح اکتشاف در ناحیه معین برای مدت معین که این قانون مشخص می‌نماید. (بند ج ماده ۱ قانون معادن مصوب ۱۳۶۲/۳/۱)

موافقنامه اصولی اکتشاف: عبارت است از مجوزی از طرف وزارت معادن و فلزات به بخش دولتی، تعاونی و یا خصوصی ایرانی جهت انجام مطالعات و بررسی‌ها برای تهیه طرح اکتشاف در ناحیه معین برای مدت معین که این قانون مشخص می‌نماید. (بند ج ماده ۱ قانون اصلاح قانون معادن مصوب ۱۳۶۴/۳/۲۶)

موافقنامه داوری: توافقی است بین طرفین که به موجب آن تمام یا بعضی از اختلافاتی که در مورد یک یا چند رابطه حقوقی معین اعم از قراردادی یا غیرقراردادی به وجود آمده یا ممکن است پیش آید، به داوری ارجاع می‌شود. موافقنامه داوری ممکن است به صورت شرط داوری در قرارداد یا به صورت قرارداد جداگانه باشد. (بند ج ماده ۱ قانون داوری تجاری بین‌المللی مصوب ۱۳۷۶/۶/۲۶)

موتورسیکلت: وسیله نقلیه‌ای است برای حمل انسان که دارای دو یا سه چرخ با اتاقک پهلو (ساید کار) یا بدون آن و مجهز به یک موتور محرکه باشد. (بند ۹۲ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

موتورسیکلت گازی(موتور گازی): موتور سیکلتی است که هم دارای موتور و هم دارای ادوات پایی برای راندن باشد. (بند ۹۳ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

موجبات ارث: دو امر است نسب و سبب (ماده ۸۶۱ قانون مدنی)

موجر: اجاره عقدی است که به موجب آن مستأجر مالک منافع عین مستأجره می‌شود. اجاره دهنده را موجر و اجاره کننده را مستأجر و مورد اجاره را عین مستأجره گویند. (ماده ۴۶۶ قانون مدنی)

موجودی ابزار: منظور کالاها و خدماتی است که توسط تولیدکنندگان به منظور فروش، استفاده در تولید و یا سایر مقاصد در آینده نگهداری می‌شوند. (از ماده ۷۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب (۱۳۸۰/۱۱/۲۷

مودع: ودیعه عقدی است که به موجب آن یکی نفر مال خود را به دیگری می‌سپارد برای آن که آن را مجاناً نگاهدارد. ودیعه‌گذار مودع و ودیعه‌گیر را مستودع یا امین می‌گویند. (ماده ۶۰۷ قانون مدنی)

مودی مالیاتی: کلیه اشخاص اعم از حقوقی یا حقیقی که طبق قوانین مالیات بر درآمد مکلف به پرداخت مالیات می‌باشند مودی مالیاتی نامیده خواهند شد. (ماده ۱ لایحه قانونی مربوط به اصلاح قانون مالیات بردرآمد مصوب (۱۳۳۹/۳/۱۴

موزه: یک نهاد دائمی با ارائه خدمات فرهنگی، آموزشی و پژوهشی از طریق نمایش آثار فرهنگی - تاریخی و هنری به عموم جامعه است. موزه‌های مجاز به گردآوری آثار، نگهداری، نمایش و مبادله آثار مربوط به خود می‌باشند. (ماده ۳ آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

موزه خصوصی: به موزه‌هایی که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی خصوصی ایجاد یا اداره می‌شوند، موزه خصوصی گفته می‌شود. (تبصره ماده ۳ آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی نظارت و حمایت از دارندگان اموال فرهنگی ... مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

موزه‌های تخصصی: به موزه‌هایی گفته می‌شوند که توسط دستگاه‌های دولتی، نهادهای عمومی یا اشخاص حقیقی یا حقوقی بخش خصوصی در یک یا چند موضوع که با هم ارتباط ماهوی دارند، تشکیل می‌شوند. (ماده ۷ آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی منقول مجاز مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

مؤسس آموزشگاه رانندگی: شخص حقیقی یا حقوقی است که به منظور فعالیت در زمینه آموزشگاه رانندگی اجازه تأسیس آن را از راهنمایی و رانندگی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران اخذ نموده است. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی آموزشگاه‌های رانندگی مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۵ هیئت وزیران)

مؤسسات آموزش عالی حوزوی: مراد از مؤسسات آموزش عالی حوزوی مؤسساتی است که منحصرًا از طلاب علوم دینی گزینش می‌نمایند و برنامه‌های آموزشی آن منطبق با برنامه‌های شورای عالی حوزه علمیه

قم می باشد. (مقدمه (تعریف) آیین نامه مؤسسات آموزش عالی حوزوی مصوب ۱۳۸۱/۸/۲۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مؤسسات اعتباری غیربانکی: مؤسساتی هستند که در عنوان خود از نام بانک استفاده نمی کنند ولی به تشخیص بانک مرکزی ایران واسطه بین عرضه کنندگان و متقدیان وجوده و اعتبار می باشند و عملیات آنها در حجم و نحوه توزیع اعتبارات مؤثر است. (از بند ۵ ماده ۳۱ قانون پولی و بانکی مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸)

مؤسسات پاراکلینیکی و درمان جنبی: به مراکزی اطلاق می شود که از دستگاه های تخصصی نظری رادیولژی، فیزیوتراپی، الکترو آنسفالوگرافی، سی تی اسکن، اکو کاردیوگرافی، استرس تست مراکز پزشکی هسته ای رادیولژی، سونوگرافی، آزمایشگاهی و غیره استفاده می نمایند. (ماده ۳۰ آیین نامه اجرایی ماده ۸ قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مصوب ۱۳۶۵/۵/۲۶)

מוסسات فرهنگی: مراکز، مؤسسات، انجمن ها و کانون های فرهنگی عبارت از هرگونه تشکیلاتی است که توسط افراد واجد شرایط برای فعالیت در یک یا چند قلمرو فرهنگی و هنری و سینمایی تأسیس می گردد. (ماده ۱ ضوابط عام تأسیس مراکز، مؤسسات، انجمن ها و کانون های فرهنگی و هنری و نظارت بر آنها مصوب ۱۳۶۷/۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مؤسسات مدیریت محوطه های فرهنگی - تاریخی و موزه ها: به مؤسساتی گفته می شود که با حضور حداقل پنج نفر از کارشناسان و پرسنل مشخصی از جمله معماران، مردم شناسان و سایر تخصص های مرتبط با مدیریت تخصصی و پشتیبانی محوطه ها و موزه ها تشکیل می شوند و خدماتی از جمله خدمات نگهداری، معرفی، برنامه ریزی آموزشی، توسعه منابع انسانی، مرمت، احیاء انتشارات حفاظت فیزیکی و سایر خدمات جنبی ارائه می دهند. (ماده ۱۰ آیین نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی منقول مجاز مصوب ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران)

مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی: از نظر این قانون واحدهای سازمانی مشخصی هستند که با اجازه قانون به منظور انجام وظایف و خدماتی که جنبه عمومی دارد تشکیل شده و یا می شود. (ماده ۵ از قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

مؤسسه: از لحاظ مقررات این فصل مؤسسه عبارت است از هر شخص حقیقی یا حقوقی که دارای دفاتر قانونی باشد. (تبصره ماده ۱۲۳ قانون مالیات های مستقیم مصوب ۱۳۴۵/۱۲/۲۸)

مؤسسه: منظور از مؤسسه در این قانون هر نوع شخصیت حقوقی است که به ثبت رسیده یا تشکیل شده باشد. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون حمایت کارمندان در برابر اثرات ناشی از پیری و از کارافتادگی و فوت مصوب (۱۳۴۹/۱۲/۹

مرکز آموزشی، پژوهشی امام خمینی: نهادی است حوزوی و زیر نظر مقام معظم رهبری اداره می‌شود و مدارک علمی آن براساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، اعطا خواهد شد. (بند ۵ گزارش کار و مؤسسات کمیسیون یک شورای عالی انقلاب فرهنگی درباره برنامه‌های مرکز آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) مصوب ۱۳۷۴/۴/۲۰، شورای عالی انقلاب فرهنگی)

مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران: که در این قانون مؤسسه نامیده می‌شود تنها مرجعی است که می‌تواند استاندارد رسمی فراورده‌ها را به استثنای مواد دارویی تعیین و آیین کار را تدوین نماید. (ماده ۱ از قانون مواد الحقیقی به قانون تأسیس مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب (۱۳۴۹/۹/۲۴

مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران: که به موجب قانون هفدهم خرداد ماه ۱۳۳۹ تأسیس شده مؤسسه‌ای است انتفاعی دارای شخصیت حقوقی که طبق اصول بازرگانی و مقررات این اساسنامه اداره می‌شود. (ماده ۱۰ اساسنامه مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب (۱۳۴۴/۴/۹

مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران: وزارت بازرگانی مجاز است سازمانی به نام (مؤسسه استاندارد ایران) تأسیس و به صورت بازرگانی اداره نماید. (ماده ۱ قانون راجع به تأسیس مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب (۱۳۳۹/۳/۱۷

موسسه تهیه و اصلاح نهال و بذر: به منظور اصلاح و تهیه کلیه نهال‌ها و بذرها مرغوب و مناسب با آب و هوای نقاط مختلف کشور سازمانی به نام مؤسسه اصلاح و تهیه نهال و بذر تحت نظر وزارت کشاورزی تأسیس می‌شود. (ماده ۱ قانون راجع به مؤسسه اصلاح و تهیه نهال و بذر مصوب (۱۳۳۸/۸/۳

مؤسسه بررسی آفات و بیماری‌های گیاهی: به منظور بررسی آفات و بیماری‌های گیاهان و محصولات کشاورزی و تعیین بهترین روش پیشگیری و مبارزه با آن‌ها مؤسسه بررسی آفات و بیماری‌های گیاهی تشکیل می‌شود. این مؤسسه وابسته به وزارت کشاورزی است. (ماده ۱ قانون تأسیس مؤسسه بررسی آفات و بیماری‌های گیاهی مصوب (۱۳۴۴/۱۲/۱۹

مؤسسه برق: عبارت از شرکت یا بنگاه یا سازمانی است که به کار تولید یا انتقال یا توزیع و خرید و فروش نیروی برق به طور عمده یا جزئی اشتغال داشته باشد اعم از این که دولتی یا متعلق به شهرداری یا وابسته به آن یا خصوصی و مختلط باشد. مؤسساتی که در تاریخ تصویب این قانون به نحوی از انحا به امر تولید یا انتقال یا توزیع یا فروش نیروی برق اشتغال دارند تا زمانی که وزارت آب و برق ادامه کار آن‌ها را مجاز بداند مشمول مفاد این قانون می‌باشند. (تبصره ۱ ماده ۴ قانون سازمان برق ایران مصوب ۱۳۴۶/۴/۱۹)

مؤسسه خواروبار و تغذیه ایران: نظر به اهمیت امر تغذیه مردم کشور و به منظور تنظیم و بهبود آن و تربیت افراد کارشناس و متخصص در امر تغذیه سازمانی به نام مؤسسه خواروبار و تغذیه ایران زیر نظر وزارت بهداشت تأسیس می‌شود اداره امور آن بر مبنای اساسنامه‌ای خواهد بود که به تصویب کمیسیون‌های امور استخدام - بهداشتی و دارایی مجلسین خواهد رسید. (ماده واحد قانون احرازه تأسیس مؤسسه خواروبار و تغذیه ایران مصوب ۱۳۴۳/۱۰/۱۴)

مؤسسه دولتی: عبارت از سازمانی است که به موجب قانون به وسیله دولت ایجاد و اداره می‌شود. (بند ث ماده ۱ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

مؤسسه دولتی: واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون ایجاد و زیر نظر یکی از قوای سه گانه اداره می‌شود و عنوان وزارتخانه ندارد. (ماده ۳ از قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

مؤسسه دولتی: واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون ایجاد و به وسیله دولت اداره می‌شود. (بند ث اصلاحی از قانون اصلاح پاره‌ای از مواد قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۳/۱۲/۲۸)

مؤسسه دولتی: واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون ایجاد و به وسیله دولت اداره می‌شود. (ماده ۳ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

مؤسسه راه آهن: برای اداره کردن بهره‌برداری راه‌آهن دولتی ایران اعم از خطوط موجوده یا خطوطی که در آینده احداث شود مؤسسه به نام راه‌آهن دولتی ایران تشکیل می‌شود. (ماده اول قانون تشکیلات مؤسسه راه‌آهن دولتی ایران مصوب ۱۳۱۴/۵/۱۲)

مؤسسه وابسته: از نظر این قانون واحد سازمانی مشخصی است که به صورتی غیر از شرکت و برای مقاصد غیرتجاری و غیرانتفاعی توسط یک یا چند مؤسسه و نهاد عمومی غیردولتی تأسیس و اداره می‌شود و به

نحوی مالکیت آن متعلق به یک یا چند مؤسسه یا نهاد عمومی غیردولتی باشد. (تبصره ۱ قانون فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی مصوب ۱۳۷۳/۴/۱۹)

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی: مؤسسه، نهادی است حوزه‌ای و دارای شخصیت حقوقی رسمی و مستقل که تحت نظارت عالیه مقام رفیع ولایت فقیه و ولی امر مسلمین اداره می‌شود. (ماده ۳ اساسنامه آموزشی و پژوهشی امام خمینی مصوب ۱۳۷۴/۱/۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

موضحة: جراحتی که تمام گوشت را فرا گرفته و پوست نازک روی استخوان را کنار زده و استخوان را آشکار کرده. (از بند ۵ ماده ۱۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۱/۹/۲۴)

موضوع شرکت: فعالیت‌هایی که در اساسنامه شرکت تعیین و انجام خدمات پیمانکاری منطبق با رشته‌های درخواستی در آن لحاظ و شرکت براساس آن تشکیل شده است. (بند ط ماده ۴ آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۴ هیئت وزیران)

میانبند: به گذرگاهها و اطرافگاه‌های موقت در مسیرهای کوچ بین ییلاق و قشلاق اطلاق می‌گردد. (بند ت ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشایر مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)

میراث فرهنگی: شامل آثار باقیمانده از گذشتگان است که نشانگر حرکت انسان در طول تاریخ می‌باشد و با شناسایی آن زمینه شناخت هويت و خط حرکت فرهنگی او میسر می‌شود و از اين طریق زمینه‌های عبرت برای انسان فراهم می‌آيد. (ماده ۱ قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی مصوب ۱۳۶۷/۲/۱)

میراث‌های طبیعی: موضوع این آیین‌نامه شامل موارد زیر می‌باشد: الف) مناظر طبیعی و عوارض بدیع جغرافیایی غیرحافظت شده. ب) بقایای دیرین شناختی انسانی و محوطه‌های حاصل از تعامل فیزیکی و فرهنگی انسان و طبیعت. ج) مناطق مذکور در بند «الف» ماده (۳) قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست از قبیل آثار طبیعی ملی و سایر مناطق تحت حفاظت. د) آثار و بقایای دیرین شناختی جانوری و گیاهی. (ماده ۲ آیین‌نامه اجرائی تبصره ماده ۲ قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب ۱۳۸۴/۲/۲۱)

میزان حقوق بازنشستگی مستخدمین رسمی: عبارت است از متوسط حقوق پایه آنان ضرب در سالهای خدمت مشروط بر این‌که حقوق بازنشستگی آنان از آخرین حقوق دریافتی قبل از بازنشستگی تجاوز نکند. (ماده ۷۸ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

میزان حقوق بازنشستگی مقامات سیاسی وزارت امور خارجه: عبارت است از یک سی ام حقوق پایه مقام مربوط ضرب در سال خدمت مشروط بر این که حقوق بازنشستگی آنان از آخرین دریافتی بازنشستگی تجاوز ننماید. (ماده ۴۷ قانون مقررات تشکیلاتی، استخدامی، مالی و انصباطی وزارت امور خارجه مصوب ۱۳۵۲/۳/۷)

میزان حقوق بازنشستگی برای افسران و همراهان ارشاد و ژاندارمری کل کشور: عبارت از یکی سی ام مجموع آخرین حقوق و کمک مزایای دریافتی و برای درجه‌داران جزء و افراد داوطلب یکسی ام ضرب در سنین خدمت خواهد بود که در هر حال از جمع آخرین حقوق و مزایای دریافتی نباید تجاوز کند. از این تاریخ به وجوده پرداختی به بازنشستگان فعلی صدی بیست و پنج علاوه خواهد شد. (تبصره ۷ قانون اصلاح مقررات بازنشستگی مصوب ۱۳۲۸/۱/۱۸)

میزان حقوق مستمری وراث: میزان حقوق مستمری وراث افسران و کارمندانی که فوت می‌کنند عبارت است از دو سوم حقوق بازنشستگی اعم از این که به سن قانونی بازنشستگی رسیده یا نرسیده باشند. (ماده ۸۰ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

میزان مستمری ماهانه از کارافتادگی کلی ناشی از کار: عبارت است از یک سی و پنجم مزد یا حقوق متوسط بیمه شده ضرب در سال پرداخت حق بیمه مشروط بر این که این مبلغ از پنجاه درصد مزد یا حقوق متوسط ماهانه او کمتر و از صد درصد آن بیشتر نباشد. (ماده ۷۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

میزان مقرری بازنشستگی (کارگران): مستمری از کارافتادگی کلی غیرناشی از کار عبارت است از یک چهل مزد یا حقوق متوسط بیمه شده ضرب در سال پرداخت حق بیمه مشروط به این که مبلغ مذبور از ۴۰ درصد مزد یا حقوق متوسط ماهیانه کمتر و از صد درصد آن بیشتر نباشد. (ماده ۶۴ قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران مصوب ۱۳۳۹/۰۲/۲۱)

میل دریایی: مساوی با ۱۸۵۲ متر است. (تبصره ماده ۳ قانون اصلاح قانون تعیین حدود آبهای ساحلی و منطقه نظارت ایران مصوب تیرماه ۱۳۱۳ مصوب ۱۳۳۸/۱/۲۲)

مینی بوس: خودرو مسافربری است که ظرفیت آن با راننده بین ۱۶ تا ۲۶ نفر می‌باشد. (جزء چ بند ۵۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

ناشر: شخص حقوقی است که اوراق بهادر را به نام خود منتشر می‌کند. (بند ۱۲ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادر مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

ناشر اوراق مشارکت: دستگاه دولتی یا غیردولتی است که به موجب ماده (۱) قانون، اجازه انتشار اوراق مشارکت را دارد. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هیأت وزیران)

نان حجیم: منظور از نان حجیم نانی است که از آرد، نمک، مخمر (خمیر ترش) و در صورت نیاز موادافزودنی مجاز طی فرایندی پخت و تهیه می‌گردد. چنان‌چه ضخامت بافت آن بین (۱) تا (۵) سانتیمتر باشد، در گروه نان‌های نیمه حجیم و بیش از آن در گروه نان‌های حجیم قرار می‌گیرد. (تبصره ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی جزء ۱ بند ۵ قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور مصوب ۱۳۷۹/۴/۸ هیأت وزیران)

نخبه: فردی است باهوش، مستعد، خلاق، کارآفرین و با نبوغ فکری که با فعالیت ذهن خود و ایجاد نوآوری، موجب سرعت بخشیدن به رشد و توسعه کشور می‌گردد. (ماده ۱ و ۲ آیین‌نامه جذب و نگهداری نیروی انسانی نخبه مصوب ۱۳۸۳/۶/۲۹ هیئت وزیران)

نداشتن پروانه بهره‌برداری واحدهای تولیدی: عبارت است از عدم اخذ پروانه بهره‌برداری بدون عذر موجه ظرف مهلت و ضوابط و مقرراتی که توسط وزارت‌خانه‌های تولیدی (حسب مورد) تعیین و اعلام می‌گردد. (از ماده ۱۳ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

نداشتن کسب واحدهای صنفی: عبارت است از عدم اخذ پروانه بدون عذر موجه ظرف مهلت و ضوابط و مقرراتی که توسط هیأت عالی نظارت بر شورای مرکزی اصناف تعیین و اعلام می‌گردد. (ماده ۱۲ قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام)

نرخ تسعیر بانک: منظور از نرخ تسعیر بانک عبارت است از نرخ ارز رایج یا متداول بانک در روز مورد بحث برای خرید پول ایران در ازای پول غیرایرانی که کلاً یا بعضًا از طریق صدور کالاهای عمده صادراتی ایران (به ترتیب ارزش) غیر از نفت خام و مواد مشتقه آن حاصله در حوزه عملیات به دست آمده باشد. (از بند ۲ ماده ۲۸ قانون قرارداد شرکت نفت خلیج‌فارس ۱۳۴۴/۴/۲۱)

نرم افزار: عبارت است از مجموعه برنامه های رایانه ای، رویه ها، دستور العمل ها و مستندات مربوط به آنها و نیز اطلاعات مربوط به عملیات یک سیستم رایانه ای که دارای کاربری مشخص بوده و برروی یکی از حامل های رایانه ای ضبط شده باشد. (ماده ۲۵ آین نامه اجرایی مواد ۲ و ۱۷ قانون حمایت از حقوق پدید آورندگان نرم افزارهای رایانه ای مصوب ۱۳۸۳/۴/۲۱ هیئت وزیران)

نسبت سرمایه به بدھی: عبارت است از نسبت سرمایه پرداخت شده به جمع بدھی های شرکت. (بند د ماده ۱ آین نامه اجرایی ماده ۴ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۱/۹ هیئت وزیران)

نسخه: ورقه ای است که در آن تجویز دارو براساس معیارهای نسخه نویسی و به زبان لاتین صورت می گیرد و روش تجویز آن به زبان فارسی نوشته می شود. (ماده ۵ آین نامه اجرایی ماده ۱۰ قانون سازمان دامپزشکی کشور برای صدور پرونده های بیمارستان، درمانگاه، آزمایشگاه و اشتغال به امور درمانی دامپزشکی مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۴ هیأت وزیران)

نسق: تعریف نسق عبارت است از عملکرد عمرانی کسی که به آبادی زمینی اقدام کرده است (شماره ۵ واژه نامه مصوب شورای انقلاب اسلامی) (ماده ۱ دستور العمل اجرایی پرداخت بهای نسق اراضی و اگذاری قبلی موضوع بنده ای ج و د لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی و اگذاری و احیا اراضی در حکومت اسلامی مصوب ۱۳۵۹/۱/۲۶ مصوب ۱۳۶۷/۴/۱۲ هیأت وزیران)

نسق: عملکرد عمرانی کسی که به آبادی زمین اقدام کرده است. (بند ۵ ماده ۹ لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی و اگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵۸/۶/۲۵ مصوب ۱۳۵۹/۱/۲۶ شورای انقلاب)

نشان های دولتی (کشوری): که طبق مقررات این آین نامه به افراد شایسته دریافت نشان اعم از اتباع جمهوری اسلامی ایران یا اتباع خارجی اعطا می شود به ترتیب تقدم عبارتند از: الف- نشان های عالی که به ترتیب ارجحیت به شرح زیر هستند: ۱- انقلاب اسلامی ۲- استقلال ۳- آزادی ۴- جمهوری اسلامی ب- نشان های تخصصی که عبارتند از: دانش، پژوهش، لیاقت و مدیریت و عدالت. ج- نشان های عمومی که عبارتند از: سازندگی، خدمت، کار و تولید، شجاعت، ایثار، تعلیم و تربیت، فرهنگ و هنر و ادب پارسی. نشان انقلاب اسلامی به عنوان عالیترین نشان جمهوری اسلامی ایران مخصوص رئیس جمهور وقت است. سایر

نشان‌ها را رئیس جمهوریه پیشنهاد وزرای ذیریت و تصویب هیأت وزیران، اعطای می‌نماید. (ماده ۱ آیین‌نامه اعطای نشان‌های دولتی مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۷ هیأت وزیران)

نشانه جغرافیایی: نشانه‌ای است که مبدأ کالایی را به قلمرو، منطقه یا ناحیه‌ای از کشور منتب می‌سازد مشروط بر اینکه کیفیت و مرغوبیت، شهرت یا سایر خصوصیات کالا اساساً قابل انتساب به مبدأ جغرافیایی آن باشد. (بند الف ماده ۱ قانون حمایت از نشانه‌های جغرافیایی مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۷)

نشانی‌های قانونی: عبارتند از: ۱- میزان سرمایه ۲- میزان فروش ۳- میزان کرایه محل پیشه و اگر محل اجاره نباشد از روی املاک مشابه ۴- میزان درآمد ناویژه ۵- میزان حقوق یا دستمزد که به کارمندان و کارگران پرداخت شده است. ۶- میزان قوه ماشین و مقدار موادولیه که به مصرف رسیده و ارزش محصولاتی که به دست آمده. ۷- تعداد دستگاههای پارچه باقی. ۸- تعداد دوک در کارخانه‌های نخرسی. ۹- میزان حق بیمه. ۱۰- میزان ظرفیت وسایط رانندگی و دوچهارها و سایر وسایل حمل و نقل. ۱۱- واحد معمولی دستمزد. ۱۲- تعداد و بهای اتومبیل‌های شخصی. ۱۳- تعداد کشتار در مورد قصابها و کشتارکنندگان. ۱۴- تیراژ و تعداد فروش و آبونمان روزنامه و تعداد مجله‌ای که در هفته یا ماه چاپ می‌شود. ۱۵- تعداد صندلی‌های تئاتر و سینما و کافه‌ها و رستوران‌ها و قهوهخانه‌ها و غیره. ۱۶- تعداد تختخواب و پزشکان و جراحان و بیماران مراجعه‌کننده در بیمارستان‌ها و زایشگاهها و آزمایشگاهها و امثال آن. ۱۷- میزان تمبر مصرف شده از طرف دفاتر اسناد رسمی. ۱۸- پیشینه مالیاتی. (ماده ۱ آیین‌نامه‌های اجرای قانون اصلاح قانون مالیات بر درآمد مصوب ۱۳۳۷/۴/۲۴)

نشر فوق العاده: اختصاص به روزنامه‌ها و مجله‌هایی دارد که به طور مرتب منتشر می‌شود. (تبصره ماده ۱ لایحه قانون مطبوعات مصوب ۱۳۳۴/۵/۱۰)

نشریات دانشگاهی: کلیه نشریاتی که به صورت ادواری یا گاهنامه و نیز نشریات الکترونیکی که با نام ثابت در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، هنری، ادبی و ورزشی توسط هر یک از اساتید و اعضای هیئت علمی، دانشجویان، تشکل‌های اسلامی و یا گروهی از اعضای هیئت علمی یا دانشجویان در دانشگاهها، مراکز آموزش عالی و واحدهای دانشگاهی منتشر و در محدوده دانشگاهها توزیع می‌شوند، نشریات دانشگاهی محسوب و تحت شمول این ضوابط قرار می‌گیرند. (بند ۱ ماده ۱ ضوابط ناظر بر فعالیت نشریات دانشگاهها مصوب ۱۳۸۳/۳/۲۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

نشریه الکترونیکی: نشریه‌ای است که در محیط دیجیتال با همان صورت، شرایط و ظواهر یک نشریه چاپی و طی فرایند فعالیت مرسوم روزنامه‌نگاری و تحریریه‌ای تولید و به طور منظم و با نام ثابت و تاریخ و شماره ردیف معینی در یک یا چند زمینه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تولید و منتشر می‌شود. (تبصره ۱ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون مطبوعات مصوب ۱۳۸۱/۶/۱۷ هیئت وزیران)

نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران: بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازارگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند این‌ها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است. بخش تعاونی شامل شرکت‌ها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا برطبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌شود. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است. مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور شود و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند. (اصل چهل و چهارم قانون اساسی)

نظام صنفی: قواعد و مقرراتی است که امور مربوط به سازمان وظایف حدود و حقوق افراد و واحدهای صنفی را طبق این قانون تعیین می‌کند. (ماده ۱ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

نظام صنفی: قواعد و مقرراتی است که امور مربوط به سازمان، وظایف، حدود و حقوق افراد و واحدهای صنفی را طبق این قانون تعیین می‌کند. (ماده ۱ لایحه قانونی راجع به اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۲ شورای انقلاب)

نظام صنفی: قواعد و مقرراتی است که امور مربوط به سازمان، وظایف، اختیارات، حدود و حقوق افراد و واحدهای صنفی را طبق این قانون تعیین می‌کند. (ماده ۱ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی: عبارت است از مجموعه قوانین، مقررات، آیین‌نامه‌ها، استانداردها، تشكلهای مهندسی، حرفه‌ای، صنفی که در جهت رسیدن به اهداف منظور در این قانون تدوین

و به مورد اجرا گذاشته می‌شود. (بند الف ماده ۱ قانون تأسیس سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۰/۴/۳)

نظام مهندسی معدن: عبارت است از مجموعه تشکیلات، سازمان‌ها، تشكل‌های صنفی، مهندسی، حرفه‌ای، اشخاص حقیقی و حقوقی و مجموعه قوانین و مقررات، آیین‌نامه‌ها و استانداردها در بخش معدن. (ماده ۱ قانون نظام مهندسی معدن مصوب ۱۳۷۹/۱۱/۲۵)

نظام مهندسی معدن: عبارت است از مجموعه تشکیلات، سازمان‌ها، تشكل‌های صنفی، مهندسی، حرفه‌ای، اشخاص حقیقی و حقوقی و مجموعه قوانین و مقررات آیین‌نامه‌ها و استانداردها در بخش معدن. (بند پ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون نظام مهندسی معدن مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۹)

نظام مهندسی و کنترل ساختمان: عبارت است از مجموعه قانون، مقررات، آیین‌نامه‌ها، استانداردها و تشكل‌های مهندسی، حرفه‌ای و صنفی که در جهت رسیدن به اهداف منظور در این قانون تدوین و به مورد اجرا گذاشته می‌شود. (ماده ۱ قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان مصوب ۱۳۷۴/۱۲/۲۲)

نظامیان: پرسنلی هستند که پس از طی آموزش لازم به یکی از درجات پیش‌بینی شده در این قانون نایل و از لباس و علائم نظامی استفاده می‌نمایند. (ماده ۲۳ قانون ارتضی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

نفت: عبارت است از کلیه هیدروکربورها به استثنای زغال‌سنگ که به صورت نفت خام، گاز طبیعی، قیر، پلمه سنگ‌های نفتی و ماسه‌های آغشته به نفت اعم از آن که به حالت طبیعی یافت شود یا به وسیله عملیات مختلف از نفت خام و گاز طبیعی جدا شود و نیز هر فرآورده مهیای استفاده یا نیمه‌تمامی که از مواد مزبور به وسیله تبدیل گاز به مایع یا تصفیه یا عمل شیمیایی یا هرگونه طریقه دیگری اعم از آنچه اکنون معمول است و آنچه در آینده معمول شود به دست آید. (ماده ۱ قانون نفت مصوب ۱۳۶۶/۷/۹)

نفت: عبارت است از نفت خام، گاز طبیعی، آسفالت و کلیه هیدروکربورهای مایع اعم از آن که به حالت طبیعی یافت شود یا به وسیله عملیات مختلف از نفت خام و گاز طبیعی جدا شود و نیز هر فرآورده مهیای استفاده یا نیمه‌تمامی که از مواد مزبور به وسیله تبدیل گاز به مایع یا تصفیه یا عمل شیمیایی یا هرگونه طریقه دیگری اعم از آنچه اکنون معمول است و آنچه در آینده معمول شود به دست آید. (ماده ۱ قانون نفت مصوب ۱۳۵۳/۵/۸)

نفت: منظور از کلمه نفت در این قانون عبارت است از نفت خام، گاز طبیعی، آسفالت و کلیه هیدروکربورهای مایع اعم از این که به حالت طبیعی یافت شود یا به وسیله عملیات مختلف از نفت خام و گاز طبیعی جدا شود و نیز هر فرآورده مهیای استفاده یا نیمه‌تمامی که از مواد مزبور به وسیله تبدیل گاز به مایع یا تصفیه یا

عمل شیمیایی یا هرگونه طریقه دیگری اعم از آنچه اکنون معمول است و آنچه در آینده معمول شود به دست آید. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون مربوط به تفحص و اکتشاف و استخراج نفت در سراسر کشور و فلات قاره مصوب ۱۳۳۶/۵/۷)

نفقة: عبارت است از همه نیازهای متعارف و مناسب با وضعیت زن از قبیل مسکن، البسه، غذا، اثاث منزل و هزینه‌های درمانی و بهداشتی و خادم در صورت عادت یا احتیاج به واسطه نقصان یا مرض. (ماده ۱۱۰۷ از قانون اصلاح موادی از قانون مدنی مصوب ۱۳۸۱/۸/۱۹)

نفقة اقارب: عبارت است از مسکن و البسه و غذا و اثاث البيت به قدر رفع حاجت با در نظر گرفتن درجه استطاعت منفق. (ماده ۱۲۰۴ قانون مدنی)

نفقة زن: عبارت است از مسکن و لباس و غذا و اثاث البيت به طرز مناسب. (تبصره ماده ۹ قانون راجع به ازدواج مصوب ۱۳۱۰/۵/۲۲)

نفقة زن: عبارت است از مسکن و البسه و غذا و اثاث البيت که به طور متعارف با وضعیت زن مناسب باشد و خادم در صورت عادت زن به داشتن خادم یا احتیاج او به واسطه مرض یا نقصان اعضا. (ماده ۱۱۰۷ قانون مدنی)

نقص عضو: منظور از نقص عضو آن است که عضوی از اعضا کارمند ناقص شده ولی قابلیت کار از او سلب نشده باشد. (ماده ۶ آیین‌نامه بیمه افسران و کارمندان نیروهای مسلح و ژاندارمری مصوب ۱۳۳۷/۱۱/۱)

نقص فنی: هر نوع نقصان یا تغییر در وضعیت ظاهری و فنی وسیله نقلیه که موجب کاهش ضریب ایمنی در رانندگی و یا افزایش بیش از حد مجاز گازهای آلاینده هوا و یا آلودگی بیش از حد مجاز صدا گردد. (بند ۹۴ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

نقص فنی: هر نوع نقصان یا تغییر در وضعیت ظاهری و فنی وسیله نقلیه که موجب کاهش ضریب ایمنی در رانندگی و یا افزایش بیش از حد مجاز گازهای آلاینده هوا و یا آلودگی بیش از حد مجاز صدا گردد. (بند ح ماده ۱ آیین‌نامه نحوه انجام معاینه فنی و صدور برگ معاینه فنی خودرو مصوب ۱۳۸۲/۸/۴ هیئت وزیران)

نقص بلا ارجاع: در رسیدگی فرجامی که درخواست آن از طرف دادستان شده هرگاه حکم یا قرار نقض شد بلا ارجاع خواهد بود. (ماده ۵۸۱ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

نقض بلا ارجاع: رسیدگی تمیزی که تقاضای آن از طرف مدعی‌العموم شده چون برای حفظ قانون است بدون حضور متداعیین به عمل می‌آید و هرگاه حکم نقض شد نقض بلا ارجاع خواهد بود. (ماده ۵۸۵ قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۲۹۰/۸/۱۸)

نکاح منقطع: نکاح وقتی منقطع است که برای مدت معینی واقع شده باشد. (ماده ۱۰۷۵ قانون مدنی)

نگهبان: مأمور مسلحی است که مراقبت و حفاظت یک محل یا یک منطقه معین به او واگذار شده باشد. (تبصره ماده ۲۶ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۱/۵/۱۸)

نمایندگی خزانه در استان: واحد سازمانی مشخصی است که در مرکز هر استان امور مربوط به دریافت تنخواه‌گردان استان و واگذاری تنخواه‌گردان حسابداری به ذیحسابان دستگاه‌های اجرایی تابع نظام بودجه استانی و ابلاغ اعتبار بودجه‌های استانی و افتتاح حساب‌های جاری دولتی در سطح استان و سایر وظایفی را که به موجب این قانون و آیین‌نامه‌های اجرایی آن بر عهده واحد مزبور محول می‌شود به نمایندگی خزانه در استان مربوط زیر نظر مدیرکل امور اقتصادی و دارایی محل انجام خواهد داد. (ماده ۳۳ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

نمایندگی ثبت احوال: نماینده یا مأمور ثبت احوال کسی است که از طرف سازمان ثبت احوال کشور یا ادارات تابعه برای ثبت وقایع یا دریافت اعلامات منصوب شده باشد. (ماده ۶ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵/۴/۱۶)

نمونه‌های تجاری بی‌بها: منظور از نمونه‌های تجاری بی‌بها نمونه‌هایی است که ذاتاً قیمتی نداشته باشد وجود برچسب نمونه بدون قیمت در روی نمونه‌ها یا لفاف آن‌ها که از طرف کارخانجات یا فروشنندگان خارجی الصاق می‌شود برای قبول بی‌بها بودن کافی نخواهد بود و به طور کلی هر نمونه که قابل خرید و فروش باشد ولو این که بهای آن ناچیز باشد مشمول پرداخت حقوق گمرکی و سود بازارگانی و عوارض خواهد بود. (ماده ۲۶ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها: که در این اساسنامه اختصاراً نهاد نمایندگی نامیده می‌شود نهادی است که زیر نظر معظم له در کلیه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به انجام وظایف مصرح در اساسنامه می‌پردازد. (ماده ۱ اساسنامه نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۷۲/۱۲/۳ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

نهادهای انقلابی: به ارگان‌هایی اطلاق می‌شود که بنا به نیاز دوران بعد از انقلاب اسلامی ایران (۲۲ بهمن سال ۱۳۵۷) به بعد با تصویب مراجع قانونگذاری به وجود آمده است. (تبصره ۲ لایحه قانونی عدم شمول مقررات قانون کار درباره کارکنان نهادهای انقلابی مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

نهادهای مالی: منظور نهادهای مالی فعال در بازار اوراق بهادارند که از آن جمله می‌توان به کارگزاران، کارگزاران/ معامله گران، بازارگردانان، مشاوران سرمایه‌گذاری مؤسسات رتبه‌بندی، صندوق‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های پردازش اطلاعات مالی، شرکت‌های تأمین سرمایه و صندوق‌های بازنیستگی اشاره کرد. (بند ۲۱ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

نهال: درخت جوانی است که دارای ساقه مشخصی بوده و قطر بن آن کمتر از پنج سانتیمتر و در مورد شمشاد قطر بن کمتر از سه سانتیمتر باشد. (بند ۵ ماده ۱ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵)

نهال: درخت جوانی است که قطر پایه آن کمتر از ده سانتیمتر باشد. (تبصره ماده ۱۳ قانون جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۱۳۳۸/۶/۸)

نهالستان‌ها: جنگل‌های دست کاشت عمومی که توسط دولت ایجاد شده باشد. (ردیف ج بند ۷ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب)

نهر سنتی: مجرای آبی است که به وسیله اشخاص به صورت غیرمدرن احداث شده باشد. (بند پ ماده ۱ از آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران)

نهر طبیعی: مجرایی است که آب به طور دائم یا فصلی در آن جریان داشته و دارای حوضه آبریز مشخصی نباشد. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیأت وزیران)

نهر مرزی: نهری است که تمام، قسمت یا قسمت‌هایی از آن مرز مشترک دو کشور را تشکیل می‌دهد. بند ۳۱ آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و ثبتیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیأت وزیران

نور بالا: عبارت است از چراغهایی که جلو وسیله نقلیه را تا فاصله دور روشن کند. (بند ۳۷ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

نور پایین: عبارت است از چراغهایی که جلو وسیله نقلیه را در فاصله نزدیک روشن می‌کند و موجب خیره شدن چشم و ناراحتی رانندگانی که از طرف مقابل می‌آیند و دیگر استفاده کنندگان از راه نخواهد شد. (بند ۳۹ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

نیاز آبشویی خاک: عبارت است از درصدی از آب آبیاری که برای جلوگیری از تجمع زیانبار املاح و برقراری و تثبیت تعادل املاح در خاک زراعی باید از ناحیه فعالیت ریشه‌های گیاه عبور کرده و خارج شود و مقدار آن به صورت ماهانه قابل محاسبه است. (ضمیمه ۱ آییننامه اجرایی بهینه‌سازی مصرف آب کشاورزی مصوب ۱۳۷۵/۶/۱۱ هیأت وزیران)

نیازمند: به کسی اطلاق می‌گردد که میزان درآمد ماهانه وی از حداقل حقوق بازنیستگی کارمندان دولت کمتر باشد. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون نحوه کمک به خانواده‌های مشمولینی که با اعزام مشمول قدرت اداره معاش خود را از دست می‌دهند مصوب ۱۳۶۶/۶/۳)

نیروهای انتظامی جمهوری اسلامی ایران: به ژاندارمری، شهربانی و کمیته انقلاب اسلامی ایران اطلاق می‌گردد. (تبصره ماده ۲ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

نیروهای انتظامی: به شهربانی و ژاندارمری جمهوری اسلامی ایران، کمیته انقلاب اسلامی و سازمان پلیس قضایی گفته می‌گردد. (تبصره ۲ ماده ۲ قانون تشکیل وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۸/۵/۲۸)

نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران: به مجموعه ارتش، ژاندارمری کل کشور و شهربانی کل کشور اطلاق می‌شود. (ماده ۸ قانون اصلاح ماده ۸ از قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۴۷/۱۰/۱۷)

نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان‌های وابسته به آن‌ها. (بند الف ماده ۱ آییننامه استخدام مری برای آموزش‌های پایین تر از سطوح دانشگاهی و پرداخت حق التدریس. ... در نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۵/۱۲ هیئت وزیران)

نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران: از نیروهای زمینی - هوایی - دریایی تشکیل یافته و هر نیرو به تناسب احتیاجی که دارد از رسته‌های مختلفه تشکیل گردیده و رسته افسران و درجه‌داران هر نیرو و طرز تغییر رسته آنان طبق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به تصویب کمیسیون جنگ مجلسیں خواهد رسید. (ماده ۸ قانون استخدام نیروهای مسلح ایران مصوب ۱۳۳۶/۴/۳۰)

نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران: عبارتند از ارتش و سپاه پاسداران و نیروهای انتظامی. (ماده ۲ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

نیروهای نظامی: به نیروهای سه گانه ارتش و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و ستادهای مربوطه و سازمان‌های وابسته به آن اطلاق می‌گردد. (تبصره ۱ ماده ۲ قانون تشکیل وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۸/۵/۲۸)

نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران: سازمانی است مسلح در تابعیت فرماندهی کل قوا و وابسته به وزارت کشور. (ماده ۲ قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۹/۴/۲۷)

نیروی کار جدید: به کسی اطلاق می‌شود که کارفرما علاوه بر نیروی کار موجود، از بیکاران ثبت نام شده نزد ادارات کار و امور اجتماعی استخدام نماید. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بندهای الف و ب ماده ۴۹ قانون برنامه سوم مصوب ۱۳۸۱/۲/۲۵ هیئت وزیران)

نیم پهلوی: مسکوک طلای پنجاه ریالی یا نیم پهلوی دارای ۳/۶۶۱۱۹۱ گرم طلای خالص است و ضرایبانه دولتی باید یک کیلوگرم طلای خالص را به مصرف ضرب ۲۷۳/۱۳۵ عدد مسکوک نیم پهلوی برساند. (بند ب از ماده ۳ قانون اصلاح قانون واحد و مقیاس پول مصوب ۱۳۱۰/۱۲/۲۲)

نیمه تریلر: عبارت از یدکی است که به یک وسیله نقلیه دیگر به طوری متصل می‌گردد که بخشی از وزن بار آن به وسیله کامیون یا کامیون‌های کشنده حمل می‌شود. (جزء پ بند ۱۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وابسته کار: نماینده وزارت کار و امور اجتماعی در خارج از کشور است که تحت شرایط و مقررات این آیین‌نامه جهت تصدی امور وابستگی کار به کشور هدف اعزام می‌گردد. (جزء ۱ بند الف آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۹۸ قانون کار مصوب ۱۳۸۱/۷/۱۰ هیئت وزیران)

واحد آموزشی: عبارت است از یک ناحیه آموزش و پرورش یا دانشگاه یا مجتمع آموزشی. (تبصره ۱ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی فعالیت انجمن‌های اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۷/۱۰ هیأت وزیران)

واحد آموزشی: عبارت است از یک ناحیه آموزش و پرورش یا دانشگاه یا مجتمع آموزشی. (تبصره ۱ ماده ۱ متن اصلاحی آیین‌نامه اجرایی فعالیت انجمن‌های اسلامی موضوع قانون فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۳/۶/۱۸ هیأت وزیران)

واحد اداری: عبارت است از وزارت‌خانه، سازمان و اداره دولتی و ارگان عمومی که خدمات اداری و رفاهی ارائه می‌دهد. (تبصره ۵ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی فعالیت انجمن‌های اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۷/۱۰ هیأت وزیران)

واحد اداری: عبارت است از وزارت‌خانه، سازمان و اداره دولتی و ارگان عمومی که خدمات اداری و رفاهی ارائه می‌دهد. (تبصره ۵ ماده ۱ متن اصلاحی آیین‌نامه اجرایی فعالیت انجمن‌های اسلامی موضوع قانون فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۳/۶/۱۸ هیأت وزیران)

واحد انتظامی: منظور واحدهای نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران که به صورت پاسگاه‌ها و کلانتری‌ها در نقاط مختلف کشور مستقر هستند. (بند ۹۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

واحد پول ایران: ریال است که به یکصد دینار تقسیم می‌شود. (ماده ۱۱ قانون بانکی و پولی کشور مصوب ۱۳۳۹/۳/۷)

واحد پول ایران: ریال است. ریال برابر صد دینار است. (بند الف ماده ۱ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸)

واحد تحقیقات صنعتی: واحدی است غیرتولیدی که جهت انجام تحقیقات صنعتی کاربردی توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی ایجاد می‌شود و ممکن است مشتمل بر آزمایشگاه و کارگاه وابسته به آن بوده و در بخش صنایع و معادن به صورت مطالعاتی، آزمایشگاهی، طراحی و کارگاهی با هدف حل مشکلات تولید، بالا بودن کیفیت و کمیت تولیدات و اقتصادی کردن آن، گسترش و کاربرد مواد و تجهیزات و کاهش

وابستگی در جهت اصلاح ساختار صنعتی و نیل به خوداتکایی از طریق زیر انجام پذیرد. (بند الف مقدمه آیین نامه کمک های مالی و تجهیزاتی به دارندگان مجوزهای تحقیقات صنعتی مصوب ۱۳۶۶/۱۱/۲۸ هیأت وزیران)

واحد حق برداشت مخصوص: واحد محاسبه در معاملات صندوق بین المللی پول است که در تاریخ ۱۸ تیرماه ۱۳۵۱ (۲۵۳۱) رسماً معادل ۸۲/۲۴۲۵ ریال بوده است و در حال حاضر طبق ضوابط مصوب هیأت مدیره صندوق بین المللی پول نرخ روزانه آن معتبر می باشد. (تبصره ماده واحده قانون افزایش سهمیه ایران در صندوق بین المللی پول مصوب ۱۳۵۶/۱۰/۷)

واحد خدمات مشاوره ای: شخصیتی است حقوقی که برای انجام مطالعه، طراحی و نظارت توسط دفتر امور مشاوران و پیمانکاران سازمان، تشخیص صلاحیت شده است. (بند ج ماده ۱ آیین نامه نحوه تهییه قراردادهای ناهمسان مصوب ۱۳۸۱/۱۱/۱۶ هیئت وزیران)

واحد دامی: عبارت از یک رأس گوسفند است، بز و سایر دامها هر کدام معادل چهار واحد دامی محسوب می شود. (بند ۱ (۲۱) قانون اصلاح قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراعع مصوب ۱۳۴۸/۱/۲۰)

واحد دولتی: در این آیین نامه واحدی است که بیش از ۵۰ درصد از سهام آن متعلق به دولت یا شرکت های دولتی باشد، واحد تحت مدیریت دولت واحدی است که مدیریت آن توسط دولت، شرکت های دولتی یا شرکت های تحت مدیریت دولتی تعیین گردد. (ماده ۴۸ آیین نامه اجرایی قانون شوراهای اسلامی کار مصوب ۱۳۶۴/۷/۱۷ هیئت وزیران)

واحد صنعتی: دارای پروانه بهره برداری یا کارت شناسایی از وزارت صنایع و معادن یا سایر مراجع قانونی. (بند الف ماده ۱ آیین نامه اجرایی ماده ۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مصوب ۱۳۸۳/۱/۹ هیئت وزیران)

واحد صنفی: به مجموعه ای از افراد اطلاق می گردد که شامل یک نوع کسب، پیشه، حرفه و تجارت معین باشند. (تبصره ۲ ماده ۱ آیین نامه اجرایی فعالیت انجمن های اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۷/۱۰ هیئت وزیران)

واحد صنفی: واحدهای اقتصادی یا خدمات که فعالیت آنها در محل ثابت یا با وسیله سیار باشد و توسط فرد یا افراد صنفی با اخذ پروانه کسب یا پروانه اشتغال دایر شده یا بشود واحد صنفی شناخته می شوند. (ماده ۳ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۰/۳/۱۶)

واحد صنفى: به مجموعه‌ای از افراد اطلاق می‌گردد که دارای یک نوع کسب، پیشه، حرفه و تجارت معین باشند. (تبصره ۲ ماده ۱ متن اصلاحی آیین‌نامه اجرایی فعالیت انجمن‌های اسلامی موضوع قانون فعالیت احزاب، جمیعت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۶/۷ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۳/۶/۱۸ هیأت وزیران)

واحد صنفى: واحدهای اقتصادی یا خدمات که فعالیت آن‌ها در محل ثابت یا وسیله سیار باشد و توسط فرد یا افراد صنفی به اخذ پروانه کسب یا پروانه اشتغال دایر شده و یا بشود واحد صنفی شناخته می‌شوند. (ماده ۳ لایحه قانونی راجع به اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

واحد صنفى: هر واحد اقتصادی که فعالیت آن در محل ثابت یا وسیله سیار باشد و توسط فرد یا افراد صنفی با اخذ پروانه کسب دایر شده باشد، واحد صنفی شناخته می‌شود. (ماده ۳ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴)

واحد کشاورزی: عبارت است از یک مجتمع کشاورزی یا دامپروری، در مجتمع‌هایی که تعدادی واحد کشاورزی را تحت پوشش دارند تشکیل انجمن اسلامی در هر یک از این واحدها بلامانع است و در صورت لزوم به پیشنهاد انجمن‌های اسلامی و توافق مقام مسئول و با تشخیص وزارت کشور، یک انجمن مرکزی در آن مجتمع به وجود خواهد آمد. (تبصره ۴ ماده ۱ متن اصلاحی آیین‌نامه اجرایی فعالیت انجمن‌های اسلامی موضوع قانون فعالیت احزاب جمیعت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰/۷/۷ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۳/۶/۱۸ هیأت وزیران)

واحد کشاورزی: عبارت است از یک مجتمع کشاورزی یا دامپروری. (تبصره ۴ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی فعالیت انجمن‌های اسلامی مصوب ۱۳۶۲/۷/۱۰ هیأت وزیران)

واحدهای عملیاتی نفتی: عبارت است از هر سازمان، مؤسسه یا شرکتی که عملیات اصلی و فرعی تخصصی و عمومی خدمات جنبی نفتی را عهده‌دار باشد. (ماده ۱ قانون نفت مصوب ۱۳۶۶/۷/۹)

واحدهای وابسته به چاپ: کارگاه‌هایی هستند که به امور چاپ مربوط می‌شوند از قبیل لیتوگرافی، گراورسازی و حروفچینی. (تبصره ماده ۱ آیین‌نامه تأسیس چاپخانه و گراورسازی مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۷ شورای انقلاب)

واخواهی: محکوم علیه غایب حق دارد به حکم غیابی اعتراض نماید. این اعتراض واخواهی نامیده می‌شود. دادخواست واخواهی در دادگاه صادر کننده حکم غیابی قابل رسیدگی است. (ماده ۳۰۵ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

واردات قطعی: حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض مذکور در ماده ۲ قانون امور گمرکی فقط از واردات قطعی دریافت می‌شود و منظور از واردات قطعی به کشور کالایی است که برای مصرف در داخل کشور اظهار و از گمرک مرخص می‌شود. (ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

واسطه بادوام: یعنی وسایلی که به موجب آن مصرف کننده بتواند شخصاً «داده پیام»‌های مربوطه را بر روی آن ذخیره کند از جمله شامل فلاپی دیسک، دیسک فشرده، دیسک سخت و یا پست الکترونیکی مصرف کننده. (بند ق ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

وانت دوکابین: وسیله نقلیه موتوری دو منظوره که اتاق راننده و سرنشینان و اتاق بار به صورت دو محفظه جداگانه باشد و برای حمل بار و اشخاص به کار می‌رود. (جزء ۳ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وانت دوکابین: وسیله نقلیه موتوری مختلط که اتاق راننده و سرنشینان و اتاق بار به صورت دو محفظه جداگانه باشد و برای حمل بار و اشخاص به کار می‌رود و مشمول ردیف ۸۷/۰۲ الف تعریفه گمرکی است. (از بند ۲ آیین‌نامه تبصره ۱۲ آیین‌نامه‌های اجرایی قانون چگونگی محاسبه و وصول حقوق گمرکی سود بازرگانی و مالیات ... مصوب سال ۱۳۷۱/۱۱/۲۸ هیأت وزیران)

وانت یک کابین: وسیله نقلیه موتوری که اتاق راننده و اتاق بار به صورت دو محفظه جداگانه و بر روی یک شاسی باشد و برای حمل بار ساخته شده و مجموع وزن خودرو و ظرفیت حمل بار آن کمتر از ۳/۵ تن است. (جزء ۱۴ بند الف ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وانت یک کابین: وسیله نقلیه موتوری که اتاق راننده و اتاق بار به صورت دو محفظه جداگانه باشد و برای حمل بار ساخته شده و مجموع وزن خودرو و ظرفیت حمل بار آن کمتر از ۳۵۰۰ کیلوگرم است و مشمول ردیف ۸۷/۰۲ ج تعریفه گمرکی می‌گردد. (بند ۲ آیین‌نامه تبصره ۱۲ آیین‌نامه‌های اجرایی قانون چگونگی محاسبه و وصول حقوق گمرکی سود بازرگانی و مالیات... مصوب سال ۱۳۷۱/۱۱/۲۸ هیأت وزیران)

واهб: هبه عقدی است که به موجب آن یک نفر مالی را مجاناً به کس دیگری تملیک می‌کند تملیک‌کننده واهب طرف دیگر را متهم، مالی را که مورد هبه است عین موهوبه می‌گویند. (ماده ۷۹۵ قانون مدنی)

وجه الضمان: عبارت است از وديعه نقدي يا ضماننامه بانكى به صورت فردی يا جمعی تضامنی يا بيمه‌نامه که به منظور تضمین انجام تعهدات گمرکی کالای عبوری از طرف عبوردهنده به گمرک توديع می‌شود. (بند خ ماده ۲ آيین‌نامه اجرایی قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۵/۱۸ هيأت وزیران)

وجوه اداره شده: اعتباراتی است که طی قراردادهای منعقد شده با بانک‌های عامل در اختیار آن‌ها قرار می‌گیرد تا براساس ضوابط این آيین‌نامه برای سرمایه‌گذاری به منظور اجرای سیاست‌های اشتغال برنامه سوم توسعه به صورت تسهیلات در اختیار اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی (خصوصی و تعاونی) قرار گیرد. (بند الف ماده ۱ آيین‌نامه اجرایی جز ۲ بند ب تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور مصوب ۱۳۷۹/۷/۱۳ هيأت وزیران)

وجوه اداره شده: وجودی است که از محل حساب ارزی براساس ضوابط این آيین‌نامه در اختیار بانک‌های عامل قرار می‌گیرد تا بر اساس مقررات این آيین‌نامه به مقاضیان سرمایه‌گذاری در طرح‌های تولیدی و کارآفرینی صنعتی، معدنی، کشاورزی، حمل و نقل و خدمات فنی - مهندسی بخش غیردولتی (تعاونی و خصوصی) به صورت تسهیلات اعطای شود. (ماده ۱ آيین‌نامه اجرایی ماده (۶۰) اصلاحی برنامه سوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۸ هيأت وزیران)

وجوه اداره شده: اعتباراتی است که طی قراردادهای منعقد شده با بانک‌های عامل در اختیار آن‌ها قرار می‌گیرد تا براساس ضوابط این آيین‌نامه و با نظارت دولت برای سرمایه‌گذاری در جهت اشتغال زایی و تحقق اهداف قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹ به صورت تسهیلات در اختیار اشخاص حقیقی و حقوقی بخش‌های تعاونی و خصوصی قرار دهنده. سقف وجوده اداره شده با توافق واگذارنده اعتبار و بانک عامل از محل منابع بانک عامل قابل افزایش است. (ماده ۱ آيین‌نامه اجرایی بند ح تبصره ۳ بودجه سال ۱۳۸۲/۱/۶ مصوب ۱۳۸۲ هيئت وزیران)

وجوه عمومی: عبارت است از نقدینه‌های مربوط به وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی و شرکت‌های دولتی و نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی و مؤسسات وابسته به سازمان‌های مذکور که متعلق به حق افراد و

مؤسسات خصوصی نیست و صرف نظر از نحوه و منشأ تحصیل آن منحصراً برای مصارف عمومی به موجب قانون قابل دخل و تصرف می‌باشد. (ماده ۱۳ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

ودیعه: عقدی است که به موجب آن یک نفر مال خود را به دیگری می‌سپارد برای آن که آن را مجاناً نگاهدارد. ودیعه‌گذار مودع و ودیعه گیر را مستودع یا امین می‌گویند. (ماده ۶۰۷ قانون مدنی)

وراث قانونی: از لحاظ این قانون عبارتند از: فرزندان و زوج یا زوجه دائمی و مادر و پدری که در کفالت متوفی بوده‌اند همچنین نوادگانی که پدرشان فوت شده و در کفالت مستخدم متوفی بوده‌اند با دارا بودن شرایط زیر: (از بند ۲۲ لایحه قانونی اصلاح برخی از مواد لایحه قانونی استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۲۴)

وراث قانونی: از لحاظ این قانون عبارتند از: فرزندان و زوج یا زوجه دائمی و مادر و پدری که در کفالت متوفی بوده‌اند و همچنین نوادگانی که پدر و مادرشان فوت شده و در کفالت متوفی هستند با دارا بودن شرایط زیر: (از ماده ۸۶ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

ورثه: مراد از ورثه در اینجا عبارت است از اولاد و عیال و همچنین پدر و مادری که در کفالت متوفی باشد و همچنین نواده که پدر و مادرش فوت کرده و در کفالت متوفی باشد. (ماده ۳ قانون وظایف مصوب ۱۲۸۷/۲/۱)

ورشکستگی: ورشکستگی تاجر یا شرکت تجاری در نتیجه توقف از تأییه وجودی که بر عهده او است حاصل می‌شود. حکم ورشکستگی تاجری را که حین‌الفوت در حال توقیف بوده تا یک سال بعد از مرگ او نیز می‌توان صادر نمود. (ماده ۴۱۲ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

ورشکستگی به تقلب: هر تاجر ورشکسته که دفاتر خود را مفقود نموده یا قسمتی از دارایی خود را مخفی کرده یا به طریق مواضعه و معاملات صوری از میان برد و همچنین هر تاجر ورشکسته که خود را به وسیله اسناد یا به وسیله صورت دارایی و قروض به طور تقلب به میزانی که در حقیقت مديون نمی‌باشد مديون قلمداد نموده است ورشکسته به تقلب اعلام و مطابق قانون جزا مجازات می‌شود. (ماده ۵۴۹ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

ورشکستگی به تقلب: هر تاجر ورشکسته که دفاتر خود را مفقود نموده یا قسمتی از دارایی خود را مخفی کرده یا به طریق مواضعه و معاملات صوری از میان برد و همچنین هر تاجر ورشکسته که خود را به وسیله

اسناد یا به وسیله صورت دارایی و قروض به طور تقلب به میزانی که در حقیقت مديون نمیباشد مديون
قلمداد نموده است ورشکسته به تقلب اعلان و... (از ماده ۳۶۵ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

ورشکسته به تقصیر: تاجر در موارد ذیل ورشکسته به تقصیر اعلان میشود: ۱- در صورتی که محقق شود مخارج شخصی یا مخارج خانه مشارالیه در ایام عادی بالنسبه به عایدی او فوق العاده بوده است. ۲- در صورتی که محقق شود که تاجر نسبت به سرمایه خود مبالغ عمده صرف معاملاتی کرده که در عرف تجارت موهوم یا نفع آن منوط به اتفاق محض است. ۳- اگر به قصد تأخیر انداختن ورشکستگی خود خریدی بالاتر یا فروش نازل تر از مظنه روز کرده باشد یا اگر به همان قصد وسایلی که دور از صرفه است به کار برده تا تحصیل وجهی نماید اعم از این که از راه استقراض یا صدور برات یا به طریق دیگر باشد. ۴- اگر یکی از طلبکارها را پس از تاریخ توقف بر سایرین ترجیح داده و طلب او را پرداخته باشد. (ماده ۳۵۸ قانون تجارت مصوب ۱۳۰۴/۳/۱۲)

ورشکسته به تقصیر: تاجر در موارد ذیل ورشکسته به تقصیر اعلان میشود: ۱- در صورتی که محقق شود مخارج شخصی یا مخارج خانه مشارالیه در ایام عادی بالنسبه به عایدی او فوق العاده بوده است. ۲- در صورتی که محقق شود که تاجر نسبت به سرمایه خود مبالغ عمده صرف معاملاتی کرده که در عرف تجارت موهوم یا نفع آن منوط به اتفاق محض است. ۳- اگر به قصد تأخیر انداختن ورشکستگی خود خریدی بالاتر یا فروشی نازل تر از مظنه روز کرده باشد یا اگر به همان قصد وسایلی که دور از صرفه است به کار برده تا تحصیل وجهی نماید اعم از این که از راه استقراض یا صدور برات یا به طریق دیگر باشد. ۴- اگر یکی از طلبکارها را پس از تاریخ توقف بر سایرین ترجیح داده و طلب او را پرداخته باشد. (ماده ۵۴۱ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳)

ورقه اختراع: هر قسم اکتشاف یا اختراع جدید در شعب مختلفه صنعتی یا فلاحتی به کاشف یا مخترع آن حق انحصاری میدهد که بر طبق شرایط و در مدت مقرره در این قانون از اکتشاف یا اختراع خود استفاده نماید مشروط بر این که اکتشاف یا اختراع مذبور مطابق مقررات این قانون در اداره ثبت اسناد تهران به ثبت رسیده باشد. نوشه که در این مورد اداره ثبت اسناد تهران میدهد ورقه اختراع نامیده میشود. (ماده ۲۶ قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰/۴/۱)

وزارت دفاع: وزارت بخشی از دولت است که مسئولیت پشتیبانی نیروهای مسلح را در قالب قوانین و تدابیر فرماندهی کل بر عهده دارد. (ماده ۳ قانون تشکیل وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۸/۵/۲۸)

وزارت دفاع جمهوری اسلامی ایران: بخشی از دولت است که مسئولیت پشتیبانی ارتش را به عهده دارد.

(ماده ۴ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶/۷/۷)

وزارت توان: واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون به این عنوان شناخته شده یا بشود. (ماده ۲

قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

وزارت توان: واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون ایجاد و به وسیله دولت اداره می‌شود. (از بند ۲

اصلاح پاره‌ای از مواد قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۳/۱۲/۲۸)

وزارت توان: واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون به این عنوان شناخته شده است. (ماده ۲

قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

وزارت توان: عبارت از واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون به این عنوان شناخته شده است.

(بند ب ماده ۱ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

وزارت توان: در ایالات و ولایات و بلوکات برای ترتیب و تنظیم کلیه امور علاوه بر انجمن ایالتی و ولایتی و

بلدی که مطابق نظامنامه انجمن‌ها مذکوره تکالیف‌شان معین است دوایری تشکیل می‌شود که به دوایر محلیه

موسوم خواهد بود (در مقابل دوایر مرکزیه که عبارت از وزارت‌خانه‌ها است) این دوایر از حیث وظایف و وسعت

قلمر و حدود اختیارات از یکدیگر متمایزند چنان‌که از حیث وظایف کلیه منقسم می‌شوند به دوایر اداریه و

عدلیه و از حیث قلمرو به دوایر ایالتی و ولایتی و بلوکی و از حیث اختیارات به دوایر تابعه و متبعه چنان‌که

بلوک در اختیارات تابع اداره ولایات است و قریه تابع اداره بلوک. (ماده ۴ قانون تشکیل ایالات و ولایات و

دستورالعمل حکام مصوب ۱۲۸۶/۹/۲۷)

وزن با بار: وزن وسیله نقلیه به اضافه وزن بار آن. (بند ۹۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب

۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وزن بارگیری شده: عبارت است از مجموع وزن مسافران و کارکنان و محمولات. (بند ۹۷ ماده ۱ آیین‌نامه

راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وزن بدون بار: عبارت است از وزن وسیله نقلیه بدون راننده و مسافر و بار ولی با مخزن پر از سوخت و با ابزار و آلاتی که به طور معمول وسیله نقلیه همراه دارد. (بند ۹۸ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسایل ارتباط از راه دور: عبارت از هر نوع وسیله‌ای است که بدون حضور فیزیکی همزمان تأمین کننده و مصرف کننده جهت فروش کالا و خدمات استفاده می‌شود. (بند ف ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷)

وسایل ارتباط جمعی خارجی: شامل کلیه مؤسسات مطبوعاتی، خبری، خبرگزاری آژانس‌های عکسی رادیو، تلویزیون و هرگونه مؤسسه یا سازمانی می‌شود که به کار انتشار یا انعکاس اخبار و اطلاعات اشتغال داشته و مقر اصلی آن‌ها در خارج از کشور باشد و در این آییننامه اختصاراً به آن‌ها وسایل ارتباط جمعی خارجی اطلاق می‌شود. (بند الف ماده ۱ آییننامه صدور اجازه تأسیس، انحلال و نظارت بر فعالیت وسایل ارتباط جمعی خارجی و نمایندگان وابسته به آن‌ها مصوب ۱۳۶۸/۵/۱۴ هیأت وزیران)

وسایل تبلیغ عمومی: منظور از وسایل تبلیغ عمومی در این ماده عبارت از نطق در مجتمع عمومی یا رادیو یا تلویزیون، انتشار اعلامیه، چاپ و نشرکتاب و روزنامه و مجله، نمایش فیلم و امثال آن‌ها است. (تبصره ۱ ماده ۱ قانون مجازات تبلیغ تبعیض نژادی مصوب ۱۳۵۶/۴/۳۰)

وسایل کمکی پزشکی (پروتزواتز): وسایلی هستند که به منظور اعاده سلامت یا برای جبران نقص جسمانی یا تقویت یکی از حواس به کار می‌روند. (بند ۱۰ ماده ۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۴/۳)

وسایل نقلیه عمومی: وسایل نقلیه‌ای که در مالکیت یا در اختیار یا نظارت مراجع دولتی یا عمومی بوده و در شبکه حمل و نقل عمومی شهری به کار گرفته می‌شود. (بند ج ماده ۱ آییننامه اجرایی تبصره ماده ۶ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۸۱/۳/۲۲ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه: وسایل موتوری و غیرمоторی و موتورسیکلت که برای جابجایی انسان و کالا در راه به کار می‌رود. (بند ۹۹ ماده ۱ آییننامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه آموزشی: وسیله‌ای است که دارای علائم مشخصه و تجهیزات مندرج در این آییننامه بوده و به وسیله آن به هنرآموزان، آموزش رانندگی داده می‌شود. (بند ج ماده ۱ آییننامه اجرایی آموزشگاه‌های رانندگی مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۵ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه امدادی: وسیله ویژه خدمات انتظامی، ترافیکی، پزشکی، آتش نشانی و امداد اضطراری آب، برق و گاز که به وسیله راهنمایی و رانندگی تعیین و با عالیم ویژه مشخص می‌شود. (بند ۱۰۰ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسایل نقلیه خارجی: منظور از وسیله نقلیه خارجی وسیله نقلیه‌ای است که در یکی از کشورهای خارجی ثبت و شماره‌گذاری شده باشد. (تبصره ۲ ماده ۱ لایحه قانونی اخذ عوارض از وسایل نقلیه جاده‌ای مسافری و باری خارجی مصوب ۱۳۵۸/۱۰/۱۲ شورای انقلاب)

وسیله نقلیه طویل: وسیله نقلیه‌ای است که طول آن بیش از ۱۲/۵ متر باشد. (بند ۱۰۱ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه عمرانی: وسیله نقلیه موتوری است که ویژه انجام کارهای فنی، عمرانی و مانند آن می‌باشد و شامل بلدوزر، گریدر، غلطک، اسکریپر (زمین تراش) و غیره است. (بند ۱۰۲ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه غیرموتوری: هر نوع وسیله نقلیه‌ای که نیروی محرکه آن از موتور نباشد. (بند ۱۰۳ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه فوق سنگین: انواع خودرو و ادوات مربوط است که توانایی حمل محمولات وزین با وزن ناخالص بالاتر از ۴۰ تن و حجمی با ابعاد مازاد بر اندازه‌های زیر را داشته باشد: طول ۱۶/۵ متر، عرض ۲/۶ و ارتفاع ۴/۵ متر. (بند ۱۰۴ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه کشاورزی: به وسایل نقلیه موتوری گفته می‌شود که علاوه بر حمل و نقل خود، ادوات دیگر و دنباله بندهای کشاورزی را نیز جایه‌جا نموده و یا از نیروی محرکه تولیدی آن‌ها برای انجام عملیات مختلف کشاورزی استفاده می‌شود و شامل انواع تراکتور، کمباین، تیلر و ماشین‌های خودکششی دیگر در بخش کشاورزی است. (بند ۱۰۵ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه مرکب: عبارت است از چند وسیله نقلیه متصل به هم که به عنوان واحد در راه حرکت کنند. (بند ۱۰۶ ماده ۱ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه مفصل دار: وسیله نقلیه‌ای است که شامل یک کشنده و یا وسیله نقلیه موتوری و یک نیمه یدک متصل به آن باشد که با بار یا محفظه حمل مسافر دارای عرض حداکثر ۲/۶ متر، طول حداکثر ۱۸/۳۵ متر، ارتفاع حداکثر ۴/۵ متر و وزن حداکثر ۴۰ تن است. (بند ۱۰۷ ماده ۱ آینه‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وسیله نقلیه موتوری: هرنوع وسیله نقلیه‌ای که دارای حداقل یک چرخ در جلو و دو چرخ در عقب بوده و دارای موتور و سامانه انتقال قدرت است و برای حمل بار یا انسان به کار می‌رود که به آن خودرو نیز گفته می‌شود. (بند ۱۰۸ ماده ۱ آینه‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۳/۱۸ هیئت وزیران)

وصیت: وصیت بر دو قسم است: تملیکی و عهدی. (ماده ۸۲۵ قانون مدنی)

وصیت تملیکی و عهدی: عبارت است از این‌که کسی عین یا منفعتی را از مال خود برای زمان بعد از فوتش به دیگری مجاناً تملیک کند. وصیت عهدی عبارت است از این‌که شخصی یک یا چند نفر را برای انجام امر یا اموری یا تصرفات دیگری مأمور می‌نماید. (ماده ۸۲۶ قانون مدنی)

وصیت شفاهی: افراد و افسران نظامی و کسانی که در ارتش اشتغال به کاری دارند می‌توانند نزد یک نفر افسر یا همردیف او با حضور دو گواه وصیت خود را شفاهآً اظهار نمایند. (ماده ۲۴۸ قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

وصیت‌نامه خودنوشت: در صورتی معتبر است که تمام آن به خط موصی نوشته شده و دارای تاریخ روز و ماه و سال به خط موصی بوده و به امضا او رسیده باشد. (ماده سوم قانون راجع به طرز تنظیم وصیت‌نامه مصوب ۱۳۱۷/۱۱/۲۳)

وصیت‌نامه: اعم از این‌که راجع باشد به وصیت عهدی یا تملیکی منقول یا غیرمنقول ممکن است به طور رسمی یا خودنوشت یا سری تنظیم شود. (ماده ۱ قانون راجع به طرز تنظیم وصیت‌نامه مصوب ۱۳۱۷/۱۱/۲۳)

وصیت‌نامه: اعم از این‌که راجع باشد به وصیت عهدی یا تملیکی منقول یا غیرمنقول ممکن است به طور رسمی یا خودنوشت یا سری تنظیم شود. (ماده ۲۷۶ قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

وصیت‌نامه خودنوشت: در صورتی معتبر است که تمام آن به خط موصی نوشته شده و دارای تاریخ روز و ماه و سال به خط موصی بوده و به امضاء او رسیده باشد. (ماده ۲۷۸ قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

وصیت‌نامه رسمی: ترتیب تنظیم وصیت‌نامه رسمی و اعتبار آن به طوری است که برای اسناد تنظیم شده در دفاتر اسناد رسمی مقرر است. (ماده ۲۷۷ قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

وصیت‌نامه رسمی: ترتیب تنظیم وصیت‌نامه رسمی و اعتبار آن به طوری است که برای اسناد تنظیم شده در دفاتر اسناد رسمی مقرر است. (ماده ۲ قانون راجع به طرز تنظیم وصیت‌نامه مصوب ۱۳۱۷/۱۱/۲۳)

وصیت‌نامه سری: ممکن است به خط موصی یا به خط دیگری باشد ولی در هر صورت باید به امضا موصی برسد و به ترتیبی که برای امانت اسناد در قانون ثبت اسناد مقرر گردیده در اداره ثبت اقامتگاه موصی یا محل دیگری که در آیین‌نامه وزارت دادگستری معین می‌شود امانت گذارده می‌شود. (ماده ۲۷۹ قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹/۴/۲)

وصیت‌نامه سری: ممکن است به خط موصی یا به خط دیگری باشد ولی در هر صورت باید به امضا موصی برسد و به ترتیبی که برای امانت اسناد در قانون ثبت اسناد مقرر شده در اداره ثبت اقامتگاه موصی یا محل دیگری که در آیین‌نامه وزارت دادگستری معین می‌شود امانت گذارده می‌شود. (ماده ۴ قانون راجع به طرز تنظیم وصیت‌نامه مصوب ۱۳۱۷/۱۱/۲۳)

وضع استخدامی مستخدمین رسمی: منحصراً یکی از حالات زیر را خواهد داشت و نمی‌توان مستخدم را در حال استخدامی دیگری قرار داد: الف- حال اشتغال و آن وضع مستخدمی است که در پست معینی انجام وظیفه می‌کند. ب- حال مرخصی و آن وضع مستخدمی است که از مرخصی استحقاقی موضوع ماده ۴۷ یا مرخصی بدون حقوق موضوع ماده ۴۹ این قانون استفاده می‌کند. پ- حال معذوریت و آن وضع مستخدمی است که از مرخصی استعلامی موضوع ماده ۴۸ این قانون استفاده می‌کند. ت- حال آمادگی به خدمت و آن وضع مستخدمی است که طبق این قانون تصدی شغلی را به عهده نداشته و در انتظار ارجاع خدمت است. ث- حال مأموریت و آن وضع مستخدمی است که به طور موقت مأمور انجام وظیفه خاصی گردیده یا از طرف وزارت‌خانه و مؤسسه متبوع به وزارت‌خانه یا مؤسسه دولتی دیگری به طور موقت اعزام شده باشد. ج- حال خدمت زیر پرچم و آن وضع مستخدمی است که طبق قوانین مربوط به خدمت زیر پرچم مشغول است. چ- حال خدمت آزمایشی و آن وضع مستخدمی است که امتحانات ورودی به استخدام کشوری را گذرانیده و در حال طی دوره آزمایشی موضوع ماده ۱۷ این قانون است. ح- حال بازنشستگی و آن وضع مستخدمی

است که طبق قانون به موجب حکم رسمی مراجع صلاحیتدار از حقوق بازنیستگی استفاده می‌کند. خ- حال از کارافتادگی و آن وضع مستخدمی است که طبق مفاد مواد ۷۹ یا ۸۰ قادر به کار کردن نبوده و از حقوق وظیفه مصرح در این قانون استفاده می‌کند. د- حال تعلیق و آن وضع مستخدمی است که طبق حکم مقامات صلاحیتدار به علت صدور کیفر خواست از طرف مقامات قضایی از ادامه خدمت ممنوع می‌شود. ذ- حال انفال موقت و آن وضع مستخدمی است که به موجب حکم قطعی دادگاه اداری یا کیفری اصالتاً یا تبعاً برای مدت معینی از اشتغال به خدمت ممنوع است. ر- حال انفال دائم و آن وضع مستخدمی است که به موجب حکم قطعی دادگاه اداری یا کیفری اصالتاً یا تبعاً برای همیشه از خدمت دولت محروم است. ز- حال استغفا و آن وضع مستخدمی است که طبق مواد ۶۴ و ۶۵ این قانون مستعفی از خدمت شناخته شده است. ژ- حال غیبت موجه و آن وضع مستخدمی است که به علی خارج از حدود قدرت و اختیار خود نتوانسته است در محل خدمت حاضر شود و موجه بودن عذر او طبق تبصره ماده ۶۵ این قانون محرز شده باشد. (ماده ۱۲۴ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱)

وظایف دیوان محاسبات: دیوان محاسبات به کلیه حساب‌های وزارت‌خانه‌ها، مؤسسات، شرکت‌های دولتی و سایر دستگاه‌هایی که به نحوی از انحصار بودجه کل کشور استفاده می‌کنند به ترتیبی که قانون مقرر می‌دارد رسیدگی یا حسابرسی می‌کند که هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده و هر وجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد. دیوان محاسبات حساب‌ها و اسناد و مدارک مربوطه را برابر قانون جمع‌آوری و گزارش تفريع بودجه هر سال را به انصمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌نماید. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود. (اصل ۵۵ قانون اساسی)

وظایف شورای پول و اعتبار: به منظور مطالعه و اتخاذ تصمیم درباره سیاست کلی بانک مرکزی ایران و نظارت بر امور پولی و بانکی کشور عهده‌دار وظایف زیر است: ۱- رسیدگی و تصویب سازمان و بودجه و مقررات استخدامی و آیین‌نامه‌های داخلی بانک مرکزی ایران. ۲- رسیدگی و اظهارنظر نسبت به ترازنامه بانک مرکزی ایران برای طرح در مجمع عمومی. ۳- رسیدگی و تصویب آیین‌نامه‌های مذکور در این قانون. ۴- اظهارنظر در مسائل بانکی و پولی و اعتباری کشور و همچنین اظهارنظر نسبت به لواح مربوط به وام یا تضمین اعتبار و هر موضوع دیگری که از طرف دولت به شورا ارجاع می‌شود. ۵- دادن نظر مشورتی و توصیه به دولت در مسائل بانکی و پولی و اعتباری کشور که به نظر شورا در وضع اقتصادی و به خصوص در سیاست اعتباری کشور مؤثر خواهد بود. ۶- اظهارنظر درباره هر موضوعی که از طرف رئیس کل بانک مرکزی ایران در حدود این قانون به شورا عرضه می‌گردد. (بند الف ماده ۱۸ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸)

وظایف و اختیارات رهبر: ۱- تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۲- نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام. ۳- فرمان همه‌پرسی. ۴- فرماندهی کل نیروهای مسلح. ۵- اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها. ۶- نصب و عزل و قبول استعفاء؛ الف- فقهای شورای نگهبان. ب- عالیترین مقام قوه قضائیه. ج- رئیس سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. د- رئیس ستاد مشترک. ه- فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. و- فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی. ۷- حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه گانه. ۸- حل معضلات نظام که از طرق عادی قابل حل نیست، از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام. ۹- امضای حکم ریاست جمهوری پس از انتخاب مردم صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری از جهت دارا بودن شرایطی که در این قانون می‌آید، باید قبل از انتخابات به تأیید شورای نگهبان و در دوره اول به تأیید رهبری برسد. ۱۰- عزل رئیس جمهور با در نظر گرفتن مصالح کشور پس از حکم دیوانعالی کشور به تخلف وی از وظایف قانونی، یا رأی مجلس شورای اسلامی به عدم کفايت وی براساس اصل هشتاد و نهم. ۱۱- عفو یا تخفیف مجازات محاکومین در حدود موازین اسلامی پس از پیشنهاد رئیس قوه قضائیه. رهبر می‌تواند بعضی از وظایف و اختیارات خود را به شخص دیگری تفویض کند.

(اصل یکصد و دهم قانون اساسی)

وظیفه: مقصود از وظیفه مذکوره در ماده ۱۵۲ قانون مجازات عمومی نه تنها وظیفه‌ای است که به موجب قانون یا نظامنامه‌های اداری معین شود بلکه هر کار و وظیفه که مستخدم (رسمی و غیررسمی) عملًا یا به امر مافوق انجام می‌دهد وظیفه او باید شناخته شود، (از بند ۸ ماده ۱ قانون متمم دیوان جزای عمال دولت مصوب ۱۳۰۸/۸/۳۰)

وظیفه سازمان بازرگانی کل کشور: عبارت است از بازرگانی وزارت‌خانه‌ها اعم از کشوری و لشکری و سازمان‌ها و مؤسسات مشمول این قانون و رسیدگی به شکایت اشخاص از سازمان‌ها و مؤسسات مذکور و کارکنان آن‌ها در امور مربوط به وظایفی که بر عهده دارند. (ماده ۲ لایحه قانونی راجع به تشکیل سازمان بازرگانی کل کشور مصوب ۱۳۵۷/۱۲/۷ شورای انقلاب)

وفا به عهد: وقتی محقق می‌شود که متعهد چیزی را که می‌دهد مالک یا ماذون از طرف مالک باشد و شخصاً هم اهلیت داشته باشد. (ماده ۲۶۹ قانون مدنی)

وقف: عبارت است از این‌که عین مال حبس و منافع آن تسبیل شود. (ماده ۵۵ قانون مدنی)

وکالت: عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین طرف دیگر را برای انجام امری نایب خود می‌نماید.
(ماده ۶۵۶ قانون مدنی)

وکالت انتخابی: مقصود از وکالت انتخابی وکالتی است که از طرف محکمه در موارد جزایی و از طرف کانون در امور حقوقی به آن‌ها ارجاع می‌شود. (تبصره ماده ۳۱ قانون وکالت مصوب ۱۳۱۵/۱۱/۲۵)

وکالت انتخابی: مقصود از وکالت انتخابی وکالتی است که از طرف محکمه در موارد جزایی و از طرف کانون در امور حقوقی به آن‌ها ارجاع می‌شود. (تبصره ماده ۳۰ قانون وکالت مصوب ۱۳۱۴/۶/۲۰)

وکالت در اقرار: (مقصود اقرار در ماهیت دعوی یا به امری است که کاملاً قاطع دعوی باشد) (بند ۹ ماده ۶۲ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

ولايت: قسمتی از مملکت است که دارای یک شهر حاکمنشین و توابع باشد اعم از این‌که حکومت آن تابع پایتخت یا تابع مرکز ایالتی باشد. (ماده ۳ قانون تشکیل ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام مصوب ۱۲۸۶/۹/۲۷)

ولايت: قسمتی از مملکت است که دارای یک شهر حاکمنشین و توابع باشد اعم از این‌که حکومت آن تابع پایتخت یا تابع مرکز ایالتی باشد. (بند ۱۱۵ قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی مصوب ۱۲۸۶/۲/۱)

ولگرد: کسانی که وسیله معاش معلوم ندارند و از روی بی‌قیدی و تنبلی در صدد تهیه کار برای خود بر نمی‌آیند ولگرد محسوب می‌شوند. (ماده ۲۷۳ قانون اصلاح مواد ۱۰-۱۱-۱۲-۱۷۳-۲۷۳ قانون کیفر عمومی مصوب ۱۳۲۲/۵/۴)

ولي خاص: پدر و جد پدری و وصی منصوب از طرف یکی از آنانولي خاص طفل نامیده می‌شود. (ماده ۱۱۹۴ قانون مدنی)

ولي ميت: همان وراث کبیر قانونی می‌باشند که می‌توانند رضایت خود را مبنی بر پیوند اعضاء اعلام نمایند. رضایت کلیه وراث یاد شده لازم است. (ماده ۷ آیین‌نامه اجرایی قانون پیوند اعضاء بیماران فوت شده یا بیمارانی که مرگ مغزی آن‌ها مسلم شده است مصوب ۱۳۸۱/۲/۲۵ هیئت وزیران)

هاشمه: عملی که استخوان را بشکند گرچه جراحتی را تولید نکرده باشد. (بند ۶ ماده ۱۸۶ قانون مجازات

اسلامی مصوب (۱۳۶۱/۹/۲۴)

هبه: عقدی است که به موجب آن یک نفر مالی را مجاناً به کس دیگری تملیک می‌کند تملیک‌کننده را واهب طرف دیگر را متهم، مالی را که مورد هبه است عین موهوبه می‌گویند. (ماده ۷۹۵ قانون مدنی)

هدف دیوان محاسبات کشور: با توجه به اصول مندرج در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران عبارت است از اعمال کنترل و نظارت مستمر مالی به منظور پاسداری از بیت‌المال از طریق: الف- کنترل عملیات و فعالیت‌های مالی کلیه وزارتخانه‌ها، مؤسسات، شرکت‌های دولتی و سایر دستگاه‌هایی که به نحوی از انحا از بودجه کل کشور استفاده می‌کنند. ب- بررسی و حسابرسی وجوده مصرف شده و درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار در ارتباط با سیاست‌های مالی تعیین شده در بودجه مصوب با توجه به گزارش عملیاتی و محاسباتی مأخوذه از دستگاه‌های مربوطه. ج- تهیه و تدوین گزارش حاوی نظرات در مورد لایحه تفريع بودجه و ارائه آن به مجلس شورای اسلامی. (ماده ۱ قانون دیوان محاسبات کشور مصوب (۱۳۶۱/۱۱/۱۱)

هدیه یا رشو: منظور از هدیه یا رشو مذکور در ماده قبل اعم است از وجه نقد یا مال معین یا هر منفعت نامشروعی که به نحوی از انحا راشی به مرتشی رسانیده باشد قبل از آن که راشی مالی را بلاعوض یا کمتر از قیمت معمولی مستقیماً یا غیرمستقیم به مرتشی منتقل یا مالی را گران‌تر از قیمت معمولی از مرتشی خریداری نموده باشد. (ماده ۳۹۹ اصلاح قسمتی از قانون دادرسی و کیفر ارتض و نسخ بعضی از مواد قانون مجازات عمومی مصوب (۱۳۵۴/۴/۱۸)

هزینه: عبارت است از پرداخت‌هایی که به ذینفع در قبال انجام تعهد یا به عنوان کمک یا اعانه و هر عنوان دیگری که در بودجه عمومی دولت منظور شده است صورت می‌گیرد. (ماده ۱۸۵ قانون محاسبات عمومی مصوب (۱۳۴۹/۱۰/۱۵)

هزینه: عبارت است از پرداخت‌هایی که به ذینفع در قبال انجام تعهد یا به عنوان کمک یا اعانه یا هر عنوان دیگری که در بودجه عمومی دولت منظور شده است، صورت می‌گیرد. (ماده ۱۱ آیین‌نامه مالی دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۶۳/۳/۳۰ هیأت وزیران)

هزینه: عبارت است از بدھی‌های قابل پرداخت در قبال تعهد مؤسسه به شرح مذکور در ماده ۸ این آییننامه. (ماده ۱۰ آییننامه مالی معاملاتی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

هزینه: عبارت از پرداخت‌هایی است که به طور قطعی به ذینفع در قبال تعهد یا تحت عنوان کمک یا عناوین مشابه با رعایت قوانین و مقررات مربوط صورت می‌گیرد. (ماده ۲۳ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱)

هزینه آزمایش: عبارت است از هزینه‌ای که جهت خدمات آزمایشگاهی به وسیله مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران به منظور تشخیص نوع جنس و مشخصات نمونه کالا برای تعیین تعریفه انجام می‌شود و براساس نرخ‌های مصوب هیأت وزیران از متقاضی وصول و برای توسعه و تکمیل آزمایشگاه‌های مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی مصرف می‌شود. (از ماده ۱۴ آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

هزینه تحصیل: منظور از هزینه تحصیل موضوع بند ج این ماده اعم است از حقوق و مزايا و هزینه‌های زیست و پوشان و همچنین سایر هزینه‌هایی که نیروهای مسلح .... به نحوی از انحا برای تحصیل اشخاص موضوع این بند مصرف کرده و مبالغی که به ازای تحصیل آنها نقد پرداخت کرده است. (تبصره ۱ قانون اصلاح بند ج ماده ۱۵ قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب ۱۳۵۲/۱۰/۷)

هزینه تعرفه‌بندی: یا تعرفه بندی توأم با کارشناسی عبارت است از هزینه‌ای که جهت تعیین تعریفه نمونه کالا و اعلام آن براساس نرخ‌های مصوب هیأت وزیران از متقاضی وصول و به درآمد متفرقه گمرک منظور می‌شود. (از ماده ۱۴ آییننامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۱/۲۰)

هزینه دادرسی: عبارت است از ۱- هزینه برگ‌هایی که به دادگاه تقدیم می‌شود. ۲- هزینه قرارها و احکام دادگاه. (ماده ۵۰۲ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱)

هزینه دادرسی: عبارت است از ۱- هزینه برگ‌هایی که به دادگاه داده می‌شود. ۲- هزینه قرارها و احکام. (ماده ۶۸۱ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸/۶/۲۵)

هزینه سفر: منظور از پرداخت هزینه سفر و فوق العاده انتقال و مأموریت تأمین هزینه‌هایی است که بر اثر مسافرت و انتقال و انجام مأموریت به پرسنل مربوط تحمیل می‌گردد. (ماده ۱ آیین‌نامه پرداخت هزینه سفر و فوق العاده انتقال و مأموریت در نیروهای مسلح مصوب ۱۳۵۴/۱۱/۷)

هزینه‌های اجرایی: عبارت است از ۱- پنج درصد مبلغ محکوم به بابت حق اجرای حکم که بعد از اجرا وصول می‌شود. در دعاوی مالی که خواسته وجه نقد نیست حق اجرا به مأخذ بهای خواسته که در دادخواست تعیین و مورد حکم قرار گرفته حساب می‌شود مگر این‌که دادگاه قیمت دیگری برای خواسته معین نموده باشد. ۲- هزینه‌هایی که برای اجرای حکم ضرورت داشته باشد مانند حق الزحمه خبره و کارشناس و ارزیاب و حق حفاظت اموال و نظایر آن. (ماده ۱۵۸ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶/۸/۱)

هزینه‌های قابل قبول: برای تشخیص درآمد مشمول مالیات به شرحی که ضمن مقررات این قانون مقرر می‌گردد عبارت است از هزینه‌هایی که در حدود متعارف متکی به مدارک بوده و منحصرأً مربوط به تحصیل درآمد مؤسسه در دوره مالی مربوط با رعایت حد نصاب‌های مقرر باشد. در مواردی که هزینه‌ای در این قانون پیش‌بینی نشده یا بیش از نصاب‌های مقرر در این قانون بوده ولی پرداخت آن به موجب قانون یا مصوبه هیأت وزیران صورت گرفته باشد قابل قبول خواهد بود. (ماده ۱۴۷ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۳)

هزینه‌های قابل قبول: برای تشخیص درآمد مشمول مالیات به شرحی که ضمن مواد این فصل مقرر می‌گردد عبارت است از هزینه‌هایی که در حدود متعارف متکی به مدارک بوده و منحصرأً مربوط به تحصیل درآمد مؤسسه واقع در ایران در دوره مالی مربوط باشد. (ماده ۱۲۳ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۴۵/۱۲/۲۸)

هزینه‌های گمرکی: وجودی است که میزان و شرایط آن با تصویب هیأت وزیران برای تخلیه و باربری و بارگیری، انبارداری، آزمایش و تعرفه‌بندی، بدرقه کالا و خدمات فوق العاده تعیین می‌شود. ترتیب وصول و نحوه مصرف این وجود طبق آیین‌نامه گمرکی تعیین می‌شود. (ماده ۲ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰)

هفتہ: از نظر احتساب موارد قانونی، سال دوازده ماه، ماه سی روز، هفته هفت روز و شبانه روز بیست و چهار ساعت است. (ماده ۴۴۳ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب (۱۳۷۹/۱/۲۱

هفتہ: سال دوازده ماه است، مطابق با ماه شمسی است و کسری آن از قرار ماهی سی روز حساب می‌شود، هفته هفت روز تمام و روز بیست و چهار ساعت است. (ماده ۶۱۲ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب (۱۳۱۸/۶/۲۵

همجوش: منظور از همجوش فقط فلزات مخلوطی است که در نتیجه گداختن (Fusion) به یکدیگر آمیخته می‌شود. (بند ۱ بخش یادداشت‌ها از ماندن اصلاح تعریفه گمرکی مصوب (۱۳۳۷/۴/۱۰

همردیفان: کارمندانی هستند که با حقوقی معادل حقوق افسران و درجه‌داران یا افراد استخدام شده و از لحاظ مقررات استخدامی تابع قانون استخدام نیروهای مسلح ... می‌باشند. (بند الف ماده ۵ از قانون استخدام نیروهای مسلح مصوب (۱۳۳۶/۴/۳۰

هنرآموز: از این به بعد مدرسه ابتدایی دبستان و معلم آن آموزگار، مدرسه متوسطه دبیرستان و معلم آن دبیر. مدرسه صنعتی هنرستان و معلم آن هنرآموز، هر شعبه از مدارس عالی (فاکولته) دانشکده و مجموع شعب عالیه (اونیورسیته) دانشگاه و معلم مدارس عالیه استاد نامیده خواهد شد. (تبصره ماده ۱ قانون اجازه تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی مصوب (۱۳۱۲/۱۲/۱۹

هنرستان: از این به بعد مدرسه ابتدایی دبستان و معلم آن آموزگار، مدرسه متوسطه دبیرستان و معلم آن دبیر. مدرسه صنعتی هنرستان و معلم آن هنرآموز، هر شعبه از مدارس عالی (فاکولته) دانشکده و مجموع شعب عالیه (اونیورسیته) دانشگاه و معلم مدارس عالیه استاد نامیده خواهد شد. (تبصره ماده ۱ قانون اجازه تأسیس دانشسراهای مقدماتی و عالی مصوب (۱۳۱۲/۱۲/۱۹

هوایپیما: منظور از هوایپیما که در این قانون ذکر می‌شود وسیله نقلیه‌ای است که بتواند در نتیجه عکس العمل هوا خود را در فضا نگهدارد. (ماده ۱ قانون هوایپیمایی کشوری مصوب (۱۳۲۸/۵/۱

هوایپیمای خصوصی: عبارت از هوایپیمایی است که گواهینامه صلاحیت پرواز آن مشروط بر عدم استفاده هوایپیما در حمل و نقل عمومی صادر شده باشد و برای پروازهای خصوصی بدون قصد انتفاع بازرگانی مورد

استفاده قرار گیرد. (ماده ۱ لایحه قانونی تعیین بهای خدمات فرودگاهی و پروازی مصوب ۱۳۵۸/۵/۲۱
شورای انقلاب)

هوایپیماهای سنگین: منظور از هوایپیماهای سنگین وزن مذکور در این ماده هوایپیماهایی هستند که وزن کل آن‌ها اعم از هوایپیما، تجهیزات، سوخت، روغن، سرنشین، بار و مسافر از یازده هزار و هشتصد و هشتاد و پنج کیلوگرم بیشتر باشد. (تبصره ۱ ماده ۵ از قانون تأسیس شرکت هوایپیمایی ملی ایران و مقررات بهره‌برداری هوایی ۱۳۴۵/۴/۱۴)

هوای آزاد: عبارت است از جو طبیعی زمین و شامل هوای داخل یک محدوده سرپوشیده نمی‌باشد. (بند ۳ ماده ۱ آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۲۵۳۴/۴/۲۹)

هیأت اجرایی: به مجموعه افرادی اطلاق می‌شود که اجرای تصمیمات متخذه در هیأت رهبری و سایر کارهای اجرایی گروه را به عهده دارند. (از تبصره ۱ ماده ۳ از فعالیت احزاب جمعیت‌ها انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی و اقلیت‌های دینی مربوط به قانون مصوب ۱۳۶۰/۶/۷ مصوب ۱۳۶۱/۳/۳۰ هیأت وزیران)

هیأت داوری (بورس): هیأتی است که به موجب ماده (۳۷) این قانون تشکیل می‌شود. (بند ۴ ماده ۱ قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱)

هیأت رهبری: به مجموعه افرادی اطلاق می‌شود که تعیین خطمشی کلی گروه به عهده آن‌ها می‌باشد. (از تبصره ۱ ماده ۳ فعالیت احزاب جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی و اقلیت‌های دینی مربوط به قانون مصوب ۱۳۶۰/۶/۱۷ مصوب ۱۳۶۱/۳/۳۰ هیأت وزیران)

هیأت عالی نظارت: مجمعی است که به منظور تعیین خطمشی، ارشاد، هماهنگی و نظارت بر کلیه سازمان‌های صنفی کشور تشکیل می‌گردد و بالاترین مرجع نظارت بر امور اصناف کشور می‌باشد. (ماده ۴ قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۲ شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۸/۲/۳۱)

هیأت عالی نظارت: مجمعی است که به منظور ارشاد و هماهنگی و نظارت بر کلیه مجامع صنفی کشور تشکیل می‌شود. (ماده ۱۳ لایحه قانونی راجع به اجازه اجرای اصلاحاتی که توسط هیأت عالی نظارت در قانون نظام صنفی و اصلاحیه‌های آن به عمل آمده است مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب)

هیأت عالی نظارت: هیأتی است که به منظور تعیین برنامه‌ریزی، هدایت، ایجاد هماهنگی و نظارت بر کلیه اتحادیه‌ها، مجامع امور صنفی، شورای اصناف کشور و کمیسیون‌های نظارت تشکیل می‌گردد و بالاترین مرجع نظارت بر امور اصناف کشور است. (ماده ۱۱ قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۴۰۲/۱۲/۲۴)

هیأت قراردادهای ناهمسان: هیأتی است مرکب از نماینده دستگاه اجرایی مربوط و نمایندگان دفتر بخشی و دفتر امور فنی و تدوین معیارهای سازمان. (بند ط ماده ۱ آیین‌نامه نحوه تهییه قراردادهای ناهمسان مصوب ۱۴۰۱/۱۱/۱۶ هیأت وزیران)

هیأت مؤسس: به افرادی گفته می‌شود که تأسیس گروه به عهده آن‌ها است. (از تبصره ۱ ماده ۳ فعالیت احزاب جمعیت‌ها انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی و اقلیت‌های دینی مربوط به قانون مصوب ۱۴۰۷/۶/۷ هیأت وزیران)

یکان‌های پشتیبانی: بر دو نوع است الف- یکان‌های پشتیبانی ثابت محلی به یکان‌هایی اطلاق می‌گردد که در زمان عادی وجود دارند و در زمان اضطرار با ایجاد تغییرات لازم و تکمیل و توسعه آن‌ها در طرح‌های دفاع غیرنظمی منظور و مورد استفاده قرار می‌گیرد. ب- یکان‌های پشتیبانی متحرک منطقه‌ای به یکان‌هایی اطلاق می‌گردد که در زمان عادی تشکیل و دارای تحرک کافی هستند و در زمان اضطرار بنابر مقتضیات و احتیاجات برای اجرای عملیات نجات‌بخش به مناطق مورد لزوم اعزام می‌گردند. (ماده ۶ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون سازمان دفاع غیرنظمی کشور مربوط به وظایف و تشکیلات مصوب ۱۴۰۱/۱۲/۲۷)

یکان‌های محلی: به یکان‌هایی اطلاق می‌گردد که از افراد آموزش دیده در هر بخش شهری یا بخشداری یا مؤسسات و کارخانجات به منظور جلوگیری و مقابله با حوادث و سوانح محل مربوط تشکیل می‌گردد. (ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون سازمان دفاع غیرنظمی کشور مربوط به وظایف و تشکیلات مصوب ۱۴۰۱/۱۲/۲۷)

یگانه مراقب و نگهدارنده: منظور از یگانه مراقب و نگهدارنده یا سرپرست مندرج در ماده ۴۴ قانون خدمت وظیفه عمومی مشمولی می‌باشد که شرح مواد زیر تنها فرزند یا نوه ذکور بیش از ۱۸ سال هر پدر یا مادر یا جد یا جده یا تنها برادر بیش از ۱۸ سال خواهر یا برادر خود باشد. (ماده ۱۲۲ آیین‌نامه اجرایی قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۴۰۴/۵/۱۳ هیأت وزیران)

بیلاق: محدوده زیست و قلمرو جغرافیایی که عشاير، تمام یا قسمتی از فصول بهار و تابستان را در آن می‌گذرانند. (بند ب ماده ۱ آیین‌نامه ساماندهی عشاير مصوب ۱۳۸۴/۱/۱۴ هیئت وزیران)